

FRIDERICI HOFFMANNI MEDICINÆ RATIONALIS SYSTEMATICÆ

TOMI QVARTI,

QVO

SPECIALIS MORBORVM PATHOLOGIA,

ET HVIC SVPERSTRVCTA SOLIDA

THERAPIA

CVM MEDENDI METHODO

CAVTELIS CLINICIS, ET MORBORVM ENARRATIONIBVS

ADIVNCTA EPICRISI, EXHIBENTVR

PARS QVARTA

DOCTRINAM MORBORVM

EX VISCERVM LABE PARTIVMQVE SOLIDARVM ATONIA

PERSPICVA ET DEMONSTRATIVA METHODO

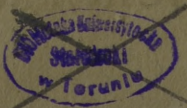
TRADENS.

CVM PRIVILEGIO REGIS POLON. ET ELECT. SAXON.

HALÆ MAGDEBVRGICÆ MDCCXXXVII.

PROSTAT IN OFFICINA RENGERIANA.

w Toruniu

DEDITAE
ARTIS SALVTARIS
STVDIO
ASCLEPIADARVM PROGENIEI
STIPENDIVM HOC
SEPTIMVM
C O N F E R T
OCTAVVM
SI DEVS VITAM VIRESQVE
PROROGAT
VOVET

FRIDERICVS HOFFMANNVS.

PRÆFATIO.

Herapiæ rationalis tomum quartum lectori peritiæ medicæ cupido iam exhibeo paulo tardius, quam promiſeram, ob increſcentes quotidie occupationes in ſenio, quo vires corporis non parum decreſcere incipiunt. Complectitur hic tomus ægritudines, quæ paulo longius protrahuntur admodumque difficilem recipiunt ſanationem; unde etiam chronicarum nomine veniunt, & recte duplicis eſſe generis ſtatuuntur, quarum aliæ a ſolidorum motu nimis adaucto naſcuntur, ut fere ſunt ſpaſmodico-convulſivæ, in præcedente jam tomo pertractatæ; aliæ contra a ſolidarum partium motricium imbecillitate tonoque ac robore deiecto, & abhinc dependente languidiori

fluidorum motu oriuntur, quarum indolem & effectus iam describere propositum est. Scire autem licet, hos morbos iterum dupliciter esse considerandos: alii quippe, qui mentem ac sensus afficiunt, in suprema corporis parte sedem suam ac domicilium constituunt, quorum naturam, causas & medendi methodum in prioribus huius voluminis capitibus paulo accuratius euoluere annisi sumus; reliquos, qui ex viscerum medii & infimi ventris, quæ vitalium humorum elaborationi ac depurationi seruiunt, atonia ortum trahunt, in posterioribus capitibus accuratiori tam pathologicæ quam therapeuticæ considerationi subiecimus. Atque hi morbi in uniuersum eius sunt naturæ ac conditionis, vt ob lentiorem & vacillantem sanguinis & humorum circuitum stagnationes, vasorum obstructiones & indurationes, adeoque labem solidis partibus & visceribus inferant vitæ infensissimam, quæ profecto difficillime expugnatur. Quare etiam horum morborum sanatio summam medentis prudentiam & accuratiorem appropriatorum summeque efficacium remediorum cognitionem desiderat; siquidem in nullo morborum genere ars nostra magis se manifestat, ac in cura chronicarum affectionum,

quia

quia ſub his parum potens natura haud facile vitium, altius inſidens, ſuis viribus excutit, quum contra confiteri omnino oporteat, artem in acutis parum valere; vtpote in harum curatione plus ſibi natura vindicet, & ibi medicus ſæpe ſpectatorem tantum agat. Neque hæc veritas antiquos rei medicæ ſcriptores latuit, ex quibus vel unicum *Cornelium* CELSVM in teſtimonium vocare lubet, cuius verba, quibus *libro III.* præfatur, non alienum puto hic recenſere: *In nullo quidem*, inquit, *morbo plus ars quam natura ſibi vindicare poteſt, vtpote cum repugnante natura nihil medicina proficiat; magis tamen ignoſcendum medico eſt, ſi minus proficiat in acutis, quam in longis: ibi enim breue ſpatium eſt, intra quod, ſi quod auxilium non profuit, æger extinguitur, hic deliberationi & mutationi remediorum tempus patet.* Ad hoc adſertum paulo clarius intelligendum multum iuvabit, quando ad naturam, quæ ab antiquiſſimo artis noſtræ parente in pluribus locis morborum medicatrix ſalutatur, attentius advertentes quid poſſit quidque valeat in acutis & valde gravibus affectionibus, rite perſcrutemur. Naturæ autem nomine hoc loco non ſapiens quoddam, corpori animantium inſidens & functiones eius dirigens principium; ſed nos

in

in felicioris ſeculi medici luce conſtituti, nihil aliud, quam iugem ac perennem ſanguinis & humorum per compagem corporis mere vaſculoſam in orbem motum, a cordis & vaſorum omnis generis ſyſtaltica vi dependentem intelligimus; cuius beneficio corpus in ſe corruptioni expoſitum per continuam heterogenearum partium ſubtractionem a putredine vindicatur. Et hic motus vere vitalis, qui a rebus & cauſis mere naturalibus & externis, potiſſimumque ab aere & alimentis, recte id pronuntiante HIPPOCRATE, proficiſcitur, non modo ſanitatem conſeruat, ſed etiam ad ſanationem morborum multum valet. Nam intenſior & celerior in acutis redditus ipſam cauſam, quæ febrem inducit, breui & certo tempore, per congrua emunctoria eam expellendo, tollit & ſæpius ægritudines periculi pleniſſimas, ipſam peſtem, inflammatorias & exanthematicas febres, ſua ſponte, parum adiuuante medico, feliciter perſanat. Res vero longe aliter ſe habet in longis affectionibus, ubi languidior & tardior ſanguinis circuitus ad ingignendos morbos, accumulando materiam excrementitiam, multum contribuit. Tantum enim abeſt, ut cauſſæ morbificæ, altius vitalibus partibus inſidenti, elidendæ & foras eliminan-

minandæ sufficiat, ut omnino opus sit medico, qui consilio & auxilio succurrens efficacibus remediis materiam valetudini infensam ad excretionem præparet, pertinaces obstructiones soluat, & sanguinis segniorem motum augendo, per aperta emunctoria, quæ noxia sunt proscribere contendat. In morbis igitur chronicis, tum avertendis, tum sanandis & leuandis, medicus omnino artis præstantiam quam optime potest ostendere, & nominatim quidem in diuturnis febribus, in morbo melancholico-hypochondriaco, cachexia, tabe, hydrope, scorbuto, lue venerea, asthmate convulsiuo, gonorrhœa & fluore albo inveterato, sphacelo, morbo nigro Hippocr. hæmoptysi, cruento vomitu & huius generis pluribus; quæ ope naturæ nunquam sanescunt, sed utique desideratissimam medici opem postulant. Quicunque itaque in ejusmodi morbis præ aliis laude quidquam digni efficere potest, is certe aliis præferendus & præstantissimus habendus est. Verum, sicut peritia medici in hisce morbis quam maxime se prodit; ita etiam ignorantia & imperitia, si quis non recte eos tractare novit, se manifestat. Certe, si veritatem non dissimulare debemus, inter perpaucos eminent illi, qui in contumaci-

bus hiſce morbis, quid noceat vel proſit recte diiudicare valent: pauci quoque ſunt, qui intimas eorum cauſſas, ad quas tollendas omnis medentis dirigi debet intentio, & ſedes, ubi conſiſtunt & tyrannidem ſuam exercent, vere perſpectas habent; multominus appropriata & efficacia aduerſus eos remedia norunt. Surrexerunt noſtra tempeſtate, qui ex plethora atque ex ſanguinis excretionibus deficientibus & ſuppreſſis omnem chronicarum paſſionum originem deriuare ſummo ſtudio contendunt, quum tamen, re altius perſpecta, magis a boni ſanguinis defectu, ſeri excrementitii colluvie & copia, debilitate generis nervoſi & viſcerum labe, earum origo & ſymptomatum cauſſa ſit deriuanda. Ex qua falſa theoria, perverſa demum medendi ratio proceſſit; ſiquidem fere omnis generis chronicos morbos per venæſectionem in pede crebrius inſtituendam & per medicamenta, quæ fluxum ſanguinis, præſertim in viris hæmorrhoidalem promouent, & auertere & perſanare ſibi perſuaſum habent, effectu tamen minus auſpicato ſuccedente. Nam ubi nec ſanguinis eſt abundantia, neque natura ad iſtum fluxum eſt diſpoſita, fruſtraneus eſt omnis labor, quin potius non ſemel ſed ſæpius obſeruaui, diu

con-

continuata hac methodo tractatos ægros in pathemata hypochondriaca, a quibus liberi antea fuerunt, incidisse, vel illa ipsa longe pertinaciora reddita fuisse. Quodsi enim nimia sanguinis profusione robur partibus, quæ digestioni, sanguificationi & salutaribus excretionibus seruiunt, subtrahitur, vis alimentorum digestrix imminuitur, & crudi humores abeunt in sanguinem, qui dein ad intestinum rectum plus iusto appulsus & exitum ibi non inueniens dolentes cœcas hæmorrhoides, stagnationes & molestas in osse sacro dorsoque tensiones & spasmos proritat; ut hinc facile sit intellectu, hanc quidem medendi methodum non prorsus carere suo usu, minus tamen esse uniuersalem, sed pro ratione corporum & caussarum morbosarum valde limitandam. Quum itaque ex falsis suppositis hypothesibus & præiudicatis opinionibus ordinario falsæ conclusiones & peruersa iudicia nasci soleant, certe non subit mirari, quare qui supra commemoratæ pathologiæ fauent, nullam nisi in partibus infernis & pede admittere venæsectionem velint, reiecta prorsus illa, quæ in superioribus & manu instituitur, ex metu, ne salutaris excretio per venas sedis præpediatur: quum tamen ex veterum æque ac recentiorum &

noſtra quoque obſeruatione per venæſectionem in plethoricis in manu decenter inſtitutam moleſtiſſimus ille fluxus per hæmorrhoides, qui ſumma circumſpectione in regimine vitæ per omne reliquum tempus eget, ſaluberrime poſſit præcaveri. Plura mihi obuia recenſere poſſem exempla, ubi in ſanguine plenis & vegetis corporibus, in quibus nulla ad hunc fluxum diſpoſitio nec procliuitas apparuit, repudiata ſanguinis miſſione in manu, ea tantum in pede fuit inſtituta, propter exiguas autem venas parum ſanguinis effluxit, graues chronici morbi, ut ſunt aſthma ſanguineum cum hydrope anaſarca iunctum, affectus ſoporoſi, paralytici quoque & podagrici ſuborti fuerunt, qui per ſufficientem ſanguinis e ſecta in manu vena detractionem inſigniter leuati & convenientium remediorum ope ſanati fuerunt integerrime. Ceterum ingenue etiam hoc loco confitendum eſt, communem, quæ noſtris temporibus viget, chronicis affectionibus medendi methodum maxima ex parte præpoſteram eſſe atque perverſam; adeo vt inde non conualeſcant ægri, ſed peius potius habeant & diutius torqueantur. Plurimi in hac male fundata verſantur opinione, in rebellibus hiſce morbis vi qua-

dam

dam & multum validis medicamentis opus esse ad obstructionum repagula reseranda, humores viscidos & in minimis meatibus subsistentes fortiter resolvendos eosque per excretoria eiiciendos: quare non temperatis, lenioribus & sic dictis Galenicis, sed activis, fortioribus, chymico igne excoctis & ex mineralium regno petitis ad averruncandos hos morbos remediis utuntur; cum tamen vera & confirmata satis experientia contrarium plane doceat. Nam si ullo in morbo sanando exquisita victus ratio, moderatum vitæ regimen & remedia leniora, temperata diætetica & paregorica usum præstant eximium, id ipsum certe de longis & diuturnis affectionibus valere arbitror. Ego hinc plena testari fide possum, me, qui iam per quinquaginta & sex annorum spatium, annuente Deo, artem exercui & docui, præ multis aliis in vincendis chronicis morbis felicem fuisse, potissimumque operæ pretium fecisse per decentem aeris & locorum mutationem, corporis variam exercitationem, per aquæ puræ & aquarum mineralium tam frigidarum quam thermalium potum, per lactis eiusque seri dulcis & aciduli, ptisanæ, infusorum specierum appropriatarum ex aqua usum, per interna valde tempera-

ta corrigentia & euacuantia, item balſamica neruina, per balnea, inſeſſus, pediluvia, fomenta & demum quoque per abſtinentiam tenuemque victum; ſi modo patientia, ægrorumque obedientia & ſufficiens ad medendum tempus acceſſerit. Neque vero diſſimulandum eſt, inter cauſſas, cur multi difficiles morbi ad ſanitatem non reducantur, hanc potiſſimum valere, quod tam medici quam ægrotantes utplurimum, niſi ſtatim auſpicatum remediorum effectum conſpiciant, ad crebram mutationem medicamentorum valde proclives ſint. Et revera nihil magis valetudini officit, ac crebrior remediorum variatio & copia. In univerſum quippe tenendum eſt, omnis generis morbos, maximeque diuturnos, non multa & varia, ſed pauca, ſelecta, & ſimplicia magis quam compoſita, leniora, quam validiora deſiderare remedia, ſed eorum continuatione opus habere. Nam uti natura in omnibus eſt ſimplex & ſimplices quoque morborum ſunt cauſſæ; ita quoque in ſanando & ſimplicitate & pauco adparatu gaudet. Et uti in magnis rebus expediendis tempore ſufficienti opus eſt, ſic pariter id valet in artis operibus. Ultimo loco inter cauſſas ægræ curationis nec hoc reticendum puto, quod

ægri,

ægri, præſertim malo hypochondriaco afflicti, peculiari animi adfectu laborent, qui mihi nomine pharmacomaniæ venit, quo perpetuo medicamina urgent & omnes, qui nomen gerunt medici, in conſilium adhibent, eorumque medicamentis utuntur, inde vero efficiunt, ut nunquam valetudinem recuperent. Præfari hæc volui brevibus circa curationes morborum, qui ex atonia oriuntur & in præſenti libro explicantur, ut in limine quaſi B. L. perſpiciat, quam viam in iis pertractandis ingreſſus fuerim, quamque methodum artem exercentibus commendandam præcipue iudicem, nullus dubitans, quin, ſi non præſens ætas, tamen poſteritas veritatem & inſignem fructum ex ſcriptis meis ſit petitura, præſertim ſi a præiudiciorum dura ſeruitute liberatos animos lectores attulerint, & uſu rerum tantum profecerint, ut a ſolida multorum annorum experientia mihi enata præcepta, experiendo intelligere & comprobare valeant.

CONSPE-

CONSPECTVS CAPITVM QVÆ HOC VOLVMINE CONTINENTVR

CAP. I.

CAPVT I.

DE NERVORVM RESOLVTIONIBVS.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

DE morbis ex viscerum, partiumque ſolidarum atonia oriundis ſcripturi, recte ab iis incipere poſſe videmur, qui in capite, principe totius machinæ humanæ parte, ſuam habent ſedem, partiumque in eo ſitarum atonia vel debilitate nituntur. Quos quidem inter primum iure meritoque locum occupant nervorum reſolutiones, quas medica ſchola apoplecticorum, hemiplecticorum, & paralyticorum nomine exprimere ſolet affectuum. Nec erit alienum, hanc morborum, non adeo multum inter ſe diſcrepantium, easdemque ferme origines agnoſcentium trigam, uno hoc & primo ſimul complecti capite. *Qui morbi in hoc capite pertractentur.*

§. II.

De organis motuum & sensuum.

Omnes hi morbi versantur circa sensus motusque nostri corporis, & eorum organa, quorum primaria nervos esse, & inde constructas nervosas ac membranaceas partes; nemo est medicorum, qui dubitaverit. Nervus componitur ex canalibus tenerrimis, fluidum tenuissimum vehentibus, & a membrana, meningum cerebri propagine inclusis. Ambiens hæc membrana omnis generis vasculis, etiam lymphaticis instructa est; unde & inflammari & tumere potest: annotantibus celeberrimo BOERHAVE *prax. med. P. V. pag.* 11. & BARTHOLOMÆO de MOOR *Pathol. cerebri Cap. X. pag.* 302.

§. III.

Quid sit nervi tensio, & debilitas.

Quæ caussa per nervos sensum motumque corpori præstet, multis quidem eo usque agitatur controversiis; nos vero non aliam, scopo præsertim medico magis accomodatam agnoscimus, quam fluidum subtilissimum, lymphaticum puriori aëreo-ætherea elastica substantia imbutum, quod ab arterioso sanguine intra cerebri, cerebelli, medullæque spinalis canaliculos secretum, & in tubulos fibrillarum nervearum, ex his in nervos, & denique omnes totius corporis nervosas partes truditur. Fluidum hoc sufficienti quantitate, & proportionato impetu in nervos & nervosas membranas producit horum tensionem: qua recte constituta, sensus motusque per totum corpus optime vigent, ipsique nervi naturali tono & elatere præditi dicuntur. Robusti autem vocantur nervi, si particulæ minimæ illos constituentes ita cohærent, ut vi fluidorum naturali, quin & hac paullo majori superandæ existant pares: a qua si ob cohæsionem laxiorem superantur, debilitatis accusamus nervosum genus.

§. IV.

Quomodo fiant sensus, & motus voluntarii.

Nervus naturaliter tensus fluido nunquam non plenus est: hinc in ultima sui extremitate vel leviter attactus, impressum sibi motum juxta hydraulicas leges ad cerebrum & commune sensorium usque incredibili celeritate propagat; haud secus, ac si tubulum aqua repletum, & in utraque extre-

tremitatum vesica munitum videas, qui motum uni extremitati impressum, protinus cum digito alteri extremitati incumbente communicat. Hanc sensuum nomine significamus actionem. Motus voluntarii instrumenta sunt musculi, ex fibris nerveis seu tendinosis, & carneis, quæ fibrillis nerveis undique sunt intertextæ, compositi; qui hunc in modum suas perficiunt actiones: Fibræ nervosæ & tendinosæ una cum carneis eo usque tendi & lympha adimpleri debent, ut transeuntem per musculum sanguinem paullo remorentur; qui subsistens inflat ventrem musculi, & hoc intumescente abbreviatur musculus, ejusque finis una cum adnexa ei parte movenda versus principium trahitur: unde sub actione musculus attactu durior, ac velut renitens deprehenditur. Hinc in scopum nostrum colligimus, ad præstandos motus majorem vim, & copiosiorem fluidi nervei influxum requiri, quam quidem ad sensus.

§. V.

Definitio resolutionis nervorum, ejusque differentia.

His præmissis, clarissime patet, quod imminuto fluidi tenuissimi in nervos influxu, horum actio tam ad motus, quam ad sensus præstandos vel prorsus aboleri, vel saltem ex parte impediri debeat: & ex hoc fonte nascuntur morbi, quos titulo resolutionis nervorum complectimur. Per hanc enim intelligimus movendi, vel simul sentiendi impotentiam, ab imminuto fluidi nervei in nervos influxu dependentem. Hujus varii sunt gradus, e quibus primum binos, tanquam generaliores notabimus: vel enim motus voluntarii, & actiones animales, omnes sensus, ipsiusque rationis usus pereunt, homoque velut fulmine perculsus concidit: vel sensuum ac rationis usu existente integro, motus saltem voluntarii ac animales actiones, vel ad summum sensio tactus languescunt, vel prorsus abolentur. Priori in casu morbi resultant apoplectici; posteriori vero paralytici.

§. VI.

Apoplecticorum affectuum gradus.

Apoplexiæ tres iterum sunt gradus: quorum summus & nunquam non lethalis est, si cum sensibus, motibusque animali-

malibus, vitales simul, omnesque totius corporis actiones uno impetu prosternuntur; de qua MED. SYST. *Tom IV. P. II. S. I. C. VII.* sub titulo hæmorrhagiæ cerebri egimus. Alter gradus tollit sensuum, motuumque voluntariorum ac rationis usum; non autem vitales prosternit actiones, nec in mortem semper terminatur, sed plerumque in hemiplecticos transit affectus. Tertius denique, ac levissimus, qui etiam apoplexiæ spasmodicæ nomen meretur, iisdem ac secundus se prodit notis: differt tamen ab eo, quod breviori tempore penitus debelletur, & rarius in paralyticos abeat affectus. Et de hoc leviori apoplexiæ gradu hoc potissimum nobis agendum erit loco.

§. VII.

Historia apoplexiæ levioris.

Ea his se prodit notis: antecedunt per satis longum tempus sensuum, visus potissimum ac auditus imbecillitas, vertigo, artuum gravitas, tremor, actionum animalium torpor, & plerumque passiones hypochondriacæ vel hystericæ. Hæc inter improviso contingit, ut homo omnibus sensibus, rationis usu, ac motibus animalibus privatus prosternatur; exhibeat pedes, artusque inferiores frigidos, cutim aridam, spasmoque constrictam, faciem vero & oculos rubentes, sanguine turgidos, & arterias fortiter celeriterque pulsantes. In tali paroxysmo per aliquot horas constituti, vel vomitibus quibusdam sponte subortis viscidæ multum reddunt saburræ, vel sudores per totum corpus erumpentes experiuntur, tumque ad se redeunt, atque rationis haud secus, ac sensuum motuumque recuperant integritatem. Multi narrant, sub tali paroxysmo constrictas ipsis fuisse fauces, deglutiendi vim abolitam, pectusque vinculis quasi coarctatum. Repetit ejusmodi insultus, nisi medela feratur, sæpius, tandemque in mortiferam cerebri transit hæmorrhagiam.

§. VIII.

Morborum paralyticorum differentia.

Contra vero hemiplectici morbi audiunt, si salvo rationis, motuumque vitalium usu, movendi saltem juxta voluntatem potentia, aut cum ea sensus tactus labefactatur. Talem hemiplexiam

am ſive paralyſin dari univerſalem, quæ totum corpus afficeret, negamus, niſi forſan ſub ipſa apoplexia: nec credimus dari paraplexiam, qua totum corpus, ſalvo manente capite, reſolveretur; noſtræ ſaltem praxi nunquam ſe talis obtulit morbus. Omnis potius paralyſis vel alterutrum corporis latus, idque totum afficit, & movendi, atque ſimul ſentiendi potentia privat; vel certæ tantum parti inhæreſcit. Prior hemiplexia dicitur; ſi quando dimidium capitis ac faciei latus ſimul ſit reſolutum, alias non niſi paralyſis alterutrius lateris audit: poſterior vocatur paralyſis particularis, & eſt vel vera vel ſpuria. Illa ſedem ſuam plerumque in ſpinali medulla, ejusque mox ſuperiori, mox media, mox inferiori parte habet, & movendi pariter ac ſentiendi aufert potentiam: hæc movendi ſaltem quadam impotentia ſe prodit, & humorem per metaſtaſin ad ipſos nervos devolutum, hosque comprimentem pro cauſſa agnoſcit.

§. IX.

Hiſtoria morborum paralyticorum.

Hemiplexia vel prægreſſum inſultum apoplecticum ſequitur; vel absque eo cum refrigeratione lateris paſſuri & præcedente vertigine incipit, & ſenſim in motus ſenſusque deſinit abolitionem. Sanum latus ſæpenumero ſpasmodicis ac convulſivis agitatur motitationibus; orisque canina non raro conſpicitur tortura; & progrediente malo mentis quoque functiones, & cum primis memoria labaſcere incipiunt. In paralyſi particulari, annotante COELIO AVRELIANO *Lib. II. Cap. I.* antecedit partis paſſuræ gravedo, tardus motus cum ſtupore, pallore, & torpedo: pars affecta laxa eſt, mollis, flaccida, attactu frigida, & vel atrophica, vel tumore œdematoſo imbuta cernitur. Caveas vero, ne motus voluntarii impotentiam, quæ paralyſin comitatur, confundas cum ea, quæ rheumaticis arthriticisque nonnunquam jungitur affectibus: hanc enim partis affectæ dolore, ſpaſmo & ſæpius convulſione ſtipatam deprehendimus; quæ moleſtiæ ab affectibus paralyticis valde ſunt alienæ.

§. X.

Species paralyseos particularis.

Paralysis particularis varias afficit partes. Nonnunquam artus inferiores una cum imi ventris partibus, integris illis, quæ supra diaphragma sunt, mox movendi solum potentia, mox sentiendi simul facultate privantur: tumque urinæ & alvus contra voluntatem redduntur, ac tandem tumor œdematosus, lenta febris & mors succedunt. Interdum brachia & manus paralysin patiuntur, quæ si spuria fuerit, & post colicam evenerit, dicitur paresis ex colica; ex aliis vero caussis orta paralyseos manuum nomen obtinet. Datur paralysis palpebrarum, ubi hæc nequeunt attolli, & invitus lacrymarum fluor urget. Linguæ resolutio dicitur aphonia, quam suo loco pertractaturi sumus. Si pharynx paralysi afficitur, omnis aboletur deglutitio; cujus differentiam a spasmo pharyngis videas in MED. SYSTEM. *Tom. IV. P. III. S. II. C. V. §. VI.* Oesophagus, ventriculus ac intestina in moribundis resolvuntur, tumque assumta, maxime potus cum strepitu, murmuribusque descendunt. Paralysis sphincteris ani per intestini recti procidentiam ac fæcum involuntariam excretionem se prodit; vesicæ urinariæ ex invito urinæ fluxu judicatur; vesicularum seminalium ex perpetua seminis effusione cognoscitur; musculorum membri virilis a denegata concumbendi & membrum erigendi potentia significatur. Cordis dari paralysin, quam mors repentina absque ullis evidentibus caussis eveniens innuit, e veteribus jam Herophilum credidisse refert COELIVS AVRELIANVS. *L. II. C. I. p. 348.* & e recentioribus adfirmat BOERHAVE *Prax. med. P. V. pag.* 13.

§. XI.

Caussa proxima resolutionis nervorum.

Proximam caussam & formalem recensitarum affectionum rationem in plus minus intercepto fluidi nervei in nervos influxu consistere; ex §. IV. & V. quivis poterit intelligere. Inde quoque statim adparebit ratio, cur alia vera, alia spuria sit paralysis. Hæc enim facilius fit, quam illa; quoniam sensus abolitio totalem fere fluidi nervei defectum supponit, motus autem

autem impotentia imminutum saltem ejus influxum sequitur. Quæ vero caussæ remorari valeant hunc influxum; curatius indagari oportet. Plures medicorum obstructionem nervorum accusarunt; sed eam locum habere non posse, vel ipsa tam tubulorum nerveorum, quam contenti in ipsis liquidi subtilitas docet; id quod fusius de monstravit BARTHOLOMAEVS de MOOR *Path. Cer. C. X. p.* 283. Vera potius caussa est vel solutio continui nervorum, uti in vulneribus, aliisque violentis contingit læsionibus; vel compressio aut nervorum ipsorum, aut principii eorundem, a quacunque re ipsis præter naturam incumbente facta. Quum vero unicam hanc omnis nervorum resolutionis statuamus caussam; ea tamen diversos producere animadvertatur effectus: videndum, in quo diversitatis consistat fundamentum.

§. XII.

Sedes apoplexiæ & hemiplexiæ, cum sectionibus iis morbis peremtorum

Hoc nimirum unice in loci, qui fovet mali caussam, diversitate, quærendum esse; & ratio suadet, & sectiones anatomicæ his morbis peremtorum testantur. Omnes enim, qui observationes ejusmodi consignarunt medici, ut WILLISIVS, BONETVS, WEPFERVS, probe annotarunt, quod in apoplexia defunctis, vitium nunquam non in cerebro, ejusque ventriculis, nec non in cerebello obhæserit. Conf. bini notabiles casus de apoplexia lethali, altera ex hydrope cerebri, altera ex sanguine in illo extravasato, quos BRVNNERVS in A. N. C. *an. I. dec. III. obs.* 153. *&* 154. recensuit. Contra vero in hemiplecticis alterutrum medullæ spinalis principium, vel extravasato sero inundatum, vel tumoribus compressum fuisse, iidem perhibent auctores. De seri ibi facta extravasatione, BONETVS *sepulchr. L. I. Sect. XV.* observationes recenset; tumorem tunicaceum ibi viderunt WEPFERVS *in auctario hist. XIV.* & BRVNNERVS *l. cit. obs.* 154. Silentio prætermittemus abscessus, vulnera, ulcera &c. quæ medullam spinalem afficiendo hemiplexiam, cerebrum penetrando, apoplexiam producere observantur. Ad hæc si ex anatomia repetamus, nervos vitalibus functionibus

nibus destinatos ex cerebello; sensibus tributos ex basi cerebri; & motibus voluntariis sensuique tactus dicatos, maximam partem ex medulla spinali propullulare: facile colligere poterimus, in omni apoplexia caussam nervos comprimentem, intra cerebrum; in paralysi vero intra medullam spinalem; & speciatim in hemiplexia circa alterutrum medullæ principium consistere.

§. XIII.

Caussa mediata apoplexiæ levioris, sanguineæ.

Inter caussas vero, quæ compressionem nervorum in cerebro efficiunt, & tenuissimi ac mobilissimi liquidi in eos influxum intercipiunt, principem fere stagnatio & subsistentia sanguinis in vasis membranarum cerebri locum tuetur; quæ ex valde impedito ejus per venas & sinus venosos libero circuitu & reditu versus cor pronascitur: Nam cum sanguis majori nisu & impetu ad caput fertur, quam ut æquali proportione in venas recipi possit, ob vasa nimium distenta & expansa subsistit, quod potissimum evenit in plethoricis, hypochondriacis, nephriticis & hystericis ob violentos inferiorum partium spasmos. Nascitur hac ratione interdum levior apoplexiæ species, quam spasmodicam nominare consuescimus, eo quod remittentibus spasmis & derivata sanguinis & humorum mole versus inferiora liberiori sanguinis circuitu per vasa restituto vis mali mox remittere solet; quod potissimum fit mature secta vena, & alvo per clysterem aperta. Sub hoc paroxysmo plerumque facies rubet, pulsus adest celer & plenus, motus & sensuum est abolitio, & sudore interdum corpus totum diffluit.

§. XIV.

Caussa mediata apoplexiæ & hemiplexiæ serosæ.

Quod si vero hæc stagnatio diutius obhæserit, & in subjectis sero abundantibus contigerit: secedunt sensim succi tenuiores serosi per porulos vasorum præter naturam expansorum, incumbunt nervis, eosque comprimunt. Hoc si fiat in basi cerebri, nascitur apoplexia, ejusque alter gradus juxta §. VI. quæ delabente ad alterutrum medullæ spinalis crus sero post

se

se relinquere solet hemiplexiam. Hæc ex eadem caussa, sine prævia gignitur apoplexia, si serum a stagnante cruore secedens protinus ad medullam decumbat spinalem. Et talis hemiplexia vocatur serosa, quæ corripit subjecta potissimum pituitosa, sanguineo phlegmatica; pulsus in ea est debilis, languidus, facies pallida, quædam somnolentia, & sensuum torpor. De ea verissimum est, quod annotantibus COELIO AVRELIANO *L. II. C. I.* aliisque medicorum, præ aliis senibus, maximeque autumnali ac hyemali tempore sit familiaris.

§. XV.

Caussas inter remotiores, quæ pro subjectorum varietate mox sanguineam, mox serosam producere valent hemiplexiam, primum locum tuetur sanguinis nimia moles in subjectis activioribus, laxoque & spongioso corporis habitu præditis. Quæ quidem iis inducendis malis eo est opportunior, quo magis humores commoventur: hi enim ebullientes, expandunt nimium tenerrima cerebri vascula, ac nonnunquam plane extravasantur. Hinc explicatu facillimum est, cur plethorici ex improviso dictis affectibus corripiantur a nimio veneris usu, a largiori vini calidioris potu, a balneis nimis calidis, a fortiori sub cœlo fervidiori corporis motu, ab insolatu (vid. PROSP. MARTIANVS *Comment. p.* 102.) a gravioribus animi adfectibus, & a crapulis, maxime si accesserit refrigeratio: mihi quoque in promptu sunt exempla eorum, qui vino, vel cerevisia bene farti, & subinde refrigerati, apoplexia subito perierunt.

Caussæ remotiores sunt 1) nimia sanguinis moles.

§. XVI.

Deinceps nimia sanguinis moles ad nervorum contribuit resolutionem, si per spasmos abdominis & partium infernarum, quacunque de caussa productos, ad superiora, maximeque caput compellitur, & in eo stagnat. Hinc derivanda ratio apoplexiæ spasmodicæ & hemiplexiæ sanguineæ, quæ accidit subjectis hypochondriacis, ac hystericis: qualem notatu perquam dignum casum in CONSVLT. MED. *Tom. I.*

2) Spasmi partium inferiorum, & excretionum sanguinearum suppressio.

Sect. I. casu XIX. reperies. Hinc etiam in praxi medica sæpenumero licet observare, mensium & hæmorrhoidum excretionem non rite succedentem ad nervorum resolutiones quamplurimum conferre; id quod patet ex observatione *loc. cit. casu XXV.* allegata. Eo certius vero paralytici morbi ab excretionum sanguinearum, actu fluentium, subitanea cohibitione excitari possunt: adeo, ut eos accedentibus sub fluxu menstruorum, hæmorrhoidum & lochiorum, gravi terrore, vehementi refrigeratione, & incongruo remediorum adstringentium, repellentium ac opiatorum usu, sæpius accersi videas.

§. XVII.

3) Excretionum serosarum cohibitio.

Sic purpureus corporis nostri latex sui stagnatione paralyses & apoplexias, plerumque tamen sanguineas & transitorias; successu vero temporis etiam serosas, easque diuturniores producit. Verum has immediate gignit serosa colluvies, majori, quam par est copia, ad caput congesta, nervorumque principiis incumbens. Hinc si serosæ excretiones, sudores critici, transpiratio insensibilis, salivæ nimius effluxus, sive qui sponte fit, sive á mercurialibus medicinis provocatur, serosæ manationes ex auribus, oculis, naribus, ulcusculis inveteratis, fonticulis, fœtor pedum &c. subito coercentur, exsiccantur & reprimuntur: gravissimas oriri paralyses, experientiá compertum habemus. Hanc ob caussam infantili etiam ætati, cui alias parcunt, insidiari solent affectiones paralyticæ: qualem observationem de infante bimulo, ex prohibita transpiratione paralytico legas in *cit.* CONSVLT. *Tom. I. Sect. I casu XXVI.* Ex eodem fundamento diuturnior in locis frigidis humidisque commoratio & obambulatio ad nervorum resolutionem contribuit; quales notatu dignos casus recenset FORESTVS *Lib.* 10. *obs.* 83. *&* 84. *sqq.* Huc pertinet ea, quam A. N. C. *dec III. anno VII. & VIII. obs.* 203. de septuagenario post evanescentem subito surditatem apoplexia lateris dextri correpto allegant, observatio: quæ

non

non nisi sero, primum surditatis caussa, dein per metastasin ad medullam dextri lateris devoluto debetur.

§. XVIII.

Hæc mala eo graviora machinatur serum ad caput congestum, si fuerit acre, purpuraceum, scorbuticum, & ab artubus externis, corticeque cutaneo male feriatis artibus, unguentisque repellentibus ac sulphuratis intus revocatum. Exstant hinc quam plurimæ observationes, quod achores, crusta lactea, tinea capitis, scabies, purpura &c. repulsæ presso post se pede traxerint paralysin. Eodem modo res se habet cum morbis arthritico-podagrico-rheumaticis, quos sero acri ad membranaceas artuum & juncturarum partes incumbente foveri notum est: hoc enim si opiatis & adstringentibus medicinis, sopito hinc dolore, intus agatur, vel ex naturali imbecillitate retrocedat: auctor fit pertinacissimæ nervorum resolutionis. Sic observationem de hemiplexia ex rheumatico arthritico affectu suborta legas in CONSVLT. MED. *T. I. casu XXI.* Huc inprimis pertinet paralysis sic dicta scorbutica, quæ nunquam non spuria est, & a sero acri scorbutico huc vel illuc circa nervos stagnante, eosque comprimente suos mutuatur natales. *4) Exanthematum retrocessiones.*

§. XIX.

Mercuriales porro medicinæ ejus sunt indolis, ut in corporibus impuris & debilitatis ad movendam salivationem minus recte usurpatæ, nervorum inducant resolutiones. Mercurius enim in corpore cum particulis salinis ac excrementitiis mixtus, vim obtinet fortiter stimulantem, qua præsertim inglandularum substantiam nerveo-fibrosam agit, adque hanc majorem humorum salivalium & lymphaticorum affluxum concitat. Horum effluxus per sputationem si quacunque de caussa sistatur; facile fit, ut perennante nihilo secius affluxu, illi succi copiosius ad spinalis medullæ principia, ipsosque nervos ruant, ibidemque stagnando ac comprimendo influxum nervei fluidi in nervos remorentur. *5) Mercurialia inepte adhibita.*

§. XX.

6) morbi convulsivi ac epileptici.

Non minus spasmus membranarum cerebrum & medullam spinalem ambientium ansam non raro præbet hemiplecticis & apoplecticis affectibus. Non alia subest ratio, quam quod nervosæ membranæ per tam violentos motus agitatæ labefactentur, relaxentur, nec impedire queant, quo minus irruentes succi, utut tenues lymphatici, in vasculis membranarum stagnent, & medullarem comprimant substantiam. Hinc docet experientia, post epilepsiam non raro sequi hemiplexiam; & illam, si lethalem sortitur eventum, nunquam non in apoplexiam terminari. Et quænam est caussa, quod ex gravi iracundia paralytici nonnunquam nascantur affectus, nisi quod per illam fortior nervis, vasisque inferatur strictura, eam humorum producens stagnationem, quæ influxui fluidi nervei intercipiendo existit opportuna?

§. XXI.

7) Flacciditas cerebri & debilitas generis nervosi

Omnes hæ caussæ eo certius, eoque facilius vim suam pernitialem exserent, si præsto jam fuerit cerebri flacciditas, generisque nervosi debilitas. Si enim laxiores sunt nervosæ partes; minus resistere valent irruptioni humorum, & sic horum stagnationi pariter ac extravasationi mirum quantum favent. Et colligitur quidem hæc debilitas nervorum ex caussis antecedentibus: quorsum pertinent ætas senilis, temperamentum sanguineum, & inde pendens habitus corporis laxus, mollis & spongiosus; vita sedentaria & otiosa, potus parcior, vel cerevisiæ crassioris ac lupulatæ, atque vinorum largior usus, diæta lauta, multarumque epularum, somnus nimius pariter ac immodicæ vigiliæ, multæ meditationes, & lucubrationes, veneris sæpe repetitum exercitium, diuturnus mœror, tristitia, habitatio in locis udis frigidisque, & hyemalis tempestas. Sic enim debilitatis corporibus vel levissima caussa, quam vix attenderes, ad paralyses & apoplexias disponere valet; quemadmodum ex observatione in CONSVLT. MED. *Tom. I. Casu XVIII.* recensita patet, ubi quis ex potu aquarum Selteranarum, licet eas rite & corpore bene præpara-

parato adhibuerit, nihilo secius in apoplecticum insultum, & hinc relictam spuriam incidit paralysin.

§. XXII.

His de hemiplexia potissimum præmissis; restant quædam de paralyseos particularis speciebus dicenda. Ex iis maximam meretur attentionem, quæ inferiores corporis partes, vel crura pedesque solum, vel abdomen quoque & omnes, quæ infra diaphragma sitæ sunt partes simul afficit, salvis, quæ supra sunt, regionibus. Posteriori casu caussa hæret in medulla spinali circa priores lumborum vertebras: quod binis sectionibus hoc malo demortuorum, A. N. C. *Vol. II. obs. 51. & 120.* insertis egregie monstratur. Priori medulla spinalis circa primam lumborum vertebram conquassata, & ultra medium crassitiei soluta; in altero a dicta vertebra per totam inferiorem spinam tota flaccida, ac penitus exsucca fuit, adeo ut inter eam, & osseam thecam notabile intercesserit spatium. Oritur hoc vitium 1) a caussis externis violentis, fractura, luxatione, vel vulnere spinæ, medullam simul afficiente; quales bini casus exstant in A. N. C. *Cent. X. obs. VIII. & dec. I. anno III. obs. 66.* 2) a caussis internis, maximeque rheumaticis ac convulsivis dorsi affectibus; ut testatur casus supra ex A. N. C. *vol. II. obs. 102.* allegatus, lectu dignissimus.

Aethiologia paralyseos, quæ artus inferiores occupat.

§. XXIII.

Interdum caussa hæret intra os sacrum, tumque morbus ambulandi impotentia, & crurum pedumque resolutione se prodit. Hoc malum nonnunquam est nativum, & præternaturali medullæ intra os sacrum contentæ nititur constitutione: quales casus ex tumore intra thecam ossis sacri connato, & tandem exulcerato lethales recensent HIST. MORB. WRATISL. *anno* 1701. *pag.* 68. *sqq.* Idem contingit post febres acutas, male solutas, nec non intermittentes, si quis malo victu utatur, animique indulgeat pathematibus: ubi caussa est serum vitiosum per metastasin ad medullam ossis sacri devolutum, eam comprimens. Eidem malo obnoxiæ

Aethiologia paralyseos crurum.

sunt feminæ post laboriosum partum, abortum, & retenta Lochia; nec alia subest caussa, nisi sanguis per spasmos ad os sacrum copiosius delatus, ibidemque stagnans, & nisi medela feratur, tandem serosam portionem per vasorum porulos dimittens.

§. XXIV.

Aethiologia paralyseos brachiorum. Notabilis porro est brachiorum paralysis; quæ si colicam, anodynis ac opiatis intempestive cohibitam sequatur, dicitur paresis ex colica. Caussa est serum vitiosum acre per metastasin ad nervosas brachii & potissimum carpi partes delatum; & legere licet binos notabiles casus, unum de tali paresi post colicam opiatis sopitam sequente in A. N. C. *dec. III. anno VII. append ad obs. 308.* alterum de paresi ex colica per vini lithargyrio dulcificati potum producta *ibid. anno IV. obs. 30.* Familiare cumprimis malum est metallurgis, saturninas mineras tractantibus; e quarum inimicis vaporibus in colicam, pertinacissima alvi obstructione stipatam, & ex hac in paresin incidunt, qui morbus vocatur die Hütten-Katze. Eadem brachiorum paralysis alias quoque agnoscit caussas; & interdum a scorbutica humorum diathesi suboritur, sicut casus A. N. C. *dec. I. anno III. obs. 334.* insertus docet. Nonnunquam caussa hæret intra vertebras cervicis, & dorsi superiores; ex quibus nervi tendunt ad brachia. Talem ab ictu lapidis in cervicem subortam annotavit FORESTVS *Lib. X. obs. 95.* Eadem supervenit quandoque pectoris hydropi; annotante CAROLO PISONE *tr. de morb. ex serosa coll. Sect. III. C. VII. p. 243.* ubi caussa lymphæ intra vascula membranam nervorum perreptantia ob impeditum ad thoracicum ductum iter stagnanti, nervosque comprimenti debetur.

§. XXV.

Prognosis affectuum paralyticorum. Quod prognosin affectuum paralyticorum attinet; scire licet apoplexiam spasmodicam, & hemiplexiam sanguineam curatu quidem faciliores esse; at, nisi præcaveantur, sæpius reverti, & tandem in ipsam cerebri terminari solere hæmorrha-

rhagiam. Reliquæ paralyseos species & serosa hemiplexia non subitam quidem inferunt mortem; verum difficillimam & eo intricatiorem reddunt sanationem, quo major sensuum internorum vel externorum concurrit læsio, atque non raro miseros per totam vitam discruciant ægrotantes. Si infantes paralysi corripiuntur, eos circa pubertatis annos ab illa nonnunquam vindicari animadvertimus; quod vix unquam contingit insenibus. Hemiplexia lateris sinistri periculosior est ea, quæ dextrum latus occupat ob arteriam aortam, ejusque ramos in eo latere copiosius dispersos. Si pars adfecta adhuc dolet, sentit, non nimium frigida, nec extenuata est; spes restat reconvalescentiæ, eaque certior, si formicationis ac puncturarum in ea percipitur sensatio. Paralysis abdominis & artuum inferiorum plerumque lethalis est; & non raro gangrænam resolutarum partium habet comitem. Ceterum omnes paralyticæ affectiones vere ac æstate facilius quam hyeme & autumno curantur.

§. XXVI.

An & qualis febris solvat paralysin.

Febris si sequitur paralysin, eam sanare dicitur: sed intelligendum hoc est magis de artificiali, quam naturali febre, atque de serosa potius, quam sanguinea paralysi. Enim vero naturalis si fuerit febris, eam vel continuam oportet esse, quæ periculo nunquam caret, vel intermittentem, quæ malum haud tollit. Per artificialem autem intelligimus motum cordis & arteriarum auctiorem, arte concitatum, quo vegetius circumactis humoribus stagnantes circa nervos, vel eorum principium succi nonnunquam discutiuntur, & velut resorbentur. Talis febris provocatur per medicamina paullo acriora & calidiora, nervina, volatilia, per fortiorem corporis, maxime sub solis æstu motum, perque balnea, & cumprimis Lauchstadense & thermarum Carolinarum. Verum hæc in sanguinea, quæ jam febrili motu stipata est, paralysi adplicare neutiquam licet, sed in serosa duntaxat, ubi languet humorum circulatio, locum inveniunt.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

PAralyticos & apoplecticos curaturo morbos, binæ potissimum occurrunt indicationes; quarum prior est, ut caussas, quæ tam proxime, quam remotius ad intercipiendum fluidi nervei in nervos influxum contribuerunt, removeat; & altera, ut partem affectam, totumque nervorum genus ita roboret, quo pristinum ac naturalem recuperet tonum. Multum vero scire interest, num morbus recens, anne confirmatus sit; propterea quod juxta hanc differentiam diversa instituatur curatio.

§. II.

Venæsectio ante omnia est instituenda.

Si mox post primam mali invasionem accersitur medicus, pulsumque celerem cum facie rubicunda deprehendit: non præsentius, nec efficacius ad caussam mali, quæ est humorum in capite stagnatio, removendam occurrit subsidium, quam venæsectio. Hæc protinus vel in brachio vel in collo instituenda, facta paullo ampliori incisione, ut largo cruor exeat flumine; vel, si plethorica nimium fuerint subjecta, in pede præmittenda, ne dato in superiori parte exitu humores ex inferioribus eo ruant copiosius; tumque adhuc vel in brachio vel venis jugularibus repetenda. Et opus interdum est, ut bis, vel amplius hæc sanguinis missio, larga satis quantitate iteretur.

§. III.

Clysteres & pediluvia.

Deinceps, humores stagnantes revellendo, operæ pretium faciunt clysteres paullo acriores & stimulantes, qui ex herbis nervinis rutæ, majoranæ, saturejæ, thymi, serpilli, floribus liliorum convallium, oleo chamæmeli, & adjecto stimuli caussa sale gemmæ vel ammoniaco, vel etiam urina humana confici, & iteratis nonnunquam vicibus infundi debent. Non minus egregiam laudem merentur pediluvia ex aqua tepidiori, herbisque nervinis, nec non floribus chamomillæ, summitatibus millefolii, cineribusqus clavellatis parata; quibus pedes profundius immittendi.

§. IV.

§. IV.

Spasmi interni & humorum ebullitio demulceri debent.

Sæpius, tusa vena, adhuc supersunt spasmi partium internarum, & humorum veluti febrilis ebullitio: quibus temperandis conueniunt diaphoretica fixa cum præcipitantibus & nitrosis combinata, velut sunt pulueres ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, matre perlarum, cinnabari, nitro & succino confecti, & ex aqua liliorum convallium, vel florum tiliæ exhibendi, addi etiam potest syrupus acetositatis citri. His enim iuvatur transpiratio, qua non raro insultus apoplecticos, & paralyticos solvi deprehendimus. Nec præterea in demulcendis partium internarum spasmis, ullum remedii genus superat virtutem liquoris nostri anodyno mineralis, cum liquore bezoardico vel Spiritu volatili tartari convenienti dosi remixti, qui cum dictis pulveribus alternari, bisque quotidie propinari debet. Eodem fine abstinere decet ab omni cerevisiæ potu; nec nisi decoctis, aut aqua pura vel fontana, vel Selterana, cum modico vini nupta uti convenit.

§. V.

Vomitoriorum usus in affectibus bemi & apoplecticis serosis.

His, tempestive adhibitis, dicta vitia, si sint recentia & sola adhuc sanguinis stagnatione nitantur, brevi poterunt depelli. Vbi vero seri iam secessio facta videtur, ad illud discutiendum ac derivandum omnis dirigi debet intentio. Atque hoc in casu, si ægri soporosi veluti sunt, atque stertunt, summo cum fructu adhibere solitus sum emeticum in forma dilutiori, analepticis iunctum; quo excitantur motus, & ad sensuum rationisque usum redeunt ægrotantes. Ex usu mihi est sequens formula: Recipe aquae liliorum convallium vinosæ, florum tiliæ, primulæ veris, cinamomi, aceti destillati ana uncias binas, Spiritus cornu cervi succinati drachmam unam, antimonii diaphoretici, cinnabaris, lapidum cancrorum ana drachmam semis, tartari emetici grana duo, syrupi corticum aurantiorum drachmas duas. M. F. mixtura, cuius bina circiter cochlearia, quauis altera hora exhibenda.

§. VI.

Volatilia & sternutato-

Deinceps ad discutiendum, quod stagnat serum, illustrem

(*Hoffm. Syst. T. IV. P. 4.*) C ferunt

ria commendantur.

ferunt opem volatilia urinosa, naribus adplicita; e quibus primarium locum occupat Spiritus salis ammoniaci cum calce-viva paratus, & oleo maioranæ vel rutæ permixtus. Non minus suam merentur laudem sternutatoria, cumprimis si nervina simul fuerint; quippe quæ non modo motum nervis inferunt, verum etiam materiam serosam per nares educunt. Formula talis esse poterit: Recipe herbæ maioranæ, florum liliorum convallium ana drachmas duas, herbæ mari Syriaci, florum benzoes, caryophyllorum aromaticorum ana drachmam dimidiam castorei pulverisati grana decem. M. D. S. Schnupff-Toback,

§. VII.

Cauteria & vesicatoria laudantur.

In rebelli affectu, ad derivandum serum stagnans efficacissima sunt cauteria, ut vocant, actualia, nuchæ inter secundam & tertiam, vel hanc & quartam colli vertebram inurenda, quorum virtus sicut à vetustissimis medicorum magni æstimatur, ita recentioribus etiam exemplis confirmata datur à Clarissimo ERNDTELIO in Warsavia physice illustrata pag. 185. Atquum delicatior nostri seculi genius non permittat, tam terribili, quale videtur, uti remedio; solemus substituere setacea, eaque nuchæ admovere; vel si nec ea arriserint, vesicantia remedia aut nuchæ aut pedibus imponere. Posterior locus insubiectis sensibilioribus priori præferendus: eo quod à vesicatorio cervici adposito, convulsivos partis non affectæ motus supervenisse, compertum fuit.

§. §. VIII.

Evacuantia sunt adhibenda

Si magis inveteratum fuerit malum: præter dicta, convenientia evacuantia in usum sunt vocanda; ut iis humores à capite sensim revellantur & evacuentur. Et primo quidem purgantia oportet simul esse balsamica; qua laude pilulæ gaudent ex extracti colocynthidis, aloes, hellebori nigri, resinæ ladani ligni aloes, florum benzoes, salis succini, myrrhæ, balsami Peruviani ana scrupulo uno, mercurii dulcis drachma semis, camphoræ, salis volatilis cornu cervi ana granis quatuor paratæ, si viginti quatuor ex scrupulo formentur, & quatuordecim pro dosi pro-

si propinentur. Inter diaphoretica palmam obtinet Spiritus cornu cervi succinatus, cum liquore anodyno minerali adiecta castorei essentia, & decocta lignorum ex ligno S. sassafras santalo rad. chinæ parata. Non satis porro laudanda in morbis capitis serosis est virtus diureticorum, ac speciatim succinatorum medicaminum: è quibus essentia succini, cum antimonii tinctura acri principem tuetur locum.

§. IX.

Roborantium usus in serosa & inveterata paralysi.

Qui diutius morbis paralyticis detinentur, simulque generis nervosi debilitate laborant: roborantibus medicinis, præter rectum vivendi geneus sibi debent prospicere. Et hoc nomine spiritus salis ammoniaci vrinosus cum aqua liliorum convallium ita mixtus, vt vna spiritus tres aquae partes recipiat, magnam meretur commendationem. Parari quoque potest Elixir nervinum ex essentia gentianæ rubræ, corticis cascarillæ, tinctura antimonii acri, liquore anodyno minerali, & macis ac cinamomi oleo; idque ex infuso melissæ, quod citri fovet cortices, exhiberi. Qui adpetitu languente & stomachi debilitate vexantur; iis viscerale nostrum Elixir, vel Electuarium, quod cortex chinæ ac cascarillæ ingreditur, magnas feret suppetias. Nec, præsertim senibus, convenientius quicquam erit balsamo vitæ nostro, si ad aliquot guttas mane, cum infuso melissæ sumatur.

§. X.

De externis sensum motumque excitantibus.

Inter externa sensum & motum excitantia, varia sunt quæ commendantur. Ab antiquissimis temporibus inclaruerunt fortiores partis adflictæ cum pannis asperioribus frictiones; vel si sensus defecerit, summam cutim vel urticis cædere vel præmissa frictione cum squilla per medium dissecta siccas cucurbitulas applicare soliti fuerunt. Egregiæ etiam sunt resolutarum partium inunctiones cum Spiritu salis ammoniaci, nec non vini camphorato: nec spem fallet vinum vetus Rhenanum, cum roremarino, floribus chamomillæ Romanæ, spicæ, & caryophyllis lis aromaticis leni calore digestum, cumque linteis quadruplicatis spinæ dorsi, ossi sacro, artuumque iuncturis inunctum.

Iisdem locis, præviis vel balneis vel frictionibus magno cum fructu etiam linimenta nervina admoventur; quæ ex axungia humana, galbano, terebinthina balsamo de Copaiva & Peruviano, oleo lavendulæ, iuniperi, maioranæ, rutæ, anthos, succini, rorismarini & nucistæ expresso concinnantur. Sola enim destillata haud usurpare decet olea; quoniam nervos nimium exsiccando, ac velut indurando plus noxæ pariunt. Caput cingi solet cucuphis discutientibus ac roborantibus: temporibus balsama apoplectica, quæ ne nimis sint suaveolentia caveas, admoveri: raso capiti pulvis succini inspergi: & occiput spirituosis, quæ ex spiritu volatili cornu cervi, lumbricorum, aqua Anhaltina, essentia balsami Peruviani, castorei, oleo nucistæ & caryophyllorum parantur, cum fructu lavari.

§. XI.

De usu balneorum.

Denique in affectibus paralyticis plerumque ad balnea, tanquam sacram solent confugere anchoram. Ex iis prodeunt primum thermæ, decenti modo vsurpatæ quas quidem inter Toeplicenses, Emsenses, Wisbadenses, Aquisgranenses, ac in Misnia Wolckensteinenses malo magis inveterato; Lauchstadienses vero ob martiale adstringens principium vel recentiori, vel iam superato, & non nisi motus debilitate semet exserenti conveniunt. Earum vim autem superant pœne balnea arte parata; e quorum numero primum locum tuentur, quæ ex scoriis metallorum conficiuntur, & vulgo Schlacken-Bäder vocantur. *Conf. habita hic de iis dissertatio.* Succedunt balnea ex nervinis herbis & formicis concinnata. Commodæ huic scopo sunt herbæ serpilli, sideritis, abrotani, origani, menthæ, hyssopi, rorismarini, maioranæ, flores chamæmeli, & id genus alia, quæ sacculo inclusa, inque tenui lixivio cocta, aquæ tepidæ immergantur & partes affectæ foveantur: Inter linimenta præstantissimæ est efficaciæ, quod fit ex Sapone veneto, & spiritu vini camphorato addita essentia Galbani, & bdellii.

CAVTELAE PRACTICAE.

§. I.

MAgna est vtilitas, quæ ex venæ sectione in affectibus paralyticis, ex sanguinis mole subortis redundat: præsertim in principio. Veteres ARCHIGENES apud AETIVM, CELSVS, COELIVS AVRELIANVS, ARETÆVS statim mittendum esse sanguinem experientia fida confirmant: nocet vero in paralysi inveterata serosa, vbi vires, ciborumq; languent adpetentia. Qua de caussa BALLONIVS *Lib. VI. pag.* 255. monet, ne in paralysi, ubi humor frigidus in motu est, vena secetur, eiusque damnum exemplo confirmat. TRALLIANVS in paralysi curanda nunquam mittendum esse sanguinem statuit, nisi manifesta sanguinis abundantia appareat. In pede vena non tundenda est, si illi frigidi, spasmoque constricti fuerint. Viris, qui ex hæmorrhoidum impedito successu, vel suppresso fluore in nervorum resolutionem inciderunt, post præmissam venæsectionem hirudines cum fructu ano admoventur: quin in A. N. C. *vol. III. append. pag.* 164. exstat casus, de hemiplexia, adpositis pone aures hirudinibus, admotisque suris pedum vesicatoriis, brevi curata. *Cautela circa sanguinis missionem.*

§. II.

Quibus a paralyticis affectibus caput valde imbecillum, & sensus etiam interni præsertim memoria læsi sunt; abstinere debent ab improvido interno tam thermarum, quam acidularum vsu. Namque hae aquæ per minima capitis vascula, nimium relaxata difficillime progrediuntur; & amplam maiori serosorum humorum stagnationi præbent occasionem. Neque etiam acidulas cum vino mixtas loco potus ordinarii tum salutares esse deprehendi, quia vapore spirituoso nimis caput repletur. Verum si ætas iuvenilis fuerit, & malum a passione hypochondriaca ortum traxerit: præservando recidivas, operæ pretium faciunt thermæ Carolinæ, illæ nempe temperatiores quæ à molendino nomen habent; vel etiam acidulæ, sed tepefactæ: sub quarum potu, qui parcior esse debet a frigo- *circa thermas & acidulas.*

re, mœrore, multisque mentis laboribus cavendum, nimio non indulgendum somno, corpus sedulo movendum, medicinisque nervinis & balsamicis utendum est. Generatim scire licet, harum aquarum potationem, malo declinante, & in melius vergente, longe opportuniorem esse, quam ubi illud in suo fuerit vigore.

§. III.

circa balnea artificialia. Balnea, quæ arte ex formicis & nervinis herbis parantur, eo efficaciora sunt, quo leviores & tenuiores iis conficiundis assumuntur aquæ. Quare optima censetur pluvialis, vel hac deficiente, quæ post copiosas pluvias ex fluvio desumitur. Sed omnibus artificialibus præstant Tœplicenses, quæ levitate pluviales adhuc superant, & insigni virtute discutiente, & diaphoretica affectis partibus tonum, & robur reddunt. Stillicidia quoque harum aquarum principio spinalis medullæ adhibita ad humores stagnantes dissolvendos, insignem non raro opem attulisse experientia docemur.

§. IV.

circa balnea frigida. Ad affectus paralyticos, eosque potissimum inveteratos non sine fructu commendantur balnea frigida, item leniter adstringentia, & fotus qui ex radice consolidæ maioris cum aqua decocta conficiuntur. Huc spectant quoque fontes medicati martiales, cuius generis sunt Freyenwaldenses in Marchia & nostræ Lauchstadienses, item artificiales quæ ex scoriis metallicis parantur. Sed hæc circa eorum usum observatio necessaria est, ut non nisi tepide adplicentur, alias nimium commovendo sanguinis & humorum massam, miras anxietates, cephalaligas, & cordis palpitationes efficiunt. Hæc enim febrim artificialem excitando, suppetias morbo ferunt: quippe constringendo exteriores corporis partes convertunt sanguinis & humorum motum magis ad interiora, inque primis ad cor, & quæ illud ambiunt, maiora vasa: unde fit celerior ac vehementior cortis ac arteriarum systole, & ideo celerior etiam humorum per vasa minima circuitus. Hinc fieri potest facillime, ut obstructiones reserentur, viscidi succi resolvantur,

tur, & ſtagnationes diſcutiantur. At cavendum probe, ne hæc balnea adplicentur corporibus ſanguine turgidis, aut dyſcraſia humorum, partiumque ſolidarum imbecillitate laborantibus, veluti ſunt ſenilia.

§. V.

Capitis lotiones inſignem in paralyticis affectibus habent utilitatem, vtique in aſſuetis: quibus ſi quis haud adſuetus fuerit, incipiendum à levioribus ex lixivio minus acri, incoctis herbis nervinis; dein radix aſari, & herba rorismarini inſuantur ſacculo, inque lixivio coquantur; quæ vero remedia non niſi prævia purgatione licet adhibere. *circa lotiones capitis.*

§. VI.

In ſcorbutica paralyſi, quæ plerumque particularis & ſpuria exiſtit, externis parum proficiemus remediis. Opus eſt potius, ut decoctis infuſisque diluentibus, tam calide, quam frigide in vicem potus ordinarii hauſtis, acrimoniam humorum temperemus, eandemque ſpecificis antiſcorbuticis, è quibus lumbrici terreſtres in pulvere vel ſucco cum ſero lactis ſumti eminent, infringamus; tandemque ſordes è corpore proſcribamus; & has quidem craſſiores per alvum commodis in hunc finem laxantibus mannatis ac rhabarbarinis; ſubtiliores autem & in ſanguine fluctuantes per cutis ſpiracula ope pulverum diaphoreticorum. Niſi enim tota repurgetur humorum maſſa, perfectæ nullus eſt curationi locus. *circa paralyſin ſcorbuticam.*

§. VII.

Paralyſis palpebrarum oculi per metaſtaſin aut ſtagnationem humorum producitur, & niſi cito depellatur, immedicabile conſtituit malum. Obſervavi in ea efficaciſſimum balſamum vitæ noſtrum, calide mane veſperique palpebris inunctum; nec non oleum cinamomi & caryophyllorum, modo vera fuerint, cum axungia quadam permixtum. Non negligenda etiam eſt ſeri vitioſi derivatio ac evacuatio; quæ per laxantia, diuretica, veſicantia, & id genus alia perficitur: unde de tali palpebrarum paralyſi poſt morbillos ſuborta, *circa paralyſin palpebrarum.*

& veſicatoriis curata recenſetur caſus in A. N. C. *vol. I. obs.* 140.

§. VIII.

circa pareſin. Pareſis ex colica poſcit remedia, ſerum vitioſum ex ſanguine per tranſpirationem proſcribentia. Externe operæ pretium faciunt pelles recenter mactatorum animalium calide affectis partibus adplicatæ; nec non axungia humana recens, ſi eius unciæ non drachma olei caryophyllorum addatur, eaque pars affecta perfricetur. Hoc etiam in caſu non fruſtranea eſt adplicatio cœcarum cucurbitularum: quibus curatam talem pareſin referunt A. N. C. *dec. I. anno. III. obs.* 308.

§. IX.

circa diætam In paralyticis affectibus uſus aëris ſereni & temperati valde utilis eſt: unde COELIVS AVRELIANVS *L. II. c. I. p.* 349. ægrum in lucido loco poni iubet. Hinc conclave nec nimis calefactum, nec nimis frigidum, ſed temperatum oportet eſſe. Victus quoque facilis & tenuis eſſe debet, eo magis, in principio ubi paralyſis acutus plerumque morbus eſt & ventriculi robur nunquam non eſt languidum. Nec ulla convenit cereviſia, nec ullo modo vinum præſertim in principio, ſed quando morbus iam diuturnus factus eſt & tunc etiam victus plenior eſſe poteſt.

§. X.

circa tumores partium paralyticarum. Ad lavandas partes paralyticas, ſi aridæ & atrophicæ fuerint, ſpiritus ſalis ammoniaci neutiquam convenit; ſed præſtat eo uti, ſi partes tumore ſint affectæ. Hoc in caſu conſultum quoque eſt, tumidas partes tenui ſacculo includere, qui ſequentibus impleri poteſt ſpeciebus: Recipe furfurum & milii ana manipulos quatuor, miſta in ſcutella aut aheno aliquo ſupra cineres ſiccentur, calefiant, calida includantur ſacculo, quo decumbentis ægri pars affecta circumdetur.

§. XI.

Præſervatio affectuum Graviores affectus capitis, ut lethargus, apoplexia, hemiplexia, &c. ſunt ſenili ætati per quam familiares, & fere immedicabiles.

biles. Igitur præservationis causa magna cum cura & sollicitudine ab omnibus iis, quæ systema nervorum debilitant & circuitum sanguinis per caput impeditiorem efficiunt, cumprimis a frigore, præsertim ubi corpus ad sudorem dispositum est, a largiori vini spirituosi potu, mœrore animi, terrore, venæsectione consueta intermissa, neque minus a nimio tabaci usu, vaporosis absynthiacis, cerevisia crassiore, humido & vappido aëre senes abstinere debent. Quod vero hi dicti morbi rarissime in senibus medelam recipiant, hæc mihi videtur caussa: quoniam eorum sanguis humore valde pituitoso & glutinoso laborat; qui ad regressum sanguinis per subtiliores venas cerebri, quas lentore obstruit, & sinus venosos impediendum plurimum confert. Ad eiusmodi vero obstructiones vasorum, quæ altius in cerebro situm habent reserandas, non tam facilis & expedita medendi ratio deprehenditur. *paralyticorum.*

§. XII.

Corpora paralyticorum quando pinguedine, & vitiosorum humorum copia abundant, non facile ad sanitatem redeunt, vel vires recipiunt, nisi diæta, & victu exsiccante utantur, qui in eo consistit, ut ægrotantes a iurulentis, enixis, & humidis abstineant, & ut parco etiam potu utantur, atque non nisi decoctum ex radice chinæ, rasura santali, citrini, sassafras cum passulis assumant, & portionem generosi vini; carnibus non nisi assis vescendum, passulisque exacinatis, corpus quoque, eiusque membra quoad fieri potest, motu exercenda. *curatio per inediam.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

VIr quadragenarius, temperamenti sanguineo phlegmatici, per multos annos sub vita parum mobili largam quotidie cerevisiæ Martisburgensis quantitatem ingerere solitus, adpetitu sensim destitui, corpusque valde tumidum præ se ferre *Hemiplexia dextri lateris sanata.*

cœpit. Quo in rerum ſtatu moleſtam vertiginem, artuumque gravitatem per ſatis longum tempus ſenſit, & tandem circa vernum tempus ex improviſo in dextri lateris hemiplexiam, cum memoriæ ſenſuumque internorum debilitate iunctam incidit; pulſu exiſtente magno, celeri, facieque tumida ac rubicunda. Quamobrem ex vena in brachio tuſa non ſemel, ſed aliquoties multum cruoris detrahebatur, pulſu nihilominus in magnitudine & celeritate ſua perſiſtente; nuchæ cucurbitulæ cum ſcarificatione admovebantur, pulſus tamen magnus eſſe pergebat; alvo infundebantur enemata, ac intus dabatur infuſum mannatum, nec non nitroſi pulveres. Inter horum uſum pes movendi potentiam ſenſim recuperabat; at manus reſoluta manebat, quin lenta quædam febris, circa noctem ſemper exacerbata accedebat; & pulſus nunquam non celer erat. Tum, miſſa cereviſia, fontem Selteranum vino nuptum, pro potu ordinario adhibebat; pedes quotidie pediluviis tepidioribus, ex aqua, floribus chamæmeli & trifolio fibrino paratis immittebat; brachium reſolutum ſpiritu vini camphorato perfricari curabat; ac intus liquorem noſtrum anodynum, pulveres digeſtivo ſalino nitroſos, & pro ſudore eliciendo eſſentiam alexipharmacam uſurpabat. Vſus præterea eſt victu parco & exſiccante: & hinc factum eſt, ut poſt aliquot menſes prorſus convaluerit, ſentiendique pariter ac movendi recuperaverit facultatem.

EPICRISIS.

1) Notabile eſt in hoc caſu, quod poſt tam largam, ſæpiusque repetitam ſanguinis miſſionem, pulſus nihilo ſecius permanſerit magnus & celer: qualem quandoque in nimiis hæmorrhagiis obſervare licet. Teſtatur ille, affectum eiusmodi pro cauſſa plenitudinem ſanguinis, eiusque vehementem ad caput congeſtionem agnoſcere; & in vehementia ac diuturnitate à ſpaſmodicis partium internarum ſtricturis, quæ etiam hæmorrhagias comitantur, & pulſus magni durique fiunt auctores, ſuſtentari.

2) Ego

2.) Ego non semel sed sæpius observavi, quando de ante acta paralyticorum vita interrogare solitus sum, eos plus iusto genio suo indulsisse, præsertim in assumendo potu spirituoso, siue cerevisia inebriante, aut potente vino, nam eiusmodi potus, quando immoderatius assumuntur, frigidos morbos, ut tremorem, convulsionem, paralysin, apoplexiam, sopores excitasse, non modo experientia confirmamur; sed & à veteribus medicis, iam olim proditum est. Nam ab immoderato calore & densiores, & glutinosiores fiunt humores; qui per minora vasa difficiliorem habent progressum, & circuitum, inde stagnant.

3) pediluvia ex herbis nervinis & roborantibus concinnata, præsertim, si morbus est in declinatione, circumspecte & repetitis vicibus, adhibita non carent eximio usu, & fructu; eo quod corpus noctu disponunt ad sudorem, & blando calore ac humore partes inferiores relaxando, maiorem affluxum sanguinis & humorum ad caput præpediunt, neque minus humores lentos ac viscidos tenuiores & fluidiores efficiunt.

4.) De insigni victus exsiccantis in paralyticis humidioris constitutionis virtute in quonam consistat, iam abunde supra in cautelis practicis §. 12. dictum est.

OBSERVATIO II.

Iuvenis viginti annorum, sanguine & succis plenus, cum meretrice aliquando in lecto decumbens, & venereo nimis percitus oestro, ob accedentem ex improviso patrem, tanto percellebatur terrore, ut paullo post toto corpore debilitatus & languidus, neutrum movere potuerit pedum. Mox hi cum reliquis inferioribus artubus magno quatiebantur tremore; sequentique nocte largo corpus diffluebat sudore. Expergefactus mane non valebat incedere; sed regio inferior ab umbilico ad extremum usque pedem omni privata erat sensu, adeo vt nec acus intrusæ vis perciperetur, nec sciret ægrotus, cum alvum deponeret, aut urinam redderet. Nihilominus exhibebant

Paralysis abdominis & artuum inferiorum a terrore lethalis.

bant resolutæ partes calorem naturalem, nec marcescebant, nec adpetitus, nec pulsus quopiam laborabant vitio. His per integrum annum affectus molestiis, varii generis medicamina, thermas, balnea, nervinaque penetrantissima in & externe, sed in cassum, adhibuit; neque enim purgantes medicinæ, nisi magna dosi datæ alvum movebant, nec ulla concitabant tormina. Sensim adeo abolebatur sensatio, ut aliquando, quod notabile est, lapides igniti ægri sedentis pedibus suppositi, cutim vehementer adusserint, ipse tamen præter anxietates præcordiorum nihil doloris senserit; donec tandem à fumo ex accensa cute exhalante certior, quid ei acciderit, factus, circumstantes vocaverit in auxilium. Et hanc miseram per biennium protraxit vitam; quo elapso præcordiorum anxietates, à sumtis potissimum epulis adfligere, adpetitus deiici, calor lentus corpus depascere & vires prorsus perire cœperunt, ipseque fatis cessit ægrotus.

EPICRISIS.

1) Terrorem vehementem non modo convulsivas & epilepticas in continenti producere posse motiones; verum etiam nervorum inferre subitaneam resolutionem; hæc docet morbi historia. Actio terroris autem in strictura partium nervosarum, & speciatim membranarum cerebrum ac medullam spinalem involventium consistit: quæ in præsenti casu circa lumbarem contigisse videtur regionem, & eo perniciosior esse debuit, quo vehementiori veneris œstro inflammatum tum fuit corpus.

2.) Ad rariores referri meretur hæc inferiorum partium paralysis; eo, quod cum movendi potentia, sensus quoque omnis deperditus fuit, adeo, ut nec acus vis, nec adustio perignitos lapides perciperetur; quum tamen vix occurrat paralysis, inqua non aliqualis supersit sensatio. Et hæc quidem paralysis non externas solum occupavit partes; verum interna quoque viscera & cum primis intestina; testantibus purgantium inertia, & fæcum urinæque involuntaria emissione. Dum vero, ex

ro ex abolitione omnis motus ac ſenſus, totalem influxus flui-di nervei in nervos ex ſpinali medulla infra diaphragma pro-deuntes ceſſationem, non ſine ratione colligimus: attamen non omnem viſceribus abdominis, maximeque inteſtinis de-negamus ſenſationem, quoniam purgantia maiori doſi data al-vum moverunt. Quod facile conciliabit, qui perpendet, in-teſtina etiam à cerebrinis nervis per intercoſtales ramos, ner-voſas adipiſci propagines; per quas aliqualis relictus fuit ſen-ſus.

3.) Medela tali in caſu locum vix habet: vero enim eſt ſimillimum, medullam ſpinalem ab eo loco, vbi facta eſt ſtri-ctura, collabi, flaccidam, exſuccamque reddi; cui præſumtio-ni anſam præbet caſus A. N. C. *vol. II. obs.* 102. inſertus. Quare non mirum, quod lenta demum febris acceſſerit, finem-que vitæ impoſuerit. Nam hoc in rerum ſtatu, langueſcente ſenſim ſenſimque humorum circuitu, pravi impurique per ab-dominis viſcera ſucci generari debuerunt: unde virium de-fectus, adpetitus proſtratio, & lentafebris ſuam traxerunt ori-ginem.

OBSERVATIO. III.

Pareſis manuum ex colica ½ ſaturnina.

Vir triginta annorum, frigidæ, ſiccæ, & macilentæ con-ſtitutionis, metallurgiæ addictus, aliquando in minerarum ſa-turninarum calcinatione, cœlo exiſtente turbido & pluvioſo occupatus, ingentem vaporum ſaturninorum copiam inſpira-tione hauſit ſub dulcis ſaporis perceptione. Poſtridie de in-tolerabili circa umbilicum dolore conqueſtus, pertinaciſſimam incidit alvi adſtrictionem, quæ omnem clyſterum infuſionem, & laxantium exhibitionem rebellis eluſit. Iungebantur vomendi conatus, cardialgicæ præcordiorum anxietates, gelidusque per corpus erumpebat ſudor. Quo in rerum ſtatu pugnàtum eſt anti-paſmodicis, clyſteribus oleoſis, balneis, oleoque amygdalarum dulcium, carminativis nupto: unde remittebat dolorum ac reli-quorum ſymptomatum vehementia. Verum enim vero brevi poſt nova ſuccedebat adflictio; quippe ſiniſtra manus dolore preſſo-

rio, cum movendi impotentia, absque tamen tumore prehendebatur, adeo ut ea nec flecti, nec ad os duci potuerit. Adhibebantur varii generis sudorifera, balnea Laconica, fotus ac linimenta, sed in cassum: alvus simul adeo compressa erat, ut nisi clysteribus admonita, sui non reminisceretur officii. Meo tandem flagitato consilio suasi, ut æger abstineret ab omnium calidorum, acidorumque remediorum usu, loco cerevisiæ decocta biberet, laxante ex manna, passulis, oleo amygdalarum, tartaroque tartarisato alvum moliretur, & adfectas partes axungia humana, oleo caryophyllorum acuata, calide perfricaret: unde factum est, ut per Dei gratiam restitutus, diu salvus vixerit.

EPICRISIS.

Morbus quo post inspiratum sub dulcis saporis perceptione, saturni vaporem, noster est infestatus æger, colica convulsiva, & peculiari cognomine saturnina, die Hütten Katze, vocari solet. Familiaris ea est metallurgis, Hercyniæ potissimum Sylvæ accolis, & plumbi venas scrutantibus; & debetur fumis saturninis, ore haustis, & sensibilioribus intestinorum tunicis, quas graviter vellicant, infixis. Præter tormina vehementissima, & convulsivos fere totius generis nervosi motus molestissimum in hoc morbi genere symptoma est contumax alvi compressio; & ei familiariter iungitur paresis manuum.

2.) Quo liberior istis in locis, quibus dictæ tractantur mineræ, quoque serenior est äer; eo rarius occurrit recensitus morbus, quoniam virulentæ exhalationes commode dissipari queunt. At si gravis ac pluviosus fuerit äer; comprimit vapores &, quo minus in auras abeant impedit: unde sub ea tempestatis constitutione frequentissimum est malum

3.) Curatio in Paresi, ut recte monet CRATO *consilio* 72. 73. non ad principium nervorum, sed ad musculos, ad quos humor vitiosus transmissus, ut ille discutiatnr, & membra corroborentur, dirigenda est, non neglectis illis, quæ intestinorum

norum tonum restituunt, & alvum lubricant. Cum ante aliquot annos in iuvene gonorrhæa laborante, ab improvido tincturæ antiphtisicæ Grammani, quæ pro basi saccharum Saturni recipit, vsu, contumacissimam alvi adstrictionem cum paresi vtriusque manus coniunctam observarem; oleum amygdalarum dulcium recens cum iusculo avenaceo, additis aliquot guttulis olei cymini destillati, crebrius usurpavi, non omissis potionibus mannatis, cum eodem oleo permixtis; quæ tamen non ante apertionem alvi per clysterem emollientem, & oleosum assumtæ fuerunt. Alvo liberiori reddita, vsurpata quoque sunt sudorifera, ut Sp.c.c. cum Ess. Succini & Sp. nitri d. Adhibebam porro balnea ex semine lini, & herbis emollientibus & balsamo nostro vitæ, nec non essentia Galbani saturata, manus, resolutæ inunctæ, naturale suum robur receperunt. Etcum à vinis austeris, rubicundis, neque minus malitiose per additionem lythargirii adulteratis, idem morbus, eadem symptomata in Germania, & in provinciis ubi vinorum est proventus, admodum sint familiaria; non aliis, quam modo laudatis remediis illum ipsum curatum fuisse a fide dignis medicis, nobis relatum est.

OBSERVATIO. IV.

Hemiplexia mensium fluxum terrore subito cohibitum excipiens.

Fœmina triginta annorum, exilioris staturæ, vasis capacioribus prædita & ob nimiam, qua pollet, sanguinis abundantiam, à quatuor iam annis hystericis pathematibus cum vehementi capitis dolore, ac violentis vomitionibus tanta ferocitate fuit cruciata, ut sæpius, maxime post iram vel terrorem suffocativis ac apoplecticis corriperetur invasionibus. Anno elapso, vigesima post puerperium hebdomade, menses more solito, licet ipsa infanti præberet ubera, fluere cœperunt: qui, cum accedente gravi terrore, protinus supprimerentur, paucis post diebus, prævia spasmodica artuum lancinatione, incidit in dextri lateris hemiplexiam, oris rigore stipatam. Hanc transactis aliquot diebus, febris quædam intermittens excipiebat, à meridie singulis diebus invadens, & per

tres

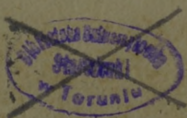
tres durans hebdomades: sub qua tandem per dextrum pedem alba, sinistrum rubra efflorescebat purpura. Qua per usum quorundam remediorum desiccata, redibat quidem aliqualis movendi potentia: at loquela adhuc erat impeditior, & magna lateris resoluti, maximeque manus restabat imbecillitas. Confugiebat ergo ad fontem Lauchstadiensem; quem cum per quatuordecim dies in balneis adhiberet, eruperunt adhuc maculæ scorbuticæ, & sanitas maiora sensim cepit incrementa. Ego, cum meum expeteret consilium, suasi ut fontem selteranum tribus horis ante balneum ad mensuram unam biberet,& quatuordecim dies curæ adhuc insisteret; quo factum est ut præsentissimum levamen atque augmentum in partibus imbecillibus roboris experta fuerit.

EPICRISIS.

1) Non opportuniora affectibus apoplecticis & paralyticis sunt subiecta, quam plethorica, & simul hysterica: & certissime illos incurrunt, si excretiones sanguineæ, superveniente, dum fluunt, gravi terore, subito sistantur. Idem in præsenti contigit ægrotante, quam valde fuisse plethoricam, vel hæmoptysis iteratis sponte revertens vicibus testatur. Adhuc sanguinem ipsi fuisse impurum & scorbuticum: docent & purpuratæ in uno pede rubræ, in altero albæ, & scorbuticæ efflorescentiæ; quibus ad cutaneum corticem pulsis, levari plerumque solet malum. Quare etiam recte hic morbus paralysis hysterico-scorbutica appellari potest.

2) In cura huius ægrotantis mulieris plethoricæ & hystericæ in eo peccatum fuit, quod non tempestive satis persectionem venæ detractus fuerit sanguis. Ita forsan statim paralytica affectio vel arceri vel tolli potuisset; Atque in eo consentientem habeo RAYGERVM clarissimum Hungariæ Medicum, qui *obs. X.* scribit; paralysis & hemiplexia in fœminis sæpe unica venæ sectione in brachio tolli potest.

3) Vix unquam paralyticum affectum, cum primis recent

centiorem vidi, quin febricula quadam intermittenti simili fuerit stipatus. Sed nulli prorsus solatio hæc febris est: quamvis enim nulla paralysis sine febre curetur; uti monet etiam Clarissimus BOERHAVE *Pr. Med. P. V. p.* 15. id tamen de artificiali intelligendum esse febre, iam sub Pathologicis ultima thesi adnotavimus.

3) De balneis Lauchstadiensibus, quæ valde adstrictivæ sunt indolis, notari meretur, quod in paralyticis affectibus vel ab initio, ubi adhuc mobilis, nec nimis impacta est materia, vel sub finem, vbi non nisi languor quidam nervosi generis restat, cum fructu possint adhiberi. In malo confirmato magis è re sunt aquæ Aquisgranenses, quæ intimius stagnantem materiam penetrant, & resolvunt.

4) Lauchstadiensium fontium pro balneo insignissimum usum atque utilitatem ego primus ante triginta annos inveni atque detexi, & peculiarem de iis conscripsi dissertationem, & bona fide testari possum, quod convenienti & circumspecta observatione si usurpentur, ad imbecillia corporis membra roboranda, vix suisimiles habeant, adeo vt etiam in eo certis in casibus Tœplicensium balneorum virtutem exsuperent. Horum operatio fit per febrem artificialem. Nam sub ipso balneo valde tepido subtiliores martiales moleculæ subcutaneis fibris & poris se paullo altius insinuando stricturam cutis efficiunt, & eo ipso humorum cursum adinteriora urgendo sub celeritate & magnitudine pulsuum & auctior calor & maior transpiratio sequitur, cuius beneficio vitiosi morbifici humores ex partibus exterioribus discutiuntur, & impuri salsi adhabitum corporis protruduntur.

OBSERVATIO. V.

Vir annorum viginti novem, temperamenti sanguineo-cholerici, habitus spongiosi, potui fabarum Caffée nimium addictus, nec venam sibi unquam secari passus, per biennium, ex quo matrimonium iniit male habere, ac de spasmodicis passio-

Paralysis dextri lateris sanata, & ex terrore reversa.

(*Hoffm. Syst. T. IV. P. 4.*)

passionibus, molestaque alvi obstructione conqueri coepit. Quibus consulturus in manus Pharmacopaei incidit, qui datis medicaminibus id effecit, ut abdomen tympani instar intumuerit, & forsan ipsa accesserit tympanitis, nisi medela fuisset lata. Breui post rus aliquando petiit, moxque ab itinere intravit conclave valde calefactum; cuius impatiens, apertae fenestrae adsedit, cervicemque äeris frigidioris flatui exposuit; tum vehementi corpus commovit exercitio, & demum sub vespertino ac nebuloso domum reversus coelo, loquelae subito amisit facultatem. Quam, sumto calidiori decocto fabarum Coffee recuperavit qiudem, noctemque placido transegit somno; sed expergefactus nec loqui, nec dextri lateris artus movere potuit. Tusa protinus in brachio sinistro vena, adhibitisque nervinis, diaphoreticis, pediluviis ac frictionibus utraque evanescebat molestia sed memoriae quaedam remanebat imbecillitas. Verum paucis post hebdomadibus vehementi percellebatur terrore & abhinc protinus aphonia, & dextri lateris paralysi iterum prehendebatur. Secabatur in sinistro brachio vena, adhibebantur diaphoretica, laxantia nervina in & externa, balsamica & id genus alia; sed malo nullum accedebat levamen. Lingua enim, utut satis commode moveri queat, articulatum non valet edere sermonem; nec brachium ullo modo moveri potest. Consultus ego suasi, ut vesicans emplastrum utrique surarum imponeretur; decoctum ex Ligno sassafras, cinamomo & passulis, loco cerevisiae potaretur; passulae rhabarbarinae laxandi scopo pervices sumerentur; pulvis ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, succino, nitro, cinnabari, sale absynthii, radice aaronis & cardamomo bis quotidie caperetur, & denique balnea Lauchstadiensia in usum vocarentur.

EPICRISIS.

1) Potus Coffè abusus sicut variis morbis ianuam pandit: ita ad nervorum morbos corpori affricat quandam dispositionem. Fabae enim hae Turcicae principio expansivo & vapo-

& vaporoso pollent; quo humores commovendi, solidasque & nervosas partes relaxandi, possident facultatem. Hinc occurrit quotidie, quod id decoctum paullo saturatius & largius bibentes de orgasmo sanguinis, & tremore manuum conquerantur: quare etiam BOERHAVE *Pr. med. L. V. pag. 12. abusus, inquit, nimius Thee & Caffe paralysin induxit, nervis flaccidis redditis nec amplius contineri possibilibus.*

2) Paralysis in praesenti casu debetur cohibitae per subitam aëris mutationem transpirationi; unde humores retroacti, circa medullae dextri potissimum lateris principium, & nervos sermoni dicatos stagnarunt. Et in tali casu si non fiat cunctatio admodum noxia, sed mox accersatur medicus, vena secetur, congruisque medicaminibus regularis humorum circuitus promoveatur; facile superatur morbus, qui his neglectis aut tardius admissis subsidiis, chronicus evadit.

3) Hoc notari debet apoplecticos & paralyticos motus facile resuscitari. Nam, utut sanata videatur paralysis, relinquit tamen aliqualem partium affectarum imbecillitatem; qua praesente terror, ira, & quicquid vehementes spasmos producendi facultate pollet, quam facile ad eadem loca humorum motum compellit; ut ibi stasin concipiant sensum & motum tollendo; ubi tamen sciendum, quod quo frequentius revertantur eiusmodi affectus, eo intricatiorem & difficiliorem admittant curationem, quae non modo interna sed & externa efficacissima remedia expostulat, adeo ut sine balneis & linimentis spirituosis diuturnior affectus non leniri multo minus expugnari possit.

OBSERVATIO. VI.

Verbi divini minister, quadraginta septem annorum, temperamenti sanguineo phlegmatici, habitus corporis spongiosi, uitae sedentariae, & lucubrationibus valde deditus, ad petitu integro, ac sanitate illibata, sub venaesectione bis quovis anno celebrata gavisus, nec ad animi affectus, nisi nimiam venerem pronus, per novissimos aliquot annos in valde calefactis, aestivo etiam

Hemiplexia dextri lateris.

iam tempore conclavibus commorari, largisque perpetuo ſudoribus madere ſuevit. Qui cum per proximum remitterent biennium; de tenſivis ac ſpaſmodicis artuum doloribus; ſenſu quodam frigoris in vertice & cervice percepti; nec non pedibus gelidis, licet attactu calidi eſſent, cœpit conqueri. Senſim magno carnium faſtidio capiebatur, ceſſantibusque demum doloribus, inſigni totius corporis languore vexabatur, adeo, ut vix incedere potuerit, & inde ſibi mortem ominaretur: deinde lenis mentis alienatio, quia continuo loquebatur, aderat. Mittebatur aliquando e vena in pede inciſa cruor ſatis larga quantitate, & ecce brevi poſt circa veſperam lingua ſubito reſolvebatur, & vera accedebat dextri lateris hemiplexia. Nam artus ſenſu motuque carebant; dexter oculus videndi, dextra naris olfaciendi & auris dextra audiendi potentia deſtituebatur; memoria labefactata erat; nec bene maſticare & deglutire poterat; corpusque largo & perpetuo per aliquot hebdomades diffluebat ſudore. Fruſtra uſurpatis veſicatoriis, antiſpasmodicis, & balſamicis, adibat tandem Lauchſtadienſes fontes: ad quos ipſum balbutiente lingua, memoria debili, lateris dextri reſolutione, & pulſu in dicto latere vix notabili præditum deprehendi. Iuſſi igitur, ut mane in balneum deſcenderet, veſperi pediluviis vteretur, atque elixir balſamicum ſub epulis, veſperi pulverem antiſpaſmodicum ſumeret; externe vero nucham & dorſi ſpinam linteis calidis, ſpiritu florum chamomilllæ Romanæ imbutis perfricandam curaret. Balnea ingreſſus, large ſudabat, dolores dextri brachii perſentiscebat, & frigoris ſenſum percipiebat; at lecto impoſitus, iterum incalescebat. Et continuata ſic per menſem curatione melius habebat; movendique pariter ac loquendi - potentiam, relicta imbecillitate atque torpore recuperabat. Commendavi ad plenariam reſtitutionem victum cum abſtinentia exſiccantem cuius auſpicatiſſimum effectum ego in eiusmodi morbis aliquoties vidi.

EPI-

EPICRISIS.

Multa hoc casu continentur momenta, in usum practicum accomodatissima. Sistit ille veram hemiplexiam, in qua non modo alterutrius lateris artus movendi sentiendique facultate carere; sed & lingua balbutire, alterque oculorum, narium, & aurium lædi, memoriaque solet labefactari. Porro deglutitio læsa est, ut potuum præsertim assumtionem suffocativa sequatur molestia, & ægri assumta sœpius sanum versus flectere debeant latus; testante exemplo CONSVLT. MED. *Part. I. Cas. XX. pag. 91.* allegato. Non minus interna quoque viscera quandam labem contrahunt; unde haud raro observavi hepar in paralysi defunctis insignem retulisse magnitudinem, ut notavi *cit. l. casu XXII. p. 116.* Pulsus in affecto latere tam debilis est, ut digitis vix queat percipi, claro testimonio, imminutam esse arteriarum vim systalticam. Tali ratione differt hemiplexia perfecta à paralysi lateris alterutrius; in hac enim motus voluntarii, vel ad summum simul sensus abolentur; integra manente facie, eiusque partibus illæsis. Hinc patet, in hemiplexia vera caussam simul in crebro hærere, quæ in paralysi non nisi spinalem afficere videtur medullam.

2) Caussa præsentis hemiplexiæ non nisi sudorum consuetorum cessationi debetur; quæ in corpore per vitam otiosam, multas lucubrationes, nimiamque venerem debilitato facilius pernitialem exserere potuit effectum, quam in robustiori. Eam ob caussam curatio per balnea Lauchstadiensia felicem utique obtinere debuit finem; cum sic revocatis sudoribus subtracta fuit materia nervos comprimens. Præterea vero solitus sum in eiusmodi casibus Elixir meum viscerale propinare, eo quod ventriculus plerumque simul labefactatus esse solet.

OBSERVATIO. VII.

Paralysis ab imminuto hæmorrhoidum fluxu.

Illustrissima quædam comes, quinquaginta annos emensa, succi plena, plethorica & cacochymica, per viginti iam annos

nos fluxum hæmorrhoidalem, ſtato tempore promanantem cum levamine paſſa, nec non fonticulum per duodecim annos in brachio gerens, ab itinere aliquando ad familiares facto, domum redux, male cœpit habere, & nihilominus inter lautam diætam corpore pingueſcere. Quo in rerum ſtatu hæmorrhoides p arciusfluxerunt, & fonticulus ſerum fundere prorſus deſiit; unde habuit illuſtriſſima, ut de inſigni corporis languore conquereretur. Tandem cruor media hyeme pervenas ſedales erumpere conatus, parciſſime ſtillavit; poſtridie alvum egerendi ſtimulum ſentiens, & ad locum ſecretiorem tendens, in medio conclavi tanto prehendebatur pedum torpore, ut protinus in terram concideret, & ſiniſtri lateris paralyſi, cum oris tortura, linguæque balbutie ſtipata corriperetur. Vena protinus ſecabatur, veſicatoria manibus admovebantur, & omnis generis remedia in & externa uſurpabantur; ſed in caſſum. Movendi artus ſiniſtri lateris impotentia manebat eadem; attamen eosdem dolor quidam per vices occupabat; maxilla ſiniſtri lateris motu carebat, & in dextro ſolum maſticandi erant cibi; atque memoria paullulum videbatur læſa; cum febrili commotione, omni veſpera accedente. Alvus inſuper magis compreſſa erat, urinaque ferebatur difficilius. Conſultus ſuaſi, ut vena in pede tunderetur; dorſi ſpina linimento ex axungiæ humanæ uncia una, olei nuciſtæ drachmis binis, rorismarini, lavendulæ maioranæ & rutæ, ſingulorum drachma una confecto inungeretur, probeque fricaretur; pro potu decoctum ex radice ſcorzoneræ, chinæ, ſarſaparillæ, ligno ſaſſafras, lentiſci, ſantalo citrino, paſſulisque paratum adhiberet; ter quavis hebdomade laxantem pulverem ex rhabarbaro, terra foliata tartari, nitro, & oleo deſtillato macis ſumeret, & mane lactis ſerum dulce potaret. Adhæc pediluvia cum herbis nervinis rorismarini, maioranæ, ſalviæ abrotani, floribus chamæmeli, thymi & herba rutæ commendavi; utque ea egreſſa lecto ſe daret, paullulumque ſudaret; ac denique ſub epulis quinque balſami mei vitæ ſumeret guttulas, ſuaſi. Hinc percepi paralyſin maximam partem remiſisſſe, & per anum lividi ſeri permultum cum levamine ſeceſſisſe.

EPICRISIS.

Qvum exeretiones tam naturales quam extraordinariæ & consuetæ suppressæ vel impeditæ præcipuam gravium & difficilium morborum causam constituant, tum quam maxime id in paralyticis & aliis capitis & nervorum affectibus observatur. De quo etiam ptæsens morbi historia testatur. Vna illius caussa est fonticuli exsiccatio; qua factum est, ut serum copiosius in corpus retrocederet, & tandem ad medullæ spinalis crus sinistrum decumberet. Altera, maioris ponderis, debetur imminuto hæmorrhoidum fluori; unde sanguis in tam plethorico corpore retentus, & superiora versus congestus, serosam demum dimisit portionem. Cui quidem eventui occasionalem caussam dedit hyemalis tempestas; quæ ob impeditiorem sub ea transpirationem, mirum quantum his producendis favet morbis. Et præservari hunc insultum paralyticum potuisse, extra dubium est positum; si eo, quo illustrissima comes ex itinere reversa, corporeque obesior facta fuit, tempore, vena tusa, aut ano admotæ fuissent hirudines. Quibus omissis, omnis utique curandi cardo in eo constitit, ut hæmorrhoidalis revocaretur excretio: quam licet obtinere non licuerit; attamen satis fuit, seri lividi magnam per anum effluxisse copiam. Quum enim accessit demum sudoris per blanda pediluvia provocatio, & hinc facta seri vitiosi evacuatio; auspicatus omnino, malo existente recentiori, evenire debuit eventus.

OBSERVATIO. VIII.

Paralysis dextri lateris in septuagenario.

Vir septuagenario maior, macilentus, vasisque capacioribus præditus, constitutionis sanguineo melancholicæ, in iuventute ex vita sedentaria, multisque lucubrationibus contraxerat sibi melancholiam hypochondriacam, sed per congrua adminicula, maximeque motum corporis illam debellaverat. Ab hinc sub venæ sectioue, bis quotannis repetita, & frequenti corporis exercitio, quo alvum lubricam servari dixit, integram ad senectutem usque conservavit valetudinem. Per novissi-

mum vero biennium omni mane large sudare solitus fuit; & quum pronuper mense Aprili rus petiisset; imminutis hinc sudoribus, de colicis intestinorum doloribus, & alvi conquestus est obstructione. Brevi post prævia corporis lassitudine, dextri lateris paralysi corripiebatur, lingua dextraque maxilla inintumescebat, sinistra extenuabatur, os torquebatur, loquela erat impeditior, movendique manum & pedem dextri lateris potentia evanescebat. Vocatus ego mox sanguinem e vena in pede tusa large detrahendum; clysterem adplicandum; vitæque nostrum balsamum inungendum curavi; interne vero liquorem anodynum, cum balsamo vitæ remixtum propinavi. Factum est inde, ut melius haberet, & loquendi, ambulandi, scribendique facultatem, utut languidiorem recuperaret; sudores etiam largi per noctes rursus erumpebant, & somnus adpetitusque sibi constabant: sed alvus non nisi alternis respondebat diebus, & æger in dextro pede perpetuum sentiebat frigus; quo etiam in toto corpore perfunditur, simulac liberiori se tradiderit äeri.

EPICRISIS.

Quanta mala ex suppressione excretionum consuetarum, sive fuerint sanguineæ, siue serosæ propullulent, vel præsens docet casus. Obvia enim in illo paralysis non nisi sudorum imminuto proventui debetur: unde accumulati in corpore, præsertim senili, humores serosi distenderunt vasa medullæ spinalis principium ambientia, & per illorum porulos omnino transsudasse videntur. Quemadmodum vero ortum à prohibita transpiratione traxit morbus; ita non alia exstirpari potest ratione, quam per abundantis seri imminutionem, ac ad habitum corporis revocationem. Prius obtinuimus venæsectione, quippe qua una cum sanguine serosus latex subtrahitur: & dum ope liquoris anodyni stricturæ cutis relaxatæ fuerunt, rediit etiam consueta sudatio, cumque hac multum vehementiæ morbi subtractum est.

2) Circa paralyticorum sudores adhuc scire licet, quod affecto

latere

latere plerumque copiosiores erumpere soleant. Quum enim humorum vegeta circulatio in eo latere valde langueat, sanguisque tarde moveatur: fit inde, ut serosus latex sub lento progressu à sanguine secedat, & per laxatos tubulos largius exhalet. Hinc etiam observamus, in artubus resolutis exanthemata, scabiem, purpuram &c. longe maiori copia efflorescere, quam in sanis.

3) Membra paralysi resoluta ordinario frigida sunt. Quemadmodum enim corporis nostri calor à motu sanguinis vegetiori & rapidiori proficiscitur: ita quo hic magis languet, eo maius percipitur frigus. Quum igitur in partibus paralyticis languidior sit humorum circulatio: facile patet, cur illæ attactu sint frigidæ, curque intumescere soleant; quia nimirum irruptioni humorum serosorum, nulla est resistentia.

OBSERVATIO IX.

Paralysis artuum inferiorum post partum.

Fœmina, viginti duos annos nata, procera, post enixum partum lochiis bene perfuncta, absolutoque puerperio e lecto surgens conqueri cœpit de gravi ventris dolore, ad lumbos diffuso, & cum motus imbecillitate stipato; qui affectus adeo sensim invaluit, ut binis abhinc mensibus non solum non ingredi, sed nec pedibus absque fulcimento insistere posset. Quin imo tanto torpore manus etiam affectæ sunt, ut nec pondus aliquod attollere, nec ipsas facile contrahere vel explicare valuerit, incolumi tamen manente sensu. His demum accedebat motus quidam convulsivus, & rigor partium infernarum; nec non sensus constrictionis in abdomine, ad lumbos usque diffusus. Alvum non nisi sollicitatam deiiciebat, & rarius difficulterque urinam reddebat; lunareque tributum, stato quidem tempore, sed parcius solvebat; somno existente longiori. Adhibitis varii generis medicaminibus, fontem Lauchstadiensem usurpavit, simulque meo suasu Spinam dorsi Spiritu ex floribus chamomillæ Romanæ destillato inungi curavit: unde sensim maiorem movendi recuperavit potentiam.

EPICRISIS.

1) Caussa præsentis mali absque omni dubio hæret in ea medullæ Spinalis parte, quæ intra lumborum & ossis sacri vertebras continetur: & vero videtur simillimum, uterum à partu non rite fuisse expurgatum; unde restantes sordes per metastasin ad lumbaris regionis medullam decubuerunt, eamque comprimendo impedierunt, quo minus fluidum nerveum in partes, quæ a dicta medullæ portione suos nervos adipiscuntur, sufficienti influere potuerit quantitate.

2) Quum parcior effluxus fluidi nervei ex inferiori spinæ medulla fuit; ille omnino in aliis partibus largior ac copiosior esse debuit. Hinc patet ratio, cur ægrotans nostra in partibus integris convulsivos motus, & in abdomine constrictionis sensum fuerit passa. Notabilis hanc in rem est observatio, quam A. N. C. *vol. II. obs. 102.* allegant, ubi miles quidam paralysi abdominis & partium inferiorum affectus, infra costas spurias constrictionem percepit, abdomen chordæ instar ambientem: post mortem dissecta Spina, eius medulla intra primam lumborum vertebram sita, labe caruit, nisi quod succis turgidior paullo fuerit: ea vero, quam sequentes incluserunt vertebræ, tota flaccida & exsucca adparuit. Et hinc clarissimus SALTZMANNVS, dictæ observationis auctor rectissime concludit, constrictionem illam provenisse à succo nervoso copiosius quam par est, in nervos è prima lumborum vertebra prodeuntes influente.

3) In hac partium infernarum paralysi & mictionis & alvi vel involuntarius fluxus vel pertinacissima retentio observari solet. Utrumque vitium à relaxatione vesicæ aut intestinorum provenire; contradictorium videtur, sed non est. Involuntariam harum sordium excretionem deberi partium relaxationi, nemo dubitaverit: at quomodo illius suppressio ex relaxatione provenire queat, multis videbitur dubium. Neque vero opus est, ut explicando huic phœnomeno diutius immoremur; quippe quod in CONSVLT. MED. *Tom. II.*

Sect.

Sect. IV. casu 138. pag. 552. fusius demonstravimus. Res eo redit: omnes canales membranacei totius nostri corporis pollent motu constrictorio & dilatatorio; ad excretiones vero iustum partium robur requiritur; quo sub paralysi cessante, vel non fiunt excretiones, vel contra voluntatem contingunt.

OBSERVATIO X.

Insultus hemiplecticus brevi sanatus.

Matrona honesta, sexaginta sex annorum, robusta, bis quotannis venam tundendam præbere solita, à teneris ferme integra valetudine est gavisa. Anno novissimo neglexerat suetam venæsectionem & hyemali tempore concionem in templo audiebat: hinc per aliquot dies de vertigine, refrigeratione & languore corporis conquesta, levem quoque mentis alienationem passa, ex improviso omni sensuum ac rationis usu privata, incidit in hemiplexiam, sub qua dextrum capitis latus convellebatur, sinistrum erat resolutum, & ægra iacebat insensibilis. Vocatus multum sanguinis e vena iubeo detrahi, infundendosque curo clysteres: sed quum spes vota falleret, præscribo mixturam ex aquæ lilliorum convallium, melissæ, florum tiliæ, cardui benedicti ana unciis tribus, mixturæ simplicis guttis quadraginta, aceti destillati uncia una, lapidum cancrorum drachma una cum dimidia, cinnabaris scrupulo uno, tartari emetici granis duobus, iulepique rosarum uncia dimidia parandam. Huius bina cochlearia postquam binis sumserat horis; remittebat convulsio, redibat rationis usus, & ægra intra horas viginti quatuor perfectissime convalescebat.

EPICRISIS.

Sicut naturalium excretionum suppressio; ita artificialium neglectus ad varios morbos, ipsamque nervorum resolutionem, præsertim in senili ætate contribuit. Hemiplectici enim insultus, quem matrona honesta toleravit, non aliam invenire possumus caussam, quam stagnationem sanguinis, per neglectam venæsectionem acccumulati & per frigus versus caput commoti. Refellitur simul inde vulgi valde noxium

præiudicium, quo senibus non debere sanguinem mitti perhibent: non enim ulli ætati tanta noxa ex omissis sanguinis missionibus acquiritur, quam quidem senili, propterea, quod vis & elater partium solidarum in ea sensim languescere incipiat, nec satis valeat humorum impulsui resistere. Hanc ob caussam eo quoque in præsenti curatione respeximus, ut primum sanguinis depleretur abundantia per venæsectionem. Et quando ab hac ægri ad sensuum & rationis vsum nondum redeunt; multo cum fructu exhibere solitus sum descriptam mixturam, quam tartarus emeticus ingreditur, non eo fine ut vomitum excitare consilium fuerit, sed ut torpidæ & languentes partes nervosæ subtilissima stibii acrimonia vellicatæ, ad motum & sensum recipiendum stimulentur. Nam in medicamentis antimonialibus, quæ paulo maiori dosi emesin excitant, si refracta dosi a perito medico usurpantur, plane singularis & incomparabilis ad difficiles & chronicas passiones expugnandas virtus deprehenditur, eo quod glandulas & nervosas partes irritando lympham stagnantem & corruptam discutiunt, & humores crassos viscidos attenuant, & fluidos reddunt.

Ad præcavendam recidivam & systema nervorum corroborandum præter sollicitam corporis & extremarum potissimum partium a frigore & ventis frigidis præcautionem, conservam florum anthos & florum melissæ turcicæ item elæosacharum olei macis & olei melissæ veri, interdum quoque aliquot guttulas balsami nostri vitæ in decocto succoladæ vel Coffee vel etiam spiritum oleosum salis ammoniaci pro lubitu assumenda commendavi.

OBSERVATIO. XI.

Insultus apoplectici in corpore podagra, purpuraque vexato.

Vir quidam, ecclesiastico præfectus muneri, sexaginta annorum, temperamenti sanguinei, habitusque succi pleni, ad quadragesimum usque annum integra sanitate gavisus; postea vero nephriticis affectibus infestatus, sed ab his ope Amasiani fontis liberatus est. Deinceps ad aulicum promotus officium, ad vitæ genus solito magis lautum, diætamque vinosam pervenit

venit, vinis potissimum rubicundis utens, & valde frigidum adeptus est habitaculum. Sex abhinc annis podagra chiragraque, cum spirandi perpetua difficultate & tussi stipata corripiebatur; quæ mala sæpius repetebant, & tandem erumpente post usurpata antiscorbutica purpura, insigniter remittebant. Ante biennium mense Novembri ex improviso apoplexia leviori infestatus, sensuumque & rationis usu privatus concidit; sed tusa vena, adhibitoque Spiritu cornu cervi succinato, tinctura antimonii acri & essentia castorei, ad valetudinem redibat; utique cum & podagra & purpura recrudescerent. Sequenti tempore multa tulit adversa, ideoque perpetuis confectus mœroribus, magis magisque suum debilitavit corpus; quin memoriæ quandam sensit imbecillitatem. Tandem accidit, ut prævio pulsationis circa aures sensu, caput subito dextrorsum convelleretur, & æger paullo post sensu, motu, ac rationis usu destitutus, instar apoplectici prosterneretur. Ad se rediens, cruoris quidpiam naribus reddidit, adhibitisque venæsectione & frictionibus, rationis integritatem recuperavit; sed tumorem dextri oculi inflammatorium retinuit, qui cum malorum reliquiis tertio demum post die, revertente podagra, penitus evanuit. Quum vero pulsatilis pone aures dolor continuaret, metumque reversuri mali iniiceret: præter cucurbitulas cum & sine scarificatione iuxta aures adpositas, quatuor circiter e brachio mittebantur sanguinis unciæ. Nihilominus vires mirum in modum prostratæ manebant; unde meum ad avertendam recidivam implorabatur auxilium.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Primarius, quocum hic æger conflictatur, morbus est apoplexia, quam diximus spasmodicam; quæ humorum stagnationi in basi cerebri suam debet originem: hanc enim vel solus pulsationis circa aures sensus significat. Neque mirum est, ægrum tanto rapi morbo: quum enim natura temperamento pollet sanguineo, ad sanguinis iusto maiorem generationem aptissimo, & præter consuetudinem in opiparum vino-

ſumque devenit victum; præter modum omnino ſucci debuerunt accumulari. Quare etiam experientia teſte plurimi ex nimia ingluvie & comeſſationibus, in paralyticos morbos incidunt. Deinde vina rubicunda, quia ut plurimum ſunt auſtera & adſtringentia, ad affectus nervorum inque primis paralyticos gignendos multum conferunt, & ob hanc cauſſam etiam Moraviæ incolis paralyſin endemium morbum eſſe Jordanus prodidit. Cavere quoque ſibi quam maxime debent ab eiusmodi auſteris vinis podagrici, præſertim in ſenili ætate conſtituti. Nam ex remanente hac critica excretione graviſſimas oriri afflictiones neceſſe eſt. Accedit habitaculum frigidum; in quo ſalutaris tranſpiratio vehementer ſolet imminui. Hinc factum eſt, ut ſordes in ſanguine ſuborirentur ſalinæ, acres, tartareæ; quæ corpus ægri ad ſcorbuticam conſtitutionem, podagram & purpuram diſpoſuerunt. Quo in rerum ſtatu, iunctis inſuper mœroribus, meditationibus, vita ſedentaria, accrevit nervoſi generis debilitas; cuius ratione & purpuraceæ & podagricæ materiæ vegeta ad corporis ſuperficiem expulſio imminui cœpit. Unde abundantes pariter ac impuri ſucci ad caput fuere compulſi, ibidemque ſtagnantes, apoplecticum produxerunt inſultum; qui, vocato mox medico, miſſoque protinus ſanguine, bis feliciter ſuperatus fuit.

2) Cum ego vocarer in auxilium; nihil prius tentandum duxi, quam donec vires fuerint refocillatæ. Hunc in finem præſcripſi potionem analepticam ex aqua meliſſæ, florum acaciæ, liliorum convallium, tiliæ, roſarum ana unciis binis, cinamomi ſine vino uncia una, matris perlarum drachma una, Spiritus nitri dulcis guttis triginta, ſyrupi acetoſitatis citri drachmis binis confectam, eamque ad duo vel tria cochlearia ſœpius ſumendam ſuaſi. Veſperi pulverem ex lapidum cancrorum, pulveris Marchionis ana drachmis duabus, ſuccini, nitri drachma dimidia, cinnabaris præparatæ granis duodecim, caſtorei granis ſex compoſitum, & ad drachmæ pondus capiendum ordinavi. Iuſcula medicata mane ſorbillari iuſſi: alvumque obſtructam clyſteribus aperiendam curavi. Sic col-

lectis viribus, suasi, ut ad corrigendam sanguinis impuritatem propotu ordinario decoctum radicis chinæ & cichorii cum passulis biberet, a cœna abstineret, & victu attenuante ac leniter exsiccante & roborante uteretur. Cæterum non possum non hoc loco referre, me hemiplexiam a nimia ingluvie & desidia in corporibus maxime mollioribus ac spongiosis pingviusculis enatam diæta emaciante Hunger-Cur, & lignorum decocto, methodo, quam optime descripsit VALLERIOLA *in obs. l. I. obs. III. p. 23.* feliciter curasse. Vitentur carnes bubulæ, porcinæ, hædinæ, lactaria, legumina omnia & fructus, somnus meridianus, sed exercitium in rheda est utilissimum.

OBSERVATIO. XII.

De præservandis apoplexiæ insultibus.

Comes quidam illustrissimus, annorum sexaginta, temperamenti phlegmatico sanguinei, iter aliquando per fluvium Danubium in navi sub äere humido, nebuloso & valde pluvioso per tres continuos dies faciens, incidit ex improviso in dextri lateris hemiplexiam; sub qua manus pedesque dicti lateris immobiles, linguaque gravis & balbutiens evadebat, & æger delirabat. Incisa protinus vena, redibat valetudo, & vir illustrissimus, intra viginti sex horarum spatium perfecte convalescebat. Abhinc diæta & sex rebus non naturalibus optime fungebatur; humidam frigidamque tempestatem, tanquam ipsi noxiam fugiebat, & quotannis semel venam tundendam præbebat. Quo in statu satis equidem sanus vivebat; at quum per intervalla manuum stuporem, cum dolore & sensu formicationis sentiret; metuens recursum gravioris mali, meum petebat pro eo præcavendo consilium. Ego, quum noscerem, ægrum illustrem multis mentis laboribus fatigari, fluorique hæmorrhoidali obnoxium esse, suasi, ut bis quotannis circa æquinoctia venam in pede secandam curaret, motui corporis plus, lucubrationibus minus indulgeret, ab imo præsertim ventre & dorso frigus humidum arceret, & pro potu fontem Selteranum, quarta vini Rhenani parte remixtum,

inter-

interposito nonnunquam vini Hungarici haustu, adhiberet. Ex pharmacis tria commendavi, pulverem nempe nervinum ex matris perlarum, pulveris Marchionis, succini præparati ana drachmis binis, cinnabaris scrupulo uno, ambræ gryseæ granis duodecim & olei macis cinnamomique ana guttis tribus confectum, inque decem partes divisum, quarum unam alternis diebus ex aqua frigida sumeret. Ad ventriculum roborandum exhibui Elixir viscerale, septuaginta guttis inter epulas capiendum; & vitæ balsamum nostrum, ad inungendas manus & cervicem proposui.

EPICRISIS.

Illustrissimus de quo sermo est æger vi temperamenti, quo pollet phlegmatico sanguinei, ad languidiorem solidarum partium motum proclivis est; &, accedentibus quamplurimis mentis laboribus, ac fatigationibus, insignem utique generis nervosi sibi contraxerat debilitatem. Hinc facillime fieri potuit, ut in diuturniori sub äere pluvioso ac nebuloso commoratione, cohibita transpiratione, hemiplecticus suboriretur insultus, tempestiva venæsectione brevi debellatus. Ex tali pluviosa tempestate vero paralyses chronicas & pituitosas nasci posse, confirmat variis exemplis FORESTVS *L. X. obs. 83. seqq.* ad quas expugnandas commendat assata præ coctis, victum tenuem & exsiccantem, & ut ægri in äere sicco, & cubiculo caryophyllis suffumigato versentur. Laudat quoque clysteres, primo mitiores, tum fortiores; pilulas de hiera simplices & compositas, nec non cochias. Ad sudorem movendum decoctum bardanæ præscribit, & denique nucham, spinamque oleo nardino, costino, philosophorum, sambucino, rutaceo, de euphorbio inungendam suadet. Spectat huc quoque insignis locus apud GALENVM *de locis affectis cap. IV. Quidam tempore frigido & pluvioso madido pallio collum diutius obvolvit, unde in manus paralysin incidit.*

OBSER-

OBSERVATIO. XIII.

Vir quinquagenarius, temperamenti sanguineo melancholici, victu duriori, & crasso, nec non loco vini ob parsimoniam spiritu frumenti, floribus papaveris rhæados tincto, cerevisiaque valde tenui & lupulata, & nimio Tabaco usus, atque lucubrationibus, anxiis curis & iracundiæ deditus, sœpenumero ictero, à crebra ira inducto, satisque pertinaci laboravit. Aliquando factum est, ut mane sanus surgens, & ientaculum assumens, ob frustula placentæ in asperam arteriam delapsa, validissima tussi, cum vehementi pectoris concussione, vultus tumore ac rubore, & lacrymarum profusione stipata corriperetur. Sedata motuum violentia, robur sinistri lateris labefactatum erat, adeo, ut nec artus, nec corpus movere, nec pedibus inniti potuerit. Deportabatur in lectum stragulisque obruebatur; sed malum increscebat citissime, & lingua non minus, quam totum latus sinistrum resolvebantur penitus. Medicus vocatus sanguinem è brachio dextro detrahendum curavit; sed sine ullo levamine; æger potius gravi sopore obrutus iacebat, subque eo dextrum brachium vehementer agitabat, expergefactus sinistram attollere nequibat palpebram, assumta deglutire vix valebat, alvum cite deponebat, & urinam per biduum retentam largiter emittebat. Nec silentio prætermitti debet, sub invasione hemiplexiæ vomitus quosdam multæ pituitosæ ac biliosæ materiæ supervenisse. Vixit in tam misero statu per septem dies; quibus elapsis crevit sopor & memoriæ abolitio, & demum, frustra usurpatis variis medicaminibus exspiravit.

Hemiplexia cum subsequente morte

EPICRISIS.

Discimus ex hac morbi historia 1) quod à validiori pectoris per violentam tussim & concitatiorem exspirationem commotione, sanguis tanto cum impetu ad caput urgeri queat, ut minus respondente eius per venas regressu facillime in partibus capitis internis stagnare, & serum extravasari possit. (*Hoffm. Syst. T. IV. P. 4.*)

 Con-

Contingit hoc eo facilius in subiectis, quæ crasso, copiosoque sanguine, & alvo segniore pollent; atque quibus debilitatum est cerebrum, genusque nervosum. Quæ omnia in præsenti locum inveniunt ægro quippe qui diæta crassa, & spiritus frumenti, papavere rhædos tincti usu crassos succos, per graves vero meditationes ac ærumnas nervosi generis imbecillitatem, sibimet omnino contraxisse videtur.

2) Omnium malorum caussa in seri stagnatione quærenda est; quod sicuti circa spinalis medullæ principium hærens, hemiplexiam parit; ita corticem cerebri inundans soporosum produxit affectum. Et pessimi semper in hemiplexia præsagii est, si lateris sani convulsivæ agitationes accedant, & malum cum vomitibus invadat: tum enim gravior est præsumenda partium internarum læsio.

3) Quanquam tales morbi opem eludant; tamen religiosum medicum non decet, ab eorum curatione manus subtrahere. Cardo autem rei in eo vertitur, ut sanguis per venæsectionem imminuatur; clysteres paullo acriores iniiciantur; vesicatorium nuchæ admoveatur; Spiritus volatilis naribus offeratur; capiti raso epithema ex aceto rosaceo, rutaceo & Spiritu vini camphorato paratum imponatur; & Spinalis medulla linimentis nervinis inungatur.

4) Denique monemus, ut omnes senes, plethorici, & qui sunt debilioris cerebri, sibi sedulo caveant ab omnibus rebus, quæ pectus in motum concitare & tussim ciere valent. De paralyticis & hemiplecticis morbis legi possunt CONSVLT. MED: *Tom. I. Sect. I. casu XVI. ad XXVII.*

CAPUT II.

DE AFFECTIBUS SOPOROSIS. COMATE, CARO, ET LETHARGO.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

Affines apoplecticis & paralyticis, & cum iis sœpenumero conspirantes sunt morbi soporosi: quorum tam confusa, tamque intricata apud medicorum plerosque reperitur historia, ut cui credant, dubii omnino relinquantur lectores. Hinc quidam Medici, velut HOLLERIUS & RONDELETIUS multas de ea confusione habuerunt querelas & ne eam committerent HARTMANNUS, RIVERIUS, & PAULUS BARBETTE, de morbis iis generatim potius, quam singulis speciebus agere maluerunt. Verum, quo magis eorum causas, & his innixam curationem variare, ex infra dicendis patebit: eo curatius quoque signorum diversitatem esse attendendam putavi. Et quæ hac in re sedula, ac diuturna me docuit experientia; mihi nuper BARTHOLOMÆI de MOOR *Pathologiam cerebri* perlegenti, ita videbantur comparata, ut cum iis observationibus, quas clarissimus vir *Cap. VII.* de *affectibus soporosis* memoriæ reliquit, exacte conveniant. Sequar igitur ipsius ordinem, eaque nomina, quæ huic vel illi somnolentiæ speciei imposuit, omnino retinebo.

De soporosis affectibus perquam confusa apud Medicos est historia.

§. II.

Per soporosos affectus intelligo præternaturalem in somnum

Soporosorum affectuum de-

finitio & differentia. num propensionem, ipsumque ut plurimum soporem inexpugnabilem, mox sine mox cum febri stipatam, ab impedito fluidi nervei in medullam cerebri oblongatam, ipsosque sensui motuique tributos nervos sufficienti influxu propullulantem. Plures horum morborum recensentur species quarum præcipuas coma vigil, somnolentum, carus & lethargus constituunt. Omnes in eo conveniunt, quod in iis præternaturale circa somnum occurrat vitium: attamen ratione gradus, caussarum & curationis omnino differunt, adeo, ut neutiquam sit alienum cuiusvis speciei genium pressius rimari.

§. III.

Historia Comatis vigilis Coma vigil hisce se prodit notis: Aegri conqueruntur de capitis dolore, magis tamen ardente, & velut expansivo, cum sensu ebullitionis intra caput stipato; maximopere in somnum propendent, illumque anxie anhelant: attamen vel prorsus nequeunt dormire, vel si obdormiscant, mox parum levati expergiscuntur, ab omni adhuc immunes delirio. Neque enim antecesserunt hunc affectum diu protractæ vigiliæ: unde ii, qui post longas vigilias à somno sibi temperare nequeunt (de quibus vulgus dicit: Sie sind schläffrig, und können doch vor Mattigkeit nicht schlaffen:) nondum comate hoc laborare censendi sunt. Differt etiam coma hoc à pervigilio, quod familiare est acutis febribus: hoc enim nullam ad somnum proclivitatem habet comitem, (unde vulgo dicunt; Er kann nicht schlaffen, klagt auch nicht darüber: quæ tamen comatosis est molestissima. Malum hoc semper est symptomaticum; siquidem acutis, ardentibus, malignisque febribus, & inflammationi matrisduræ sœpe tanquam symptoma iungitur, inque his non raro phrenitidem antecedit. Idem vero symptoma hemiplexiam interdum comitari, nonnullis mihi innotuit exemplis, quorum unum in CONSVLT. MED. *T. I. Sect. I. Cas. XX. pag. 91.* legere licet.

§. IV.

Historia Comatis somnolenti. Somnolenti comatis hæc fere sunt signa: ægri languentes,

tes, à febrili incendio prorſus liberi, nec fere habentes, de quo conquerantur, niſi de aſſidua ſomnolentia, contra voluntatem ſemper dormiunt, ſomnoque ſœpius inter edendum cum amicis colloquendum, vel munera obeundum obruuntur profundo: per intervalla vigilant, ſed brevi poſt ſomnolenti rurſus obdormiſcunt. Hoc malum ſenes potiſſimum, qui lauta diæta utuntur, ſanguinisque negligunt miſſiones, corripit. nec parcit iuniori ætati, ſi idoneæ concurrant cauſſæ. Eſt etiam idiopathicum ſemper; & in eo à vigili ſimul ſe diſtinguit comate, in quo anhelantes ſomnum, eius participes fieri nequeunt; quo comate ſomnolento affecti, abunde fruuntur. Huius exemplum exſtat in CONSVLT. MED. *T. I. Sect. I. caſu XV.*

§. V.

Hiſtoria cari, eiusque tres ſpecies.

Carus eſt ſopor profundiſſimus, ex quo ægroti nec per clamores, nec agitationes, nec ſi vel eos acu pupugeris excitari poſſunt; aut quamvis ſentire acus ſtimulum videantur, tamen vel non loquuntur, vel mox in priorem relabuntur ſoporem. Iacent attonitoruminſtar; ac ſpiratio ferme naturalis, & dormientium ſimilis eſt. Malum vel idiopathicum eſt, vel ſymptomaticum; & ſæpius febre ſtipatum: ſed, hoc optime monente BARTHOLOMÆO DE MOOR. *Cap. VII. pag. 198.* tres exhibet ſpecies. Prima eſt, quæ ſociatur acutis febribus, circa earum principium, vel incrementum; cui nonnunquam convulſiones ſuperveniunt ac ſingultus, vitæ imponentes finem. Altera eſt, cum ægri poſt toleratas vehementiores acutas febres ex inſigni infirmitate altos incidunt ſopores, inque iis per aliquot dies permanent, excitati ad interrogata reſpondent, mox vero iterum obdormiſcunt, & tandem expergefacti, ad ſe redeunt, omniumque, quæ ſub eo ſopore loquuti ſunt, inſcii convaleſcunt: cuius mali mentio fit in CONSVLT. MED. *T. I. Sect. I. Caſ. XIV. pag. 60.* Contingit etiam talis ſopor per febres acutas, maxime exanthematicas circa dies criticos; tumque ſudore iunctus optimum exhibet præſagium. Tertia ſpecies cari occurrit in morti ex febre proximis: per unum enim al-

terumve ante mortem diem ægri febrili tyrannide cunctis exhausti viribus, sensu motuque destituti, ac alto sopore oppressi iacent, subque eo exspirant animam.

§. VI.

Historia lethargi.

Qui denique ἀπὸ τῆς λήθης ab oblivione dicitur, lethargus, est gravis assiduusque sopor, quo ægri perpetuo sine vigiliarum fere intervallis, tantum abest, ut hæc tam longa sint, quam in comate somnolento, obruuntur. Excitati respondent, sed eorum instar qui ab alto & tranquillo somno præmature suscitantur, dictorum nescii, & obliviosi in pristinum mox relabuntur soporem: quidam matulam poscunt, manuque tenent, mingendi tamen memoriam, mox iterum obdormiscentes amittunt, vel oscitantes os claudere obliviscuntur. Sic à comate somnolento patet differentia. Iungitur autem, & quasi Symptoma lethargo supervenit febris, quæ mitior est magisque pulsuum semet exserit frequentia, & spiratione rara febrilique. Hinc discrepat à caro, qui sæpius est febrium vel symptoma, vel consectarium, & sentiendi quoque impotentiam habet comitem. Differt etiam ab apoplexia, quæ subito invadit, cum omnium & sensuum & motus voluntarii abolitione, ac stertore, citiusque necat, quam lethargus; quippe qui ultra septimum non raro producitur diem.

§. VII.

Sectio corporum soporosis affectibus defunctorum.

His morborum soporosorum historiis præmissis, addemus sectiones anatomicas, iis denatorum, atque tunc caussarum perscrutationi studebimus. Pleraque nobis suppeditat solertissimus BONETVS, qui in anatomia eius practica, quam *sepulchretum anatomicum* vocat, *Libr. I.* per tertiam eamque integram sectionem, soporosis affectibus extinctorum anatomias exhibet. Ampla nimis foret recensio omnium, quæ adducit, exemplorum; sufficiat, summa illorum allegasse capita. Sic invenit in plerisque serum copiosum per cerebri substantiam diffusum, ita tamen, ut pars eius potissimum exterior, seu corticalis cum meningibus, aquis fuerit inundata: & simul adnotat,

tat, quod in quibusdam interiora, ac penetralia cerebri ſalvo cortice, extravaſato ſero repleta viderit, ea vero ſubiecta per totam vitam ſoporoſo neutiquam laboraverint affectu. Hoc diluvium cerebrinum, quo magis ad medullam cerebri penetravit; eo maiorem ſoporis gradum per vitam fuiſſe animadvertit. Deinceps invenit quoque in ſopore peremtis abſceſſus, ſcirrhos, tumores in cerebro: ſed hi quoque non aliam quam anteriorem & corticalem eius regionem obſederunt. Et denique in nonnullis, cerebro exiſtente ſicco, & à ſeroſa colluvie libero, deprehendit vaſa piæ potiſſimum meningis cruore craſſo admodum farta diſtenta, & velut varicoſa: cumprimis in lethargicis membranas cerebri inflammatas vidit Iohannes Faber Lyncius; teſte HARENDEZ *L. IV. cap. 18.*

§. VIII.

Indolem noſtrorum affectuum illuſtrandi cauſſa, addemus adhuc quasdam obſervationes huc ſpectantes. WEPFERVS & PEYERVS canibus per plus minus graviorem cerebri à cranio denudati compreſſionem, arte ſoporem conciliare docuerunt: & perquam notabile eſt exemplum cuiusdam mendici Pariſienſis, cui caſu quodam magna cranii pars deperdita & cerebrum denudatum fuit. Hic ex leviori cerebri compreſſione oculorum obtenebrationem; ex paullo fortiori, aurium tinnitum; ex adhuc graviori vertiginem & *ſoporem* paſſus; & ceſſante preſſione, ab iis iterum liberatus fuit ſymptomatibus. Conf. BORETII *diſſ. de epilepſia ex depreſſo cranio.* Cui quidem obſervationi maiorem affundit lucem, cranii per trepanum à chirurgis fieri ſolita terebratio; qua, in ſubiectis ex ſanguinis inter cranium & cerebrum facta extravaſatione, & hinc pendente cerebri preſſione ſoporoſis, educto ope trepani ſtagnante humore, protinus ſenſus redire, omnemque ſoporem diſcuti per fide dignas compertum habemus obſervationes. Ex quibus certo concludimus, quod materialis cauſſa affectuum ſoporoſorum intra corticalem cerebri ſubſtantiam primario & originaliter contineatur.

Obſervationes de ſopore.

§. IX.

§. IX.

Caussae proxima, & immediatae affectuum soporosorum.

Iam ex physiologia (*vid.* SYSTEM. MED. *T. I. L. I. Sect. III. Cap. VI. §. 3. sqq.*) repetimus, somnum naturalem ab influxu fluidi nervei in nervos sensibus, motibusque voluntariis tributos imminutiori, ac languidiori dependere: hunc vero languidiorem influxum partim ipsorum nervorum relaxationi, partim fluidi nervei penuriae, partim tardiori sanguinis per vasa cerebri & membranarum circulo deberi. His cum iis, quae praecedentibus paragraphis dicta sunt, collatis, sequitur, caussam proximam affectuum soporosorum esse valde languidum ac imminutum fluidi nervei ex cortice cerebri in huius medullam & inde in nervos sensui motuique dicatos influxum. Caussae hunc influxum praeter naturam impedientes tres potissimum esse videntur; nimirum vel nimia fluidi ipsius penuria, vel tubulorum illud vehentium laxitas, vel denique compressio cerebri corticalis, eaque seu per sanguinem tardius per cerebrum & eius involucra progredientem, aut plane stagnantem, seu aliam peregrinam, dicto cortici incumbentem materiam facta: unde medulla undique cortici adnexa comprimitur simul, & ideo non satis fluidi recipere potest.

§. X.

Comatis vigilis in febribus aethiologia.

Quum vero plures affectuum soporosorum sint species; singulam perscrutemur curatius. Vigil coma medius quasi inter pervigilium, & affectus soporosos morbus, ubi somni desiderium inexplebile urget, licet ipse capi nequeat, est Symptoma vel hemiplexiae, vel febrium acutarum, maxime cum durae meningis inflammatione iunctarum, & soepius antecedit phrenitidem. Caussam ipsius mixtam esse debere, qua in uno cerebri loco fluidi nervei influxus languidior, in altero auctior sit, quilibet pervidebit facile. Consideremus ergo, num talis caussa in dictis morbis locum habeat. Quod febres acutas attinet, sic concludimus: Si in iis coma vigil utplurimum antecedit phrenitidem, quae iuxta MED. SYSTEM. *Tom. IV. P. I. Sect. II. C. V. §. I. sqq.* ab inflammatione membranarum cere-

cerebri suboritur, & nostris in regionibus symptomatice ut plurimum febribus malignis exanthematicis supervenire solet; si etiam cum dolore ardente ac ebulliente complicitum est: vero videtur simillimum coma vigil in iis febribus pro caussa mediata agnoscere, membranarum cerebrum involventium incipientem in uno loco inflammationem. Quum vero inflammatio supponit sanguinis auctiorem ad locum quendam congestionem, & plane stagnationem: necesse est, ut inde cerebri corticalis pars quædam comprimatur, & hinc introitus fluidi in medullam imminuatur, cum insequente somnolentiæ effectu. Hoc dum in uno cerebri fit loco; in altero tamen à sanguine per febrilem motum celerius agitato, iugis fluidi nervei perennat secretio; quæ, quo est copiosior, eò magis vigilias inducit, nec præsentem ad somnum proclivitatem in actum deduci sinit. Quicquid igitur in febribus acutis sanguinis orgasmum adaugere, eiusque copiosiorem ad caput progressum adiuvare valet: illud remote ad coma vigil inducendum contribuit; veluti sunt remedia spirituosa, calidiora, alexipharmaca, regimen iusto calidius, refrigeratio extremorum in variolis.

§. XI.

Comatis vigilis in hemiplexia obvii ætbiologia.

Qua coma vigil ratione iungi queat hemiplexiæ; explicatu facillimum est. Si enim perpendimus, in eo affectu nervorum principum in uno latere tantum comprimi, & sic influxum fluidi mobilissimi in unum duntaxat latus impediri, altero immuni; mox quoque intelligemus, quod in uno loco & latere pervigilii, in altero somnolentiæ, ex quibus componitur vigil coma, latere possit caussa: eo quod succus nervosus denegata in uno latere secretione ad alterum eo copiosior feratur; quod inter alia integri lateris convulsivæ testantur agitationes. Verum cur non omnes hemiplectici sunt comatosi? Legas, quæ §. VII. ex BONETO allegavimus, & invenies, solam principii nervorum compressionem non secum semper habere soporem, nisi simul corticalis cerebri substantia fuerit vitiata.

§. XII.

Comatis somnolenti ætbiologia.

Coma somnolentum, frequentior profecto, quam lethargus & à febre semper vacua affectio talem habere debet caussam, qua transitus fluidi nervei ex cortice in medullam non in uno loco, sed per totum impediri potest cerebrum. 1) Talis est nimia relaxatio canalium sanguinem per cerebrum vehentium, ob quam nec sanguis vegete progredi, nec satis fluidi secerni potest: sicut fere fit in senibus plethoricis. 2) Sanguinis, præsertim spissi ac impuri difficilior per caput circulatio, & inde pendens cerebri compressio. Hinc plethorici sunt somnolenti, hinc scorbutici, & hypochondriaci hunc frequenter incurrunt soporem, eoque magis, cum per imi ventris spasmos humores eo copiosius compellantur ad caput: hinc quoque petenda comatis somnolenti ratio, quod, teste RIVERIO, pueris lumbricis vexatis nonnunquam evenit; siquidem hoc in casu per abdominis spasmos vitales succi coguntur ad superiora. Hinc valde plethorici, accedente caussa sanguinem nimium commovente & expandente, ut ebrietate, profundo immergi solent sopori, eoque plane necari. 3) Seri nimia per membranas cerebri, illudque ipsum collectio ac plane extravasatio: unde aurium manationum, coryzæ, ulcerum improvidæ suppressiones, & exsiccationes, ad id morbi genus contribuunt; nec rarum est, ischuriam seu plenariam urinæ suppressionem presso pede coma sequi somnolentum, quod restituto urinæ fluxu, protinus cessat.

§. XIII.

Cari, eiusque primæ speciei ætbiologia.

Cari prima species, quæ in principio, aut vigore febrium acutarum maxime synocharum nonnunquam, nec nisi in valde plethoricis, occurrit, dependet ex nimia sanguinis abundantia & ebullitione, qua cerebri & eius membranarum vasa adeo expanduntur, ut comprimant mollem cerebri substantiam, & nervosi succi introitum in medullam per totum impediant caput: unde succus ille per cerebellum in partes, functionibus vitalibus præfectas eo copiosior impellitur, cordisque systolem efficit vehementiorem. Hinc cognitu facillimum est,

cuncta

cuncta exæstuantia, ac commoventia remedia in iis febribus adhibita, nec non intermissam venæsectionem; remotius narcoticorum, ad conciliandum somnum, inepte exhibitorum abusum proximius ad carum in febribus producendum, multum conferre.

§. XIV.

Ad cari alteram, quæ post superatas fere acutas febres sequitur, speciem plures contribuunt caussæ. Non enim ignorari oportet, per febrile incendium tam fluidas, quam solidas partes mirum in modum alterari: solidæ scilicet à naturali vigore & toni deiiciuntur, fluidæ vi continui attritus resolvuntur, & transeunt in crasin œconomiæ vitali non nimis amicam. Namque humidior ac generosior succorum vitalium pars, non accedente novo nutrimento, dissipatur, perque varia loca e corpore proscribitur: & hinc resultat fluidi nervei penuria, lymphæ serique vappida, & quasi gelatinosa consistentia, ipsiusque sanguinis coagulum. Concurrentibus igitur 1) vasorum debilitate, 2) nervei succi penuria, 3) cerebri compressione à sanguine difficilius per illud progrediente facta non fieri potest, quin sopor præternaturalis, cum sensuum imminutione suboriatur. Quod eo fit facilius, si per febrim potentiora pharmaca, solidas partes debilitantia, vel plane narcotica fuerunt adhibita. Et si hæc fluidorum solidorumque vitia nimis invaluerint, uti fere in tertia cari fit specie: subsistunt tandem coagulati inertesque succi in debilitatis vasis, extravasantur, & sic vix evitabilem accersunt mortem.

Cari eiusque secundæ & tertiæ speciei æthiologia.

§. XV.

Lethargi denique sunt eædem caussæ, quas comati somnolento tribuimus, nisi quod in eo graviores sint, ac profundius corticalem cerebri substantiam penetraverint, adeo ut non sopor tantum inducatur, sed sensus quoque externi & interni elanguescant. Cardo rei in eo vertitur, quod in comate perinde ac caro nulla adhuc existat sanguinis vel seri extravasatio, sed hæc demum tanquam effectus producatur, & in aper-

Lethargi æthiologia

tis post mortem craniis conspiciatur. Præsto potius in iis soporosorum affectuum speciebus est circulus sanguinis per vasa meningum, & cerebri corticalis valde debilitata difficilis, eiusdemque plus minus serosi stagnatio: at lethargus pro caussa agnoscit vel seri tenuioris per arteriarum poros factam secessionem, vel plane extravasationem.

§. XVI.

Differentia soporum ab aliis morbis.

Distinguitur vero lethargus a caro, dum lethargici excitati respondent, carotici vero minus. Est quoque discrimen inter apoplexiam & soporem; nam in illa respiratio est difficilis acdesinit in paralysin, quod non fit in caro. Differt quoque a syncope, in qua pulsus parvus vel admodum obscurus & languidus ac facies cadaverosa; caroticis pulsus magnus & validus est, & color faeiei potius floridus. Neque minus differt a præfocatione uterina, quod præfocatæ sine omni respiratione sunt, & postea intelligunt & recordantur; in caro autem in paroxysmo non in telligunt, nec recordantur; oculos semper clausos habent, & si aperiunt statim claudunt.

§. XVII.

Caussæ remotiores affectuum soporosorum.

Quemadmodum ex dictis speciales & proximæ affectuum soporosorum caussæ clarissime perspicientur: ita generatim sciendum est, quod iis producendis aptissima sint omnia, quæ ad difficiliorem humorum per vasa cerebri & meningum circulationem, eorumque stagnationem conferunt, & vim vasorum membranarumque elasticam labefactant. Quo nomine remotissimis caussis accenseri merentur corpora cacochymica, cachectica, scorbutica, viribus defraudata, a nimio mœrore, tristitia, vel diuturno morbo, enormi sanguinis profusione debilitata: abusus potuum inebriantium, Spiritus vini, cerevisiæ valde spirituosæ & lupulatæ, frequens crapula, habitatio in conclavi humido, ubi densus vappidusque äer est, nec non äeris humida ac nebulosa, Zephyri flatu prægnans constitutio, hiemalis tempestas, & Tabaci abusus.

§. XVIII.

§. XVIII.

continuatio caussarum remotarum.

Præterea quam sæpissime in praxi licet observare, in subiectis sanguineis, sanguineo phlegmaticis, obesi habitus, sanguine plenis ab hæmorrhoidum, mensium, & cuiuscunque hæmorrhagiæ solennis ac criticæ suppressione, coma somnolentum, vel etiam lethargum excitari. Nec rarum est, eosdem affectus à sudorum præsertim matutinorum, atque criticorum cohibitione, nec non serosarum excretionum suppressione, oedematosorum pedum repentina gracilitate subito generari: quid? quod in iis, qui cerebri sunt imbecillioris, à nimia potus vinosi in corpus refrigeratum ingurgitatione, vel à corporis vino farti & calentis refrigeratione, repente sopor altus cum omnium sensuum stupore producatur, brevi tamen tempore absque periculo transeat. Non minus comatosi lethargicique affectus introduci deprehenduntur ab arthrici, podagricique doloris quotannis semel bisve antea redeuntis cessatione: & observavi lethargum in asthmate convulsivo, revocato ad articulos dolore, una cum astmate fuisse debellatum. Huc denique spectat nimius ac intempestivus vaporosorum usus: unde ab absynthiacis & opiatis large datis, papaveraceis, fumo sulphuris, vapore carbonum ardentium, intra arctius spatium incluso, in subiectis imbecillibus, graves & plus minus periculosos produci sopores non raro animadvertimus. Nimius quoque suaveolentium usus nocet. STRABO *L. XVI.* narrat Sabæos populos incidere in hunc morbum ex odore & fragrantia fructuum & florum in hisce regionibus productorum. Novi exempla, ex continuo suaveolentium usu omnem odoratum ex toto deperditum fuisse, eo quod membranis cerebri & nerveis narium atoniam inferre videntur. Ad soporosorum affectuum caussas pertinent etiam violentiæ capiti illatæ, sic GALENVS *L. de instr. odor. Cap. VI.* numerat inter eas cerebri compressionem factam à Chirurgo, qui perforavit cranium, & membranam cerebrum ambientem; & ego, inquit MERCVRIALIS *in prælect. Batav. p. 22.*

quandoque vidi ex importuna perforatione cranii à Chirurgo vulneratum quendam statim factum esse caroticum.

§. XIX.

Soporosorum affectuum prognosis.

Soporosorum affectuum prognosis non adeo læta, sed pro causarum gravitate plus minus infausta est. Et vigil quidem coma persaepe phrenitidem ac convulsiones funestas prænunciat, inque malignis febribus non raro in emortualem transit soporem. Sive etiam somnus profundus testante HIPPOCRATE in *Coac.* interdum in febribus significat firmam crisin & non est malum. Quando dolores caro coniuncti sunt, teste eodem Hippocrate l. c. convulsionem significant. Quo seniora sunt corpora, & quo magis debilia, impurisque succis prægnantia, eo maius portendit periculum coma, facileque, monente præsertim *Mercato L. I. C. 12.* in mortiferum terminatur lethargum. Carus quo gravior iuncta est febris, & quo peiores eius notæ, urinæque crudiores, eo periculosior: attamen prima secundaque species non raro debellatur, tertia nunquam non lethalem exhibet eventum. Lethargus nunquam periculo caret; is tamen pessimus, quem artuum tremor, & gelidus faciei sudor comitantur.

CVRATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

MOrbos soporosos curaturo, tres generatim incumbunt medendi intentiones, quarum prior est, ut ægrum e sopore excitare annitatur, altera, ut sanguinis & humorum difficilem per caput circuitum, stagnationem, vel extravasationem removere conetur; & tertia, ut robur membranarum vasorumque cerebri deperditum instaurare laboret.

§. II.

Primæ indicationi quomodo fiat satis?

Soporem discutiendi, ægrotumque excitandi vim ea possident remedia, quæ principio subtili ac penetrante in nervosas partes, eas agitando, vellicando, tremulumque & oscillatorium

torium per universum nervorum Systema motum inducendo agunt. Huc spectant 1) potentiora acida, & ex his palmam præ reliquis obtinet Spiritus chrystallorum veneris, qui nihil est, nisi Spiritus aceti concentratissimus, & cum essentia castorei mixtus, admotusque naribus, penetrantissima agilitate cuncta superat: 2) Salia volatilia, velut est, spiritus salis ammoniaci urinosus cum calce viva paratus, qui vertici admotus, vel quod consultius est, naribus inditus sternutamentum movet, ac torporem soporemque discutit egregie. 3) graveolentia, ut galbanum, pennæ perdicum &c, accensa, ut odor gravis nares feriat. 4) Aqua frigida repente toti capiti infusa, quæ membranas cerebri simul roborando promte somnum excutit. 5) cataplasmata ex aceto forti, ruta, foliis lauri, summitatibus Satureiæ, semine sinapi, castoreo, camphora parata, rasoque capiti, fronti ac temporibus admota.

§. III.

Eorum vim secundant, & simul serosam, si peccaverit, e capite colluviem derivant 1) sternutatoria, quæ inter primas meretur sal vitrioli albi, si eius grana decem in dimidia aquæ maioranæ uncia fuerint soluta, & naribus hausta. 2) vesicatoria è cantharidibus paullo latiora, & pedibus, nec non cervici imponenda; quippe quæ & solidis nervosis partibus motitationem inducunt, & serosos revellunt humores. 3) cucurbitulæ vel cum vel sine scarificatione nuchæ adplicatæ. 4) frictiones validæ partium infernarum, 5) clysteres acriores. 6) Nec satis laudari possunt; enemata paullo acriora, ventri infusa; quibus sal gemmæ vel commune, vel etiam squillæ radix stimuli loco commodissime additur.

Quæ serosos humores e capite derivent.

§. IV.

Excitato horum ope à sopore ægro, restat, ut restituatur æqualis humorum per totum corpus circuitus; & subinde corroborentur debilitatæ partes. Favet priori scopo sanguinis missio, in ipso sæpius sopore, si turgeant cruore vasa, instituenda; multoque magis, discusso somno, ad eius præservationem admini-

Altera & tertia indicatio.

nistran-

niſtranda. Tum quoque ſi primæ regiones ſordibus onuſtæ, vel ſpaſmis ſint obſeſſæ; blando laxante alvum moliri oportet. Stagnationes humorum diſcutiendi, ſimulque partes infirmas corroborandi virtute gaudent nervina, nupta diaphoreticis: ex quibus magnam merentur commendationem eſſentia ligni aloes, ſuccini, cum ſpiritu liliorum convallium, ſalis ammoniaci, & antimonii tinctura acri remixta; vel ſal cornu cervi, cum ſale ſuccini, cinnabari antimonii, vel bezoardico minerali in pulveris formam redactum.

§. V.

Præſervatio morborum ſoporoſorum.

Denique recurrentes ſoporum inſultus præcavere licebit partim victus recta ſervata ratione, partim cauſarum eos inducentium remotione. Et quum ſanguinearum excretionum ſuppreſſio, vel motuum arthritico-podagricorum, hactenus conſuetorum ſilentium, ad id mali generandum, plurimum contribuant: haud ludet operam, qui revocandis iſtis & fluxionibus & doloribus operam navabit, eorumque legitimum conſervabit ſucceſſum. In victu vitanda otium, ebrietas, cibi coctu difficiles & ſpirituoſa: corpus moveatur ſedulo: repletio omnis eſt vitanda; quemadmodum ieiunare aut parce nutriri optimum eſt; à piſcibus, lacte, caſeo prorſus abſtinendum, & inter fructus humidi omnes fugiendi; carnibus magis aſſis, quam elixis veſcendum; panis à lolio, quod intermixtum eſſe ſolet, probe purgari debet: ſenes ac debiles generoſo vino, tanquam eorum lacte utantur; ſomnum non diu nimis protrahant; ab animi affectibus caveant; amicorum conſortiis interſint frequenter; commodis peregrinationibus delectentur; alvinam perinde ac cutaneam curent excretionem; nec ſanguinis adſuetas miſſiones ſtatis repetere obliviſcantur temporibus.

CVRA

CVRA SPECIALIS ET CAVTELAE PRACTICAE.

§. I.

QVemadmodum causſæ affectuum ſoporoſorum, eorumque ſpecies valde ſunt diuerſæ: ita etiam illis medendi ratio non una eſt eademque. Quare quid auxilii per ſingulas ſpecies ſuperſit, videbimus. Coma quidem vigil, uti plerumque in malignis febribus à nimia ſanguinis mole, & imminente membranarum cerebri inflammatione ſuboritur: ita expoſcit ea omnino remedia, quæ nec ipſi febri ſint præiudicio. Et hoc fine venæſectio, ſi febris haud ultra tertium quartumque duraverit diem, larga debet inſtitui: ut confirmant GABELCHOVERVS *Lib. I. §. 8.* & FORESTVS *L. X. obs 34.* Miſſo ſanguine alvus, ſi ſit obſtructa, clyſteribus, minus tamen acrioribus liquanda: tumque exhibenda remedia, quæ diluendo temperandoque humores,, æſtum illorum cöercent. Quo quidem nomine præter pulvillos abſorbentes, leniter nitroſos, cum antimonio diaphoretico & aquis diapnoicis ac analepticis in potiunculam redactos, nec non emulſiones leniter papaveraceas; magni uſus in malignis ſunt acidulata. Et placet ſane mihi iulepus, quem ex roob ribium tribus unciis, in aquæ fontanæ libris duabus ſolutis, & cum Spiritu vitrioli ad gratam aciditatem permixtis conficiendum döcet LOTICHIVS. Spiritus nitri dulcis ob temperantem pariter ac blandam anodynam vim, uſus eſt egregii. Nec ſua laude carent externa, velut cataplasmata cum aceto parata, unguentum alabaſtrinum, temporibus admotum, animalia viva diſſecta, & impoſita capiti: non neglecto quieto blandoque regimine. *Comatis vigilis in febribus curatio.*

§. II.

Vigil, quod hemiplecticis familiare coma, ut diuturnius, ita curatu eſt difficilius. Parum præſtabit, qui ſolum ſymptoma, neglecto principali morbo adgredietur: nihil ſupereſt, niſi ut hemiplexiæ ea, quam præcedente capite notavi- *Cura comatis vigilis in hemiplexia.*

mus, ratione medeamur; tum enim sponte sequetur somnus naturalis.

§. III.

Cari curatio

Carus, eiusque prima species, largam, si nondum elapsa fuerit commoda occasio, venæsectionem exposcit: cui iungenda dormientis excitatio per clysteres, squilla acuatos, vesicatoria; aceti destillati in nares immissionem; tumque intrinsecus per temperantia, diaphoretica fixa, & acidula humorum orgasmus componendus. Altera cari species, quum sœpe sit critica, nihil fere opis medicæ exigit; sed sibi relicta, sanitatem secum fert. Tertia, eaque perniciosissima, vix admittit medelam: attamen tentare iuvabit, an æger vesicatoriis queat excitari; tumque diluentibus & analepticis dimicandum.

§. IV.

Curatio comatis somnolenti a caussa sic dicta frigita orti.

Coma somnolentum rectissime dividitur in serosum & sanguineum. Illud serosas excretiones vel naturales revocari, vel his artificiales substitui iubet. Urinæ suppressio accomodatis præsidiis reseranda; podagrici motus pedum frictione, vesicatoriis, laxantibus, balneis tepidis invitandi. Iuvant hoc loco sternutatoria, educendo per nares serum, nervisque motum inferendo. Vbi pituita viscida obsidet ventriculum; operæ facit pretium vomitus arte concitatus: quo fine pulvis squillæ adscrupulum dimidium vel unum, aut bina tartari emetici grana, laxanti potiunculæ, ut diluantur, intermixta, summo cum fructu poterunt exhiberi.

§. V.

Curatio comatis somnolenti a caussa calida nati.

Contra vero coma somnolentum, quod à caussa calida, i. e. sanguinis per caput difficiliori transitu, vel stagnatione originem trahit, uti fere fit in hypochondriacis ac scorbuticis, maiorem requirit circumspectionem. Quæcunque enim calidiora ac Spirituosa sunt remedia, cane pejus ac angue fugiantur: hisque substituantur; clysteres, venæsectio, blanda laxantia,

tia, pulveres temperantes, ſimul nervini, & id genus alia. Et hæc quidem omnia circa lethargum quoque ſunt obſervanda; niſi quod efficaciora ſæpius requirat excitantia.

§. VI.

Quicunque ſoporoſi affectus à ſanguinis vel ſeri extravaſatione intra meninges ac calvariam per externam violentiam inducta pendent: non prius ſanari poterunt, quam humoris extravaſati per trepanationem eliminatione. Attamen & huic operationi ſi abundet ſanguinis moles, præmittenda venæſectio. *Curatio affectuum ſoporoſorum ab externa violentia inductorum.*

§. VII.

Sanguinis miſſionem in ſoporoſis morbis peropportunam eſſe, facies rubens, oculi cruore turgidi, venæ tumentes, pulſusque arteriarum magni indicant. Qua adminiſtrata, ſi floridior vultus color, pulſusque magnitudo continuet; Spes eſt reconvaleſcentiæ, ſed ſimul opus erit adhuc ſemel ſecare venam; eo, quod non ſufficienter facta venæſectio plus minetur detrimenti. Quo ſpiſſior præſumitur ſanguis; eo amplior venis infligenda inciſio, ut nimirum ei ſolutior pateat exitus. *Cautela circa venæſectiones.*

§. VIII.

Poſt detractum cruorem, alvus ducenda vel laxante intus dato, vel enemate: neque enim, niſi præmiſſis hiſce evacuationibus, alia remediorum genera, ut roborantia, diaphoretica, ſternutatoria &c. adhibere licet; quoniam major motus & impetus humorum ad caput per ea concitatur. *circa ordinem adhibendi remedia.*

§. IX.

In ſoporoſo omni morbo ſedulo cavendum à balneis calidis, vaporoſis, & quæ fragranti, olidoque vapore ad ſomnum contribuunt. Multo magis abſurdum eſt, narcotica, ſulphurea, opiata, crocata, papaveracea in uſum vocare; quorſum *circa ſuaveolentia & opiata.*

etiam pertinent theriacalia, quæ veteres his in affectibus præscribere solent; quia his oleum camino additur.

§. X.

circa externa volatilia. Externa volatilia, naribus attrahi solita non nisi in soporibus à caussa frigida, serosa subortis adhibere licet. Hinc ab iis abstinendum in omni sopore, febrim acutam comitante, vel qui à materia erysipelacea, purpuracea, exanthematica &c. ad cerebrum devolua proficiscitur: ubi potius acida fixa, simul tamen penetrantia, cum fructu inserviunt. Cujus generis sunt oxyrrhodinum, cujus usum AVICENNA & RHASIS iam laudarunt: cui etiam maiorana & ruta possunt addi.

§. XI.

circa thermarum usum. Quamvis thermarum, multoque magis acidularum potatio in morbis capitis idiopathicis, non omnino sit suadenda: attamen in soporibus, qui hypochondriacos ex suppresso hæmorrhoidum fluxu, vel retroacta podagra cruciant, mirabilem thermarum, quæ in Carolinis iuxta molendinum scaturiunt, & ab hoc dicuntur, virtutem, in revocandis podagra & hæmorrhoidibus, & fugando hinc sopore deprehendi, cuius exemplum in CONSVLT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XV. allegavi.*

§. XII.

circa sternutatoria. Cavendum maxime, ne ab initio huius morbi ad excitandum a somno sternutatoriis utamur; præsertim in plethoricis: eo quod ex intempestivo huiusmodi remedio, maior affluxus ad caput fit, vt inde metus apoplexiæ immineat.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO. I.

Carus cum febre tertiana complicatus. VIr quinquagenarius, scarificationibus adsuetus, ex diuturno moerore & vigiliis contraxit sibi dolorem capitis gravativum, vertigine, ventriculique imbecillitate stipatum; cuius abigendi caussa vinum absynthites, mane pariter ac sub-

coena

cœna per aliquod tempus liberalius ſumſit. Interim accidit, ut verno tempore, quo febres tertianæ graſſabantur, poſtquam gravi exarſerat ira, in libero äere, cœlo exiſtente pluvioſo iter faceret, domumque redux in duplicem incideret tertianam. Huius acceſſiones cum profundo incipiebant ſopore, ad duodecim ſœpius durante horas; quo diſcuſſo calor ſatis mitis excipiebat, & hunc demum ſudor ſequebatur. Quam ſcenam paroxyſmi ſepties ludebant, & omnes, quæ ad ſomnum propellendum adhibitæ erant, medicinas volatiles, purgantes & excitantes ſpernebant; adeo, ut maiora potius ſumerent incrementa. Vocatus ego tribus ante paroxyſmum horis lene dedi emeticum, quod aquæ menthæ unciam unam, tartari emetici grana duo, ſyrupi cinamomi drachmam unam habebat: quo ſumto, miram colluviem pituitæ lentæ ac viſcidæ nec non bilis valde craſſæ, oleaginoſæ, & ut dicunt vitellinæ evomuit. Sequens paroxyſmus longe fuit mitior, & quod notabile, ſopore caruit. Hinc idem remedium, interjectis aliquot diebus repetitum, una cum aliis antifebrilibus & febrim & ſoporem prorſus fugavit.

EPICRISIS.

Si ſoporis, qui febrem noſtram comitatus eſt, nomen indagemus; illum ad cari titulum referendum eſſe, quivis facile iudicabit, qui ſoporoſorum affectuum ſupra poſitas hiſtorias legerit. Carus autem hic non niſi ſymptomaticus eſt, & una cum ipſa febre ſaburram bilioſam & pituitoſam, primis in regionibus ſtabulantem pro cauſſa agnoſcit. Quum enim in febribus intermittentibus, maximeque tertiana omnes circa primas vias ſitæ nervoſæ ac membranaceæ partes ſpaſtice conſtringuntur: non poteſt fieri, quin ſucci vitales copioſius ad caput compellantur. Quod quia à prægreſſis mœrôre, vigiliis, & vini abſynthiaci uſu in præſenti ægro nimis debilitatum videtur; ſtagnantes in cortice cerebri humores facile potuerunt ſoporem concitare; qui refluente ſub paroxyſmo caloris à capite per totum corpus ſanguine, ſponte ceſſavit. Prorſus

sus igitur curaturo hunc affectum incumbit, ut spasmi primarum viarum caussam, quæ est saburra bilioso viscida, removeat; quod ope vomitorii brevissima fieri potuit via.

OBSERVATIO. II.

Coma somnolentum scorbuticum.

Vir temperamenti sanguinei, habitus spongiosi, in locis degens paludosis, & crasso crudoque utens victu, febre tandem intermittente corripiebatur: qua cessante, totum corpus admodum languebat, crura magno dolore, tantaque lassitudine afficiebantur, ut vix in cedere potuerit, urinæ absque siti & molestia rufescebant, & arteriarum pulsus erant debiles. Brevi vero post in præternaturalem incidit somnolentiam, qua interdum per totam fere diem alto sopore obrutus iacebat, dein vero per aliquod tempus iterum vigilabat. Opposita huic malo remedia fuerunt succus nasturtii aquatici, cum iusculis crebro sumtus; Spiritus cochleariæ cum spiritu salis ammoniaci mixtus; & per intervalla aqua vitæ emetica, quæ sursum & deorsum copiosam eduxit saburram. Præterea à vino abstinuit, & pro potu ordinario decocto satureiæ, maioranæ & chamædrios cum passulis confecto usus fuit: indeque fugata somnolentia, pristinam recuperavit valetudinem.

EPICRISIS.

Præsens affectus omni iure nomen comatis somnolenti scorbutici tuetur; quod nimirum ab humoribus viscidis, lentescentibus, & impuris, per minutissima cerebri vascula difficulter progredientibus, ibidemque stagnantibus suos mutuatur natales. Eidem scorbuticæ succorum diathesi reliqua, quæ soporem antecesserunt, debentur symptomata, nimirum febris intermittens, urinæ rufescens absque siti & calore color, corporis lassitudo, crurum dolor, pulsusque debilitas. Quemadmodum vero hanc humorum impuritatem diæta crassa, cruda, & habitatio in udis palustribusque locis generavit: ita eandem magis adauxit febris intermittens, cuius calore sulphurea &

spiri-

ſpirituoſa ſanguinis portio diſſipatur, & lenti vappescentesque remanent ſucci. Hinc non ſine egregio fructu oblata fuerunt ea remedia, quæ ſanguini blandam reddunt ſpirituaſcentiam, viſcidos humores incidunt, & languidas partes ad motum reſuſcitant. Et hac quidem laude ſuperbiunt antiſcorbutica uſu recepta, uti ſunt trifolium fibrinum, naſturtium, cochlearia, beccapunga &c. Neque tali in caſu alienum eſt, blandum exhibere emeticum; quippe quo & ſaburra è primis regionibus evacuatur; & nervoſæ partes in motum eriguntur. Externis enim remediis in omnibus, quæ à ſcorbutica ſanguinis diatheſi proficiſcuntur, affectionibus parum proficimus.

OBSERVATIO. III.

Coma ſomnolentum ex repulſo eryſipelate.

Vir robuſtus ſexaginta annorum, victui craſſo adſuetus, alvi adſtrictioris, per longum tempus mœrori indulgens, ſingulis ferme menſibus eryſipelaceum in crure ſiniſtro tumorem pati ſolitus fuit. Tandem hyeme exiſtente ſicca idem exanthema, ſed paullo languidius erupit, & perpetuo dormiendi iunctum eſt deſiderio: clauſi ſemper erant oculi, pulſus magnus, facies rubicunda, & tertio poſt die pes niger tumidusque adparebat, adeo ut ſphaceli periculum immineret. Conſultus ergo medicus affecto pedi adplicuit epithema, ex floribus ſambuci, myrrha, bolo rubro, ceruſſa, camphora, aceto atque vino confectum; cuius adplicationem cum profundior exciperet ſomnus, ad hunc diſcutiendum præſcripſit ſal volatile cornu cervi. Verum auctus inde potius eſt ſopor facie tumida, rubicundaque exiſtente; & quum artuum iactationes accederent, alter medicus exinde mortem prænunciavit, quæ paullo poſt eſt inſequuta.

EPICRISIS.

Hippocrates, ſolertiſſimus naturæ obſervator rectiſſime ſcribit, quod ſenes, qui ſæpius eryſipelate tentantur, eo tandem moriantur. Eryſipelas enim rariſſime fit ſine febrili commotio-

motione, & quo magis plethorica vel cacochymica invadit corpora, velut sunt senilia, eo gravioribus quin sæpe funestis stipatum est symptomatibus. Ex his periculosum valde est coma somnolentum; quod sanguinis maiori ad caput propter insultum febrilem raptui debetur; & eo maiorem incutit metum, si materia erysipelacea vel ob imbecillitatem naturæ, vel per male feriatas artes retropulsa fuerit.

2) Erravit itaque medicus, quod in præsenti affectu, qui neutiquam ab humore frigido, tenaci, sed sanguinis ebullitione & raptu ad caput, testibus pulsu magno, vultusque rubore, ortum traxit, calidioribus medicinis, ut est sal volatile, pugnaverit. Hinc enim factum est, ut sanguis magis commotus, & sopor profundior fuerit redditus. Consultius fuisset, cucurbitulis cum scarificatione cervici appositis molem sanguinis imminuisse, & deinceps ad temperandum æstum, materiamque peccantem per transpirationem successive excutiendam, nitrosa cum pauxillo camphoræ & pulveribus bezoardicis exhibuisse, & externe cataplasma ex aceto rosaceo, camphora, Spiritu rosarum & oleo ligni rhodii capiti & temporibus adplicuisse.

OBSERVATIO. IV.

Lethargus post vehementem terrorem.

Vir sexaginta sex annorum, macilento corpore, vasisque sanguine turgidis præditus & venam bis quotannis tundendam præbere solitus, huic per novissimum annum supersedit. Aliquando fortiori perculsus terrore, de extremorum frigore, anxia præcordiorum compressione, spirandique difficultate conqueri cœpit, facie existente tumida & rubicunda. Paullo post capitis gravativus dolor, vertigo, & mira ad somnum propensio cum oblivione accedebat: quæ debellaturus symptomata, iter suscipiebat; sed exinde tam profundum sibi contrahebat soporem, ut eo per quatuor dies sepultus, nec oculos aperire, nec pedibus insistere potuerit. Excitatus tandem, ingentem virium prostrationem, artuum languorem, & perpetuam dormiendi proclivitatem persentiscebat; rite quidem re-

spira-

ſpirabat, at pulſum depreſſum, alvum adſtrictam, urinæ fluxum parciorem, adpetitus proſtrationem, & memoriæ omniumque ſenſuum languorem patiebatur. Quo in rerum ſtatu ego conſultus mox largam ſanguinis quantitatem ex pede detrahendam, & clyſterem ex antiſpaſmodicis ac nervinis paratum, multoque ſale acuatum crebro iniiciendum curavi: circa ſomni tempus uſum pediluviorum commendavi; naribus adplicandum præbui ſal volatile ſalis ammoniaci, oleo rutæ maioranæque nuptum; infuſum ex herba maioranæ, ſatureia, floribus anthos, radice ſarſaparillæ loco Theæ potari, & cum eo ſal volatile oleoſum Sylvii cum tinctura antimonii acri propinari iuſſi. Vnde factum, ut cum priſtina in gratiam rediret valetudine.

EPICRISIS.

Præſens, de quo ſermo eſt, ſopor ad lethargi claſſem pertinet; qui nunquam non cum oblivione ſenſuumque torpore ſtipatus exiſtit. Is ſuam originem ſero per vaſa ſanguinea ab humoribus ibi ſtagnantibus diſtenta & relaxata ſecedenti debet; & pro remotiori cauſſa ſanguinis iuſto maiorem ad caput agnoſcit raptum. Cui quidem vitio in præſenti caſu remotiorem occaſionem præbuit intermiſſa, quæ conſueta fuit, venæſectio: qua humores præter modum accumulari, & in corpore ſenili partes nervoſas debilitare debuerunt. Accedens terror effecit, ut conſtrictis inferioribus & externis partibus ſucci actu ruerent ad caput, ibidemque ſtagnando, recenſita producerent ſymptomata.

2) Motus corporis ſicuti ad roborandas ſolidas partes, & æqualem ſanguinis circulum iuvandum permultum contribuit: ita in morbis ex humorum abundantia productis, antequam minuatur nimia moles, & excretionum libertas reſtituatur, magis commovendo magnam parit noxam. Vnde etiam inconſultum fuit, quod noſter ægrotans ante præviam venæſectionem & alvi liquationem iter ſuſceperit.

OBSERVATIO. V.

Carus periodice revertent.

Matrona trium ultra sexaginta annorum, variis curis & & ærumnis per aliquot annos agitata, nullisque post mensium cessationem nec naturalibus nec artificialibus adsueta hæmorrhagiis, hyemali aliquando tempore, prævia vertigine, spasmodico convulsivis prehendebatur motionibus. Hae enim primum in abdomine vehementissimis torminibus, & alvi urinæque retentione semet exserebant; deinceps ad pedes excurrebant, qui attactu gelidissimi magno tremore agitabantur; tum manus exercebant, & denique caput occupabant, illudque ab uno versus alterum torquebant latus. Excipiebant demum omnium tam internorum, quam externorum sensuum abolitio, & sopor profundus; quo cum per triduum, spiratione liberiori existente, sepulta fuisset; accedebat febris pulsusque celer, sub qua aliquando expergiscebatur, & delira loquebatur. Septimo die largus erumpebat sudor, quo & febris solvebatur, & sopor discutiebatur, adpetitusque cum perfecta redibat valetudine. Et abhinc per novissimum triennium idem ille, iam recensitus paroxysmus, iisdem symptomatibus stipatus bis quotannis circa singulum solstitium recurrebat, febreque semper ac insequuto sudore solvebatur. Reliquo tempore optime valet ægrotans, nec ullis hucusque remediis à descripto malo vindicari potuit.

EPICRISIS.

Sistit præsens morbus peculiarem cari speciem. Describitur nempe carus, quod sit somnus profundissimus, in quo respiratio libera est, & ægri nulla arte excitari possunt. Differt igitur à lethargo, in quo spiratio est difficilis, & ægri quidem excitantur, sed obliviosi sunt: differt etiam à comate somnolento, ubi non perpetuo dormiunt ægri, sed actiones suas peragunt, & sub iis ipsis obdormiscunt. Et si dicendum, quod res est; carus videtur infimus apoplexiæ esse gradus; siquidem omnium & sensuum & motuum sub eo cessat usus. Caus-

ſarum etiam in his tribus affectibus hæc mihi videtur differentia, quod coma ſomnolentum à ſanguinis ſtagnatione in cortice cerebri; carus ab eius profundiori, medullam ſimul & ſenſuum organa penetrante ſtagnatione, & facta ſub hac ſeri tenuioris ſeceſſione; lethargus vero ab actuali ſeri per vaſa relaxata, aut plane rupta & dilacerata extravaſatione ſuos mutuentur natales.

2) In præſenti caſu notabilis eſt peculiaris naturæ vigor. Quum enim ægrotans tam provectam attigit ætatem & nullas ſanguinis habuit excretiones, quarum tamen ceſſatio in ſenili ætate & ſequiori ſexu eſt nocentiſſima; quum etiam diuturnis mœroribus confectum præ ſe tulit corpus: non fuiſſet mirum, ſi gravi ſubito periiſſet apoplexia. Hinc mirandus eſt naturæ vigor; quo excitata febris, diſcuſſit ſtagnantem materiam, eamque per ſudorem excuſſit: id quod critico veluti motu deinceps eſt factum.

OBSERVATIO. VI.

Carus poſt ceſſantes hæmorrhoides aqua frigida curatus.

Fœmina ſexaginta & tres annos emenſa, robuſtæ ac firmæ conſtitutionis, poſt ceſſantem per ætatis rationem menſtruorum fluxum, ſanguinem è venis ſedalibus ſtato tempore reddere ſuevit, & ſub hac excretione ſana vixit. Quum vero hæmorrhoides aliquando fluere deſinerent; prævia vertigine incidit in altum ſoporem, in quo abſque ullis ſenſus vel motus veſtigiis, pulſu exiſtente celeri & forti, per tres immota decubuit dies, nec ulla arte excitari potuit. Tuſa in pede vena infuſisque fruſtra clyſteribus, arripiebatur conſilium; ut aqua frigida liberiori quantitate ori inſtillaretur: quo factum eſt, ut elapſo trium dierum ſpatio non modo diarrhœa accederet, ſed & hæmorrhoidum fluor recurreret, & ægrotans ſopore diſcuſſo, prorſus ad ſe rediret, omnium rerum ignara, ad hoc usque tempus ſana vivens.

EPICRISIS.

Cauſſam ſoporoſorum pariter ac paralyticorum affectuum ſœpius quidem nimia humorum præbet moles, ſed nec

hæc tanta machinari potest mala, nisi solidarum & nervosarum partium accesserit imbecillitas. Hoc ex fonte in præsenti casu egregius aquæ frigidæ effectus potest explicari. Postquam enim per venæsectionem moles humorum imminuta, & per clysteres eorum raptus a superioribus derivatus fuit: curationi colophonem addidit aquæ frigidæ potus. Huius ea est vis & indoles ut ventriculo & intestinis robur addat: quo recuperato, hæmorrhoides rursus cœperunt fluere, & sic depleta sanguinis abundantia pristina rediit valetudo.

2) Id non semel sed sæpius a nobis observatum fuit, quod graves illi cerebri affectus soporosi & semi apoplectici & paralytici post tertium diem ceu dimidium septenarii motu quodam critico vel in melius vel in peius mutati fuerint; & quod peculiare naturæ robur & vigor in vincendis difficillimis hisce morbis plus quam remediorum efficacia valuerit; ut etiam verissimum illud GALENI *l. X. metbod.* haberi possit: validas vires omnia sustinere, imbecillas a minimis lædi.

OBSERVATIO VII.

Carus post male tractatam febrim erysipelaceam.

Vir generosus, annorum quinquaginta sex temperamenti sanguineo cholerici, habitus spongiosi, venæsectioni adsuetus, & intemperantiæ tam vinosæ, quam ciborum nimis indulgens aliquando vino ferme fartus tradit se itineri, & sub eo horrore & tanta virium prostratione corripitur, ut domum attingere non posset, sed in pago manere cogeretur. Lectum petens, profundo & gravi per noctem fruitur somno, & mane expergefactus insignem cruris tumorem cum macula ex brunno rubicunda deprehendit. Vocatus medicus erysipelas adesse pronunciat, & mittit purgantes pilulas, quæ octies movebant alvum. Sed sequebantur graviora symptomata, & æger subito omni sensu ac loquendi potentia destituebatur: unde suspicatus apoplexiam medicus dabat mixturam ex aqua apoplectica, confectione alkermes, oleo cinamomi & caryophyllorum paratam. Pulsus, qui iam cum aucto calore celer aderat, magis augebatur; & æger soporem incidebat profundum,

cum

cum insigni calore, & omnium sensuum abolitione stipatum, inque eo per octo dies iacebat, & à medico, & ab aliis pro deplorato utique habitus. Tandem accersitus alter medicus, quærit primum: an aperta sit alvus? respondent, illam per octo iam dies mox à datis pilulis pertinacissime clausam fuisse. Iniiciendum ergo protinus clysterem curat emollientem, & hoc votis haud respondente, alterum paullo acriorem iubet infundi. Neque hinc mota alvo ægrum in lecto hinc inde volvi & agitari præcipit: quo facto mox secedebant fæces copiosissimæ, grave olentes, & cum his globuli tam duri, ut vix contundi potuerint. Elapsis abhinc binis horis ad se redibat æger actorum inscius, & de dolore occipitis, corporisque debilitate querulus. Quare elixiria stomachica cum sale volatili oleoso combinata, & externe spiritus vini camphoratus, ad nucham inungendus, fuerunt ordinata; & æger convaluit.

EPICRISIS.

1) Quemadmodum vitæ genus inordinatum, multæque crapulæ, debilitando cerebrum & nervosum genus, remotius ad præsentem soporosum contribuerunt affectum: ita eundem proxime induxit male tractata febris erysipelacea. Hæc sese exseruit horrore, cum in sequuta virium prostratione, & tumore erysipelaceo stipato; & debetur corporis, vino farti sub itinere refrigerationi. Datum ad eam expugnandam purgans vero non potuit non esse perniciosissimum: à purgantibus enim & vomitoriis retroactum sæpius vidi erysipelas. Nam agunt purgantia vi stimulante, qua & intestina, & externas corporis partes ad spasmum proritant, quo repellitur acris & caustica, quæ sub erysipelatis specie excussa fuerat, materia.

2) Peccavit deinceps medicus, quod iusto calidius dederit remedium, quo humores in maiorem æstum ac ebullitionem sunt acti: & facillimum inde fuisset, ut phrenitis & gangræna supervenissent, eo magis, cum ob alvum à dato purgante, pertinaciter strictam, omnis humorum motus ad caput conversus videtur.

3) Hinc alter rectissime egit medicus, quod repetita clysterum infusione duras fæces emolliverit, imique ventris stricturas consopiverit: unde restituto per corpus, sanguinis æquali circulo, sopor discussus fuit. Inde discant practici iuniores, ut in omnibus morbis alvi rationem ante omnia habeant.

OBSERVATIO. VIII.

Sopor profundus cum relicta memoriæ debilitate.

Vir quinquagenarius, obesus plethorico sanguineus, & cacochymicus corripitur aliquando erysipelate cum horrore & febricula stipato. Tertio die pedi tumido epithema ex symphyto cum aceto decocto adplicat quidam empyricus; unde mox in profundum soporem delabitur æger, ex quo vix poterat suscitari. Vocatus hinc medicus protinus iubet venæsectionem institui, clysteres infundi & interne propinat pulveres nitrosos camphoratos. Vnde discusso sopore ad se rediit ægrotus; sed cum antea fuerit vir ingenii vivacissimi & incomparabilis memoriæ, retinuit iam omnium mentis functionum notabilem imminutionem, tantamque memoriæ debilitatem, ut præteritarum plane ignarus esset rerum. Quo in statu, frustra usurpatis omnis generis adminiculis, per aliquot annos & ad vitæ usque finem permansit; licet ceterum & adpetitu frueretur integro, & optime nutriretur.

EPICRISIS.

Sensus internos, memoriam, ingenium, phantasiam, in homine vivo ope nervorum haud secus ac externos administrari; vel exinde patet, quod relaxato cerebro & nervis, aut à serosa colluvie inundato, prorsus hæ cessent actiones. Et idem in nostro casu contigisse post discussum soporem, probabile videtur: scilicet relicta fuit laxitas & imbecillitas eorum, qui memoriæ & ingenio serviunt nervorum.

2) Quemadmodum camphoratorum remediorum, & in pulvere, & cum spiritu vini solutorum externus usus in tumoribus erysipelaceis repellentem & nocivam exserit efficaciam: ita

ita eadem, in repulſo iam eryſipelate, intus cum nitroſis, poſt præmiſſam venæſectionem & alvi liquationem exhibita, egregia pollent vi, materiam eryſipelaceam è corporis penetralibus removendi, & ad cutaneum rurſus corticem, cum magno ſanitatis commodo, propellendi.

OBSERVATIO IX.

Coma ſomnolentum chronicum a retropulſa podagra

Verbi divini miniſter, quinquagenario maior, obeſi valde corporis habitus & temperamenti ſanguinei, indulſit in iuventutis præſertim annis crebris compotationibus, maximeque vinis calidioribus. Hinc podagricis pedum doloribus diu fuit excruciatus; quibus ope cuiusdam emplaſtri prorſus fugatis, retinuit tumorem circa pedum taleolos, in quo per vices maculæ rubræ efflorefcebant, ſquamatim abſcedentes. Præterea ſeptem abhinc annis incidit in perpetuam ad ſomnum proclivitatem, & hanc ad hoc usque tempus retinuit. Obdormiſcit ſæpius nocte dieque, ſomnoque tam profundo obruitur, ut vix queat excitari; ſub quo facies fit rubicunda & intumeſcit: attamen memoriæ iudiciique nulla obſervatur imminutio. Conqueritur ſæpius de dolore gravativo in lumbis, calculum mentiente, & interdum præcordia adeo angustante, ut vix ſpiritum ducere queat. Multis ad depellenda hæc vitia uſus eſt præſidiis, nimirum crebris phlebotomiis, quibus intra ſpatium ſex hebdomatum ultra duodecim ſanguinis libræ fuerunt detractæ. Vſurpavit decocta lignorum cum mercurio dulci, decocta viperarum, cinnabarina, volatilia, cephalica, millepedes &c. à quibus involuntarium urinæ ſibimet contraxit fluxum. Optimum in potu aquarum Schwalbacenſium invenit ſolatium; quas quamdiu potabat, tam diu à ſopore liber erat.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

1) Omnes, qui ſoporoſis ex interna cauſſa affectibus vexantur, eiusmodi ſolent eſſe homines, qui crebris indulſerunt crapulis, vinisque calidioribus aut cereviſiis lupulatis.

Hiſce

Hisce enim sibimet contrahunt ad omnes, qui ex cerebri atonia propullulant morbos, dispositionem, quæ in eo consistit, quod vasculosæ, nervosæ ac membranaceæ partes nimis distendantur & labefactentur.

2) Caussa præsentis mali quærenda est in podagræ retropulsione; ex qua in debilitatis eiusmodi subiectis innumera provenisse vidi damna. Et hinc petenda ratio, cur tali in casu omnia frustra adhibeantur remedia, nisi podagrica materia discussa, aut ad pedum revocata fuerit articulos. Venæsectiones in plethoricis subiectis cum fructu quidem instituuntur: at eius immoderatum in casu præsenti usum merito taxamus, eique maiorem mali pertinaciam omnino tribuimus Incuratione huius chronici mali vitanda sunt omnia, quæ sanguinem commovent remedia, sudorifera, volatilia sic dicta cephalica, nervina aliaque; & ad roborandum caput inserviunt potius epithemata ex aceto vini rutaceo, cum aliquot guttulis olei lavendulæ & rorismarini nec non camphora parata, & fronti temporibusque cum linteis adplicita. Præterea magnum fructum observavi ab usu pediluviorum non modo ad revocandam podagram sed & ad divertendos humores a capite, quod tamen a vaporibus est defendendum. Potus aquæ frigidæ etiam in paroxysmo nunquam fere non proficuus; magis tamen ubi febris subest: utpote frigus motum sanguinis expansivum coercet & nimium relaxatis fibris tonum & elaterem naturalem restituit.

OBSERVATIO X.

Lethargus a remanente materia arthritica.

Vir dives generosus annorum supra quinquaginta, temperamenti sanguineo phlegmatici, obesi corporis habitus, in iuventute multum semper pituitæ ex naribus excrevit, gulæ, otio, vino & veneri plurimum indulgens per aliquot annos tempore autumnali & vernali cum febricula catharrali dolores mox in manibus mox in pedibus expertus est. Sed postquam æstate nimium fructibus horaeis refrigerantibus, fragis, ribibus, lacte ebutyrato, & Pyrmontanis quoque aquis usus fuit,

fuit; ſequenti autumno,à conſuetis eiusmodi doloribus artuum plane fuit immunis. Præter modum vero de languore virium, membrorum laſſitudine, dolore capitis gravativo, ſpirandi difficultate & continua in ſomnum propenſione conqueri cœpit. Poſtea acceſſu venti frigidioris borealis ſimul & ſemel ſopor ita invaluit, ut ægerrime excitari, nec ad interrogata reſpondere potuerit. Pulſus erat magnus, mollis & frequens, alvus obſtructa; urina ſecedebat tenuis & cruda, mentis quoque levior aderat alienatio. Ego vocatus in conſilium reperi ægrotantem in conclavi humidiori & demiſſiori iacentem in lecto. Quare mox eum in locum ſuperiorem transſportandum iuſſi: Proinde ſpiritus cryſtallorum veneris cum oleo rutæ deſtillato roboratus applicabatur naribus.Clyſter aliquoties iniectus fuit, qui conſtabat ex decocto maioranæ, ſatureiiæ, ſale ammoniaco, adiectis ſex granis tartari emetici ſolutis, qui ingentem ſemper pituitæ viſcidæ cum ſordibus eduxit copiam. Cucurbitulæ cum ſcarificatione primo dorſo, deinde ſcapulis, poſtea occipiti applicatæ fuerunt. Interne pervices oblatus ſpiritus ſalis ammoiaci urinoſus cum eſſentia caſtorei ſaturata mixtus; vehiculum fuit aqua fontana frigida,quam etiam ſumſit pro potu. Veſicatoria pedibus applicata nullas excitabant veſicas;in nucha vero,tanquam parte ſenſibiliori eas omnino producebant.Remiſſior quidem fuit morbus inde redditus; circa ſeptimum vero diem purpura in ſuperioribus partibus adparuit cum largo ſudore ſucceſſive univerſum corpus occupante. Ita ſenſim ſenſimque morbi vi depulſa & vires & functiones animales redierunt. Adarcendam recidivam abſtinentiam cum exercitio corporis, victum quoque attenuantem & exſiccantem, & infuſum herbæ ſatureiiæ, maioranæ, & florum arnicæ, ac cardamomi ſingulo mane ſorbillandum plurimum commendavi. Tandem altero anno thermis Carolinis me ſvaſore uſo, rediit dolor podagricus, ex quo optime convaluit.

EPICRISIS.

In hac morbi historia multa obveniunt notatu digna. Morbus hic, qui nomen lethargi recte sortitur, in homine obeso, humidioris constitutionis, ab inordinata diæta, otio & abusu fructuum refrigerantium, per quem materia arthritica intus remansit, & spasmos in inferioribus partibus produxit, qui humores serosos ad caput propulerunt, natus fuit, ad cuius genesin multum quoque habitatio & dormitio in loco decliviori & humidiori contulit. Quod uti nunquam non insalubre, ita quam maxime ad morbos capitis & nervorum, qui ex atonia veniunt disponit. Ita HILDANVS *cent. IV. obs. XI.* ex fumo fornacis non ita pridem exstructæ lethargum & mortem annotavit. Atque nos sæpius capitis morbos cum defluxionibus, cum auditus difficultate, vertigine, somnolentia, in fœminis quæ lavatione linteaminium operam dant, item quando circa fornaces hyeme linteamina exsiccantur, observavimus. Quare etiam balnea & pedum lotiones si caput imbecillum est, vel ad soporem aut paralysin dispositum, non conveniunt. Denique non sine fructu emetica in clysteribus etiam dari possunt, & longe securioris sunt effectus quam acriora purgantia, cuius generis sunt colocynthiaca, ad humores a capite revellendos. Tandem neque hoc loco prætereundum, quod crisis in affectus etiam soporosos, præsertim si cum febre coniuncti sunt, incidat.

CAPVT III.

DE VERTIGINE

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

HAud ultimum inter cerebri morbos locum tuetur vertigo; malum frequentissimum, quod omnes capitis affectiones nunquam fere non & antecedit, & comitatur. Ea est sensatio circumgyrationis & lapsus, vel cum vel sine corporis prostratione in terram coniuncta, à compressione nervorum opticorum, intra calvariam adhuc absconditorum, & hinc pendente vitioso fluidi nervei in tunicam retinam influxu originem trahens. *Definitio vertiginis.*

§. II.

Ex improviso nimirum fit, ut ægrotantes omnia obiecta, seque ipsos circumrotari sibimet videantur, atque sub idea imminentis lapsus titubent, pedibusque vacillent; tum vero oculi obscurentur, quin ipsi prorsus nonnunquam instar apoplecticorum concidant. Iunguntur sæpenumero capitis torpor, dolor, gravitas, aurium susurrus & tinnitus, oculorum mador, visio vitiata & vel duplicata, vel dimidiata, faciei rubor, somnolentia; tumque si vel levis inclinatio capitis in terram, vel corporis circumgyratio accesserit, protinus oritur vertigo. Occupat subiecta potissimum sanguinea, edacia, senilia, viribus defraudata, hypochondriaca, hysterica, nephritica, & quæ alvi sunt durioris, imique ventris crucientur spasmis. Interdum ea primarium constituit morbum: non raro tamen graviorum capitis affectuum, velut est apoplexia, paralysis, soporosi morbi, epilepsia &c. prænuncia, cumque ipsis complicata deprehenditur. *Historia vertiginis.*

§. III.

Gradus vertiginis.

Digni vero sunt, ut annotentur, tres potissimum vertiginis gradus; quorum levissimus, omnisque periculi expers dicitur Δῖνος, quasi turbo; quoniam adfecti se in orbem agitari, & omnia secum in gyrum rotari putant, neque tamen concidunt, nec caliginem oculorum experiuntur. Huic obnoxii sunt, qui navi vehuntur, qui se in orbem rotant, qui Tabaci fumum crebrius sugunt, aut crapulis frequenter indulgent. Alter gradus vocatur Scotomia seu vertigo tenebricosa, in qua præter dictam rotationis ideam, & pedum vacillationem, oculi caligine suffunduntur. Antecedit ea vomitum, aliosque, qui ab inferioribus ad superiora adspirant, spasmodicos affectus; & exprimitur: Es wird mir grün und gelb für denen Augen. Summus & gravissimus gradus adpellatur vertigo caduca, & revera est species levioris apoplexiæ, vel etiam epilepsiæ. Antecedunt enim spasmi partium infernarum, formicationis sensum exhibentes; tum suboritur idea gravissimi in præcipitia lapsus, & non solum obiecta circum rotari videntur, oculique caligant, verum ægri etiam, nisi contineantur, subito in terram prosternuntur, quin sœpius omni sensuum, motuum, loquelæ ac rationis usu destituti, mortuorum instar iacent; quales notatu dignos casus reperies in CONSVLT. MED. *T. I. S. I. cas. IX & X.* & in A. N. C. *dec. II. anno VIII. obs.* 41.

§. IV.

Divisio vertiginis in idiopathicam & sympathicam.

Omnis vertigo merito distinguitur in idiopathicam & sympathicam. Prior caussam in ipso cerebro hærentem agnoscit, & longe gravior est posteriori. Complicantur cum ea alii capitis affectus, & raro est periodica. Posterior fit vitio ventriculi, acida & acri saburra prægnantis, & se prodit per coniunctam nauseam, vomendi proclivitatem, ructuosam molestiam, ventriculique gravitatem. Plerumque est periodica, & jeiuno existente stomacho gravissime urget, sumto autem vel pauxillo cibi protinus conquiescit.

§. V.

§. V.

Sedem vertiginis determinaturi obſervamus eam circa viſionis potiſſimum organon hærere. In ipſo quidem oculo, quatenus intra orbitam continetur, nullum nec extrinſecus cernitur, nec poſt mortem reperitur vitium; hinc non ſine ratione colligitur, illud in nervo quærendum eſſe optico. Iam vero in demortuis, qui per vitam ſatis gravi laborarunt vertigine, deprehendimus vel plexum choroideum, vel tertium cerebri ventriculum præter naturam fuiſſe conſtitutum. Sic enim SCVLTETVS *in armam. chir. obs. 19.* plexum choroideum vidit rubicundiſſimum; BONETVS *Sepulchr. L.1.S. XI.obs.8.* tam in ovibus vertiginoſis, quam hominibus invenit ſanguinem concretum, vel tumorem veſicularem, tertium cerebri ventriculum occupantem, & ROLFINCTZIVS *in diſſ. anat. L.1. C.13.* adfirmat, ſe in vertiginoſis ovibus poſt mortem veſiculas aqueo humore plenas, & intra tertium cerebri ventriculum contentas, plus ſimplici vice, in homine ſemel obſervaſſe. Nihil autem vitii ipſo in optico nervo deprehenſum eſt; in quo tamen ſedem mali oportet reſidere. Quo id ergo fiat pacto, mox explicabimus. *Vertiginis ſedes.*

§. VI.

Cerebrum diſſecanti, & ad plexum choroideum, qui eſt congeries plurimorum tam arterioſorum, quam venoſorum vaſculorum, pervenienti, hoc ſublato ſeſe ſiſtunt bina ſtrata ſeu thalami nervorum opticorum, inter anum & vulvam ſitorum, & per quandam fiſſuram, ſub qua tertius cerebri ventriculus prodit, ab invicem diſtinctorum. Ab horum ſuperiori parte oriuntur bini nervi, qui dicuntur optici, qui non niſi pia meninge inveſtiti, & dictos thalamos ab utroque latere complexi, antrorſum progrediuntur, & ante infundibulum arctiſſime coniunguntur; mox iterum ſecedentes tendunt ad oculi orbitam; tum eos ab utroque & externo latere tranſverſim attingit carotis interna arteria; ac denique perforant foramen, eorum tranſitui in poſteriori orbitæ parte deſtinatum, cumque matre dura, inſtar vaginæ cincti, per oculos diſtribu- *Structura nervi optici.*

untur, & horum varias conſtituunt partes. Si oculo recte conſtituto, nervus opticus vitio caret, & legitimus in illum fluidi nervei fit influxus, viſio exercetur integra. Sublato penitus iſtius fluidi influxu, naſcitur cœcitas; eodem vero quocunque modo tantum imminuto, varia viſionis vitia emergunt. Imminuitur influxus per dicti nervi compreſſionem: comprimi poteſt nervus à partibus vicinis præter naturam conſtitutis: partes vicinæ ſunt plexus choroideus, arteria carotis, ventriculus cerebri tertius. Ergo ab harum partium præternaturali conſtitutione nervus opticus, licet in ſua ſubſtantia integer, comprimi, & ideo vertigo etiam ſuboriri poteſt.

§. VII.

Formalis ratio vertiginis.

Scimus ergo, imminutiorem fluidi nervei in nervos influxum producere varias viſionis læſiones, velut viſionem duplicatam, dimidiatam, obſcuram & circumgyrationis ſenſum: ſed quomndo ideæ in mente excitentur, & quantum influentis fluidi ad ſingulam producendam requiratur; determinatu & difficillimum & inutile eſt. Sufficit, ſi ex hactenus dictis cognoverimus, vertiginis formalem rationem in fluidi tenuiſſimi influxu in nervos opticos per eorum compreſſionem imminuto conſiſtere. At unde pedum vacillatio? Senſum circumgyrationis comitatur idea caſus; hæc involvit metum; metus ideam ſequitur pedum titubatio, quæ confuſo fluidi nervei in muſculos ſitum erectum efficientibus influxu abſolvitur; Ergo ſenſum circumgyrationis ſequitur pedum titubatio. Hæc docet experientia; ſed unde fiat, quod certi corporis motus ſequantur certam in anima ideam, nobis adhuc obſcurum eſt.

§. VIII.

Quomodo vertigo inducatur ab ebrietate.

Devolvimur ergo ad cauſſas, compreſſionem nervorum opticorum producentes. Siſtit ſe primum ebrietas, quæ plerumque vertiginoſam perturbationem, pedumque vacillationem habet comitem. Vinum ſcilicet ebrietatem, & hinc pendentem vertiginem duplici ratione cauſſatur: nam fovet a) principium ſubtile, vaporoſum, quod maiori copia ad cerebrum

brum delatum, puriſſimam nervorum lympham inquinat, & ad ſenſus motusque rite præſtandos inertem reddit. 2) Principium ſpirituoſum, unde ſanguis expanditur, & arteriæ carotides, vaſaque diſtenta thalamos nervorum opticorum, ipſosque nervos comprimunt: ſicut id de vino MED. SYST. *T. II. Part. III. C. IV. §. VIII.* & de cereviſia *§. XII.* fuſius explicavi. At hæc vertigo tranſitoria eſt, & difflato principio vaporoſo, ſopitaque ſanguinis ebullitione tranſit. Quare nec de hac, nec de ea, quæ per vectionem in navi, aut corporis rotationem inducitur, tanquam non morboſa nobis nullus eſt ſermo.

§. IX.

Vertigo ſuboritur a ſanguinis ſtagnatione.

Ex cauſis potius morboſam vertiginem inducentibus, principalis eſt ſanguinis nimia in arteriis carotidibus, & vaſis plexum choroideum conſtituentibus, ſtagnatio. Hinc vertiginem patiuntur valde plethorici, cumprimis ſi conſuetæ excretiones per narium hæmorrhagias, hæmorrhoides, vel menſes in fœminis ſubſtiterunt, aut imprudenter ſuppreſſæ fuerunt. Non minus hoc malum incurrunt, qui conſuetas venæſectiones, aut ſcarificationes neglexerunt. Eo magis huic morbo obnoxii ſunt plethorici, ſi ſimul hypochondriacis, hyſtericis, nephriticis, ſpaſmodicisque imi ventris paſſionibus vexantur; quibus ſanguis maiori impetu ac copia ad caput fertur. Et novi quidem iuvenes hypochondriacos, ſanguinisque miſſiones nunquam paſſos, qui vertigine uno impetu & ictu invadente rapti, perque aliquot horas detenti, ſecuto autem vomitu ſtatim liberati fuerunt.

§. X.

nec non a colluvie ſanguinis ſeroſi.

Eandem vim obtinet ſerum, in debita excretione cohibitum, ac intra cerebri ſanguinea vaſa accumulatum. Quamobrem videmus cachecticos ſœpius vertiginem pati; eademque chronica ac pertinaciſſima adfligi, quibus ſeroſæ manationes per aures, oculos & nares fuerunt cohibitæ. Hinc de

verti

vertigine diuturna ex coryza ſuppreſſa in CONSVLT. MED. *Sect. I. Caſ. VIII.* de eadem per reſtitutum ſeri e naribus effluxum ſoluta *ibid. Sect. IV. Cas. CLXIV. pag. 662.* & de ea cum fluxu auris rheumatico alternante *Sect. IV. Cas. CXXXIV. pag 535.* exempla leguntur. Inde etiam vernali ac autumnali tempore, quo repentinæ tempeſtatum mutationes contingunt, frequentes obſervamus vertigines. Has porro progenerant narcotica, inque primis lolium illud frumentaceum, quod ab effectu vocatur temulentum, ſub pane aut pulte comeſtum: quales caſus A. N. C. *dec. II. anno VIII. obs. 173. & dec. III. anno II. obs 127.* allegant. Nec ſilentio prætermittendæ ſunt violentiæ extrinſecus capiti illatæ, quippe quibus humorum ſtagnatio & extravaſatio facillime inducitur: unde ſatis gravis ac diuturna fuit illa vertigo, cuius in CONSVLT. MED. *Sect. I. Cas XLVIII.* mentio fit, & quæ à vehementi in caput lapſu originem traxit.

a lolio temulento.

§. XI.

Ratio vertiginis ſympathicæ.

Sympathicæ vertiginis cauſſa reſidet in primis viis, maximeque ventriculo, & non niſi huius vehementiori debetur ſpaſmo. Namque dum primæ regiones valide conſtringuntur, cogunt vitales ſuccos ad ſuperiora, qui ibidem copioſius collecti, & intra plexus potiſſimum choroidei vaſcula ſtagnantes, vertiginem pariunt. Hinc frequens vertigo eſt iis, qui primas officinas ſaburra acri bilioſa onuſtas habent; qui conſuetas intermiſerunt purgationes; qui leguminibus, & qui flatus movent, cibis largius veſcuntur, qui vermes intra canalem inteſtinorum alunt, qui vehementi vomitu torquentur &c. Et hæc quidem vertigo, jeiuno exiſtente ventriculo, maxime urget; propterea quod tum acriores ſint ſordes: nam ab adſumtis alimentis, & ſic acrimonia per ſubeuntis cibi admixtionem temperata, ſtatim remittere ſolet affectus.

§. XII.

Cauſſæ occaſionales vertiginis.

Quum videmus in multis a cauſſa leviſſima vertiginem produci, quam in aliis ne gravior quidem excitaret: ſupponenda

nenda in illis eſt maior cerebri & nervorum ad fovendas vertiginis cauſſas diſpoſitio. Et hanc cum MVRALTO *in A. N. C. dec. II. ann. VIII. pag. 26.* in generis nervoſi, vaſculoſi, & membranoſi debilitate collocandam arbitramur: qua fit, ut irruenti cruori non ſufficiens ſit vaſorum reſiſtentia, unde facilius ille ſtagnare poteſt. Hinc omnia, quæ caput debilitant, aditum huic adfectui parant, velut ſunt ætas ſenilis, vigiliæ diuturnæ, frequens crapula, venus nimia & immatura, animi diuturnus mœror, vita ſedentaria, & id genus alia. Hinc etiam leves cauſſæ eundem provocant; ut ſunt capitis in terram inclinatio, terror, frigus, crapula, balneorum improvidus uſus. Sic vertiginem à frigore ſemper recrudeſcentem adnotant A. N. C. *dec. anno. VIII. obs. 5.* eandemque à terrore in hypochondriaco ſubortam recenſui in CONSVLT. MED. *S.* I. *cas. XXXII, p. 175.*

§. XIII.

Vertigo, quæ à vitio ventriculi ſuboritur, levis eſt, & repurgato ceſſat ventriculo: quæ vero ex imi ventris ſpaſmo, coniuncta nervoſi generis debilitate, natales ſuos mutuatur, altioris eſt indaginis magisque diuturnum portendit morbum. Semper gravior eſt idiopathica, quæ à ſanguinis aut ſeri ſtagnatione in cerebro proficiſcitur; & metu inſequuturæ guttæ ſerenæ, paralyſeos, apoplexiæ, aut ſoporoſi affectus terret, maxime in ſenibus. Qui iam paſſus eſt inſultum apoplecticum, & corripitur rurſus vertigine, habet cur à recidiva apoplexiæ ſibi metuat. Graviſſima vertigo eſt caduca, quippe quæ cauſſam profundius cerebrum penetrantem fovet, & revera nihil, niſi apoplexiæ levioris eſt ſpecies. *Prognoſis vertiginis.*

CVRATIO.

§. I.

VT promtum & expeditum huic malo adferatur auxilium; binas potiſſimum indicationes reſpicere oportet meden- *Indicationes curatoriæ.*
(Hoffm. Syſt. T. IV. P. 4.) M tem,

tem, ut nimirum ſanguinis & humorum in capite ſtagnationem diſcutiat, eorumque raptum ad inferiora derivet; & deinceps ut ſyſtema partium nervoſarum à tono ſuo dejectarum corroboret. Quum vero variæ ſint cauſſæ, quæ maiorem ſanguinis, quam par eſt, ad caput compellunt quantitatem, harum in curatione habeatur ratio, neceſſe eſt.

§. II.

Miſſionum ſanguinearum utilitas. In recenti malo, corpore exiſtente valde plethorico, facie rubicunda, arteriisque fortiter pulſantibus, nihil eſt præſtantius ſanguinis miſſione. Quam ob rem, ut ad remotiores partes ſanguis retrahatur, in pede ſecanda vena, multumque ſanguinis mittendum. Deinceps ſi menſium vel hæmorrhoidum irregularis ſit ſucceſſus, opus eſt, ut per commodam medendi rationem hæ revocentur excretiones. Hæmorrhoidariis hirudinum ad anum adplicatio præſentaneam non raro tulit opem; ſicut confirmat obſervatio CONSVLT. MED. *Sect. I. cas. VIII. pag. 23.* inſerta. Quando narium hæmorrhagia vel ſuppreſſa, vel ſponte ceſſans malum induxit: præſtans auxilium ferunt ſcarificationes cervicis & dorſi; præſtantius autem & certius eædem, more Aegyptiorum naribus admotæ.

§. III.

Remedia ſanguinem a capite derivantia. Miſſo ſanguine ſœpius totum depellitur malum, quod ſi cedere recuſet, inſiſtendum eſt remediis ſanguinem a capite derivantibus. Eminent ex iis præſentemque virtutem exſerunt clyſteres, iteratis injiciendi vicibus; vel etiam laxantia, quæ blanda & ſimul roborantia eſſe debent; quo nomine ſuperbiunt pilulae balſamicæ vel ad noſtram vel Beati STAHLII mentem concinnandæ; aut laxans ex manna, rhabarbaro, & cremore tartari confectum, addito oleo de cedro. Vtiliſſima porro ſunt pediluvia crebro adhibenda; quæ tamen tepida tantum oportet eſſe; quoniam calidiora ſanguinem commovent, & recurſum mali provocant.

§. IV.

§. IV.

Vbi cruditates acidæ, biliosæ, acres, ventriculum obsidentes, malum produxere: opus sœpennmero est, ut blando emetico evacuatur ea saburra; quo fine in robustioribus tartarus emeticus, in sensibilioribus radix Ipecacuanhæ operæ faciunt pretium. Si præ iis magis arrideant purgantia, ea paullo validiora esse præstat; & eo scopo pilulas balsamicas extracto hellebori nigri permiscere. Quando acidum ventriculo insidet, præmittendi & subjungendi sunt pulveres absorbentes ac digestivi, cum oleo nucistæ combinati; vel etiam martialia cum pilulis balsamicis alternanda. *Curatio vertiginis sympathicæ.*

§. V.

Diuturnioris perinde ac difficilioris sanationis est vertigo, quæ hypochondriacis passionibus, cum generis nervosi debilitate complicatis sociatur. Lenioribus in ea pugnandum est medicinis, quæ discutiant flatus in abdomine subsistentes, acrimoniam ventriculi obtundant, sordes per alvum blande evacuent, ac spasmos imi ventris demulceant. Hoc nomine præstantissimæ utilitatis deprehendi pulverem, ex pulveris Marchionis drachmis duabus, cornu cervi philosophice præparati, nitri depurati, cinnabaris præparatæ, lumbricorum terrestrium ana drachma dimidia, & olei macis guttulis tribus confectum, atque bis quotidie cum aqua anaseptica exhibendum. Conjungenda laxantia, pediluvia, ordinatæ venæsectiones, ac recta vivendi ratio. *Curatio vertiginis hypochondriacæ.*

§. VI.

Sic subtracta mali caussa, studendum ut roboretur nervosarum partium Systema. Ad quem obtinendum finem amplam laudem meretur nostrum vitæ balsamum, quod & externe vertici infundi, & naribus admoveri, & interne in elæosachari forma propinari cum fructu potest. Adjuvat etiam ægros spiritus salis ammoniaci inter cibos acceptus. In chronica vertigine ex vitio hypochondriorum soleo robo- *Quænam partes nervosas roborent.*

randi fine circa quadras lunæ per aliquot dies ſequens exhibere electuarium: Recipe viſci querni, corticis chinæ ana unciam dimidiam, pulveris florum chamæmili, lumbricorum terreſtrium ana drachmas duas, ſuccini præparati, extracti cardui benedicti ana drachmam unam, caryophyllorum, cinnabaris nativæ præparatæ ana ſcrupulos duos, ſyrupi berberum uncias binas. M. F. electuarium, cujus drachma pro una doſi exhibeatur.

§. VIII.

Diætæ recta ratio: Omnis autem curatio erit irrita, niſi adjuvetur recto rerum non naturalium uſu. Quare cibos oportet eſſe faciles, quibus concoquendis ſufficiat digeſtionis officina; removeantur acria, ſalſa, acida, leguminoſa, & quæ flatus pariunt. Qui debilem ventriculum fovent; iis, prodeſt jejuno tempore cortices citri vel aurantiorum maſticare. Nec quidpiam eſt, quod magis vertiginoſos lædere valet, quam potus vinoſi, ſpirituoſi ac cereviſiarii; quorum in locum vel decocta, vel fontem Selteranum modico vini nuptum ſubſtituere juvat. Motus corporis ſit cautiſſimus, ac placidiſſimus; ne ex vehementiori commotione novus excitetur paroxyſmus. Aer ſeligatur temperatus ac ſerenus; omne frigus, maxime partium infernarum fugiatur; & ab iracundia, terrore, mœrore, quantum poſſibile, caveatur. Hæc qui rite obſervaverit, quique ſanguinis molem debito tempore imminui & excretionum naturalium libertatem conſervari curaverit; habebit modum, quo ab ulteriori & vertiginis, & aliorum cerebri morborum invaſione ſemet vindicare poteſt.

CAUTELAE PRACTICAE.

§. I.

Quid conducat in vertigine ex ſpaſ- QVando ex ſpaſmo ventriculi vertigo, ut ſœpe fit, oritur; utiliſſimus eſt pulvis Marchionum, cum pauca cinnabari, extracto caſtorei, & nitro mixtus, & in aqua liliorum con-

couvallium datus. Insignis etiam est efficaciæ pulvis ex cubebis, nucista, & lapidibus cancrorum paratus: neque minus desideratissimam in tali casu opem ferunt pilulæ Wildegansii. *mo ventriculi suborta.*

§. II.

Fit nonnunquam, ut ex diuturniori sanguinis intra vasa plexus choroidei stagnatione, serum secedat, & vel in tertium cerebri ventriculum, vel alium locum, unde nervos opticos potest comprimere, extravasetur. Quo in casu utilissimum est, bregma ferro candenti inurere; aut nuchæ admovere vesicatoria. In tali etiam vertigine, quam a caussa frigida subortam dixere veteres, si molliori haud cedit medicinæ, cura per inediam, conjunctis fonticulis & cinnabaranis remediis locum habet. *Curatio vertiginis chronicæ idiopathicæ.*

§. III.

Quemadmodum in vertigine idiopathica internus acidularum, thermarumque usus neutiquam proficuus existit; tantum abest, ut inde stasis humorum in capite augeatur: ita eadem ab hypochondriorum vitio progenerata, præmissa convenienti medicina, optimum a bene ordinato thermarum vel acidularum tepefactarum usu recipit auxilium: testante observatione CONSVLT. MED. *Sect. I. Cas. X.* inserta. *Vsus thermarum.*

§. IV.

Gravidæ sœpe numero vertigine adfliguntur; quæ non modo plethoræ qua pollent, verum etiam alvi adstrictioni & flatuum retentioni, ipsis familiari debetur. Tali casu omne curationis absolvitur negotium, si administrata venæsectione, flatus subducantur & alvus aperiatur vel infuso clystere, vel laxante passulato, mannato ac rhabarbarino. Vidi etiam subito ortam vertiginem in iis, qui per aliquot dies suppressam habuerunt alvum: ubi infuso clystere, datoque intus oleo amygdalarum dulcium, omne protinus cessavit malum. *De vertigine gravidarum.*

§. V.

Cautela circa usum roborantium.

Balsama roborantia, spirituosa, nervina, confortantia magis in hoc affectu proficua sunt senibus, & infirmis corporibus; subjectis vero junioribus, floridioribus & plethoricis minus conveniunt, nisi antea vena tusa, ac alvus evacuata fuerit. Tum etiam conveniunt infusa calida ex herbis cephalicis, radice valerianæ, & cubebis parata; nec non cucupha a Wepfero inventa, quam LENTILIVS in *Miscell. P. I. p. 74. & P. II. p. 314.* describit. Vitanda vero cuncta sunt; quæ nervos debilitant, ut sunt omnia vaporosa, narcotica, moschata & camphorata.

§. VI.

Remedia in vertigine specifica.

Sæpissime fit, ut cum vertigine complicentur affectus nephritici; quo in casu bina notissimum remedia efficacissima & velut specifica deprehendi. Vnum est succus ex dauco hortensi recens expressus, cui, mane ea quam octo cochlearia capiunt quantitate assumto, infusum theiforme ex veronica, melissa, betonica, radice liquiritiæ & semine foeniculi superbibendum dedi: alterum est pulvis ex lapidum cancrorum, radicis pimpinellæ nigræ, & iridis florentinæ æquali pondere compositus, & ad drachmam dimidiam bis quavis hebdomade vesperi sumtus. Ex quorum remediorum usu per aliquot hebdomades protracto magnam vidi efficaciam.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO. I.

Vertigo levis stomachica.

VIr quadraginta annorum meditationibus nimium indulgens, & animi mœrore, curisque per longum tempus agitatus, tandem de insigni capitis gravitate & levi vertigine conquerebatur; quæ in eo consistebat, quod mane potissimum & jeiuno existente stomacho cuncta objecta videbantur nigra, & ipse pedibus vacillabat, ut sine lapsus metu vix ingredi

gredi potuerit. Ingravescebant hæc vitia, si tempestas ingruebat aquilonia; & præterea sæpius pituita viscida acida, interdum aqua limpida cum levi animi deliquio mane per os eructabatur; alvo existente strictiori: Implorato nostro auxilio ordinavimus pilulas nostras balsamicas, alternis diebus circa lecti introitum sumendas, & temperata quotidie pediluvia. Mane & hora pomeridiana quinta dedimus pulverem nostrum bezoardicum; & sub epulis essentiam corticum aurantiorum; cum balsamo vitæ remixtam. Eodem balsamo inungi tempora cum vertice, eundemque naribus admoveri, & quandoque loco pulveris bezoardici ad decem guttulas cum infuso betonicæ, melissæ, salviæ & veronicæ intus exhiberi iussimus. Extrinsecus ad reprimendum humorum ad caput raptum capiti non sine fructu adplicuimus epithema ex camphora in spiritu rosarum soluta, aceto rutaceo, rosaceoque confectum; & mane panem butyro illitum, ut comederet, suasimus. Inde obtinuimus, ut perfectam æger recuperaret sanitatem.

EPICRISIS.

Est hæc vertigo sympathica stomachalis, quæ a cruditatibus acidis, ventriculumque vellicantibus origines trahit. Fovet enim ventriculus insignem cum capite consensum vi paris nervorum vagi, per quod spasmi ac stricturæ simul ad superiora propagantur. Præterea præcordiorum stricturæ id secum trahunt incommodi, ut humores ad caput compellant, qui vel in carotidibus arteriis, vel plexu choroideo accumulati, stagnantes, nervosque opticos, comprimentes, vertiginem inducunt. Quo acrior igitur est materia in ventriculo hospitans; eo gravior & spasmus & vertigo est: qualis matutino præsertim tempore, ubi jeiunus est stomachus observatur. Quare crebra etiam compertum habemus experientia, nunquam vertiginosis utile esse, ut jejuni permaneant; sed magno ipsis esse levamini, si mane parum cibi, & vel solius panis butyro illiti assumant. Curatio eo dirigi debuit, ut

ut ſordes exprimis viis removerentur, & ventriculus una cum nervoſo genere corroboraretur: qui ſcopi propoſitis medicaminibus optime potuerunt obtineri. Nec enim opus fuit, in præſenti per diuturnos mœrores ac meditationes valde debilitato, venam ſecare; id quod in vertigine idiopathica nunquam intermitti debet.

OBSERVATIO. II.

Vertigo caduca cum ſenſuum abolitione & artuum impotentia.

Vir annorum ſexaginta ſex, temperamenti ſanguineo cholerici, corporis obeſioris, matre nephritide ac vertigine caduca defuncta natus, in juventute ſua ſanus vixit, niſi quod arthriticos quandoque & nephriticos motus fuerit perpeſſus. Poſtquam vero per octo noviſſimos annos vitam magis otioſam ſub diæta lauta vinoſaque egit; ſenſit primum motus hæmorrhoidales, dein ſub potu thermarum Carolinarum mictum cruentum; & denique gravem nephritidis paroxyſmum, alvi obſtructione, vomendique conatibus ſtipatum, ſed ope emulſionum & nitroſorum ſemper ſuperatum, aliquoties toleravit. Succeſſit demum vertigo cum artuum imbecillitate, quæ licet uſu venæſectionum & laxantium mitigari primum videretur; paullo tamen poſt ex improviſo vehementior cum vomitibus & ſenſuum abolitione recrudeſcebat. Sopitis per pulveres antiſpaſmodicos vomitibus, vertigo caduca adhuc per quatuordecim inhærebat dies, leni febricula ſtipata, ſub qua æger non incedere valebat, & pedes mirum in modum vacillabant. Anno abhinc elapſo ad roborandos pedes deſcendit in balnea calidiora cum herbis radicibusque nervinis parata; ſed brevi poſt in plenariàm memoriæ abolitionem, cum linguæ paralyſi & ſumma extremorum debilitate conjunctam incidit. A quibus ſenſim liberatus incommodis, tantum tamen pedum retinuit imbecillitatem, ut vix incedere poſſit. Ab eo tempore nephritici motus plane ſiluerunt, & magis magisque pingueſcit corpus: ſed vertigo per intervalla revertitur, & cum ſternutatione non modo invadit, verum etiam finitur. Conſultus ego ſuaſi, ut pro ratione plethoræ

thoræ bis quotannis vena in brachio ſecaretur; loco cereviſiæ decoctum ex radice chinæ, ſarſaparillæ, Santalo citrino, raſura ligni aloes,paſſulis ac cinamomo adhiberetur, ſumto deſuper pauxillo vini: victum commendavi exſiccantem, abſtinentiam à pinguibus, carnibus coctis, & jusculis; nec non pediluvia ex herbis nervinis, ſale communi, cineribusque clavellatis parata, & poſt horum uſum juncturas et os ſacrum unguento martiato, cum oleo rorismarini, thymi & majoranæ mixto inungendas ſuaſi.

EPICRISIS.

1) Præſens vertigo debetur congeſtioni humorum ad caput, à ſpaſmis hypochondriorum hæmorrhoidalibus & nephriticis productæ: unde etiam ejus ſingulos paroxyſmos vomitus ſunt comitati. Pedum vero inſignis vacillatio,non à ſola vertigine derivanda; quippe qualis non niſi ſub ipſo vertiginis paroxyſmo ſemet exſerere ſolet: ſed originem omnino trahit ab atonia membranarum, quæ medullam ſpinalem, inferiori ſpinæ parti incluſam cingunt, & hinc ad pedes prodeuntium nervorum; quæ per motus nephriticos fuit relicta.

2) Quemadmodum plethoricis & ſanguineo cholericis calidiora & ſpirituoſa omnia, nimiam ſanguinis ebullitionem concitando, ſunt nocentiſſima; ita præſertim infenſa iis deprehenduntur, ſi jam capitis quodam morbo laborarint. Hinc enim factum eſt, quod noſter ægrotans ex balneorum calidiorum uſu (quæ alias tepida nil nocent) apoplecticum ferme inſultum contraxerit, qui linguæ paralyſi, memoriæque debilitate ſe prodidit. Diſcimus ergo, & balnea & pediluvia in capitis affectibus uſurpata ſemper eſſe debere tepida.

3) Annexa erat huic obſervationi quæſtio: num thermæ Carolinæ ex uſu ægroti eſſent? Diſſuaſi autem earum uſum. Aeger enim non ſolum ſympathica vertigine laborare cenſendus eſt; ſed omnino idiopathica, à primarum viarum ſpaſmis & excitata, & exacerbata. Cauſſa huius iam in diſpoſitione hereditaria eſt quærenda; qua cerebrum & nervi inſigni debili-

bilitate affecti videntur. Quo in casu omnes & thermæ & acidulæ sunt fugiendæ; quoniam per debilitata vascula non rite progrediuntur, sed stagnantes majora pariunt damna.

OBSERVATIO. III.

Vertigo caduca hypochondriaca.

Litteratus quidam quadraginta sex annorum, spongioso habitu, vasis exilioribus, multisque succis præditus, vitæque nimium deditus sedentariæ, per sedecim jam annos magno animi torpore, angore, mœrore, angustia præcordiorum, languore artuum, cephalalgia, borborygmis, & spasticis flatulentisque commotionibus valde discruciatus fuit. Hæc autem inter symptomata maximam ipsi crucem figebat vertigo tenebricosa & caduca, sub cujus accessione, nisi contineatur, omnino concidebat, omniumque sensationum usu carebat. Post capitis ad terram inclinationem ma um protinus invadebat; & interdum punctula seu scintillulæ se oculis præsentabant. Nares erant utplurimum sicciores, & si post sternutationem vel natura vel arte provocatam pituitam plorabant, malo ferebant levamen. Alvus valde segnis non nisi alternis diebus scybala durissima reddebat; sed somnus cum adpetitu rite sibi constabat. Variorum medicorum consilia contra hæc mala expetiit sibi ægrotans; sed à nullo sensit auxilium. Quidam haud in celebris, caussam in ventriculo hærere ratus, emeticum ex tartaro emetico propinavit, idque cum non moveret vomitum, quater adhuc eadem die iteravit, nullo tamen effectu, nisi quod alvus inde duceretur. Inter alia præsidia usus etiam est thermis Carolinis, & tribus quidem vicibus, cum levamine tantum brevi. Non minus hæmorrhoidum, quarum tamen nulla adsunt molimina, provocaturus fluorem, hirudines ano curavit admovendas; venam bis in pede quotannis præbet secandam; & novissime serum lactis curæ loco potavit. Præterea diætam servat strictissimam; cavet sibi à multis mentis laboribus; magis indulget corporis exercitio; loco cerevisiæ pro potu aqua leviori, vino nupta utitur. Sed quum ex

his

his omnibus nullum levamen, nedum plenariam medelam reportaret; meum flagitavit consilium.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

1) Vertigo præsens rectissime vocatur hypochondriaca; eo quod suos natales à malo hypochondriaco mutuetur. Hæc autem vertiginis species, si inveteravit, longe pertinacior, curatuque longe difficilior est, quam omnes reliquæ, utut idiopathicæ: quoniam omnes totius corporis nervosæ ac vasculosæ partes simul à tono suo sunt dejectæ, omnes totius corporis functiones simul languent, & ipsa mens anxia, meticulosa & inconstans est; unde etiam diuturniorem non perferunt medicationem, sed mox hunc, mox illum adeunt medicum, & mox hoc mox illud adpetunt medicamen.

2) Eo autem gravior est in nostro ægrotante morbus quum jam omnibus, quæ his in affectibus adhiberi solent, usus fuerit remediis, & novissime tale vitæ genus selegerit, quale ad curandos eiusmodi morbos admodum necessarium est: neque tamen minus valetudinem nondum recuperavit. Præterea ad majorem hujus mali pertinaciam multum contribuit 1) perversa medicatio, qua vomitorium uno die quinquies, idque pessimo consilio fuit adhibitum; 2) alvi contumax, nec ullis remediis cedens segnities; quippe quæ spasmodicam imi ventris stricturam, una cum majori humorum ad caput raptu sustentat.

3) Quamobrem angusta profecto curationis spes superest; quæ non alia ratione institui poterit, quam ut ægrotus exactissimæ victus observationi insistat; pediluviis tepidioribus, blandis laxantibus, & nervinis utatur; & demum molares Carolinarum thermas sub debito adhibeat regimine.

OBSERVATIO. IV.

Vertigo cum cataracta spuria.

Vir juvenis, maritus, temperamenti sanguineo-cholerici, sub regulari narium hæmorrhagia sanus semper vixit: ea vero in-

ineunte æſtate ceſſante, capitis dolores per totam æſtatem perpetuo adfligentes ſenſit. Hos Decembri menſe remittentes excipiebat gravis vertigo cum tendente & lancinante muſculorum temporalium dolore, ſomnoque turbulento ſtipata. Iungebantur oculorum obnubilationes, & ante illos punctula perpetuo obverſabantur. Alvus inſuper adſtrictior erat; & flatulentiæ, utut cibi non niſi molles ſumerentur, abdodomen cum ſpirandi difficultate diſtendebant. Ipſe ceterum æger corporis exercitio haud multum ſtudebat, nec unquam ſanguinem ſibi curaverat detrahendum. Ego itaque conſultus ſuaſi, ut ter quotannis ex pede mitteretur ſanguis; veſperi adhiberentur pediluvia; poſt venæſectionem emplaſtrum veſicans exemplaſtri de meliloto uncia una, cantharidum drachma una, & balſami Peruviani drachma dimidia nuchæ adplicaretur, & per quatuor geſtaretur hebdomades. Commendavi etiam Elixir meum viſcerale ad octoginta guttas ſub epulis ſumendum; laxans rhabarbarinum bis quavis hebdomade capiendum; & cum recta vivendi ratione loco potus aquam vino permixtam ordinavi.

EPICRISIS.

1) Vertigo, quam præſens ætate adhuc junior patitur æger, duplici nititur cauſſa: quarum unam ſuppreſſæ & intermiſſæ ſanguinis excretiones; alteram flatulenta & ſpasmodica hypochondriorum pathemata exhibent. Priorem quod attinet, duplex ea iterum eſt; ſiquidem non ſolum narium hæmorrhagia per ætatis rationem ceſſans; verum etiam venæſectionis, quæ ſuccedere debuiſſet, intermiſſio accuſari merentur. Alteram, quæ mali hypochondriaci initia ſignificat, teſtantur alvus adſtrictior, borborygmi & flatulentiæ inteſtinorum, ſpiratio difficilis, & digeſtio vitiata.

2) Iisdem cauſſis debetur cataracta incipiens ſiue ſpuria, quam ægrotus patitur, quamque ſignificant ſcintillulæ ac punctula oculis obverſantia. Id vitii genus ex hypochondriaca paſſione generari novum non eſt: quum enim ob male conſtitu-

tum ventriculum chylus generetur craſſus & impurus; qualis etiam fit ſanguis; & hic majori copia ob inferiorum partium ſpaſmos ad caput compellatur, in oculis ſtagnet, & dimittat particulas craſſiores: hæ in aqueum delapſæ humorem efficiunt eam ſenſationem, qua punctula oculis obverſari percipitur. Quo ex vitio ſucceſſu temporis ipſa emergit cataracta.

OBSERVATIO. V.

Vertigo ex debilitate ventriculi.

Matrona generoſa, ſexaginta annorum, temperamenti ſanguineo melancholici, à teneris pro potu plerumque vino, & cibis crudis, coctuque difficilioribus uti ſolita, permultos variosque morbos toleravit, ſed feliciter ſemper ſuperavit. Poſt menſtruorum ceſſationem hæmorrhoides eruperunt, & per multos annos magno cum ſanitatis emolumento fluxerunt. Quarum fluor cum ante triennium ſponte ſileret; nihil tamen incommodi ad ſanitatem inde pullulavit, eò quod venæſectionibus ac ſcarificationibus moles ſanguinis ſemper imminuta fuit. At elapſo anno quum paucis poſt inſtitutam circa autumnale æquinoctium venæſectionem diebus, oſtrearum juſto majorem comedit quantitatem: accidit, vt gravi vertigine, præcordiorum anxietate, nauſea, & vomendi conatu corriperetur; quæ cuncta ſymptomata, reddita per vomitum multa pituita protinus conquieverunt. Sed interjectis aliquot menſibus longe vehementior redibat vertigo, extremorum frigore, pectoris oppreſſione, pulſuque magno & pleno ſtipata; quæ ope clyſterum alvum ſolventium, frictionum, & antiſpaſmodicorum paullo mitigata; venæ autem inciſione prorſus ſublata fuit. Neque tamen minus nauſea adfligebat adhuc cum intercurrente levi vertigine; quæ dato blando emetico ita debellabatur, ut ægra per aliquod tempus ſana videretur. Sed brevis erat valetudo: ſiquidem circa vernale æquinoctium recrudeſcebat utique vertigo, cum dorſi & oſſis ſacri graviſſimis doloribus; & per aliquot hebdomades ægram lecto affigebant, donec prorumpentes hæmorrhoides felicem toti ſcenæ imponerent finem. Circa ſolſtitium autem vehemens ter-

ror omne revocavit malum; quod abhinc, ſuppreſſis plane hæmorrhoidibus, inque caſſum adhibitis intus Egranis, externe Lauchſtadienſibus aquis, nullis expugnari potuit medicinis, quin per intervalla rediret. Ego demum conſultus pro potu decocta cum vino, laxantia rhabarbarina & Elixir noſtrum viſcerale commendavi; ad firmandum nervorum robur pulverem ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, nitro depurato, ſuccino præparato, cardamomo, & cinnabari nativa præſcripſi; & venæſectionem quater quotannis repetendam ordinavi. In ipſo vertiginis paroxyſmo ſuaſi, ut ano clyſter infundatur, tum pedes immittantur pediluvio, & interne aliquot balſami vitæ cum quindecim liquoris anodyni guttis remixtæ exhibeantur.

EPICRISIS.

Fœminas, quibus poſt menſium ceſſationem hæmorrhoidalis fluor ſtato tempore contingit, easdem ab eo utilitates circa ſanitatem ſentire, quas ex legitimo menſtruorum fluxu perceperunt, quotidiana docet experientia. Quod ſi vero utraque excretio ob quascunque cauſſas ceſſat; rectiſſime ſibi conſulunt, qui earum vicem artificialibus ſanguinis ſupplent miſſionibus. Quemadmodum vero hæ ſub debito regimine adminiſtratæ, incomparabilem inferunt ſanitati uſum: ita neglecto regimine, multorum auctores fiunt malorum. Et id in præſenti contigit etiam caſu: immoderatus enim oſtrearum uſus mox à venæſectione, anſam præbuit cunctis, quæ ſequuntur affectionibus. Nam poſt venæſectionem per aliquot dies ab omnibus coctu difficilioribus cibis abſtinendum eſt; quia ventriculus juſto debilior, iisque digerendis impar exiſtit.

2) Diſcimus etiam ex præſenti caſu, quantas & in producendis, & revocandis morbis vires poſſideat vehemens terror. Aegrotans noſtra, ſi poſt adhibitam medelam, rectæ vivendi rationi ſtuduiſſet; procul dubio ab omnibus libera permanſiſſet ſymptomatibus. Sed terror omnia rurſus exacerba-

cerbavit; quippe qui conſtringendo corporis habitum, ad interiora & ſuperiora repellit vitales ſuccos, qui accumulati in partibus nondum firmatis, priſtinas ludunt ſcenas.

OBSERVATIO. VI.

Vertigo ex ſtomacho.

Vir generoſus, quinquaginta ſex annorum, temperamenti ſanguineo cholerici, vitæ ſedentariæ addictus, à prima infantia ad viceſimum circiter primum ætatis annum, variis efflореſcentiis ſcorbuticis, aſthmaticis affectibus & largis narium hæmorrhagiis laboravit. Aetate adoleſcente arthritici artuum & dorſi motus acceſſerunt; ſed venæſectione circa quoduis æquinoctium abhinc adminiſtrari ſolita mitigati, in fluxum tandem hæmorrhoidalem deſierunt; quo per multos annos ſingulis ferme menſibus cruoris, utut parca quantitas cum ſingulari ſanitatis allevamento effluxit. Ante triennium parcius promanavit cruor, & per noviſſimum annum fluere prorſus deſiit: quo tempore ſanus quidem vixit, niſi quod per intervalla efflореſcentiæ purpuraceæ, cum doloribus artuum tenſivis, flatulentiis, cordis palpitationibus, & nocturnis pollutionibus corpus occupaverint, hancque præſertim ſcenam Decembri & Aprili menſe luſerint. Noviſſime acceſſerunt vertiginoſæ moleſtiæ, quæ cum cordis palpitatione, inflatione abdominis flatulenta, & crebris ructibus, poſt prandium æque ac cœnam gravius adfligebant; ſed adhibitis congruis medicinis evanuerunt. Quum autem earum recurſum, quin apoplexiam timeret; meum flagitavit conſilium. Quare ſuaſi, ut ſub conuenienti diætà, & acidorum, ſpirituoſorum ac vinoſorum evitatione, nec non debita venæſectionum continuatione, adhiberet pediluvia; ſub epulis caperet Elixir noſtrum viſcerale, pro potu uteretur decocto ex hordeo, radice cichorei, ſemineque fœniculi; & quandoque pilulas balſamicas cum pulvere præcipitante ſumeret.

EPICRISIS.

1) Innumeris exemplis & obſervationibus confirmari poteſt,

poteſt, quod qui in juventute largis narium hæmorrhagiis obnoxii fuerunt, his progrediente ætate ceſſantibus, arthriticis ac hæmorrhoidalibus afficiantur pathematibus. Quibus omnino medelam ferre licet, ſi vel hæmorrhoidum regularis fluor provocari poteſt; vel convenientes inſtituantur venæſectiones. Vnde etiam noſter aegrotans ſanus vixit, quam diu fluxerunt hæmorrhoides.

2) Quod ſi vero hæc ſupprimatur excretio; quam vel ſola vita otioſa, craſſos reddendo humores, & excretionibus ineptos ſupprimere valet: ſtagnant ſucci in imo ventre, maximeque ventriculo & inteſtinis.; quæ debilitantur exinde, & officio digeſtionis rite perficiendo minus ſunt idonea. Hinc gignuntur cruditates in primis viis: quæ ventriculi & conterminarum partium ſpaſmodicas excitando ſtricturas, vertiginis in noſtro caſu cauſſæ fuerunt.

OBSERVATIO VII.

Vertigo pertinax ab ira.

Vir ſexaginta ſex annorum, robuſtæ & ſanæ conſtitutionis, aliquando circa veſpertinum tempus vehementi exardeſcens iracundia, ſanus quidem lectum petit; at mane ſurgens, tanta prehendebatur vertigine, ut iterum in lectum proſterneretur. Eidem etiam per aliquot menſes affixus fuit; donec exhibita remedia id quidem efficerent, ut muniis domeſticis fungi, & obambulare potuerit; nihilominus vertigo pertinax continuat, ægrotumque per vices ſubito interram proſternit. Cui cum medelam quæreret; ſuaſi venæſectionem bis quotannis celebrandam; dedi infuſum theiforme ex meliſſa, citrique corticibus; & pulverem, qui cornu cervi philoſophice præparatum, pulverem. Marchionis, lapides cancrorum, ſuccinum præparatum, nitrum & cinnabarin habebat. Vnde factum, ut coniuncto balſami vitæ externo uſu haberet egregie.

EPICRISIS.

Senes, quamvis illibata ſanitate, magnoque corporis & animi

animi vigore fruantur, accidit tamen ſæpius, ut gravi animi perturbatione, ſubito terrore, vel inſolenti ira in ingentem virium defectum, quin etiam in affectus vehementer caput infeſtantes incidant; idque eo magis, ſi ſanguine abundant, vel criticæ hujus evacuationes ceſſant & conſueta venæ ſectio intermittitur. Quo in caſu opus omnino eſt, ut ſanguis mittatur & vehementes nervoſarum partium commotiones blandis ſedativis ſopiantur, abſtinendo ab omnibus iis calidis nervinis, quæ ſanguinem valde commovent. Eſt alias liquor noſter balſamicus, qui balſami vitæ nomine venit, in affectibus ſenum, capitis præſertim, & arcendis & ſanandis efficaciſſimum & crebriori uſu comprobatum remedium. Cavendum tamen ab eo eſt ſummopere, ubi vaſorum eſt plenitudo & diſpoſitio ad motus hæmorrhagicos & congeſtorios.

OBSERVATIO VIII.

Vertigo caduca ex ſanguinis copia, primarumque viarum vitio.

Vir Reverendiſſimus quinquaginta annorum, temperamenti cholerico ſanguinei, obeſus & procerus, in juventute narium hæmorrhagiam ſub illibata ſanitate expertus, nec ullis unquam morbis, niſi bis tertiana, noviſſime ictero diſcuſſa, fatigatus, ob inſignem ſanguinis & humorum copiam per viginti jam annos venam medianam quotannis tundendam præbere ſuevit. Neque vero minus per quindecim annos hæmorrhoides bis vel ter quouis anno absque ullis incommodis, nec ſine egregia valetudine fluxerunt; quæ vero quatuor abhinc vel quinque annis febriles commotiones nunquam non habuerunt præcurſores. Sed per noviſſimum triennium mutata fuit rerum facies; ſiquidem per crebra intervalla vertiginoſus acceſſit inſultus, quem ſemper comitatæ ſunt hæmorrhoides cœcæ, adeo ut eo tempore non niſi bis fluentes fuerint. Hinc vertigo magis magisque increbuit, caducæ ſpeciem omnino referens: etenim ex improviſo cuncta videntur in gyrum rotari, pedes vacillant, titubant, ægerque lapſum evitaturus, deſidere tenetur; tum vero magnam capitis imbecillitatem ſentit, maxime in cervice, ut caput erectum tenere nequeat,

queat, ſed pectori illud adplicare teneatur: præterea refrigeſcunt expalleſcuntque facies, manus atque pedes, & non raro ipſi ſenſus cum ratione turbantur; quæ demum cœcæ hæmorrhoides, mox iterum evaneſcentes excipiunt. Præterea auditus difficultas cum tinnitu auris ſiniſtræ infeſtat, æger appetitu fruitur integro, alvoque gaudet aperta; ſed crebri vexant ructus, & inſignis muci quantitas laborioſo nonnunquam redditur ſcreatu. Contra quæ mala cum plura pharmaca, nec non hirudines fruſtra fuerint adhibita: ego conſultus ſuaſi, ut ſervatis recte vivendi regulis, venam bis terve ſecandam quot annis daret; crebris uteretur pediluviis; quavis hebdomade alvum pilulis meis balſamicis laxandam curaret; ſub epulis Elixir meum viſcerale, oleo macis & cinamomi nuptum caperet, & veſperi nonnunquam pulverem ex antimonio diaphoretico, ſuccino præparato, lapidibus cancrorum, nitro, arcano duplicato, & cinnabari uſurparet.

EPICRISIS.

Hæmorrhoides inſignem cum ventriculo & inteſtinis habere nexum, crebra docet experientia Iis enim impedite fluentibus, vim concoctricem ac periſtalticam dictarum partium admodum debilitari, paſſionemque ſic generari hypochondriacam; & viciſſim labefactato inteſtinorum tono hæmorrhoides produci ſymptomaticas; quam plurimis didici exemplis. Idem in præſenti caſu contigiſſe, inque primis ex hæmorrhoidum imminuto fluore primas vias vitium contraxiſſe; vel crebri ructus mucique ſcreatus teſtantur. Quem vero fugit, ventriculo male habente, omnino generari vertiginem.

2) Sed hujus in hoc caſu ratio adhuc ab ipſius ſanguinis copia, & ad caput facta congeſtione accerſenda videtur. Scilicet dum ſiluerunt hæmorrhoides; natis in abdomine ſpaſmis, humores copioſius ad caput rapti, diſtenderunt vaſa, compreſſerunt nervos, turbarunt ſufficientem liquidi tenuiſſimi in eos influxum, & ſic produxerunt vertiginem, nervoſarumque capitis partium debilitatem. Spaſmos inferiorum partium ſub paro-

paroxyſmo ſignificant frigus extremarum partium; quibus remittentibus, cœcæ adparuerunt hæmorrhoides.

3) Febriles commotiones, quæ hæmorrhoidum anteceſſerunt fluxum, ſignificant, ſanguinem jam craſſiorem & ad excretiones minus aptum fuiſſe. Obſervamus enim, ſpaſmodicos ac febriles motus omnem fere antecedere hæmorrhagiam, eoque vehementiores, quo hæc ſuccedit difficilius.

OBSERVATIO IX.

Vertigo a frigore pedum & immoderatiori vini potu orta.

Sereniſſimus ætatis annorum quadraginta, a patre genitus podagrico per omnem fere vitam nunquam ægrotavit, nunc vero per quinquennium gravis vertigo ſubinde adeo eum invadit, vt vacillantibus pedibus eum proſternat: utplurimum periodice, circa octavam matutinam & veſperi circa quintam incidit, mox levior, mox gravior: acceſſionem tinnitus & auditus difficultas cum oculorum ſtupore & obnubilatione antecedit, facie exiſtente rubicunda & venis turgida. Ubi paululum affectus remittit, protinus pectoris cum anheloſa ſpiratione oppreſſio & dolor ac ſpaſmus femorum, nonnunquam etiam vomitio vel conatus ad vomendum, neque minus dolor in reddenda urina adſunt. Solvitur malum ingenti materiæ tartareæ per urinam ſeceſſione. Pedes ſubinde frigidi præſertim circa malleolos nunc per quatuor hebdomadum ſpatium tument cum dolore tenſivo, torpore & debilitate, inprimis poſt pediluvia & tum levius malum exiſtit. Sanguinis vacuationes criticæ per omnem ætatem viſæ ſunt nunquam, at vero circa æquinoctialia tempora ſine incommodo ſanguis ſcreatu fuit rejectus, qui poſtea per annum ter inciſa vena evanuit. Conſultus ego ſuaſi venam ſingulis anni quadrantibus in pede ſecandam & ut abſtineret a cereviſia valde lupulata, venere, vini potu, cui paulo largius indulſit, aquam pro potu ſumat, ac pedes probe a frigore defendat eosque mane, ut peſſime conſuevit, non nudet, pediluvia vero frequentius adhibeat & ad vim ventriculi concoctricem confirmandam in prandio temperatum balſamicum meum ſic dictum viſcerale ad 60. guttas

assumat. Suasi quoque ut instante vere fontem Egranum cum debito regimine interposito pilularum balsamicarum usu biberet.

EPICRISIS.

Hoc capitis frequentissimum vitium, ut sæpius observatum a me est, a liberaliori vini potu, extremorum frigore, sanguineæ evacuationis sive per naturam sive per artem defectu in sanguine plenis subinde oboritur & laborantem sæpe diu trahit, immo, nisi commodis auxiliis succurratur, in apoplexiam & mortem præcipitat. Ubi ex hisce causis nascitur malum, ego levissimis, facillimis & promtis modo enumeratis remediis diæteticis plus præstiti, quam generosis pharmacis. Sed opus est, ut ejusmodi victu & vivendi ratione diutius ægrotantes utantur.

OBSERVATIO X.

Vertigo cum auditus difficultate & oculorum obnubilatione chronica.

Illustrissimus Comes annorum sexaginta trium in juventute semper robustus & bene valens, temperamenti sanguineo cholerici, corpus venationibus probe semper exercuit: ante viginti annos Silesiæ in continuam & acutam febrem ex abusu vini Hungarici incidit, quæ naturæ vires ac robur corporis adeo infirmavit & destruxit, ut vix intra tres menses functiones tam vitales quam naturales in ordinem redigi potuerint. Ab eo tempore imbecillitatem capitis cum vertigine per intervalla expertus est, quæ succedente tempore ingravescens ante quadriennium tam vehemens facta est, ut in terram Illustrissimum Virum præcipitaverit. Et licet crebriores hujus affectus accessiones per repetitas venæsectiones, leniter purgantia & alia commoda remedia fuerint præpeditæ, attamen adhuc ex vitio digestionis sub subitis tempestatis mutationibus incidunt. Quod pessimum vero est, comitatur hoc vitium ingens audiendi difficultas & visus obnubilatio. Vires præterea constant, somnus placidus, & major quam decet & laboris exercitationisque necessitas exigit, ciborum est appetentia.

In-

Inflantes vero cibos ac pingues, quorum usum frequenter soda excipit, minus bene ferre potest. Pro potu sumit aquam & singulis diebus duas vini Mosellani bibit mensuras, facies est florida, rubicunda. Per sex fere annos verno tempore fonte Egrano usus singulis fere annis quater, quinque, imo sex V. S. admisit.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Infirmitatem, quæ magnos & diuturnos morbos sequitur, aliis gravibus morbis, qui inde prodeunt, obnoxiam esse, & hæc historia & multæ aliæ nobis cognitæ manifesto satis confirmant. In ejusmodi diuturnis vitiis ego vix aliis quam diæteticis remediis usum esse animadverti. Interdixi itaque ex hoc fundamento liberaliorem vini usum, motum vero & exercitationem corporis ad sudorem usque per vectionem aut equitationem, neque minus abstinentiam a cibis, præsertim mucilaginosis, flatulentis, pinguibus ac victum parvum & extenuantem imperavi, utpote cum ex sanguinis & succorum abundantia plerumque ad imbecillius caput congestio proficiscitur. Et quia ventriculi imbecillitas id vitii valde fovere & augere solet, semper omnino medicum, ea quæ concoctionem juvant, proponere oportet; quo nomine Elixir meum viscerale, idem quod in notis in Poterium præscriptum est, principem sibi vindicat locum. Postremo, hanc ceu perpetuam, &, quæ meretur notari, observationem subnectere hoc loco volui, idque maxime in gratiam juniorum medicorum: in capitis affectibus, vt in vertigine, auditus difficultate, ubi a sanguinis abundantia ortum traxerint, communia illa adversus ejusmodi morbos commendata cephalica, nervina balsamica, ad quæ etiam pertinent balsama apoplectica, & balsamum nostrum sic dictum vitale, nec externe nec interne, nisi cum maxima prudentia exhibenda esse, eo quod majorem motum & orgasmum in humoribus excitando & consequenter stagnationem efficiendo pessimos effectus producant.

OBSERVATIO XI.

Vertigo caduca.

Litteratus triginta trium annorum, temperamenti ſanguineo-cholerici, animi ſenſibilioris, crebris mox lucubrationibus & meditationibus, mox compotationibus, mox animi pathematibus indulgens, nocte aliquando in frigido conclavi ſcribendo transacta, mane facturus iter ex improviſo gravi corripitur vertigine, quaſi caduca: quippe ultra horæ ſpatium inſtar attoniti jacebat, oculosque celeriter invitus movebat, tum facies intumeſcebat, & paroxyſmus ſenſim, relicto corporis languore, remittebat. Abhinc quavis circiter hebdomade redibat; & noviſſime ſic ſe habebat: Prævia inſigni iracundia, cum menſæ pranſurus adſidere vellet, frigus pedum, tanquam regularem mali prænuncium, ſenſit; hinc diſſipaturus affectum diſcurrere per conclave nititur; ſed vertigine opinione citius accedente præpeditus, pedes aquæ tepidæ immergit, & ex aqua frigida triginta liquoris anodyni guttas ſumit. Unde factum, ut paroxyſmus, qui alias per aliquot horas inhærebat, non ſolum protinus ceſſaret, verum etiam mitior eſſet, & non niſi levi laſſitudine ſemet exſereret. Verum cum nihilominus per intervalla poſthæc reverteretur acceſſio: meum ad eam penitus abigendam implorabat conſilium. Quamobrem ſuaſi primum, ut venæſectionem, quam antea ſingulo tantum biennio admiſerat, bis quotannis adminiſtrandam curaret; deinceps corporis exercitio, & tranquillitati mentis probe ſtuderet; pediluviis tepidis frequenter uteretur; pro potu ordinario adhiberet fontem Selteranum; quavis hebdomade pilulas balſamicas cum pulvere præcipitante uſurparet; & mane denique ex infuſo theiformi guttas quadraginta mixturæ, quæ habebat liquoris anodyni, tincturæ antimonii acris ana unciam dimidiam, balſami vitæ drachmam unam, ſumeret.

EPICRISIS.

Hæc vertigo rectiſſime vocari poteſt ſpaſmodica; eo quod a ſpaſmis ac ſtricturis partium infernarum, ſuccos vitales ad caput compellentibus in ſingulo paroxyſmo originem traxerit: id

id quod frigus pedum, quemvis paroxyſmum antecedens teſtatur. Et tali in caſu utique conſultum eſt, pedes mox ſub acceſſionis initio tepidæ aquæ immittere: nec ſine fructu adſumtus ſub ipſo paroxyſmo eſt liquor noſter anodynus; ſiquidem hæc remediorum genera, ſpaſmum partium externarum relaxando, omnino avertere paroxyſmum potuerunt.

2) Cauſa occaſionalis, quæ hanc vertiginem introduxit, frigus quidem eſt; ſed recte dicitur occaſionalis, quoniam in corporibus, quæ non jam aliqualem diſpoſitionem fovent, tam gravia non ſemper excitat mala. Noſter autem ægrotans cum partim per crebras animi commotiones, partim etiam multas lucubrationes, & fluidorum craſſitiem & ſolidorum debilitatem ſibi contraxiſſe videtur: ex facili accedente frigore in vertiginem potuit incidere.

3) Quod ſub paroxyſmo vertiginoſo oculi moti ac velut convulſi fuerint, id cum vertiginis eſſentia facile conciliari poteſt. Nam vertigo dependet a quaſi paralytica nervi optici relaxatione; & motus oculi a pari nervorum tertio; ſeu oculorum motorio: qui omnino convelli poteſt, altero nervo exiſtente paralytico.

CAPUT IV.
DE
GUTTA SERENA.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

Guttæ ſerenæ deſcriptio.

GRave malum eſt cœcitas, quam Græci ἀμαύρωσιν, Latini guttam ſerenam, quaſi gutta quædam obturaſſet nervum opticum dixerunt, & nos per viſionem ab influxu fluidi nervei in neruum opticum prorſus intercepto, oculis illæſis exiſtentibus, ſublatam deſcribimus. Sub ea, ſi exteri-

terius oculum inſpicias, ſanus & integer apparet oculus neque in tunicis ipſius, neque in humoribus labes conſpicua eſt ulla, tantum quod pupilla naturali amplior, nigrior, nimiumque dilatata compareat, & ad radiorum luminoſorum illapſum rigida ſpectetur & immobilis: nihilominus viſio vel prorſus eſt abolita, vel ſaltem facultas reſtat tenebras a luce diſcernendi.

§. II.

Distinctio guttæ ſerenæ 1) a vertigine. 2) a cataracta.

Diſtinguit ergo ſemet hic morbus 1) a vertigine, in qua circumgyrationis ſenſus, & pedum adeſt vacillatio, fluidi vero nervei influxus nec prorſus eſt interceptus, ſed ſaltem imminutus, nec etiam perpetuo talis. Differt etiam 2) a cataracta; nam in hac cryſtallinus humor opacus cernitur, & pupilla ad lucis ſplendorem coarctatur, in tenebricoſis autem locis dilatatur: contra in gutta ſerena per pupillam pellucidus adparet humor cryſtallinus, & pupilla, ſive ſit in lucido, ſive obſcuro loco, nec contrahitur, nec magis dilatatur, ſed permanet immobilis.

§. III.

Hiſtorica guttæ ſerenæ explicatio.

Neque vero eadem ſemper ratione ſe noſter habet morbus: mox enim ſubito & repente invadit, ut plerumque fit, ſi ex violentis & externis oritur cauſis, ut poſt caſum ab alto & gravem capitis percuſſionem. Vid. HILDANVS *Cent.* 5. *Obſ.* 8. it. AMATVS LVSITANVS. *Cent.* 5. *Obſ.* 64. mox ſucceſſive viſio perditur, quod in ſenibus potiſſimum hemiplexia vel paralyſi affectis, aliisque languidis contingit corporibus: mox aſſociantur capitis dolores, vertigo, ſomnolentia, tinnitus & ſuſurrus aurium &c. mox vero vacat his ſymptomatibus, ſolaque cœcitate adfligit. Datur quoque gutta ſerena periodica, quæ ſubito invadens, & per aliquot horas vel dies durans, ſponte ceſſat, ſed ſæpe revertitur, ut fere fit in hypochondriacis, hyſtericis & parturientibus. Dividitur etiam in perfectam & imperfectam; in illa ulla nec viſio, nec ullum luminis veſtigium ſupereſt; in hac lumen adhuc a tenebris diſcerni poteſt, & videtur ad hanc quoque pertinere dimidiatus viſus, cujus pecu-

peculiarem speciem describit CHR. SIGISM. WOLFFIVS *diss. de amaurosi imperfecta* 1709. Trajecti habita; ubi quis non nisi truncum inferiorem cum pedibus in homine potuit videre.

§. IV.

Sectio anatomica gutta serena peremtorum.

Quum in gutta serena oculus externe ab omni vitio liber conspiciatur; haud sine ratione colligimus, causam mali non in ipso oculo, sed nervo potius optico esse quærendam. Et hoc idem evidenter demonstrat incisio eorum, qui per vitam luminis usu caruerunt: hæc enim docet, nervos opticos fuisse nimium extenuatos, marcidos ac duplo minores, Vid. BONETVS *Sepulchr. L. I. Sect. XVIII. obs.* 3 & 4. vel sero aut sanguine per cerebrum extravasato circumfusos & compressos, sicut adnotavit WEPFERVS *de apopl. hist. IV.* aut tumore duriori obsessos, qualem circa eorundem originem vidit BONETVS *l. c. obs.* 1. PAWIVS *obs. anat.* 2. conspexit vesicam aqueo humore plenam, dictis nervis circa eorum conjunctionem insidentem, PLATERVS tumorem globosum prope nervos visorios in gutta serena laborante post mortem deprehendit, & BONETVS *l. cit. obs.* 5. observavit arteriam carotidem, eo quo orbitam ingreditur loco, sanguine turgidissimam.

§. V.

Guttæ serenæ æthiologia.

Multi quippe & tantum non omnes, accusarunt nerui optici obstructionem a lympha crassiuscula, qua tubuli hoc in neruo occludantur, ut liquidi neruei ad retinam affluxus, vel sufflaminetur, vel intercludatur plane. Verum nondum ab Anatomicis evictum est, neruis inesse canaliculos & tubulos, per quos liquidum recto vehatur tramite. Neque etiam per cerebri & oblongatam medullam crassior & cohærens lympha, sed longe tenuissimum & ad cohæsionem minime aptum liquidum fertur. Hinc in neruos obstructionem cadere neutiquam videtur credibile, multo minus in opticis neruis obstructio a materia ex cerebro aduecta commodum inuenit locum. Cunctis his in casibus nervorum opticorum ea debet fieri compressio, quæ omnem fluidi nervei in eos influxum tollere, adeoque paralysin illorum valet inducere: unde sequitur, cau-

ſam guttæ ſerenæ proximam eſſe nervorum opticorum paralyſin. Jam ex anatomica oculi ſtructura notum perſpectumque habemus, nervum opticum, ſimulac oſſeam oculi orbitam & hanc inveſtiens intus perioſtium penetravit, atque exterius, quod a dura matre recepit, involucrum ad conſtituendam ſclerotidem depoſuit, altero involucro, piæ meningis propagine, uveam, proceſſus ciliares, & pupillam efformare, medullari vero ſubſtantia tunicam mollem & pulpoſam, quæ retina audit, conſtituere. Notiſſimum porro eſt, retinam picturas objectorum viſibilium recipere, illas ad ſenſorium commune per nervum opticum propagare, tumque viſionis ideam in mente excitare. Ad ſentienda vero externa objecta opus eſſe nervoſarum partium tenſione, quæ in legitimo fluidi nervoſi influxu conſiſtit, capite jam primo de nervorum reſolutionibus fuſe demonſtravimus. Quum autem in gutta ſerena adeſt paralyſis nervi optici & per conſequens tunicæ retinæ, uveæ ac proceſſuum ciliarium: ſequitur, has partes nec tenſas eſſe, nec recipere poſſe radios luminoſos, ſed pupillam ampliatam & ob relaxatos proceſſus ciliares dilatatam adparere. Nec aliud in oculo cernitur vitium; ſed & motus humorum, & muſculorum eos moventium optime ſe habet: propterea quod & vaſa ſuccos vehentia & muſculi non ab optico, ſed aliis nervis, qui non ſunt affecti, ſuas recipiunt propagines.

§. VI.

Guttæ ſerenæ tam perfectæ, quam ſpuriæ ſedes.

Cauſa igitur, quæ comprimendo nervos opticos, horum paralyſin inducit, hæret vel circa illorum principium, ſeu thalamos, vel circa eosdem oculorum orbitam ingredientes. Sed hærere etiam poteſt intra ipſum nervum opticum, & quidem in vaſis ſanguineis, quæ in ejus meditullio latent; & quorum præſentiam non modo recentiſſimi anatomicorum, verum jam WEPFERVS *L. de Cicut. aquatica pag.* 127. demonſtrarunt. Hæc vaſa, quæ carotidis propagines ſunt, ut & alii carotidis rami, orbitam ambientes, ſi cruore inibi ſtagnante infarciuntur, premunt diſtenduntque medullares nervorum canaliculos, ſimulque lymphæ per vaſa nervos cingentia reditum impediunt.

Hæc

Hæc videtur cauſa guttæ ſerenæ periodicæ; quæ diſcuſſa ſanguinis ſtagnatione ſtatim ceſſat. Porro etiam veriſimile videtur, in ſpuria amauroſi nonnunquam ſerum intra tunicas oculi, maximeque ſcleroticam ſecedens, opticumque comprimens nervum eſſe accuſandum: ubi perennante a tergo fluidi nervei affluxu, ejus quædam ingreditur portio, quæ tantum relinquit viſionis, quantum ad diſcernendam a tenebris lucem requiritur.

§. VII.

Quamvis morbus noſter omni ſexui & ætati ſit infeſtus, ſi cauſæ externæ violentæ, quæ gravem capitis percuſſionem, cerebri concuſſionem, & humorum circa nervos opticos ſtagnationem provocant, acceſſerint: attamen ſi ex internis enaſcatur cauſis, familiaris potiſſimum eſt ſubjectis valde plethoricis, pituitoſis, cachecticis, ſenilibus, & quæ caput nervoſumque genus a præcedentibus animi affectibus, diuturno mœrore, anxia cura, nimiis vigiliis, ac capitis laboribus, intempeſtivis ſtudiis, lectione minutarum litterarum ad lucis ſplendorem, frequenti ebrietate, diuturno frigore, & hæreditaria diſpoſitione imbecillum ſibimet contraxerunt. Et in eo quidem convenit cum reliquis cerebri affectibus, quod utplurimum cerebri atonia nitatur. *Subjecta & occaſionales guttæ ſerenæ cauſæ.*

§. VIII.

Si mediatas ſpectemus cauſas; illæ vel ad repletionem vel inanitionem commode referri poſſunt. Ad repletionis claſſem pertinet gutta ſerena, quæ a ſola ſanguinis, plus minus craſſi in vaſis cerebri, nervo optico conterminis ſtagnatione proficiſcitur; & non ſolum tranſitoria nonnunquam ac periodica exiſtit; verum etiam, ſi recens fuerit, medelæ locum relinquit. Talis evenit 1) ſumme plethoricis, a vehementiori corporis motu, balneorum nimis calidorum uſu, fortiori iracundia &c. qualem caſum in CONSVLT. MED. *Sect. I. caſ. XLII.* relatum legas. 2) parturientibus, vel in ipſo partu, quæ debetur vehementiſſimis imi ventris ſtricturis, humores ad caput ſummo cum impetu propellentibus, & a BAR- *Mediatæ cauſæ ſitæ ſunt 1) in ſanguinis vitio.*

 TISCH

TISCH *in Ophthalmod. p. 6. C. 2.* der schwartze Weiber-Staar vocatur; vel post partum, si fuerit laboriosus, & cumprimis lochiorum accesserit defectus; qualem adnotavit, & venæsectione brevi curavit MAVRICEAV *Cent. V. obs.* 568. Notandum quoque, quod hemicrania, quæ interdum excipit puerperium, sæpius in cœcitatem terminetur. 3) Fœminis, ex defectu mensium, maloque hysterico laborantibus; qualem casum recensui in CONSVLT. MED. *Sect. I. cas. XLIV.* Meminit quoque PECHLINVS *L. I. obs.* 42. guttæ serenæ, quæ cum cephalalgia singulis mensibus, deficiente uteri purgatione, adfligebat. 4) Hypochondriacis, hystericis, & qui gravioribus imi ventris torquentur spasmis, quibus scilicet humores ad caput coguntur: unde notabilis est observatio, quam A. N. C. *dec. III. anno 3. obs.* 81. recensent de gutta serena, vehementem colicam cum alvi obstructione stipatam excipiente, & hac per clysteres curata, protinus cessante.

§. IX.

2) in vitio seri & lympha.

Quemadmodum vero gutta serena, quæ a sola sanguinis stagnatione ortum trahit, est transitoria: ita e contrario hæc si diutius obhæserit, & subjecta pituitosa, cacochymica occupaverit, dimittendo serosam, quæ ad nervos incumbit, portionem, diuturniorem & sæpius immedicabilem producit morbum. Novum igitur non est, a purpura, scabie, ulceribus, achoribus (vid. A. BEROL. *Dec. II. Vol. VI. pag.* 28.) intra corpus remeantibus id vitii oboriri; vel infantes imbecilliores, & qui humoribus abundant, eodem infestari; præsertim ubi non bene prodierunt morbilli, vel intestina lumbricis obsidentur. Idem fit post morbos acutos, febres malignas, variolas, phrenitidem; humore videlicet per metastasin ad nervos opticos decumbente. Nonnunquam plethorici vel cacochymici ex fortiori vel purgatione vel vomitione cœcitatem sibi contrahunt; sicuti de vomitoriis observavit GVLDENKLEE *L. I. epist. 20. pag.* 498. Cumprimis vero mercurialia inepte, & in corporibus impuris adhibita, lymphæ pertinacem stagnationem inferendo, ad hoc malum contribuunt.

§. X.

§. X.

Hæ causæ ad repletionis spectant titulum; sub inanitionis autem voce complector nimias ac immoderatas succorum vitalium profusiones, quas nonnunquam guttam excipere serenam, experientia testatur. Præsertim id contingit post effrenas hæmorrhagias; & speciatim obortam cœcitatem observarunt post vomitum cruentum largiorem A. N. C. *vol. II. obs.* 52. post nimiam venæsectionem in gravida ibid. *obs.* 45. post detractum largiter e vena frontis sanguinem BONETVS *L. I. Sect. XVIII. obs.* 2. *app.* Dum enim humor vitalis exhauritur, collabuntur vasa cerebrum perreptantia, secretio fluidi nervei imminutior fit, & inde vertigo, gutta serena, animi deliquia, aliaque propullulant incommoda. Præsertim vero notari meretur insignis consensus, qui hoc in casu oculos & partes genitales intercedit; siquidem observamus, ex immodica & intempestiva venere sæpius oriri cœcitatem, quam ego multoties adnotavi & CONS. MED. *Sect. III. obs. CIV. p.* 427. recensui. Fluidum scilicet lymphaticum seminale cum eo, quod in cerebro secernitur, & per nervos distribuitur, ejusdem ferme indolis est & essentiæ: quare quo copiosior illius est excretio, eo parcior hujus secretio, unde partium nervosarum atonia, visus imbecillitas, & ipsa sequi solet cœcitas.

3) in nimia profusione succorum vitalium.

§. XI.

Gravissimum & pertinacissimum gutta serena est malum; & inprimis si perfecta, si inveterata fuerit, sique senes & elanguida subjecta occupaverit, nullum medelæ relinquit locum, tantum abest, ut graviores tandem apoplectici & paralytici superveniant affectus. Contra malum recens, quod imperfectum est, & in oculorum duntaxat tunicis hærentem agnoscit causam, præsertim in junioribus & robustis subjectis, interdum sanatur. Non minus curationi cedit ea, quæ periodica est, & a sola sanguinis stagnatione dependet: quæ vero paralyticis, aliisque capitis morbis jungitur, periculum portendit vix superabile.

Prognosis guttæ serenæ.

THESES THERAPEVTICAE.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

CVrandi guttam serenam ratio admodum est difficilis; quippe remediorum vis remotas has, ac in ossea cranii theca absconditas partes minus subire valet. Neque tamen minus incumbit medico, ut quid valeant humeri, experiatur, curationemque pro causarum ratione accommodatam instituat. Hæc vero binis absolvitur indicationibus, quarum prima discussionem humoris stagnantis, & nervos comprimentis; altera affectarum partium roborationem respicit.

§. II.

Quomodo primæ indicationi satis fiat in gutta serena a serosi humoris collectione.

Ad primum, qui difficillimus est, obtinendum scopum, generosiora, & quæ vocant heroica, in usum vocare juvat remedia. Quodsi igitur serosus humor in cerebro effusus stagnaverit, sicut fieri solet in subjectis pituitosis, cachecticis, cacochymicis, item post remeantia exanthemata, & si affectus recens fuerit: magnum profecto præsidium est in cauterio actuali, syncipiti vel nuchæ inusto; cui etiam substitui potest setaceum. Duplici hæc remedia operantur ratione, dum videlicet partim excitando dolorem, tremulam quandam & vibratoriam motionem tenuissimis cerebri fibrillis inferunt, partim affluxum humorum, qui plerumque vulnus inflictum sequitur, proritando, succos stagnantes a cerebro & affecta parte avocant. Et si quid sperandum auxilii; id sane a tali remedio in hoc affectu longe certius, quam a vesicatoriis vel fonticulis obtinetur.

§. III.

In gutta serena a sanguinis stagnatione.

Contra, si a sanguinis stagnatione ortum sit malum, uti fit in plethoricis, florida & rubicunda facie, pulsuque magno præditis, & excretionum sanguinearum retentione laborantibus: cavendum a tali remedio, & a sanguinis potius missione inchoanda medela. Vtilis hoc fine est venæsectio in pede; sed longe utilior incisio venarum frontis aut arteriarum temporalium. Et hoc quidem præsidium ipsa docuisse videtur natura; siquidem exemplis confirmatum habemus, cœcos ex vul-

vulnere fronti inflicto, & hinc sequuta larga hæmorrhagia visum recuperasse. Neque alienum est, hirudines temporibus admovere; aut, in defectu fluxus hæmorrhoidalis, easdem ano adplicare; aut si suppressa fuerit narium hæmorrhagia, has intruso stylo pertundere; ut cita & efficax fiat sanguinis ventilatio.

§. IV.

Laxantium in gutta serena usus.

Deinceps ut in omni oculorum valetudine, ita quoque serena gutta maximopere juvat, alvum esse fusiorem; quo stagnans in capite humor ad inferiora ducatur. Eo fine adhibenda remedia non decet esse drastica purgantia; sed blanda laxantia roborantibus nupta, qua laude pollent pilulæ balsamico cephalicæ, quarum capite de paralysi exemplum proposuimus. In usum quoque trahi possunt pilulæ nostræ balsamicæ, cum mercurio dulci & extracto panchymagogo Crollii combinatæ: nec contemnendi clysteres, paulo efficaciores; quorum virtus illustris est, si imi ventris stricturæ concurrant.

§. V.

Curatio guttæ serenæ inveteratæ.

Quando malum valde est inveteratum, & a lymphæ pertinaci in vasis nervos opticos cingentibus stagnatione sustentatur: præmissis iis, quæ proposuimus, unica spes in validioribus discutientibus, iisque potissimum internis est sita. Quo nomine bina præsertim remedia reliquis palmam præripiunt; quorum unum est sulphur antimonii pro nostra methodo correctum; alterum cinnabaris. Confici ex his potest sequens pulvillus: Recipe cinnabaris nativæ præparatæ, lapidum cancrorum, succini præparati ana drachmas duas, salis volatilis succini, cornu cervi ana grana decem. M. F. pulvis div. in 12. partes, quarum singulæ tria vel quatuor sulphuris antimonii grana addi possunt. Exhibetur pulvillus talis quavis vespera; hauritur sequenti mane infusum, quod ex herba melissæ, semine fœniculi & radice valerianæ conficitur. Interponi etiam debent laxantia; jungi victus tenuis & exsiccans, & subjungi balsamica. Et si his cedere recuset morbus; confugiendum ad lenem salivationem, cujus ope nonnullos a cœcitate gravi sanatos novi.

§.VI.

§. VI.

Roboranti-um & diſ-cutientium externorum uſus.

Dictis hiſce & interponenda & ſubjungenda ſunt externa diſcutientia, nervina, balſamica. Ex iis illuſtrem diſcutiendi facultatem poſſident ſternutatoria; & cumprimis ſal volatile ammoniaci ſiccum, & cum oleo ſalviæ, majoranæ, balſamoque Peruviano maritatum, naribusque attractum, vel longe adhuc efficacius extractum ligni Quajaci reſiniforme, quod ab evaporatione decocti ex hoc ligno remanet & a me inventum eſt. Cujus unum vel duo grana naribus ſuſcepta vehementer cum ſternutamento pituitam ex intimis capitis eliciunt. Imponi etiam oculis poteſt ſacculus ex radice valerianæ, ſemine fœniculi & floribus roſarum paratus, & aqua ſclopetaria, quam l'eau d'arquebuſade vocant, irroratus; aut iisdem vapor ex recenſito §. ſuperiori infuſo admitti. Omnium vero vim longiſſime ſuperat balſamum vitæ noſtrum, partim temporibus inunctum, partim aliquot guttulis ſaccharo exceptum & deglutitum: cujus uſu me cœcitatem inter initia non ſemel diſcuſſiſſe memini.

CAUTELAE PRACTICAE.

§. I.

Cautela circa cauteria, ſetacea & ſternutatoria.

PRiusquam cauteria vel ſetacea adhibeantur; opus eſt, ut corpus tam a ſanguinis & humorum nimia mole, quam ab eorum impuritate, & primæ viæ ab omni ſaburra liberentur. Quo ſcopo præmittendæ ſunt ſanguinis miſſiones, blanda laxantia, & medicamina ſanguinem diluentia & depurantia. Eadem eſſe debet cautio in uſu ſternutatoriorum, ne ſcilicet, antequam corpus & caput juſta purgatione levatum fuit, adhibeantur, quoniam alias humorum vehementiorem ad caput affluxum cauſantur. Verum eadem, corpore rite præparato, inter morbi initia deſideratiſſimam ferunt opem.

§. II.

Circa balſamum vitæ.

Ex roborantibus diſcutiente ſimul virtute præditis balſamum vitæ meum excellenti contra guttam ſerenam pollet efficacia-

ficacia; cumprimis si ea a decubitu serosi humoris ad nervos opticos in subjectis pituitosis ac phlegmaticis originem traxerit; quo in casu novi balsamum illud inter initia capiti frontique cum linteis admotum omnino sustulisse coecitatem. Eo autem cautius utendum in corporibus sanguine plenis, ubi sanguinis copia & congestio malum induxit; tum enim temperantia potius atque tam molem humorum imminuentia, quam ejus orgasmum componentia sunt proficua.

§. III.

Circa externa.

Externorum quod attinet usum; nemo non videt, eum in vera & inveterata amaurosi prorsus esse frustraneum; quoniam vi sua ad affectum locum haud pertingunt. Quando autem vitium non in ipso nervo optico, sed potius in oculo, ejusque humoribus vel aliis partibus residet; tum non de nihilo sunt topica: e quibus eminent vel fotus ex decocto radicis valerianæ, cubebarum, seminisque foeniculi cum aqua & vino parati, per infundibulum oculis admissi; vel epithemata hac ratione conficienda: Recipe radicum angelicæ, imperatoriæ, valerianæ ana uncias binas, herbæ chærefolii, arnicæ, florum sambuci, lavendulæ, rosarum ana pugillos tres, seminis foeniculi, anethi ana drachmam unam cum dimidia. C. C. f. species, decoquantur in æquali portione aquæ rosarum & sclopetariæ, l'eau d'arquebusade dictæ.

§. IV.

Circa curam per inediam.

Evellendæ, quæ contumax est, coecitati perquam opportuna nonnunquam est curatio, quæ per inediam instituitur. Conducit ea potissimum in corporibus impuris, cacochymicis, sanguineque & succis abundantibus, & requirit prægressam clementem quidem, sed satis efficacem alvi subductionem. Ipsa hæc curatio consistit in eo, ut ægri non nisi modico panis cocti, carnisque assatae cum passulis vescantur; vinum omnemque cerevisiam fugiant, & decoctum ex sarsaparilla, glyzirrhiza, passulis, semineque foeniculi bibant: cui pro corporis ratione per tres & ultra hebdomades insistendum.

(*Hoffm. Syst. T. IV. P. 4.*)

§. V.

Quæ puellis, infantibusque poſt variolas, morbillos, alioſque exanthematicos morbos remanet gutta ſerena; multam ſanationis ſpem relinquit. Accedentibus enim pubertatis annis menſtruoque fluxu aut ſponte diſparet, aut mirum in modum emendatur; tumque opus eſt, congruis adminiculis menſtruum adjuvare fluxum; qua de re notabile exemplum allegavi SYST. *Tom. IV. P. I. Cap. VIII. p.* 192.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Gutta ſerena incipiens.

VIr triginta annorum, ſex circiter abhinc annis corpus fortiori labore & exercitio vehementer commotum, ſubitaneæ expoſuit refrigerationi. Vnde dolorem quendam gravativum capitis, & accedente oculi dextri contuſione, magnam in ipſo viſus imbecillitatem, nullo externe adparente vitio, ſenſit. Variis igitur uſus eſt remediis, veſicatoriis, fonticulis, collyriis atque purgantibus; ſed ſine ullo effectu. Ante biennium accedebat ſcabies, & poſthæc ad ſiniſtrum quoque oculum tranſibat vitium; dum non modo viſio valde imbecillis eſſet, verum etiam ſcintillulæ maculæque dicto obverſarentur oculo, eidemque omnia duplicata adparerent objecta. Præterea aurium gravi tinnitu, ſtomachi magna debilitate, ructuoſis ac flatulentis moleſtiis, alvi obſtructione, doloribusque artuum tractoriis vexabatur; vultus lividum præ ſe ferebat colorem; & vitæ genus ſedentarium, multis ingenii laboribus ac ſcriptionibus implicatum continuare non deſinebat.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Hic affectus vocari meretur gutta ſerena incipiens ac incompleta, & ſedem habet in nervo optico & cerebro: unde extrinſecus nullum adparet vitium. Natales ſuos a cacochymica ſanguinis & ſeri impuritate mutuatur: quippe frequens docet experientia, ſcorbuticos, cacochymicos atque

que cachecticos oculorum vitia ab interna causa facile incurrere, inque iis malum ab uno ad alterum transire oculum. Cacochymicam humorum diathesin in præsenti ægro testantur scabies, prava digestio, flatulentiæ, artuum dolor, & tinnitus aurium: atque eam cum vitæ genus sedentarium, tum corporis calefacti refrigeratio induxerunt. Hac etiam visionis imbecillitati prima occasio data est; siquidem inde repressi humores copiosius ad cerebri partem anteriorem decubuerunt, & accedente oculi dextri contusione, ad ejus nervos inde debilitatos pertinaciter secesserunt. Fuisset facilius hanc affectionem adhuc recentem convenienti debellasse medicina; at ea jam inveterata difficilius omnino est negotium. Neque tamen abjiciendum ideo opinor animum, sed eo respiciendum, ut succi reddantur temperati & benigni; ac deinceps partes nervosæ, quæ sunt debilitatæ, corroborentur. Primæ intentioni faciunt satis lignorum decocta, tincturæ antimoniales, pulveres absorbentes & diaphoretici, purgantia ex gummatibus confecta, & vivendi recta ratio. Posteriorem scopum explent emplastra ex oleis cephalicis, aromaticis, balsamis liquidis, & gummatibus resinosis, fronti & temporibus adplicata, nec non spiritus vini fortiter camphoratus, & cum essentia balsami Peruviani mixtus, & denique balsamum nostrum vitæ. Quæ per satis longum tempus continuata si votis nondum responderint, nec succi vitales satis edulcorati fuerint: haud alienum erit, blandam movere salivationem, quæ cum cinnabarinis vel æthiope minerali perficitur commodissime, quandocunque hic, prius probe perpurgatis primis viis per pilulas cephalicas aut aliud conveniens purgans, ad decem grana cum drachma dimidia sacchari & olei Melissæ Turcicæ guttis duabus per tres & ultra septimanas mane exhibeatur & potui decoctum rad. Chinæ cum passulis & cinamomo detur, subjuncta simul diæta & proba vivendi ratione. Noui hac methodo, ob gravem capitis contusionem feliciter restitutos qui in periculo cœcitatis versabantur; non tamen omissis externis.

OBSERVATIO II.

Gutta ſerena purpuram rubram excipiens.

Puella ſeptem annorum, debilioris naturæ & tenerrimæ corporis conſtitutionis, faciei lividæ & cachecticæ, flaveſcente ſæpius colore tinctæ, incidebat aliquando in febriculam, dorſi capitisque dolore, & ſi corpus erigebat, vertigine ſtipatam. Tertio ab invaſione die, tota cutis punctulis aſperis & rubicundis referta cernebatur; quorum ulterior efflorefcentia remediis temperantibus, leniterque expellentibus, & temperato regimine adjuvabatur. Neque tamen minus hæ maculæ mox cum ſenſu horripilationis evaneſcebant, mox cum magno cutis ardore rurſus prorumpentes. Conquerebatur inſuper de magno capitis & oculorum, præſertim circa ſeptimum diem, exacerbato dolore; & quum poſtea ab hoc convaleſceret affectu, ſubito omni privata viſu, nihil prorſus videre valuit. In oculis externe nihil videbatur vitii; niſi quod pupilla paulo amplior & magis dilatata compareret.

EPICRISIS.

Affectus, qui poſt ſe traxit guttam ſerenam, eſt purpura; infantibus præſertim cachecticis, qui ob ventriculi imbecillitatem & bilis inertiam, ingentem ſeri impuri contrahunt copiam, admodum familiaris. Purpura enim ex ſero impuro acri in glandulofis ductulis ſtagnante, quod febrili commotione ad habitum corporis protruditur, originem trahit: cujus ſeri copia ſi juſto major, & natura imbecillis eſt, ſeu, quod idem eſt, ſi corpus debitis motibus, illud expellendi deſtitutum fuerit; fit inde, ut partibus etiam ſolidis a ſuccis vitioſis hinc inde ſtagnantibus, easque vellicantibus labes affricetur. Quare obſervamus, tuſſes diuturnas, phthiſes, febres lentas, diarrhœas, capitis dolores, hemicranias &c. illum affectum non modo comitari, ſed eidem quoque ſupervenire. Ex quo facile colligitur, delapſum in noſtro caſu ad caput, & præſertim nervos opticos ſerum guttam induxiſſe ſerenam. Cujus curatio in eo potiſſimum conſiſtit, ut corpus a colluvie ſeroſorum ac purpura infectorum ſuccorum liberetur, eorumque moles

moles a capite derivetur. Quo scopo præter interna sanguinem mundificantia, decocta diluentia, diaphoretica & laxantia, mira virtus in vesicatoriis reposita est, dummodo tempestive adhibeantur: quæ revocando ad cutaneum corticem serum acre, illud capiti subtrahunt. Præterea, eo est annitendum, ut per balsamica ac temperata stomachica, ventriculo robur ac virtus digestiva restituatur; & sic generosus chylus, laudabilesque succi generentur.

OBSERVATIO III.

Gutta serena ex suppressa purpura, sudoribus curata.

Puella novem annorum, catharralibus defluxionibus, achoribus, tumoribusque glandularum colli per totam vexata vitam, naribus aliquando præter morem siccis existentibus, corripitur vertigine, & doloribus dorsi ac hypochondriorum tantis, ut accedente vomitu & cephalalgia, lectum petere cogeretur. Post aliquot dies melius paullisper habens, libero se rursus exponit aëri, qui tum erat gelidissimus: sed redux, gravi vertigine, tumore vultus, febricula & purpura, mox iterum retrocedente afficitur. Haud multo post, gravi mentis commotione agitata, incidit in affectum epilepticum; sub quo dentes valide commordebat, oculi rigebant hiantes, sensus omnes erant aboliti, & pulsus ferebatur vehemens & inæqualis. Elapsa hora ab hoc paroxysmo ad se rediens, prorsus cœca erat, & inter vehementes capitis dolores, multum biliosæ saburræ vomitu reddebat. Infuso clysmate, atque datis remediis antispasmodicis, præcipitantibus, ac diapnoicis remittebant & vomitus & dolores capitis: sed cœcitas eadem persistebat per quatuor dies, quorum singulo supra citatus paroxysmus epilepticus revertebatur. Quum urgerent insuper continuæ vigiliæ, & dolores vehementer recrudescerent; dabantur vesperi aliquot grana pilularum de cynoglossa: unde nox quietior sequuta; & quum altero mane ex infuso theiformi olei Cajaputi tantillum sumeret, largo per totum corpus perfundebatur sudore, & cum hoc subito recuperabat visum. Sed elapsa hora, & redeunte cephalalgia, cœcitas plenaria re-

currebat; & altero demum die, remittentibus cunctis doloribus & spasmis, iterum redibat, cum tam felici successu, ut ægra post sedecim dies inter continuos sudores, & visionem & sanitatem perfectam recuperaret.

EPICRISIS.

Quanta serum acre, quod sub exanthematibus purpuraceis ad corporis peripheriam protruditur, intra corpus retentum, machinari valeat mala: præsens quoque testatur morbi historia. Sæpius fit, ut illud per aliquod tempus in corpore delitescens quiescat, & non nisi accedente quadam occasionali causa, suam exercere incipiat tyrannidem. Talis causa in nostro casu duplex fuit, nimirum refrigeratio, & mentis commotio: qua utraque gravis spasmus nervoso generi inductus, & hoc cutaneum corticem afficiente, humores noxii majori copia ad interiora, & caput potissimum compulsi fuerunt.

2) Meretur itaque, quæ hic occurrit cœcitas vocari spasmodica; eo quod a spasmo externarum & infernarum partium, humores sursum commoti strictura fortiori & cerebri membranas, unde epilepsia nata, non minus ac oculorum membranas nerveas adfecerint. Hinc factum est, ut, postquam larga accesserat sudatio, inde serum acre evacuatum, spasmi relaxati & ideo cuncta mala depulsa fuerint.

OBSERVATIO IV.

Gutta serena ex subsistentibus variolis.

Infans trimulus, cum vix anni quadrantem attigisset, variolis erat correptus; quæ non legitimam suppurationem passæ, nec rite efflorescentes, tertio post die rursus evanuerunt. Abhinc vacillante sanitate sæpius adflixerunt catharrales molestiæ; & ante annuum tempus abdominis quædam accessit durities. Contra hanc præter alia medicamina datum fuit vomitorium, idque intra unam hebdomadem bis repetitum: unde spontanei vomitus, & alvi fluxus exceperunt, perque decem inhæserunt dies. Tum conquiescentibus his excretionibus, abdomen quoque detumuit; sed virium summus languor

guor ſucceſſit, & non obſtante cum adpetitu, tum ſomno integro diu continuavit. Noviſſime plenaria viſus abolitio, oculis illæſis exiſtentibus, ſupervenit; corpus, licet ſatis muſculoſum, adeo tamen debile ac languidum eſt, ut ſi ex lecto attollatur, artus quaſi collabi videantur; ſiniſtrum brachium frequens tremor occupat; caput eſt tumidum, & loquelæ ſumma difficultas. Alvus ſatis libera, & adpetitus integer eſt; ſed nares perpetuo ſiccæ, & crebri urgent ſudores.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Adfectionum, quæ in præſenti caſu variolas ſubſiſtentes exceperunt, cauſa eſt plethora ſeroſa; ſiue ſeri atque lymphæ ſpiſſæ ac impuræ magna per totum corpus abundantia; quæ plerisque infantum familiaris eſſe ſolet. Hinc catharrales aurium, narium, oculorum, capitis &c. defluxiones in nulla ætate magis frequentes deprehendimus, quam infantili & puerili. In noſtro quidem ægrotante variolarum ſubſiſtentia primam conſequentibus malis dedit occaſionem: excrementitii enim humores, qui per hoc exanthematis genus alias excerni ſolent, puſtulis ob nativam forte generis nervoſi debilitatem non rite extruſis intra corpus retenti, inquinarunt ſeroſum & lymphaticum laticem. Vnde originem traxerunt catharrales affectus, abdominis durities, & facta materiæ ſeroſæ ad cerebrum & medullam ſpinalem metaſtaſi, variarum partium reſolutiones paralyticæ, ut oculorum, linguæ nervorumque ad brachia & pedes tendentium.

2) Curatio tanti mali ſolis ferme internis perficienda eſt remediis, & quidem talibus, quæ viſciditatem lymphæ reſolvendi, ejusque nimiam molem conſumendi facultate pollent. Conſultum igitur duco, ut ſequenti procedatur ratione: Purgato per pulverem Cornachini corpore, omni mane ſumatur pulvis ex cinnabaris optime præparatæ granis quinque, lapidum cancrorum granis octo, & mercurii dulcis grano dimidio confectus; quo per ſex dies uſurpato, iterponatur iterum laxans; tumque per ſex rurſus dies ſumto pulvere, repeta-

petatur laxans. Sub hac cura pro potu inſerviat decoctum, quod ex radicis ſarſaparillæ unciis tribus, corticis ligni ſaſſafras drachmis tribus, ſalis tartari drachma dimidia, cum duodecim aquæ puræ libris in vaſe clauſo coctis paratur; idque etiam loco potus Theæ calidum bibatur: non minus victus ſit attenuans, ut non niſi carnes aſſatæ, & panis ſimilagineus modica tamen quantitate adhibeantur. Deinceps per octo circiter dies corpus omni mane immittatur balneo, quod ex aqua ſimplici, furfuribus triticeis, & cineribus clavellatis conficitur; & poſt illud nucha, & os ſacrum linimento nervino inungatur. Interne continuetur dicti uſus decocti, & ſub epulis ad firmandum ſtomachum propinetur Elixirium ex eſſentiæ pimpinellæ albæ, gentianæ rubræ ana uncia dimidia, ſpiritus nitri dulcis drachmis duabus, & olei macis, de Cedro ac cinnamomi ana guttis ſex confectum: externe vero naribus admoveatur ſal volatile ſalis ammoniaci ſiccum, cum oleo majoranæ vero impraegnatum. Ex qua curatione non dubito, quin auſpicatus ſit conſequuturus eventus.

OBSERVATIO V.

Gutta ſerena ſpuria.

Duodecim annorum puer, ante aliquot jam annos catharris, coryzæ, tuſſi, obnoxius, ingruente tempeſtate valde humida & aquilonia corripitur iterum catharrali febre; quam nono die acerbus capitis & oculorum dolor excipiebat, & tandem plenaria ſequebatur cœcitas. In oculis nihil adparebat vitii, niſi quod pupilla adhuc ſe contrahebat, & puer lucem a tenebris diſtinguere poterat: ceterum vero & adpetebat bene & egerebat rite. Poſtquam igitur per integrum ſemeſtre, fruſtra uſurpatis varii generis medicaminibus, hoc affectu laboravit, & noſtræ curæ traditus fuit; nihil adhibuimus, quam pilulas noſtras balſamicas, quavis ſemel hebdomade adſumendas, & externe linteum balſamo vitæ noſtro madidum bis de die fronti & temporibus adplicari curavimus: unde, favente divina gratia factum eſt, ut intra paucas hebdomades omnem recuperaverit viſum.

EPI-

EPICRISIS.

Præsens serena gutta videtur tantum esse spuria, quæ a defluxione seri, partes nervosas visui dicatas obsidente proficiscitur. Nervus enim opticus, quatenus intra cerebrum continetur, in tali casu ab omni fere liber est læsione; & adducit adhuc fluidum tenuissimum ad partes oculi nervosas: quæ tamen a serosa colluvie hinc inde compressæ, ad recipiendos solis omnes radios, & efformandam perfectam visionem haud idoneæ sunt. Et hinc observamus frequenter, quod infantes ac pueri nimium pituitosi & catarrhalibus affectibus divexati, ejusmodi imminutiones & visus & auditus patiantur. Quo in casu solemus quidem remediis anticatarrhalibus uti; sed cum hæc in præsenti puero sufficienter fuerint usurpata, nihil restitit, quam ut roborante ac nervino remedio, quale est nostrum vitæ balsamum stagnantes succi discuterentur, & infirmæ roborarentur partes.

CAPUT V.
DE
VISUS IMBECILLITATE EX LIPPITUDINE ET SUFFUSIONE.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

INter morbos oculorum, qui ex nervosarum partium atonia nascuntur, præcipuos, lippitudo, quam Græci ἐπιφοραν vocant, primas tenere videtur. Est hæc salsa & acris laticis cum pruritu, dolore & rubore ex oculis fluxio, cum hebetudine eorum juncta. ***Lippitudinis definitio.***

Hoffm. Syst. T. IV. P. 4.) R §.II.

§. II.

Levior species, quænam sit?

Levius hoc malum existit, si in oculi bulbo nullum quidem comparet vitium, palpebræ tamen tument & rubent, fluxio lentescit inque lemas densatur, quibus palpebræ subinde noctu conglutinantur & si hoc ipsum diutius durat.

§. III.

Distinctio 1) a sugillatione

Differt hic affectus a sugillatione, in qua oculi album, quandoque totum, per omnem sui ambitum, quandoque etiam ultra hunc & iridis circulum, rubrum apparet & omnia quæ adspiciuntur rubra videntur. Fit plerumque a causa externa, ut contusione, & a stagnatione in minimis vasculis sanguinis, epiphora vero a lymphæ stagnantis effusione. Differt quoque ab inflammatione oculorum, sive ophthalmia, in qua major dolor & ardor & ingens ad lucis accessum exacerbatio cum febricula & metu suppurationis observatur; nec minus distat in eo, quod epiphora diutius duret, ophthalmia celerius dissipetur.

2) ab ophthalmia.

§. IV.

Subjecta, quæ corripit.

Solenne hoc malum est infantibus & pueris, si caput auræ frigidæ exponunt, vel catarrhis, vel capitis tinea laborarunt, præpostere ea sanata. Invadit dein maxime eos, qui tumoribus glandularum in collo, vel circa aures afficiuntur, neque prius discedit, quam sublato tumore & reddito liberiori lymphæ per glandulas transitu. Frequens etiam lippitudinis genesis post variolas & morbillos, quod in his ob æstum & ebullitionem succi temperatam diathesin exeunt & impuram, viscidam ac salsam contrahunt, quæ nisi morbo superato per convenientia depurantia corrigatur, non modo lippitudinem sed & alios diu durantes morbos post se trahit.

§. V.

Anni tempora quibus invadit

Datur præterea lippitudo, quæ epidemice infestat & insuetas ac inordinatas temporum anni constitutiones sequitur, maxime vernali & autumnali tempore: & atmosphæræ, exhalationibus subtilis acrimoniæ refertæ vitio debetur, quo tempore etiam ex eodem fonte prodeuntes morbi, ut rheumatismi,

gra-

gravedines, impetigines ac vitiligines, pustulæque in cute ulcerosæ regnare solent. Circa solstitium æstivum ego quoque sæpius idem malum ortum observavi.

§. VI.

Sedes eiusdem anatomice demonstratur.

Ipsa sedes mali potissimum est in glandulis, quarum variæ sunt in oculo. Maxima harum lacrimalis dicta in orbita supra angulum minorem collocata est, & manifestum primum faciente STENONE, ex sex septemve ductulis, inter palpebrarum membranas decurrentibus & non longe a ciliis totidem distinctis osculis hiantibus, serum lacrimale salsum fundit, quod a punctis lacrimalibus absorbetur & per peculiarem ductum ad nares fertur. Dein in cantho oculi majori plures acini glandulosi consistunt, qui glandulis sebaceis accensentur & serum lentescens plorant. Sub palpebris etiam delitescunt glandulæ, ab inventore Meibomianæ vocatæ, & a MORGAGNI in sebacearum numerum relatæ, quæ juxta dorsum palpebræ eleganti ordine positæ, ad limbum hujus osculis hiant, e quibus stillare videtur illa, quæ in oculorum morbis palpebras conglutinat materia.

§. VII.

Vnde veniat effusio seri salsi.

Jam, quandocunque excretoria hæc glandularum, ex nerveis & fibrosis tunicis conflata organa, a sero subtili acri, vel etiam ab acribus effluviis arroduntur, nerveæ glandularum membranulæ crispantur & spasmodice contrahuntur, ut sanguinis per arteriolas advecti refluxus, ob venas constrictas, minus libere fieri possit, sed tubuli glandulosi a secedente sub mora hac sero, plus justo amplientur, & hac ratione ingens fiat seri salsi lacrimalis effusio.

§. VIII.

Vnde rubor & dolor?

Ruborem & dolorem jungi, acrimoniæ humoris effluentis tribuendum, cui sæpe tanta salis acris copia instar ammoniaci, præsertim in scorbuticis inest, ut ex drachma una seri in lippitudine effusi, grana duo salis muriatici acerrimi, leni tantum evaporatione, obtinuerim, quod tamen ratione odoris & saporis multum differt a sale illo, quod post urinæ exhalati-

onem restat, luculento indicio, peculiarem plane & mechanicam esse glandularum & oculi tubulorum excretoriorum structuram, ut serum salsum sine contagio sulphuris fœtidi, ut in urina & sudore fit, admittat.

§. IX.

Prognosis. Quasdam notas, ex quibus quid eventurum sit colligere possimus, quam optime tradidit CELSVS *Libr. VI. cap. VI. Si simul & lacrima & tumor & crassa pituita cœperint, si ea pituita lacrimæ mista est, neque lacrima calida est, pituita vero alba & mollis, tumor non durus, longæ valetudinis metus non est. At si lacrima multa & calida, pituitæ paulum, tumor modicus, idque in uno oculo est; longum id sed sine periculo, futurum est. Idque lippitudinis genus minime cum dolore est; sed vix ante vigesimum diem tollitur, nonnunquam per duos menses durat, quandoque brevius finitur. Tumor magnus si sine dolore est, & siccus, sine ullo periculo est: si siccus quidem, sed cum dolore est, fere exulcerat; & nonnunquam ex eo casu fit, ut palpebra cum oculo glutinetur. Ejusdem exulcerationis timor in palpebris pupillisve est; ubi, super magnum dolorem, lacrimæ salsæ calidæque eunt; aut etiam si, tumore iam finito, diu lacrima cum pituita profluit. Peius etiamnum est, ubi pituita pallida aut livida est, lacrima calida aut multa profluit, caput calet, a temporibus ad oculos dolor pervenit, nocturna vigilia urget. Est etiam genus aridæ lippitudinis, quod ξηροφταλμίαν Græci appellant. Sub hoc neque tument, neque fluunt oculi, sed rubent tantum & cum dolore quodam fere levi ac prurigine graves sunt, & palpebræ citra duritiem vllam noctu prægravi pituita inhærescunt, quantoque minor generi huic impetus, tanto finis minus expeditior est.*

§. X.

Suffusionis signa. Ad eas, quæ visum lædunt, affectionum species, referri quoque debet suffusio, quæ vulgo pro cataracta incipiente vel spuria habetur. Hac qui laborant de simulacris vagarum rerum, de nigris punctis, muscis oculis obversantibus, vel, quod pejus est, de nebula, de aranearum-telis, de teneriori rete, quibus oculi tecti sunt, conqueruntur. §. XI.

§. XI.

Geneſis.

Fit hoc vitium, vbi aqueus pellucidus humor ab admixtis corpuſculis & moleculis opacis, propter nimis dilatata vaſculorum adducentium oſcula, pelluciditatem ex parte amittit atque variæ & obſcuræ, præſertim in chartis & parietibus candidis viſui imagines ſiſtuntur, adeo ut quo major ſit hujus humoris opacitas, eo major objectorum obſcuratio.

§. XII.

Oculi ſtructura anatomica experimentis probatur.

Vt horum vitiorum ratio & natura eo liquidius appareat, repetendum ex phyſiologicis eſt, tres in oculo humores numerari, aqueum, vitreum & cryſtallinum. Aqueus dicitur, qui utramque oculi cameram, tam anteriorem, quæ inter corneam & uveam, quam poſteriorem inter uveam & lentem cryſtallinam, replet, quantitate eſt exiguus, ſed admodum fluidus: hic ſubjecto blando igne ſine ſpuma leniter exhalat, relictis valde exiguis & pellucidis moleculis ſalſis. Vitreus aqueo denſior eſt, poſteriorem oculi partem retinæ vbique contiguus occupat: hic mole longe major priori cochleari argenteo inditus, ſuppoſita candelæ flamma, protinus in aquam limpidam liquatur & totus ſine ebullitione in halitus ſolvitur, relicta identidem maſſa ſpiſſa, exigua valde, ſalſi ſaporis. Prunis ardentibus injectus hic humor non ut aliæ ex animantibus partes fœtidum exhalat odorem. Cryſtallinus reliquis ſolidior, eodem modo tractatus in liquamen non convertitur & igni injectus flammam concipit & graveolentem ſpargit odorem. Deinde vitreus & aqueus nec a rectificatiſſimo vini ſpiritu neque a ſpiritu vitrioli mutatur aut coagulatur; cryſtallinus vero inde turbidus fit & pelluciditatem amittit.

§. XIII.

Conſectaria experimentorum.

Ex his curioſis a me inſtitutis experimentis clare apparet, vitreum & aqueum parum inter ſe ratione indolis & mixtionis differre; cryſtallinum autem, qui exſiccatus in meras lamellas diſcindi poteſt, ex partibus longe ſolidioribus & ſalino quoque ſulphureis eſſe conflatum; aliam quoque eſſe originem humoris aquei & vitrei, quam cryſtallini. Ille enim ex-

tenuissimis arteriolarum & vasculorum lymphaticorum osculis in uvea & choroidea tunica gignitur, vitreus vero ex tenerrima lympha, quam vehunt vascula arachnoidea, venit ac nutritur: Crystallinus in ipso utero producitur, suum augmentum & conservationem a vasculis in tenuissima arachnoidea & propria membranula existentibus & tenuissimam lympham plorantibus nanciscitur. Neque dubium videtur, quin purissima, quæ nutrit oculos eorumque humores, lympha circulari motu per adducentia & abducentia vasa feratur.

§. XIV.

Ratio exponitur, quomodo humores peccantes suffusionis causa sunt.

Hisce cognitis liquet, originem suffusionis in lymphæ ocularis vitio positam esse: Nam quum hic humor valde diaphanus, purissimæ & homogeneæ naturæ esse debeat, adeo ut cum liquido tenuissimo, quod nervi vehunt, pene similem naturam habere videatur, qualis non modo nutriendis oculorum humoribus, sed & eorum membranis roborandis inserviat, fit omnino, ut, quando ipse per morbosam diathesin, crassus, impurus ab heterogeneis & opacis terrestribus particulis redditus per oscula vasorum admodum dilatata & diducta ad interiora oculi transfertur, humores turbidis evadant & naturalem pelluciditatem suam amittant.

§. XV.

Subjecta.

Ex hisce jam facile colligere licet, quare omnes illi, qui ob lymphæ spirituosæ subtilis in sanguine defectum, imbecillarum virium sunt, ut senes, vel diuturno morbo afflicti, aut qui nimium sanguinis profuderunt, vel diuturna mœstitia, anxiis curis, assiduis vigiliis macerantur, vel etiam intempestiva & nimia venere usi sunt, tam promte & facile in suffusionem & visus hebetudinem atque caliginem incidant. Neque minus hypochondriacos vitæ addictos sedentariæ, qui pigra alvo atque ventriculi inflatione laborant, item cachecticos, quorum corpus multis impuris succis abundat, maxime, quando purgantis, sudoriferi aut balnei calidi improuide admissi vehementia humores in motum acti ad caput pelluntur, hisce vitiis subjectos fuisse non semel sed frequentius observavimus.

Atque

Atque etiam, ſi plethora nimium vrget, in iis, qui conſuetas ſanguinis per ſcarificationem, per ſectionem venæ neglexerunt, vel qui ſolennes & criticas ſalutares per uterum, per anum fluxiones, non amplius, aut deficientes experiuntur, ejusmodi oculorum, de quibus nunc agimus, vitia, crebrius obſervantur: nam ex nimia ſanguinis & humorum abundantia protinus eorum ſpisſitudo atque impuritas ſuboriri incipit, quatenus, ob tardiorem progreſſum, nec ſatis fluidi redduntur, neque ab heterogeneis & excrementitiis partibus depurantur.

§. XVI.

Memoratu præterea dignum eſt, hanc viſus imminuti ſpeciem, qua omnia per nebulam cernuntur, ſtatas ſuas habere periodos, ita ut pluries obſervare licuerit, certis tantum temporibus illam infeſtaſſe, poſtea vero ſponte remiſiſſe atque ex toto commodis remediis fuiſſe ſublatam. TIMÆVS a GVLDENKLEE *Libr. I. cap. XXVII.* caſum communicat matronæ, gravi febre ſemitertiana laborantis, quæ ingraveſcente paroxysmo de oculorum caligine & obverſantibus ante oculos corpuſculis conquerebatur, remittente vero febre ceſſaſſe hæc omnia, & illa ipſa retrocedente, tanquam ſymptoma iterum acceſſiſſe memorat. Nos recordamur quoque, maculas & alia quæ viſui objiciuntur, creſcente luna incrementum, decreſcente vero decrementum cepiſſe, & menſe Martio potiſſimum hoc malum infeſtaſſe. Ex quibus ſignis ſimul dignoſcitur differentia, qua ſuffuſio maxime ſeſe diſtinguit a cataracta vera. Hæc enim non tam facile ratione temporis aut magnitudinis variat, ſed pertinacius inſiſtit & fit præcipue, quando irregulares opacæ atomi congrediuntur & tunicam quaſi ſolidam conſtituunt; aut ut rectius quidem cum recentioribus exiſtimatur, ſi tunica cryſtalloides primum denſa fit et opaca, poſtea vero totum corpus cryſtallinum multis lamellis per naturam ſuam inſtructum, aridum, exſuccum & opacum euadit.

Habet periodos.

Differt a catarracta.

§. XVII.

Oculorum vitia id habent cum morbis nervorum commune, ut, quo diutius inhæreſcant, eo difficiliorem ſanationem reci-

Prognoſis.

recipiant & leuissimis ex causis revertantur, interdum quoque in graviorem morbum transmutentur, idque non sine ratione: nam solidorum textura, structura & robur longo tempore ita invertitur & destruitur, ut tardo admodum modo ac gradu curatio contingat. Atque hoc est, quod vulgo consuetudinem & habitum habere dicitur.

CVRATIO CVM CAVTELIS.

§. I.

Interna remedia externis anteponenda, adjuncta diæta.

Recta lippitudinem sanandi ratio, utique potissimum in edulcoratione seri salsi ejusdemque derivatione ab oculo ad alia loca & in glandularum nimis remissarum robore restituendo, consistet. Nos quidem pro certo affirmamus, incipiens malum solo potu copioso infusi Theiformis, ex herba Veronicæ & semine fœniculi, ad aliquot libras, cum regimine diaphoretico per aliquot dies sumti, brevi & expedita curatione fuisse expugnatum. Econtrario, certum pariter, illud difficulter admodum sanationem recipere, si a diathesi humorum scorbutica invalescente fuerit enatum, nec cedere, nisi accedat prudenter instituta cura lactis, vel vaccini, cum aqua Selterana nupti, vel etiam seri lactis dulcis nostra methodo parati, nec non fontis medicati mineralis & martialis, interpositis idoneis laxantibus & diaphoretico-temperantibus pulveribus. Frustra enim omnis medicatio per alia remediorum genera, præsertim externa, tentatur, nisi interna hæc prius fuerint usurpata. Opus tamen etiam est, ut exacta victus & vitæ ratio accedat, vitando salsa, acida & acria, nec non frigus, & abstinendo a vino & spirituosis, immo cerevisiæ potu, & sumto ordinarii potus loco decocto ex rasura cornu cervi, radice scorzoneræ & semine fœniculi, usurpatis simul crebrius vesperi ante decubitum pediluviis ex aqua dulci.

§. II.

Usus externorum.

Externa, ut in aliis oculorum passionibus, sic & in hoc vitio circumspecte adhibenda. Hæc inter tamen non sine fructu frequentius usus sum unguento, ex butyro insulso, saccharo Sa-

ro Saturni & vitriolo albo debita proportione composito, quod ad magnitudinem pisi cantho oculi majori inditum, efficaciter, si prius internis rite fuerit prospectum, huic malo medetur, discutiente simulque roborante qua gaudet virtute. Serio itaque monendi sunt ii, qui perperam omnino & ophthalmiam & epiphoram nimis refrigerantibus, adstringentibus vel acribus collyriis & unguentis excipere solent; quibus rebus, præsertim ubi rubor & dolor oculum tenet, vix quidquam datur perniciosius. His enim oculi tabem, corrugationem, suffusionem, nec non epiphoram chronicam, rubentem, siccam & asperam fuisse inductam, quin palpebrarum exulcerationem concitatam experientia abunde satis docet. Si etiam sicca plane epiphora existit, abstinendum ab externis exsiccantibus, multo magis acribus, & oculus potius cataplasmate ex mica panis triticei, lacte & croco tepide fovendus est.

§. III.

Usus setaceorum, fonticulorum & vesicator:

Quid setaceis, fonticulis & vesicatoriis tribuendum, in pertinacibus ejusmodi oculorum vitiis mitigandis, loquuntur obseruationes Medicorum & encomia de iis passim. Nos tamen molestis his & incertæ efficaciæ auxiliis medentes melius posse supersedere censemus, si tantummodo ex inventione mea vesicatorium ex uncia una Emplastri de meliloto & pulveris cantharidum drachma una paratum, grossi magnitudine, nuchæ applicent, idque quotidie recens imponendo, exesam leniter cutem & apertam per aliquot menses jubeant. Tum enim mira seri impuri effluit copia, & non tantum hi, sed alii etiam capitis morbi, exinde levantur egregie.

§. IV.

Suffusionis curatio per V. S. & leniter evacuantia.

In suffusione sic dicta spuria curanda, quum ipsa ab impuris ac crassioribus in oculorum humores, propter auctum sanguinis & humorum versus superiora impetum, delatis moleculis proveniat, multum omnino auxilii situm est in venæ sectione vel cucurbitulis nuchæ applicatis, hac tamen observata cautela, ut, si fluxus hæmorrhoidalis aut mensium irregularis vel suppressus huic malo causam præbet, sanguis in pe-

de mittatur, vel prius in superioribus & dein in inferioribus locis vena tundatur; ceterum vero semper sanguinem in loco propinquiori detrahere e re erit. Posthæc haud minoris usus sunt leniter ex rhabarbaro & foliis sennæ evacuantia, aut nostra vel alia methodo confectæ pilulæ balsamicæ. Nobis in memoria sunt exempla, ubi ejusmodi visus obfuscationes per interualla remittentes & redeuntes cum adspectu humorum in oculo turbidorum divina adjuvante gratia feliciter expugnavimus. Quodsi enim humorum incursus ac impetus a capite & oculis ad alia loca divertitur & humores crassi, impuri per convenientia remedia educuntur, fit omnino, ut per abducentia vascula, quæ HOVIVS nervoso-lymphatica vocat, impuri succi absorbeantur & per adducentia puri advehantur, atque hac ratione pristina humoribus claritas reddatur.

§. V.

Per analeptica.

At vero ut supra dictum est, ingenti virium jacturæ, vel defectui laudabilis lymphæ ad humores oculorum nutriendos necessariæ, origo plerumque hujus mali debetur. In ejusmodi vero casu analeptica & conveniens victus ratio, fugiendo omnia quæ pravos & spissos ingignunt succos, plus valent & præstant, quam ingens collyriorum vel aliorum medicamentorum apparatus.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Visus imminutio per lippitudinem cum paralyticis & soporosis affectibus complicata.

VIr quidam septuagenarius, robustæ & nunquam non sanæ constitutionis, media hyeme dum mane e lecto surgit, de insolita virium prostratione conqueritur; quam sensuum abolitio, ambulandi impotentia, & continuus mox exceperunt sopor. Vocatus medicus impositis brachio vesicatoriis, & ordinatis externis spiritibus ac linimentis effecit quidem, ut discusso sopore æger haberet melius, præsertim, quum subinde vena in pede tunderetur, & fonticulus brachio infligeretur. Verum enim vero, graves adhuc morbi supersunt reliquiæ, quarum hæ potissimæ observantur: Visus tam imbecil-

lis

lis est, ut litteras cognoscere nequeat; oculi perpetuas fundunt lacrymas, & dexter imprimis noctu adeo conglutinatur, ut mane vix aperiri queat. Præterea dextrum brachium spuria paralysi resolutum; siquidem manu nec arripere, nec tenere quid valet.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Nullæ equidem manifestæ hoc in casu occurrere videntur causæ, quæ recensita mala generare potuissent: at qui ad ætatem ægrotantis, & tempus, quo ægrotare cœpit, respexerit, illius morbi sufficientem inveniet rationem. Senes enim licet illibata gaudeant sanitate, per naturæ tamen necessitatem corpus debile tandem nanciscuntur, indeque notabilem ad morbos acquirunt proclivitatem. Cui cum accedat aëris frigida & hyemalis constitutio, quæ morbis paralyticis ac soporosis præ aliis favet; ex facili potest fieri, ut ejusmodi affectibus præter spem & opinionem corripiantur. Quo magis autem his in subjectis causæ morborum sunt intrinsecæ ac velut naturales: eo difficilior est curatio. Validiora enim & generosa cuncta exulare oportet remedia; & non nisi ea conducunt, quæ roborante ac nervina virtute debilitatis succurrunt partibus. In præsenti ergo casu præter blanda laxantia, & Elixir nervinum, præscripsi balsamum vitæ meum, idque & externo, nucham & tempora inungendi, & interno usui, mane aliquot guttas ex infuso melissæ capiendi, commendavi; atque hoc præstantissimo remedio per mensem & ultra usurpato, adfectus hic evanuit & vires egregias senex recipere cœpit.

OBSERVATIO II.

Serenissimus princeps, annorum sexaginta, robusti & bene valentis corporis, per viginti & ultra annos, mense Junii, singulis fere annis, gravi & acri oculorum fluxione cum rubore, dolore & visus obnubilatione ad sex interdum septimanas moleste perseverante torquebatur. Postea sponte cessavit malum. Ad avertendam hanc molestissimam passionem claros

Visus obnubilatio periodica.

& peritos consuluit medicos, qui multiplici medicatione vsi sunt, quæ in sanguinis detractione per venæ sectionem in brachio, in fronte, per hirudinum applicationem circa aures, & scarificatione in nucha & dorso consistebat. Apposita quoque sunt vesicatoria & setacea nuchæ, sed omnia irrito plane effectu. Nam appropinquante solstitio æstivo protinus malum celerrime oculos occupabat. Narravit mihi serenissimus hunc casum, eodemque malo denuo affectus consilium a me petiit. Quæsivi ex eo, an nunquam usus fuerit pediluviis; id quod vero factum esse negabat, præsertim quum non perspicere possit, quomodo lætis oculis succurrere valeant. Ego vero in multis & permagnis oculorum vitiis mirabilem me adnotasse eorum effectum affirmavi, & ut eorum vsum admitteret maximopere suasi. Annuebat consilio,& postquam modum præparandi & applicandi illum qui ab ejus servitio erat, edocui, bis de die mane & ante cubitum illis usus, intra trium dierum intervallum tam præsens & efficax levamen expertus est, ut oculis claritas, mox evanescentibus dictis incommodis, restituta fuerit. Quem auspicatissimum effectum mihi nunciavit lætissimus.

EPICRISIS.

Ad illustrationem hujus casus adhuc pertinet, Personam hancce Serenissimam mane a multis retro annis nudis pedibus, nec tecto satis abdomine per aliquot horas sub dio ambulasse; idque maxime æstivo tempore. Ex quo jam facile rationem adparere existimo, quare hic affectus quam maxime circa tempus solstitiale afflixit, sub quo ingens æstus auctiori intestina agitatione humoribus particulas salino sulphureas acres ingignit, quarum exitus per infimas & extremas partes frigore præclusus ejusmodi metastasin ab exterioribus constrictis ad caput & oculos, jam ad receptivitatem promte dispositos, producit. Cum vero pediluvia opportune adhibita insignem transpirationem, quin etiam interdum sudorem movendi vi polleant,ex eo jam utilissimus eorum effectus patet luculentissime.

Cor-

Cordatum itaque meum fuit consilium, ut inposterum Sereniss. a praua illa consuetudine se retraheret & matutinum frigus æstivo tempore quam sollicite caveret. Quo effectum est, ut sequenti anno ab hoc malo plane liber evaderet.

OBSERVATIO III.

Epiphora tumore glandularum in collo sustentata.

Puer annorum decem, succi plenus, præcocis ingenii, sub primis statim ætatis annis varia in capite exanthemata patiebatur; siquidem & crusta lactea & postea tinea capitis illud occupabant diuque affligebant. Sequebatur dein tam acerba cum dolore ex oculis fluxio eorumque noctu conglutinatio, ut lucem adspicere propter doloris augmentum non valuerit, quare in loco tenebricoso semper se continere tenebatur. Tanta erat hujus affectus contumacia, ut nullis a celeberrimis etiam Medicis præscriptis internis & externis remediis cederet, bonæ indolis puerum per integrum annum & ultra affligens. Quum parentes optimi etiam meam requirerent opem, curatiori instituto examine, glandulas colli tumentes deprehendi & crebris ventris torminibus cum alvo adstrictiori puerum tentari ipsumque ab ineunte ætate dulcibus delectatum audivi. Hisce cognitis, quæ sequuntur remedia præscripsi. Primo ad alvum laxiorem reddendam rhabarbarinas passulas bis in hebdomade ante prandium sumendas suasi. Loco cerevisiæ decoctum radicis chinæ & altheæ, cichorei, glyzyrrhizæ ex aqua bibendum præcepi, interposito pulverum absorbentium cum pauxillo cinnabaris usu. Ad discutiendos glandularum tumores emplastrum manus Dei, quod describitur in pharmacopoea Domini Charras, cum unguento dialtheæ permixtum applicatum fuit. Vltimum denique & præstantissimum remedium præbuit temperatum nostrum emplastrum vesicatorium, quod nuchæ applicatum, sine ullo dolore vitiosum serum in magna copia eliciendo, intra mensis spatium tam exoptatum præstitit effectum, vt ex toto hic pertinax affectus, oculis claris redditis, superatus fuerit.

EPICRISIS.

Retulit mihi pater, Vir litteratus, temperamenti pure sanguinei, sese in pueritia iisdem capitis vitiis & oculorum passionibus diu fuisse obnoxium, quæ, frustra omni curatione adhibita, superveniente demum narium hæmorrhagia cessassent. Ex succorum in infantibus & pueris abundantia, præsertim si nimium voraces sunt & fructibus vescuntur multifariis, eiusmodi capitis & oculorum vitia progigni, experientia satis confirmat. Sed frustra omnis generis remedia, inprimis externa adhibentur, nisi temperantia in victu tenui, potusque præcipue dilutus & alvi laxitas accedat, qua tumores glandularum in collo, qui fovent & sustinent ob vitium stagnantis lymphæ oculorum passiones, commode resolvuntur. Ex omnibus vero optime proficiunt, quæ vitiosam lympham a parte affecta ad alia loca derivant & evehunt. Quem in finem usi sumus emplastro nostro vesicatorio frequentissime & felicissime. Interim, sine ullis externis immediate oculis applicatis, quæ, nisi cautissime adhibeantur, nocent, feroces oculorum adfectus sanari posse, hac curandi methodo edocemur.

OBSERVATIO IV.

Lippitudo per malum vitæ regimen in plenariam visus priuationem terminata.

Serenissimus Princeps annum agens quinquagesimum, sanguineo-cholericæ constitutionis, naturæ alias bene valentis & robustæ, immoderatiori vini potui & cerevisiæ valde saturatæ ac spirituosiori per omnem vitam adsuetus, multis jam annis circa æquinoctia fluxum cum euphoria hæmorrhoidalem expertus est. Evenit aliquando, ut per frigoris vehementiam subito hic fluxus substiterit. Sequebantur mox cum ventris dorsique doloribus & hemicrania & cardialgiæ, quibus acris ad oculos fluxio superveniebat. Per venæsectionem in pede remittebant quidem hæc mala, sed remansit dolorifica cum rubore in oculis fluxio, quum Serenissimus pocula in seram usque noctem protrahere & mane sub tempestate aeris humida & frigida venationibus indulgere, quam immutato vitæ regimine consueto oculos a frigore defendere mallet. Hinc

vero

vero proh! dolor factum est, ut, malo subinde aucto, oculi naturalem suam constitutionem, colorem, figuram, magnitudinemque & claritatem indies magis magisque amiserint, insequente postea plenaria visus privatione. Cui removendæ a celeberrimis undique Medicis & artificibus remedia, sed frustra, hactenus sunt requisita.

EPICRISIS.

Graves & chronicas omnis generis passiones solis medicamentis sine convenienti vitæ victusque ratione sanari non posse, abunde non experientia solum confirmat, sed & constans antiquissimorum Medicorum, inque primis Galeni, adsertio fuit. Si quis enim a quibus originem morbus traxit, ea fugere recusat, quo modo valere is possit equidem non video. Quum vero non laudabilis, principum maxime, ea sit consuetudo, ut præcepta diætetica vel rarius, vel prorsus non admittant, sed medicamentis jucunde tractari velint; non mirum est, sæpius morbos eorum, facilioris alias & promtioris sanationis, sanari non posse. In tali, qualis noster est, longo & difficili admodum affectu levibus diæteticis quam pharmaceutiticis remediis uti solitus sum: Jubeo, ut a vino, cerevisia crassiori, a carnibus, ovis, placentis, acribus, salsis & acidis ægrotantes abstineant; e contrario vero aquam frigidam, quin etiam calidum herbæ appropriatæ infusum ex aqua, magna in copia pro potu sumant & alvum inprimis laxiorem lenissimis laxantibus seruent.

OBSERVATIO V.

Visus hebetudo ex lippitudine ab incongrua diæta orta.

Vir generosus, quinquaginta & aliquot annorum, temperamenti sanguineo phlegmatici, vitæ aulicæ jam per plures annos innutritus, inordinatum habebat vitæ genus: siquidem crebro excessum committebat in potu vini dulcis fructibusque horæis nimium delectabatur; in venatione quondam autumnali caput ventis fortiter spirantibus inopportune exposuit. Postero die de capitis dolore pressorio conquerebatur, quem fluxio

fluxio in oculis acris adspectu lucis semper increscens cum rubore & dolore sequebatur. Quod malum, neglecta victus ratione, idoneisque mediis contemtis, in dies majora cepit incrementa; & quia simul rei venereæ deditus erat, nec a vini potu liberaliori abstinebat, tam grave factum est, ut in utroque oculo pene visum amiserit. Multos ideo consuluit Medicos & variis, quæ hinc inde commendabantur, collyriis sed inani plane effectu utebatur. Ranam per medium discissam interiori oculi parti superimponebat, quod crebro usu ab aliis comprobatum ipsique commendatum nihil proficiebat. Per annum & dimidium hoc molesto affectus malo petiit a me quoque opem. Ego prospexi primo loco diæteticis remediis &, ne potui assumeret cerevisiam vel vinum, sed aquam frigidam, suasi. Deinde pediluviis valde temperatis frequentius ex meo consilio usus est paulo longiori in iis mora. Tum interdictis omnibus externis simplex tantum & vulgare vt in usum vocet, remedium commendavi, ut videlicet saliua sua jejunus, antequam surgat & postea quoque oculos illinat frequentius. Quibus simplicibus cum diu usus fuerit, accidit, ut, discussa prorsus vitiata materia, visus clarus cum naturali oculorum constitutione restitueretur.

EPICRISIS.

Sicuti nullæ fere partes corporis tam variis vitiis morbisque subjectæ sunt quam ipsi oculi; ita etiam vix ullæ partes ab improvida externorum, quæ collyria vocantur, applicatione grauius patiuntur damnum quam illi ipsi; siquidem inde graviter exacerbantur & in deterius plane mutantur. Cautissime itaque quod in ejusmodi affectibus, externis, alias maximopere laudatis, utantur Medici, tanquam monitum summe necessarium experientia sat edoctus scribo. In præsenti morbo mirabilem sane saliua ægri jejuna oculis inuncta præstitit effectum, quod remedium vulgo etiam non ignotum. Nam subtili suo sale alcalino volatili, quo refertus est penetrans hic humor insignem discutiendi spissescentes humores facultatem habet, hinc

hinc non sine insigni fructu in phligtenibus atque tuberculis cutim defœdantibus adhibetur. Ex quibus apparere cuilibet potest, gravia oculorum vitia simplicibus & promtis remediis subinde rectius removeri posse, quam compositis & arte pharmaceutica vel chymica laboriose compositis. De utilitate aquæ frigidæ in hisce morbis egregie commentatur CELSVS *Libr. I. cap. V. Neque vero his solis, quos capitis imbecillitas torquet, usus aquæ frigidæ prodest; sed iis etiam, quos assiduae lippitudines, gravedines, destillationes, tonsillæque male habent. His autem non caput tantum quotidie perfundendum; sed os quoque multa frigida aqua fouendum est; præcipueque omnibus, quibus hoc utile auxilium est, eo utendum est, ubi gravius cœlum Austri reddiderunt.*

OBSERVATIO VI.

Visus caligo a malo hypochondriaco.

Vir Generosus, qui jam sexagesimum attigit annum, officio admotus principis, quod multum curæ, sollicitudinis ac laboris in mente, neque minus ingentem per varia itinera fatigationem cum multa actorum lectione ad multam noctem producta requirebat, jam ab aliquot annis pathematibus hypochondriacis, frequentibus cardialgiis cum vertigine, hemicrania, alvique stipatione iunctis obnoxius, fonte soterio Pyrmontense cum insigni fructu, aliquoties vsus est. Nunc ante annum & ultra de visus hebetudine & dolore interni oculi pressorio neque minus de molesta circa præcordia sensatione, vulgo Ubelkeit, circa vesperam maxime, conquerebatur. Variabant hic secundæ adversæque res. Mox enim hoc vitium evanuit, mox recruduit; sed ante anni dimidium indies increvit, adeo vt nulla fere ejusdem fuerit remissio, dolore simul tum caput perpetuo affligente, qui tamen post somnum ex parte siluit. Præterea molestus circa præcordia sensus cum virium defectione & dolore artuum tensivo genua & pedes præsertim torquente frequenter quum virum generosum afficiebat, a me petiit consilium. Ego fontem Egranum cum convenienti vitæ victusque regimine per III. hebdomades bi-

bendum & singulis diebus circa decubitum pedes ad genua usque in balneum tepidum immergendos suasi. In prandio Elixirio Viscerale temperate balsamico Vir Generosus usus loco cerevisiæ aquam Selteranam potui sumsit. Dein emplastrum nostrum temperatum vesicatorium sine incommodo per mensem & ultra nuchæ impositum magnam seri impuri copiam extraxit. Quæ cura tantæ fuit efficaciæ ut oculis bene habentibus & legere & scribere optime potuerit haud de ullo amplius incommodo conquestus. Verum scena non multo post fuit mutata. Nam ex improviso quodam casu, qui ejus animum ingenti perculit mœrore, protinus cuncta priora mala, ingens scilicet oculorum caligo cum dolore premente, dolor cardialgicus & artuum tensivus cum magna virium jactura revertebantur, quibuscum etiam usque eo conflictatur & consilia sibi expetit.

EPICRISIS.

Sicut complures capitis affectiones, ut vertigo, aurium tinnitus & difficultas, cephalalgia, hemicrania, ubi suas servant periodos, ex vitio stomachi & primarum viarum sæpius originem suam trahunt; ita & oculorum statis temporibus recurrentes morbos, obnubilationes, caligines, visus hebetudines, fluxiones, ex colluvie humorum in hypochondriacis provenire non modo præsens casus docet, sed & crebriori observatum habemus experientia. Genesis horum affectuum ita procedit: A colluvie vitiosorum humorum in tunicis ventriculi nervosis spasticæ fiunt stricturæ, per quas, quum liber sanguinis per venas compressas transitus intercipitur, major ejusdem redditur adpulsus ad caput ejusque partes, ubi in vasis minimis stagnans ejusmodi molestias producit. Neque vero oculi ab ejusmodi fortiori appulsu & congestione sunt immunes, quum tunicæ eorum omnes tenuissimis vasculis lymphaticis & sanguiferis sunt refertæ, in quibus facile humorum circuitus potest turbari. Ex quo fundamento nunc ex facili tam faustæ acidularum aliorumque remediorum operationis redden-

denda erit ratio. Ex hoc igitur casu id maxime discere possunt artis nostræ tyrones, quanta vis & vehementia insit animi perturbationibus, adeo vt etiam morbos jam quiescentes, imo sublatos, sine ullis aliis causis accedentibus repente reuocare possint. Denique cautionem quoque exinde depromere possunt, qui per fontium salutarium virtutem convaluere, ut præter meliorem vivendi rationem, tranquillam quoque & ab affectibus inmunem, mentem quantum licet, custodiant.

OBSERVATIO VII.

Vir annorum quadraginta duorum, robustæ ac plethoricæ corporis constitutionis, a primis jam annis lauto victu & largiori vini potu, nunquam autem venæsectione usus, nullum per omnem vitam graviorem morbum, nisi crebras in juventute sanguinis e naribus fluxiones expertus est, quæ dein cessantes haud redierunt prius, quam superiori anno magno cum impetu. Haud ita pridem longo itinere per concitatiorem equitationem confecto, ad convivium invitatus & binis diebus vino Hungarico obrutus breviter post truculentis vexatur doloribus colicis gravi diarrhœa stipatis, inter quam strias quasdam deposuit cruentas, quas pro intempestivis hæmorrhoidum excretionibus habere nulli dubitamus. Præterea venationibus nimium deditus Vir generosus die æque ac nocte ut totum corpus, ita oculos maxime aeris exposuit injuriis; hinc subito ante tres abhinc anni quadrantes hebetudinem visus sensit oculi dextri, qua aciem eiusdem ita debilitatam conquerebatur, ut omnia quasi per nebulam videret, nec ab homine hominem, licet minori distantia remotum, rite posset distinguere, altero ceterum oculo illæso existente.

Visus imminutio oculi dextri ex suffusione.

EPICRISIS.

Sanguinis nimiæ abundantiæ & tenacitati primam hujus mali originem deberi, nemo non videt. Omissa enim tam per naturales vias quam per artem sanguinis detractione, facile ejusdem ab infernis partibus ad superiores fieri potuit meta-

tastasis; præsertim quum, collectis in primis viis per inordinatam diætam cruditatibus, ventriculi vires debilitatæ & humores spissiores cum flatibus generati sunt. Sanguis itaque versus caput adpulsus & circa oculum præcipue dextrum congestus ob tardiorem ibi per minima vascula progressum stagnavit; unde denegato tenuissimi succi nutritii ulteriori affluxu humores oculi crassi turbidique redditi videndi claritatem imminutam produxerunt. In instituenda igitur cura eo respeximus, ut debita ventriculo vis & chylo subtilitas restituatur, ut sanguinis mole per ejus missionem & tenuem victum imminuta excretionibus ejusdem naturalibus via aperiatur & denique, ut caput,inque primis oculus a congestionibus liberatus corroboretur. Id quod potissimum convenienti stomachicorum & tonicorum usu,subjunctis simul pediluviis,quæ miram habent a superioribus ad inferiores partes derivandi facultatem, efficere studuimus. Præter ea hac observatione adhuc prorsus confirmamur,vitiorum morborumque,qui oculos inuadunt, causam nimis sæpe in primis viis atque imo ventre repositam esse & radicatam, atque ideo in curatione ad eam aptis præsidiis tollendam respici omnino deberi. Neque id profecto satis junioribus medentum inculcari posse existimo, in gravioribus morbis causam non tam in humorum dyscrasia atque intemperie, quam in motuum vitio & aberratione, qua humores & sanguis locum suum naturalem mutare coguntur, quærendam & inveniendam esse.

CAPVT

CAPUT VI.

DE AUDITUS VITIIS EX ATONIA.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

Auditus vitia, quæ ex atonia partium nervofarum & membranacearum aurem conftituentium plerumque proficifcuntur, ad tres potiffimum redigi poffunt claffes. Prior eft, quando fonitus tinnientes, fufurrantes, murmurantes, campanarum ftrepitum æmulantes, aliique innumeri, qui tamen nullam extra corpus habent caufam, audiuntur; tumque malum tinnitus & fufurrus aurium adpellatur. Alter eft δυσηκοΐα feu βαρηκοΐα, auditus gravitas, quando foni extra nos excitati perceptio ipfius magnitudine minor eft; & tertia denique furditas, feu perfecta auditionis abolitio. *Defcriptio affectuum auditus.*

§. II.

Cuncta hæc vitia, fi fpectes originem, eodem ferme nituntur fundamento, gradu tamen diverfo; & funt vel tranfitoria, quæ fanis fæpius, uti quidem videntur, accidunt hominibus; vel perpetua, nunquam non morbofi quidpiam fecum habentia. Hæc vero jure dicuntur vel idiopathica, quæ ex læfione partium aurem conftituentium, & intra offeam cranii thecam reconditarum primario fuboriuntur; vel fympathica, quæ ex aliarum partium, ut ventriculi vitio natales fuos mutuantur, aliisque morbis accedunt. Illa utplurimum infeftant continuo; hæc per intervalla redeunt; fiuntque non raro vertigine, dolore capitis, oculorum hebetudine, ventriculi imbecillitate, ructuofis, flatulentis, aliisque fymptomatibus ftipata. *Eorundem differentia.*

§. III.

Quædam ex auris structura annotata.

Quorum causas & formalem rationem si velimus perscrutari; opus erit, quædam nostro scopo inservientia ex auris structura, indeque explicanda auditionis ratione præmittere. Neque enim copiosi in tradenda auris fabrica erimus; sed duntaxat notabimus, 1) internas ejus partes, cavitates, mæandros, fornices, circulos, gyros, miro artificio fabricatos, investiri periostio, quod est membrana tenuissima, vasculis arteriosis quam plurimis, tenuem humiditatem perpetuo plorantibus, plena: 2) hanc membranam esse propaginem & expansionem portionis mollis nervi acustici, ex protuberantia medullæ oblongatæ transversali egredientis, & per foramen auditorium internum, petroso ossi insculptum internam aurem ingredientis, eademque ratione ac retina in oculo visus, hanc auditus verum organon constituere; quippe in ea soni colliguntur, per nervi continuationem ad commune sensorium pro distincta perceptione transferendi. 3) Ejusdem nervi, qui septimum exhibet par, duram, ut vocant, portionem cum ramo quinti pariter ac octavi seu vagi paris communicare, & chordam illam, quæ membranæ tympani subtensa est, efficere: 4) arteriolas in aure distributas nerveos ramulos in suo itinere comitari; 5) tubam Eustachianam, primum osseam, deinceps cartilagineam, & denique membranaceam hiari in palatum, & non solum cum externo aëre, qui ore & naribus hauritur, communicare, verum etiam tenuem humiditatem, quæ in aure interna ex continua perspiratione colligitur, in oris cavitatem, ne auditum turbet, evacuare.

§. IV.

Quibus modis auditus lædatur generatim.

Qodsi ergo membranæ nerveæ in aure reperiundæ justo tensionis, a debito nervei fluidi influxu pendentis gradu gaudeant; sanguinis per arteriolas circuitus sit regularis; ductus Eustachianus pariter ac reliqui rite constituti ac aperti sint, & reliquæ partes aurem constituentes bene conformatæ: tum auditus, qui est perceptio soni, seu motus aëris elastici per corpus sonorum producti tremuli ac undulatorii, sine ul-

lo

lo peragetur vitio. Hinc autem e contrario adparebit, auditum generatim vitiari, si vel partes ac cavitates auris internæ præternaturaliter sint constitutæ, male conformatæ, obstructæ, ulceratæ; vel inprimis tuba Eustachiana clausa ac obturata; vel humorum per vasa cursus inordinatus; vel denique membranæ nerveæ nimis relaxatæ, aut ultra gradum naturalem tensæ.

§. V.

Speciatim a mala constitutione partium.

Sic auditus difficultas, & ipsa demum surditas datur nativa, ex mala organi auditorii conformatione originem trahens, & omnem respuens curationem. Idem vitium pariunt externæ capitis & aurium percussiones, contusiones, ac violentiae; unde colaphos ita infligi posse notum est, ut tinnitus aurium inde exoriatur, **daß einem die Ohren davon gellen:** ex bombardarum forti explosione auditionem imminui, permultis comprobatur exemplis; & eos, qui diu inter tormenta bellica versati fuerunt, die Artilleristen, ætate provectiori plerumque fieri surdos docet experientia. Non minus audiendi facultas vitiatur, a meatus auditorii, tympani, ossiculorum auditus &c. arrosione, & exulceratione; nec non peregrinis aurem illapsis, & tam aëris ingressum impedientibus, quam ipsas membranas cum dolore afficientibus, ut insectis, pisis &c. atque muci illius subpinguis ac flavi, qui glandulis tubulisque minimis in meatu auditorio secernitur, & ceruminis nomine venit, induratione. Nec denique silentio prætermittenda ea auditus vitia, quæ ex tuba Eustachiana, quacunque de causa obstructa natales mutuantur; hinc enim aëris reciprocus per os & aures aditus & reditus impeditur, atque tenuioris in aure secretæ humiditatis excretioni obex ponitur, unde & tinnitus & obauditio propullulant. Sæpius id fit sub salivatione, si caput præsertim auræ frigidæ boreali, quæ reprimit viscidos succos, exponitur: qualem casum post caput mercurio inunctum recenset TIMÆVS a GVLDENKLEE *L. 1. ep. 29.*

§. VI.

-- a spasmo & siccitate auris.

Variis quoque modis auditus læditur a spasmo, nimia siccita-

citate, rigiditate, & interdum velut occalescentia nervearum & membranacearum partium, quæ organon auditionis constituunt; quo in casu auris interna & meatus auditorius plane siccus, omnique humore etiam pinguiori destitutus visitur. Quanquam enim talis nimia membranarum acusticarum tensio illum sæpius affectum producat, quo acutiores soni non sine molestia & dolore audiri possunt: attamen exinde quoque gravitas auditus cum susurru tinnituque non raro proficiscitur. Hoc vitium post phreneticos, maniacosque morbos crebro remanet; nec non a vehementi capitis, sudore madidi, perfrigeratione, nimiis diuque protractis vigiliis, diuturna capitis ad radios solares expositione, omnibusque causis, quæ corpus exsiccant, & succos tenues, roscidos, lymphaticos consumunt, suam trahere observatur originem.

§. VII.

- - a laxitate partium acusticarum.

De his autem affectibus nobis non est sermo; sed de iis tantum agere constituimus, qui a nimia nervorum & membranarum acusticarum relaxatione vel plenaria atonia oriuntur. Quorum licet tres superius adduxerimus species; eas tamen ita comparatas deprehendimus, ut eandem originem, easdemque causas, licet gradu diversas, agnoscant; quæ generatim in humorum ad aures decubitu, & inde pendente relaxatione partium dictarum consistunt. Quod speciatim tinnitum susurrumque attinet; excitatur ille, si causæ intra aurem internam adsint, quæ nervos acusticos in tremulum ac undulatorium, externis campanarum aut alius corporis sonori sonis similem motum abripere valent. Tales in malo recentiori, corporibusque sanguine plenis non aliæ sunt, quam rapidiores ac fortiores arteriolarum, membranas aurium perreptantium, nervosque earum comitantium pulsationes; quæ majorem sanguinis ad caput, auresque congestionem & in iis factam stagnationem sequuntur. Hæ vero stagnationes si diutius persistunt; distendunt vasa, relaxant membranas, subsistensque sanguis naturali majorem tenuioris seri quantitatem per poros vasorum dimittit; quod intra meatus internos in vapores resolvitur,

tur, & sic, accedente præsertim ductus Eustachiani obstructione, indeque impedito tam aeris, quam vaporum exitu, auget tumultus, murmura, ac tonitrua aurium. Eadem quoque ratione stagnatio sanguinis pariter ac copiosior seri tenuioris exhalatio, comprimendo nervos, sufficientem liquidi tenuissimi influxum remoratur, inducit membranarum laxitatem; unde soni externi debilius percipiuntur & generatur auditus difficultas; quæ compressis penitus nervis, cessanteque omni fluidi nervei influxu, in perfectam omnino mutatur surditatem.

§. VIII.

Causæ mediatæ tinnitus aurium.

Quicquid igitur congestionem sanguinis ad aures, vicinasque iis partes, & celeriorem atque rapidiorem ejus per arteriolas acusticas circuitum producit: id ad tinnitum, susurrum, aliasque auditus læsiones contribuit. Hinc frequenti confirmatum habemus experientia, quod ii, qui sanguine abundant, & quibus sanguinis motus ad caput directus est, quod fit ab alvo adstricta, spasmis abdominis, fluxu hæmorrhoidum & menstruorum cessante vel suppresso, partium extremarum nimia perfrigeratione, incurrant dolorem capitis gravativum, vertiginem, atque tinnitum; qui continuante sanguinis stagnatione, accedenteque demum membranarum atonia, gravem parit auditum, ac tandem surditatem, rarius in utraque simul aure locum habentem, sed ex una in alteram progredientem. Ex eodem fundamento explicanda erit ratio tinnitus, qui inflammationem partium auri vicinarum, parotidum &c. comitatur; aut in febribus acutis continuis ex raptu humorum ad caput evenit, deliriique est prænuntius. Nec rarum est eos, in quibus consuetæ narium hæmorrhagiæ cessarunt, inprimis si docentium munere fungentes, crebros alta voce sermones facere coguntur, corripi gravi ac pertinaci aurium tinnitu, cum auditus gravitate vix sanabili: qualem casum in hujus SYSTEMATIS *Tom. IV. Part. II. pag.* 30. allegavi.

§. IX.

Auditus vitia ex vitio ventriculi & hypochondriorum.

Quæ affectiones auditus uti sunt idiopathicæ; ita sympathicæ potius merentur adpellari, quarum fomes in primis viis exi-

existit, quæ per periodos recurrunt, vel saltem suos remissionis & exacerbationis habent gradus. Causa nimirum in ventriculo, & prava alimentorum digestione hæret; unde flatus copiosi generantur, qui distendendo ventriculum ac intestina, comprimendoque vasa abdominis sanguinea humores majori quantitate ad superiores partes cogunt; quorum in aure stagnatio ad tinnitum & auditus difficultatem contribuit. Quemadmodum vero pathemata in primis viis per certa intervalla ingravescunt; ita quoque tristem & dolorificam in capite ac auribus per periodos ludunt scenam. Hinc obauditioni ex hac causa provenienti obnoxii potissimum sunt hypochondriaci, & flatulentis morbis laborantes; in quibus sæpius citra omnem expectationem evenit, & brevi iterum evanescit, quod exprimentes dicunt: **Es ist mir auf einmahl was vor die Ohren gefallen, daß ich fast nichts hören kan.** Hinc etiam observare licet, ejusmodi vitia solis sæpenumero stomachicis, carminativis, & accuratiori diæta prorsus debellari.

§. X.

Auditus vitia ex decubitu serosorum humorum ad aures.

Imminuitur porro, vel plane aboletur auditus, a decubitu serosorum humorum vel ad principia nervorum acusticorum, vel ad internas auris cavitates. Prius fit in affectibus soporosis, apoplecticis, hemiplecticis, paralyticis, & iis omnibus, qui a colluvie serosa, cerebrum inundante originem trahunt: quin interdum difficultatem auditus & surditatem post lethargum & insultum apoplecticum sequutam observavi. Posterius contingit 1) si excretiones seri mucidi consuetæ per nares, ut in coryza, simul & semel cohibentur, vel sponte cessant; ubi serum illud ad aures decumbit, & membranas acusticas relaxat, præsertim in senilibus ac debilitatis corporibus. 2) critico quasi motu in febribus continuis, exanthematicis, maxime catarrhalibus malignis seu petechizantibus, Hungaricis, & quæ caput cum ejus dolore ac delirio afficiunt. In his surdaster ejusmodi status extra dies potissimum criticos evenit, bonique utplurimum ominis esse solet: sed prospiciendum, ut talis obauditio inter initia convenienti medicina debellatur, ne radicata vires medicas eludat.

§. XI.

§. XI.

Lento denique pede auditus gravitatem incurrunt, qui per vitæ genus inordinatum ut totius nervosi systematis, ita speciatim membranarum acusticarum debilitatem humorumque simul impuritatem sibi contraxerunt. Hinc iis vitiis obnoxios potissimum deprehendimus senes, cacochymicos, scorbuticos, qui veneri nimis indulserunt, potibus inebriantibus abusi fuerunt, aut diuturna tristitia ac mœrore vires corporis consumserunt. Non minus laxitatem membranarum auris, & insequentem obauditionem patiuntur, qui in tempestate humida, nebulosa, vappida diu versantur, aut in locis palustribus, vel conclavi udo commorantur, nec non, qui per longum tempus defluxionibus catarrhalibus capitis & glandularum circa fauces sitarum laborarunt: tensionem enim nervearum membranarum nimia humiditate insigniter minui, multis constat experimentis. *Causæ remotiores & subjecta obauditionis.*

§. XII.

Notatu præterea dignum, & aurium tinnitum, & auditus difficultatem pro diversitate causarum diversa ratione ac tempore exacerbari. Qui dictis vitiis a sanguinis congestione ad caput sunt obnoxii; eorum exacerbationem circa æquinoctialia tempora, vere scilicet & autumno experiuntur; quoniam eo tempore humores magis commoveri, & congestiones augeri solent. Qui autem ex ventriculi, primarumque regionum vitio auditum gravem patiuntur; male habent post sumtos coctu difficiliores ac flatulentos cibos; eo quod flatus, quo copiosiores generentur, eo magis humorum ad caput raptum efficiant. Qui denique ex serosi humoris decubitu, laxitateque nervorum surdastri sunt; mali sui insigne augmentum percipiunt cœlo existente nebuloso, gravi, pluvioso; quod videlicet talis tempestas laxitatem membranarum acusticarum magis auget; quæ vicissim iis est solatio, qui ex nimia aurium siccitate inciderunt auditus difficultatem. *Quo tempore exacerbentur auditus vitia.*

§. XIII.

Omnes auditus læsiones curatu sunt difficiles; nisi enim *Prognosis.*

inter prima initia corrigantur, inveteratæ raro medelam admittunt, quæ eo fit intricatior, quo profundius caussæ intra osseam auditus thecam, aut ipsum plane cerebrum sunt absconditæ. Qui in plethoricis, atque debilitatis corporibus capitis dolorem gravativum atque vertiginem sequitur tinnitus, aut auditus difficultas; sæpius infaustum apoplectici insultus exhibet præsagium; quando vero in phrenitide, Hungaricaque febre, non sequente narium fluxu, contingit, delirium portendit: surditati vero succedens delirium, juxta HIPPOCRATEM malum. At surdaster status in petechizante febre circa dies criticos, urina existente cocta, eveniens, bene omnino jubet sperare.

CVRATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

QVemadmodum vix ullus morbus curatur, nisi ejus causa removeatur, & medendi artificium in eo potissimum consistit, ut justa causa cognoscatur: sic idem in aurium adfectibus est summopere necessarium. Neque vero in his causarum modo diversitas, sed etiam temporis, per quod durarunt, diuturnitas respicienda; quoniam aliam recentia, aliam inveterata auditionis vitia requirunt curationem. At cum nobis de iis potissimum sermo est, quæ ex flacciditate & laxitate nervorum membranarumque & facto ad eas humorum decubitu suboriuntur: eorum curationem tribus recte complectemur momentis, quæ in eo consistunt, ut 1) impetus ruentium ad caput humorum derivetur, 2) stagnantes in aure succi discutiantur, & obstructiones reserentur, ac denique, ut 3) influxus fluidi nervei sufficiens restituatur, adeoque robur membranarum instauretur.

§. II.

Quomodo affluxus sit derivandus.

Primæ indicationi satisfaciunt 1) venæsectiones, quæ sanguinem imminuendo, æqualem ejus per corporis ambitum circulum promovent, raptumque a capite derivant. 2) Alvum laxantia, flatuumque excretionem juvantia; qualia, si malum

malum in corporibus ſanguine pleniſſimis, & ſpaſmis imi ventris obnoxiis recens ortum fuerit, leniora mannata, rhabarbarina, vel clyſteres eſſe debent. Ubi vero inveteravit affectus in ſubjectis ſeroſis ac pituitoſis; efficaciora ex uſu ſunt laxantia, ut infuſa vinoſa, quæ per epicraſin operantur, & pilulæ cephalicæ, quarum exemplar ſupra *Cap. I. pag.* 18. allegavimus. 3) Pediluvia tepidiora ex aqua fluviatili, furfuribus triticeis, cineribus clavellatis; quippe quæ humores efficaciter a capite revocant, & in ambitum corporis exteriorem ac inferiorem invitant. 4) Veſicatoria ſuris pedum admota, quæ in ſubjectis pituitoſis, ubi ſeroſa colluvies malum induxit, egregiæ ſunt utilitatis.

§. III.

Quomodo ſtagnatio diſcutienda.

Alteram indicationem explent, quæ vim ſerum viſcidum ut in toto corpore, ita præſertim in capitis receſſibus diſcutiendi, reſolvendi ac evacuandi poſſident. Ex internis præter laxantia huc ſpectant 1) diaphoretica, pro ſubjectorum & cauſarum ratione ſeligenda. Sanguinei enim, plethorici, & qui ex orgaſmo ſanguinis vitia auditus patiuntur, poſcunt diaphoretica fixa, abſorbentibus & nitroſis nupta; nec non infuſa theiformia intra lectum cum blando regimine potanda: ſic enim ſolo potu Caffée tinnitum diſcuſſum novi. Phlegmatici & defluxionibus catarrhalibus obnoxii ex ſpiritibus bezoardicis, cum eſſentiis catarrhalibus ac reſolventibus junctis ſolamen percipiunt, ut ſunt ſpiritus bezoardicus Buſſii, liquor cornu cervi ſuccinatus, eſſentia ſuccini, pimpinellæ albæ &c. 2) diuretica, quorum in morbis capitis ſeroſis excellentiſſima eſt efficacia; ex iis reliquis palmam eripit tinctura antimonii acris, quæ cum eſſentia ſuccini, & liquore cornu cervi ſuccinato combinari poteſt. Scorbuticis vero, atque cachecticis interna reſolventia, attenuantia, & ſic dicta antiſcorbutica, quorum princeps eſt ſerum lactis, fructum pollicentur ampliſſimum.

§. IV.

Quæ diſcutiendi ſcopo conveniant externa.

Quod externa huic ſcopo inſervientia attinet; ex iis, ſi con-

congeſtio ſanguinea, & ſtaſis inflammatoria malum ſuſtineat, principem locum tuentur ſacculi diſcutientes & camphorata, magis in ſicca forma, quam cum ſpiritu vini adplicanda. Ubi vero laxitas a ſeroſo decubitu ſubeſt; in Galliis præſertim inter arcana referuntur olea expreſſa, & in iis infuſæ cantharides, cujus liquoris aliquot guttulæ auribus inſtillantur. Excitant quidem ſæviſſimos, & tantos cum ardore dolores, qui vix tolerari queunt; ſed intra paucas horas ea tormenta, cum redeunte ſæpius auditu, remittunt. Modus operandi in eo conſiſtit, ut acriuſculis ejusmodi remediis dolorificus in relaxatis membranis ſenſus excitetur, quo illæ ad ſpaſticam contractionem proritantur, eaque diſcutiunt atque expellunt ſtagnantes ſuccos. Porro hoc fine laudari ſolent pinguedo viperarum, oleum amygdalarum amararum, eſſentia ac medulla caſtorei, goſſypio auribus immittenda; nec non ſuffitus ex decoctis baccarum lauri, juniperi, florum chamæmeli, ſambuci, ſalviæ, verbenæ, rorismarini &c. & HARTMANNVS commendat vaporem ex herba abſynthii cum lacte decocta auribus admittendum.

§. V.

Quæ proſint externa roborantia.

Vi tertiæ indicationis ex uſu ſunt roborantia tam interna, quam externa. Ex internis egregii ſunt uſus Elixiria carminativa, viſceralia, ſtomachica, præſertim ubi vitium in primis hæret regionibus: ea enim diſſipando flatus, juvandoque digeſtionem, humorum ad caput congeſtionem præpediunt. Inter externa prærogativam obtinet balſamus vitæ meus, qui nerveis partibus, tremulum ſpaſmodicum motum in iis excitando, robur reddit. Proſtant hoc etiam fine varii ſpiritus acuſtici, ut *Mindereri*, *Mynſichti &c.* aqua reginæ Hungariæ, Anhaltina cum ſpiritu ſalis ammoniaci, rorismarini, liquore cornu cervi ſuccinato permixta, auribusque cum goſſypio intruſa: & imprimis moſchus & ambra auribus amica cenſeri, & in aquis cephalicis ſoluta adplicari ſolet. In humidioribus ſubjectis, & quæ frequenti coryza infeſtantur roborandi intentione inſpergendum raſo capiti ſuadeo pulverem ex ſuccino,

no, benzoe, caryophyllis, radice iridis florentinæ, rasura ligni aloes &c. Quod denique diætam ac regimen attinet, eam ex superioribus licebit repetere; nec est, quod moneamus, nisi ut caput & aurium confinia ab omni frigido & humido aëre probe muniantur curioseque velentur. Quem in finem, subvehementiori præsertim zephyri flatu, caput cucupha adversus aeris contumeliam defendere præstat: Cujus hæc formula esse potest: Recipe radicis cyperi rotundi, seminis nigelli, succini, benzoes, styracis, iridis Florent: singulorum unciam unam, moschi drachmam semis, florum anthos, lavendulæ, rosarum ana Pug. tres, serpilli, majorani ana unciam dimidiam. M. F. P.

CAUTELAE PRACTICAE.

§. I.

QVemadmodum in oculorum vitiis multæ gravesque noxæ ab externorum, maximeque collyriorum incauto usu propullulant: ita in aurium affectibus idem fieri observamus: siquidem varia experimenta & tentamina per instillationes liquorum spirituosorum, oleosorum, pinguium & humectantium, vapores ex decoctis nervinis & cephalicis, suffimigia ex gummatibus & ejusmodi plura, plerumque cum damno adhibentur; nisi prius causa materialis, malum fovens, congruis internis fuerit debellata adminiculis. Inprimis ut in omnibus nervorum, ita quoque auditus a debilitate vitiis summopere cavendum a vaporosis & opiatis medicaminibus; siquidem mali causam non tollunt, & laxitatem membranarum acusticarum magis adaugent. Cautius etiam cum cucuphis suaveolentibus, quas pro roborando capite solent adhibere, mercandum est, quoniam multis sunt adversa. *Cautela circa usum topicorum.*

§. II.

Sanguinis missiones in tinnitu aurium, gravitateque auditus, quæ a nimia sanguinis copia, ejusque congestione ad caput originem traxit, commodissimum habet locum; maxime si suppressio vel imminutus fluor mensium ac hæmorrhoidum *Circa venæsectionem.*

dum antecesserit: quo in casu venæsectio in pedibus instituta fructum pollicetur amplissimum. At si narium hæmorrhagiæ cohibitæ tinnitus causam præbeant, eas, si opportuna fuerit ætas, stylo naribus intruso revocare multum juvabit: earum vero emansio, per ætatis rationem facta, resarcienda venæsectionibus circa singula æquinoctia in pede instituendis; siquidem harum omissio malum, licet jam sit debellatum, revocare valet.

§. III.

Quomodo tractanda obauditio catarrhalis.

Quæ catarrhalibus defluxionibus stipata sunt, auditus vitia; efficaciora laxantia, infusaque vinosa, nec non mercurialia postulant, & præterea victus tenuis exsiccans omnem fere pharmacorum vim superabit: nec contemnendam eo in casu efficaciam suffimigia ex temperatis gummatibus præstabunt. Sæpe etiam fit, ut achores, tinea capitis, scabies, aliæque efflorescentiæ præmature consolidatæ & exsiccatæ auditus relinquant gravitatem: quo in casu præter laxantia, & pulveres diaphoreticos cum floribus sulphuris permiscendos, vesicatoria atque fonticuli, derivando materiam exanthematicam operæ pretium faciunt. Si serosæ per nares excretiones cohibitæ auditus difficultatem excitaverint; non est alienum, sal volatile ammoniaci siccum, oleo majoranæ impрægnatum crebro naribus admovere.

§. IV.

- - in hypochondriacis, ac scorbuticis.

Ubi auditus vitia sunt periodica, & hypochondriorum malam constitutionem pro causa agnoscunt; annitendum est, ut ventriculus a sordibus repurgetur, atque suum recuperet tonum; sicut præcedente Tomo Cap. de malo hypochondriaco docuimus: & observavi sæpius, molestissimum aurium tinnitum in hypochondriacis sæpius evenientem, unica absorbentis dosi fuisse curatum. Qui scorbuticam humorum diathesin, & vasorum minimorum obstructiones patiuntur; bene sibi consulunt, si aquis mineralibus cum debito regimine utantur.

§. V.

§. V.

Quæ auditus gravitas ex nimia ſiccitate membranarum nata fuit; poſcit balnea emollientia, infuſa decoctaque lubricantia & humectantia, atque iuvat tum omnino oleum amygdalarum dulcium auri adfectæ immittere aut pinguedinem anguillæ tepidam inſtillare. Præterea nocent vere olea auri improvide infuſa. Exterius proſunt fomenta emollientia & paregorica, quorum optimum præbet panis ex furno recenter exemtus, cui balſamus vitæ adſpergitur. Ubi vero cerumen aurium coagulatum, &, quod ſæpius fit, inſtar gypſi eſt induratum; abſtinendum a nimio humectantium & oleoſorum, quæ vulgo ſolent commendari, uſu. Optimum potius eſt conſilium, ſi lac, vel quod melius, ejus cremor tepide ope ſyphonis infundatur auri, vel vapor ex pane calido, e furno extracto, & diſciſſo eidem immittatur: hic enim blando vapore penetrat & emollit viſcidam tenacemque materiam.

-- a ſiccitate membranarum.

-- a cerumine indurato.

§. VI.

Quando tuba Euſtachiana interius obſtructa tinnitui, ſurditatique cauſam præbet; præter interna ſuccos viſcidos colliquantia & evacuantia, commendantur maſticatoria, ut radix angelicæ, imperatoriæ, pyrethri, maſtix, zinziber &c. quorum vis proxime pertingit ad affectum locum. Laudantur hoc etiam fine ſternutatoria, quippe quæ motum concuſſorium excitando ſæpe expellunt inhærentem materiam; & eadem in hoc caſu opem tuliſſe, teſtis eſt TVLPIVS *Lib. I. Obſ.* 35.

-- ab obſtructione ductus Euſtachiani.

§. VII.

Cum a nimio ſanguinis ac humorum motu ad caput & auditus organa nimiaque humiditate propter perſpirationem ſufficientem cohibitam ibi collecta & ſecedente pleræque auditus difficultates ſuboriantur, maxime omnium curandum eſt, ut caput in continua & moderata perſpiratione conſervetur & ab iis omnibus, quæ eam ſufflaminant, probe defendatur: cuius generis ſunt balneum, conclave, in quo æger dormit,

-- a tranſpiratione prohibita.

mit, vappidum & declive, capitis post sudorem refrigeratio, maximeque omnium eius lotio.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tinnitus aurium a plethora.

Illustrissima in vigore ætatis constituta fœmina valde obesa, per multos iam annos in matrimonio vixit prole destituta & quoad animi corporisque functiones bene semper valuit, nisi quod ante aliquot abhinc annos confestim vertigine cum gravi aurium tinnitu iuncto correpta per intervalla fuerit. Contra hæc mala suasu medicorum variis remediis & præcipue aquis Schwalbacensibus usa est, hisque posterioribus tam felici successu, ut vim mali fractam paulo sentiens, recidivæ metum omnem abiiceret. At vero, paucis abhinc mensibus non modo vertigo in caducam transiit, verum etiam tinnitus cum graviori auditus læsione denuo invasit, quibus simul eversio complicatur ventriculi cum reiectione multæ pituitæ, quæ modo gravior, modo levior sæpius recurrit. A medicamentis balsamicis & calidioribus peius, melius vero a diluentibus & sanguinis orgasmum sedantibus Illustriss. habere solet. Ceterum sat bene ipsi uterina succedit purgatio & ad minuendam propter lautum vitæ genus plethoram ter singulis annis sanguinem e vena secta detrahendum curat. In tali rerum statu mihi demum in consilium vocato quæstio fuit proposita: An ab aquarum Spadanarum interno & externo Aquisgranensium thermarum usu exoptatum sperare liceat auxilium?

EPICRISIS CUM RESPONSO.

Clarissime ex hac morbi historia elucere arbitror, a sola temperati & boni sanguinis nimia in corpore bene valente & plethorico diffluentia vertiginem cum auditus labe posse suboriri. Sanguinis quidem detractionem ter per annum Illustrissima fœmina admisit; sed quum nimio sanguine turgida sine prole vixit lautiorique diæta usa est, plus superflui sanguinis generavit, quam per V. Snem & mensium fluxum, satis-

ſatis fortaſſe parcum ac moderatum, fuit conſumtum. Quæ cum mecum perpenderem, præter ternas V. Snes conſuetas, alternatim quoque ſcarificationes eodem numero inſtituendas & loco potus ordinarii Selteranam vel communem aquam cum quarta vini parte remixtam bibendam ſuaſi. Præterea a cœna vitaque deſide, quibus dedita erat, abſtinere iuſſi; &, quæ ſalutares antea fuerunt, Schwalbacenſes acidulas iterum potandas, quam experimentum cum fontibus Spadanis denuo faciendum conſultius duxi. Balneum vero thermarum Aquisgranenſium, quæ ob minerale ſulphur, quo abundant, nimis calidæ ſunt, quum in morbis capitis, præſertim qui a plethora fiunt, nunquam ſalutares deprehenderim, reprobavi.

OBSERVATIO II.

Tinnitus aurium in hypochondriaco & hæmorrhoidario.

Vir annum agens quadrageſimum ſecundum, temperamento præditus cholerico-ſanguineo, iam inde a teneris iuventutis annis a nimiis lucubrationibus tinnitu aurium leviori cum continua aurium nariumque ſiccitate laborauit. Aliquot nunc effluxerunt anni, quum tanta hicce affectus incrementa ſumſit, vt in altera aure horologii pulſus, in altera tintinabuli ſonitus perpetuo percipiatur, qui omnem prope ſomnum adimendo vires mirum debilitat. Quod peculiare ſymptoma longe maiori vrget vehementia, ſi quando iracundia, aut vehemens corporis commotio, aut ſanguinis quædam a vini generoſi potu ebullitio præceſſit. Præterea nec capitis dolor, nec vertigo ſollicitat, niſi quod autumnali nonnunquam tempore ſub humida aeris temperie dolores ceruicis tenſiui invadant, auditusque tum temporis ſimul aliqua fiat obtuſio. Cruentas ſedes rarius expertus æger per aliquot iam annos hæmorrhoidibus cæcis affligitur, qui urunt & tument cum magno pruritu: quibus in ordinem redigendis bina per annum V. Sne ad unciam dimidiam utitur, qua ſanguis colore & conſiſtentia bonus detrahitur. Cœna hucusque ſemper maior fuit prandio, alvique officium rite ſemper conſtitit. Conſultus ego præter V. Snes

 con-

consuetas scarificationes quoque alternis mensibus triduo ante & post nouilunium suscipiendas, crebrumque pediluviorum usum cum hirudinum ad venas hæmorrhoidum tumentes adpositione suasi: tum vero, vt ab animi affectibus probe sibi æger temperet, a cœna abstineat optimeque corpus contra aeris, præsertim autumnalis iniuriam defendat & potui ordinario vinum cum tribus aquæ partibus dilutum bibat, consului. Aurium vitio specialius succurrendum duxi essentia moschi cum spiritu rosarum, liliorum conuallium & florum chamomillæ R. parata, quam bombaci instillatam auri sæpius indere iussi. Quibus probe observatis se breui noster egregie levatum vidit.

EPICRISIS.

Quando cholerici & hæmorrhoidarii auditus vitio obnoxii sunt, scarificationes V. Sne longe efficaciores deprehendi. Insuper notabile in hac morbi historia est, quod in iuventute a nimiis lucubrationibus vitaque sedentaria & exorta inde ventriculi imbecillitate malum originem suam repetat, nec perfecte curetur sed per plures annos, maxime si diætæ accedat vitium, affligat. Docemur denique, aurium vitia, præsertim tinnitum gravem & pertinaciorem a sanguinis magis & humorum vitio eorumque motu ad caput & præsertim auditus organa vitioso, quam a partium auditum constituentium læsione ortum trahere, quod tum maxime fit, si malum per tempus remittit, postea reuertitur.

OBSERVATIO III.

Rheumatismus aurium a sanguinis defectu.

Femina viginti annos nata, macilentioris corporis habitus vitæque sedentariæ admodum addicta alvi adeo constrictæ est, vt vix sexto die rite deponat, cui vitio simul appetitus magna iungitur prostratio, haud fallax digestionis læsæ testis, ob quam fit, vt si forte in cibis adsumendis paululum excedit, nauseosam circa præcordia molestiam statim persentiat, quam copiosi

copiosi ructus sequuntur. Jam per tres integros menses gravi hæmicrania cum vehementi aurium, inprimis sinistri lateris laborat tinnitu, qui ex somno experrectæ ingentes creat molestias & ab humida frigidaque aeris intemperie nunquam non intenditur. Accesserunt insuper aliquot abhinc hebdomadibus dolores in nucha tensiui, qui in brachiis, maximeque sinistro, ad digitos usque protensi misere nostram excruciant. Pedes, qui plerumque frigidi sunt, summa tenet lassitudo, neque, quod maximum est, recto modo & ordine procedit menstrua purgatio; quæ cum vitio capitis auriumque exacerbato utplurimum orta per quatuordecim dies durat, copiosa demum muci albi excretione subsequente.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Recte omnino ea, qua ægrota nostra laborat, affectio dici potest rheumatica capitis, cuius proximam causam in stagnatione & decubitu seri circa membranas capitis & eas maxime, quæ aurem internam, præsertim sinistri lateris inuestiunt, reponendam esse ducimus. Occasionem huic malo præbuit ingens ob excessivam menstruam purgationem motuum vitalium imbecillitas, qua humores hinc inde in partibus neruosis & musculosis stagnantes dolores tensiuos & grauatiuos cum insigni lassitudine inducunt; in intestinis vero flatus & spasticas stricturas seu pathemata hypochondriaca suscitant. Nam instar regulæ practicæ probe tenendum esse reor; ab inopia & defectu boni ac temperati sanguinis pariter atque a nimia eius abundantia & capitis & intestinorum morbos, qui mali hypochondriaci consueto nomine veniunt, excitari. In hoc casu primo omnium symptomati urgentiori, atroci videlicet capitis dolori succurrendum duxi, eo quod ea dolorum ac spasmorum indoles ac potentia est, ut universam tam functionum naturalium quam motuum vitalium œconomiam non modo turbet & pervertat, verum etiam genuinam convenientium remediorum in sanando efficaciam impediat. Præscripsi itaque

que linimentum nervinum ex quatuor liquoris nostri anodyni & una balsami vitalis parte compositum cum linteo duplicato fronti & temporibus bis de die applicandum, utpote quod discutiente roboranteque & anodyna virtute sua mitigandis capitis doloribus mirifice opitulatur. Deinceps usum elixirii nostri sic dicti visceralis temperati, quod omnibus anthypochondriacis palmam præripit, inter prandium ad roborandam ventriculi & intestinorum vim digestricem, interposito nonnunquam laxante rhabarbarino, ordinatoque pro potu ordinario decocto radicis chinæ cum portione cinnamomi & corticum aurantiorum recentium, commendavimus. Quorum remediorum frequenti usu negotium mensium in ordinem redactum, vitiisque primarum viarum sublatis conveniens omnibus solidis partibus robur conciliatum per Dei gratiam effecimus.

OBSERVATIO IV.

Auditus gravitas per inediam sanata.

Vir generosus, Consiliarius Aulicus, quadragesimum annum nondum ingressus, constitutionis, ut ex pleno corporis habitu floridaque facie apparebat, sanguineo-phlegmaticæ, ob maiorem paulo ciborum appetentiam a dimidio anni pinguior factus ab eodem tempore obtusum & grauiorem animadvertit auditum, quem aëre præsertim pluvioso ita ingravescere conquerebatur, ut vix ullam vocem distincte satis percipere valeret. Multis quidem sed frustraneo effectu usus adminiculis, me tandem ad aulam Principis sui vocatum consuluit. Tum ego hancce auditus labem sine medicamentis me curaturum promittens curam per inediam hoc modo instituendam suasi. Primo omnium, purgato probe corpore & sanguine per V. Snem euacuato, ab omnibus iusculis, pinguibus, ovis, piscibus carneque cocta abstinere iussi, & nihil quotidie carnis præter eam, quam libra dimidia ponderat, portionem assatæ cum viginti aliquot passulis exacinatis & prunis coctis admisi. Dein, loco panis panem bis coctum & pro potu con-

suecto

ſueto Decoctum Chinæ, graminis & ſarſaparillæ bibendum commendavi; quo itidem ſingulis diebus mane ad aliquot patellas calide hauſto corpus ad blandum in lecto ſudorem componere deberet. Vt tandem vini potus ſit modicus, motus inſtituatur frequentior, & vigiliis potius quam ſomno Vir generoſus indulgeat, conſului. Ego quidem ex aula abiens vix ipſum huic ſeveræ medicationis legi obtemperaturum credebam; at ille nihiloſecius parcam victus rationem tam curate obſervavit, vt mihi a Principe in conſilium rurſus adſcito mirum plane videretur, obeſitatem ad ulnæ dimidium imminutam priſtinamque auditus integritatem exinde redditam fuiſſe; quod gratiſſimo animi adfectu nunciabat mihi lætiſſimus.

EPICRISIS.

Abſtinentiæ & inediæ tanta vis ineſt medicinalis, vt non modo in vitiis ſtomachi omnibus fere, in quibus eam CELSVS *Lib.* IV. p. 217. commendat, colluviem crudorum humorum abſumendo, calorem & tonum deficientem reſtituat, verum etiam copiam ſeri evacuando ſolidorum tonum intendat, totumque ſanguinis circulum cum excretionibus promoveat; ac adeo iis adfectibus, qui ex nimia ſeri abundantia proveniunt, occurrat inſigniſſime. Recte hinc HIPPOCRATES, *Sect.* VII. *Aph.* 59. corporibus præhumida carne præditis famem commendat; namque ſua hæc efficit ſenſim atque æqualiter. Et idem quoque *Lib. Epidem.* VII. æque ac *Celſus* in morbis capitis gravioribus exercitium corporis & abſtinentiam a carnibus, præſertim pinguibus & vino plurimum collaudat. Vt & ego plena fide teſtari poſſum, me in cachexia, ictero, exulcerationibus ſcorbuticis & variis cutis vitiis, neque minus in affectibus ſoporoſis & paralyticis ſola per inediam cura, quæ tantum fit carne pauciori aſſata ſine inflantibus, ſine pinguibus, & glutinoſis, mirificum effectum vidiſſe productum. Quoniam itaque hæc auditus labes a ſola humiditate in auditus partibus ſtagnante originem ſuam duxiſſe

ſe mihi viſa fuit, ſola quoque abſtinentia, quæ humidum nimium abſumit, ſublatam eam futuram bono omine iudicavi.

OBSERVATIO V.

Gravis ob auditio in femina ſenili.

Matrona ſexaginta & aliquot annorum, vegetæ alias conſtitutionis, & ob inſignem vim ventriculi concoctricem, qualiacunque æque bene digerens eſculenta; alvo nonnunquam ſicciore, tempeſtateque pluvioſa exiſtente, gravativum capitis cum auditus difficultate perſentit dolorem, qui a ſumtis cibis leniter ſubducentibus, ut dulcibus & ſalitis, vel etiam pilulis noſtris polychreſtis aut ab aliquot Balſami noſtri vitæ guttulis cum bombace auri inditis feliciter ceſſat. Aliquot abhinc menſibus in ſiniſtra aure audiendi facultatem penitus amiſit, quæ imminuta tamen in dextra remanſit. Suaſi hinc ut per intervalla rhabarbari drachmam unam cum uncia una Coffée in aqua leniter coctam ſolutamque biberet, & fruſtulum allii alternatim cum eſſentia quadam acuſtica, quæ eſſentiam Colocynthidis & Moſchi habebat, bombaci ad aliquot guttulas infuſa læſæ auri applicaret. Quorum remediorum uſu laudabilem percepit effectum.

EPICRISIS.

Quemadmodum, teſte *Hippocrate aph.* 24. *Sect.* III. pueri iuveneſque ob nimiam aurium humiditatem; ita ſenes ob harum ſiccitatem ſecundum eiusdem graviſſimi Auctoris placita aph. 31. ſect. 111. auditus vitiis valde obnoxii ſunt. Nunquam tamen non, annotante pariter *Hippocrate. Sect.* IV. *Aph.* 28. ſalutaris obſervatur alvus in aurium vitiis liquida, dum exinde motus ſanguinis a capite ad infernas partes egregie derivatur. Sed uti omnes ſenibus tam interni quam externi ſenſus; ita viſus quoque & auditus admodum debilitantur: & cum nervi membranæque ſenſoriorum in iis rigidiores non ſatis rore imbuti ſint ſubtiliſſimo nerveo; auditus pariter organon ad motum aeris tremulum percipiendum minus exiſtit idoneum. Quæ cum

cum ita ſint, externa ſpitituoſa remedia, quæ ſpiritus reficiunt & ſubtili acrimonia ſua ſtimulante vigorem & motum nervoſis tunicis addunt, nunquam deſtituta bono effectu deprehendi. Ideo quoque ab allii fruſtulo auribus immiſſo, quod plebeium & domeſticum experimentum eſt, ſingularem ſæpius fructum animaduerti. Quando vero paralyticam adfectionem auris unius aut utriusque comitatur vel ſequitur audiendi grauitas, aliquot ſalis volatilis purificati grana cum pauxillo caſtorei mixta auribusque indita, tonum & robur relaxatis partibus conciliando, eximie opitulantur.

OBSERVATIO. VI.

Auditus læſio ex vitio primarum viarum.

Vir quidam ſexaginta annorum, complexionis melancholico-cholericæ, jam a decem abhinc annis audiendi quadam difficultate ab angina maxime, quacum ſæpius fuit conflictatus, laboravit. Ad abigendum igitur hocce malum ſuaſu Medici cuiusdam Balſamo Schauriano per aliquod tempus frequenter uſus plenariam auditus in dextra aure abolitionem animadvertit. Cumque ſimul hæmorrhoides, quæ rite antea fluxerunt, penitus ſilerent, accidit, ut ſiniſtram pariter aurem, poſt lenem corporis motum aut ſub inclinato paululum capitis ſitu vehemens ſuſurrus ſibilusque afficeret, quem ex ventriculo cibis repleto ortum ducere judicans ita ſermone exprimebat: **Er fühle recht, wie es Ihm von unten hinauf als ein Wind hinein fahre.** Quæ cum ita ſint, ne audiendi facultate in altera aure æque privatus plane ſurdus euadat, vehementer metuit.

EPICRISIS.

Quemadmodum reliqua capitis & neruorum vitia ex pravis maxime humoribus oriuntur in prima regione ſtagnantibus, dum moleſta partium nervoſarum vellicatione ſpasmos concitant, quibus alienus cum ſanguine minus puro humor ad caput delatus ibi ſtagnat motumque & ſenſum pro diverſitate

locorum ac nervorum varium adigit: ita quoque in præſenti hoc caſu gravis aurium cum obauditione tinnitus ex primæ regionis vitio ſuos mutuari natales recte ſtatuitur. Quod vero ſi incidit, nihil ducimus conſultius, quam ut Medicus ad corruptos in primis viis humores & abhinc prodeuntes peruerſos ſanguinis ac humorum motus mentem probe aduertat. Craſſiſſimus enim error eſt eorum, qui neglecta in capitis affectibus prima regione ad caput tantummodo reſpiciunt variaque nervina, cephalica & nimis calida remedia adhibere ſolent, quibus tantum abeſt ut nervorum ſyſtema roboretur, ut potius humores ſtagnantes mirum exacerbentur, adeoque haud mirum videri poſſit, quare balſamum illud Auguſtanum in auditu difficili plus detrimenti attulerit, quam emolumenti. Memini me moleſtum aurium tinnitum crebrius infeſtantem in hypochondriaco, qui alvi erat adſtrictioris, paulo maiori doſi lapidum cancrorum cum aqua frigida ſumtorum præſentaneo auxilio mitigaſſe; quod pariter in ſenibus, in quorum ventriculo ingeſta facile coaceſcunt, a me obſervatum eſt. Ceterum, præſenti huic ægroto conſilium dedi, ut una cum pulvere noſtro præcipitante quatuordecim numero pilulas balſamicas alternis diebus ſumeret.

OBSERVATIO VII.

Contumax obauditio fortiori purgante curata.

Vixit ante triginta circiter annos celebris in Academia noſtra Profeſſor, vir provectioris ætatis, macilentus, qui cum per ſedecim & ultra annos audiendi ſenſu in dextra aure privatus, idem malum ſiniſtræ accedere auri deprehenderet, meum imploravit auxilium. Quare ego ſingulis ægritudinis momentis probe perpenſis a purgatione per pilulas cephalicas initium curationis ſuſcipiendum ſtatuens hancce præſcripſi formulam: Recipe Extract. panchymag. Crollii, Mercur. dulc. Cinnabar. aloes depurat: ſingulorum drachmam dimidiam, ſalis ſuccini, trochiſcor. Alhandal, reſin. gialapp. ana gran. XII. M. F. cum Balſ. Peruv. ex ſcrupulo uno N. XIV. pilulæ, quas

quas bis per hebdomadem mane adſumat. Ipſe vero profundis meditationibus implicitus minime attendit præſcriptum in capſula pilulis utendi modum, ſed eas brevi intervallo obambulando deglutit omnes. Binis circiter horis elapſis truculentis imi ventris cruciatibus, nec non nauſeoſa circa præcordia ſenſatione, crebrisque lipothymiis correptus confeſtim me vocari juſſit. Acceſſi igitur & interrogatis tam ſubitaneæ mutationis cauſis ægrum mox lecto tradendum variisque externis analepticis reficiendum curaui: tum vero, ut copioſo lacte & multis pinguibus utatur, ſuaſor fui. Quibus effectum per Dei gratiam eſt, ut ſoluta alvi conſtipatione quater alvum, licet inter acerbiſſima ventris tormina deponeret. Proxime abhinc capitis dextrum latus vehementiſſimi occupabant dolores ſpaſtici, qui circa aurem maxime dextram tanta ſæviebant atrocia, ut ſomnum omnino adimerent. Sed percepto dein horrendo, inſtar bombardæ exploſæ, in hac dolente aure fragore remiſerunt, & qui antea abfuit audiendi ſenſus perfecte rediit. Poſthæc in ſiniſtra pariter aure priori plane ſimilis ludebatur ſcena, nec diſſimili effectu; ſiquidem hac ratione priſtinæ auditus incolumitati noſter ex voto redditus ſuperſtes adhuc & integer plus minus ſex tranſegit annos.

EPICRISIS.

Notatu perquam dignus & plane mirabilis eſt purgantis acrioris in enormiori doſi ad ſurditatem ſanandam effectus, quo docemur, ad magnos, eosque contumaces & inveteratos morbos tollendos non levioribus ſed magnis & efficaciſſimis opus eſſe remediis. Procul dubio hæc ſurditas in nervo auditorio a tenaci humore obſtructo oborta a potenti medicamento vehementem nervoſis partibus motum, qui impactum humorem vecte quaſi expulit, inducente ſimul & ſemel remota fuit, quod ex ſonu fragoris interno cognoſcere licet. Ne autem tanta purgantis acrimonia propter ſpasmos in inteſtinis excitatos languido & ſenili corpori maius inferret damnum, hume-

ctantia & pinguia propinanda esse consului, eo inductus ratiocinio: si virulentam arsenici acrimoniam hæc ipsa remedia in copia assumta delinire & innoxiam reddere possint, multo magis ad acrimoniam purgantium demulcendam, ne noxam inducant, idonea esse.

OBSERVATIO. VIII.

Auditus abolitio a cura mercuriali male tractata.

Non adeo multo abhinc tempore misit ad me Serenissimus Princeps insignem militiæ præfectum, virum vigore & ætate florentem, ut ipsi auditum, quo penitus destitutus erat, restituerem. Cum in acerbi huius mali causam atque originem inquirerem ex salivationis mercurialis cura illud ortum duxisse ab eo intellexi, quod ob insigne tædium & molestiam non totam istam sustinere voluerit, sed corpus nimis cito frigido liberiorique aeri commiserit, a quo tempore caput gravari & auditus sensus turbari cœpisset, ita prorsus, ut per duos nunc menses audiendi facultate omnino careat. Perspecta sic mali causa curationem ita instruendam duxi, vt humor vitiosus interioribus ac sensibilioribus auris partibus firmiter impactus accommodata medicina removeatur. Quo fine omnium maxime exquisite corpus purgandum decrevi medicamento, cui non infirma vis sit, pravum subsistentem humorem a supremis & infimis locis proliciendi & foras eliminandi. Id quod hacce formula præstare solemus: Rec: Gummi ammon. depurat. Extract. rhabarb. alœs rosat. mercur. dulc. cinnab. singulorum drachmam dimidiam, trochisc. Alhand. salis succini, croci, castorei ana gr. XII. M. F. l. a. cum Bals. Peruv. Pilulæ ex scrupulo vno No. XX. quas pro dosi ter alternis diebus exhibuimus. Pro potu decoctum ex lignis temperatioribus paratum, vino interdicto & parciori victu præscripto, una cum pediluviis quovis die mane & vesperi tepide adhibendis commendavimus. Præterea externe gossypium balsamo nostro vitæ madidum auribus indendum nuchæque vesicatorium, quod in usu habemus, blandum atque benignum imponendum suasimus,

mus, ſubiuncto ſimul ad mucum e naribus eliciendum pulvere quodam noſtræ præparationis ſternutatorio. Quorum remediorum energia id Dei auxilio effectumeſt, ut malo in dies magis magisque decreſcente longe meliorem audiendi facultatem noſter adquiſiverit & cum aliis ſermones miſcere potuerit, quantumvis malum non ex toto fuerit ſublatum.

EPICRISIS.

Quam efficax & præſtabilis ad magnos ac præſertim ex contagio venereo ortos morbos eradicandos, cura eſt per ſalivationem perite & circumſpecte tractata, tam nociva, imo peſſima eſt, ſi ab imperito quodam homine, vel inſuper habito convenienti regimine, ſuſcipitur. Tantum enim abeſt, vt levamen adferat, ut malum potius exacerbet & pejora ſæpius difficiliusque ſananda accerſat ſymptomata, quod longa experientia edoctus plena fide teſtari poſſum. Ego a decenti regimine, quod ad ſanitatem recuperandam ſub hac cura ſumme neceſſarium eſt, neglecto, cum caput nimis cito frigori expoſuerunt ægri, jam terna vice in artis exercitio plenariam obſervavi ſurditatem, eamque, quod non inter initia ſtatim proſpectum malo fuit, immedicabilem. Quod vero tam difficilis ex hac cauſa natæ ſurditatis ſit curatio, hæc mihi ſubeſſe videtur ratio: Sub mercuriali cura a partibus extremis & infimis ad caput, maximeque ad glanduloſas ac nerveas ipſius membranas ſeri vitioſi copia magno cum impetu adpellitur, quas, uti in palato, naribus & gingivis videmus, nimium relaxat; hinc nihil dubii eſt, quin etiam ad nerveas illas tunicas, quae interiora auditus oſſa & concamerationes cingunt, humor vitioſus delatus hæreat, qui dein a frigore inſpiſſatus & impactus ex locis eiusmodi magis abditis difficillime dimovetur. Balſamum noſtrum ſpirituoſum, ſicut ad omnia nervorum vitia a nimia laxitate orta; ita quoque ad auditum, ſi ex eadem cauſa periit, reſtituendum, remedium multo pulcherrimum eſt & efficaciſſimum, quod humorem diſcutiendo egregium partibus

robur addit. Si rursus mihi eiusmodi obtingeret casus, suaderem salivationem, sed meliori vitæ ordine & regimine denuo instituendam. Id quod vero ut inter initia statim fiat, necesse est.

Plures de auditus vitiis casus legantur in Consult. ac Respons. Medicinal. Tom. I. Sect. I. Casu XXXIX. - - XL. & XLI.

CAPUT VII.

DE

APHONIA.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

Differentia soni & loquelæ.

VOce loquelæ vulgo intelligimus productionem vocum articulatarum, animi conceptus cum aliis communicantem. Vox autem non articulata dicitur sonus, & est aëris exspirati, atque per asperam arteriam, laryngem, hujusque rimam, quæ glottis audit, vi quadam expulsi, ad cava oris & faucium varie figurata facta illisio & repercussio. Quanquam igitur loquela a sono differat; tamen illa sine hoc fieri nequit, tantum abest, ut vitiatis, quæ edendo sono tributa sunt, organis, velut speciatim aspera arteria, ejusque caput, larynx dictum, cum annexis cartilaginibus, musculis, & nervis, nec non fornix palati sunt, produci possit; & hinc deperdita sonum efformandi facultate, loquendi simul potentia pereat, necesse est. Hinc jam ex antiquis GALENUS *L. de præcogn. post. h. c.* 6. multis evicit experimentis, quod nervorum recurrentium, qui ex pari vago & nervo accessorio efformantur, & ad laryngem, nec non docente novissime WINSLOVIO *Anat. P. III. §.* 112. ad linguam

guam tendunt, uno abſciſſo animal ſemivocale, utroque vero reſecto, plane mutum omnique & ſonum edendi & loquendi potentia deſtitutum reddatur.

§. II.

Quid per aphoniam intelligamus.

Hoc vitium, ubi ſonus cum loquela perit, quod in hyſtericis frequenter fit ſuffocationibus, vocatur a medicis aphonia. Nos autem, aphoniæ nomine ſtrictius ſumto, per eam intelligimus, loquendi ſive voces articulatas producendi impotentiam, a ſolo linguæ vitio pendentem: ubi ſoni quidem produci poſſunt, ſed lingua vocem articulatam extricare nequit, oppreſſisque potius conatibus conticeſcit. Huic valde affinis eſt linguæ hæſitantia, quam balbutiem, das Stammlen, & ea laborantes Pſellos vocamus: ubi voces quidem articulatæ proferuntur, ſed non ſatis diſtincte exprimuntur; quoniam lingua ad ideas tanta celeritate, quanta in mente excitantur, enunciandas, impar & quaſi nimium gravis videtur.

§. III.

Linguæ ſtructura.

Quum linguæ potiſſimum vitium in aphonia accuſamus, inque ea morbi ſedem collocamus: operæ pretium erit, illius ſtructuram, quantum noſtræ tractationi favet, paullo rimari. Eſt vero lingua muſculus, omnium fere mobiliſſimus; qui ob fibras varie figuratas, longitudinales, transverſas, perpendiculares, acuminatas, anguloſas &c. nec non muſculos mylo-ſtylo-hyo-& geniogloſſos, æque ac illos, qui oſſi hyoideo ſunt tributi, in omnem plagam celerrime moveri poteſt. Dicti hi muſculi vim ſuam movendi nanciſcuntur a ramo tertio, qui audit maxillaris inferior, paris quinti nervorum, quod totum ferme motorium eſt; quemadmodum par nonum ad guſtum efformandum deſtinatum eſſe videtur. Hac volubili & in omnem partem mobili lingua, ſi ſoni ope laryngis formati in certas litteras modificantur, oritur loquela. Quo vero difficilior linguæ motus eſt; eo difficilior fit loquela: & illo ceſſante, ceſſat loquendi potentia, licet ſoni ſatis clare produci queant.

§. IV.

§. IV.

Sedes & caussa proxima aphoniae.

Quum motus alicuius partis imminuitur vel tollitur per imminutum aut interceptum fluidi nervei in nervos influxum; nervi vero linguæ motui destinati a pari potissimum quinto proficiscantur: facile patet, sedem aphoniæ in dicto nervorum pari quaerendam, ejusque caussam proximam in plus minus imminuto fluidi nervei in illum nervum influxu collocandam esse. Et in hac confirmamur sententia, si consulamus anatomicas eorum sectiones, qui in vita fuerunt aphoni: sic testatur BONETVS *in sepulchr. anat. L.* 1. *Sect.* 22. *obs.* 7. se in viro ex melancholia in furorem abeunte, & aphono ad mortem usque manente, cerebrum siccissimum, nervorumque origines siccissimas solitoque graciliores, lingua illæsa, reperisse; & *obs.* 20. casum allegat ex RIVERIO, de balbutiente mortuo, in cujus cerebro circa nervos linguales cystis reperta fuit, foramen habens, & continuum serum plorans.

§. V.

Aphonia ex paralysi linguæ.

Quicquid igitur influxum fluidi nervei in nervos motui linguæ destinatos remorari valet; id ad aphoniam contribuit. Præcipua hinc consideratio debetur linguæ paralysi, quæ vel antecedit, vel sequitur affectus hemiplecticos & apoplecticos. Talis nonnunquam occurrit in senibus, corporibusque valde languidis ac debilitatis; & si sola est, præsagit plerumque hemi-vel apoplecticum affectum, si vero hunc excipit, cum torpore ipsius memoriæ ac ingenii complicatur, & prioris morbi recursum minatur. Lingua tali in casu ordinario est tumida, flaccida, semistupida, minusque mobilis, gustus imminutus, & in hemiplexia in altero tantum latere vitiata.

§. VI.

.. ex seri circa nervos stagnatione.

Levioris præsagii est aphonia, quæ ex serosorum humorum stagnatione, vel plane secessione, nervos quinti paris ad linguam tendentes comprimente proficiscitur; neque tamen minus gravis est, curationique satis rebellis. Hæc fit post excretiones ac exanthemata serosa, intus acta, fovente cumprimis

mis tempestate humida ac pluviosa. Sic observationes de aphonia post sudores cohibitos in A. N. C. *Vol. III. obs.* 82. post catharrum non rite tractatum in FORESTO *L. XIV. obs.* 32. & A. N. C. *Vol. II. obs.* 67. post variolas relicta *ibid. Vol. I. obs.* 112. relatas legimus. Ejusmodi secessio seri ad nervos linguales per externam quoque violentiam, ictum vel casum produci potest: unde aphoniam ex casu ab alto subortam describit POTERIUS *Cent. II. Cap. II.*

§. VII.

Oritur aphonia porro ex nimia sanguinis ad fauces, & linguam congestione; quæ vero imminuta humorum mole protinus cessare solet. Sic de tali affectu per insequutam narium hæmorrhagiam sanato casum videas in A. N. C. *Vol. III. obs.* 113. Idem malum sequitur etiam inopportunam venarum raninarum sectionem, si in valde plethoricis, non præmissa in pede venæsectione instituatur: unde quoque graves faucium inflammationes excitari, frequens docet experientia. Cumprimis vero ex hac caussa subortam aphoniam novi in fœminis, menstruorum vitio laborantibus, ac hysterica passione divexatis: concurrentibus nimirum imi ventris spasmis, qui humores vitales ad superiora cogunt; unde virgines circa pubertatis annos constitutæ, mensiumque eruptionem primum experientes hoc non raro incurrunt vitium. Conjunctum illud hoc in casu esse solet, cum tumore ac rubore faciei & oculorum, vasorum turgescentia, arteriarum vehementi pulsatione, & deglutiendi difficultate. - - *ex sanguinis congestione ad linguam.*

§. VIII.

Notabilis denique & satis frequens est aphonia, quæ vermibus intra ventriculi & intestinorum canalem hospitantibus debetur. Talis subito invadit, & exturbatis vermibus protinus remittit. Cognoscitur ex imi ventris torminibus vel prægressis, vel adhuc junctis; aliisque symptomatibus, vermium præsentiam significantibus: & originem trahit a spasmodicis partium imi ventris nervosarum contractionibus, quibus vita- - - *ex vermibus.*

les ſucci valido impetu ad fauces & linguam compelluntur, ibidemque ſtagnantes nervos motui linguæ dicatos comprimunt. Ipſe tales caſus ſæpenumero vidi, & feliciter curavi; nec aliorum auctorum deſunt teſtimonia: vid. A. N. C. *dec. III. anno. III. obſ.* 147. *Vol. II. obſ.* 62. & ibidem *obſ.* 160. exſtat caſus, de aphonia periodica, quæ toties invaſit, quoties tormina a vermibus fuerunt producta, hisque ſopitis ſtatim iterum ceſſavit.

§. IX.

Cauſſæ occaſionales & Prognoſis.

Dantur adhuc aliæ cauſſæ, quæ in diſpoſitis ad aphoniam plurimum contribuunt. Tales ſunt abuſus potuum ſpirituoſorum, & frequens crapula, unde aphoniæ ex ebrietate ortæ jam HIPPOCRATES 5. *aph.* 5. meminit. Porro huc ſpectat gravis terror, & refrigeratio partium praeſertim inferiorum: quæ momenta eo magis pernicialem vim exſerunt, ſi tempore, quo naturales fluunt hæmorrhagiæ, incidunt. Nec ſilentio prætermittenda tempeſtas pluvioſa, & commoratio in locis humidis; maxime in ſubjectis pituitoſis ac catharralibus. Prognoſis aphoniæ pro ejus cauſſis varia eſt: quæ enim ex vermium vitio, vel in paſſione hyſterica, aut menſium difficili eruptione accidit, curatu facilis eſt; quæ vero linguæ paralyſin pro cauſſa agnoſcit, omnem fere reſpuit ſanationem; aut ſanata facile redit affectumque cerebri graviorem præſagit.

CVRATIO CVM CAVTELIS PRACTICIS.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Aphoniam curaturus eo reſpicere debet, ut primum cauſſas influxum fluidi nervei in nervos linguales, hos comprimendo remorantes removeat, & deinceps robur earum partium confirmandum curet. Quemadmodum vero illæ cauſſæ multum inter ſe differunt: ita variam quoque medendi rationem exigi, quilibet perſpiciet; facileque colligetur, eam aphoniam

am, quæ caussæ intra ipsius cranii thecam reconditæ debetur, sanationem admittere non nisi difficillimam.

§. II.

Cura aphoniæ ex linguæ paralysi subortæ.

Quæ igitur ex vera linguæ paralysi suboritur aphonia; poscit seri ad nervos & cerebrum decumbentis discussionem & evacuationem. Repetenda hoc loco ea sunt, quæ capite de Paralysi docuimus; & opus adgrediendum venæsectione, clysteribus paullo acrioribus, diureticis, sternutatoriis &c. speciatim in usum vocanda & ipsi extrinsecus linguæ sunt adplicanda nervina & balsamica, quo nomine commendari solent aquæ spirituosæ liliorum convallium, primulæ veris, spiritus rorismarini, serpilli, formicarum, essentia ambræ, balsami Peruviani, oleum cinamomi, caryophyllorum, & nostrum vitæ balsamum, paucis guttis sacharo excipiendum, & sub lingua detinendum. Interne etiam dictum vitæ balsamum cum tribus spiritus salis ammoniaci vinosi, & duabus tincturæ antimonii acris partibus combinatum, bis vel ter quotidie ad XXX. guttas summo cum fructu exhibebitur: nec erit alienum, blanda nuchæ adplicare vesicatoria.

§. III.

Aphoniæ catharralis curatio.

Si sudorum suppressiones, aut excretionum catharralium cohibitiones ad malum contribuerunt: nihil superat diaphoreticorum & diureticorum rite usurpatorum efficaciam; restituta enim diaphoresi, mox redire deprehenditur loquendi facultas. Laudem hinc merentur quam maximam infusa theiformia, cum blando regimine potanda; spiritus cornu cervi succinatus, tinctura antimonii acris, essentia succini, maxime si cum essentia balsami Peruviani, aut balsamo vitæ nostro permisceantur.

§. IV.

Aphoniæ sub salivatione mercuriali evenientis curatio.

Fit nonnunquam, ut sub ipsa mercuriali salivatione aphonia accedat; quando scilicet serosi ac salivales humores nimia quantitate ad fauces & linguam redundant. Quo in casu eo dirigenda est curatio, ut humores isti a capite deriventur &

evacuentur. Præſtant hoc decocta diaphoretica, calide bibenda; & laxantia, maximeque pilulæ cephalicæ, acriori ſtimulo imbutæ, non neglecto convenienti regimine.

§. V.

Emplaſtrum ad aphoniam.

In aphonia, quæ poſt inſultus hemi & apoplecticos remanet, ſatisque pertinax eſt, inſignem uſum emplaſtrorum, quæ ex terebinthina, ſeu pice, & gummatibus Carannæ, maſtychis &c. parantur, & nuchæ adplicantur, obſervavi: reliqua enim, utut generoſa remedia, hoc in caſu, ſpem omnino fallunt.

§. VI.

Aphoniæ ex ſanguinis vitio curatio.

Si malum a nimia ſanguinis verſus caput congeſtione proficiſcitur; omne fere curationis punctum convenienti ſanguinis ſubtractione abſolvitur. Hanc oportet eſſe largam, & pro circumſtantiarum ratione vel per venæſectiones, in pedibus, brachio, & nonnunquam ſub lingua inſtituendas, vel ſcarificationem ac cucurbitas adminiſtrare decet. Iungenda his pediluvia, quæ humores ad inferiora derivent; nec non interna antiſpasmodica nitroſaque, eo quod his in caſibus infernarum partium ſpasmi plerumque ſint complicati. Hinc operæ pretium faciunt pulveres temperantes cum nitro cinnabarique mixti, aut liquor noſter anodynus, cum eſſentia caſtorei maritatus.

§. VII.

Cautela circa venæſectionem & ſpirituoſa.

Quamvis venæſectio remedium ſit generoſæ & magnæ ad hunc affectum efficaciæ: attamen cavendum, ne ea promiſcue utamur. In ſenibus enim, languidis, viribus exhauſtis ac magis pituitoſis ſubjectis plus adfert detrimenti, & præſervandi apoplexiam ſine juſto liberalius adhibita, hanc potius provocat. Locum potius habet, ubi pulſus celer eſt & magnus, facies rubicunda, ſanguineque turgida: quo tamen caſu ſtricturæ infernarum partium clyſteribus, frictionibus, ac pediluviis prius ſunt demulcendæ. Ante tuſam venam in plethoricis cavendum etiam eſt a medicinis calidioribus, ſpirituoſis ac nervinis,

vinis, earumque tam interno, quam externo usu; quoniam humores magis commovent, eorumque raptum ad fauces augent.

§ VIII.

Si spasticæ constrictiones faucium & linguæ aphoniam produxerunt; uti fit in hystericis & hypochondriacis paroxysmis, in quibus deglutiendi juncta est difficultas: plus juvant externa paregorica, quam interna remedia. Commendantur nimirum eo fine frustulum castorei, vel nucistæ, vel theriacæ, vel salviæ sub lingua detentum, aut balsami vitæ cum liquore anodyno mixti paucæ guttæ linguæ instillandæ. Præterea operæ pretium faciunt clysteres carminativi, fotus & insessus emollientes ac pediluvia. *Externorum anodynorum usus.*

§. IX.

Quæ denique vitio vermium intra canalem intestinorum stabulantium fit aphonia: facile curatur anthelminticis, ac iis remediis, quæ stricturas intestinorum demulcent. His enim quiescentibus, redit loquendi facultas; sed nondum sublata caussa, quam vermes præbent, sæpius iterum aboletur. Quare sub quiete spasmorum opera est danda, ut ingrati hospites convenientibus e corpore proscribantur adminiculis. *Aphoniæ ex vermibus curatio.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Virgo spongiosioris habitus, floridæ faciei, sanguinis & succorum plena, & octodecim annos nata, aliquando cum mensium patiebatur profluvium in itinere constituta, nimio semet exposuit frigori. Domum redux dolore capitis gravativo, turgidis ac rubicundis in facie existentibus vasis, corripiebatur; noctem transigebat inquietam, & mane omni loquendi potentia se destitutam sentiebat. Hæc per quatuor durabant dies; quibus nec cibum nec potum adpetebat, somno fruebatur turbulento; mens tamen & omnes sensus sibi constabant, *Aphonia post menstrua frigore suppressa.*

bant, ac extremæ quoque partes calore perfusæ erant. Medicus, cum alvum strictiorem deprehenderet, clysterem protinus infundi, deinde ex vena in pede tusa tres cruoris circiter uncias detrahi jussit: sed aphonia magis invalescebat. Ego vocatus, & pulsum adhuc celerem atque magnum animadvertens, venam rursus incidendam, septemque sanguinis uncias adhuc mittendas curavi: & postea, pulsu satis valido existente, essentiam castorei, cum spiritu salis ammoniaci & liquore anodyno minerali remixtam, triginta ejus guttas quavis quarta hora ex aqua liliorum convallium sumendo, ordinavi. Brevi post per totum corpus erumpebat sudor, facies detumescebat, somnus erat tranquillior, & continuata per nycthemeron medicina, loquendi facultas omnino redibat.

OBSERVATIO II.

Aphonia a pedum refrigeratione orta.

Priorem casum illustrat alius, qui sic se habet: Puella novem annorum macilenta, ex refrigeratione corporis maximeque pedum noctu facta, mane in loquendi difficultatem cum linguæ tumore incidit. Præscripta protinus externa pariter ac interna cephalica & nervina nihil utique ferebant opis. Hinc vocatus ego, cum adhuc frigidos deprehenderem pedes, eos fricari & pediluvio ex aqua simplici, furfuribusque triticeis bis quotidie imponi jubebam: quibus spem fallentibus, suadebam, ut binæ cucurbitulæ cum scarificatione brachiis admoverentur. Quo facto post aliquot horas magnum sensit levamen; & adhibito subinde capitiluvio, quod ex vino cum herba thymi, saturejæ, serpilli & majoranæ confectum erat, perfectam recuperavit sanitatem.

EPICRISIS VTRIVSQVE CASVS.

In hoc utroque casu debetur aphonia congestioni sanguinis ad caput; quæ per partium inferiorum refrigerationem fuit provocata, & quidem majori cum periculo in priori casu, ubi simul cohibita sunt menstrua. Adplicata in hisce casibus mox

ab

ab initio specifica cephalica, volatilia & nervina plus nocent, quam prosunt, siquidem stagnantem sanguinem magis commovent, & calefaciunt. Iis potius opus est remediis, quæ derivant a capite congestionem, & infernarum partium stricturas demulcent: quorum primaria sunt pediluvia & sanguinis missiones. Pediluvia non ordinare soleo, si pedes existunt frigidi, nisi per frictiones hi paullulum incaluerint. Sanguinis missiones in fœminis, menstrua & horum retentionem passis per venæsectionem in pede; in tenerioribus autem, quæ lunare nondum persolverunt tributum, per cucurbitulas cum scarificatione brachiis admotas, quæ etiam in pueris & infantibus locum habent, summo cum fructu sæpius institui. Sed notari meretur, sanguinis detractionem sufficientem esse debere, quoniam, si parcior fuerit, plus infert detrimenti: unde eam in priori casu repetendam putavi. Si pulsuum vehementia adhuc continuat, subjungenda antispasmodica; & denique blanda nervina.

OBSERVATIO. III.

Aphonia a vermibus.

Requisivit haud ita pridem vir egregius & de nostra arte optime meritus meum supra singularem adfectum consilium, quem in conspectum dare operæ pretium erit: Honesto loco natus puer, qui vegeta semper usus valetudine nunc undecimum complevit annum, nec levissimi quidem loquelæ vitii per totam vitam suam meminit, ex improviso loquendi destituitur potentia, adeo ut præter verbum Mama, quod sub magno nisu voceque submissa profert, nihil omnino articulata voce pronunciare queat. Accedunt insuper molestæ hinc inde tensiones spasticæ, quæ totum cervicis & dorsi tractum in consensum rapiendo insignem his partibus torporem movendique & flectendi impotentiam inducunt. Medicus tam acerbi mali causam in verminosam rejiciens progeniem varia contra vermes alias efficacissima eaque laxantia, roborantia, antispasmodica & præcipitantia adhibuit remedia tantumque profecit, ut

ut dejectis quindecim lumbricis, ciborum adpetentia cum virium aliquo augmento redierit, somnus tranquillior & alvus quotidie lubrica sit; at vero grave istud sermonis impedimentum sine ulla in melius conversione per quinque nunc hebdomadas pertinacius insistit. Ego igitur primo omnium vermium colluviei melius educendæ consulendum arbitratus sequentes ob egregiam vermibusque contrariam indolem suam mihi frequentes pilulas præscripsi, quarum septem bis in septimana, maximeque circa lunæ mutationes propinare iussi, interiectis pulveribus ex salis amari gr. XV. nitri purif. Corall. ana gr. vi. compositis. Formula autem pilularum hæc fuit: Rec. Asæ foetid. myrrh. elect. extr. tanacet· rhabarb. aloes rosat. mercur. dulc. ana drachmam unam, extr. croci gr. vi. M. F. l. a. cum ess. castorei Pilulæ ex scrupulo No XX. Denique, ut externe quoque suppetias feramus, partes a spasmis nimium debilitatas roborando, per intervalla collo & cervici imponendum suasimus epithema, quod ex aquæ Anhaltin. spirituosæ unciis quatuor, bals. nostri vitæ uncia dimidia & bals. Peruv. drachmis duabus confectum erat. Quorum remediorum usu per aliquod tempus protracto loquela indies melior redire coepit.

EPICRISIS.

Varia & terribilia subinde sunt, quæ a verminosa progenie in nervosarum partium systemate concitantur symptomata, quorum quidem causam ego non tam in rosione tunicarum intestinalium nervearum, quam potius in exhalationibus acribus causticis, quæ ex vermium corpore & excrementis exspirant, quibusque omnis generis insecta scatent, reponendam esse statuo. Innumera fere sunt, quæ adversus peregrinos hosce & virulentos corporis hospites habentur & venditantur remedia; sed ego præter mercurium dulcem cum purgante, ut resina gialapp. vel diagryd. sulphurato mixtum nec præsentiora inveni nec securiora, quam asam foetidam, tanacetum, alli-

um,

um, ſemen ſantonici, camphoram & denique lupulum, quæ odore potius animaculis hiſce adverſo quam alia quadam ſubſtantia ſuam exſerunt operationem.

OBSERVATIO IV.

Octo annorum puer annuo abhinc tempore corripiebatur variolis, quæ cum & rariſſime adparerent & poſt eruptionem protinus ſubſiſterent, accidit, ut variis exinde morbis fieret obnoxius, maximeque crebris defluxionibus ſollicitaretur ſeroſis, quæ tuſſim, raucedinem & coryzam ſubinde inducere ſolebant. Hæc quidem ſymptomata congruis medicamentis ſæpius fuerunt mitigata; at vero, quum proxime abhinc magna abdominis cum duritie quadam jungebatur intumeſcentia, bis medicus intra breve ſpatium medicinam exhibuit vomitoriam, ſed infauſto plane effectu; ſiquidem coactas haſce vomitiones non adeo multo poſt excipiebant vomitus ſpontanei, qui cum gravi diarrhoea ſtipati per octo decemve dies miſere noſtrum divexabant. His dein compoſitis, cum ſubitanea viſus obſcuratione tanta linguæ accedebat immobilitas ſermoniſque difficultas, ut ne verbum quidem puer, licet anxie nitens, proferre poſſet. Præter hæc inſignis caput tumor omneſque artus vehemens occupabat tremor & laſſitudo, quæ adeo ingraveſcebat, ut viribus magis magiſque dejectis tandem animam placide exſpiraret.

Paralyſis linguæ emetico ſuſcitata.

EPICRISIS.

Nullus fere morbus eſt, qui tam dira tamque varia & per multos annos durantia in infantibus poſt ſe relinquit ſymptomata, quam ipſa varioloſa febris, ſi aut variolarum eruptio & ſuppuratio non recte procedit, aut exantlato morbo ſanguinis & humorum maſſa per remedia ſanguinem depurantia aptamque victus rationem, in convenientem temperiem & eucraſiam non redigitur. Hinc certe in praxi medica occurrit fre-

quentiſſime, poſt variolas & morbillos a læſis pulmonibus pectoris morbos, ab affectis viſceribus abdominis tumores & indurationes cum alvi fluxibus, & a tumore glandularum meſaraicarum ſcirrhoſo atrophiam reliquarum partium concitari. Nihil autem eſt abſurdius & periculoſius, quam citra ullam indicationem medicinam exhibere emeticam, qua proh dolor! in noſtro ægroto non modo alvi fluxus fuit proritatus, ſed etiam impurum ſerum ob graviores ſpaſmos ad cerebrum cum impetu propulſum primo nervi optici, dein quoque ſublingualium paralyſin effecit, quibus mors tandem ſupervenit. Ideo vero maxime hanc obſervationem allegare placuit, vt probe conſtet, quantam medicamenta imprudenter adhibita adferant noxam, & quam frequenter medici, quod dicere pudet, morborum imo mortis cauſſa exiſtant.

OBSERVATIO V.

Aphonia ex inſultu apoplectico.

Vir octogenarius, habitu corporis ſicciore præditus, ter minimum in anno, ut februario, junio & octobri menſe ſanguinem e vena tuſa emittere ſolitus, vitam ab omni morbo egit immunem, viribusque & animi & corporis probe ſemper valuit. Hac vero æſtate, cum regiones noſtræ a fervidiſſimo ſolis æſtu præter conſuetudinem incaleſcerent, ſuaſu alius medici conſuetum illud evacuationis genus neglexit. Sed ſubito inde inſultu correptus apoplectico, arteriis valde pulſantibus, oculis rubentibus totoque corpore æſtuante omnem ſenſum una cum loquendi potentia amiſit. Sub tali rerum ſtatu ego conſultus primo omnium venam in brachio aperiendam, ventrique clyſteres emollientes injiciendos & balſamum vitæ noſtrum, non poſthabitis aliis remediis, ori naribusque admovendum ſuaſi. Quibus Dei auxilio id effecimus, ut mitagata morbi & ſymptomatum atrocia mente æger ad ſe redierit, præter quod hæſitantia linguæ diutius permanſerit; quam tamen frequenti oris cum vino, cui aliquot balſami noſtri guttulæ inſtillatæ erant, collutione felici eventu ſuperavimus.

EPI-

EPICRISIS.

Quam efficax atque egregium in plurimis ſenum morbis & avertendis & abigendis remedium ſit V. Stio, vel ſola hæc obſervatio evincere poteſt. Neque deficit ratio: in ætate enim provectioribus, maxime ſi firmo adhuc ſtomacho & integra appetentia gaudent, ob exercitationis defectum corporisque inertiam non tam facile, ut in iuvenibus, ſuperabundantis ſanguinis conſumitur copia: & ſi natura ab hoc onere minus ſeſe liberat, neceſſe utique eſt, ut arte ſubtrahatur; quod venæ inciſione perficitur commodiſſime. Perperam igitur & male fundata inductus ratione ſanguinem inter dies caniculares evacuare prohibuit medicus, quod tamen eo magis fuiſſet neceſſarium, cum ea tempeſtate ſanguis nimius ob auctum expanſionis & orgasmi gradum facile hinc inde in partibus nobilioribus ſubſiſtere & graves admodum inducere valet ægritudines. Nec dubitandum, quin in noſtro caſu a ſimili cruoris in capitis venis ſtagnatione levior ille apoplexiæ inſultus cum ſermonis difficultate originem duxerit; quo fine ego in curatione adornanda primo omnium venam in brachio tundendam cum præſentaneo ægri levamine commendavi. Dein vero clyſteres emollientes ventri infundere & ad effræniorem ſanguinis motum compeſcendum aliquot per intervalla pulveris nitroſi doſes porrigere juſſi, ſubjuncto ſimul infuſo theiformi, ex herba meliſſæ, beton: cardui bened. floribus ſalviæ & anthos compoſito, quod cum paucis olei macis guttulis ſacharo infuſis bibere æger debuit. Ceterum hac morbi hiſtoria confirmamur, nulli fere morbo quam apoplexiæ aphoniam ſociari frequentius, adeo, ut etiam aliquod tempus poſt non raro remaneat & facillime generetur, ſi a ſtagnante intra caput ſanguine ſerum ſecedens poros cerebri penetrat & radices nervorum relaxando ſenſum motumque earum partium, ad quas nervi excurrunt, hebetat ac labefactat.

CAPUT VIII.

DE
DELIRIO MELANCHOLICO ET MANIACO.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

Melancholia & mania gradu tantum differunt.

HAud paucos fore arbitror, qui mirabuntur, me affectus, qui natura & symptomatibus plane dissimiles videntur, in uno capite pertractandos sumsisse & ad unam retulisse speciem. Attentiori vero usu & observatione discimus, utrumque morbum ex una eademque origine & causa continente, videlicet nimio sanguinis ad imbecille cerebrum appulsu, suboriri & nisi gradu ac invasionis tempore variare, adeo ut melancholia pro morbo primario, mania vero pro ejus exacerbatione & effectu accidentali habeatur rectissime. Id quod etiam quam optime Medicorum agnoverunt veteres. Hinc TRALLIANUS *Lib. 1. cap.* 16. nihil aliud esse maniam prodidit, quam melancholiam ad majorem gradum redactam, ut propter tam arctam connexionem facillime ex uno morbo in alterum fiat transitus. ARETÆUS *Lib.* 3. *cap.* 5. melancholiam maniæ initium & originem esse, illamque incremento magis quam alia causa in furorem prolabi perhibet. Quam conspirationem etiam quotidiana & attentior confirmat observatio, cum melancholici, præsertim si morbus inveteratus fuerit, perfacile in maniam incidunt, qua cessante melancholia rursus sese prodit, licet postea per certas periodos furor revertatur. Neque admodum diversa est ipsa medendi ratio: quicunque enim consilio & arte causam melancholiæ pro-

propiorem vel levare vel tollere recte didicit medicus, ad maniam quoque vel avertendam vel sanandam admodum existit idoneus.

§. II.

Ante vero quam meditatio nostra in interiorem horum affectuum naturam, genesin & differentiam descendat, placet omnino, quibus phænomenis, symptomatibus ac notis tam melancholia quam mania sese prodat & dignoscatur, ex veterum, maxime Græcorum monumentis proponere, eo quod hisce regionibus variæ deliriorum species admodum olim fuerunt familiares. Nullus vero rectius & accuratius horum morborum descripsit historiam, ipso ARETÆO, qui Libr. 3. inter notas melancholicorum has ponit: quod tristes, abjecti torpentesque sint absque ratione, ingenti pavore trepident, male sint animati, vigilent, solitudinem ament, in iram proni atque mutabiles sint, de minimis quibusque rationem quærentes, nihil largientes, sed non ita multo post simplices & prodigi. Addit deinde, alvum plerumque aridam esse, jam nihil dejicere, jam vero sicca, rotunda atroque humore biliosо circumfusa; urinam paucam reddi, acrem & biliosam, multum flatuosi spiritus in præcordiis esse, ructus putridos, graveolentes ex ore ferri, nonnunquam & humidum quoddam acre cum bile rejici, faciem impallescere, arteriarum motus parvos esse, pigros atque invalidos, & ægros in sumendo cibo esse avidissimos. *Signa melancholiæ.*

§. III.

Signa, quæ maniam indicant, idem gravissimus Auctor ita describit: Ad iram excitati maniaci furore penitus insaniunt, quidam magnum spatium decurrunt, nonnulli vociferantur; alii ab hominum conspectu in solitudinem fugiunt & secum tantummodo versantur; alii sua membra dilacerant. In summo ægritudinis impetu variis secundum quietem visis perturbantur, immoderate venerem concupiscunt & palam sine ullo aut pudore aut timore concumbunt. Cum vero inclinatus *Signa maniæ.*

 est

eſt morbus, ſtupidi, quieti, mæſtique ſunt; in notitiam quoque morbi venientes ſua calamitate miſeriaque triſtantur. Et hæc ſunt, quæ morbum aut præſentem aut declinantem comitantur ſymptomata; paucis nunc, quæ in artis exercitio diligentius annotavimus ſigna maniam antecedentia nos ſuppeditabimus. Inter hæc vero præcipua ſunt oculi rubentes ſanguineque ſuffuſi, palpebrarum inconſtans vibratio, mutati a ſolito mores, ſuperbia vultu, voce & geſtibus ſe prodens, ſtridor dentium, odium erga hunc vel illum ſingulare, ſomnus parvus, cephalalgia vehemens cum auditus excellentia auriumque tinnitu & ſonitu muſico: quo referri etiam meretur inſigne illud, quo increſcente morbo pollent maniaci, membrorum robur frigorisque tolerantia incredibilis, nec non in feminis collectio ſanguinis in mammis.

§. IV.

Differentia maniæ a phrenitide.

Verum enim vero, cum hæc maniæ ſigna valde etiam communia ſint delirio acuto, quod phrenitidis nomine venit, indicandum omnino eſt, in quo vtriusque diſcrimen ſtatuendum ſit. Si quando igitur in acuta febre delirium eſt, vel in ejus vigore ſequitur & levata febre mens redit, phrenitis appellari ſolitum eſt. Neque id genus morbi aliud deſiderat remedium, quam quod curandæ febri idoneum eſt. Quod ſi autem furor longius recipit ſpatium nullamque febrem junctam habet & ex ſtatu melancholico emergit, maniam dicere affectum in ſcholis medicis usque eo receperunt. Neque ſilentio prætermittere oportet, dari adhuc inſaniam ſeu deſipientiam, quæ nec melancholiæ, nec maniæ aut phrenitidis nomine recte exprimatur, cujus generis eſt, quæ in homine etiam ſano ab aſſumto narcotico, ut ſolano furioſo ſeu ejus baccis, lolio temulento, hyoſcyamo & ejus ſemine, datura, ut pluribus conſtat exemplis, excitatur; quæ tamen accommodata medicina adhibita brevi remittit penitusque tollitur.

§. V.

Vt vero propiores & proprias horum singulorum affectuum continentes causas, ad quas tollendas unice vera medendi dirigi debet methodus, eo accuratius dignoscamus, e re omnino erit operæque pretium, ut, quæ in sectione eorum, qui his deliriis perierunt, inventa fuerunt, proferamus. Notatu vero digna est observatio, quæ in M. N. C. p. 234. Dec. II. Ann. 6. de maniaco dissecto legitur his verbis: multas in cerebri basi ad instar retis complicatas vasorum carotidum & vertebralium ramificationes observavimus: post exemtum cerebrum in pelvi relictæ seri cruentati propemodum sex unciæ fluitabant: elevata deinde digitis in basi cerebri medulla oblongata & detectis ventriculis a latere sitis in conspectum venit plexus choroidæus prægrandis, a butroque latere totam interiorem ventriculorum superficiem perreptans & ex multis insignibus vasis sanguiferis constans: ubique hic plexus vesiculis lividis pisiformibus refertus fuit, quæ lanceola apertæ serum gelatinosum fundebant. Sic quoque *Henricus ab* HEER, *Obs. 3. pag.* 45. de maniaci anatome hæc refert: inventum fuit cerebrum siccissimum, durum & in summa parte digitis friabile, flavedine citri æmula undiquaque ad altitudinem digiti tinctum; observatum circa ventriculos mollius & humidius: nervorum origines comparuerunt siccæ.

Sectio deliriis mortuorum.

§. VI.

Singularis quoque debetur animadversio anatomiæ phrenitici, quæ in M. N. C. *Dec. II. Ann. IV. obs. 162.* habetur, ubi vesicula fellis bile picis liquidæ instar repleta inventa fuit & sinus falciformis massam polypiformem continebat: pia mater multis vasis turgida accurate a cerebro separari poterat, tunica longe erat crassior & amplioribus instructa vasis. Similis se mihi obtulit observatio ante triginta & ultra annos in studioso nobili extreme melancholico, qui delirio in statu variolarum accedente moriebatur. In sectione musculi totius corporis valde densi, compacti & robusti nulla pinguedine obducti, (nam pan-

Continuata sectionis historia.

panniculo adipoſo fere carebant,) conſpiciebantur; veſicula fellis tota repleta erat bile craſſa & inſtar picis nigerrima, quem atrum colorem etiam nunc in ſcriniis meis adſeruata exhibet: pancreas magnum, craſſum & durum ſe ſiſtebat. Vaſa duræ & piæ matris ſanguine craſſo turgida & in hac varicoſa apparebant, e ſinu falciformi concretio ſanguinis atri in polyposam ſubſtantiam concreti extrahebatur atque ventriculis cerebri liveſcens ſerum innatabat.

§. VII.

Definitio melancholiæ

Quibus recte & diligenter perſpectis ſedem & interiorem horum deliriorum cauſam jam clarius exponere atque ex his ſuppoſitis ſingulorum non nominalem ſed realem exhibere definitionem, in proclivi eſt. Melancholia igitur eſt firmior cum mente alienata phantaſia, certis objectis valide inhærens, cum diuturno animi angore, inquietudine, metu & triſtitia ſine ulla cauſa manifeſta juncta, a valde difficili ſanguinis copioſius in cerebro congeſti ac ſtagnantis per vaſa ejus progreſſu oborta.

- - maniæ

Mania vero eſt violenta inſania cum temeritate & ingenti membrorum robore conjuncta, a vehementiori ſanguinis craſſi, copioſi & melancholici per cerebri vaſa cum magno æſtu tranſpreſſione proveniens.

- - phrenitidis

Phrenitis denique eſt inſania cum febre, a ſtaſi ſanguinis inflammatoria in vaſis cerebri orta.

§. VIII.

Sedes deliriorum.

Sedem igitur omnis delirii in cerebro eſſe, clariſſime intelligitur, quam etiam ipſe HIPPOCRATES *libro de morbo ſacro* probe agnovit, *hac parte*, inquiens, *ſapimus & intelligimus & videmus & audimus, & turpia & honeſta cognoſcimus, & hac ipſa etiam inſanimus.* Nam cerebrum omnino eſt pars illa corporis nobiliſſima, in qua plane occulto & inperſcrutabili modo divina ſapientia eminens & valde ſublime mentis ſive ſpiritus immortalis, neque minus ingenii, phantaſiæ & memoriæ ſenſuumque externorum recondere voluit domicilium. Quamvis vero iſtius principii intelligentis & ſenſitivi natura & eſſentia, ex qua ejus effectus ac facultates profluunt, plane

ſit

ſit abſtruſa & menti humanæ incognita, id tamen per accuratam & attentam obſervationem didicerunt medici, quod pro diverſa ſanguinis natura, conditione & motu per cerebri vaſa eminentes illæ facultates animæ tam rationalis quam ſenſitivæ mirifice varient, immutentur & pervertantur, adeoque morum, inclinationum & deſideriorum differentia ex hoc fundamento explicari debeat. Id quod jam olim in diſſertatione *de temperamento fundamento morum & morborum* fuſius deduxi.

§. IX.

Quod itaque ad cauſas deliriorum proximas attinet & continentes, veteres, quibus ſanguinis circuitus ignoratus fuit, varias & plane alienas in medium produxerunt. Ita horum alii atram bilem exundantem ejusque raptum ad caput, nec non nimiam cerebri ſiccitatem; alii ex recentioribus ſpirituum animalium in melancholia naturam ſiccam & aquæ ſtygiæ æmulam, in furore vero inflammabilem & ſulphuream accuſarunt indolem. Sed noſtro iam tempore non modo corporis ſed & animi morborum cauſas longe rectius ex ſanguinis conditione explicare novimus, a qua ſententia nec vetuſtiſſimum Auctorem HIPPOCRATEM alienum fuiſſe ex *libro de flat:* intelligi poteſt, vbi ſcite dixit: *ſanguis multum confert ad prudentiam, ita ut hæc permutetur & opiniones peregrinæ mentem occupent animumque percellant, ſi is conturbatus & perturbatus fuerit*, & eodem loco *ſanguis ſi in conſtanti habitu conſiſtit, conſiſtit etiam prudentia, eo vero permutato, hæc ſimul concidit.* *Opiniones Medicorum de cauſa deliriorum.*

§. X.

Et certe conſtanti obſervatione & experientia habemus comprobatum, omnes illas, quæ animæ adſcribuntur functiones, ad quas ſanæ rationis, ingenii & phantaſiæ vires una cum inclinationibus referimus, ſecundum naturam & ordinem ſeſe habere, ſi ſanguis juſta temperie & quantitate gaudens ad ce- *Animæ functiones in homine unde dependeant.*

rebrum delatus per ejus vaſa placido, libero & æquabili fertur itinere, adeo ut hac ratione ſenſus etiam externi, niſi vitium in ipſo organo ſit, recto ordine ſuccedant; has omnes vero nobiliſſimas functiones & immutari & perverti, imminui vel penitus deficere, quando videlicet ſanguis & humores a naturali temperie & quantitate deflectentes ad cerebrum devecti non æquabili & moderato, ſed valde difficili, tardo & impedito, aut nimis celeri & vehementi motu progrediuntur.

§. XI.

Cauſa deliriorum proxima

Quæ cum ita ſint, a vero nos haud aberrabimus, ſi cauſam melancholici affectus continentem in ſanguinis craſſioris nimio ad imbecille & flacceſcens cerebrum appulſu, ſtagnatione & difficillimo progreſſu; furoris vero originem & fundamentum in ſanguinis craſſioris & melancholici vehementiori & impetuoſo per cerebri vaſcula & fibrillas motu collocamus. Cuius aſſertionis veritatem ex infra dicendis, ubi convenientem cauſarum antecedentium & remotarum nexum monſtrabimus, rectius diiudicare licebit.

§. XII.

quæ anatome probantur.

Quum vero jam ſupra ſatis clare & ad oculum per anatomen deliriis defunctorum demonſtratum dedimus, in variis corporibus diſſectis non modo ſanguinis motum per caput immutatum & plane perturbatum fuiſſe, dum vaſa nimio ſanguine infarcta & varicoſa ſe præbuerunt, ut propter ſtagnationem ſerum extra vaſorum alveos effuſum in baſi cerebri ſat magna copia repertum ſit; verum etiam cerebri corticem & medullam ſua textura læſam maleque affectam apparuiſſe; nemo ſane dubitare amplius poterit, & horum affectuum & mortis cauſam in hoc ipſo præternaturali ſtatu ponendam eſſe.

§. XIII.

Cauſæ mediatæ ſunt 1) cerebri debilitas, quam inferunt animi pathemata,

His ita conſtitutis, ſequitur jam ut diſpiciamus, quænam ex reliquis cauſarum generibus ad anomalum illum & plane perverſum ſanguinis per capitis & cerebri vaſa curſum ſymbolum ſuum conferant. Inter has primum locum peculiaris cerebri debilitas, quæ recte dici meretur mediata cauſa deliriorum, obtinet,

net, utpote ſine hac præcedente non tam facile adeo grave motus ſanguinis vitium in hac parte exoriri poteſt. Et hæc quoque præcipua fuit ratio, quare varias has deliriorum ſpecies in hoc Tomo IV. noſtræ medicinæ ſyſtematicæ, ubi de morbis atoniæ agitur, pertractandas conſtituerim. Ad illum vero ingignendam præcipue referendi ſunt graves animi affectus, præſertim diuturnus mœror, triſtitia, metus, animique angor ac terror, quorum magna eſt, ſicut ad omnium partium, ita etiam cerebri robur debilitandum & vim vaſorum ſyſtalticam imminuendam potentia. Ad quam claſſem etiam acriores mentis labores atque inopportunæ ſtudiorum cauſa diutius protractæ lucubrationes pertinent, quibus ob diſſipatos ſpiritus ſic dictos animales, ſtaminum, quæ in cerebro & medulla oblongata ſunt, vis motrix & ſenſitiva mirum infringitur. Et inde quoque intelligi poteſt quare litterati & qui nimium meditationibus indulgent, plus quam plebeii mentis alienationibus ſint obnoxii.

§. XIV.

Deinde ex cauſis, quæ ad graviſſima diſponunt deliria viresque animi ac corporis deſtruendo & vaſorum, membranarum ac ſtaminum cerebri tonum debilitando plurimum valent, multum ſibi vendicat veſanus amor, de quo obſervationes legi poſſunt apud FOREST. *lib.* 10. *obſ.* 29. & 30. BARTHOLINUM *Cent. II. hiſt.* 69. it. apud VALERIOLAM *Lib. II. obſ.* 7. Maximam tamen noxam infert amor in feminis viri potentibus ſed nondum nuptis, qui a genitalis liquoris, ſub otioſa maxime & lauta vita liberalius in glandulis vaginalibus ſecreti longiori mora & corruptione provenit, quod teſtantur obſervationes, quales exſtant apud PLATERUM *Libr. I. prax. cap.* 3. *Gregor.* HORST. *T. II. op. Lib.* 2. *Obſ.* 68. & EPHEM. *Obſ.* 126. *Dec. II. Ann.* 10. Cum enim lege commercii, quod animæ cum corpore ejusque fluidis & ſolidorum motu intercedit, ex copioſius congeſto & ſtagnante in organis ſpermaticis ſemine imagines & ideæ venereæ in phantaſia excitantur, fit *amor nimius.*

omnino, ut phantasia firmissime hisce ideis inhærente usus rationis sæpius minuatur & invertatur. Neque plane de nihilo est statuere, spirituosum seminale liquidum mora corruptum per vasa lymphatica redire ad sanguinem & quasi ex consymbolismo fluidum illud, quod in sanguine, cerebro & nervis motibus & sensibus præest, contaminare, ut hac ratione ingens virium oriatur dejectio.

§. XV.

nimia seminis profusio.

Porro observationes testantur medicæ, a nimia seminis tam voluntaria, quam involuntaria profusione morbi tum melancholici tum maniaci profluxisse originem. Ita *Henricus ab* HEER *obs.* 60. exemplum sexagenarii producit, qui a nimia seminis sub diebus canicularibus profusione melancholicus redditus est, & FORESTVS *in Obs. lib.* 10. *obs.* 25. juvenem quendam melancholicum media æstate juvenculam uxorem ducentem & ex effreni veneris usu in furorem coactum fuisse refert. Nam nihil notius est, quam quod semen delibatissima & agilissima sanguinis pars sit eandemque fere indolem cum fluido nervorum habeat; unde etiam fieri observamus, ut ab immodica seminis profusione & sensuum functiones & ingenii vires mirum debilitentur, imo etiam alii, qui ex cerebri vitio nascuntur, morbi progignantur.

§. XVI.

hæreditaria dispositio.

Multum quoque nosse refert, deliria quæ diutius protrahuntur, certis familiis admodum esse solennia, adeoque ad morbos hæreditarios, qui a parentibus ad liberos tranferuntur, justissime referri. Quorum morborum, ut ego quidem arbitror, vix alia subest causa, quam quod morbida & invalida partium solidarum & motricium natura ac textura per nativitatem propagetur, maxime si generationis tempore his affectibus parentes correpti fuerint.

§. XVII.

narcotica & opiata.

Nihil vero tam celeriter & inopinato, etiam sine ulla alia causa præcedente, sanum ceteroquin hominem in dementiam

præ-

præcipitare poteſt, quam narcoticum ſive ſtupefactivum, inſcienter adſumtum. Hinc res per experientiam ſatis nota eſt, quod a ſemine daturæ, hyoſcyami, a baccis belladonæ &c. brevi tempore perfecta amentia induci poſſit. Si quis vero paulo curioſior fuerit in nocentiſſima horum energia inquirenda, conſulat obſervationes de his paulo diligentius conſcriptas, quales reperiet in M. N. C. *Dec. III. Ann. III. obſ.* 170. WILLISIO *de anim. brut. Cap.* 12. *p.* 2. MATTHIOL. *in Dioſc. p.* 756. 938. LOBELIO *in novis ſtirpium adverſariis*, BORELLO Cent. IV. obs. 45. HELMONTIO lib. *demens idea.* Neque exercitatioribus medicis ignotum eſt, eas medicinas, quæ opium habent, in delirio improvide datas illud magis intendere & contumacius reddere, tantum abeſt, ut componant, aut levamen afferant. Cujus plane peculiaris effectus rationem invenire non adeo obſcurum eſt, ſi conſideramus, hæc ipſa remedia ſulphure quodam abundare valde vaporoſo, naturæ adverſo atque graveolente, quod calore reſolutum in corpore in exhalationes explicatur, quæ minimis cerebri & nervorum poris profundius inſinuatæ fluidi ibi puriſſimi vim motricem & fibrillarum neruearum elaterem labefactant, adeo ut omnium ſenſuum & motuum notabilis fiat defectio atque inverſio.

§. XVIII.

Ad deſtruendum cerebri vaſorum & ſtaminum naturalem tonum ac tenſionem multum quoque prægreſſi morbi, præſertim acutæ febres faciunt. Hinc quid obſervatione frequentius eſt, quam quod poſt febres ardentes, præſertim diutius protractas, poſt febrem ſic dictam Hungaricam, ſynocham putridam, cholericam ſeu cauſum, interdum quoque poſt varioloſam, phrenitides & ex hiſce demum chronicas deliriorum ſpecies proficiſci. Cujus effectus ratio ex facili inde poteſt repeti, quod ſub tanto febrili æſtu, qui plerumque cum aſſidua vigilia conjunctus eſt, nerveum fluidum, quod tam ſenſibus quam motibus perficiendis ſpeciatim dicatum eſt, diſſipetur. Læditur quoque exinde non parum ipſius cerebri fibroſa tex- *prægreſſi morbi.*

 tura

tura & ſtructura, ut deinde nec ſecretio liquidi animalis rite perfici poſſit.

§. XIX.

Ebrietas.

VItimo loco, ad cerebri imbecillitatem & fluidi nervei vitiatam indolem immodicus ſpirituoſorum potulentorum abuſus & inde profecta ebrietas multum momenti adfert, quare etiam non minus eleganter quam vere ebrietas a SENECA epiſt. 83. dicitur inſania, *vinolentiam, inquit, crudelitas ſequitur, violatur enim exaſperaturque exinde ſanitas mentis.*

§. XX.

2) Sanguinis congeſtio ad caput, quam producunt, ira.

Ordine jam accedimus ad eas cauſas inquirendas, quibus ſanguinis motus ex partibus inferioribus impetuoſius ad caput urgetur, inter quas nihil omnino, quod tam ſubito melancholiam in maniam convertere, aut ſilentem reſuſcitare paroxiſmum valeret, reperimus, quam vehementem iram, qua majorem in maniacis cauſam vix ullam eſſe jam olim GALENVS *lib. 6. aph.* 23. reputavit, præſertim ſi vana ſuperbiæ opinio & faſtus, odium & vindictæ cupiditas jungantur. Equidem melancholici natura ad iram concipiendam difficiles ſunt; qua tamen ubi ſemel data occaſione accenſi ſunt, tam efferato furiunt impetu, ut niſi ægrius componi poſſint. Nocet vero ideo maxime melancholicis ira, quia ſanguis eorum craſſior atque compactior in vehementiſſimum adactus motum ſubtilem teneramque cerebri texturam graviter lædit nec tam facile ſiſti curſu ſuo poteſt.

§. XXI.

externum frigus.

Hunc cenſum quoque ſubit frigus externo corpori, maximeque inferioribus ejus partibus improvide admiſſum. Cui quantum debeatur in affectibus noſtris ſuſcitandis teſtari videntur ipſi melancholicorum paroxyſmi & exacerbatæ invaſiones, quas nunquam fere non horripilatione & frigoris ſenſu in externis partibus prægreſſo ſuboriri conſpicimus. Nec adeo difficile erit, ex accuratiori horum penſitatione ſæviſſimorum ſymptomatum, quorum luxurians in melancholicis progenies eſt,

eſt, rationalem ſuggerere ætiologiam: Quodſi enim ſub tali horrore frigorisque ſenſatione extremus corporis habitus ſpasmo quaſi conſtringitur, ſanguis propter anguſtiora ſpatia minoresque vias majori ad interiora vi & impetu fertur, abhinc vero in vaſis majoribus, maximeque pulmonibus, corde & cerebro ſubſiſtens pro horum locorum varietate varias creat moleſtias. Ita circa præcordia anxietates oppreſſivas, ſuſpirioſos anhelitus, cordis tremorem ac palpitationem, in capite vertiginem & gravitatem, oculorum ferociam, longas vigilias variaque & uni rei infixa infert phantaſmata.

§. XXII.

Neque minus referri huc merentur excretionum ſanguinearum tam naturalium quam artificialium in utroque ſexu imminutiones aut ſuppreſſiones; quare ab omiſſa in plethoricis, quæ antea conſueta fuit, venæ ſectione pariter ac ab irregulari hæmorrhoidum vel menſium ſucceſſu, vel his imprudenter cohibitis, aut narium hæmorrhagia improvide ſedata melancholiam originem repetiiſſe certa experientiæ fide conſtat. Nec diſſimili ratione res ſeſe habet, ſi quando poſt exantlatos partus labores parcior ſuccedit vel plane ſupprimitur lochiorum fluxus, vel etiam ſi circa pubertatis annos menſes difficilius erumpunt. Exinde enim ſæpius & melancholiam & maniam ſubortam confirmant obſervationes, quarum innumeræ a probatiſſimis auctoribus proditæ leguntur. Ita HIPPOCRATES, diutina edoctus experientia *lib. de ſuperfœtat. T. I. cap. 24.* ſcribit: ordinaria ſanguinis evacuatio intercepta furere facit. FORESTVS *libr.* 10. *obſ.* 23. & 24. item BINNINGERVS Cent. I. obſ. 37. a menſibus ſuppreſſis maniam ortam adnotarunt & *Zacutus* LVSITANVS *Lib. I. prax. admirand. obſ.* 37. & 57. poſt hæmorrhoidum ſuppreſſionem melancholiam & maniam ſecutam retulit. Siquidem a ſanguine ſtagnante & copioſius circa inteſtina congeſto horum tunicæ nerveæ compreſſæ ad ſpaſticos ſtimulantur motus, quorum vi ſanguis congeſtus per metaſtaſin ad ſuperiora, maximeque ad caput transprimi-

excretionum ſanguinearum ſuppreſſiones.

primitur. De quo inverso sanguinis redundantis motu elegans apud HIPPOCRATEM *lib. de virgin. morb.* extat locus, qui dignus est ut hic transcribatur: *Virgines nubiles & maturæ viro delirium, ut dæmones quosdam videre se putent, magis patiuntur, una cum mensium descensu, antea non valde hinc afflictæ. Postea enim sanguis in uterum confluit velut effluxurus: cum igitur osculum exitus non fuerit apertum, sanguis autem amplius influxerit propter cibos & corporis augmentum, tum sanguis non habens effluxum præ multitudine resilit ad cor & ad septum transversum. Cum igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, postea ex torpedine delirium apprehendit.*

§. XXIII.

malum hypochondriacum & hystericum

Ex quibus jam dictis & adductis facile reddi poterit ratio, quare & mali hysterici & hypochondriaci melancholia frequentissimum sit symptoma. Res enim in theoria medica pervulgata & satis perspecta est, ex atonia viscerum & impeditiori sanguinis crassioris ac copiosioris per hæc transitu spasmos & flatus in abdomine progigni, a quibus tanquam ex fonte omnia illa, quæ hypochondriacis & hystericis obveniunt pathemata profluunt & derivari possunt.

§. XXIV.

3) sanguis crassior, quem ingignit vita sedentaria.

Hisce expositis respiciendum erit ad ea, quæ ad sanguinis crassioris genesin & stagnationem in partibus multum conferre valent, inter quæ primo loco otium & vitam laboris expertem ponendam esse arbitramur, quæ tam ad ingignendum morbum hypochondriaco-hystericum, quam ad subsequens inde delirium plurimum omnino valet. Sicut enim conveniens corporis exercitatio egregium solidis partibus robur addit, humoresque fluxiliores reddit & vegetiorem eorum circuitum promovet; ita ex hujus defectu vires corporis cum omnibus suis functionibus labefactari, salutares & naturæ solennes excretiones imminui, humores subsistere ac mora crassiores ac lentiores fieri quotidiana observatione deprehendimus. Quæ

omnia

omnia longe graviora fiunt, si jungitur solitudo & homines ab omni conversatione remoti vivunt in se quasi conversi; tum enim variæ menti inanes & minus jucundæ imagines falsæque ideæ, cum quibus ægre colluctandum est, sistuntur.

§. XXV.

Victus crassior. Neque ex causis remotioribus esculenta & potulenta excludenda sunt. Quodsi enim ob excessivam acidi in ventriculo progeniem homines voraces sunt, nimium adpetunt, aut crassioris texturæ cibos, induratos minusque solubiles & flatulentos adsumunt, nec tamen sufficienti potu utuntur, crudiores inde compactioresque humores, qui materiam & pabulum nostris præbent affectibus, ingenerantur; a quibus in sanguinem adductis stamina & fibræ carneæ rigidiores, duriores & ad motum exercendum minus promtæ sunt & idoneæ.

§. XXVI.

Quæ sit sanguinis & excretionum constitutio. Illud præterea ex meis observationibus ad naturam melancholicorum & maniacorum explicandam adiiciendum putavi, quod illorum sanguis e vena emissus calidior & ater observetur, qualem etiam ETTMULLERUS *in colleg. Pract.* p. 993. invenit & LINDANUS adnotavit, dein quod tardius & parcius serum deponat atque in lance ponderatus gravior sit, lentius evaporet & plus crassi magmatis, quam serum sanorum relinquat. Fæces alvi quod attinet, hæ plerumque parciores ac duriores, coloris ex rufo obscurioris, quandoque etiam grysei, urinæ vero, quæ sub accessione minguntur, tenuiores ac leviores observantur.

§. XXVII.

Subiecta deliriorum. Quod attinet subjecta hisce mentis affectibus præ aliis obnoxia, notari meretur, homines non modo tardos, stupidos & obliviosos, sed sæpius quoque valde ingeniosos, poetas, philosophos, & qui profundioribus matheseos & algebræ studiis nimium delectantur, melancholico affectu corripi. Contra vero per experientiam liquidum est, eos, qui tempera-

menti melancholico-cholerici habituque corporis macilento præditi ſunt, ſtrictiores ac tenſiores fibras cum celeriori arteriarum pulſu obtinent, nec non qui promto in iram animo quotidiana fere domeſticorum altercatione, præſertim inter cibum, facile fortiterque commoventur, in furorem proniores exiſtere. Neque tamen prorſus excludendi ſunt natura langui-di, debiles animoque timidi & humidiori ac laxiori carne inſtructi, quod vel exinde clarius apparere arbitror, quum virgines & mulieres, maxime ſi menſtruæ aut in puerperio lochialis excretionis vitio laborant, morbis cum mentis alienatione iunctis valde videamus expoſitas. Nec denique ſanguineos, ut perite monet HIPPOCRATES *lib.* 2. *epid.* 6. *Sect.* 3. & GALENVS *lib.* 3. *de locis affectis cap.* 6. a melancholico & hypochondriaco malo immunes eſſe, itidem attenta confirmamur experientia.

§. XXVIII.

Prognoſis delirii a cauſa morali.

At vero, quum ad ſpecialem mentis morborum indolem ac genium rite dignoſcendum & abhinc iudicium de ipſorum eventu & curatione recte formandum multum omnino faciat, valde diverſas, quæ ſe offerunt, circumſtantias probe cognitas perſpectasque habere; conſiderandum maxime omnium erit, num morbus a cauſa magis morali ſive animæ, quam phyſica ſive corporis vitio ſuam repetat originem atque fomentum. Nihil enim in artis exercitio occurrit frequentius, quam ut primam morbi cauſam ſcrutantibus nobis referatur, celerrimas & ſubitaneas animi commotiones, iram, terrorem, diuturnum mœrorem & angorem, vel etiam veſanum amorem occaſionem malo & primam originem ſubminiſtraſſe. Quibus ſi cerebri & internorum ſenſuum a parentibus accepta imbecillitas, vel notabile in diæta vitium, ut ebrietas, multa corporis refrigeratio, aut immodicus veneris uſus acceſſerint, non novum certe & inſolitum eſt, homines ceteroquin ſanos & vegetos, nullo manifeſto morbi chronici indicio apparente, in eiusmodi mentis morbos illabi, illapſos difficulter admo-

admodum, & nisi lento gradu ex iis emergere. Quod enim si incidit, morbum magis idiopathicum & essentialem esse adeoque ipsum mentis domicilium insigni labe affici pro certo habendum est.

§. XXIX.

Verum melior convalescentiæ spes apparet, si delirium melancholicum est symptomaticum & affectionem in viris hypochondriacam, in feminis hystericam comitatur, quod cognoscere licet, ubi spasmis, flatibus, borborygmis & ructibus prima infestatur regio, diaphragmatis cum anxietate fit compressio, alvi adest durities & molestæ hypochondriorum cum renisu distensiones urgent; quibus haud raro lancinantes capitis dolores, vertigines, aurium susurrus cum multis vigiliis iungi solent. Eadem facilioris sanationis spes est, si ex intermittente febre perperam curata, aut suppresso mensium, lochiorum vel hæmorrhoidum fluxu, aut etiam a sumto narcotico insania sua sortitur incunabula; hæc enim, convenienti medicina adhibita & excretionibus illis naturalibus iterum revocatis, egregie mitigatur aut prorsus depellitur.

Symptomatici ex malo hypochondr. vel hysterico orti.

§. XXX.

Præterea, sicut omnes cerebri ac spirituum morbi suos habent gradus vel remissiores vel intensiores suasque servant periodos, quibus per intervalla redeunt; ita pariter in singulis amentiæ speciebus hoc animadvertere licet. Quando igitur leviores sunt accessiones & incipientes, non adeo difficile in curando est negotium; quo diutius vero inhærent & altiores egerunt radices, eo esse pertinaciores & curatu difficiliores, imo, si parum habent remissionis, prope insanabiles, certissimum est. Temporis enim diuturnitate ipsa mentis & liquidi nervei sedes, cerebrum structura texturaque sua ita invertitur, ut nisi summo artificio reparetur. Quod vero tam rara delirantibus contingat curatio hanc subesse puto rationem, quod maniaci Medicos plerumque respuunt & ipsa medicamenta vano veneni metu aversantur, melancholici autem, & præsertim hypochondriaci

Differentia & prognosis ratione graduum

Ratio difficilis curationis.

medicamentis nimium indulgendo nova quotidie a Medicis, quos ſæpiſſime mutant, adſumunt adeoque in peius res ſuas ipſi convertunt. Peſſimum porro, quod auctiorem & deſperatum maniæ gradum indicat, ſignum eſt, quando maniaci poſt profundiorem ſomnum iugiter delirant, nec validiorum remediorum, ut purgantium & emeticorum, nec intenſioris frigoris vim ſentiunt. Et ſi tandem plenaria virium ex ſomni defectu & longo ieiunio fit fatiſcentia, vel, ſi epileptici, convulſivi aut ſoporoſi affectus ſuperveniunt, mortem ante portas eſſe cenſendum eſt.

§. XXXI.

Prognoſis delirii recidivantis.

Deinde non ignorata perito Medico erit hæc peculiaris mentis morborum indoles & ab aliis differentia, quod longo interdum ſpatio plane ſileant & intermittant, ita prorſus, ut homines perfecte ſani mentisque compotes interea habeantur; certis vero temporum periodis, maxime circa ſolſtitia & æquinoctia, ſub quibus exorti fuerunt, revertantur. Quodſi vero talis morbi genius eſt, neutiquam de ſalute deſperandum eſt, ſi modo Medicus malum radicitus exſtirpare ſatagat & ipſe æger obſervanda probe obſervet. Audiamus de hoc acutiſſimum ARETÆI iudicium, quod *lib.* 3. his verbis expreſſum legitur: *furor & intermittit & diligenti curatione radicitus evellitur, ſed intermiſſio non ſincera eſt, quando per ſe furor deſinit, cum non congruenter aut medela, aut temporis anni clementia curatur. Nonnullos namque qui penitus ſoluti morbo videbantur, aut veris tempus, aut error in victu, aut ira caſu aliquo proritata denuo ad furorem revocavit.*

§. XXXII.

Maniaci raro aliis morbis implicantur.

Singularem deinde meretur animaduerſionem, quod natura apud maniacos interdum optime ſuas tum naturales tum vitales obſervet functiones, ut ideo nonniſi raro alio corripiantur morbo, utut plurimæ ad morbos diſponentes externæ cauſæ non deficiant. Inde quoque delirantes non facile epidemice

mice grassantibus morbis sunt obnoxii. Neque desunt exempla eorum, qui sub gravibus his mentis affectibus ad septuaginta & plures annos vitam produxerunt.

§. XXXIII.

Solutio deliriorum.

Fit nonnunquam, ut solius naturæ bene valentis beneficio sine ulla remediorum ac medicorum ope dictorum mentis morborum, per criticas sanguinis sive per nares sive uterum, sive anum excretiones, salutaris fiat solutio; quæ eo certior evenit, si ab illarum suppressione originem malum duxerit, rectissime id observante HIPPOCRATE, qui *Sect.* 6. *aph.* 21. hæmorrhoides & varices insaniam solvere, perite prodidit. Nec mihi ignota sunt exempla, ubi nonnulli gravi melancholia hypochondriaca in iuventute affecti provectiore ætate hæmorrhoidum fluxu accedente immunes manserunt. Ex quo etiam fit, ut alvi fluxus & dysenteria hisce morbis sæpe finem faciant, verissimo teste HIPPOCRATE *Sect.* 7. *aph.* 5. Quod ego pariter mea ipsius experientia confirmare possum, quum pronuper in iuvene ex terrore in stuporem mentis delapso maniam subortam in diarrhœam feliciter terminatam viderim. Præter hæc digna est, quæ probe teneatur, observatio ab eodem HIPPOCRATE *Sect.* 5. *aph.* 65. proposita: *quibus tumores in ulceribus apparent, non insaniunt; his autem derepente dissipatis insaniæ fiunt.* Cuius insignem fidem faciunt aliæ historiæ, quæ scabie & pustulis in cute subortis melancholiam decrevisse memorant. Ita puellam maniacam per ulcera in crure orta curatam refert FORESTVS *lib.* 10. *obs.* 24. sicut e contrario ab occluso ulcere melancholiam cœpisse auctor est *Amatus* LVSITANVS *Cent.* 2. *obs.* 47.

CVRATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

QVod ad rectam & securam medendi methodum attinet, hæc sicut unice caussis morborum tum avertendis tum re-

 mo-

movendis debet esse subnixa, quum ex causis cognitis indicationes curatoriæ & accommodata desumi debeant remedia: ita vix alia via in percurandis mentis affectibus procedendum esse censemus. Iam vero satis evidenter in superioribus demonstratum dedimus, causam delirii tam timidi, quam furibundi proximam & continentem in impetuoso sanguinis & humorum ad imbecille caput motu eorumque vel difficiliori, vel nimis accelerato per vasa cerebri transitu, quem presso pede varii turbatæ phantasiæ effectus subsequuntur, ponendam esse; quare curationis scopi, qui tum ad præcavendos tum amoliendos hos morbos faciunt, præcipui habendi sunt, ut 1) sanguis in cerebro nimia copia congestus abhinc ad inferiora derivetur æquabilisque ac liber eius per caput & universum corpus progressus procuretur 2) ut causæ materiales & occasionales, quæ naturalem sanguinis temperiem pervertunt eiusque metastasin seu palyndromen efficiunt, removeantur & consuetæ, naturales & salutares excretiones in ordinem redigantur, 3) ut cerebri vasis ac membranis vis naturalis systaltica, quæ nimis deiecta est, restituatur.

§. II.

Veterum optima deliriorum cognitio & curatio.

Ante vero quam intentionem hanc feliciter & cum laude exsequamur, monendum esse duco, antiquissimos artis nostræ antistites, maximeque Græcos in affectibus hisce tam recte dignoscendis quam persanandis nostri temporis Medicis longe esse præferendos, eo quod non modo ex tanta deliriorum in suis regionibus ubertate & frequentia maiorem sibi experientiam adquirere, sed ipsorum quoque remediorum vires ac virtutes melius explorare potuerint. Id quod vel solus suo confirmat exemplo HIPPOCRATES. Hic enim primum *lib. de insania* veram deliriorum causam ita delineat: *postquam*, inquit, *cerebrum derepente calefactum fuit, sanguine in venis effervescente, insomnia vident horrenda & facies flammescit, oculi rubescunt & mens aliquid mali operari cogitat. Cum autem sanguis rursus ad venas dispersus fuerit, quiescit.* Quibus perite dictis dein præstantissi-

ma

ma subnectit præsidia, dum in eodem lib. V. Snem, aquæ potum, & veratri potionem &c. plurimum commendat. Nec ab hac simplicissima medendi methodo discedunt reliqui veteres medicinæ scriptores. Quodsi enim monumenta ipsorum curatius evolvendo deliriis medendi rationem inquirimus, simplicissimis certe remediis, ut sunt venarum sectio, balnea ex aqua dulci parata, aquæ puræ & mineralium fontium potus, lac & eius serum, evacuationes tum leniores, tum pro circumstantiarum ratione validiores, ad ferales istos affectus debellandos summo cum fructu eos frequentissime usos fuisse deprehendimus.

§. III.

Quid de V. Sne statuerint veteres.

Ex universa vero remediorum classe nullum est, quod ab antiquis ad sedandos hos perniciales capitis morbos magis celebratum ac laudatum est, quam venarum sectio, de cuius utilitate & administratione elegans exstat locus apud TRALLIANVM *lib.* 1. *cap.* 16. qui dignus est, ut commemoretur: *melancholia*, inquit, *ex copia sanguinis fit, si habitus corporis tenuis, ætatis vigor, si hæmorrhoidum vel mensium suppressio, si facies multo quam antea rubicundior est venæque magis turgescunt, tunc ante omnem aliam curationem sine cunctatione sanguis mittendus est & venæsectio, si vires robustæ sunt, satis generosa. Si vero vires talem non tolerant, necesse est bis aut sæpius paulatim educere. Si vero humor sanguineus cerebro quasi impactus sit, tunc audacter venam in fronte secabis.* Sed cedro dignam & apprime utilem addit cautionem, ne ante convenientem corporis vacuationem id fiat: *nam*, ait, *si circa caput aliquid moliri cogites prius quam totum corpus recrementis liberum reddideris, offendes magis quam iuvabis copiosiorem materiam ad partem affectam attrahendo.*

§. IV.

Quod ulterius ostenditur.

Est quoque dein ex Græcis ARETÆVS, qui V. Snem summum in curanda melancholia remedium, interpositis valde utilibus cautelis, ita deprædicat: *Si crassus, biliosus & ater est san-*

ſanguis, vena utique ſecanda eſt; verum non eodem die ſed aliis diebus repetendo, quantum ſatis eſt ſanguinis detrahatur: eodem vero die modum ſanguinis mittendi vires declarabunt: medio tempore corpus, quo aliam euacuationem ſuſtinere valeat, liberalius nutriatur: ſi ſunt graciles & ſanguinis inopes, paulum ſanguinis mittendum, quatenus videlicet V. Snem vires ſentiant, ſed nullam noxam earum tenor accipiat: quocirca, ſi plus, quam decet, ſanguinis effuderis, natura cibi penuria de propria ſede dilabitur, hoc eſt, labefactatur. Neque aliud remedii genus ad peſſimos animi morbos vincendos opportunius magisque neceſſarium exiſtimat CÆLIVS AVRELIANVS *lib. I. cap. 5.* ubi præter phlebotomiam maxime omnium ſimul ſcarificationem cum hirudinum adpoſitione commendat his verbis: *cum ſtatus paſſionis apparuerit, detonſo capite atque raſo cucurbitam infligimus, adiuncta ſcarificatione.* GALENVS quoque V. Snem in ea melancholiæ ſpecie præſcribit, quæ ſedem in venis habet & univerſum corporis habitum occupat, cum e contrario Arabes in ea curanda particulares ſanguinis per venas iugulares, frontis, temporum, evacuationes præ reliquis laudant, vel cucurbitulas cum ſcarificatione humeris applicant, vel etiam hæmorrhoides hirudinibus reſerant.

§. V.

Noſtra de V. Sne ſententia & admonitio.

Hanc methodum ſequuti ſuperioris ſeculi excellentiſſimi Medici FERNELIVS, RIVERIVS, MERCVRIALIS, HORNIVS, SYLVATICVS, *Joann.* FORTIS, BALLONIVS, idem remedium tum ad avertendos tum ad ſanandos hos morbos efficaciſſimum omnibusque aliis longe anteponendum eſſe uno ore confirmant. Et profecto, ſi meam hoc loco interponere licet experientiam, inter præſtantiſſima hiſce morbis accommodata auxilia iure meritoque habendam eſſe ſanguinis miſſionem cenſeo, hac tamen obſervata cautela, vt, ſi ſanguinis craſſi & grumoſi adſit redundantia, primo vena in pede, dein, interiectis aliquot diebus in brachio, tum in capite, vel in collo vena iugularis provide ſecetur, aut ſtylo ſtramineo naribus intruſo ſanguinis prorite-

ritetur profluvium. Tandem etiam venam in fronte hoc modo pertundere expedit, ut collo prius deligato faciei venæ inflentur & dein lancetta non adeo acuta, ne pericranium lædatur, ſed obtuſa inciſio fiat.

§. VI.

Balneorum a veteribus commendatio.

At vero ſunt adhuc alia, quæ tam in affectu melancholico, quam maniaco ob ſingularem, quam præſtant opem a veteribus ſumme commendantur remedia, quæ inter præcipue eminent balnea; quo nomine non modo univerſalia, ubi corpus totum, vel ad præcordia tantum in aquam tepidam immittitur, verum etiam particularia, ut ſemicupia & pediluvia debent intelligi. Videamus igitur, quid veteres de hoc remedii genere in ſcriptis ſuis prodiderint. Primo vero omnium *Alex.* TRALLIANVS *lib. I. p.* 117. eximias ipſi laudes in melancholia tribuit: *Dulcium* inquit, *balneorum uſus, ſi quid aliud, melancholicis opitulatur. Sed ægri in balneo morentur diutius ac in calidam deſcendere cogantur, omnino etiam ſi æſtas fuerit in eo diutius deſideant.* Pari ratione ARETÆVS *lib. 7. p. m.* 134. melancholicos in aquis ſponte calidis ſæpe commorari iubet: *Raræ enim*, ait, *& molles carnes ad ægritudinis remisſionem maxime faciunt. Nam ſiccæ & tenſæ melancholia laborantibus carnes ſunt.* Ex Methodicis quoque eſt *Proſp.* ALPINVS, qui melancholicos tepidis balneis tum in univerſum corpus, tum præcipue ſupra capitis ſuturam ſtillantibus perfecte ſanatos memorat. Vid. *lib. de Med. Aegypt.* p. 115. Haud diſſimili ratione ad maniam ſedandam veteres balnea præſcripſerunt, uti factum fuiſſe videmus a *Cælio* AVRELIANO, qui uſum aquarum naturalium, ut ſunt nitroſæ, maniacis ſummopere ſuadet, idque eo magis, ſi odoris non tetri fuerint, quo capitis membranæ quatiantur. Quod itidem exemplo ſuo comprobat GALENVS, qui *lib. ſuo de locis affect. cap. 9.* ſolo uſu balnei ex aqua tepida parati plurimos ſe melancholicos & maniacos perſanaſſe gloriatur.

§. VII.

Operationis ratio.

Quod vero etiamnum balnea ob egregiam virtutem ſuam maximam mereantur commendationem, facile quisque agnoſcere poterit, ſi ipſorum operandi modum accuratius paulo conſiderare velit, qui in eo conſiſtit. Inſaniæ, quæ atrabilarios per intervalla invadit, acceſſio vix ob aliam contingit rationem, quam quod per vehementiorem partium fibroſo nervearum in extremis & infimis partibus conſtrictionem ſanguis ad ſuperiora cum impetu feratur; unde etiam ſuo iam tempore HIPPOCRATES *Sect. I. aph.* 56. in atrabilariis morbis periculoſos humorum a loco ad locum decubitus eſſe prodidit, qui vel paralyſin, vel convulſiones, vel inſaniam portenderent. Jam vero, quum aquæ moderate calidæ duras ac ſtrictas partes, præſertim in inferioribus locis emolliendo ac relaxando impetum ſanguinis ad caput non modo imminuunt atque avertunt, verum etiam vaſa ampliora reddendo humorum decubitum a capite inferiora verſus deducunt, ut dein, libero æquabilique humorum circuitu tum per univerſum corpus, tum quoque ad extimas eius partes revocato, corpus perſpirabile fiat; dubitare haud licet, quin in tali caſu a balneorum uſu multum ſperandum ſit auxilii.

§. VIII.

Præparandi methodus.

Quod ad rectam & optimam balnea præparandi methodum attinet, ex dictis facile poterit intelligi, aquas leviores ac ſubtiliores, quibus pluviales & fluviatiles annumeramus, ad præfixum ſcopum rite obtinendum, aquis fontanis & durioribus longe eſſe meliores. Et in eo quoque ratio videtur poſita, quare thermæ minerales, quæ præter tenuioris indolis aquam ſal ſubtile alcalinum minerale in ſinu fovent, quales ſunt Emſenſes & Teunacenſes, tam interno, quam externo uſu ad hos capitis morbos tollendos ceteris omnibus longe efficaciores deprehendantur. Quodſi vero leviores eiusmodi aquæ pro balneis haberi nequeunt, fontanæ ac duriores decoctione cum tritico & eius furfuribus, hordeo, malva, ſemine lini, & radice al-

ce altheæ &c. ſacculo incluſis ſunt corrigendæ. Nonnulli etiam eodem fine lac admiſcent, vel de cineribus clavellatis, quantum ſufficit, adiiciunt.

§. IX.

Balnea ita præparata ne nimis calida ſed tepida tantum modo adhibeantur, ſerio monemus. Horum vero ad hos morbos vincendos energia ut eo certior meliorque reddatur & ſanguinis in venis cerebri ſtagnantis derivatio longe auſpicatior ſuccedat, opus eſſe putamus, ut ægri in balneo deſidentis caput aqua frigida perfundatur, vel pannus frigida madidus capiti imponatur. Quam encheireſin nec ignotam fuiſſe CELSO *ex cap.* 18. *lib.* 6. advertere licet, ubi ſuper caput aquæ frigidæ infuſionem, demiſſo corpore in balneum & oleum, ſuadet. Et *lib. I. cap.* 4. ita perhibet: *nil æque prodeſt ad caput infirmum roborandum, atque aqua frigida, qua diutius caput quam ceteræ partes perfundendum, vel etiam largo canali quotidie aliquamdiu ſubiiciendum eſt.* Idem quoque ſentire ARETÆVM ex *lib. eius de morb. chron. p.* 82. conſtat, ubi, ſi ægri maxime inſaniunt, caput humore frigido irrigare iubet. Neque effectus huius plane ſingularis ratio altius erit repetenda; quandoquidem ea frigoris eſt vis atque potentia, ut ad cerebri membranas & vaſa a ſtagnante ſanguine nimis dilatata & debilitata penetrando ea conſtrictione roboret, ut inde humorum ibi ſubſiſtentium melior diſcuſſio liberiusque iter promoveri poſſit.

Virtus augetur aquæ frigidæ applicatione ad caput.

§. X.

Dimiſſis balneis ad alia præſidiorum genera progredimur, inter quæ non infimum ſibi locum vendicant ipſa purgantia, quæ a veteribus non minus quam recentioribus ad abigendos mentis morbos magni ſemper habita fuerunt. Quorum tamen operatio quum non eadem ſed valde diverſa ſit, dum alia mitiora alia fortiora exiſtunt; indicandum omnino erit, quænam ex horum nimis ampla claſſe noſtris indicationibus tum ad maniam tum melancholiam curandam ſatisfaciant. In eo vero periti Medici quam maxime conſentiunt, quod leniora &

Selectiſſima purgantia quænam ſint?

mitiora alvum ducentia, in quorum selectu sunt manna, cassia, rhabarbarum, agaricus, folia sennæ, polypodium, cremor tartari, tartarus vitriolatus, salia aquarum mineralium neutra sub variis formis usurpata in affectu maniaco & melancholico præsertim qui ab affectione hypochondriaca & stagnatione sanguinis in intestinis & venæ portæ ramis ortum traxit, sint omnibus aliis, etiam acrioribus propter securum, placidum minusque tumultuarium operandi modum longe multumque præferenda, idque eo magis, si in decocto vel infuso sumta non simul & semel sed iteratis vicibus & per epicrasin operantur.

§. XI.

De purgantibus veterum fortioribus iudicium.

Equidem, si medicorum & in primis veterum monumenta evoluimus, ex purgantibus elleborum tam album quam nigrum ceu summum specificum ad utrumque affectum debellandum commendant, cum tamen hic subtilissimæ, imo virulentæ acrimoniæ sit particeps. Ita HIPPOCRATES *lib. de insomniis* ad præcavendam insaniam veratro purgare & postea optimam victus rationem instituere iubet, atque *lib. I. de diæta §.* 33. in melancholicis, formidulosis & tristibus identidem purgationem per veratrum utilissimam censet. Cui adsentitur CELSVS qui lib. 3. cap. 18. melancholiam purgatione cum veratro ex magna parte levari refert, & si hoc vel semel datum parum profecerit, interposito tempore iterum dari iubet. Verum enim vero, utut veteres helleboro, elaterio reliquisque strenuissimis remediis perpetuo fere usi fuerint, nos tamen mitiorum ob inopiam id factum fuisse existimamus. Dein vero simillimum est, eos ideo frequentius fortiorum purgantium usum iniuisse, quod tutissimas ipsorum præparationes, ut innuit GALENVS *lib. de articulis* compertas habuerunt. Sed illorum proh! dolor monumenta temporis diuturnitate interierunt, ut pauca admodum remanserint, de quo HIPPOCRATIS de elleboro conscriptus liber, cuius initium tantum exstat, satis testatur.

§. X.

§. X.

Porro, si loca, ubi HIPPOCRATES aliique medicinæ patres purgationem per elleborum dictis in morbis laudarunt, attentius paulo inspicimus, eos hoc medicamentum nonnisi sub certo modo & vehiculo atque iis remediis coniunctis adhibuisse deprehendimus, quæ magnam illius acrimoniam cicurandi vim possident, ut ideo non vehemens, sed plane mitior secuta fuerit operatio. Ita, teste DIOSCORIDE *lib. 4.* litteris tradita fuit a PHILONIDE Siculo *Ennensi* peculiaris corporis ante usum ellebori præparatio & victus ratio, quæ tamen ad nostram usque memoriam non pervenit. Plura, quæ idem confirmant exempla reperire licet apud ipsum HIPPOCRATEM, qui *in lib. de diæta* post fomenta demum & diætam purgationem per veratrum instituit & *lib. de veratro* corpora ante ipsius usum uberiori alimento & quiete humectanda, item *lib. 6. popul.* balneo & cibo præparanda suadet: quo fine etiam tam ante quam post usum fortiorum purgantium sufficientem lactis asinini potum præbuit.

Veterum methodus purgantia exhibendi.

§. XI.

Quum vero notissimum sit, non modo drastica purgantia, sed & ipsa venena arsenicalia sine ulla sanitatis noxa dari posse, si corpora prius bene humectantur & alimentis demulcentibus, nutrientibus, oleosis & lacticiniis præparantur vel si postea eiusmodi adsumuntur; facile poterit intelligi, nec veteres in adhibendis remediis purgantibus ullo modo deliquisse, sed ea valde cicurata & ad meliorem mitioremque indolem redacta usurpasse. Quam medendi methodum ac cautionem nec TRALLIANO ignotam fuisse ex eius monumentis apparet, dum *in melancholia*, inquit, *blanda purgatione opus est & victu humectante, interposito balneo. Qui enim calidioribus antidotis aut purgationibus usi sunt, præsertim hiera, ægros magis furiosos atque insanos reddiderunt, dum sanguinem ad siccius & acrius converterunt. Præstat igitur talibus simplicioribus adhuc medicamentis, quæ totum corpus non possunt cale-*

Qua ratione fuerit innoxia.

facere, repurgatos humectanti cibo permittere. Novistis autem vos, me quoque plerosque ita laborantes victu potius quam medicamentis persanasse.

§. XII.

Drasticorum in melancholia aut mania nulla est indicatio.

Cui experientiæ sana quoque consentanea est ratio. Etenim in furore, ubi omnia in effreni motu videmus constituta, nulla plane nervosum systema acrius irritandi est indicatio. Nec dein humores atrabilarii, sive melancholici, glutinosi, crassi, acidi & pontici vasis inhærescentes acrioribus opus habent moventibus, sed diluti, correcti, meabilesque & ad exitum aptiores redditi facili negotio ad excretionem stimulantur. Et profecto si ulla in re, certe in propinandis purgantibus summa adhibenda est cautio. Nam, ut probe annotavit *Joann*: HEVRNIVS *lib. 3. p. 289. in usu magnorum pharmacorum nullus temeritati locus esse debet*, alioquin, quod turpe dictu est, suppetias ferendo magis nocemus. Atque ideo recte omnino atque perite a PLATONE dictum esse legimus, morbos diuturnos, inter quos etiam melancholiam refert, suos habere certos terminos, ad quos ante quam pervenerint si medicamentis irritentur, acerbiores fieri. Ex omnibus autem optime suo nos exemplo erudire potest providissimus ille artis parens HIPPOCRATES, quippe qui *Democritum* curaturus elleboro nonnisi præsens uti voluit.

§. XIII.

Correctio ellebori a LINDENIO *tradita.*

Quum superiori loco inter causas & conditiones, sub quibus veteribus elleboro aliisque fortioribus purgantibus uti licuerit, hanc præcipuam retulerimus, quod illi innoxium, qui nos iam latet, præparandi modum calluerint; non inutile fore arbitror quædam de eodem monere. Fuerunt scilicet novissimis temporibus præclari in arte viri, qui in eo excogitando multum & operæ & temporis consumserunt, quos inter eminet LINDENIVS, qui *Colleg.* MSTo *ad praxin chym.* ubi elleborismum commendat, singularem elleborum corrigendi modum tradidit, quo eos non modo, qui insanire primum cœperunt,

sed

ſed & ipſos maniacos ſe curaſſe adſerit. Ipſa præparatio hæc eſt: Recipit radicis ellebori albi a drachma dimidia ad drachmam unam, eamque in vino, donec molleſcat, decoquit, decoctam eximit, &, reiecto priſtinæ decoctionis vino, novo vino iniicit atque per noctem in loco calido relinquit. Poſtea infuſionis vinum nunc levius, nunc fortius, prout validum eſſe debet remedium, exprimit, expreſſi drachmam unam propinat, quæ ſufficienter operatur.

§. XIV.

De eadem iudicium.

Nos quidem de hac ellebori correctione ita ſentimus: medentes fortioribus qualicunque ratione correctis & vi ſua acri cauſtica privatis remediis commode carere & maiorem longe fructum exſpectare poſſe, ſi ea ſolum evacuantia, quæ ſupra recenſuimus ſelectiora atque leniſſima in uſum rite vocare ſatagant. Cui autem ſpeciatim elleboro uti volupe eſt, de convenienti eius præparandi modo non diſſuademus; ſiquidem vim illam draſticorum purgantium deleteriam, quæ in ſubtiliſſimo ſale acri conſiſtit, mediante coctione diutius inſtituta penitus enervari poſſe certiſſimo conſtat experimento. Et quum per ſimilem cum aqua vel vino adornatam cocturam tenuiſſima illa, quæ elleboro ineſt, acrimonia extrahitur, manifeſtum eſt, quod remanet, draſtica virtute privari.

§. XV.

Aquæ minerales & fontanæ laudantur.

Miſſa ulteriori purgantium diſquiſitione progredimur ad aliud remedii genus, quod ſiſtunt aquæ minerales, vel pura aqua fontana, in quibus ſummum & præſtantiſſimum adverſus mentis morborum contumaciam ſitum eſt præſidium. Etenim, quum mania plerumque originem & fundamentum in melancholia, melancholia in affectu hypochondriaco habeat atque hic ipſe a ſanguine & ſuccis vitiatis ac impurioribus, per imi ventris viſcera & inteſtinorum volumen difficulter progredientibus ortum & natales ſuos ſortiatur; ad obſtructiones vero viſcerum reſerandas liberioremque ac faciliorem ſanguinis circuitum reddendum, nulla hactenus a multis retro ſeculis inventa & non

modo

modo a recentioribus ſed etiam a veteribus peritis ac ſcitis Medicis uſu probata fuerit medicina, præter providum aquarum mineralium vel frigidarum, vel calidarum uſum facile patet, quantum ab ejusmodi aquis in pertinaciſſimis morbis vincendis ſperandum ſit auxilii. Et ego ſane ipſe integra fide profiteor, quod nolim eſſe Medicus, ſi aquarum, præſertim mineralium virtutem ignorarem. Enimvero, quum boni ac periti Medici ars & ſcientia maxima ex parte in arcendis vel curandis chronicis affectibus verſari debeat hic certe parum vel nihil ſolidi ſine prudenti aquarum naturalium tam interno quam externo uſu præſtare poterit. Quapropter ut Medicus harum ſalutarium aquarum, ratione ingredientium & virtutum accuratam ſibi comparet cognitionem ſerio monemus.

§. XVI.

In pluribus morbis proſunt.

Quodſi vero genuinam fontium ſalubrium indolem ſcrutamur, obſtupeſcimus ſane, tantam a benigniſſimo conditore ipſis conceſſam eſſe facultatem, ut pluribus medendi indicationibus in omnibus fere morbis ſatisfaciant. Nam ſpiritu elaſtico puriſſimo & ſale alcalino medio minerali prægnantes decentique copia adhibitæ non modo humores vitioſos alterandi, craſſos incidendi, glutinoſos fluidos reddendi, & obſtructa vaſcula reſerandi potentia pollent, verum etiam in partes ſolidas energiam ſuam exerunt, cum duras & tenſas fibras laxant & emolliunt, debiles & imbecilles roborant, emunctoria a tono ſuo dejecta ſtimulant, adeoque omnis generis ſalutares excretiones, ſive per alvum, ſive per urinam & cutim, ſive etiam per uterum & venas hæmorrhoidales promovent.

§. XVII.

Lactis aſinini uſus commendatur.

Similis, imo fere eiusdem cum aquis mineralibus virtutis eſt lac aſininum & ſerum lactis tam vaccinum quam caprinum rite confectum & depuratum, cujus uſus ad expugnandas chronicas paſſiones ab HIPPOCRATE jam olim commendatur & a peritiſſimis in arte viris, MERCVRIALI, RIVERIO RAYMVND. A FORTIS,

TIS, BAGLIVIO & celeberrimo nostri ævi Medico BOERHAVIO summis ob præstantissimam efficaciam laudibus extollitur. Id quod & ego bona fide adfirmare possum: siquidem affectus valde chronicos, qui ex subtili & virulenta humorum acrimonia suborti in imbecilliori & vitiato nervosarum partium systemate sedem suam fixam habent sine decenti lactis & seri lactis usu vix ex voto sanatos novi.

§. XVIII.

Ex universa vero medicamentorum serie remedium non scio ullum, quod ad causas horum affectuum eradicandas opportunius existat & in quo, ceu sale simplicissimo, natura plus mysteriorum condiderit, quam ipsum nitrum ab heterogeneis partibus depuratum. Eius namque usus tam universalis est, ut ad omnis generis morbos, si modo rite instituatur, latissime pateat. Maxime vero omnium in ea melancholiæ specie, quæ ad maniam inclinat, imo in ipso furore, peculiarem plane & laudatissimum præbet effectum, dum non modo acrimoniam humorum biliosam temperat, sed & effrenes solidorum motus placando immoderatum fervorem sistit. Dolendum itaque summopere est, efficacissimum hocce remedium non modo veterum temporibus plane ignotum fuisse, verum etiam a nostri ævi Medicis ratione suæ, quam exserit in morbis, virtutis nec satis cognosci, nec in debito pretio haberi. Ex recentioribus tamen, qui eius eximiam in nostris affectibus sanandis virtutem agnoverunt, laudandi maxime sunt SENNERTUS atque RIVERIUS, quippe qui in mania potissimum nitrum cum pauxillo camphoræ maritatum ceu specificum in usum ducendum esse adserunt.

Nitri usus commendatur.

§. XIX.

Proposuimus iam ex iis, quæ opitulari his animi morbis possunt generalia quidem, sed omnium optima remediorum genera, quæ longo usu a peritissimis in arte viris probata fuere. Superest nunc, ut de peculiaribus quibusdam & specificis medicamentis, quæ itidem magna a plurimis laude efferuntur,

Quid de specificis statuendum.

noſtram in experientia fundatam dicamus ſententiam. Iam igitur notiſſimum eſt, in ſcholis Medicis & pharmaceuticis libris ex regno vegetabilium herbam meliſſæ, betonicæ, verbenæ, anagallidis, ſalviæ, abſynthii, flores hyperici, tiliæ, camphoram, ex animantium familia ſanguinem aſininum exſiccatum & cum potu exhibitum, ex regno minerali martialia, cinnabarim, ſaturni ſaccharum, calcem & tincturam lunæ præ ceteris commendari. Verum enim vero, utut remedia hæcce ſingularia ex toto haud reiicimus, ſed nonnullorum potius uſum meliori explorationi committendum volumus; id tamen adſeverare non dubitamus, parum ab iisdem ſolis exſpectandum eſſe emolumenti, niſi prius cauſis morborum tam remotioribus quam proximis corrigendis & abigendis per ſupra allata remedia generalia rite conſultum proſpectumque fuerit.

§. XX.

Specificum Riverii.

Dantur, præter iam dicta ſimplicia, varia adhuc ex ipſis artificioſe parata compoſita, quæ ob ſpecificam virtutem ſuam ſummis prædicantur elogiis, ad quorum cenſum inprimis pertinet illud a RIVERIO contra maniam tantopere celebratum remedium, quod ipſe pro arcano & gentilitio habere conſuevit atque hoc modo paratur: Recipe fol. meliſſæ manipulum unum. Incidantur in ſpiritus vini unciis quatuor. Dein adde margaritarum præp. drachmam dimidiam. Miſce detur ad duo cochlearia. Quod quidem medicamentum, ſi ex æquo æſtimem, non prorſus damnandum iudico. Et licet ipſe genuinam eius virtutem uſu non exploraverim, in ea tamen certo reſpectu adſignanda nullus dubito, maxime quum multos olim maniacos a paſtore quodam in pago Vinarienſi degente, qui illud frequentius adhibuit, ſanatos noverim.

§. XXI.

Decoctum nigrum Brunſuicenſe.

Probe dein animadvertendum eſſe arbitror, celebrem Brunſuicenſium Medicum decocto quodam nigro, ſchwartzer Narren Tranck vocato, quod, ut pharmacopæus mihi retulit, ex ſanguine aſinino cum aqua meliſſæ & aceto vini cocto para-

paravit, haud infelici successu usum fuisse frequentissime. Neque ego hoc remedii genus inutile censerem; siquidem præter virtutem sedativam, cuius propter sanguinem animantis particeps est, insignem etiam ab aceto vini discutientem ac resolventem obtinet efficaciam.

§. XXII.

Laudatissimæ porro virtutis esse creditur B. Michaelis decoctum & essentia ex anagallide mare, qui phœniceo colore splendet, parata; quæ bina remedia mille experimentis in melancholico & maniaco delirio a se probata esse adserit, de quorum tamen fide nondum satis mihi constate profiteor. Pulverem vero, qui a Dno CHARRAS in Pharmacop. Reg. descriptus & contra insaniam a morsu canis rabidi ceu specificum commendatus ex melissa, verbena, absynthio, artemisia, plantagine, ruta componitur, tum ob virtutem, qua gaudet, stagnantes humores discutiendi, tum solidas partes roborandi non omni effectu destitutum arbitramur.

Decoctum & essentia anagallid. maris B. Michaelis.

Pulvis contra rabiem Dni Charras.

§. XXIII.

Ex chymicis medicaminibus spectant huc quoque flores antimonii, quorum usum plurimi Medicorum commendant, ad experientiam audacter provocantes. Cui nec nostra contradicit observatio. Quodsi enim tenaces, viscidi & biliosi in duodeno stabulantes humores vomitu evocandi sunt, flores isti, qui præ aliis emeticis antimonialibus blando quodam & anodynæ virtutis sulphure pollent, egregium pollicentur fructum. De iis, quæ opium ingreditur antidotis, quorum multæ magnæque apud Auctores laudes exstant, infra plura dicemus.

Flores antimonii.

§. XXIV.

Mihi denique si ullum remedium ceu specificum, id est, quod singulari quodam & præcipuo effectu multoties se comprobavit, in hisce mentis affectibus tum præcavendis, tum abigendis commendare licet, nec certius nec efficacius decenti & ad vires corporis instituta exercitatione novi. Nam, modo liquidum in sanguine non deficiat, hoc remedium viscidos

Motus corporis est optimum specificum.

humores resolvendo liberioremque sanguinis per omnia vasa circuitum promovendo corpus ab impuris sordibus per auctam transpirationem liberat, obstructiones reserat adeoque omnibus aliis summe commendatis remediis antecellit longissime.

CVRA PRÆSERVATORIA.

§. I.

Præservationi inserviunt sanguinis evacuationes.

QVum tutius factuque proclivius sit morbos præcavere aut recurrentes eorum incursus avertere, quam præsentes medela ad sanitatem reducere; in aprico esse arbitror, quanti ad Medici pariter ac ægroti commodum intersit, curam præservatoriam probe intelligere, quæ sequentibus continetur momentis: Primo omnium necesse est, ut sanguinis abundantiæ habeatur ratio, quæ tempestiva, præsertim circa solstitia & æquinoctia consueta venæ sectione, vel salutaribus per hæmorrhoidales & uteri venas evacuationibus promotis, aut, si cohibitæ fuerint, revocatis minuenda erit. Ante vero quam venæ suscipitur incisio, valde utile est, primas vias a vitiosorum humorum colluvie leniori medicamento deplere. Tali enim ratione post sectam venam sanguinis per universum corpus distributio longe erit expeditior, ut per transpirationem depurari melius possit.

§. II.

Affectuum animi moderatio.

Præter hæc inter optima remedia præservantia prudens affectuum animi moderatio referenda est, quæ facile obtinebitur, si nobis ipsi non adeo indulgemus. Absint itaque stolida desideria, quæ mentem ullo modo turbare aut speculationibus anxiisque præfigurationibus occasionem suggerere possunt; omnes etiam nimiæ & uni rei infixæ cogitationes æque ac profundiores studiorum causa susceptæ meditationes sedulo vitentur, venus sit parcissima & denique remota solitudine animus iucundo & amico reficiatur consortio.

§. III.

§. III.

Victus ratio.

Neque tutum eſt, ab omni cibo impleri, ſed talem fere eligere, qui nec concoctu difficilis nec ventriculo ſua mole gravis eſt. Vitare hinc oportet carnes infumatas, ſuillas, bubulas, conchilia, piſces cœnoſos omniaque vaporoſa & cibos quoque cum cepis & allio paratos, utpote quæ ſingula ventriculum onerando craſſumque ingignendo ſanguinem mirum nocent. Ante omnia vero corpori quantum indiget, non quantum cupit impendendum eſt. A nimia enim voracitate, ad quam propter exundantem acidi in prima regione progeniem admodum proclives ſunt melancholici, non leve redundare damnum obſervamus.

§. IV.

Conveniens potus.

Potus quoque habendus eſt delectus, ſiquidem non omnis omnibus deprehenditur proficuus. In genere tamen notari velim, leviorem ſemper, ut cereviſiam ſecundariam, vel puram aquam frigidam eſſe eligendam. Inter vina modicus vini albi & non adeo ſubtilis, ut Moſellani hauſtus ſub epulis melancholicis omnino concedatur, utpote qui animi corporisque vires recreando mores ad hilaritatem traducit. Dulcia vero & potentia vina, qualia ſunt Hungarica, Italica & Gallica Sect dicta tum melancholicis tum maniacis nunquam non annotavi infenſiſſima. Nihil autem fere magis officit & ad maniae geneſin contribuit, ac ſi poſt graviorem iracundiæ affectum eiusmodi ſpirituoſi, vel etiam frigidi potus in copia ingurgitantur; qua propter, ut omnes de ſalute ſua ſolliciti ea tempeſtate ab iisdem ſe abſtineant, ſincere monemus.

§. V.

Tabaci uſus. moderatus.

In eodem cum alimentis pretio habetur ea quæ noſtro ævo increbuit tabaci fumigatio, cuius nimium & perpetuum quaſi uſum, qui digeſtioni inimicus ſpiſſos humores ingenerat eosque in orgaſmum facile abripit, ex toto improbamus; cum e contrario conſuetum & moderatum, ad alvum lubricam ſervandam, recte concedendum arbitremur.

§. VI.

Motus corporis. Denique præservandi fine summopere se commendant aeris mutationes & præsertim a regionibus nimis calidis vel frigidis ad temperatiores susceptæ peregrinationes. Hæ ipsæ enim non modo erroneis perversisque ideis emendandis apprime sunt idoneæ, verum etiam motus, qui per vecturam instituitur, viscerum obstructiones impediendo æquabilem sanguinis per omne corpus cursum servat utilissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa curationem febrium acutarum. QVum ex acutis febribus iisque præsertim biliosis cum phrenitide iunctis per opiata & nimis refrigerantia perperam sanatis maniam haud raro subortam observaverim, boni omnino circumspectique Medici esse reor, non modo febres eiusmodi cholericas rationali & prudenti tractare methodo, verum etiam, ubi inclinata iam in melius valetudo est, exactam vivendi rationem cum convenienti affectuum regimine præscribere; alioquin ex phrenitide facilis ad delirium chronicum fit transitus. Similem cautionem postulant febres intermittentes contumaciores; siquidem ab iisdem per iteratas sanguinis missiones vel acres sæpiusque repetitas alvi evacuationes male tractatis, aut per adstringentia & opiata nimis cito cohibitis melancholiam hypochondriacam & exinde ipsum furorem concitatum fuisse constat. Sedulo itaque monendi sunt Medici, ut ab empiricis istis & indignis curationibus abstineant, ne forte gravissimorum horum affectuum causa dici haberique possint.

§. II.

Circa V. S. nem ratione subiectorum. Venæ sectio licet præstantissimæ in deliriis utilitatis sit; multum tamen pro corporum varietate ratione loci, quantitatis & temporis debet variari. Ita, quando maniacus furor ple-

plethorica, cholerica & in ætatis vigore conſtituta corripit ſubiecta, ſanguinis iterata miſſio, frequentiori per correctum elleborismum purgatione interpoſita, minus nocet, maxime ſi poſtea cardiacis, roborantibus & anodynis ſedativis viribus reficiendis proſpiciamus. Vbi contra per diuturnam inediam aſſiduasque vigilias & continuam corporis evacuationem furioſi viribus & humoribus temperatis exhauſti fuerunt, ideoque nutrientibus magis & blandis analepticis opus habent, ſanguinis detractione in maiorem incidunt debilitatem.

§. III.

Circa ſectionem venæ frontis.

Quam ſuperiori §. V. *curat:* præſcripſimus convenientem venæ ſectionis adminiſtrationem, hic loci minus cenſemus repetendam. De V. Sione tamen in fronte hæc habeo quæ moneam: eandem ſcilicet in paroxyſmo, ubi propter ſpaſticam inferiorum partium ſtricturam ſanguinis ad caput directus eſt impetus, nunquam utilem, ſed ob maiorem humorum attractionem magis eſſe noxiam; e contrario vero tutius rectiusque adornari, quum aut primæ viæ ab impuris ſordibus probe ſint liberatæ, aut ſi ſpaſmo quieſcente mali notabilis facta fuerit remiſſio. Docuit me utiliſſimam hancce cautelam tentata ſimili remedio hæmicraniæ curatio, in qua eandem venam plus quam decies infelici admodum eventu novi inciſam. Hoc in paſſu ex antiquioribus Medicis conſentientem habeo CELSVM, cuius *lib.* 18. *de curatione deliriorum* hæc notatu digna eſt animadverſio: *Remedia adhibere, ubi maxime furor urget, ſupervacuum eſt: ſimul enim febris quoque increſcit. Tum itaque nihil niſi continendus æger eſt; ubi vero res patitur feſtinanter ſubveniendum eſt. Aſclepiades perinde eſſe dixit, his ſanguinem mitti, ac ſi trucidentur, hanc rationem ſecutus: quod neque inſania eſſet, niſi cum febre intenta; neque ſanguis, niſi in remiſſione eius, recte mitteretur.*

§. IV.

Circa alimenta & pharmaca nimis commoventia.

Quum, graviſſimo teſte HIPPOCRATE *Sect.* 6. *aph.* 56. melancholia laborantibus periculoſæ ad cerebrum fiant metaſta-

ſes,

ses, quas apoplexia, epilepsia, cœcitas, aut ipsa mania sequitur; omnis profecto cura adhibenda est, ut ne perversi eiusmodi motus translatorii seu ferales sanguinis ad caput congestiones procurentur, quale quid fieri maxime solet ab acerbis animi perturbationibus, aut largiori vini potentis inter dies caniculares potatione, vel denique omni medela, quæ liquida nimium exagitando vires deprimere valet.

§. V.

Circa purgantia.

Maxime vero omnium talem noxam fortiora inferunt purgantia, utpote quæ intestina ad maiores spasmos proritando sanguinem ad superiora magis propellunt. Quæ cum ita sint, de purgationibus rite instituendis aurea tenenda est regula MESVES, quæ ita se habet: *in ægritudinibus melancholicis non bis, non semel, sed per intervalla facienda est evacuatio ita temperata, ut natura regat evacuationem non evacuatio naturam. Præstat tamen semper alvum lubricam servare, & si non respondet sollicitanda est vel clystere, vel singulis septimanis leniori evacuante.*

§. VI.

Circa delirium ex insano amore.

Vbi ex insano amore virgines nubiles & maturæ viro insaniunt, coniugium efficacissimum præstat auxilium; cuius incomparabilem ad componendum furorem virtutem & ratio confirmat & sua iam ætate rectissime agnovit HIPPOCRATES, qui ideo virgines quam citissime viris cohabitare iubet, *si enim*, inquit, *conceperint, sanæ fiunt.* Id quod ego ipse experientiæ conforme habere nullus dubito.

§. VII.

Ex morsu maniaci, vel canis rabidi.

Si quando furor a morsu maniaci, vel canis rabidi, ut talia exempla prostant, suboritur, non fidendum est specificis illis, a GALENO, AETIO, RVFFO tantopere laudatis externis, cancris combustis, seu cineribus cum theriaca & radice cynosbatis, licheni cinereo terrestri, iecori rabiosi canis exterius applicato, sed loco dolenti, profunda scarificatione præmissa, magnam cucurbitam apponere, vel ferro ignito satis pro-

profunde partem affectam inurere & tum ſuppurationem promovere præſtat.

§. VIII.

Quum delirio affectos a fœda ſcabie elephantiaſin quaſi æmulante inſigne ſæpius levamen percepiſſe & maniam poſt ulcera in inferioribus locis curata ſubortam trepanatione ſolutam fuiſſe certa experientiæ fide conſtet; fonticulos & ulcera in tali caſu circa ſpinam dorſi ferro inurere haud ſupervacaneum eſſe arbitramur. *Circa fonticulos.*

§. IX.

Veſicatoria in curanda mania parum vel nihil valent ſed malum potius exaſperant. Cantharidum quippe ſales cauſtici per poros in ſanguinem delati maiorem nervoſis membranis & ipſi quoque duræ matri ſtimulum impingendo ſanguinis craſſi & bilioſi per caput & univerſum corpus motum ſpaſtica ſtrictura augent; cum potius medicamenta, quæ ob blandam anodynam & antiſpasmodicam virtutem intenſiores nervoſarum partium conſtrictiones demulcendi effrenemque humorum motum refrenandi vi pollent, in uſum vocari debeant. *Circa veſicantia.*

§. X.

Licet vero remedia hæcce ſedativa & anodyna in maniaco furore compeſcendo effectu ſe exſerant ſatis egregio, neutiquam tamen eo procedendum audaciæ eſt, ut, quæ ſuſpectæ admodum fidei ſunt, opiata & narcotica ad hanc claſſem referre & propinare velimus; hæc quippe fibras ac membranas nervoſas, præſertim quæ in cerebro ſunt, ſtupefaciendo maniacos quidem inſultus levant atque minuunt, ſed maiorem & dementiam & fatuitatem inferendo in aliud ſæpe extremum ægros præcipitant. Multo magis, ſi quid ab anodynis ſperandum auxilii eſt, ea ſunt ſeligenda, quæ in malo epileptico, cuius formalis ratio in vehementi duræ matris ſpasmo conſiſtit, opitulantur, ad quæ pertinent maxime caſtoreum, raſura ungul. alcis, cranii humani, cornu cervi philoſ. præp. radix & ſemen pœoniæ, pulvis noſter antepilepticus, rad. valerianæ, liquor *Circa anodyna, maxime vero opiata & narcotica.*

anodynus mineralis, aquæ flor. lil. convallium, tiliæ, primulæ veris &c. Quibus omnibus ceu securis & usu satis probatis remediis tuto fidem habere possumus.

§. XI.

Circa delirium ex abscissa plica Polonica. In Polonia ex abscissa imprudenter plica non modo graves capitis morbos, sed nonnunquam etiam ipsam concitatam fuisse maniam cognovimus. Quod vero si incidit, mirum commendari solet decoctum musci clavati, quo caput bis quotidie lavetur. Ita enim futurum esse dicunt, ut brevi illa rursus erumpat. Linimenti musci clavati huic scopo utilissimi descriptionem qui expetit, evoluat M. N. C. *Dec. I. ann. II. obs.* 54. ubi inveniet.

§. XII.

Quæ in phrenitide prosint interna & externa. In phrenitide, quæ quasi duræ meningis febris particularis est, in qua eius tonus elasticus ac systole valde aucta motum sanguinis & fluidi nervei celerrimum & tumultuosum efficit, præter interna nitrosa & blanda anodyna externe animalia, ut gallinæ vel columbæ per medium discissæ capitique raso applicatæ non sine singulari fructu esse deprehenduntur, utpote blandæ exhalationes & anathimiases fibras nimis strictas relaxando ad tonum motumque naturalem restituendum plurimum conferunt.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Delirium maniacum ab ira excitatum. VIr quinquaginta annorum, sanguine plenus, a prima statim adolescentia largiori vini potui adsuetus, per sedecim & plures annos, quibus Italiam Galliamque peragravit, bis quotannis venam secandam præbuit. At vero Germaniam redux hoc consuetum evacuationis genus omisit, sæpiusque vinum adustum, quod cum tabaci fumo in deliciis habebat, ad ebrietatem usque ingurgitavit. Aliquot abhinc mensibus elapsis gravi percellebatur iracundia, quam crebri vomitus cum larga diar-

diarrhoea & inappetentia iuncti sequebantur. Brevi post somno frui observabatur turbulento anxiisque insomniis interrupto, imo haud obscure furoris signa tum vultu tum gestibus exprimebat: mox enim tristitia & moerore affectus omne hominum consortium fugiebat, mox in hilaritatem effusus praeter consuetudinem erat affabilis, multa sine ordine inconcinna garriens. Neque tamen hoc mentis alienatae vitium diutius inhaeret, sed leviter iterum transit, vix insaniae vestigia relinquens: siquidem noster intermissionis tempore omnibus rite fungi officiis cum mentis alacritate valet, atque sanissima loquitur, ut nihil in sermone familiari insaniae in ipso observetur. Sed, quum vel levissima accedente animi perturbatione, ad quam summe proclivis est, vel errore aliquo in diaeta commisso ex facili redeat, neque vanum exinde gravioris & permanentis delirii timorem incutere videatur, meum amici implorarunt auxilium.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Quanta animi affectuum in motus corporis nostri tam fluidarum quam solidarum partium sit potentia, vel ex solo praecedenti casu adparere arbitror. Sicuti autem praecipua iracundiae in ductus biliarios efficacia nunquam non deprehenditur: ita nihil dubii est, quin praeternaturali harum partium nervosarum constrictione biliosus humor in intestina effusus haec ipsa ad spasmos sollicitaverit; quorum vi sanguis crassus ad caput & debile cerebrum adpulsus ibi difficulter transiit variasque inanes & erroneas menti ideas impressit. Neque parum profecto ad pessimum hunc affectum ingenerandum contribuit immoderatus calidiorum potuum usus, utpote qui insigni systema nervorum maximeque cerebrum debilitandi vi pollent & haud raro vel unice, sine longa aliarum causarum serie praegressa eiusmodi mentis morbos producunt. Quod autem ad peculiarem affectus nostri genium attinet, ipsum pro furore leviori periodico recte omnino habere licebit, propterea quod per intervalla tantum adgreditur breviusque

terminatur, neque magnam memoriæ imbecillitatem aut ſenſuum inſignem depravationem comitem habet & ipſam quoque curationem facilius recipit, quam ſequenti ratione adornavimus: Primo omnium æquabili ſanguinis per univerſum corpus diſtributioni eiusque a capite derivationi proſpicientes conſuluimus, ut æger quotidie cubitum iturus pediluviis uteretur tepidis ex aqua fluviatili & tritici furfuribus paratis & quamprimum cruori per venam in pede ſectam, aut hirudinibus ano adpoſitis liberum permittat exitum, unde ſtatim melius habere cœpit. Deinde mixturam ex eſſent ſuccini, tinctura tartari & antimon. acris conflatam ex infuſo theiformi, quod herbas floresque roborantes ac antiſpasmodicas, tiliæ, meliſſæ, lilior. convallium, ſambuci, anthos, chamæmeli &c. habebat, ſingulis diebus mane ad 40. guttas capiendam ſuaſimus. Tum quoque pulveres leniter diaphoretici & antiſpasmodici, ex pulv. Marchionis, ſuccino præp. cinnabari, nitro purif. & pauxillo theriacæ cœl. compoſiti, ante cubitum ex uſu fuerunt. Denique, quum maximum in eiusmodi morbis curandis momentum in iuſto affectuum moderamine & accuratiori rerum non naturalium uſu contineatur, primo ingrata & excitandis adverſis ideis opportuna obiecta removere, tum vero a cibis ſalitis, acribus & nimium conditis abſtinere, corpus maximeque pedes contra frigoris iniuriam munire & calidiores ſanitati infenſiſſimos potus cane peius & angue fugere ſerio iuſſimus. Quibus per aliquot menſes probe obſervatis id per Dei gratiam obtinuimus, ut animo ſucceſſu temporis ad ſe redeunte æger a furibundis paroxyſmis immunis plane relinqueretur.

OBSERVATIO II.

Affectus melancholico-maniaco hypochondriacus.

Vir eccleſiaſtico munere fungens, annorum triginta ſeptem, ſtaturæ mediocris corporisque macilenti, ſed multis vaſis ſanguineis inſtructi, patre natus hypochondriaco & ad melancholiam admodum prono, per multos iam annos hæmorrhoidum fluxum ſingulis fere menſibus revertentem expertus bene admodum valuit. At quum ſtudiis nimium intentus profundis meditationibus, neglecto corporis motu, plus iuſto indul-

indulſiſſet, easque ad ſeram usque noctem nudatis pedibus protraxiſſet, concurrentibus ſimul curis domeſticis, ſalutaris hæcce excretio ſenſim imminutior facta penitus tandem deſiit. Non multo igitur poſt ſymptomata acceſſerunt hypochondriaca, quæ ructibus, flatulentiis, moleſtisque imi ventris diſtenſionibus & torminibus coli dolores æmulantibus cruciarunt. Sed quod peſſimum erat, ipſa quoque mens magis quam antea videbatur affecta; ſiquidem perpetuo nunc mœrebat, ab exigua vel nulla plane cauſa meticuloſus expaveſcebat & ſingulis diffidens omne fugiebat conſortium: quæ mentis mala brevi intervallo tanta capiebant incrementa, ut æger noctu inſomniis agitari, vitæ inſidias timere, manus cum gemitibus complicare, alte mox vociferare & ſermonem continuum ſine nexu movere, mox cogitabundum & quaſi elinguem obmuteſcere inciperet. Neque tamen ſine intermiſſione perpetuo ita furit, ſed malum ex parte minuitur atque tum prægreſſa frigoris ſenſatione pulſuque paulatim celeriori vehementiorique reddito recedit. Medici varia præſcripſerunt medicamina nitroſa, electuaria, confectiones tandemque binæ circiter ſanguinis unciæ fuerunt detractæ, ſed ſine ſingulari levamine.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Docet nos hæc obſervatio, ex affectione hypochondriaca melancholiam, ex melancholia maniam oriri, omniaque hæc mala ex ſola hæmorrhoidum ſuppreſſione ſuam repetere poſſe originem. Ego conſultus cum pulſum durum & plenum, urinam aquoſam & tenuem, ſomnum inquietum multisque ſtipatum inſomniis deprehenderem, atque graves ſub coſtis ſpuriis tenſiones preſſorias & anxietates præcordiales cum pertinaciſſima alvi obſtructione urgere comperirem, a leni evacuatione curam inchoandam ratus potiunculam ordinavi mannatam & rhabarbarinam denuoque ſanguinem ex altera pedum vena tuſa detrahendum & pediluvia ex furfuribus triticeis, ſapone veneto & aqua fluviatili parata ante decubitum adhibenda iuſſi. Inter reliqua, quæ opem tulerunt, præſidia fuerunt pilulæ noſtræ balſamicæ bis in hebdomade ſumendæ atque pulvis ex lapidum cancro-

rum, tartari vitriolati, cremoris tartari, nitri purif. ana drachmis duabus, cinnabaris rite præp. drachma dimidia, olei cymini guttis ſex compoſitus, qui una cum liquoris anodyni mineralis viginti guttulis ex aquæ fontanæ unciis octo alternis diebus propinari debuit. Dein quoque infuſum Theiforme ex herba veron. ſummitat. millefolii & radice glyzyrrhizæ confectum ad aliquot patellas mane ſorbillandum ſuaſi. Pro potu ordinario decoctum chinæ & cichorei cum paſſulis ſubſtitui, & ad promovendam digeſtionem elixirium noſtrum viſcerale balſamicum inter epulas, quas parciores eſſe iniunxi, adſumendum commendavi. Gravate quidem hæc omnia noſter admittebat, iis tamen paulatim adſumtis flatuum bona pars ructibus multis & ſonoris diſcuſſa fuit, anguſtiaque cum mentis furore ſedari cœpit & aliqua hæmorrhoidum excretio apparere, quæ demum fonte Egrano inſequenti veris tempore cum iuſto regimine potato ex voto rediit, adeoque corporis animique integritati noſtrum reddidit. Ad præcavendas tamen recidivas commendatarum medicinarum uſum diutius protrahi iuſſi.

OBSERVATIO. III.

Melancholia hypochondriaca cum mania periodice alternans.

Vir quadraginta annos natus, natione Judæus, complexionis melancholico-cholericæ, multis laboribus cum meditatione ac vita ſedentaria iunctis diu vacavit, ſed nihil inde incommodi perſenſit. Aliquot autem abhinc menſibus cum de inopinato filii obitu certior factus inſigni mentis perturbatione ſollicitaretur, mox mœroribus magis magisque indulgere, circa præcordia angi, hominumque converſationem fugere cœpit. Stipabantur haec mala continua pedum refrigeratione, ſomnoque inquieto & minus reficienti, nec non pertinaci obſtructione alvi, quam nonniſi ſexto ſeptimoue die rite deponebat. Quumque ita adflictus totos ſex conſtitiſſet menſes, & denuo vehementi percelleretur terrore, ipſa maniaca invaſit rabies, qua tantopere furebat & in obvios quoscunque irruebat, ut vinculis conſtringi debuerit. Cui malo licet ſuppetias ferre amici voluerint, nulla tamen alimenta

menta nedum medicamenta adſumſit. Nihilominus vena brachii & frontis coacte inciſa inſigniter profuit: ſiquidem inde mens efferata paullo quietior reddita ad triſtes cogitationes priſtinamque melancholiæ ægritudinem rediit. Hanc contra dein variis pugnatum eſt remediis, thermæ quoque Carolinæ potatæ alvum egregie duxerunt, ſed malo præterea vix quicquam detraxerunt. Ego igitur in conſilium adſcitus hanc præſcripſi medendi methodum. Primo fontem Selteranum, addita ad menſuram ſalis Carolinarum drachma una, per aliquot hebdomadum ſpatium bibendum ſuaſimus. Vim ventriculi concoctricem roborare ſtuduimus elixirio noſtro viſcerali temperate balſamico, quod ad 70 vel 80 guttulas inter epulas porreximus. Nec omiſſa ſunt pediluvia, quibus alternis diebus ante cubitum æger pedes ad ſuras usque immittere debuit. Denique ſingularem præſtiterunt opem pulveres leniter temperantes nervinis ſpeciebus nupti ante lecti introitum exhibiti. Potui dedimus decoctum, cuius hæc erat formula. Recipe Raſuræ cornu cervi, radicis ſcorzoneræ ana uncias duas, cremoris tartari drachmas tres. Coquantur in aquæ ſimplicis menſuris quatuor: adde ſyrupi acetoſitatis citri uncias duas. Præterea, ut abſtineret ab omnibus cibis fumo induratis, acribus & flatulentis; e contrario autem tenuioribus cum aperientibus herbis paratis iuſculis, interpoſito vini generoſi hauſtu ſedulus uteretur, corpusque frequentius moveret, imperavimus. Quibus remediis per aliquot tempus ita continuatis optime convaluit.

EPICRISIS.

Ex præcedente morbi hiſtoria ſatis perſpicue apparet, quanta apud melancholico-hypochondriacos, qui vitam agunt ſedentariam & umbratilem nimiumque mentis fatigationibus indulgent, ad producendum furorem in ipſis animi affectibus, maxime vero ſubitaneo mœrore & hunc ſuperveniente vehementi terrore vis ſit atque potentia, quantaque opus ſit cau-

tione

tione & prudentia, ut eiusmodi hominibus, ubi iam melancholia cum malo hypochondriaco iuncta variis se signis prodit, omnis graviorum animi perturbationum subtrahatur occasio. Docemur quoque ex hoc casu egregie, melancholiam & maniam alternatim procedere, ita ut ex uno malo ad alterum facillimus fiat transitus.

OBSERVATIO IV.

Delirium maniacum periodicum.

Nobilioris generis femina, vix trigesimum ætatis annum transgressa, temperamenti sanguineo-melancholici, ob adversos quosdam a fratre sibi illatos casus, in impensam, incidit, postquam vix utero conceperat, animi tristitiam; ad quam propulsandam quum haud modicum spiritus vini haustum frequentius adsumeret, accidit, ut non multo post in ipsum maniacum furorem abrepta vehementissime insaniret; siquidem a nemine lacessita graviter subinde irascebatur, adstantes saliva conspurcabat, vestes dilacerabat, nec uno consistere loco poterat, quin miris se modis iactans corpus spectaculo exponeret. Et sic habebat primis graviditatis mensibus; quum vero ad dimidium gestationis tempus pervenisset, rabie paullatim remittente perfecte ad se rediit & stato tempore felicem exclusit partum. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nec quidquam, uti solet, molestiæ puerperium reliquit; nisi quod posthæc suspectum valetudinis statum menstruæ purgationes retentæ portenderent, quas tamen quum Medici falsa novæ imprægnationis specie decepti promovere dubitarent, factum proh! dolor est, ut fera iterum rabies animum occuparet. Varia hinc inde præscripta remedia purgantia, temperantia, specifica nihil attulerunt opis; quare ut consilio & auxilio ego succurrerem per litteras amici me rogarunt.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

In præmissa morbi historia id maxime debet animadverti, delirium ultimis graviditatis mensibus sponte evanuisse, partu

partu vero exclufo iterum rediiffe. Cuius rei ratio ita me iudice, debet explicari. Quo magis fœtus in utero mole fua crefcit, eo plus opus habet nutrimenti; hinc maior fanguinis quantitas ad uterum confluit, quæ edito partu reliquis corporis partibus denuo impertitur. Quum vero in noftra ægrota menfium acceſſerit retardatio, non modo fanguis copia increvit, fed & valde fpiffus & ad traiiciendum tenuiffimos canaliculos ineptiffimus evafit; unde facile potuit in primis viis & circa uteri regionem fpaftica ftrictura oriri, qua cruor ille tenax ad debile caput delatus rationis ufum denuo turbavit. Quod ad curationem attinet, eo potiffimum refpiciendum putavi, ut fanguinis circuitus per totum corpus, maximeque per uterum fuæ reftituatur libertati. Quo fine primo fuafi, ut ante decubitum temperatiora adhibeantur pediluvia, dein per menfis circiter dimenfum fontes Egrani decenti cum regimine & interpofitis ftomachicis medicamentis tepide bibantur; circa tempus vero, quo alias ex utero ferri fuevit menftrua purgatio, per aliquot dies ante lecti introitum dofis capiatur pilularum balfamicarum, & fequente die mane drachma una falis aperitivi, ex lapid. cancrorum, tartaro vitriolato & nitro compofiti, fuperbibendo vafcula quædam infufi theiformis ex floribus nervinis & antifpasmodicis tiliæ, primulæ veris, anthos & citri corticibus conflatum. Qua methodo id per Dei gratiam acquifivimus, ut ægra a malo fuo fenfim paullatimque liberata nunc integerrime vivat.

OBSERVATIO V.

Delirium maniacum periodicum, ab iracundia.

Femina annum agens fecundum & quadragefimum, temperamenti melancholico cholerici, animique a natura ad triftitiam valde difpofiti, nunquam a viro gravida, fub regulari & ordinato menfium fucceffu illibatam femper præ fe tulit valetudinem. Interim, quum odiofo foceræ convictu per aliquod tempus uti debuerit, plena inde luctus & mœroris, nulla

la vel ſane leviſſima data cauſa, ſæpius acerbas profundere lacrimas cœpit, donec dein inter ipſum menſium fluxum poſt graviorem iracundiæ affectum delirium acceſſit maniacum, quod totas ſex hebdomadas inhærebat. Abhinc triſte hoc malum ſingulis ſex ſeptemve menſibus elapſis recrudeſcens has notas habet prænuncias: ſentit ægra circa tempus cum menſtrua recurrit periodus preſſorium in pectore dextroque hypochondrio dolorem capitis dentiumque membranas in conſenſum rapientem; ſomnus imminuitur, & nunquam non vexant conatus vomendi, modo irriti, modo ipſi vomitus materiam, quæ aquæ ſpumoſæ & pituitæ flavæ ſimilis eſt, eructantes: fluxu demum præſente ipſe adoritur paroxysmus, qui variam ludit ſcenam. Mox enim dementata cantilenis & tripudio exſultans in cachinnos erumpit, miroque verborum flumine delira profert; mox triſtis demiſſo capite ſolam terram inſpiciens diu obmuteſcit; mox ab omni cibo potuque abhorret, mox collecto paullum animo de magna ſiti conqueritur, imo nonnunquam tanta inſanit vehementia, ut, niſi vi ſuorum cohibita, ſibi aliisque manus ſit illatura. Somnus præterea, qui admodum parcus eſt, terrificis turbatur inſomniis, alvus eſt adſtrictiſſima, nonniſi tertio quartove die dura ſcybala difficiliori expreſſione reddens, arteriæ exploratæ admotas manus validiſſimo celerrimoque feriunt pulſu, &, quod notari meretur, delirii poſt aliquot dierum intervallum circa veſpertinum tempus ſemper graviores ſolent eſſe acceſſiones, quæ ægra per extremorum refrigerationes, per dolores univerſi corporis tenſivos & maculas ſublividas in brachiis pedibusque ſubinde obvias præſentit. Vbi finita morbi periodo mens efferata ad ſe rediit, præter languores omnes artus occupantes nulla rationis memoriæque labes per integrum intermiſſionis ſpatium animadvertitur. Requiſiti Medici pugnarunt vomitoriis, purgantibus, V. Snibus, ſoteriis quoque fontibus Egranis, ſed parum inde miſera percepit utilitatis, niſi quod horum uſu delirium ſerius paulo redierit. Ego igitur conſultus

quum

quum maximum curationis momentum in præcavendis feralibus recidivis ſitum eſſe deprehenderem, primo omnium mentis tranquillitatem, rectamque vivendi rationem in hunc modum inſtituendam præcepi, ut ægra corpus frequentius, quam antea ſub ſerena tempeſtate moderato exercitio moveat, parciorique & leviori victu utens potui ordinario decoctum hordei excorticati, C. Cervi raſpati, cum pauxillo corticum citri vel cinnamomi ſubſtituat. Ad temperandam humorum acrimoniam infuſum theiforme ex herba meliſſæ, floribus tiliæ & pauxillo cort. citri confectum mane bibendum ſuaſi. Nec ego deinceps irritum aquarum mineralium effectum fore arbitratus, denuo per aliquot hebdomadum decurſum fontem Egranum vel Schwalbacenſem mane calide bibendum, atque balnea temperate calida ante decubitum applicanda ſummopere commendavi, quæ etiam circa inſtans menſium tempus, interpoſito pilularum balſamicarum uſu, locum habere poſſent. Denique tam præſervandi quam curandi fine egregiam præſtitit opem mixtura quædam ex liquoris anodyni drachmis duabus, eſſent. caſtorei drachma una & ſpiritus ſalis ammoniaci drachma dimidia compoſita, quam in paroxysmo pariter ac extra ipſum ſub lunæ mutationibus pondere XL. guttularum bis de die vel ſolam vel cum pulvere antiſpasmodico ex aqua liliorum convall. ſine vino parata exhiberi iuſſi. Pulveris hæc fuit formula: Recipe Pulveris Marchion. C. C. philos. præp. ana drachmas duas, nitri purif. drachmam unam cum dimidia, ſuccin. præp. drachm. unam, cinnabaris ſcrupulum. Alvum denique victu potius lubricante aut paſſulis rhabarbarinis, quam fortioribus purgantibus apertam ſervandam imperavi, adeoque Dei gratia effeci, ut paroxysmi rariores & mitiores acceſſerint. Nec dubitamus fore, ut ſub horum remediorum uſu diutius protracto, ægra a miſero malo liberetur omnino.

EPICRISIS.

Ex hac obſervatione illud notatu dignum occurrit, quod inter ipſum menſium fluxum, poſt vehementem iræ affectum delirii facta ſit acceſſio: utpote experientia ſæpius me docuit, graves animi perturbationes ante, ſub & poſt menſtruorum fluxionem obortas peſſimas paſſiones, imo deliria quoque, ſi caput natura debile exiſtit, producere. Porro notabile eſt, quod recidivæ ſemper cum periodis menſtruis in ſcenam prodierint. Nam tota natura ſexus feminini circa menſium fluxum ingentem patitur mutationem, dum motus vitales ad exteriora ſeu corporis peripheriam tendentes per ſpaſticas ſtricturas ad interiora potius convertuntur, ut exinde totus ſanguinis circulus inæqualis, & improportionatus redditus, ad ſupernas & internas partes impetuoſe ruat; unde ingentium ſymptomatum origo. Quapropter, ſi in feminis deliria, vel ipſorum paroxyſmos avertere velit medicus, neceſſe eſt, ut ad periodum menſium reflectat & circa id temporis opportuna remedia, quæ ſanguinis circulum æqualem efficiunt & ſpaſticas ſtricturas conſopiunt, ut fere ſunt balnea temperata & blanda diaphoretica cum nitroſis & antiſpaſmodicis remixta, in uſum trahat.

OBSERVATIO. VI.

Furor melancholico-maniacus.

Militiæ præfectus, quadraginta & aliquot annorum, ſtaturæ valde proceræ, ſanguineo cholericus ex familia prognatus, in qua plures mentis quadam alienatione laborarunt; a prima adoleſcentia ſtrenu compotationibus interfuit & vinum ad ebrietatem usque larga in quantitate ingurgitavit. Sed nihilominus bene valuit iam vero dimidium effluxit anni, quum ob præmaturum uxoris formoſæ obitum in ſummam coniiceretur triſtitiam, ut nullo admiſſo ſolamine omnem cibum recuſaret & inſomnis multas noctes tranſigeret. Subſequebatur perfecta mentis abalienatio, interdum cum ſummo furore, qui

qui levi ex caussa irritabatur, coniuncta, ita ut æger in vinculis contineri deberet. Amisso per venæ sectionem, ter intra mensem instituta, multo sanguine & datis nitrosis hic furor quidem remittebat, sed nunquam penitus cessabat. Missus ad me consilii caussa conquerebatur de pertinaci alvi obstructione & assidua vigilia, valde confusa sine ordine garriens, facies erat rubicunda & sanguine turgida. Ordinavi pediluvia temperata singulis diebus ante decubitum adhibenda & pulveres nitrosos aliquoties de die sumendos. Ad alvum apertam servandam præscripsi potionem mannatam & ut sæpius æger mane lac recens mulctum biberet. Loco potus ordinarii commendavi aquam puram fontanam, & capiti imponendum suasi epithema, quod aquæ rosarum, aceti rosar. ana uncias duas, nitri purificati drachmas duas, & olei ligni rhodii guttas XII. habebat, tam felici eventu, ut intra mensis spatium æger perfecte convaluerit.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quantum in hominum animis corporibusque sibi vindicet mœroris affectus, ob summum rei dilectæ desiderium in nobis obortus, ita prorsus, ut inde in insaniam ducantur homines, satis alioquin sani & mentis compotes. Quod quidem eo facilius evenire deprehendimus, si quis a parentibus natus est melancholicis, vel ipsa mania correptis. Sicut enim, experientia teste, morbi, quibus parentes conflictantur, plerumque traducuntur ad liberos; ita nihil dubii est, quin noster ægrotus naturalem quandam per nativitatem obtinuerit cerebri debilitatem, & ad mentis morbos dispositionem, qua præsente facile fieri potuit, ut data occasione, quæ in hoc casu diuturnus luctus fuit, in ipsam mentis alienationem inciderit. Neque parum profecto ad capitis debilitatem contribuit potuum spirituosorum abusus, quibus nihil est ad inferendam insaniam potentius. In curatione eo

potissimum respeximus, ut sanguinis impetus a capite divertatur; qui vero quum ab alvi obstructione nunquam non sustentetur, primo omnium præscripsi laxans mannatum & lac recens emulctum, quod in præsenti ægroto insignem alvum laxandi exseruit efficaciam.

OBSERVATIO VII.

Delirium melancholicum.

Honesta huius loci femina, triginta & aliquot annos nata, vitæ otiosæ & libidinosæ dedita, animo æque ac corpore optime semper valuit. At vero, quum marito per inopinatam mortem orbata se coactam videret, ut propter rem angustam domi parce nimis imposterum viveret, plena inde luctus omne hominum consortium per longum tempus fugiebat. Sat diu itaque mœrore cum tacita iracundia iuncto pressa, gravem incidebat mentis alienationem; siquidem mox præter modum tristis lacrymabat, mox summe hilaris ridebat & puerorum more variis delectabatur ineptiis, mox effrenis & temeraria cum adstantibus altercari conabatur. In consilium adhibebatur mecum medicus natione Gallus, & curatio in hunc, qui sequitur modum instituebatur. Præmissa venæsectione in pede commendavimus balnea temperata quovis die vesperi adhibenda, & emulsionem refrigerantem in ipso insessu capiti cum linteo duplicato adplicandam. Deinceps crebrius dedimus, interpositis ad alvum apertam servandam lenioribus laxantibus, pulveres temperantes nitrosos, atque potui solam aquam fontanam permisimus. Et quum id anni tempus esset, ut cucumeres maturescerent & sale muriatico conficerentur, consultum duximus, inter cibos crebrius eosdem commendare; & adsumsit quoque ægra tam larga quantitate, ut nihil fere amplius cibi ad sustentandam vitam opus habuerit. Inter hæc mense circiter elapso indies maior affulgebat spes convalescentiæ, quæ etiam brevi post, divina annuente gratia insequebatur, ita, ut nunc integra tum animi tum corporis fruatur incolumitate.

EPICRI-

EPICRISIS.

Nihil profecto magis sanitati est infensum, quam subita quædam mutatio, qualem in nostra ægrota accidisse deplorandum est, utpote quum lautum vitæ genus simul ac semel cum valde misero commutandi necessitas fuerit. In curatione ex voto obtinenda primo omnium studuimus, ut impetuosus sanguinis cursus a capite ad inferiora convertatur, quod optime præstitimus venæ sectione in pede administrata, & balneis aquæ dulcis, utpote quibus nervosæ imi ventris partes spasmo constrictæ emolliuntur, & summa quoque cutis, quæ frigore teste, constrictione affecta est, relaxatur, ut revocato sanguinis itinere ad habitum corporis, liber ipsi circuitus per universum corpus concilietur. Quod attinet peculiarem cucumerum sale conditorum effectum, de hoc ita iudicandum arbitror. Acida eiusmodi salita vegetabilium sensibiles & membranaceas corporis partes facile irritant & vellicant, uti fere videmus in tussi, ubi nervos pneumonicos ad tussim continuo stimulant; quare veritati omnino videtur consentaneum, ut cursum sanguinis magis promoveant, quam impediant: qui vero quum in melancholicis nunquam non tardus & debilis, maxime per caput, observetur, opus omnino habet aliquo stimulo, quem dicta vegetabilia optime & sine noxa addunt. Et profecto, si dicere debeam, quod res est, ego adhuc in diversis aliis mente perversis hos fructus deprehendi utilissimos, ut ideo adserere non pudeat, quod optimum sint inter cibos mente ægrotantium condimentum.

OBSERVATIO. VIII.

Delirium maniacum a nimiis meditationibus.

Iuvenis, qui vix decimum septimum ætatis annum attigit, temperamento præditus cholerico-sanguineo, excitati alias & promti ad studia ingenii, per anni decursum profundiori meditatione in invenienda machina, quam dicunt perpetuum mobile, dies noctesque desudavit; a patre autem stoliditatis ideo

ideo accuſatus, & a propoſito ſub inanis ſtudii admonitione avocatus, in tacitam mœſtitiam incidit, quæ ſubitaneo incendii terrore adeo increvit, ut in furorem plane tranſierit; ſiquidem varia nunc de inventis ſuis magna & præclara iactitat, terrificis noctu inſomniis agitatus mane horribilia & inepta, quæ vidiſſe ſibi imaginatur, longa ſerie narrat; iam ſe paralyticum, lunaticum vel a diabolo obſeſſum ipſumque dæmonem pronuntiat, & diras admodum exſecrationes evomit, iam mutatis in manſuetudinem moribus ardentiſſimas ad Deum preces fundit perpetuis ſuſpiriis ingemiſcens. Præterea febrili pulſuum celeritate & admirando auditus acumine gaudet. Cibum & potum ſatis quidem bene appetit, nec officio ſuo alvus deeſſe animadvertitur. Sed, quod male ſperare iubet, eſt quod malum ſine alterna requie continuum ſæviat, nec inſignem habeat intermiſſionem. In tali rerum ſtatu ego conſultus venam primo pedis, dein ſublingualem aperiri, & pediluviis moderate calidis ægrum immitti iuſſi, unde furoris vehementia mirum compoſita videbatur. Dein operæ pretium fecerunt pulveres leniter nitroſi camphora remixti, quos circa ſomni tempus aſſumere æger debuit; nec dubito, quin vis morbi his demum remediis ſit obſecutura.

EPICRISIS.

Videmus ex hoc caſu, quantum profundæ meditationes ad caput debilitandum obtineant potentiæ, ut quisque graviorem exinde morbum,imo deliria quoque pertimeſcendi rationem habeat, maxime ſi aliæ & hereditariæ cauſſæ acceſſerint. Adſumſit æger largum cibum, cui diſſolvendo & in bonum chylum & ſanguinem transmutando menſtruum illud ſalivale, ſine dubio nimio acore infectum, vix par fuit, ut nihil dubii ſit, quin morbus, ut omnes aliæ chronicæ paſſiones multum inde foveatur.

Plura exempla legantur in Conſult. med: Tom. I. Caſu. XXXIII. usque XXXVIII.

CAPVT.

CAPUT IX.

DE VIRIUM LAPSU ET ANIMI DELIQUIIS.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

SI ulla in disciplina medica doctrina clariorem meretur evolutionem, ea certe est, quæ de corporis humani viribus agit & causis; siquidem omne, quod naturæ inest robur & energia, qua vitæ animique pariter ac corporis constat integritas, qua morbi tum arcentur tum sanantur, qua ipsa denique mors avertitur, unice in viribus, quæ determinata quadam motus efficacia se exserunt, consistere animadvertitur. Sicut enim robusta natura corpusque firmum habendum est illud, quod integris viribus instructum, non tam facile a causis externis læditur, læsum vero vel suo ipsius robore sine insigni medicinæ ope sanatur: ita econtrario imbecillis naturæ indicium est, si quis ob virium infirmitatem variis obnoxius ægritudinibus ex iisdem a medicina non adiutus raro admodum emergit. Quodsi dein morbos inspicimus variosque eorum decursus, simili modo in solis viribus omnis salutis spes videtur posita; quæ enim ubi subito diutiusque succumbunt, de vita ægroti periclitari certissimum est. Quin denique ipsam, quæ morbos sæpe comitatur, malignitatem maxima ex parte in hoc virium lapsu contineri deprehendimus, ita prorsus, ut ex debili hoc statu ad ipsam mortem aditus pateat facillimus, utpote quæ nil nisi plenaria virium, a quibus vitales in homine motus pendent, cessatio est.

Virium in homine necessitas monstratur.

(*Hoffm. Syst. T. IV. P. 4.*)

§. II.

Opiniones Medicorum de caussis virium.

Quum itaque tanta virium in nobis sit necessitas, ut in corpore tam sano conservando, quam morboso persanando nihil omnino sine iisdem Medicus valeat; saepenumero mirari soleo, cur in tanta bonorum auctorum multitudine, tantaque medicinae luce, quae novo quotidie splendore prodit, tam pauci existant, qui utilissimam hanc in re medica doctrinam paullo accuratius explanassent. Equidem plures hinc inde in Medicorum libris occurrunt de virium caussis opiniones, quas alii, qui omnes corporis tam voluntarios, quam involuntarios, vitales & mechanicos motus ad altius quoddam principium referunt, ceu effectum animae considerant; alii, qui robur & vim motricem solidorum, qua fluida reguntur, ab aereo-aethereo-elasticae indolis materia mobilissima in sanguine contenta deducunt, pro stabilienda sententia sua contraria plane argumenta proferunt; attamen, quum nudis hisce nominibus & sententiarum divortiis rem ex merito nondum exhaustam evolutamque existimem, nostrum de eadem aequum rectumque iudicium in praesenti tractatione, ubi de virium defectu animique deliquiis acturi sumus, pluribus infra suppeditabimus.

§. III.

Vires salutares & noxiae unde pendeant.

Ante vero quam specialiorem huius thematis suscipimus explicationem, e re fore putamus, primo omnium dispicere, qualis virium ad naturam firmam aeque ac infirmam constituendam debeat esse conditio. In quo quidem perficiendo, tenendum, quod, licet omnes in nostro corpore functiones tum animales, tum vitales & naturales unico solidorum ac fluidorum peragantur motu; minime tamen, sicut in ceteris rebus corporeis, ab ipsius efficacia & a magna movendi potentia ad insignem virium copiam & abhinc dependentem sanitatis integritatem concludi debeat. Etenim, quum a sapientissimo conditore Deo ita corporis humani constructa sit fabrica, ut viribus ad sanitatem necessariis certus tantum motuum inserviat numerus, certa mensura; facile patet, eam solum robu-

stam

ſtam & bene valentem naturam eſſe dicendam, ubi motuum nec nimis exceſſiva, nec nimis deficiens, ſed valde temperata æquabilisque advertitur proportio, cum illa e contrario corpora imbecillibus ſint adnumeranda, quæ ex levi cauſa externa ad perverſos motus facile concitantur. Cuius adſerti veritas vel exinde plenius poterit intelligi, ſi effrenes & ad convulſivum usque gradum auctas cordis & arteriarum, reliquorumque membrorum agitationes perpendimus; utpote quæ ob ſummam, quam arguunt, motuum efficaciam nulla unquam ratione pro ſalutari & ſanitati firmandæ apprime apto robore haberi poſſunt, ſed maximam potius virium iacturam, imo mortis periculum haud raro prænunciant.

§. IV.

Animi deliquiorum gradus.

His prælibatis ad virium naturalium ſubiti lapſus conſiderationem propius accedimus, cuius tria præcipua dantur genera. Primus gradus in notabili virium corporis remiſſione conſiſtit atque his potiſſimum cognoſcitur criteriis: ſi inſignis & inſueta corporis laſſitudo membrorumque ad voluntarios motus ſubeundos obſervatur inertia, ſi ſenſuum torpor, appetitus proſtratio, inquietudo & circa præcordia anxietas, debilitas pulſuum & raritas extremorumque refrigeratio adeſt & gravitas. Alter, qui priori maior eſt gradus ob maiorem corporis animique virium defectum dicitur lipothymia, quæ cum faciei, labiorum & genarum pallore omniumque ſenſuum ſtupore, ut, quid cum ipſis agatur, plane non ſentiant ægroti, adoritur. Tum quoque oculorum claritas, obductis quaſi tenebris obſcuratur, arteriæ admotam manum exiguis feriunt pulſibus, corpus proſternitur & partes extremæ naturali deſtitutæ calore intenſius frigent. Tertium denique, ſed peſſimum gradum conſtituit ſyncope, qua homines correpti adeo animi corporisque viribus deficiunt, ut mortis imaginem ſiſtant; ſiquidem omni ſermonis uſu privati ſubito corruunt, alto quaſi ſopore oppreſſi absque convulſionis aut tremoris apparentia immobiles iacent; reſpiratio & pulſus intercipitur, artus refrigeſcunt

& collabuntur, facies eſt Hippocratica & copioſus ſudor ad tactum frigidus circa tempora erumpere deprehenditur.

§. V.

Paroxyſmorum ſolutio.

Superatis tam lipothymiæ quam ſyncopes acceſſionibus ſenſus inter alta ſuſpiria paullatim redeunt, cordis motus reſtituitur ideoque pulſus, qui antea valde debilis aut plane abſconditus erat nunc vegetior erectiorque redditur, anxietates evaneſcunt, in partes extremas calor redit, facies contracta & pallida explicatior fit & rubicundior, imo & reliquæ functiones ſuppreſſæ ſenſim ſenſimque eriguntur, ut, qui pridie mortui habebantur ægri, nunc integra frui ſanitate videantur, niſi adhuc de inſigni artuum corporisque univerſi laſſitudine & imbecillitate querantur.

§. VI.

Signa antecedentia.

Vtut autem ſubito & præter omnium opinionem gravia hæc mala accedant, ſunt tamen, quæ illorum adventum prænuntiant ſymptomata, quorum potiſſima ſunt: totius corporis languor & inſolens virium infirmitas, vertigo, aurium tinnitus & ſubitanea coloris in facie permutatio. Præcedunt quoque in nonnullis oſcitationes, pandiculationes & circa præcordia anxietates, cum pulſu inæquali ac horripilationis ſenſu; quibus nonnunquam abdominis a flatibus diſtenſiones & borborygmi iunguntur.

§. VII.

Differentia animi deliquiorum.

Ex dictis iam haud difficulter colligitur, quo modo præceps virium lapſus animique deliquia ab aliis ſe paſſionibus diſtinguant & a medentibus cognoſci poſſint ac debeant. Differunt enim primo omnium ab epilepſia, in qua quidem leviores animi defectiones antecedunt, quam corporis moles convulſivis agitatur motibus & contractionibus, quæ tamen ad lipothymiam usque nunquam adſcendunt. Differunt deinde ab apoplexia, ubi ſub ſenſuum tam externorum quam internorum abolitione arteriæ ſatis adhuc fortiter pulſant & reſpiratio, licet ægerrima, cum ſtertore remanet; quæ phænomena in ſimplici

1) ab epilepſia.

2) ab apoplexia.

plici animi deliquio non viſuntur. Diſcrepant denique a ſuffocatione hyſterica. In hac namque eximia quidem ſenſuum advertitur perturbatio, ſed fauces ſimul ſumme anguſtantur & laqueo veluti ſtrangulantur, arteriæ fortibus agitantur motibus & facies vivido imbuta rubore conſpicitur; quæ omnia tamen contrario plane modo ſe habent in animi deliquiis, uti videmus, ſi ſyncope, quod ſæpius accidit, præfocationi uterinæ iungitur. Tum enim dictorum ſymptomatum inopinata fit immutatio. *3) a ſuffocatione hyſterica.*

§. VIII.

Subiecta animi deliquiorum.

Quod attinet ſubiecta hiſce affectionibus præ ceteris obnoxia, attenta nos docet experientia, eos potiſſimum homines in easdem incidere, qui aut phlegmaticam & torpidiorem obtinent naturam, aut ob teneriorem vaſorum & fibrarum texturam habitus corporis ſunt ſpongioſi ſanguineque & ſuccis pleni, nec non qui molliter in otio educati labores niſi ægerrime ferunt & a levi cauſa externa, ut ab aeris vel frigidioris vel calidioris temperie, a medicamentis, quin alimentis, vel ſolo ingrato odore facilius alterantur. Et quum ingens ſemper corporis inter & animi functiones a ſanioribus Medicis adnotetur conſpiratio, nec illos ab hiſce affectibus immunes deprehendimus, qui ad impetuoſas & præcipites animi commotiones, ad iram, impatientiam, metum, variasque confuſas imaginationes proni exiſtunt. Vnde iam in propatulo eſt ratio, cur reſpectu ætatis præ iuvenibus pueri & ſenes, &, ſi ſexum reſpicimus, feminæ magis quam viri magno virium defectui & deliquiis ſint expoſitæ, quæ eo certius eveniunt, ſi feminæ utero gerunt, nimiis tum per menſium tum lochiorum fluxum hæmorrhagiis debilitatæ ſunt, vel difficili partu laborant.

§. IX.

Cauſſa animi deliquiorum proxima.

Quodſi nunc ad ipſam cauſam animum advertimus, hanc in ſanguinis eiusque motus vitio ponendam eſſe, nemo ſaniorum Medicorum eſt, qui in dubium vocabit. Quemadmodum enim, ſi ſanguinis temperati & ſufficientis in ſingulas partes

tes liber æquabilisque influxus & hinc debita liquidi ſpirituoſi per omnes nervos diſtributio fuerit; omne virium robur, per quod functionum, ſive animalium, ſive vitalium & naturalium vigorem intelligimus, quam optime conſtat; ita e contrario, ubi virium, quæ per imminutas omnis generis functiones ſe manifeſtat, inſignis animadvertitur deiectio, ibi liquidi tum arterioſi tum nervoſi vitium ſubeſſe rectiſſime concluditur. Iam vero rurſus in phyſiologia medica ſatis ſuperque monſtratum eſt, quod omnium fluidorum per corpus progreſſus & in organa influxus a ſolo corde, quod primum in nobis movens ultimumque moriens, ſeu ſuprema illa machina eſt, quæ motu ſuo omnes reliquas animat partes, unice dependeat; quare nihil dubii eſt, quin & corporis proſtrationis & animi deliquiorum cauſſa ab ipſo cordis motu vel imminuto, vel prorſus ceſſante recte deducenda veniat. Qua quidem in re plenius confirmamur, ſi rite perpendimus, eſſentiale & characteriſticum lipothymiæ & ſyncopes ſignum præbere pulſum valde exiguum, vel plane interceptum, utpote qui cordis motum indicat luculentiſſime.

§. X.

Cordis ſtructura anatomica.

Quum itaque a cordis motu tanta, ſi non omnia, in nobis dependeant, haud ſupervacaneum erit, utiliſſimum hunc motum ſecundum cauſas ſuas naturales concinne quidem ſed accurate exponere. Cordis ſubſtantiam muſculoſam eſſe non modo iam vetuſtiſſimi HIPPOCRATIS ſententia, verum etiam omnium, qui noſtra ætate inclaruerunt, anatomicorum adſertio eſt. Quodſi enim ea, quæ ad muſculoſam fabricam ullo modo pertinent, rite penſitamus; omnia profecto in cordis ſtructura ſimili modo deprehendimus. Adeſt hic tendo ſatis validus in baſi cordis vaſa cingens, qui uti in omnibus muſculis; ita & hic principium motus atque finis exiſtit, cuius progenies tum vena cava, tum inprimis arteria magna rectiſſime ſtatuitur, in quem duplicis generis fibræ tam mirabili diſpoſitæ ordi-

ordine inferuntur, ut mufculum biventrem aptiffime conftituant. Fibræ enim exteriores in modum cochleæ conum involuentes in oppofiti lateris tendinem dextrorfum, interiores inverfo infe- runtur ductu. Quid? quod præter has communes cuilibet ventriculo propriæ funt fibræ, quarum internæ itidem contrario modo procedunt atque pro validiori fanguinis in univerfum corpus eiusque maxime remotas partes propulfione finiftro ventriculo & copiofiores & robuftiores; dextro vero præ finiftro eique minori ventriculo in vicinos tantum pulmones flaccidæ rarioresque obtingunt. Harum præterea fibrarum idem cum aliorum mufculorum fibris motus eft atque contractio, quæ in abbreviatione confiftit, ut tantum in latitudine adquirant, quantum in longitudine amittant, ideoque femper conus bafi fiat proximior; unde etiam non tantum externe verum etiam interne præcipue tumor obfervatur. Hinc cum auriculæ ventriculorum contrahuntur, parietes fe invicem tangunt, & ita contentum fluidum expellunt. Nervi quoque dein omnibus mufculis animam vigoremque largientes in bafin cordis vaforumque radices, quas tendines cordis effe iam ante dictum eft, implantati funt octavi fcilicet & intercoftalis paris furculi, ut de arteriis venisque coronariis, quæ magna copia per mufculofam cordis compagem diftributæ cordis motum egregie adiuvant, nihil dicamus.

§. XI.

Cordis motus duplex, fyftoles & diaftoles.

Moveri itaque cor ipfa eius fabrica ipfique fenfus fidem faciunt. Duplex autem eft motus dilatationis, quæ præcedit & a Græcis diaftoles nomine infignitur, qua cordis ventriculi diftenduntur, & fibræ parietes verfus elongantur, ut fanguis ex auriculis in eosdem influere poffit, & conftrictionis, five fyftole, qua fibræ contrahuntur & inftar machinæ hydraulicæ fanguis in canales arteriofos & ex his in venofos, ex his autem rurfus in auriculam dextram urgetur, ut hac ratione circulatio perficiatur.

§. XII.

Diaftole unde dependeat.

Hæc dum meditamur, dubium quoddam non adeo exigui e-

nas-

nascitur momenti: num diastole cordis a sanguinis illabentis vel distendentis copia promoveatur. Neque tamen, a solo sanguine simplicem & spontaneam hanc dependere restitutionem, arbitramur, eo quod manum fortiter prementem æque ac systole eludat, quale quid a sanguinis impetu fieri haud suspicandum est, maxime quum etiam evulsa omnique liquore vacua piscium corda diastolen non minus quam systolen diutius adhuc exhibere animadvertimus. Multo magis illam tam a fibrarum huius mirifici musculi diversis ordinibus quam a liquidi subtilioris elastici, quod nervi vehunt, sanguinisque spirituosi influxu oriri probabile est. Quod vero nerveum fluidum in cordis fibras influat, vel notissimo WILLISII & LOBERI experimento constat, quo nervis in cervice octavi paris dissectis & iis qui a plexu intercostali oriuntur ligatis, sanguineque in musculosam cordis substantiam intercepto cor omni motu destituitur. Vt adeo certissimum sit, quod tam ipse sanguis motu intestino calido & particulis aereo-æthereo elasticis imbutus, quam liquidum nervorum hunc dilatationis actum egregie adiuvet. Id quod vel ex hoc experimento clarius elucescit, quod mediante calore pulsus cordis in animali deficiens, si aqua calida foveatur, ad momenta revocari possit.

§. XIII.

Obiectiones contra motum cordis refelluntur.

Quæ omnia licet tam clare perspicueque pateant, ut in dubium vocari nequeant; sunt tamen nonnulli, qui hanc de motu cordis doctrinam, qua illud primum movens statuimus, impugnare audent, existimantes, embryoni iam prius quam cordis absoluta sit fabricatio, punctum quoddam saliens ceu cordis inesse rudimentum. At vero aliam longe rationem esse iudico animalis formandi & adhuc imperfecti; & formati omnibusque suis partibus instructi & in lucem editi, ut ideo ab uno statu ad alterum argumentatione procedere vix liceat. Huic enim bullulæ ceu compendio inclusus est spiritus ille architectonicus, qui motui quidem per se citra multa organa expandendo & quaquaversum partes extra partes fabricando sufficit

ficit in animali, vero perfecto nonnisi organorum beneficio perficitur.

§. XIV.

Exposita sic cordis structura & naturali constitutione evolutoque genuino eius usu & officio: facilis nunc via est ad praeternaturalem statum pernoscendum & ad veram tam lipothymiae quam syncopes, quae omnis aevi Medicorum consensu cordis vitiato motu nituntur, definitionem sistendam. Est itaque syncope motus cordis ad tempus sufflaminatio cum ingenti virium & tam animi quam corporis functionum defectu, ab impedito, vel minus sufficienti liquidi spirituosi per nervos & sanguinis probe temperati per vasa coronaria in musculosam cordis substantiam influxu dependens. Neque multum differentem exposcit definitionem altera animi deliquiorum species lipothymia, utpote quae nisi gradu, dum non in prorsus sublato, sed tantum nimis debili cordis motu consistit, a syncope nihil differt. *Definitio syncopes & lipothymiae.*

§. XV.

His praemissis, videamus nunc, quae ex caussis mediatis ad ferales hosce morbos inducendos suum conferant symbolum. Quum vero, ut satis ex superioribus liquet, proxima deficientis, vel plane cessantis motus cordis caussa in denegato, vel minus recte se habente fluidi nervosi & laudabilis sanguinis influxu contineatur, sequitur, ut ad duo haecce momenta animum potissimum adplicemus. Ita primo omnium certa experientiae fide constat, eos, qui capitis nervosique generis imbecillitate laborant, qui dolores gravativos, vertigines auriumque tinnitus cum frequenti coryza, gravedine, oculorum caligine & somno turbulento patiuntur, ob liquidi, quod ex cerebro in nervos dispergitur, subtilissimi penuriam pravamque diathesin non modo virium summo languori, sed & ipsis animi deliquiis corripi facillime. *Caussae mediatae sunt praegressi morbi.*

§. XVI.

Animi affectus.

Nihil autem prope ex omni caussarum serie vehementius celeriusque nostros inducere morbos valet, quam graviores animi perturbationes, praesertim terror panicus, metus, & tristitia. Quamvis enim motus vitales & mechanici, cuius generis sunt cordis & arteriarum aliorumque humoribus tum secernendis, tum excernendis dicatorum canalium, nec non ventriculi & intestinorum motus, a principio in nobis sentiente & intelligente, quod animae nomine venit, directe & proxime non dependeant, sed motus potius voluntarii ab eodem, licet modo nobis incognito, dirigantur; id tamen attenta nos docet obseruatio, propter eximiam, quae voluntarias & involuntarias functiones intercedit harmoniam, miram animi affectuum in motibus nostri corporis vitalibus pervertendis esse efficaciam. Hinc, si terroris, qui vitali motuum oeconomiae infensissimus est, agendi modum accuratius inspicimus, ita ipsum deprehendimus comparatum, ut partes externas constringendo nimiam sanguinis ad cor & adnexa vasa congestionem inferat; unde presso, ut aiunt, pede extremorum refrigerationes, ingens artuum gravitas ac languor, circa praecordia anxietas, cordis palpitatio, & magna spirandi difficultas cum pulsu parvo & contracto sequuntur; quae omnia eo certius accidunt, si abundans sanguinis copia peccaverit. Nec profecto minor formidinis & ob instans grave periculum tristitiae in corpus nostrum potentia est; quandoquidem liquidi nervosi in singula motuum organa influxum minuendo aequabilem sanguinis progressum maxime retardat & quo minus spirituosa eius portio recte evolvatur, impedit; ut ideo haud mirum videri debeat, si ingens animi corporisque virium deiectio inde emergat, quae longe gravior est in subiectis languidis aut a quacunque caussa, ut praegresso morbo, iam antea debilitatis.

§. XVII.

Perversa vivendi ratio.

Posthaec haud paucae supersunt earum rerum, quas non natu-

naturales appellamus, quæ ad affectus noſtros contribuunt. Ex quibus primum ſibi vendicat locum incongrua victus ratio. Sicut enim alimenta bono ſucco referta & decenti quantitate aſſumta ſanguini bono & lymphatico, qui viribus pabulum ſuggerit, generando apprime apta exiſtunt; ita e contrario cibi crudiores & qui parum præbent nutrimenti, vel ipſa inedia diutius protracta ad virium defectum & animi deliquia plurimum afferunt momenti. Præter victum, aeris quoque temperies cauſſam noſtris malis præbet antecedentem; quæ ſi frigida nimis & humida, aut intenſius calida multisque impuris exhalationibus repleta eſt, corporis vigorem mirum in modum lædit. Pertinent huc pariter aſſiduæ vigiliæ diuturnique & duri labores, quibus ob continuam ſolidorum & fluidorum actionem ſpirituoſæ & ſubtiliores partes diſſipantur ſanguinisque maſſa intemperatior redditur, ut exinde, experientia teſte, omnes in nobis functiones langueſcere incipiant.

§. XVIII.

Sphaceloſa partis corporis corruptio.

Frequentiſſime porro animi contingunt deliquia, ſi ſphaceloſa in partibus vel externis vel internis adparet corruptio, qua vitali motuum œconomiæ nihil datur pernicioſius. Id quod non modo morbi maligni & contagioſi, ut petechiæ, dyſenteriæ, febresque peſtilentiales, verum etiam chronici, quales potiſſimum ſunt ſcorbutus, cachexia & hydrops ſuo comprobare exemplo poſſunt, ubi, ingruente putredinoſa corruptela, mox omne naturæ robur cum cordis motu vacillat. Nec diſſimilem edunt efficaciam opiata & narcotica improvide adhibita, quorum operandi ratio in eo præcipue verſatur, ut effluviis ſulphureis mixtioni & mobiliſſimæ fluidorum ſubſtantiæ inimicis hæc ipſa ita contaminent, ut munere ſuo ſecundum naturæ leges amplius fungi vix queant. Sed præter hæc quoque, quod mirandum eſt, ſuaveolentia, naturæ alioquin gratiſſima feminis hyſtericis, aut ab alio quocunque morbo debilitatis corporibus eo usque adverſa deprehen-

Omnia vaporoſa, opiata, narcotica &c.

henduntur & nociva, ut ex eorum usu omnia in peius ruant symptomata & ægri syncope correpti exanimes quasi in terram concidant. Cuius notabilis effectus ratio, nostro quidem iudicio, in eo videtur posita, quod fortiora eiusmodi odorifera vim fluidi nervei elasticam a prioris morbi atrocia iam satis imminutam, vaporosa indole sua magis magisque supprimant, haud alio modo quam castorina, quæ pro diversa succi nervosi & fibrarum constitutione valde differentem, & nunc bonum nunc malum producunt effectum.

§. XIX.

Venena, purgantia & emetica.

Nec dein negligenda sunt ipsa venena, vel validiora causticæque indolis purgantia & emetica, quæ ob valentiores, quos in universo partium nervosarum systemate maximeque sensibili intestinorum canali crispando contorquendoque concitant spasmos æquabilem sanguinis & subtilissimi fluidi in singulas partes influxum impediunt adeoque ingentem, quin sæpius lethalem virium lapsum accersere valent. Et ex eadem caussa fieri observamus, quod insignis & ad syncopen usque aucta animi defectio morbos cum immani dolorum ferocia stipatos haud raro excipiat, quale quid pariter post graviorem iracundiæ affectum minus insolitum est; unde hanc syncopes speciem veteres medicinæ auctores peculiari nomine cardiam vocare consueverunt. Huius namque affectus licet ea sit natura & indoles, ut exitialem vim suam in ductus biliarios præcipue exserat; fieri tamen non potest, quin ob eximium, qui hos ipsos cum ventriculo, pulmonibus & corde, propter par nervorum octavum & commune par vagum, intercedit consensum, simul omnes hæ partes sensibiles graviter spasmo afficiantur.

§. XX.

Hæmorrhagiæ & quæcunque nimiæ excretiones.

Sæpissime non minus animi deliquiis conflictantur, quorum vires a prægressis nimiis hæmorrhagiis & quibuscunque fortioribus excretionibus debilitatæ sunt. Tali ratione sæpenu-

penumero adnotare mihi licuit, homines venere immoderatius usos sensim in lipothymias, quin syncopticas incidisse affectiones. Et quid frequentius, quam a copiosis per sudorem & alvum evacuationibus, improvidis venæ sectionibus, cruentis vulneribus aliisque nimiis sanguinis profusionibus, maxime si non præsentanea ope succurritur, eadem mala oriri. Nec deficit ratio: quum enim his rebus non modo sanguinis subtilior portio, quæ virium elementum constituit, exhauritur, sed & præcipue ipsa fluidorum moles imminuitur; haud mirum est, si cordis ceterorumque vasorum dilatatio, quæ cum systole alternare debet, inde impeditur, adeoque ipse cordis motus intercipitur; quo cessante formalis mentis defectionum ratio adesse deprehenditur. Quod eo crebrius certiusque incidit in subiectis teneriori constitutione præditis, aut in situ erecto diutius repositis. Tunc enim sanguinis ad caput directio longe magis præscinditur.

§. XXI.

Sanguis crassus & polypus.

Pari ratione motum cordis debilitare summumque inducere languorem valet nimia repletio, quæ sanguini spisso & viscido in acceptis ferenda est, quatenus hic per angustiores vasorum coronariorum canaliculos difficulter progrediens ibi coacervatus & cordis & vasorum systolen imminuit. Nihil autem, quod perplurimis constat exemplis, ad lethalem syncopen magis disponit, quam polyposa humorum concretio cavitatibus cordis & contiguis vasis adhærens. Hæc enim concrementa dum mole sua obstruente sanguinis per universum corpus circuitum aufferunt; necesse est, ut, non remoto eiusmodi repagulo, lethalis fiat exitus.

§. XXII.

Signa prognostica mala & funesta.

His expositis superest, ut nostrorum affectuum prognosin ad rectum de eventu salutari & noxio iudicium ferendum subnectamus. Hic notari maxime velim, pro natura-

rum & caussarum diversitate & periculum quoque multum variare. Ita, qui teste HIPPOCRATE aphor. 41. Sect. II. sæpe fortiter & sine manifesta caussa dissolvuntur, repente moriuntur. Subest enim plerumque polyposum cordis & pulmonum vasis firmiter impactum coagulum, quod dissectis cadaveribus reperire licet. Lethiferam quoque utplurimum syncopen observavimus, quæ post partum laboriosum, ubi feminæ ab imprudenti obstetrice ad intempestivos parturiendi conatus adhortatæ nimium delassantur, & immoderatum sanguinis per lochia patiuntur profluvium, haud raro subsequitur, qua correptæ copioso sudore frigido cum extremorum frigore perfunduntur, auram frigidam exspirant, pallido faciei colore imbuuntur & nullis plane remediis ad vitam revocari possunt. Neque periculo caret illa syncopes species, quæ feminis strangulatione correptis supervenit, unde ipsas sæpe pro mortuis habitas & sepulturæ traditas novimus.

§. XXIII.

Quæ ulterius recensentur.

Porro quoque ingens virium in morbis malignis, ut acutis febribus, prostratio & inter initia statim facilis in animi deliquia, sub statione maxime erecta, proclivitas in discrimine vitam poni, signum certissimum est. Nec boni ominis est sola insueta animi defectio, diffidentia & menti altius infixa mortis formido, licet animus præterea tranquillus beneque compositus sit, præsertim si in acutis iungitur delirium, & languida respiratio cum notabili pulsuum vel parvitate vel tremula palpitatione. In variolis quoque confluentibus ubi ab intolerabili ardore & dolore, suppurationis tempore lipothymia, quod sæpius fit, oritur, ægri, præsertim sub situ corporis erecto in præsentissimo vitæ periculo versantur. Tum enim mox totum corpus refrigeratur, cutis constringitur, bustulæ disparere & mox lethiferæ succedere convulsiones solent. Deinceps in homine ob alias caussas iam debilitato post vehementiorem iram, aut fortius emeticum vel purgans exhibitum syncope suborta, nisi in instanti convenientibus succurratur

ratur remediis, lethalis evadit. Quodsi denique in pueris a vermibus nervosas ventriculi tunicas lancinantibus syncope enascitur, plerumque funesta est; & vidimus brevi ante mortem tempore vermes e ventriculo prodeuntes mortuos.

§. XXIV.

Animi & virium defectio, quæ hystericis & hypochondriacis iungitur pathematibus, ubi a flatibus ventriculum nimis distendentibus sanguinis ad cor & pulmones fit regurgatio, curationi locum adhuc relinquit. Vbi etiam a caussa externa, ut nimio conclavis æstu, balneo intensius calido, vel nimia sanguinis e vena secta detractione, præsertim in feminis & pueris corporis insignis languor vel præceps animi virium suboritur lapsus, non adeo timendum est. Et in genere notandum: quo levioribus caussis & morbis animi deliquia succedunt, eo minus alunt periculi. *Prognosis salutaris.*

THESES THERAPEVTICAE.

§. I.

QVod attinet curationem, hæc duabus potissimum indicationibus absolvitur, quarum prima est, ut in ipso paroxysmo motus cordis, qui caloris vitalis omniumque virium fons existit, per convenientia & efficacia remedia citissime restituatur; altera, ut extra paroxysmum caussis tollendis accommodata invenire remedia, atque recursum periculosæ affectionis impedire studeamus. *Indicationes curatoriæ.*

§. II.

Primæ itaque indicationi ut satisfiat, in accessione mali ægrum in convenienti situ eoque nec nimis demisso, nec nimis elato in loco sereno, temperato ac spatioso servare decet; dein ad influxum spirituum invitandum remediis externis penetrante virtute præditis partes sensibiles irritare & animare convenit. Quo fine præ ceteris prodest, si aqua frigida tota facies superfunditur, labia sale communi fricantur, naribus *Quæ in paroxysmo prosint externa.*

bus potens acetum cum balsamo vitæ seu aqua apoplectica adplicetur, vel ipsis sal volatile Anglicanum, quod nil nisi sal volatile ammoniaci cum oleis cephalicis rutæ, menthæ, lavendulæ impraegnatum est, adhibeatur. Nec quoque de nihilo erit oculorum palpebras cum aliquot aquæ spirituosæ s. balsami vitæ guttulis illinire, totamque pectoris regionem & reliquas partes extremas pannis calidis aqua quadam roborante imbutis fortiter fricare.

§. III.

Quæ interna

Quodsi demum his adhibitis ad se redire incipiunt ægri, interna quoque remedia refocillandis viribus dicata exhibere convenit. Hoc nomine præclari usus est vinum optimæ notæ, maximeque vetus Rhenanum, quod omnium fere virtutem superat longissime. Neque egregio effectu destituuntur aquæ spirituosæ & aromaticæ, ad quas præcipue aquæ cinnamomi liliorum convallium, rosarum, melissæ, corticum citri, aurantiorum cum & sine vino paratæ debent referri.

§. IV.

Quæ extra paroxysmum conducant remedia.

Quicunque extra paroxysmum medela subvenire & novos mali insultus avertere cogitat medicus, diversas caussas probe prius cognoscere, iisque amoliendis accommodare debet præsidia. Ita, si a sævitia dolorum & graviori iracundiæ affectu syncope originem repetit, præsentaneum ferunt levamen blanda anodyna, maxime si cum aquis analepticis, non adeo spirituosis sed aliquid simul anodyni in sinu foventibus propinantur. Ex illis autem summæ efficaciæ est liquor noster anodynus mineralis aliquot olei macis guttulis impraegnatus, vel cum duabus essentiæ castorei partibus remixtus. Spectant huc quoque Laudanum Sydenhamii & pulveres antepileptici, ut Marchionis cum uno alterove grano castorei vel theriacæ coelestis permixti; quorum remediorum usum tutissimum deprehendi. Vbi ab humore acido bilioso in primis viis stabulante partesque nervosas arrodente, quod in hypochondriacis frequentius usu venit, syncope cardiaca nascitur, in usum

usum vocandi sunt pulveres absorbentes, qui ex conchis præp. matrem perlarum, corall. lapidibus cancrorum, unicornu fossili, crystallo montana, additis quibusdam olei de cedro guttulis optime conficiuntur, quibus, urgente æstu præternaturali, aliquo nitri purificati grana pro dosi adiici possunt. In syncope hysterica & hypochondriaca clysteres & medicamenta ex galbano, castoreo, asa foetida, sagapeno & myrrha confecta convenienterque adhibita, omne in curatione absolvunt punctum.

§. V.

Quæ amplius prosint extra paroxysmum.

Quodsi vero sub nimia per alvum & vomitum evacuatione a validis purgantibus & emeticis excitata animi invadunt deliquia; tum præter theriacalia, anodyna & analeptica lac calidum, vel decoctum hordei cum amygdalis, vitello ovi & croco paratum & sufficienti quantitate haustum virtute sua demulcente mirabilem præstat efficaciam. Vbi etiam a veneno caustico gravioris periculi metus est, eadem remedia eximiam spondent opem, maxime si cum largiori olei amygdalarum dulcium expressi, vel olivarum copia propinantur. In morborum malignitate, ubi ob occultam putredinem animi obrepit defectio, mixturæ, quæ analeptica & bezoardica pollent virtute, omnium sunt præstantissimæ: quales confici possunt ex aquis cardui benedicti, scordii, cinnamomi sine vino, rosarum, melissæ citratæ, mixtura simplici, aceto vini & syrupo acetositatis citri, quibus pulvis bezoardicus Sennerti, vel noster iusta proportione est admiscendus. Quodsi ob sanguinis boni inopiam a nimia eiusdem profusione inductam vires consumtæ sunt, easdem præter temperatiora analeptica, maxime omnium reficere decet alimentis nutrientibus & succos restituentibus. Quo nomine summam merentur commendationem iuscula carnium gelatinosa vitulinæ, bovinæ gallique veteris per decoctionem cum rasura cornu cervi, taleolis citri, pauxillo macis & aliqua vini portione in olla cooperta parasa; quo etiam pertinet potus succolade. Denique solum vi-

num generosum & annosum parca manu datum in tali casu omne absolvit punctum.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Curatio debilitatis oppletivæ & defectivæ.

INterest certe quam maxime ad curationem provide & secure adornandam, ut inter lassitudinem gravativam seu oppletivam, quæ ab humorum plenitudine & expansione obtingit; ac inter debilitatem defectivam, quæ a boni sanguinis & succi nervei penuria proficiscitur, probe distinguat artifex, ne spe & eventu fallatur. In utroque casu alia subest caussa; ergo & alia præscribere decet remedia. Quæ enim in priori, seu repletionis statu salutaris est sanguinis e vena secta detractio, in posteriori, ubi sanguis iam deficit, ideoque magis restaurandus est, mirum in modum nocet. Posthæc quoque probe discerni debet illa virium debilitas, quæ ab animi affectu, ut longiori tristitia & diu celata iracundia, vulgo Chagrin dicta, provenit, & quæ materiali caussæ in acceptis ferenda est. Prius enim si incidit remedium maxime quærendum est in moralibus, atque iis omnibus, quæ animum lætum & tranquillum efficere possunt.

Ab animi affectibus concitatæ.

§. II.

Cautela circa V. Snem.

De venæ sectionis administratione hæc speciatim sunt monenda, quod ipsa quidem, ubi cordis motus a nimia sanguinis congestione, quam sæpissime vehementiores intestinorum spasmi producunt, supprimitur, & vasa in superioribus valde turgent, omnino locum invenit; nunquam tamen in ipsa mali accessione celebrari debeat. Maior enim exinde languor inducitur longiusque malum protrahitur. Pari ratione frustraneum non minus, quam periculosum est lipothymia affectorum ori liquida spirituosa infundere, quia facile in fistulam spiralem incidunt & suffocationem minantur.

Circa spirituosorum in os infusionem.

§. III.

§. III.

Circa lipothymiam a mensibus suppressis.

Quodsi a mensibus suppressis, vel imminutis lipothymiæ oriuntur, summa cum cautione adhibenda sunt emmenagoga, eaque potissimum impetuosius commoventia, ut balnea salinata, crocata, & id genus alia; facile enim morbus ob maiorem, quam humoribus inferunt, rarefactionem, magis ingravescit.

§. IV.

Circa eam quæ morbis iungitur.

Virium deiectio, quæ gravioribus morbis, ubi ægri iam ex sua natura imbecilliores sunt, supervenire solet, malum plerumque portendit exitum; quare, ut tempestive convenientibus succurramus remediis, monet quam maxime elegans illud veterum proverbium: *principiis obsta, sero medicina paratur.*

Multo magis autem cavendum erit, ne in acutis passionibus, maxime si in vigore sunt constitutæ, iis utamur remediis, quæ ad purgationes aliasque excretiones stimulando naturam ullo modo irritare & turbare possunt. His enim necessariæ ad morbum superandum vires magis consumuntur, quibus consumtis nihil amplius opis, nihil artis in medico est. Ideo mihi quam maxime placet aurea illa regula FERNELII *lib.* 11. *cap.* 10. exhibita, quæ ut probe teneatur auctor suasorque sum: *Validis constantibusque viribus fidenter, quantum morbus desiderat, erit vacuandum; minus validis vel prostratis nihil prorsus moliendum.*

§. V.

Circa specifica cordialia & medicinas solares.

Præcipua illa, quæ per tot sæcula pro summis cordialibus & specificis analepticis in omni virium lapsu ad superstitionem usque venditata fuerunt remedia, qualia sunt margaritæ, lapides bezoardici orientales, os de corde cervi, lapides quinque pretiosi &c. virtutem aliorum diaphoreticorum fixorum & absorbentium minus superant, ut potius iisdem longa ex parte inferiora habenda sint. Idem iudicium esto de medicamentis ex auro paratis. Quæ enim auro tribuitur

virtus cordialis & analeptica, noſtro quidem iudicio, vana & ſuperſtitioſa eſt iactantia, quæ ſimpliciſſimam vulgi medicorum & ægrotantium credulitatem arguit luculentiſſime. Vt ſilentio prætereamus, quod omnem fere ſuperet fidem, aurum ad dulces & quintas eſſentias ulla arte chymica poſſe redigi.

§. VI.

Circa vini uſum. Vinum, præſertim vetus Rhenanum, quod propter acidum ſpirituoſum omnibus reliquis analepticis longe eſt præferendum præter internum uſum ſuperiori loco præſcriptum, exterius quoque naribus & præcordiali regioni applicatum, ad vires reficiendas præſentaneum eſt auxilium. Quin etiam animi deliquia, quæ ſubiectis ſenſibilioribus inter venæ ſectionis adminiſtrationem haud raro obtingunt, feliciter arcentur, quando ante operationem modicus optimi vini hauſtus adſumitur.

§. VII.

Circa aquæ frigidæ potum. Reſidet quoque in aqua pura frigida, opportune exhibita ſumma vis analeptica, maxime ubi ob nimium vel internum vel externum æſtum ſanguiniſque rarefactionem, pereunte virium robore, lipothymia accedit. Id quod ſuo iam tempore rectiſſime agnovit CELSVS, qui ideo *lib. IV. de medicina, cap. 5.* frigidam aquam ad corrigenda ſtomachi vitia ſummopere commendat; & PLINIVS *ſecundus*, cui ſtomachus natura imbecillis & frequenter intus æſtuans erat, ſe aqua frigida cum inſigni ſæpius fructu uſum teſtatur. Vid. Epiſt. XVII. lib. VI.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Lipothymia in hypochondriaco ſuborta. IVvenis quidam corpore macilentus, vultu pallido præditus, a longo iam tempore, ob ſtudiorum intemperantiam, vitamque ſedentariam & nimiam ciborum duriorum & flatulentorum adpetentiam contractum patitur malum hypochondriacum, quod multis ructibus, hypochondriorum diſtenſionibus,

nibus, imi ventris torminibus, cephalalgiis & insigni artuum lassitudine satis se manifestat. His demum malis iuncta est post præviam pectoris compressionem cordisque palpitationem ipsa lipothymia, qua extrema collapsa refrigescunt & pulsus parvus & debilis manum levissime vibrat. Ego consultus in mali accessione enemata ano iniicienda & balsamum vitæ nostrum externe naribus & præcordiis admovendum curavi. His ubi ad se rediit æger, essentiam carminativam ex essentia cordicum aurantiorum, spiritu nitri dulci & aliquot olei chamomillæ veri guttulis confectam propinare eiusque usum sæpius repetere iussi. Tandem, ut a cibis crassioribus æger abstineat, & largiori potu, quem antea neglexerat, imposterum utatur commendavi. Quibus probe observatis animus non amplius liquit, maxime quum postea specialiorem mali spasmodici flatulenti curationem æger admitteret.

EPICRISIS.

Lipothymias viris hypochondriacis & feminis hystericis admodum esse familiares, nemo facile, qui in artis negotio versatur, negabit. In utroque affectu ex solidarum partium atonia orto copiosa flatuum in prima regione progenies vera plurimorum symptomatum genetrix est. Flatus enim nimia membranarum ventriculi & intestinorum distensione liberam & æquabilem sanguinis & fluidi nervei distributionem non modo impediunt, verum etiam sanguinis ad pectus & præcordia cursum dirigendo motum cordis vitalem quodammodo sistunt. Et vero admodum simile est, vaporosum eiusmodi aerem cum chylo ad sanguinem deferri, delatum nimia expansione cordis & arteriarum systolen sufflaminare. Subit hac occasione recordatio, me adhuc iuvenem Medicum ante quinquaginta circiter annos Amstelodami, ubi tunc temporis versabar, interfuisse sectioni feminæ cachecticæ syncope demortuæ, in qua cor pauco sanguine refertum, sed mirum flatibus distensum reperiebatur; quam peculiarem morbi speciem tympanitidem cordis rectissime Medicus vocabat. Simili

quoque ratione postea in multis cachecticis æque ac hypochondriacis dissectis vasa sanguine exinanita, sed flatibus turgida & ampliata observavi; ut adeo ab aere in sanguinem per ductum chyliferum delato varia hypochondriacorum symptomata haud inepte explicanda veniant.

OBSERVATIO II.

Observationes circa animi deliquia ex situ erecto.

Sæpius iterumque mihi artem facienti obtigit, in morbis acutis & exanthematicis, ut variolis, petechiis, febreque purpurata, circa morbi statum inopinato fatales accessisse lipothymias; unde mox omnibus, quæ antea placida erant, symptomatibus in peius conversis, extrema refrigescere atque maculæ aut prorsus evanescere, aut livido tinctæ colore adparere cœperunt. Quid? quod, ubi animus dein, dato intervallo, ad se rediit, laborantes de summa præcordiorum anxietate, inquietudine somnique defectu conquesti sæpius in lethalem inciderunt syncopen. Ego ubi curatius in tantæ catastrophes inquisivi caussam, adstantes plerumque in frigus ægro extra lectum commorato admissum culpam transferre consueverunt. At vero, quum etiam sub temperato conclavis calore eadem oriri mala deprehenderem, tam subitaneæ mutationis caussam non refrigerio, sed rectius potius motui sanguinis ad caput propter situm perpendicularem, in corporibus natura imbecillibus & vi morbi magis debilitatis tardiori & ex parte intercepto adscribendam putavi. Qua quidem in re me plenius confirmarunt exempla eorum, qui inter largiorem cruoris e vena secta detractionem sub statione corporis erecta perfacile animo linquuntur; cum contra in situm repositi horizontalem, collectis paullatim viribus pulsuque vegetiori reddito ad se statim redire solent. Dein quoque perplures vidi phthisicos & consummata hectica laborantes, qui si corporis languorem excipimus, animo adhuc satis vigebant, sed in lecto vel erecti sedentes vel extra lectum in situ erecto diutius detenti animam præter spem omnium exspirarunt.

EPI-

EPICRISIS.

Satis, ut arbitror, luculenter nos docet hæc obſervatio, quantum ex ſitu erecto in morbis acutis & cum exanthematum efflorefcentiis in cute iunctis redundet damni. Quæ cum ita ſint, omnes omnino ægri, qui vel eiusmodi affectibus decumbunt, vel quorum vires a diuturniori & chronico morbo, ut phthiſi & hectica proſtratæ adparent, ſedulo monendi ſunt, ne in ipſius morbi ſtatu decubitum deſerentes extra lectum in ſella erecti diutius commorentur, aut caput cubantes ſublime habeant. Probe quoque ſibi caveat medicus, ne clyſteribus ſtimulo ſalino imbutis, aut, quod peius eſt, fortioribus purgantibus alvum ſollicitet atque hinc crebrioribus deiectionibus ægro e lecto ſurgendi & in ſitu elevato ſe continendi occaſionem præbeat; imo quoqne, ſi alvus ſine ſtimulo fluida exiſtit, eam ſub decubitu deponendam ſuadeat. Denique, ſi forte ex improviſo ægrum in eiusmodi morborum vigore in ſitu erecto collocatum deprehendat, conſultum erit, analepticis & vires labefactatas confortantibus remediis protinus ſuccurrere omnemque adhibere operam, ut, quæ timenda ſunt, funeſta ſymptomata tempeſtive avertantur & ægrorum ſaluti rite proſpiciatur. Plura de hac re legi poſſunt in diſſertatione mea *de ſitu corporis erecto noxio.*

OBSERVATIO. III.

Lipothymia uterina ſpasmodica.

Femina triginta & aliquot annos nata, gracilioris ſed amplioribus venis inſtructi corporis habitus, ob vitam ſedentariam & adverſos quosdam caſus flatulentias cum alvi adſtrictione per aliquot tempus paſſa, inopinato quondam circa menſtruæ purgationis periodum inſolitas circa lumbos, os ſacrum & uterum ſpaſticas perſentit ſtricturas cum ventris torminibus iunctas, quæ dein ad pectus usque protenſæ tanta ſæviebant atrocia, ut ſummam præcordiorum compreſſionem & anxietatem cum ſuffocationis metu inducerent. Sed, quod peſſimum erat, crebriores ſimul accedebant lipothymiæ, quæ

tamen erumpente parciori mensium fluxu cum reliqtis symptomatibus remittebant, ægramque sui iterum reddebant compotem. Reliquo tempore pulsus satis erat plenus & subdurus; & quum novum mali incursum alvi perpetua compressio cum cephalalgia stipata minaretur, meum maritus auxilium imploravit. Ego igitur, probe pensitatis omnibus, primo sanguinem e vena pedis tusa detrahendum suasi. Dein ad alvum reserandam mensiumque negotium in ordinem redigendum sal quoddam aperitivum ex æquali salis Carolinarum, nitri purificati, magnesiæ albæ & tartari vitriolati portione compositum ter in septimana, præmissis antecedente vespera XV. pilulis nostræ præparationis balsamicis, ad drachmam unam mane sumendum commendavi. Denique ad spasmos sedandos summa cum euphoria datus fluit liquor noster mineralis anodynus cum essentia castorei & croci remixtus. Qua methodo id per Dei gratiam consecuti sumus, ut ægra imposterum a gravis mali recursu libera permanserit.

EPICRISIS.

Rectissime hæcce affectio lipothymia uterina spasmodica meretur appellari. Haud enim novum, sed frequentis admodum observationis est, feminas ante mensium eruptionem vehementibus circa dorsum & partes genitales doloribus & spasmis affligi, qui totam vitalium motuum œconomiam turbando & inæqualem sæpiusque largiori sanguinis ad superiores partes cursum efficiendo spirandi angustiam, præcordiorum anxietatem, quin ipsam lipothymiam concitare valent. Quod vero si evenit, eo potissimum medentis dirigendum est consilium, ut plethora imminuta viscideitateque humorum resoluta criticæ sanguinis excretiones per uteri vias promoveantur.

OBSERVATIO IV.

Crebriores lipothymiæ in cachectica

Vidua generosa quinquaginta annorum, graciliori corporis habitu plumbeique faciei colore prædita, post præviam mœsti-

moeſtitiam & vitam omnis laboris expertem de magno pondere cor aggravante & reſpirationem impediente ægrius conqueſta fuit. Arteriæ ad tactum exiguis ac languidis pulſabant ictibus, urinæ paucæ reddebantur & albæ atque dein crebriores accedebant animi defectiones, quas non adeo multo poſt, præcedentibus dorſi & lumborum doloribus ingens ſanguinis ſeroſi ex utero ſequebatur profuſio, unde ægra viribus mirum exhauſta tandem diem obiit ſupremum. Sectione poſt mortem inſtituta hepar deprehendebatur tumidum, ſubdurum & ſub albicante colore imbutum. Cor & reliqua vaſa pauco vel nullo plane ſanguine erant repleta; pericardium contra apparebat craſſum & copioſo ſero, libræ pondus ſuperante refertum.

& hydrope pericardii laborante.

EPICRISIS.

1) Affectus hic recte dici poteſt cachexia cum hydrope pericardii, morbo admodum raro, iuncta; cuius cauſſam prava & copioſa ſeri viſcidi abundantia conſtituit, a qua pallidus faciei color, urina limpida & pauca, virium ſummus languor cum functionum vitalium læſione, obſtructio viſcerum & ſeroſi ſanguinis excretio derivari commode poſſunt.

2) pulſum valde diminutum & crebriora animi deliquia quod attinet, veritati admodum conſonum eſt, quod hæc itidem a nulla alia cauſſa, quam ab humore in pericardio ſenſim increſcente & preſſione ſua contractionem cordis impediente dependeant. Quæ vero complicata fuit reſpirationis difficultas haud immerito ſanguini viſcidiori per pulmonum vaſa ſegnius tranſeunti debitamque veſicularum pneumonicarum expanſionem remoranti adſcribitur.

3) non mirandum eſt, pericardium incraſſatum fuiſſe repertum; ſiquidem in omnium noſtri corporis partium, quas hydrops invadit, membranis idem fieri deprehendimus. Naſcitur vero pericardii hydrops hac ratione: Cor vaſis gaudet coronariis, & ut elegantiſſime monſtravit RVYSCHIVS, multi-

plici ac dædaleo flexu per exteriorem ſuperficiem internamque muſculorum ſubſtantiam ramificatis: gaudet quoque ipſum pericardium arteriis, venis & vaſis ſuis lymphaticis per ſuperficiem eius diſperſis, quorum inventionem Cl. NVCKIO debemus; quibus disruptis ingens ſeri fit promanatio. Similem ferme caſum habet BALLONIVS *in Eph. l.* 1. *ann.* 1570. *Ioannis Platearii vidua*, inquit, *hydrope pulmonum, qua laborabat, interiit. Per triginta annos de oppreſſione pectoris conqueſta difficultatem ſpirandi habuit. Pulſus erat interciſus & intermittens & in ſiniſtrum latus inclinata ægrota facile ſyncope corripiebatur. In ſectione cor aqua natabat, nec facile movebatur e capacitate thoracis: aquæ putreſcentis libræ ſex educebantur.*

OBSERVATIO V.

Lipothymia in gravida a ſanguinis abundantia.

Illuſtris matrona, longæ ſed macilentioris ſtaturæ, primo ſtatim tempore cum utero gerebat, de pectoris oppreſſione & difficili reſpiratione cum alvi adſtrictione iuncta conqueſta fuit. Ad quintum geſtationis menſem quum perveniſſet, frequentes incidit lipothymias, quibus abigendis circumſtans muliercularum cohors multa ſpirituoſa & vires depreſſas refocillantia propinabat, ſed malum nihilominus recrudeſcebat. Tunc ad ægram inviſendam ego accerſitus alvum nimis duram flatibusque turgidam deprehendi & nimiam ſanguinis abundantiam, quæ pulſu arteriarum ſatis pleno ſe manifeſtabat, in vitio eſſe putavi; quare conſilium dedi, ut mox clyſtere alvus ſubduceretur & dein ſanguis e vena brachii inciſa detraheretur. Denique paſſulis rhabarbarinis alvum ſemper apertam ſervandam curavi, unde effectum eſt, ut femina a moleſtis ſymptomatibus ſenſim liberata tandem iuſto tempore vegetum excluderet infantem.

EPICRISIS.

Non tantum a defectu ſanguinis & inopia, verum etiam a nimia eius redundantia vires cum motu cordis ſufflaminantur ſæpiſſime. Ad functiones enim rite peragendas natu-

natura certa gaudet proportione, certa æqualitate ac moderamine, adeo ut vel parum vel nimium noceat motibusque inimicum ſit. Et in eo quoque potiſſimum artis opus verſatur, ut medicus cauſſas æquilibrium excedentes convenientibus remediis ad moderamen reducere laboret.

OBSERVATIO. VI.

Vir quadragenarius, corporis animique ſenſibilioris ac debilis, qui diu iam ex ventriculi inflatione alvique obſtipatione, quas mala diæta ſibi contraxerat, laboravit; propter graves animi commotiones per aliquod hebdomadum intervallum quiete, appetentia & viribus privatus peius habuit. Varia hinc inde præſcripta & adſumta medicamina nihil tulerunt opis, quare Medicus ultimum remedium in ſanguinis misſione ſitum arbitratus venam ſecandam curavit, ſed tam funeſto eventu, ut non multo poſt æger lethali ſyncope correptus animam exſpiraverit.

Syncope lethalis a V. Sne improvide admiſſa.

EPICRISIS.

Quid in noſtro caſu imprudentius, quid inconſultius potuit excogitari, quam in viro extreme debilitato & ad incitas ferme redacto venæ ſectionem admittere, quæ virium reliquias una cum ſanguine ſimul ſuſtulit. Probe itaque monendi ſunt iuniores Medici, ne, ubi vires diuturno mœrore, aut alia quacunque cauſſa fractæ & enervatæ ſunt, ſanguinis vacuationem concedant.

OBSERVATIO VII.

Vir annum agens quinquageſimum, ſpongioſi corporis habitus, per compluies annos podagra divexatus, ob infortunium quoddam in diuturnum incidit mœrorem, unde ciborum inappetentia, alvi ſiccitas & virium languor originem ſumſerunt. Accerſitus Medicus propinabat aquam liliorum convallium vinoſam cum grano extracti opii ſumendam; idque remedii ge-

Syncope lethifera ab opiato inducta.

nus, ob vim ſuam, quam exſerere videbatur, ſomnum conciliantem per aliquot hebdomades continuare iubebat. Tantum autem aberat, ut auxilii quidpiam æger inde reportaret, ut potius, ingraveſcente virium languore, crebriores pateretur lipothymias. Præterea perpetuo ſudore madebat frigido, arteriæ exiguis micabant ictibus, & ſingultu demum ſuperveniente ex hac vita diſcedebat.

EPICRISIS.

Quam inepte ſubiecto ſpongioſori, cuius robur ventriculi & univerſi corporis diuturnior triſtitiæ affectus iam mirum antea debilitavit, opiatum fuerit oblatum, saniorum iudicio relinquo. Interim ad pleniorem morbi & mortis hiſtoriam adhuc pertinet, quod hepar, aperto cadavere, quoad concavam partem ſuam nigrum, corruptum & ſphaceloſum fuerit inventum & latior macula ſubnigra in dextro ventriculi latere pariter ac diaphragmate apparuerit. Ceterum vaſa mirum erant exinanita & omni pæne ſanguine vacua.

OBSERVATIO. VIII.

Lipothymiæ cum aliis malis ab emmenagogis concitatæ.

Virgo octodecim annorum, teneræ admodum conſtitutionis, ob fluxus menſtrui, quem parcius iuſto vix bis antea experta erat, defectum multis ſubinde malis, ut ciborum faſtidio, inſigni membrorum gravitate atque motum valde impediente torpedine cum virium proſtratione iuncta afficitur. Ad tot mala debellanda Medicus & pharmacopæus remedia præſcribunt ſanguinem nimis commoventia, cuius generis ſunt pilulæ ex gummatibus confectæ & elixir proprietatis cum ſabinæ oleo remixtum. Corpus quoque dimittitur in balneum, ſed nihil inde emergit commodi, ut potius graviores excitatæ fuerint læſiones; ſiquidem nunc ægra animo crebrius linquitur, ſanguinem cum magna præcordiorum anxietate exſpuit, & intolerabili capitis dolore afflicta bis vel ter in ſeptimana epilepticos & convulſivos patitur motus. His ita conſtitu-

ſtitutis ad nos deplorata venit & ſub cura noſtra ſanitatem priſtinam, menſium fluxu reſtituto, ſic conſequuta eſt.

Primo quidem omnium ſanguinis miſſionem in pede repetis vicibus, ſed parcius inſtituendam præcepimus. Tum infuſum theiforme ex herba veronicæ, meliſſæ & floribus chamomillæ ad aliquot patellas mane ſorbillandum; inter epulas vero elixirium noſtrum viſcerale temperate balſamicum adſumendum & per aliquot tempus continuandum ſuaſimus. Denique cubitum ituræ pulverem nitroſum & cinnabarinum cum pulvere noſtro antepileptico remixtum porreximus & quæ antea nimis calida uſurparat balnea aquæ dulcis nunc ſolum tepida & admodum moderata adhibere iuſſimus.

EPICRISIS.

Si ullo in morbo, certe in feminarum affectibus ſanandis multum curæ & cautionis medicus debet, adhibere maximeque eo reſpicere, ut curſum menſium recte prudenterque dirigat. Ad quod felici cum ſucceſſu perficiendum, opus eſt, ut non modo corporis naturam, habitum & victum, ſed & veras irregularis vel plane deficientis fluxus perſcrutetur cauſſas & ad hæc ſingula medendi methodum inſtituat.

Diſcimus præterea ex hac morbi hiſtoria & curatione, nihil eſſe pernicioſius, quam balneis nimis calidis, vel medicamentis calidioribus & volatilibus ſanguinem commovere eiusque excretiones, obſtructis adhuc & anguſtatis viis, moliri. Sanguis enim nimium rarefactus, ob validam, quam infert, vaſorum diſtenſionem ſeu diaſtolen motu ſuo magis ſiſtitur, quam promovetur; ut ideo longe graviora concitentur mala, qualia ſunt in capite epilepſiæ, in corde lipothymiæ & ſyncopes, in pulmonibus ſuffocationes & id genus alia.

OBSERVATIO IX.

De animi deliquiis puer-

Sæpius iterumque mihi in artis exercitio adnotare licuit, puerperas haud infrequenter periculoſas, imo funeſtas incidiſſe ani-

perarum observatio & curatio. se animi defectiones, si per ingentes tempore partus perpessos labores valde debilitatæ ingentem sanguinis copiam post partum amiserunt. Quod enim si accidit, lochia dein parcius fluunt & circa septimum plerumque diem omnis putridæ materiæ effluxio cessat; unde ex levi tantum caussa, ut situ corporis erecto, lipothymiæ origo. Venter quoque præterea flatibus utplurimum tumet & parum per alvum excrementorum secedit. Sub tali rerum statu ego præsentaneam tuli opem per iniecta enemata, eaque tantum domestica ex floribus chamæmeli, sambuci, semine anethi, cymini & pauxillo salis parata. Exterius castoreum naribus fuit admotum & demum, ad materiæ putridæ ex utero effluxum promovendum, pilulæ nostræ balsamicæ singulis tribus diebus, interposito pulvere bezoardico cum uno alterove grano castorei maritato, datæ fuerunt. Nonnullis etiam ad vires amissas restaurandas modicum vini Rhenani haustum concessimus.

EPICRISIS.

Quando post partum immodica sanguinis contingit profusio, vires inde nimium depressæ salutari lochiorum & seri impuri ex uteri mæandris expulsioni minus sufficiunt; unde non mirum, si subsistentes ibi humores putrescunt viriumque maiorem defectionem efficiunt. In ipsa curatione caute omnino procedendum, &, ut supra diximus, primum clysteribus, dein benignis laxantibus & irritantibus humoris putridi expulsio promovenda est.

OBSERVATIO X.

Lipothymia & mors a ciborum post morbum ingestione. Vir quadraginta annorum, parvæ & gracilioris staturæ, opifex ferrarius, ex febre acuta, qua ob graviorem iracundiæ affectum correptus laboraverat, convalescens cibos supra modum adpetit, qui ipsi ab uxore magna in copia parantur; quos inter præcipue pulticula ex simila & lacte confecta & caro anserina nominari debet. His magna cupiditate ingestis

non

non multo poſt ingenti premitur anxietate præcordiorum, inquietudine & extremorum refrigeratione: vires ſimul labaſcunt & velut emortuæ iacent; accedunt crebriora animi deliquia & placida denique mors.

EPICRISIS.

Egregie ſane confirmat memorabilis hæcce hiſtoria aphoriſmum HIPPOCRATIS *31. Sect. 2. Cui a morbo cibum optime capienti non confirmatur corpus, malum;* &, quod idem graviſſimus Auctor alio loco urget, inter vires corporis & cibos ſervandam eſſe proportionem, ita ut, quo magis hæ langueant, eo minori victu utendum ſit. Cibi enim minus concocti & retenti non modo mora corrumpuntur & inde graviorum morborum cauſſa ſunt, ſed & ſola mole ſua vires deſtruunt potius, quam erigunt. Quæ quum ita ſint, omnibus infirmis & ex morbo vix convaleſcentibus neceſſaria eſt cautio, ne corpus nimis cito alimentis repleant. Et ideo quoque peſſima habenda eſt vulgi conſuetudo, qui vires valde exhauſtas ciborum copia reſtituendas eſſe falſo ſibi perſuadet. Novi hinc plures a morbis mox liberatos, qui cibis, etiam optimis & nutrientibus uſi in priſtinum vel alium morbum inciderunt. Et quem fugit, milites diuturnis vigiliis, inedia & laboribus defatigatos, quando hiberna ingreſſi cibos nimis avide ingurgitant, gravioribus iisque maxime acutis morbis ſuccumbere.

Præter allatos, adhuc aliquot notatu dignos caſus ſuppeditant conſultationes noſtræ medicinales Tom. I. Sect. I. Caſu XIV. & caſ. XXXI. &c.

CAPUT.

CAPVT X.

DE

SVBITA MORTE ET MORBIS ALIIS INSANABILIBVS, EX VITALI SANGVINIS PER POLYPOS INTERCEPTO CIRCVITV ORTIS PRVDENTER PRÆCAVENDIS.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

CEleri subinde & inopinata morte homines in ætatis flore constitutos bonoque & robusto corporis habitu a natura donatos e vivis sæpenumero tolli, res est per experientiam exploratissima. Neque dein ieiunam latet plebem, quin medico obscurum sit, plures dari longas & graves, diagnosi æque ac prognosi difficiles ægritudines, quæ omnem medendi respuentes rationem vitam hominum aufferunt. Quæ vero quo frequentius sunt obvia, & quo maior omnium cuiuscunque ætatis hominum animis insita fuit sciendi cupiditas; eo sane magis mirandum est, veras & genuinas horum effectuum caussas diutius latuisse absconditas: donec tandem nostri temporis felicitate medici corpora eiusmodi morbis defuncta cultro anatomico crebrius cœperunt dissecare & interiores viscerum lustrare recessus. Dici enim vix potest, quantum ars nostra debeat anatomiæ studio ceu primario suo fulcro, ita ut affirmare haud dubitaverim, vel eius solius ope atque cultura præsenti seculo plus rei medicæ accessisse splendoris, incrementi ac certitudinis, quam, ea neglecta, reliquis retro

retro seculis omnibus. Quemadmodum vero frequenti corporum dissectione multiplices subitaneæ mortis & periculosissimorum morborum detectæ fuerunt caussæ; ita ex omnibus maxima & præcipua est, quam constituunt innumera illa ex fluidis in solidam massam concreta vasisque maioribus cordis & pulmonum firmiter impacta coagula, iam polyporum nomine nota; quæ dum vitalem & liberum sanguinis per corporis canales circuitum intercipiendo omnis generis functiones una cum vita evertere valent, eaque propter curatu difficillima existunt, providum & de hominum salute sollicitum artis peritum omnino admonere videntur, ut per idonea remediorum genera fonticas istas caussas præcavere & in tempore studeat avertere. At vero, quum perpauci, quod scio, medici hactenus fuerunt, qui hocce utilissimum in re medica argumentum in libris suis ex merito pertractarunt; non abs re, sed operæ utique pretium iudicavi, id ipsum speciali capite hoc loco proponere.

§. II.

Polyporum existentia per observationes anatomicas monstratur.

Primo itaque, ut comprobemus, polyposas illas concretiones, ceu mortis & immedicabilium morborum caussas, in apertis post mortem cadaveribus haud infrequenter deprehendi; placet ex immensa observationum farragine perpauca tantummodo veterum æque ac recentiorum hunc in finem commemorare exempla. Ita apud BARTHOLINVM, in *lib.* eius *de lacteis thoracicis cap. XIV.* relatum legimus, ipsum in iis, quos subita morte exstinctos cultro anatomico subiecisset, maiora cordis vasa sanguine concreto invenisse repleta; quod etiam optime testatum facit BONETVS *anatom. pract. lib. II. Sect. 2. obs. 5.* ubi de morte repentina a corporibus extraneis in cordis sinubus repertis prolixius egit, & *Fridericus* LOSSIVS *obs. 15. lib. I.* qui mentionem iniicit pueri, tres annos nati, qui, quum omnibus vegetus ac integra sanitate fruens videretur, præter spem omnium in sinu matris exspiravit. Dissectione corporis instituta viscera perfecte apparuerunt sana,

ut præter sanguinem in cordis ventriculis valde coagulatum nullam mortis caussam suspicari licuerit. CAROLVS quoque FRACASTORIVS, cui multa corpora celeri morte peremta dissecandi occasio obtigit, nil nisi sanguinem intra cordis ventriculos & vasa pulmonalia concretum ipsisque tenaciter adhærentem vidit. Et quidem ex infarctu vasorum complures repente deficere, vel unicum idque gravissimum PANAROLI testimonium probat, qui luculenter prodit, anno 1656. feraci subitanearum mortium tempore, plures a sanguine intra cor nimium retento fuisse strangulatos, ideoque aperto corpore tam vehementis strenuæque mortis vix aliam, quam insignem vasorum infarctum, ostendisse caussam. Nec denique omittenda est egregia observatio *Ioannis Daniel* HORSTII, qui in *manuduct. ad med.* in sinistro cordis ventriculo se albicantem invenisse pituitam testatur, & RIVERII, qui *Cent. I. obs.* 82. materiam crassam, compactam & omnino albam, lardum coctum referentem in sinistra cordis auricula hominis cito exstincti annotavit.

§. III.

Ratio denominationis polypi.

Ex dictis iam & adductis satis apparere arbitror, omni tempore in corde vasisque maioribus solida eiusmodi concreta ex sanguinis massa fuisse progenita, quæ subitam mortem aliasque insanabiles produxerunt ægritudines. At, quum nulla plane in veterum monumentis polyporum sic dictorum occurrat mentio, haud inique statuimus, hancce denominationem antiquioribus medicis ignotam, a recentioribus vero ideo maxime istis coagulis fuisse impositam, quod plerumque multos emittunt ramos per canales adiacentes hinc inde dispersos. De qua vero interpretatione ut plenius rectiusque constet, sciendum est, veros polypos ea solum concrementa esse dicenda, quæ ex albicante & fibrosa substantia firmius paulo sunt compacta & propterea a sanguine congrumato multum differunt. Hic enim licet variis corporis nostri partibus, maximeque utero & cordi inhærens multorum magnorumque morborum caussa

exi-

existere possit, genuini tamen polypi nomen minus recte meretur, sed pseudo-polypi nomine apud auctores utplurimum venit.

§. IV.

Qua ratione polypi morborum & mortis caussæ sint.

His præmissis, non inutile, sed potius tractationi nostræ valde videtur accommodum, ipsam rationem exponere, qua polyposæ massæ tantam in genus humanum edant stragem. Sunt autem polypi tum potissimum gravium morborum mortisque caussæ, si quando mole sua aucti, vel, quod sæpius fit, a levi tam interna quam externa caussa de sede sua dimoti libero sanguinis circulo ex uno cordis ventriculo per pulmonum vasa in alterum obicem ponunt eumque pervertunt, aut quando orificia vasorum penitus occludendo motum sanguinis vitalem omnino tollunt. Quamdiu enim coagulatæ eiusmodi massæ tantum tenuiores cordis aliorumque vasorum lateribus adhærent, sanguinis circuitum non adeo vehementer impediunt, nec inde functiones manifesto lædunt. In quo quidem & experientiam habemus suffragantem, utpote quæ optime docet, concreta eiusmodi corpora in cordis auriculis & sinubus ob multiplices anfractus fibrillasque carneas, & circa vasorum divaricationes in aliis quoque partibus hærere, at nihilominus adhuc liberum sanguini concedere posse iter. Cuius insignem fidem facit memorabilis & fere admirabilis observatio VESALII, quæ exstat *lib.* 1. *cap.* 5. *de corporis humani fabrica*, ubi probatissimus hic auctor commemorat, se quondam in sinistro cordis ventriculo glandulosæ, sed subnigricantis carnis reperisse libras propemodum duas, corde instar uteri extenso; & addit: ægrum, licet pulsus miris modis fuisset inæqualis & varius, nihilominus multis ante mortem mensibus veluti sanum obambulasse; donec tandem postremis vitæ hebdomadibus pulsuum tantæ accidissent intermissiones, ut ex novem ictuum intervallo tres, vel duos solum tactui occurrerint.

§. V.

Polypi disponunt ad pectoris morbos, ut hæmoptysin.

Proximum nunc est, ut per singulos morbos eundo fusius explicemus, quinam ex illis sint, quos polyposa concreta progignunt, vel pertinaciter fovent, vel etiam ad malum disponunt exitum. Hæc dum meditamur, primo se nobis offerunt variæ pectoris affectiones, inter quas præcipue referri merentur, ex acutis pleuritides & peripneumoniæ, ex chronicis omnis generis asthmata & ipse catarrhus suffocativus, tussis convulsiva, phthisis & hæmoptysis &c. Hæmoptysin quod attinet, crebrior nos docet observatio, hanc æque facile ob sanguinis viscidi nimium congesti stagnationem ad polypos disponere, atque ab his iterum progigni. Quodsi enim polyposis istis repagulis æquabilis ac liberior sanguinis per vasa pulmonalia progressus ac transitus turbatur, fit omnino, ut sanguis in capillaribus arteriæ pulmonalis vasculis accumuletur tandemque, maxime in dispositis, rupto quodam ramulo, excernatur. Et ideo quoque plane non insolitum est, in hæmoptyicis post mortem dissectis eiusmodi concretiones deprehendi, quod optime confirmat historia in *consultationibus nostris medicis, Tom. I. Sect. 2. casu 73. p. 346.* allata: Laboraverat scilicet iuvenis, septendecim annorum, hæmoptysi cum febre lenta, in quo post obitum in arteria pulmonali visui se obtulit callosum concretum. Simili ratione BONETVS *anatom. pract. Tom. I. lib. 2. Sect. 5. p. 654. de sputo sanguinis* recenset sectionem cadaveris hæmoptyici a Sylvio in ipso nosocomio Leydensi *ann.* 1664. administratam, in cuius utroque cordis ventriculo deprehenderunt materiam crassam, fibrosam & quasi carneam, quæ in omnia vasa ex corde exeuntia extendebatur. Præcipue vero talem massam ex iugulari sinistra eduxerunt tres spithamas longitudine superantem. Erat autem ista materia, cui multum grumosi adhærebat sanguinis, in ipsis cordis ventriculis crassitie sat insigni carneisque cordis fibris, quas suis fibrillis amplectebatur, singulari modo annexa. Ceterum in medio apparuit sanguis grumosus videbaturque minuscu-

nuſcula vaſa habere. Idem valet de phthiſi, teſte noſtra & BAVHINI experientia, qui apud *Gregor.* HORSTIVM *in. opp. Tom. I. pag.* 134. ſe in phthiſicis & hydropicis ſemper fere polypos annotaſſe, expreſſis verbis meminit. Plura qui deſiderat, conſulere poteſt NEDHAMIVM *de formatione fœtus cap.* 2. & MALPIGHIVM *de polypo cordis*, item HARDERVM *obſ.* 45. 46. 47. *&c.* *Phthiſin.*

§. VI.

Aſthma, maximeque illud quod immedicabile exiſtit, & qui abhinc dependet pectoris hydrops, tantum non ſemper a polypis generatur & ſuſtentatur. Hinc nos ipſi plena fide teſtari poſſumus, aliquoties nobis obtigiſſe occaſionem hoc morbo defunctorum corpora diſſecandi, ubi in corde pulmonumque vaſis polypos, vel ſerum fœtidum in thoracis cavo extravaſatum deprehendimus. Nec deſunt, quæ idem confirmant, auctorum medicorum hac de re obſervationes. Ita Cl. D. GRÆVIVS, caſtrenſis Medicus, qui ante viginti circiter annos, me præſide, diſſertationem de aſthmate convulſivo habuit, ſe in quinquaginta militibus, quos incidit, aſthmate & hydrope pectoris exſtinctis polypos, cordis ventriculos obſidentes inveniſſe teſtatur. LANCISIVS quoque *libro ſuo de motu cordis* p. 38. notabilem refert caſum, qui ita ſe habet: Iuvenis viginti quatuor annorum, gracillimus, pravoque aere & victu uſus crebrioribus cordis apprehenſionibus & lipothymiis, cum gravi anhelitu extremorumque refrigeratione iunctis corripiebatur. Arteriæ exiguis & inæqualibus pulſabant ictibus & venæ iugulares una cum abdomine mirum intumeſcebant; donec tandem miſer lenta febre decedebat. Diſſecto cadavere cor mirum in modum reperiebatur flaccidum exiguæque molis, cum polypis utrumque ventriculum opplentibus & pericardium tenaciter annexum. Plures obſervationes notatu digniſſimas de aſthmate, cui plerumque pectoris hydrops iunctus fuit, legere licet in DIEMERBROECKII *anatom. lib. II. cap. IX. pag.* 401. BARTHOLINI *epiſt. 2. cent. IV. & ep. 56. cent. II.* nec non in HARDERO *Aſthmata & pectoris hydropem.*

obs. 56. *seqq.* LOWERO *de corde cap.* 2. PEZOLDO *obs.* 58. 61. RVYSCHIO *obs.* 19. item in M. N. C. *Dec. II. ann. IX. obs.* 174 & *Dec. III. ann.* 2. *obs.* 185.

§. VII.

Et alias hydropis species.

Neque vero solum pericardii & thoracis hydrops asthmati a polypis inducto frequenter iungitur, verum etiam aliorum corporis partium hydropicæ intumescentiæ exinde suos repetunt natales Hinc in artis exercitio nihil occurrit frequentius, quam ut asthmati spasmodico-convulsivo, a dicta caussa orto, status cachecticus, tumores pedum œdematosi, imo ipse ascites superveniant. Quando enim cunque sanguinis ex dextro cordis ventriculo per pulmones in sinistrum progressus, obiecto eiusmodi repagulo impeditur; fieri non potest, quin universa sanguinis per venam cavam circulatio tardior, lentior impeditiorque fiat, & magnæ hinc inde stagnationes in locis inferioribus, maximeque in hepate oriantur; quo dein obstructo, vel plane indurato sanguis subsistere incipit in mesenterio omnibusque venæ portæ ramis: unde serum secedens ad vasa regurgitat lymphatica, quæ nimium distenta in hydatides diducuntur, quibus disruptis exitialis seri contingit extra vasorum alveos effusio. Qua de re dignæ sunt quæ evolvantur observationes apud RHODIVM *Cent. III. obs. IV.* PEYERVM *in hist. anatom. cap. VI.* Speciatim vero WEPFERVS in cachecticis diu & frequentius ex morbis decumbentibus corpora fibrosa & pituitosa annotavit. *Vid. eius exercit. de apoplexia pag.* 196. *&* 200. & SMETIVS *in miscell. medic. lib. X. pag.* 537. singularem allegat casum de œdemate in utroque crure, a polypo tenso & subduro, quod ad femora usque protensum tumorem plenum & durum in imo ventre, umbilicum inter & pubem effecit, qui tandem totam abdominis regionem occupavit. Ratione haud dissimili BONETVS *ex* BOYLEI *tractat. de apoplexia obs. IX.* polypos refert in cordis ventriculis duarum mulierum, quarum altera hydrope, altera cachexia obiit, & ALBINVS *diss. de polypis thes. V.* notabilem

lem affert hydropis speciem, quam observavit in viro per aliquod tempus dispnoeis cordisque palpitationibus & anxietatibus afflicto, qui tumores in brachiis, venasque valde tumidas & in nodos protuberantes, a polypo sat magno, ex auricula dextra in truncum venæ cavæ adscendente ramosque emittente, habuit. His vero ita constitutis hydropem lethalem esse, pro certo habendum est.

§. VIII.

Sed missa ulteriori asthmatis &, qui hoc sæpenumero comitatur, hydropis consideratione, reliquos pectoris morbos ex polypis oriundos dispiciamus. Ex his vero præcipue huc referendus est catarrhus suffocativus. Quæ enim anatomen hoc morbo defunctorum sistunt observationes, plerumque polyposas concretiones, ceu præcipuas mortis caussas repertas fuisse confirmant. Testantur vero id maxime BARTHOLINVS *cent. II. 86.* GREISELIVS *in M. N. C. ann.* 1670. *obs.* 74. *&* MALPIGHIVS *de polypo cordis pag.* 170. quippe qui in omnibus apoplecticorum, vel catarrho suffocativo exstinctorum apertionibus tam in corde, quam in cerebro, imo non raro in utroque simul, corpora callosa, viscida & glutinosa observavit. Neque sicco, ut aiunt, pede transeunda est cordis palpitatio, quæ utplurimum, &, si chronica est, tantum non semper polyposis coagulis in acceptis ferenda est. De qua tamen quum iam in priori Tomo *Med. nostr. systemat.* eiusque Sect. II. cap. 1. §o 9. seqq. prolixius egimus, B. lectorem eo remittimus, transituri ad inflammatorios illos ac valde acutos pectoris morbos, pleuritidem veram & peripneumoniam, qui ex inducta sanguinis, propter polyposas concretiones, stagnatione sæpe sæpius suam mutuantur originem. Id quod satis superque testantur peritissimi in arte medica viri, quos inter nominare placet MALPIGHIVM, qui loc. cit. affirmat, pleuriticorum cadavera non in præcordiis tantum, sed & in hepate & venoso genere frustula alba copiose continere. WILLISIVS *de febrib. cap. XI. pag.* 130. apertis pleuritide mortuis corpo-

Catarrhum suffocativum.

Cordis palpitationem.

Pleuritidem & peripneumoniam.

corporibus in cordis sinubus & vasorum circa circum cavitatibus sanguinem in frustula & glomeros longos concretum fuisse memorat. PEYERVS quoque *exercit. anatom.* memoriæ prodidit casum sexagenarii, qui pleuritide in peripneumoniam mutata obiit. Facta cadaveris incisione, in corde magni ac tenaces apparuerunt polypi, adipis frusta mentientes.

§. IX.

Morbos capitis. Sed non modo in corde & annexis pulmonum vasis, verum etiam in aliis, maximeque venosis canalibus polypos ceu immedicabilium morborum causas generari, demortuorum sectionibus & autopsia satis superque constat. Ita gravissimas & pertinaces cephalalgias, apoplexiam & deliria quoque a polypis intra venas iugulares & in cerebri sinubus repertis concitata fuisse, observationes a WEPFERO, PEYERO, WILLISIO, BLASIO, item in M. N. C. descriptæ abunde docent. *Et uteri.* Si qua vero corporis nostri pars ad polyporum generationem præ ceteris apta est atque disposita, certe uterus huc referri debet, in cuius vasis venosis, ob miram & tortuosam complicationem & abhinc dependentem impeditiorem sanguinis circuitum corpora eiusmodi polyposa ex sanguine viscido concrescunt facillime; quæ postea frequentioribus abortionibus, immodicis uteri hæmorrhagiis, copiosis lymphæ & seri per uterum effusionibus, ipsique hydropi & sterilitati caussam præbent amplissimam.

§. X.

Signa polyporum. Consideratis itaque insanabilibus curatuque difficillimis, quæ ex polypis pronascuntur, ægritudinibus, non alienum esse iudico, quædam suppeditare phœnomena, ex quibus cognoscere liceat, an polyposa eiusmodi concreta in præcordiis, ubi præcipuam sedem obtinent, lateant recondita. Sunt vero ex omnibus, quæ id testatum faciunt, signis præcipua 1) diuturnior cordis palpitatio, eaque ex levi sæpius caussa, ut animi affectibus & a cibis flatulentis alvumque constipantibus recurrens. Harum enim rerum ea est natura atque conditio, ut

æqua-

æquabilem ſanguinis circuitum perturbando maiorem eius ad cor impetum efficiant, ubi ſupra modum congeſtus & accumulatus quum, propter poſitum a polypo obſtaculum, haud amplum ſatis ſemet expandendi invenit ſpatium, cor æque ac vaſa ipſius violenter diſtendit, & hinc inſignem anxietatem & convulſivum cordis motum, quem palpitationem dicunt, inducit. Ex quo mox alterum emergit indicium, pulſuum ſcilicet inæqualitas & cum lipothymiis ſæpe iuncta intermiſſio. Pulſus enim ſicut generatim cordis motum & univerſum ſanguinis per ſingulas corporis partes progreſſum teſtatum facit quam optime; ita ſi irregularis, vel plane intermittens eſt, ceteris paribus, iuſtam iniicit ſuſpicionem concrementi cuiusdam polypoſi, quod mole ſua obſtruente debitam cordis aliorumque vaſorum conſtrictionem & abhinc dependentem ſanguinis per ea tranſitum valde perturbet, aut ad tempus prorſus intercipiat. Nec denique ex ſignis polypum denotantibus excludi debet frequentius ſpirationis, ſine cauſſa manifeſta, impedimentum, præcordiorum, ob ſpaſticam pectoris ſtricturam compreſſio, &, qui huic plerumque iungitur, dolor circa cor fixus; utpote hæc ſingula, ſi fere perpetua ſunt, de impedito ſanguinis a corpore quodam peregrino circuitu teſtantur luculentiſſime.

§. XI.

Sequitur nunc, ut miſſis generalioribus, de polypis paulo preſſius agamus, ipſumque generationis modum ſubiungamus. Tenendum autem primo omnium eſt, non omnes polypos unius eiusdemque eſſe texturæ, coloris & magnitudinis. Nonnulli equidem ſatis obſervantur ſolidi, duri & ex fibris ita compacti, ut tendines firmiores referre videantur; alii contra ſunt molliores, ex pelliculis mucilaginoſis & minus craſſioribus coagmentati, membranaque exterius involuti. Quidam, ſi magnitudinem ſpectemus, mole ſunt ſatis grandes, ut aliquot uncias pondere æquent; quidam minores & multas in- *Differentia.*

terdum partes adiposas immixtas habent. Colorem dein polyporum valde esse differentem, fidem nobis faciunt variæ ipsorum apud auctores, maxime antiquiores, obviæ denominationes; siquidem mox sub idea pinguedinis, quam alii albam & candelæ sebaceæ similem, alii ex albo flavescentem & medullam ossium calefactam æmulantem perhibent; mox sub specie carnis, mox vero aliis designati veniunt vocabulis, quorum hic numerum inire nimis prolixum foret. Differunt porro quoque in eo, quod nonnulli in dextro, nonnulli in sinistro cordis ventriculo radicati vel plures, vel pauciores in adhærentes arterias & venas emittant ramos; nec non quod alii per se, mole sua sat magna, alii vero nonnisi vi quadam e loco suo dimoti, vasorum ostia occludendo, feralem corpori humano inferant noxam.

§. XII.

Generatio. Modum autem, quo polyposa eiusmodi corpuscula generantur, sat gravibus inducti rationibus talem concipimus, ut existimemus: materiam ipsis præbere particulas chyli & lymphæ graviores, viscidioresque & fixiores, utpote quæ motu facile coeunt & in unam compinguntur massam, ut fibroso-membranaceum corpus constituant. Quod quidem abunde satis confirmant tot physica circa polyporum generationem suscepta experimenta. Instar vero omnium optime erudire nos potest RVYSCHIVS, vir de re anatomica meritissimus, qui in *thes. anatom. VI.* fidem facit, se ex sui ipsius sanguinis sero, sola conquassatione pseudo-membranam, uti loqui amat, confecisse, quæ plurimis staminibus seu fibris fuisset pertexta veramque membranam ita repræsentasset, ut eandem a natura productam omnes crediderint. Id quod & alio loco asserit, quando *thes. anat.* I. *n III. p.* 14. sola fortiori conquassatione, per horæ spatium continuata se polyposam materiam ex cruore suis recenter mactati fecisse refert. His ita demonstratis in promtu nunc est distinctam polypi suppeditare ideam ipsumque definire, quod sit concretum quoddam solidum, fibro-

Definitio.

sum,

sum, ex viscidiori lymphæ parte per fortiorem motum sive impulsum factum.

§. XIII.

Polypi licet in utroque cordis sinu, & tam venosis quam arteriosis generentur ductibus; attentiori tamen observatione cognitum exploratumque habemus, eosdem facilius & frequentius in ventriculo & auricula cordis dextra, quam sinistra, & in venis magis progigni, quam arteriis. Nec adeo obscura est huius rei ratio: chylus enim, qui mediante vena subclavia in venam cavam & ventriculum cordis dextrum fertur, crassioribus refertus particulis, motu accedente lentiori, facilius partes deponit graviores, quarum amplexu complicatis cordis trabibus, unum quasi corpus efficitur. Dein, qui venis vehitur, sanguis, ob vim venarum contractilem nimis debilem tardiori procedit gradu consistentiaque crassior existit & ponderosior arterioso, unde facile dimittit partes crassiores, quæ, ubi præsertim non intime mixtæ leviter cohærent, vi gravitatis suæ, ad fundum lateraque magis tendunt. Aliter vero res sese habet cum sanguine arterioso. Hic enim, quum non modo ab elastico arteriarum motu insigniter in cursu suo promovetur, verum etiam in pulmonibus subtilissima aëreo-ætherea materia imbutus & per minima vascula transpressus intime miscetur; ideoque & pondere levior, & colore rubicundior redditur: facile patet, quare hic præ venoso ad polyporum generationem minus sit dispositus.

Polypi facile generantur in cordis ventriculo dextro & venis.

§. XIV.

Aetatem si spectamus, non ii solum, qui provectioris, sed & qui ineuntis & non adeo maturæ ætatis sunt, polyposis concretionibus deprehenduntur obnoxii. De adultioribus equidem id mihi facile concessum iri confido. Placet igitur nonnulla ex auctoribus anatomiæ practicæ afferre exempla, quæ certiores nos reddere possunt, infantes quoque monstra eiusmodi polyposa inclusa sæpissime gerere. Ita de concre-

Polypi progignuntur in omnis ætatis hominibus.

tione polyposa, in puerulo, aditum in cordis auriculam obturante conferatur ALBINVS, *dissert. de polypo cordis pag.* 16. & BONETVS *sepulchret. anatom. libr. II. Sect. XI. obs. VI.* ubi de polypis sat magnis, in sinubus cordis filioli repertis eleganter agit. Haud dissimili modo in iuvenis sexennis, atrophia consumti utroque cordis sinu adnotavit polypum D. SNELL. *Vid. eius dissert. de cordis polypo pag.* 18. & DORSTENIVS *in E. A. C. Dec. II. ann.* 3. *obs. CLIII.* de quatuor corporibus in sinistro cordis ventriculo puelli cuiusdam inventis perpulcre disserit. Portentosum quoque polypum in adolescente describunt E. A. C. *Dec. III. ann.* 2. *obs.* 18. quod & multis aliis exemplis probari posset, si his iam immorari liceret. Interim non negandum esse censemus, consistentis aetatis homines natuque paulo maiores, ad polypos generandos, prae reliquis esse proclives. Facilius enim, peracto iam nutritionis negotio, quam eodem adhuc vigente, sanguis & copia & temperie excedens accumulatur; idque eo magis, si quis, ob copiosa amplioraque vasa, & imminutum solidorum elaterem, ad plethoram producendam dispositus, vitaeque sine motu desidi & diaetae minus convenienti deditus fuerit.

§. XV.

In virili potius, quam sequiori sexu.

Respectu sexus, nunquam fere non viros magis, quam feminas, polypis & morbis inde oriundis videmus expositos. Cuius quidem rei hanc subesse puto rationem; quod in sequiori sexu, sub debito menstruae purgationis successu, non adeo facile sanguinis increscit copia, & ob fibrarum laxitatem maioremque humorum fluiditatem, sive sanguinem multo sero imbutum, aegrius fit, ut crassiores particulae invicem coeundo concrescant. Praeterea & hocce momentum singularem meretur animadversionem, in regionibus maritimis & septentrionalibus longe plures, quam in calidioribus terris observari polypis mortuos; quod, meo quidem iudicio, praeter aerem frigidum & impeditius perspirationis negotium, praecipue victui crassiori, ut piscibus marinis, pani grossiori & carni-

In regionibus septentrionalibus magis, quam calidioribus.

carnibus fumo induratis atque salitis; ex quibus tenacior multisque particulis terrestribus refertus chylus & abhinc quoque sanguis spissior ingeneratur, tribuendum erit.

§. XVI.

Caussae polyporum mediatae sunt: plethora

Progredimur ad alias, quas procatarcticas dicunt, caussas pensitandas. Ex his vero principem suo iure obtinet locum, nimia sanguinis redundantia. Etenim, propter auctam, sub plethorico statu, vasorum diastolen fibrae suum amittunt elaterem; unde eorum minuitur systole sanguinisque progressus mirum in modum fit retardatus & perfacilis particularum terrestrium datur cohaesio. Emergit porro exinde vasorum obstructio; quae quantum polyporum generationi faveat, vel unicum illud confirmat experimentum, a LANCISIO in cane vivo institutum. Constrinxit scilicet laudatissimus hic vir filo cerato ramum quendam arteriae iliacae, in quo, elapsis 15. aut 20. diebus, secato citra ligamen polyposam invenit concretionem. *Vid. lib. de aneurismatibus propos. XXXVIII. p.* 124. Nec adeo difficile est, huius phoenomeni veram eruere rationem, utpote cum, facta eiusmodi compressione, tenaciores & ad reflexionem minus mobiles sanguinis partes invicem adglomeratae lateribus vasorum sensim paullatimque adhaerere incipiunt; donec aucta earum mole densum & fibrosum, quod polypi nomine venit, constituant corpus. Verum enim vero, non minus nimia sanguinis abundantia, quam ingens eius inopia ad obstructiones & concretiones polyposas viam pandit facillimam. Hinc mihi a magnis crebriusque repetitis haemorrhagiis saepissime morbos, ex polypis ortos advertere licuit. Dum enim fibrae, ob nimiam distensionem laxiores porique redditi sunt ampliores; omnis generis crassos viscidosque humores, transmittunt qui polypis progignendis apprime existunt idonei.

Et sanguinis defectus.

§. XVII.

proceritas corporis.

Proceritas corporis nimia sicut ad varii generis morbos; ita

ita præcipue ad polyporum generationem & omnia, quæ hanc excipiunt mala disponit. In excelsis enim, seu longæ staturæ corporibus difficilior fluidorum ad perpendiculum est adscensus; hinc circulatio per totum corpus fit tardior & facile stagnationes obstructionesque oriuntur viscerum, maxime vero pulmonum; ubi sanguis difficilius progrediens in minimis vasculis subsistit & secedentes ponderosiores partes successu temporis in densam compinguntur massam. Si cui hæc non sufficiunt, quantumvis clara satis & certa; hunc plenius convincere potest tum mea, tum aliorum hac de re experientia, quæ optime testatur, arduæ proceritatis corpora humilioribus utplurimum alacritate viriumque robore multum cedere atque morbis ex lentiori sanguinis circuitu & stagnatione oriundis, ut polyposis concretionibus, phthisi, asthmati & dispnœis, aliisque, longe magis patere.

§. XVIII.

Frigidus potus.

Nihil autem prope magis corpus nostrum adeo lædere tantasque eidem noxas & ipsam præmaturam mortem inducere valet, quam frigidus potus, post intensam corporis commotionem & incalescentiam largiter & celeriter ingestus, de quo GALENVS, *lib. de sanitate tuenda*, præclare non minus quam vere ita sentit: quod spirandi difficultatem & tussim inducat, cerebrum debilitet & fluxiones inde concitet, ventriculum imbecillum reddat nervosque lædat. Ea namque pernicialis frigoris est potentia, ut non modo intestinum fluiditatis motum sistendo sanguinem coagulet, verum etiam partes terrestres & gelatinosas præcipitet; unde non mirum esse debet, si obstructiones, inflammationes, &, quod in rem nostram dictum sit, humorum concretiones oriuntur; quas quotidiano quisque experimento conspicere potest, si sanguis calidus e vena secta profluens in aquam frigidam immittitur, vel quando aqua calida, in quam sanguis missus fuit, interiecta mora, refrigeratur. Tum quippe, fibrosam & graviorem partem decedere ac præcipitari, iucundo comparebit specta-

ſpectaculo. Poſſem nunc quoque plura, eaque tragica proferre exempla, quæ exitialem frigidi potus noxam luce clarius demonſtrarent. At quum multa iam ſint alio loco a me & viris doctiſſimis ſtudioſe tradita, nolo his tempus conſumere.

§. XIX.

Quantum ex cenſu cauſſarum ad nocivas humorum coagulationes acidorum & ſpirituoſorum abuſus contribuat, quotidiana proh! dolor experientia loquitur, ipſaque confirmat ratio; ſiquidem certo conſtat experimento, ſanguinem fluidiorem e vena emiſſum, affuſo acido quodam liquore, vel ſpiritu vini rectificato in duram mox coaleſcere maſſam. Iam quidem facile nemo, qui rem accuratius examinat, dubitabit, hæc pariter in corpore humano, licet non eodem plane modo & tempore, poſſe contingere: ſi quis tamen dubitet, memor modo ſit, in quam graves & diuturnas ex viſcerum obſtructione pullulantes morbos, quales ſunt phthiſis, cachexia, hydrops, aſthma convulſivum & nimiæ hæmorrhagiæ, ſtrenui ſpiritus vini potatores ſua ipſius culpa incurrant. *Acidorum & ſpirituoſorum abuſus.*

§. XX.

Nec reticere licet animi affectus, maximeque iram, terrorem & triſtitiam; utpote qui polyporum & abhinc dependentium morborum generationi ſat gravem ſuppeditant cauſſam. Nolumus iam curioſius inquirere in abditas tam peculiaris effectus rationes, ſed potius memorabiles quasdam in huius rei fidem adducere hiſtorias. Ex his vero notatu digna mihi videtur obſervatio MALPIGHII, qua refert: ægrum, alioquin ſatis robuſtum, ex timore in magnam pulſus inæqualitatem & obſcuritatem, præcipue in ſiniſtro carpo incidiſſe, absque febre & recurrente ſpirandi difficultate; ſed brevi tandem poſt, per ſputa, quandoque rubicundi ſanguinis portionem, quandoque copioſa alba quædam fruſtula, polypis haud diſſimilia excreviſſe; poſtremo vero, turgentibus ſuperiobus, ex coercita ſanguinis copia ſuffocatum interiiſſe. *Animi affectus.*

RI-

RIVERIVS quoque *Cent. IV, obs. XXI.* notabilem recenset casum cuiusdam nobilis, qui quum graviori quondam & inopinato percelleretur terrore, de summo conquestus est cordis tremore, spirandi difficultate pulsuque intermittente & inaequali, donec non adeo multo post suffocatione interiit. Aperto post mortem pectoris cavo cor cum vasis maioribus oppleta fuere & in sinistro cordis ventriculo inventae sunt carunculae rotundae, substantiam pulmonis aemulantes; quarum maior ad avellanae magnitudinem accedens arteriae aortae praecludebat ostium.

§. XXI.

Incautus adstringentium usus.

Vltimo loco non praetereundum videtur, praeposteras illas in nimiis haemorrhagiis & intermittentibus febribus, per adstringentia, opiata, martialia & peruvianum quoque corticem &c. curationes ad difficiles chronicas & plane immedicabiles aegritudines, quae a concretis polyposis nascuntur & foventur, non parum conferre. Et profecto certa adseverare fide possum, me in praxi mea medica quinquaginta & aliquot annorum, nullum maius ab ullo remediorum genere, quam ab his ipsis, intempestive & improvide adhibitis observasse damnum, ita ut non modo celeres & lethales morbos, quales sunt apoplexiae, epilepsiae, catarrhi suffocativi; sed & diuturnas & chronicas passiones, ut phthisin, asthma convulsivum, malum hypochondriacum & hystericum, enormes haemorrhagias, lentasque & hecticas febres hac ratione productas noverim. Si rationem quaerimus, unde tantorum malorum origo; sciendum ante omnia est, morbificarum affectionum caussam in impeditiori ac retardato sanguinis & humorum per minima & capillaria corporis vasa circuitu potissimum quaerendam esse. Tali enim ratione naturales se-& excretiones, quae itidem per minima & ex subtilissimis vasis conflata emunctoria fiunt, mirum quantum retardantur & variae hinc inde stagnationes, viscerumque infarctus & indurationes cum mille aliis symptomatibus propullulant.

Iam,

Iam, si quis in tali rerum statu, ubi iam sanguinis & humorum crassities lentiorque fluidorum per canales corporis circulatio præsto est, vel ubi graviores, qui vasa fortiter angustant, spasmi adsunt, medicamenta adstringentia & humores magis incrassantia, vel etiam sedativa propinare velit; non poterit non insigniter nocere, & leve tantum malum longe gravius efficere. Id quod eo magis certiusque evenit, si perversus horum remediorum usus diutius iusto protrahitur; nihilque superest dubii, quin polypi, ceu immedicabilium morborum caussæ, hac ratione sat commode possint produci, quos etiam in permultis morbis ab empyrica hac & detestabili curandi methodo subortis partim ex signis haud incertis augurari & prædicere, partim ex corporum post mortem institutis sectionibus ob oculos ponere mihi licuit.

§. XXII.

Et sic caussarum, quæ ad ingenerandos polypos concurrunt, vidimus potissimas; omnibus enim seorsim explicandis diutius immorari, non adeo necessarium putavi, tum quod rarius occurrant, tum vero maxime, quod ad dicta a nobis perfacile possint referri.

CVRA PRÆSERVATORIA.

§. I.

EA est perversa mortalium indoles, ut raro principiis morborum obstare cogitent, sed tum demum medicum & medicinam anxie quærant, quum mala per longas moras aucta & mortem in propinquo vident; unde vero nihil aliud efficiunt, quam ut fatalem sibi diem, quem tempestivo remediorum usu avertere potuissent, maturius accersant. Peccant sane in hac re eo gravius ægroti nostri polyposi, quo certius & multa experientia testatius est, nonnisi difficilem ac dubiam, imo, ubi longius malum invaluit, plane nullam ipsis contingere sanationem. Si quid enim in huius generis morbis, qui

Polypi magis præcaventur, quam curantur.

impedito sanguinis ob polyposum repagulum circuitu nituntur, auxilii, si quid opis exspectare licet, maturatu opus, eoque a medico respiciendum est, ut concrementorum istorum generationem in tempore impediat, vel eorum, si iam adsunt, augmenta & noxios effectus praescindat. Equidem iam, qua ratione hoc perfici debeat & quid utilissime hoc fine suaderi possit, candide proponam.

§. II.

Polyporum generatio praecavenda convenienti diaeta.

Et primo quidem, ut polyporum generationem prohibeamus, omnis cura eo dirigenda erit, ut sanguis spissior diluatur & resolvatur, commodeque in iis, qui eius copia abundant, imminuatur. Ad quod praestandum prae ceteris ineunda est recta vivendi ratio, quae his fere momentis absolvitur: Victus eligatur parcior, tenuis atque humectans, remotis cibis, duris, acidis, salitis multumque alimenti praebentibus. Potus sit naturae conveniens & bene dilutus. Quo fine commendanda est cerevisia levis & probe defaecata, vel pura aqua fontana, tum sola, tum ad vinum temperandum adhibita, vel etiam decoctum ex speciebus blanda aperitiva virtute praeditis confectum, quas inter praecipue radices chinae, scorzonerae, sarsaparillae & cortices ligni sassafras &c. referre lubet; tali enim ratione effectus diluens & resolutorius belle impetrabitur. His iungantur labores & frequentia corporis exercitia, quibus sanguinis fluiditas & aequabilis per singulas partes circuitus egregie iuvatur. Sed probe sibi omnes, maximeque plethorici & obesi vitae otiosae dediti cavere debent, ne motum repentino initio vehementiusque instituant. Nimium enim exinde sanguis ad pulmones propellitur, ubi progressu suo impeditus facile coagulum subit. Ad quod impediendum, mox aliquid calidi bibere praestat; quod eo magis necessarium est, si corpus ab intensiori commotione calidum postea refrigeratur, vel, quod pessimum est, frigidus potus in copia ingurgitatur. Aer praeterea sit purus, serenus ac temperatus, isque nec nimis calidus, nec nimis frigidus & humidus.

Hic

Hic tamen si vitari nequit, itidem consultum erit, infusa theiformia nonnunquam calide adsumere, quæ transpirationis negotium promovendo egregium attenuantem moleculasque coeuntes disiungentem spondent effectum.

§. III.

Exulent dein graviores animi affectus, maximeque mœror, ira atque terror. Si quando vero ab ipsis alteratum corpus fuerit, mature in usum vocentur, quæ effrenes motus compescant & valde turbatum sanguinis circuitum æquabilem denuo reddant. Ita, si contra subiti terroris noxas pugnandum est, maximam merentur commendationem medicinæ resolventes blandamque perspirationem moventes, quia hac ratione id, quod forte in humorum massa coagulari cœpit, optime resolvitur. In hunc finem summo cum fructu semper a me datum fuisse memini pulverem marchionis, sive solum, sive cum aliquot liquoris mei anodyni guttulis ex aqua cinnamomi, vel melissæ citratæ vinosæ sumtum, cui non male aliquot infusi calidi patellas superbibere iussi; quam methodum etiam in iis, quos diuturnus mœroris affectus confecit, utilissimam deprehendi. Præter hæc in vehementiori terroris affectu summopere commendanda est moderatior corporis exercitatio, qua cor adiutum se facilius a sanguinis nimium congesti mole liberare poterit, ut eo minus dein mali quicquam timeri debeat. Pessime itaque sibi consulunt, qui statim a terrore quieti se tradunt vel somnum profundum capiunt.

Animi affectuum moderamine.

§. IV.

Prospiciatur dein, ut alvus bene respondeat, quæ si forte obstructa est, clysteribus mature applicatis, vel pilulis balsamicis solvenda est. Nec minori prudentia opus est, ut & reliquæ humoribus tam secernendis, quam excernendis dicatæ viæ apertæ liberæque serventur, ne, quod facile evenit, his occlusis sanguinis massa impura reddatur. Inprimis autem curæ sit, ne qua excretio sanguinis naturalis, ut in viris hæmor-

Se- & excretionum libero successu.

rhoidum, in feminis mensium, supprimatur, aut retentio longior insuper habeatur. Tunc enim perfacile periculosæ sanguinis ad alia loca fiunt congestiones, quas providus artis peritus convenienti venæ sectione, pilulis & aliis medicamentis blande balsamicis ac temperantibus quam optime poterit avertere. Nec denique artificiales sanguinis evacuationes sunt negligendæ, quæ eo strictius debent observari, si quis multo sanguine turgeat ipsasque diuturna consuetudine quasi naturales reddiderit.

V. Sionibus.

§. V.

Medicamentis convenientibus.

Præmissis hisce diætæ regulis, ex remediorum classe, ad sanguinem spissum incidendum ac resolvendum, subiungenda sunt salia mediæ & alcalinæ naturæ, ut arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus, nitrum, sal digestivum Sylvii, sal aperitivum nostrum, oleum tartari per deliquium, terra foliata tartari & liquor nitri fixi &c. Ex spirituosis huc pertinent essentia pimpinellæ albæ, tinctura antimonii acris, & id genus alia. Nullum autem, quod scio, ex toto medicamentorum penu datur remedium, quod in dissolvendis fibrosis & ad concretionem pronis in sanguine partibus tantam præstaret efficaciam, quam aquæ minerales, præsertim illæ, quæ alcalino sale imbutæ temperatiorisque indolis sunt; quo nomine laudem merentur acidulæ Emsenses ac Selteranæ, thermæ Aquisgranenses præcipue vero Carolinæ, quæ sale suo omnia corporis emunctoria aperiunt, impuras sordes abluunt & evacuant, sanguinemque crassum & viscidum resolvunt ac diluunt utilissime.

§. VI.

Polypi iam vasis inhærentes quomodo tractandi.

Hactenus quidem modum, quo præcavenda sit polyporum generatio, satis, ut arbitror, dilucide monstravimus. Videamus nunc, quid faciendum sit, si iam signa quædam emicant, quæ polypum cordi vasisque maioribus inhærentem testantur & qua ratione præcaveri debeat, ne maiora capiat incrementa. Sciendum itaque est: ubi polypus adhuc incipiens

ens est ac pituitosus, non omnem abiiciendam esse spem eius resolvendi: quod salibus alcalinis & duplicatis, quæ exoptata tenaces humores resolvendi vi pollent, diæta tenui, sufficienti & sanguinem diluente potu, omniumque maxime aquis Carolinis poterit præstari, quarum usu prudenter administrato ego perplures, qui non vanam polypi intus latentis suspicionem incutiebant, sanatos novi. Quodsi vero iam in fibrosam & duriorem abiit substantiam polypus, omni studio contendendum erit, ne aut maiora sumens augmenta, aut e loco suo dimotus vasa penitus obstruat citoque homines interimat. Ad quod efficiendum opus maxime omnium est, ut sanguinis nimia abundantia impediatur, eiusque fluiditas iis rebus probe conservetur, quibus id commode fieri posse superiori loco diximus. Sed cavendum, ne ubi spirandi a polypo difficultas est, vena in brachio secetur, quia tum maior, imo suffocatoria fit congestio. Fugiantur præterea omnia spirituosa, nimius motus animique perturbationes, quæ singula sanguinem partim coagulando, partim nimis commovendo malum deterius reddunt.

§. VII.

Cautelæ circa curam hæmorrhagiarum & febrium.

Vltimo loco non inutile erit, quasdam cautiones, quæ sanguinis fluxus & motuum febrilium tractationem concernunt, subiungere. In utroque casu quantum a medicis delinquatur, plurimis proh! dolor exemplis comprobatum & a nobis iam supra fusius evictum est. Quapropter sincere moneo, ne forte medicus in hæmorrhagiis sistendis curationem solis adstringentibus absolvere satagat, sed potius convenienti sanguinis detractione, & temperantibus leniterque anodynis medicamentis, nec non inferiorum partium frictionibus æquabile sanguinis iter restituere laboret. Febrium curationem quod attinet, summa adhibenda est cautio, ne nimis cito supprimantur. Quo scopo tutissimum erit, blandis aperitivis & evacuantibus remediis decenter uti; quibus dein medicinæ resolventes ac temperantes cum roborantibus commode possunt interponi atque subiungi.

CAPUT XI.

DE AFFECTIONE PHTHISICA, SIVE TABE.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

Pulmonum necessitas & usus.

NVlla, si cordis machinam exceperim, in universo corpore nostro pars est, quæ ad vitam & tuendam & sustinendam præstantioris sit usus, quam ipsi pulmones. Hi quippe sunt genuina sanguinis fabrica, in qua lympha chylosa & nutritia cum sanguine intime miscetur ipsique assimilatur; hi sunt egregium illud viscus, quo spiritum vitalem, seu fluidum aëreo-æthereo elasticum, quod cordi solidisque partibus omnibus suum robur & vim systalticam præstat, intus haurimus. Quanta autem pulmones præ reliquis partibus utilitate gaudent & prærogativa, tanta e contrario, imo fere graviora sunt, quibus hinc inde patent, mala, quæ ego quidem a peculiari eorum textura deducere minus dubito. Hanc enim, ubi rite dispicimus, ex meris vesiculis membranaceis, quæ aerem recipiunt, ex nervis, qui subtilissimum fluidum recondunt, & diversi generis vasis, quæ sanguinem & lympham vehunt, deprehendimus constructam, ut usque eo non mirum esse debeat, si ob tot minimorum vasculorum myriades frequentes inibi sanguinis congestiones, stagnationes & obstructiones, ex his vero varii generis oriantur ægritudines. Has inter præcipue referenda est pessima ista affectio, quæ in medicorum scholis dicitur phthisica, de cuius origine, progressu & curatione in præsenti hoc capite strictim sed utiliter differere proposuimus.

§. II.

§. II.

Est autem phthisis, corporis contabescentia, cum lenta febre, spirandi difficultate, molesta & continua tussi atque copioso phlegmatis materiæque corruptæ ac purulentæ sputo iuncta; ab insigni pulmonalis substantiæ læsione, per scirrhosam vel ulcerosam corruptionem, vel abscessum inducta, ortum ducens. *Phthiseos definitio.*

§. III.

Equidem dantur variæ, quæ itidem cum febre & nonnunquam molesta tussi ac vitiosæ materiæ reiectione stipatæ sunt, tabis species, quas tamen ob prognosin & curationem multum differentem cum vera phthisi non confundere debet medicus, utpote sine notabili pulmonum labe contingunt. Ita, certa observationum fide constat, non raro tabem ex gonorrhœa simplici & pollutione nocturna diutius infestante suam mutuare originem, de qua iam olim HIPPOCRATES *lib. VI. epidem. Sect. VIII. Text.* 47. mentionem fecit. Neque plane insolitum est, a nimio veneris usu, a cacochymia & depravata succi nutritii indole in scorbuticis corporibus contabescentiam oriri; salvo tamen adhuc & integro pulmonum parenchymate. Idem fere animadvertimus in morbo isto infantibus tam infesto, atrophia, ubi ob scirrhosam glandularum mesaraicarum indurationem succis chylosis & nutritioni inservientibus liberum ad sanguinem iter prohibetur; unde superiores partes marcescunt, venter inflatur, lenta adest febris, difficilis cum tussi spiratio urget & alvus nimis fluida existit. Nec deinceps pro phthisi semper habenda est illa morbi species, ubi cum corporis extenuatione lentaque febre tussis & deiectio plus minus saniosa adest. Sæpissime enim accidit, ut salva pulmonum compage, ex remotioribus partibus, ut mesenterio, utero, vel renibus, abscessu vel ulcere obsessis sanies ad pectus transferatur. Denique etiam probe distinguenda est phthisis a tussi valde chronica cum eiectione copiosi phlegmatis iuncta, sequente tabe viriumque pro- *Differentia ab aliis morbis.*

proſtratione & calore præternaturali ; quæ quidem mala autumnali & vernali tempore ſubiecta ad catarrhales morbos proclivia ſæpe ſæpius corripiunt diutiusque vexant, ſed nihilominus naturæ & artis beneficio feliciter cedunt.

§. IV.

Signa Ne cui vero vel minima in cognoſcenda phthiſeos ab aliis morbis differentia ſuperſit delinquendi occaſio, operæ pretium arbitror, certa quædam ſigna, ex quibus vera phthiſis cognoſci poſſit ac debeat, hoc loco recenſere. Placet autem ex veteribus, qui in hiſtoriis morborum conſcribendis longe ſæpe accuratiores eſſe ſolent recentioribus, locum *Cælii* AVRELIANI, qui *lib. II. cap. XIV.* legitur, huc transferre, qui ita ſe habet: *Phthiſica paſſio fit frequentius antecedente ſanguinis fluore, aliquando etiam longi temporis tuſſicula, ſive catarrho, quo pulmonum profundæ & intimæ partes lacerantur & primo levius tunc ulcerata. Sequitur ægrotantes febricula latens, quæ initium, inclinante die, accipit, atque veniente luce levigatur, adiuncta tuſſicula plurima initio noctis atque fine, cum ſputis ſanioſis ac parvulis quidem, deinde autem plurimis. Iis vero, qui ex fluore ſanguinis in iſtam veniunt paſſionem, primo ſanguinolenta ſputa efficiuntur, tum fœculenta, tum livida, vel praſina & in ultimo alba atque purulenta, dulcia vel ſalſa, cum voce rauca aut clangoſa & difficultate ſpirandi atque genarum rubore, & ceteri corporis cinereo colore. Cibi faſtidium ſequitur & maior ſitis; quibusdam gravis doloris ſenſus eſt vulnerati pulmonis, ut etiam eius fibras exſpuant, pulſus debilis, durus ac dein formicularis. Sequitur præterea inflatio pedum & peiorante paſſione ventris efficitur fluor & phlegmata carbonibus iniecta tetri ſunt odoris.* Merentur dein hic adduci HIPPOCRATIS verba, quibus imminentis phthiſeos ſigna eleganter tradit. Sunt autem in *lib. I. de morbis text.* 9. fere hæc: *Fit phthiſicus, ſi pituita a capite in pulmonem deſtillat, & primum quidem utplurimum latentes defluit tuſſimque tenuem exhibet, & ſputum paullo amarius ſolito & aliquando*

tenuis

tenuis adest calor; temporis autem progressu exulceratur pulmo & intus ulceratur a pituita inhaerente & putrescente & gravitatem exhibet pectori & dolorem acutum ante & retro, caloresque acutiores in corpus incidunt. Quanto vero maius tempus progreditur, tanto magis pus sincerum eiicitur & febres acutiores fiunt & tussis fortis ac continua, & inedia vexat & tamen alvus inferne turbatur.

§. V.

Propositis itaque genuinis nostri affectus characteribus, videamus nunc, quasnam tantorum malorum caussas in dissectis phthisi defunctorum corporibus reperire liceat. Quo fine potissima, quae mihi ex innumeris auctorum observationibus & autopsia anatomica innotuerunt momenta paucis suppeditabo. Primo autem in omnium fere, qui phthisi decedunt, pulmonibus lobum vel dextrum, vel sinistrum, vel utrumque simul pleurae & costis, vel etiam in dorso vertebris adeo firmiter adnatum deprehendimus, ut cultro difficillime possit separari, plerumque etiam locus iste putrido sero, sive ichore scatet. Deinde in nonnullis, praesertim empyematicis, unum lobum a praegresso longo abhinc tempore pectoris morbo, penitus absorptum, alterum inflammatum fuisse observavimus, qui mortis caussam constituit. Tum quoque utplurimum in altero pulmonum lobo vomicas, sive ulcera clausa, diversae magnitudinis & numeri, adnotavi, quae dissecta partim pus crassum, partim fluidum continebant. Vbi in eodem vel altero lobo, maximeque superiori eius parte incisio facta fuit, cavitates sat amplae pure & phlegmate, eiusdem fere generis ac coloris, quod per os antea reiectum fuit, repletae in conspectum venerunt. Fit porro nonnunquam, ut in pulmonibus nodosis & scirrhosis ulcera serpentia, fistulosa & instar cancri vicinas partes exedentia, quae ichor foetidum & sanguineum recondunt, offendantur. Nec desunt exempla, ubi tubercula scirrhosa & instar acinorum dura reperiuntur, quae materia tophacea, calculosa & putrida scatent.

Sectio anatomica phthisicorum.

Post ea non prætereundum esse existimo, quod cor plerumque flaccidum eiusque vasa polyposis concrementis sint infarcta, de quo phœnomeno memorabilis exstat observatio in M. N. C. *Dec. II. obs.* 35. In pericardio quoque, imo non raro in ipso pectoris cavo ingens seri impuri & fœtidi diffluit copia. Quod denique ad abdominis aliasque partes attinet, vasa utplurimum sunt exsanguia, hepar magnæ molis & pallidum, mesenterii glandulæ tumefactæ, omentum absumtum & omnis pinguedo tam internarum quam externarum partium conspectui se offert. Qui paulo curiosior plura de phthisicorum sectionibus exempla legere cupit, consulat modo M. N. C. *Dec. I. ann.* 1. *pag.* 62. 63. *item ann.* 2. *p.* 235. *ann.* 3. *pag.* 190. *Dec. II. ann.* 4. *obs.* 35. *&* 118. *ann.* 8. *pag.* 214. *ann.* 9. 245. *Cent. III. & IV. obs.* 118. *Cent. VIII. obs.* 105. *Cent. IX. obs.* 16. 26. *Cent. X. obs.* 143. VERZASCHAM *obs.* 100. LOSSIVM *obs.* 11. PAWIVM *obs.* 22. PLATERVM *lib. III. obs.* 189. 690. PEZOLDVM *obs.* 63. 64. 74. *&* 92.

§. VI.

Phthisin antecedunt & pulmones lædunt.

1) tubercula

Ex hisce satis apparet, quam gravis & demum exitialis pulmonum, ceu visceris vitalis, sit læsio, quæ mortem induxerit. Nunc erit inquirendum, quænam caussæ ad tantam læsionem in exquisita phthisi contribuant. Has inter primo omnium referri debent stases scirrhosæ, substantiam pulmonum mere vasculosam, vesiculosam & membranaceam obsidentes, quæ, si invalescunt, ob continuum & reciprocum aëris transitum aliasque caussas, difficillime tolluntur. Qua de re dignus est, qui hic inseratur, locus HIPPOCRATIS, qui exstat in *lib. de intern. affect. cap. IV.* in hunc modum: *Quum pulmo sanguinem in se ipsum traxerit, aut pituitam salsam, & non rursus dimiserit, sed in ipso coacta & compacta fuerint, ab his tubercula fiunt in pulmone & suppurantur: ab initio & per totum morbum tussis acuta sicca obtinet, & rigor & febris, & dolor in pectore & in dorso incumbit, aliquando etiam in latere & erecta cervice spiratio vehemens incidit, deinde corrumpit pus*

& multum exspuit. Non possum quin hisce HIPPOCRATIS verbis comparem fere similia ARETÆI, quæ in *lib. III. cap. VIII.* exstant; *phthisici*, inquit, *ante quam manifestis signis præsertim sputo putrido & purulento se prodit morbus, in pulmonibus fovent tubercula, sive nodos scirrhosos, a materia viscosa lentescente atque in duritiem abeunte, & ita tabidi per plures annos vivunt, ante quam in actum corruptionis vel abscessus transeunt. Hæc si adsunt, in pulmonibus tussis sicca, valida, sonora cum acuto vel pungitivo sensu in pectore spirandique difficultate indicium faciunt, & a profundiori aeris attractione & inspiratione angustia quædam & renisus in pectore percipitur tussisque vehementior fit, maxime etiam post validam corporis exercitationem.*

§. VII.

Verissima quidem sunt allata *Hippocratis* & ARETÆI verba: nobis tamen nonnulla, quæ forte meliori illustrationi inserviunt, adiicere licebit. Tubercula ista materia viscida repleta plerumque initium constituunt vomicarum, quæ nil nisi diversæ magnitudinis ulcera sunt, membrana ambiente cincta. Eiusmodi vomicæ, si adhuc minores sunt, tussi interdum eiiciuntur. Quodsi vero mole sua increscunt interiusque rumpuntur, abscessus inde fiunt & cavitates cum sputo purulento copioso phlegmate mixto, & tunc vera adest phthisis. At vero quandoque ipsi hi nodi scirrhosi, qui diutius se celarunt, ut præter siccam tussiculam vix ulla præbuerint indicia, ob materiam intus retentam & acrem factam in ulcus abeunt cancrosum & fistulosum serpens ac fœtidum, quod ita vicinas partes consumit & in putrilaginem convertit, ut teste FORESTO *lib. XVI. obs. 14. & 53.* asperæ arteriæ frustula eiecta, & iuxta SYLVIUM *in obs. lib. II. cap. XII.* venæ pulmonalis surculi tussi excreti fuerint. *De hisce iudicium.*

§. VIII.

Verum adhuc sunt alia phthiseos initia, maximeque hæmopty- *2) hæmoptysis.*

moptyſis, ubi incaute a medentibus tractatur, aut ſi paullo maior cruoris portio eſt, quæ ſputo eiicitur. Tum enim facile ſanguis ex pulmonum vaſculis intra veſiculas aëreas extravaſatur & ſtaſi concepta putreſcit, partes vicinas corrodit ac demum ſinuoſitates efformat, vel in nodos & tubercula coit. Et profecto, ſi vel meam unius hac de re experientiam adducere licet, certa aſſeverare fide poſſum, dimidiam fere partem phthiſicorum, qui ſe curæ meæ tradiderunt, ab hæmoptyſi prægreſſa & male curata primam mali ſui originem accepiſſe.

3) diuturnus pectoris catarrhus. Quibus dein quoque annumerari debet ſecundum veteres catarrhus ſalſus longo tempore pectus infeſtans, quem preſſo, ut aiunt, pede, phthiſica affectio non raro excipere ſolet. De quo in ſequentibus plura dicemus.

§. IX.

Origo harum cauſarum oſtenditur. Iam vero non immerito quæri poſſe video, unde cauſſæ hæ iam propoſitæ originem ſuam habeant: Noſtra hac de re ſententia hæc eſto: ſanguinis & humorum in vaſis ſtagnationes, ubi firmiter iis inſiſtunt, ſicut plurimorum morborum, ita etiam phthiſeos ſunt genetrices. Fluida enim quando extra motum progreſſivum conſtituta in circulum non aguntur, priſtinam ſuam temperatam naturam mora amittunt, & valde alienam, impuram, ſalſamque & acrem induunt; vel etiam minima vaſcula nimium opplendo obſtructiones, indurationes atque ſcirrheſcentias efficiunt. Perniciosas vero haſce ſanguinis & humorum in pulmonum vaſculis ſtagnationes non aliunde fieri deprehendimus, ac ſi fluida in nimia copia & cum impetu ad partem per ſe valde languidam & a tono deiectam compulſa congeruntur, ut, quantum venæ ab arteriis receperunt, non poſſint reddere.

§. X.

Cauſæ mediatæ ſunt diſpoſitio hæreditaria. Verum quamplurimæ dantur cauſſæ, quæ pernicialem ſanguinis & humorum in pulmonibus ſtagnationem inducere & ad phthiſin remote conferre valent. Inter eas præcipua debetur animadverſio hæreditariæ diſpoſitioni, qua liberi a parenti-

rentibus phthisicis progeniti, data occasione, in eandem labem incurrunt facillime. Consentientem hac in re habemus tum experientiam, fidissimam rerum testem, tum auctores probatissimos. Ex his audiamus saltim doctissimum FERNELIVM, qui in *patholog. lib. 5. cap. X.* hæc eleganter prodit: *qui tabida de stirpe sati sunt quasi hæreditario iure omnes necessario tabe marcescunt; hocque malum sæpius vidimus in eiusmodi familiis ordine grassari.* Et ratio quoque in promtu est. Etenim, quum illa a parentibus accepta ad morbos proclivitas potissimum in prava partium solidarum conformatione, sive tali fibrarum ac vasorum laxitate consistat, qua humores appulsi non debito modo ac nisu ulterius possunt promoveri; in aprico est, cur ii, quorum pulmones natura debiles existunt & flaccidi, præ ceteris in varios pectoris morbos maximeque phthisin sint propensi. Quibus dein, teste gravissimo HIPPOCRATE, adhuc ii debent adnumerari, qui pectus a natura depressum & angustum obtinent, qui scapulas instar alarum prominentes costasque in thorace protuberantes habent, nec non qui oblongi colli vel etiam gibbosi sunt.

§. XI.

Temperamentum sanguineo-cholericum in iuvenibus.

Deinceps certa constat experientia & vel solius HIPPOCRATIS comprobatur testimonio *aph. IX. Sect. V.* homines, qui habitus corporis gracilioris ac tenerioris, staturæ proceræ atque ætate iuvenes sunt, a XVIII. ad XXXV. ætatis annum hæmoptysi æque ac phthisi valde esse obnoxios, vix aliam ob rationem, quam quod in hacce ætate vasa sint teneriora longeque facilius, quam quidem in provectioribus, expansa dissolvantur. Vtplurimum vero omniumque facillime hæmoptyica & phthisica accidit affectio viris & iuvenibus, qui temperamento præditi sanguineo-cholerico facile animo commoventur & in pueritia frequentes narium hæmorrhagias perpessi sunt, præsertim si nimio motu incalescunt. Tum enim sanguis magna in copia & impetuosius ad superiora & pectus compulsus per minima arteriæ ac venæ pulmonalis vascula libero

 bero

bero itinere ad cor redire nequit; unde ramorum maiorum a ſubſiſtente ſanguine nimiæ expanſiones, disruptiones & denique extravaſationes fiant neceſſe eſt.

§. XII.

Diæta perverſa.

Ex diæta perverſa cauſſam hic præbet antecedentem intempeſtivus potuum ſpirituoſorum uſus. Quod quidem non adeo difficili indiget probatione, quum ſatis cuique ſpectatum ſit, in regionibus vitiferis ſicut omnes pectoris morbos ita maxime hæmoptyſin ac phthiſin longe eſſe frequentiores, quam in aliis. Hinc etiam HOEFERVS *in Hercule med. lib. 1. cap. III.* rectiſſime arguit, phthiſicam affectionem in Auſtria inferiori non aliam ob cauſſam endemie graſſari & tam innumeros rapere, quam ob vini generoſioris, præſertim matutino tempore, abuſum.

§. XIII.

Ad pectoris catarrhum diſponit ſanguinis ſeroſi congeſtio.

Progredimur nunc ad eas cauſſas conſiderandas, quæ ſalſi humoris in pectore decubitum procurant, quem antiquiſſimi medicorum promiſcue ex capite deduxerunt, quaſi paſſim ab eo humoris in pectus delapſus fieret. Sed non ſatis perſpicuum & in experientia fundatum eſt hocce iudicium. Multo magis nimia ſanguinis ſeroſi ad pectus, præcipue vero ad fauces totumque canalem aſperæ arteriæ, quæ tunica glandulоſa interna obſita eſt, congeſtio accuſanda videtur; idque eo magis in ſubiectis ſeroſioribus & gravedine, coryzæ crebrisque catarrhis per omnem ætatem obnoxiis. Quodſi enim plus ſanguinis & ſeri ad glandulоſas partes per arterias appellitur, quam per vaſa venoſa poteſt regredi, ingens ſeroſi laticis contingit ſecretio, qui copia increſcens, admiſſo aere frigido, coagulatur & tandem magna ſæpe copia eiicitur. Procedente tempore & malo diutius perſeverante, accedentibus adhuc aliis cauſſis, ut cruditatibus ex prava diæta & digeſtionis vitio collectis, tranſpiratione impedita, vel profundo animi mœrore &c. ſerum

induit

induit naturam salsam & corrosivam adeoque successu temporis vesiculas pulmonales & vasa tenerrima corrodit.

§. XIV.

Ex dictis & adductis iam facili negotio poterit perspici, quantopere rigidi & septentrionales venti ac tempestates pluviosæ, nebulosæ ac frigidæ, quæ tonum vasorum pulmonalium relaxando, sordes in iis accumulant, adeoque malum adaugent, tabidis ac phthisicis sint infensæ, ut propterea *aphor.* HIPPOCRATIS. X. Sect. III. veritati omnino æstimemus consentaneum, qui autumnum expressis verbis tabidis declarat noxium. Et profecto, si ullo in morbo ingignendo magna aeris est potentia, est sane in pectoris affectionibus maximeque phthisi; unde etiam TVLPIVS *in obs. med. lib. II. cap. X.* caussam, quod in Hollandia tam frequentes sint vomicæ & phthises, locis uliginosis & aeri continuis vaporibus putridis referto tribuit rectissime. *Aer humidus & frigidus.*

§. XV.

Transimus nunc ad eos morbos inquirendos, qui ad phthisin disponere solent: inter hos vero primo loco referri debent variolæ. Hinc ego perplures novi pueros & adolescentes qui superata variolosa febre variis subinde pectoris molestiis per multos annos durantibus, ut tussi sicca, sensu doloris acuto, spirandi difficultate, tabe & lenta febre infestati & accedente demum abscessu mortui fuerunt, quos inter præsertim serenissimum Saxoniæ Principem referre lugemus. Eadem fere scena luditur post morbillos. Nam in hisce exanthematicis affectibus magna seri peccat acrimonia, quæ non modo in principio horum morborum nervosis pulmonum membranis firmius inhærens tussim siccam & sat molestam concitat, verum etiam, expulsione materiæ ad corporis superficiem facta, insignem in hoc viscere debilitatem relinquit. Iam si ægroti forte maturius, quam quidem materia vitiosa omnis transpiravit, liberiori, maximeque vernali & autumnali aeri sese exponunt, perfacile evenit, ut restitans malæ indolis materia ad interiora recedens *Ad phthisin contribuunt morbi prægressi ut variolæ & morbilli.*

utplu-

utplurimum pulmones debiles petat, irritet, exulceret. De quo legi meretur *Thomas* BARTHOLINVS *Cent. IV. histor.* 43. & MICHAELIS *praxi* clinica part. 1. lib. III. cap. V.

§. XVI.

Aliæ efflorescentiæ & externa vitia male tractata.

Neque plane insolens & ab experientia alienum est, ex aliis pariter cutis efflorescentiis, ut scabie, gutta rosacea, maculis scorbuticis & purpura retropulsis phthisicam labem sæpius fuisse subortam. Quod idem fieri observamus post suppressos copiosos sudores, post intempestive tractata capitis vel pedum ulcera, vel etiam post fonticulos præmature consolidatos. Nec desunt exempla, quæ etiam ab erysipelate, doloribus podagricis & arthriticis repressis, & incautius tractatis phthisicam affectionem docent prognatam. Etenim quum acris & caustica materia hac ratione intus retinetur & per venas ad sanguinem resorbetur, fit inde, ut ad nervosas easque tenerrimas pulmonum membranas delata firmius ipsis inhæreat easque irritando constringat; unde vasa coarcta obstruantur & demum corrodantur necesse est. Memini quoque, a curato tumore scirrhoso sub axillis & pone aures phthisicam affectionem inductam, ut nihil denique dicam de frequenti phthiseos ab hæmorrhoidibus vel mensibus suppressis generatione.

§. XVII.

Nimiæ hæmorrhagiæ.

Denique non prætermittendum esse arbitror, dari exempla, licet non adeo frequenter obvia, quæ optime nos convincunt, phthisicam tabem, præter supra dictam hæmoptysin etiam ab aliis fortioribus hæmorrhagiis commode posse induci. Quod quidem potissimum valet de eiusmodi subiectis, quæ vel per nativitatem, vel ob contractam ab aliis caussis pulmonum atoniam ad hunc morbum disposita existunt. Cuius adserti sanam quoque rationem habemus suffragantem, quæ non minus superabundantem, quam deficientem sanguinis copiam stasibus producendis nos docet aptissimam. Vnde videant, qui

qui phthiseos proximam caussam in sola plethora repositam sentiunt, quantum sibi & experientiæ contradicant.

§. XVIII.

Singularis superest quæstio, quæ in utramque partem a medicis agitatur, utrum phthisis sit contagiosa? Ego vero neutiquam vereor hoc asserere, vel saltim eo restringere, ut eiusmodi miasma, si non ad phthisin inducendam, tamen, si dispositio iam adsit, ad promovendam existimem idoneum. Nam mirabilis certe & valde multiplicativæ indolis est omnis materia ulcerosa & corrupta, ita prorsus, ut plurimi morbi maligni & per contagium grassantes, quales sunt scabies, lepra, variolæ, ulcera antiqua sordida, in peste carbunculi, imo quoque dysenteria &c. exinde deducendi veniant. Neque tamen tam malignam nostri miasmatis naturam esse censeo, ut e longinquo & subitaneo quasi impetu homines inficiat, sed tum demum, si quando propinquius & continuo cum phthisicis conversentur. Confirmant nos in tali iudicio ferendo celeberrimi in arte medica viri. Ita RIVERIVS *Cent.* 1. *obs.* 99. notabilem refert casum ancillæ, quæ per contagium heræ suæ, cui diu noctuque ministravit, in phthisin incidit, & *Cent. IV.* obs. 92. mentionem iniicit puellæ, quæ a sorore phthisico cuidam mammas præbente phthisin incurrit. Aliud exemplum nobis affert SCHENCKIVS, qui *in obs. lib. II. obs.* 133. memorat, ita contagiosa esse confirmatiorum phthisicorum sputa, ut medicus illa olfaciens factus inde sit phthisicus. De quo etiam consuli potest obs. de phthisi e contagio in M. N. C. *Cent. IX. obs.* 26. descripta. ***Phthisis an contagiosa?***

§. XIX.

Progrediendum nunc est, ad prognosin nostri mali suppeditandam. Veram phthisin inter graves & curatu difficillimos morbos vel primo loco esse collocandam, non modo in vulgus tot tristibus exemplis cognitum exstat, verum etiam a medicis longa experientia est comprabatum. Ipse HIPPO- ***Phthisis inveterata curationem non admittit***

CRATES *lib.* 1. *de morb. Sect. II.* ita iudicat: *tabes cum fiunt, necessitatem habent, ut interimant.* Cui adsentitur GALENVS *lib. IV. de loc. affect. cap. VIII. & V. method. med. cap.* 1. *& VIII.* & CELSVS *lib. III. cap.* 22. *quod si vera phthisis est,* inquit, *inter initia protinus occurrere necessarium est, nec facile hic morbus, cum inveteravit, evincitur.* Ex recentioribus de insigni phthisin sanandi difficultate vid. FORESTVS *observ.* 45. *lib. XVI.* & *Rodericus a* FONSECA *Tom. I. consult.* 58. *& Tom. II. consult.* 48. nec non *Timæus a* GVLDENKLEE *in epist. lib. III. ep.* 2. ubi hæc habet: *ingenue fateor, in tota mea praxi, quam 37. annis exerceo, neminem ex iis, qui ulcere pulmonum affecti fuerunt, integræ sanitati restituere potui, etiamsi nihil intentatum reliquerim, quod ad curationem huius mali ullo modo facere poterat, neque ab aliis celeberrimis medicis quempiam restitutum vidi.*

§. XX.

Sed incipiens.

Verum enim vero, licet phthiseos curatio sit difficillima, imo, si ad tantum fastigium pervenerit, ut a vulgo quoque signis manifestis cognoscatur, supra omnem humanam artem posita, nolim tamen facile idem de omni, præsertim in incunabilis quasi suis adhuc hærente prædicare. Namque plura mihi cognita sunt exempla eorum, qui a vulnere pulmonibus inflicto, vel a præcedente hæmoptysi & ruptione vasorum minimorum, nec non post pleuritidem & peripneumoniam pectoris abscessu & vomicis laborarunt, sed nihilominus tempestiva medicatione a malo suo penitus fuerunt liberati. Pari ratione mihi & aliis observare licuit, perplures a phthisicis parentibus genitos, qui pectus interius depressum & scapulas instar alarum prominentes habuerunt, qui ad iram valde proclives sanguinem in pueritia ex naribus, citra ullam caussam externam, frequentius stillarunt, salsasque ad fauces & pectus defluxiones cum tussi sicca & ferina, æstivo etiam tempore infestante passi sunt carnemque mirum amiserunt & non longe post pastum calorem volarum perceperunt, florido adhuc genarum colore existente, in

te, in integrum congrua medicina & diæta fuisse restitutos. Imo denique pulmonum abscessus, ubi ingenti in copia pus album, æquale & unius coloris fuit eiectum, reliqua tamen pulmonum substantia nondum corrupta, nec scirrhosis indurationibus, vel fistulis ulcerosis obsessa, neque cordis & pulmonum vasa concretis polyposis infarcta fuerunt, convenienti methodo tam diætetica quam pharmaceutica feliciter vidi sanatos. Id quod innumeris aliis exemplis confirmare possemus, si ad longius excurrendum tempus nobis suppeteret.

§. XXI.

Iam prævideo, quid obiici mihi hic posset: Scilicet, qui fiat, ut tam raro phthisi, vel tantum incipienti obtingat curatio. At vero, quæ id multo sæpius prohibent, variæ dantur caussæ, quas inter hæc mihi potissima esse videtur, quod non satis evidentia signa diagnostica semper suppetant, quibus de veræ phthiseos præsentia eiusque genuinis caussis certiores reddamur. Quam in rem egregia sunt verba FERNELII, qui in *patholog. lib. 5. cap. X. latens abscessus*, inquit, *seu vomica, vitium inprimis abditum, sæpe nec laboranti, nec medico notum, quo laborans ipse nec consueta munia intermittit, nec se morbo teneri putat, caussamque interitus nesciens intus gerit sub pectore: non pauci tamen inopinato e vivis horæ quadrante erepti sunt, in quibus dissectis non alia mortis caussa comparuit, quam repentina vomicæ in pulmonibus disruptio, qua per suffocationem fit vita exstincta. Omnibus tamen sic affectis nullo non tempore ante, quam vomica rumperetur, adfuit cruenta cum tussi exscreatio, corporis gravitas, pectoris levis oppressio & spiritus difficultas, quibus tabes raro comes. Sed hæc signa aliis quoque affectibus communia sunt.* Præter hæc vero de admodum difficili phthiseos diagnosi plenius nos convincere possunt frequentes medicorum, etiam sæpe clarissimorum, circa eandem errores. Ita enim complures phthisici habentur, qui tussi chronica cum catarrhali defluxione affecti materiam paullo crassiorem, coloris ex albo viridis reiiciunt, aut qui tussim

Cur tam raro fiat, exponitur.

sim stomachalem hypochondriacam ex vitiosa primarum viarum saburra ad pulmones delabente subortam diutius experiuntur. Fit quoque, ut asthma humidum, præsertim ubi post suppressas hæmorrhoidum vel mensium excretiones, factamque inde in dispositis humorum ad pectus regurgitationem & congestionem originem sumserit, pro phthisica affectione non raro venditetur. Nec denique obscurum esse poterit, lentam febrem cum tussi & repentina corporis extenuatione & colliquativis sudoribus iunctam, quæ arthritide, podagra vel scorbuto affectis nonnunquam supervenit, ad phthisin sæpissime referri, cum tamen nulla in pulmonibus continui solutio reperiatur. His vero ita constitutis, quum tam anceps, tamque difficilis veræ tabis pulmonalis sit cognitio; facile poterit colligi, quam incerta sit curatio, quæ illi debet esse superstructa.

§. XXII.

Quod ulterius ostenditur.

Sed accedit adhuc alia non minoris momenti caussa, quæ phthiseos & inde subortæ hecticæ sanationem impedit: quod scilicet perpauci medentum sint, qui idoneis ad hoc negotium pertinentibus medicamentis recte & circumspecte uti norunt. Nam si ullo in morbo, certe in phthisi curanda, ob tantam remediorum contraindicationem medici opus est prudentia. Postulat enim phthisis laxantia & humectantia, postulat leniora traumatica & adstringentia, imo postulat nonnunquam blanda anodyna &c. quæ nisi debita cautione iustoque tempore & exacta circumstantiarum habita ratione adhibentur, longe gravius malum efficiunt, tantum abest, ut levaminis quicquam afferant.

§. XXIII.

Prognosis funesta.

Præmissis hisce generalioribus ad prognosin spectantibus, nunc de eventu morbi nostri tam salutari quam perniciali pauca erunt subiungenda. Sciendum itaque, spem in angusto esse positam, si hecticus calor magis magisque increscit & pulsus etiam primo mane fertur citatior, si caro cum viribus consumi-

sumitur, neque hæ aliquo modo per somnum reficiuntur. Quod quidem plerumque evenit, si, quo plus puris adest, eo minus expectoratur. Tum enim acrius illud fit & foedius carbonibusque iniectum tetro odore nares ferit, & eo magis quoque febris augetur. Si porro accedit summa spirationis cum metu suffocationis difficultas, si ægri in eo latere, ubi læsio lobi est, non possunt iacere, si odorem cadaverosum ex ore spirant, si vox raucida, sudores colliquativi, diarrhoea & pedum cum dolore quandoque iuncta intumescentia superveniunt, capillique defluunt, mortem in propinquo esse certissimum est. Quodsi denique expectoratio prorsus supprimitur, ægri sensim paullatimque, maxime sub situ capitis elatiori, mentis satis compotes, spiritum emittunt.

§. XXIV.

Contra vero meliora sunt speranda, si vires adhuc constant & respiratio est liberior, si appetentia ciborum ac digestio salva, si sputum, quod eiicitur, album & æquale est, nec febris hectica urget. Maior tamen sanationis spes apparet, si æger est boni corporis habitus, si pectus habet amplum & si deest hæreditaria dispositio, calor fit mitior & alvus compacta deponit. Hac enim ratione phthisici, præsertim convenienti diætæ & medicamentorum usu adiuti per longos annos vitam sæpe possunt protrahere, quam in rem magni momenti sunt verba WILLISII, quæ *lib. de medicament. operat. Sect.* I. *cap. VI. de tabe seu phthisi* in hunc modum prodidit: *Accedit interdum*, inquit, *foveam quandam, aut forsan binas in pulmonibus efformari easque circum circa parietes callosos obtinere, ita ut materies ibi collecta in massam sanguineam minime transferatur, sed quotidie tota, copia licet ingenti expectoretur. Taliter affecti, quasi tantummodo fontanellam in pulmone haberent, sputum etsi multum & crassum, imo flavum & quasi purulentum omni mane, aliquantulum in toto die reiiciunt, tamen alias satis sani degunt, bene respirant, comedunt & dormiunt,* εὐσαρκεῖς, *aut saltem bono corporis habitu perstant & non raro*

Prognosis salutaris.

persanescunt. Hinc nonnulli dicuntur phthisin per 30-40. annos habuisse & morbum eum usque ad vitæ terminum, haud proinde abbreviatum, protraxisse. Et profecto notabile est circa pulmonum ulcera, quod salvis reliquis visceribus sine notabili corporis contabescentia per plures annos possint durare. De quo videri potest KERKRINGIVS *in spicilegio anatom. obs.* 72. & BARTHOLINVS *Cent. II. hist.* 14. Nec adeo conceptu est difficile. Vti enim natura interdum vitiosa excrementa per ulcus extremarum partium, vel etiam artificiale, ut fontanellam insigni cum emolumento expellit; ita cur idem non possit locum quandoque habere in pulmonum ulceribus equidem non video.

§. XXV.

Signa convalescentiæ.

Sed demum non parum periti medici interest, specialiora illa, quæ phthisicorum convalescentiam manifestant, signa probe nosse. Hæc quidem optime tradita legimus apud ARETÆVM *lib. III. cap.* 1. quare digna censemus, quæ huc transferamus: *Si vertantur in melius phthisi laborantes, tussis longior & rarior fit, plura excernuntur saniosa sputa & humidiora, multa per ventrem aquea exturbantur, urina copiosa excernitur, licet nondum quicquam in ea subsidat, vox sonantior clariorque redditur, somni longiores, quantum satis est, efficiuntur, præcordia remittuntur, dolor interdum ad scapulas in remissione transit, anhelitus rarus, lenis, sed cum vocis asperitate fit: & ita sane mortem effugiunt.*

CVRATIO.

§. I.

Methodus phthisi medendi triplex, curativa, mitigativa & præservativa.

PRo diversa mali phthisici statu atque conditione tam ratione temporis & caussarum, quam respectu virium ægrotantis medendi methodus & apta remediorum appropriatorum applicatio multum omnino differt. Nobis eam in curativam, in mitigativam & præservativam dispescere placet. Prior locum habet,

habet, ubi talis caussarum status & circumstantiarum ratio est, ut spes restitutionis in integrum affulgeat & idoneus medicamentorum usus sanationem adhuc promittat. Mitigativa vero ea est, ubi tanta vis morbi est, ut eius expugnatio nec ab optimis remediis sit obtinenda, sed in id potius debeat incumbi, ut urgentia symptomata mitigando peioraque ac funesta avertendo vitam ad longius tempus prolongemus. Tertia denique præservatoria sicut in universum ad morbos graves præcavendos omnium est optima, facillima & securissima; ita etiam in nostro affectu, ubi adhuc est in incunabilis, principem suo merito locum tuetur.

§. II.

Curativa ubi locum habeat.

Accedimus iam ad methodum medendi curativam. Hæc locum maxime invenit, ubi a vomica rupta abscessus apertus oritur & magna puris eiicitur copia, quod sæpissime evenit post pleuritidem & peripneumoniam male terminatam, post hæmoptysin & vulnera pulmonibus inflicta, salva reliqua pulmonali substantia eaque nec erosa, nec scirrhosa. Quo in casu nec rectius nec melius datur præsidium, quam lactis cura decenter usurpata, qua ego perplures phthisicos, in cymba charontis quasi hærentes sanatos pristinæque redditos valetudini novi. Nam si ullum est remedium, quod non heri aut nudius tertius natum, vel quatuor tantum experimentis comprobatum, sed quod triginta seculorum omniumque inter omnes nationes medicorum iugi & constanti experientia saluberrimum & præclari in phthisi curanda usus est deprehensum, certe est lac & cum hoc prudenter instituta curatio, de qua utilia quædam hoc loco tradere operæ erit pretium.

§. III.

Lactis usus vetustissimus est.

Et primo quidem ut certiores fiamus, lactis usum esse vetustissimum & primis mox temporibus, quo salutari arti maius statuere pretium cœperunt homines, ab optimis medicis, ceu summum phthiseos remedium esse commendatum, e re

erit,

erit, certa, quæ id comprobent, teſtimonia ex veterum monumentis in medium afferre. Primus itaque, qui lacti plurimum in ſanando tribuit, ſuo iure dicendus eſt HIPPOCRATES, quem poſtea ſecutus eſt GALENVS, qui multus eſt in commendando lactis ad phthiſin uſu, & *lib. V. meth. med. cap.* 12. mentionem iniicit loci, quem vocat Stabias, aeris puritate, pecudum pabulo & lactis ibi emulcti ſalubritate celeberrimi, ad quem frequentiſſime confluxerit, ad ſanitatem recuperandam elumbis phthiſicorum cohors; non ſecus, ac noſtris temporibus ad acidulas & thermas, recuperandæ per aquas ſanitatis gratia, convenire quotannis ægri ſolent. Qui mos & curandi methodus, teſte *Andrea* BACCIO, Romanorum doctiſſimo medico, etiam ante centum annos Italiæ viguit. Nam *lib. IV. de thermis* egregius hic auctor ita ſcribit: *Neapolitani medici pro ultimo refugio ægros phthiſicos, & qui ſanguinem exſpuunt, vel eiusmodi thoracis ulcera & alia vitia patiuntur, ad Tabeas mittunt, cum ſucceſſu adeo ſalubri, ut ſint, qui totam in iis degant vitam.*

§. IV.

Quod ulterius oſtenditur.

Eſt quoque inter veteres eosque peritiſſimos medicos ARETÆVS, qui *lib. VII. de morb. chron.* non dubitavit aſſerere, phthiſicos, ſi multum lactis potent, nullo alio egere auxilio. Præcipue vero huc referri debet TRALLIANVS, qui in omnibus prope pectoris morbis lactis uſum in ſuis de re medica libris ſummopere ſuadet. Ita memorabilis exſtat locus in *lib. VII. pag.* 309. ita ſe habens: *quod ſi corpus totum alimentum non ſentiens contabeſcere manifeſto inceperit, neque thorax multum puris contineat, etiam ſolum lac ipſis dari debet, & aſininum omnia alia antecellit, quod probe purgat.* Alio loco commemorat: *ægre ſpirantes aſinino lacte adiutos ſubinde conſpexi, quum opportune eſſet datum: omnia enim, quæ pulmonum cavernis infixa ſint, reiectione reddit morigera.* Et de hæmoptyſi loc. cit. pag. 304. hæc habet: *omnes hæmoptyici lacte utantur. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud*

ad quippiam adeo accommodum ipsis ac utile, quam lac: & qui per initia solo ipso constanter, longiori tempore usi sunt, omnes in totum consanuerunt. Porro addit: *novi quendam, qui cum toto anno lac bibisset & comedisset, & a vino abstinuisset, ab haemoptysi & puris sputo liberatus fuit, ut nec postea in phthisin inciderit.*

§. V.

Verum enim vero, demonstrandum etiam a priori est, quare lac tam celebre tamque incomparabile in pectoris morbis sit praesidium. Primum vero scire licet, lac nec unius esse generis, nec eiusdem quoad omnia virtutis, sed pro diversitate animantium, & pabuli peculiares quasdam possidere facultates, quae seorsim sunt expendendae. Primo omnium se nobis offert lac asininum, quod summo in pretio semper a veteribus habitum fuit, multumque habet seri dulcis, sed parum terreae caseosae & pinguioris substantiae, quare nec facile coagulatur & ad conficiendum caseum & butyrum minus aptum existit. Serum eius abstergentem & laxantem, humectantem & acrimoniam temperantem possidet facultatem. Hoc sequitur caprillum, quod non tam serosum est, quam asininum, neque tam bene laxat & abstergit, sed consistentiae est crassioris; & quia frondibus arborum, quae aliquid resinosi continent, vescuntur caprae, ad consolidationem partium suppuratarum plurimum valet. Lac bubulum pinguius est, multumque terrae, sed minus seri habet; unde etiam multum ex eo butyri & casei confici solet. Habet virtutem temperantem, nutrientem & consolidantem. Humanum lac ad usum medicum prae aliis videtur praestantissimum. Nam dulcissimum omnium est eiusque nutriendi vis insignis abunde apparet in infantibus. Differt vero etiam lactis virtus pro diversitate pabuli & herbarum, quibus animantia vescuntur. Hinc vernale salubre admodum est, quia tunc vegetabilia multis succis temperatis turgent, cum contra hibernum, quia tum animalia foeno & stramine vescuntur, minus salubritatis habeat.

Lactis virtus pro diversitate animantium examinatur.

§. VI.

In pectoris morbis.

Hisce expositis facile nunc iudicatur, lac ideo in omni pectoris affectu & tabescentia universale remedium dici & haberi posse, quod omnibus medendi indicationibus satisfacit. Primo enim, ad acrimoniam humorum, quae irritationis, vehementioris tussis & corrosionis praecipua caussa est, insigniter temperandam, mitigandam & demulcendam, lacte praecipue vaccino nihil deprehendimus efficacius. Nam uti veneni corrosivi arsenicalis vim noxiam infringere valet; ita multo magis spicula salium corporis nostri involuere poterit atque obtundere. Vbi porro scopus & intentio est, viscidos & crassos humores detergendi, ulcera purgandi, alvum laxandi urinamque movendi & affluxum humorum a partibus affectis divertendi, asininum reliquis omnibus, propter copiosum serum dulce abstergens, est praeferendum. Vbi virtus consolidandi & conglutinandi sauciatas partes expetitur, caprillum satisfaciet. Ad partes vero tabe consumtas nutriendas & ad vires deperditas restaurandas nec salubrius nec valentius datur humano lacte, praesertim, quando ex mammis mulierum, nullo accedente aere, quo spirituosum elementum avolat, hauriatur. Quam in rem memorabile est, quod doctissimus WEPFERVS in *epist. ad Verzascham* scribit. *Certe divini quid tam in humano, quam asinino lacte latet, quod antehac nunquam credidissem, nisi id sensibus comperissem. Vidi his meis oculis, quasi novos homines inde factos fuisse. Nam legitimo eius usu habitum firmiorem, colorem nitidiorem & vires robustiores plurimi acquisiverunt.*

§. VII.

Vsus seri lactis.

Sed non modo in lacte, verum etiam in eius sero, si rite paratum fuerit, magna & efficax & interdum quoque potentior ad chronicas pulmonum & aliorum viscerum passiones sanandas virtus residet quam in lacte ipso. Nam, si vasculorum in visceribus obstructiones, quae fere initium dant longis morbis, referandae

sunt

sunt atque expediendæ, si lenti ac tenaces humores dissolvendi, si emunctoria aperta servanda & partes calore torridæ sunt humectandæ, serum lactis, ex quocunque animali sit petitum, ipsi lacti anteferri debet. Legi de hoc argumento fusius potest nostra *dissertatio de mirabili seri lactis virtute.*

§. VIII.

Lactis usus in recta adhibitione consistit.

Ex hisce adductis clare liquet, non modo in pectoris affectibus, sed etiam in difficillimis morbis sanandis non sine ratione, sed consentiente experientia ab antiquissimis & peritioribus nostri temporis medicis lac maximi semper habitum fuisse. Totum vero arcanum in recto & prudenti eius usu ad morbos tum curandos tum mitigandos, unice consistit. Quodsi enim quis & alimentis & medicamentis minus recte uti callet, plus detrimenti affert quam emolumenti. Quam regulam ii inprimis ex recentioribus tenere debent, qui, nescio ex qua caussa vel quo affectu, lactis usum medicum penitus reiicere, damnare & infamare omnibus viribus contendunt.

§. XI.

Lactis virtus augetur pabulo medicato.

Quamvis vero per se satis eximius sit usus lactis eiusque seri ad multas indicationes in phthiseos curatione adornanda absolvendas; negari tamen minime potest, salutarem eius energiam pro diverso scopo obtinendo diversis modis & rationibus secundari posset & exaltari: quod sequentibus demonstratum dabimus. Et primo quidem, lactis vis mirum intenditur ac vere medicinalis redditur, si animalibus, quorum lacte fruimur, pabulum medendi scopo accommodatum & quodammodo medicatum exhibemus. Etenim, a diversa alimenti, quo animalia & homines vescuntur, indole, lac etiam, quod præbent, differentem acquirere facultatem, non est quod dubitemus, præsertim quum vel quotidiano constet exemplo, medicamentum purgans nutrici oblatum, per lac quoque infanti sugenti communicari. Laudandi igitur sunt antiquiores artis nostræ

antiſtites, qui ut lac meliorem obtineat efficaciam aſinis vel capris inter pabulum eiusmodi obtulerunt herbas, quæ ad morbum, quem curandum ſuſceperunt, virtute apprime ſpecifica ſplenduerunt. Hinc eſt, quod GALENVS *loc. cit.* memorat, herbas in Stabiis naſcentes, quales ſunt gramen, polygonum, meliſſophyllum, rubus, hedera, cytiſus, lentiſcus &c. lac animantium, ſi hiſce veſcantur, efficere ſaluberrimum. Quem eximium morem & nos usque eo felici cum ſucceſſu ſequuti, quando partis affectæ abſterſionem, vel depurationem moliti ſumus, hordeum, ſcabioſam, ſcordium, chærefolium, arnicam, hyſſopum, veronicam, marrub. album cum pabulo miſceri iuſſimus; ſi vero conſolidandi fuit intentio, plantaginis ſpecies, hederam terreſtrem, agrimoniam, millefolium, ſaniculam, conſolidam maiorem, pulmonariam &c. paſcui loco obiicienda curavimus.

§. X.

Admixtione aquarum ſalubrium.

Verum, adhuc ſunt alii modi lactis virtutem medicamentoſam pro varia intentione augendi, ſcilicet per varias & appropriatas admixtiones, quas inter præcipue eminet, miſcela lactis cum aquis mineralibus, de qua ego, ſine omni oſtentationis nota, vere aſſerere poſſum, quod primus fuerim, qui ipſam in Germania introduxit. Nam quum ante triginta & plures abhinc annos aquarum ſalubrium, in noſtris regionibus ſcaturientium, tam calidarum, quam frigidarum ingredientia encheireſi chymica ſcrutatus nullum ſal acidum & vere vitriolicum, ſed potius alcalicum & medium, cum ſubtiliori terra & tenuioribus martis particulis in ipſis deprehenderim, experimentum feci, lac cum eiusmodi aquis remiſcendi, idque tam felici cum ſucceſſu, ut exinde in compluribus chronicis, maximeque pulmonum affectibus vel tollendis vel leniendis tam admirabiles viderim effectus, qui nec a ſolo lacte, nec a thermis vel acidulis ſeorſim adhibitis potuiſſent exſpectari. Vnde mirandum, imo plane dolendum eſt, plurimos antea fuiſſe & adhuc eſſe, qui in phthiſi & pulmonum exulceratione acidulas

dulas existimant nocentissimas easque nec per se, nec cum lacte mixtas adhibere audent. Duos tantum ante nostram ætatem excipimus celeberrimi nominis medicos, quorum alter ex maioribus est *Raymundus Joannes* FORTIS, qui Cent. II. Consil. 20. 27. 28. 30. & maxime 34. acidularum usum commendat *adventante* inquit, *tempore, quo aquæ acidulæ in valle solis enascentur opportunæ sunt, quæ pulmonum ulceribus saluberrimæ ac præstantissimæ a nobis quandoque fuerunt expertæ, ad easdem tanquam ad unicam sacram anchoram confugiendum consulimus, cui remedio, si malum non cesserit, minus decoctis, lacti aliisque eiusdem, facultatis cessurum fore arbitramur.* Alter ex recentioribus est MORTONIVS, qui medicatas aquas in pulmonum morbis salubres esse perhibet, *phthisiol p. m.* 68. si pulmones tumoribus steatomatosis cum calore miti hectico obsessi *atque hoc pacto*, scribit, *plurimos phthisicos multos annos harum aquarum usu, cum appetitus & virium restitutione, caloris hectici & tussis minoratione, atque maiori respirationis libertate restitutos & sine ulla recidivatione sanos redditos vidi.*

§. XI.

Ego autem licet in morbis, qui ex pulmonum substantia soluta, præsertim graviori pendent, non facile aquas minerales, quæ validioris indolis sunt, suaserim; multiplici tamen experientia confirmatus testor, illas ipsas, quæ mitiorem obtinent genium saleque alcalino valde turgent, ut sunt fontes Selterani vel Carolinæ thermæ, cum lacte sive asinino sive caprillo decenti proportione mixtas non modo in tussi chronica rebelli, cum dolore thoracis compressorio, spirandi angustia, lento calore & tabe iuncta, verum etiam in profunda pulmonum suppuratione & vera phthisi exoptatissimum præstitisse levamen. Hac enim ratione ad lentam, viscidam materiam dissolvendam, ad obstructiones capillarium vasorum reserandas, & ulcera detergenda ac depuranda lac maiorem & præstabiliorem acquirit virtutem. Multo vero magis lactis cum aquis mineralibus potus indicatur, quando hæc pulmo-

Quænam acidulæ hoc fine prosint.

num vitia ab affectione hypochondriaca, ſcorbutica, arthritica, vel etiam calculoſa, quod non raro evenit, foventur. Plura de connubio illo lactis & aquarum ſaluberrimo legi posſunt in diſſert. quam ex profeſſo de hac materia prodidi.

§. XII.

Lac miſceri poteſt cum aliis remediis ſecundum veteres.

Fuit autem hæc methodus, lac per varias admixtiones corrigendi iam priſcis medicorum cognita atque conſueta. Hinc plura in HIPPOCRATIS, TRALLIANI, AETII & ARETÆI monumentis conſignata exſtant exempla, ubi lac aquæ permixtum phthiſi laborantibus præceperunt, vel etiam inprimis hydromel lacti additum exhibuerunt, cui miram *Hippocrates* tribuit efficaciam, dum *lib. II. de diæta* illud ipſum pulmonem emollire, tuſſim ſedare, ſputum educere & urinam movere perhibet. Hæc dum meditamur, inſignis occurrit locus apud Cl. SPONIVM *in aphorism. novis Sect. V. aph.* 99. qui non modo externum & vulnerarium, verum etiam internum aquæ calcis uſum in impetigine & lepra curanda ſummis effert encomiis atque dein miſcelam huius aquæ cum lacte egregie commendat, his verbis: *Quinimo*, inquit, *quod magis mirum, in ulceribus internis, diarrhœa, dyſenteria &c. hæc aqua cum lacte, aut ſero lactis pota mira præſtat, ut ex Dno de Cloſure, celeberrimo inter Santones & Vaſcones practico addidici.* Nec ego quidem hancce methodum facile improbarem, ſiquidem in dyſenteria cum inteſtinorum exulceratione iuncta lac cum fonte Selterano mixtum incomparabilis ſemper deprehenderim efficaciæ.

§. XIII.

Cum infuſis & decoctis.

Sed ulterius progrediamur ac quibusnam aliis remediis lac commode poſſit iungi inquiramus. Ad pulmonum vitia graviora in proprie ſic dicta phthiſi emendanda infuſa & decocta ex herbis vulnerariis & pectoralibus confecta non modo a medicis, ſed etiam a vulgo omni tempore ſummo in pretio habita fuiſſe, res in artis exercitio notiſſima eſt. Herbæ

autem,

autem, quæ huic usui potissimum accommodatæ laudantur, sunt speciatim consolida maior cum radice, consolida saracenica, tussilago, plantago acuta, pulmonaria maculosa, sanicula, scolopendrium, scabiosa, veronica, agrimonia, hedera terrestris, marrubium album, millefolium cum summitat hypericum cum floribus, flores rosar. & id genus alia, quæ vel cum cerevisia, vel cum aqua, adiectis ficubus, melle, semineque fœniculi & anisi stellati coquuntur. Neque desunt exempla, quæ insigni cum phthisicorum emolumento hæc ipsa adhibita testantur, quum si simplex saltem abscessus vel ulcus, sine induratione scirrhosa, sine concretione polyposa adsit, multum utique ad partes læsas consolidandas possint conferre. Nihilominus non inficiandum est, eiusmodi decocta non raro propter vim suam adstringentem magno fuisse damno; maxime ubi duris tuberculis pulmones inter initia sunt obsessi, vel si quando ad hæmoptysin intempestive sistendam adhibentur. Sanguis enim extravasatus hac ratione facile subit coagulum, minimaque vascula obstruuntur, ut hinc longe maior sanguinis & humorum in pulmonibus fiat stagnatio, ad producendam veram phthisin aptissima. Quod in periculum ne incurramus, eiusmodi infusa vel decocta cum portione vel æquali vel dimidia lactis miscere præstat, unde vis eorum adstringens ex parte infringitur & simul acrimoniæ humorum temperandæ prospicitur utilissime.

§. XIV.

Quodsi deinceps primæ viæ ab humorum vitiosorum colluvie sunt repurgandæ, folia sennæ, rhabarbarum & manna cum lacte vel solo, vel aquato & acidulis temperatioribus diluto, vel etiam cum sero lactis commode possunt infundi leniterque decoqui, quum alias phthisici sensibiliorisque naturæ homines facile a purgantibus, etiam mitioribus lædantur. Vidi quoque, ubi inprimis luxurians acidæ saburræ in primis viis progenies fuit, magnesiam, quæ nonnisi subtilissimus calcis vivæ elutriatus flos est, ad drachmam unam vel duas cum *Cum laxantibus.*

ali-

aliquot lactis caprini unciis datam ægregie alvum ſubduxiſſe.

§. XV.

Cum anodynis & diureticis.

Ad tuſſim ferinam omnesque vires cum ſomno eripientem demulcendam, ad acrimoniam temperandam partesque conſtrictas relaxandas veteres olim inſigni cum utilitate diacodia, quorum præcipua ex ſuccis & ſemine papaveris ſunt compoſita, adhibuerunt, recentiores vero maſſas pilularum de cynogloſſa & de ſtyrace, quæ iuſta & refractiori doſi propinata fructu ſuo non deſtituuntur, præſcribere ſolent. Nihilo tamen minus hæc ſingula magis proficiunt, quando cum hauſtu lactis circa ſomni tempus offeruntur. Expedit quoque nonnunquam, ubi magnus humorum ad pectus affluxus & maior in tuſſi diuturna & phthiſica corruptio metuenda eſt, ad divertendum humorum impetum, quæ urinam cient remedia modeſte in uſum trahere. Cui ſcopo itidem lac & eius ſerum in uſum poteſt vocari eiusque vis diuretica aliquo modo augeri, ſi cum ſemine ſelleri, petroſelini, dauci cretici, milii ſolis, violarum &c. invicem probe conquaſſatis infuſum porrigitur.

§. XVI.

Vehiculi loco datur cum balſamis pectoralibus.

Præter iam dicta ſuperſunt adhuc alia remedia in læſione pulmonum phthiſica tam ad depurationem, quam ad conſolidationem ſumme proficua. Quo nomine maxime ſplendent & efferuntur balſama ſic dicta pectoralia & vulneraria; quorum licet in medicorum libris multæ ac variæ exſtant formulæ, nobis tamen probatiſſimas tantum & a peritiſſimis in arte viris inventas hic recenſere placet. Primum vero locum merito obtinet celebratiſſimum illud MEVBOMII, Profeſſoris medici experientiſſimi, balſamum, quod ita componitur: Recipe olei hyperici antiqui uncias duas, ſpermat. ceti drachmas ſex, terebinth. Venet. puriſſ. drachm. tres, ſanguin. dracon. drachmam unam, laudani opiati grana ſex. M. detur a drachma una ad duas. Nec minoris efficaciæ eſſe deprehendi, quod in hunc

hunc modum paratur: Recipe ol. amygd. dulc. uncias duas, florum sulph. a calce viva sublimat. drachm. duas. Coque leni calore. Adde balsami de Copaiva drachm. unam, sperm. ceti, ceræ flavæ ana unc. dimidiam, extract. croci drachm. dimidiam, ol. anisi, fœnicul. macis ana guttas X. Quibus succedit tertium hac ratione conficiendum: Recipe mellis optim. Prussici, diacod. Montani ana unciam unam, essent. myrrh. aquosæ & inspissat. unciam dimidiam, flor. sulph. extr. summitat. millefol. drachmas duas, croci liquidi drachm. dimidiam, ol. macis, lign. sassafr. ana gutt. VIII. Hæcce nobilissimæ virtutis balsama, quando iis utendi indicatio est, non meliori vehiculo, quam cum lacte asinino, caprino, vel vaccino, convenienti quantitate possunt exhiberi.

§. XVII.

Mitigativa methodus requirit lacticinia & pulv. temperantes.

His ita excussis quæ ad methodum medendi curativam pertinere visa sunt, accedimus iam ad curam palliativam seu mitigativam, qua phthisi affectos a gravioribus & vitæ infestis accidentibus immunes reddere ipsisque vitam, licet valetudinariam diutius protrahere allaboramus. Hocce curationis genus in iis potissimum locum invenit, ubi intensior carnemque & vires sensim depascens calor urget, qui plerumque ob materiæ purulentæ cum sanguine mixtionem accedere solet, qua vitalis cruor inquinatus per motum intestinum ebullit, acriorque & salsior evadit. Ad restinguendum igitur hunc æstum & acrimoniam humorum temperandam, remedium non datur lacte præstantius, tumque lac vel asininum, vel humanum convenienti dosi & sub iusta diæta exhibitum omne absolvit punctum. Eodem quoque fine emulsiones, quæ semina IV. frigida mai. papau. albi, decoctum hordei, vel C. C. aquam rosarum, lilior. convallium, cerasorum nigror. iulepum rosar. &c. habent, frequentius possunt propinari. Horum lacticiniorum virtus mirum adiuvatur, si cum pulveribus temperantibus nitrosis, quorum magna, etiam in incipiente

hectica, vis est, exhibentur. Possunt autem hi pulveres in hunc modum componi: Recipe matris perlar. lap. cancror. ana drachmas duas, nitri purif. drachm. unam, olei destill. macis gutt. IV. M. detur ad drachmam unam.

§. XIX.

Balnea aquæ dulcis. Nec, ad mitigandam symptomatum atrociam, negligenda sunt balnea aquæ dulcis cum decenti quantitate lactis vaccini & nitri purif. portione remixta, quorum beneficio partes strictæ, tensæ & aridæ humectantur & relaxantur, tussisque calor ac somnus placidiores redduntur. Quamobrem etiam in ipsa curativa methodo nonnunquam locum habere possunt aptissimum.

§. XX.

Infusa & decocta. Vbi calloso & inveterato ulcere pulmo est obsitus ac quotidie sputum pure mixtum, non sine notabili corporis viriumque decremento eiicitur, unice providendum est, ut acrem salsamque sanguinis & humorum dyscrasiam depurando ulteriorem pulmonum exulcerationem avertamus; quo fine temperatiora infusa, quæ ex hedera terrestri, herba costi, chærefol. veron. scabiosæ, tussilaginis & pulmonar. optime conficiuntur summam merentur commendationem. Sed ut crebrius & satis longo tempore adhibeantur necesse est. In subiectis serosioribus & catarrhis obnoxiis ubi a magna humoris impuri ac serosi ad pulmones decumbentis colluvie malum inductum & sustentatum fuerit, ad inhibendam maiorem ad pectus congestionem pro potu ordinario decoctum rad. chinæ & lign. santali rubri cum passulis, quod ab auctoribus summopere laudatur, cum bonis ægrorum rebus poterit substitui.

§. XXI.

Sacchar. rosaceum. Tandem quoque in tali rerum statu curandum est, ut tonum pulmonum, quantum quidem fieri potest, conservemus. Cui scopo obtinendo saccharum rosaceum cum præscripto decocto sæpius assumtum insigniter velificatur; quod simplex remedii

dii genus non modo olim Arabum doctissimi medici, & inter hos maxime AVICENNA maximopere commendarunt, verum etiam recentiorum nonnulli vel solum ad phthisin tollendam & mitigandam aestimant idoneum. *Vid.* ZACVTVS LVSITANVS *in praxi admir.* lib. I. obs. 139. & M. N. C. *Dec. II. ann. IV. obs.* 19. *&* SYLVATICVS *in consil.*

§. XXII.

Transimus nunc ad curam praeservatoriam, cuius ratio in eo consistit, ut truculentum hunc morbum ab iis, qui vel natura, aetate, corporisque habitu, vel ex commissis in diaeta erroribus ad ipsum proclives existunt, tempestive occurrendo caussis avertamus, aut ubi iam adsit quaedam in pulmonibus laesio, eam convenienti remediorum usu vel plane tollamus, vel ne ulterius progrediatur, impediamus. Iam vero superiori loco abunde satis evictum credo, in subiectis temperamento sanguineo-cholerico, corporisque habitu graciliori praeditis, ab anno aetatis XVIII. ad XXXVI. phthisin, seu sputum purulentum cum magna tussi & spirandi angustia iunctum ex haemoptysi non modo plerumque nasci, verum etiam frequentius repetere; quare praecipuus medici labor esse debet, ut cruenta haec deiectio, ceu gravissima & sontica caussa perite omnibusque modis abigatur, vel ita saltem moderetur, ut ne exinde ad phthisin fiat transitus. *Praeservatoria ubi adhibenda.*

§. XXIII.

Ad quod quidem ex voto exsequendum matura & sufficienti, imo nonnunquam repetita sanguinis missione, nec certius nec securius datur remedium. Qua in re consentientem habeo omni tempore experientiam & peritissimorum medicorum auctoritatem. Sufficiat tantummodo ex celeberrimi nostri aevi medicorum BOERHAAVII, *praxi medica,* quam, ipso invito, anonymus quidam edidit, dignum attentione locum hic inserere, qui ita se habet: *Si quis hominem ex phthisica familia natum velit curare, tunc summa ope est annitendum, ne hae-* *Haemoptysis tractanda V. Sione.*

moptoen accipiat, si hoc efficies, tunc curabis, aliter non. Hinc circa decimum septimum annum venæsectio bis terve instituenda, simul vectiones adhibendæ sunt & in hac curatione usque ad vigesimum quintum annum continuandum. Nota mihi fuit familia, ubi pater materque & omnes liberi phthisi mortui sunt, unico filio superstite, quem hac ratione curavi; & iam plus quam 50. *annos natus vivit, & phthiseos tempus secundum Hippocratem supervixit, nullaque mala signa habet.*

§. XXIV.

Et remediis temperantibus.

Præter sanguinis missionem in rerum non naturalium usu summa tenenda est moderatio; quare ut eiusmodi ægroti a vehementiori animi corporisque commotione, potu spirituoso, & omnibus, quæ sanguinem ullo modo in orgasmum abripere valent, probe abstineant, necesse est. Et quum ab hæmoptysi per medicamenta, quæ validiori adstringendi facultate pollent, imprudenter tractata prona ad phthisin via sit, illa ipsa cane peius & angue esse fugienda per se liquet. Convenit tunc magis lac cum aqua pura mixtum pro potu adhibere, leniora ex manna & foliis sennæ laxantia, & pulveres sanguinis ebullitionem compescentes ex conchis, matre perlar. lap. cancror. & nitro in usum vocare hisque singulis decocta vel infusa superius descripta apte subiungere.

§. XXV.

Diæta a Celso præscripta.

Nihil vero est, quod corpus a vera phthisi immune reddere, vel incipienti possit occurrere, quam recta vivendi ratio, quam optime inter veteres præscripsit disertissimus CELSVS, qui in *lib. III. cap.* 22. hæc habet: *Inter initia protinus occurrere necessarium. Opus est, si vires patiuntur, longa navigatione, cæli mutatione, sic, ut densius quam id est, ex quo discedit æger, petatur; ideoque aptissime in Alexandriam ex Italia itur. Si navigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio modo corpus dimovendum est, tum a negotiis abstinendum est, omnibusque rebus, quæ sollicitare animum possunt, somno indulgendum, cavendæ destillationes, ne si quid cura levaret, ex aspere-*

asperetur; & ob id vitanda cruditas, simulque sol & frigus. Os obtegendum, fauces velandæ, tussicula suis remediis finienda. Eoque tempore bibenda aqua, lac quoque recte dari potest.

§. XXVI.

Recte omnino CELSVS in regimine diætetico præscribendo potissimum urget motum corporis & aeris selectum. Cum quo fere concinit experientissimus Angliæ Medicus Sydenhamius, qui equitatione se multos a phthisi præservasse & liberasse testatur. Neque parum interesse putat, quo quis aere utatur, dum *phthisici*, inquit, *ruri versantes ab aere longe melius sanantur, quam urbani: nam aer valde purgat pulmones, & plus quam ullum remedium curat.* Qua quidem in re plenius confirmamur, si rite perpendimus, ob quas caussas præcipue fiat, ut in Belgio & Anglia tam innumeri phthisi pereant & horum dimidia fere pars ex hæmoptysi in truculentum hunc morbum incidat. Nam certe non modo crassior victus hic accusandus venit, quum eiusmodi gentes meracissimos cibos, multam carnem & pisces marinos cum spiritu vini confectos assumunt; unde chylus & sanguis ingeneratur crudus, qui in pulmonibus facile stagnans ad phthisin disponit; verum etiam, omniumque maxime aer impurus & carbonum fumo valde refertus huc debet referri, quo bronchiales glandulæ & membranæ cum extremis & capillaribus arteriæ pulmonalis vasculis exsiccantur & hinc successu temporis vitalis huius visceris tabescentia inducitur. Eandem noxam inferunt tempestates frigidæ & venti aquilonares, qui nunquam fere non pulmonibus, maximeque senum & ad phthisin proclivium sunt infensissimi, ita prorsus, ut non exigua pars hominum inde succumbat. Nihil vero peius est, quam adversus eiusmodi ventum vel ambulando, vel currendo, vel alio quocunque modo se acrius movere. Non raro enim hac ratione homines, imo & animantia, ut equos, in pulmonum abscessus incidisse memini.

Aeris usus.

CAVTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautio necessaria est ob remediorum contraindicationem.

SI ullus est morbus, qui non modo accuratam diætæ obſervationem, ſed præcipue circumſpectum ac providum remediorum poſtulat uſum, certe truculentus iſte pectoris affectus phthiſis eſt; in qua ſe tanta ſæpe medenti medicamentorum adhibendorum obiicit contraindicatio, ut, niſi omnibus probe conſideratis, facile poſſit errare iuvandoque nocere. Ita ad expectorationem promovendam requiruntur bechica dulcia, pinguia, ſyrupi, incraſſantia & mellita, quorum tamen immodico uſu non modo tonum pulmonum, ſed & ipſius ventriculi deſtruimus, adeoque copiam crudidatum & maiorem humorum in pectore decubitum arceſſimus. Calor lentus exſiccans deſiderat diluentia, humida ipſamque lactis potationem, quæ vero in tuſſi humida affluxum humorum, quibus pectus obſitum eſt, adaugent. Vlcera dein ſordida putrida poſtulant balſamica reſinoſa, cuius generis ſunt myrrha, terebinthina veneta, balſamum de Copaiva, Peruvianum aliaque balſama conſolidantia vulneraria, quæ tamen motum inteſtinum & calorem augendo detrimentum afferre ſolent.

§. II.

Quod amplius illuſtratur.

Si ulterius progrediendo diſpicimus, eandem difficultatem deprehendimus in moleſtis iſtis ac pæne convulſivis, quæ in tuſſi ferina diuturna ab humorum acrimonia concitantur, pectoris commotionibus. Hæ ipſæ enim anodynis, papaveraceis, oleoſis & ſomniferis volunt levari, quæ tamen paullo frequentius adhibita vires mirum proſternunt. Exeſa, diſſoluta & aperta pulmonum vaſculoſa ſubſtantia vulnerariis & leniter adſtringentibus debet conſolidari; aſt humores extravaſatos, qui excerni deberent, quum intus retinent atque expectorationem ſupprimunt, corruptionem magis adaugent. Vlcera quoque ſi quis velit ad conſolidationem perducere, affluxum humorum debet impedire, quod tum vulnerariis & lignorum

rum decoctis, tum pulveribus ex bolo armena, terra sigillata, hæmatitide &c. compositis perficitur; si quando vero tophi, tubercula, & indurationes adsunt, ut hæc maiora sumant incrementa, efficiet. Ad calorem hecticum compescendum, nihil est utilius, nihil efficacius pulveribus nitrosis. Sed nec hi omni tempore exoptatum præstant effectum, dum alvum facile irritant, systalticamque ventriculi & intestinorum vim imminuunt. Lactis denique cura eximium in hisce affectibus affert levamen. Nihilominus tamen in statu plethorico & iuvenili, ubi phthisis incipiens & multa acidæ cruditatis progenies cum lenta febre est, ipsam sæpe observavi nocentissimam.

§. III.

Sanguinis per venam sectam missio sicut in phthisi incipiente & ad hanc præcavendam, in iuvenili ætate, est utilissima; ita scopo curativo, ubi per morbum & calorem vires valde consumtæ sunt, minus quadrat; nisi forte ad unciam tantum unicam aut dimidiam pro ventilatione sanguinis admittatur. Purgantia paullo validiora, ut aloetica, scammoniata, elleborata, multo magis emetica, tum vires infringendo, tum temperatum humidum educendo, mirum in modum nocent. Hinc ubi humores a pectore derivandi leniterque per alvum evacuandi indicatio est, hoc fine mannata, tamarindinata & quæ ex rhabarbaro, agarico & sennæ foliis confiunt laxantia, omnium sunt commodissima. Quodsi vero nimiæ humorum copiæ imminuendæ parua dosi data non sufficiunt, aut si humores nimis crassi & viscidi, qui minima vascula obstruunt, resolvendi & educendi sunt, pilulæ de succino Cratonis, aut quæ ex gummi ammoniaco, croco, mercurio dulc. extracto rhabarb. aloes &c. conficiuntur, aptissime possunt substitui. *Cautelæ circa V.Snem & purgantia.*

§. IV.

Motus & corporis exercitatio, maximeque equitatio a peritissimis tum pristinæ tum nostræ ætatis Medicis in hectica *Circa motum.*

&

& phthisi curanda mirum laudatur. Sed inter initia morbi & ubi ætas iuvenilis corporisque habitus plethoricus est, hæmoptysin sæpe revocando plus mali arcessit. Neque etiam utilis est, ubi ingens pulmonum læsio & vomicarum præsentia metuenda est: nimio enim corporis motu, qui curru & equo absolvitur, quam facile funesta inducitur inflammatio. Longe tamen aliter res se habet cum tabe hypochondriaca, in qua moderata sæpiusque repetita corporis exercitia locum inveniunt aptissimum.

§. V.

Circa aeris usum.

Aer quo temperatior, quo purior & serenior est, eo magis phthisicis deprehenditur proficuus. Quodsi itaque nimis humida eius intemperies est, quæ relaxato & ab infarctu tumido pulmonum visceri mirum quantum nocet; convenit omnino, atmosphæram corpus ambientem per suffimigia ex mastiche & succino particulis balsamicis imbuere, vel per myrrham electam in ore detentam & saliva solutam aerem inspiratum balsamicum reddere.

§. VI.

Circa curam phthiseos a catarrho &c.

Quum sæpius a catarrho salso, vel acri quadam caustica materia ex aliis locis ad pulmones per metastasin translata exulcerationis phthisicæ fiat initium, ad affluxum hinc derivandum & evacuandum, tutus non minus quam utilis esse poterit caustici usus, quo inter scapulas & in cervice adhibito imminentem phthisin feliciter sublatam legimus apud RIVERIUM *in obs. Cent. II. obs.* 61. 78. *Cent. obs.* 92. *&* SCHENCKIUM obs. 56.

§. VII.

Circa curam lactis & aquarum mineralium.

Ad curam cum lacte vel solo, vel aquis mineralibus nupto secure & efficaciter instituendam, sequentes necessario tenendæ sunt cautiones:

I. Considerate debet inquiri, an ventriculus eiusmodi polleat robore, ut digerere iterumque expellere hoc medicamenti genus possit.

II.

II. Consultum est, ut ante, quam ipsa potatio suscipiatur, prima regio a viscidorum & acidorum humorum colluvie probe depuretur. Ad quod quidem perficiendum commodissimum est, infusum laxans mannatum stimulo tartareo exaltatum propinare.

III. Præstat primis diebus lac vel asininum vel humanum mane hora VI. aut VII. & a meridie hora V. ad sex vel octo uncias haurire, & dein per gradus ad copiam paullo liberaliorem adscendere.

IV. Quando per sex vel octo dies æger potationi indulsit, remedium leniter laxans & collectas interea sordes blande educens est interponendum, idque quovis sexto die repetendum.

V. Pro potu vinum & cerevisia exulet & potius ptisana ex hordeo, C. C. & corticibus citri eligatur. A cibis quoque, qui concoctu sunt difficiles & pravos ingenerant succos, serio est abstinendum; contra vero iuscula ex testutinibus, cancris fluviatilibus, carne vitulina & gallina cum herb. lactuc. & cichor. hortensi confecta eximiæ sunt utilitatis.

VI. Denique ad vim ventriculi concoctricem, quæ semper fere languet, promovendam elixir quoddam balsamicum pectorale & stomachicum, quod myrrham elect. crocum, nucistam, cort. aurant. trifol. fibrin. radicem glycirrhizæ habet, inter epulas assumere expediet.

§. VIII.

In nimiis & colliquativis sudoribus, qui in phthisi & hectica vires mirum exhauriunt, præter serum lactis & emulsiones, species de hyacintho, si cum refracta portione nitri & dimidio laudani opiati grano pro dosi miscentur, eximium afferunt solamen. Quodsi vero a vehementia tussis, qua valde exagitatur sanguinis & humorum massa, nimia sudoris contingit profusio, lene & correctum opium, quale est massa pilular. de styrace, vel Wildegansii cum pulvere temperante optime datur, utpote quod tussim sedando sudorem com-

Circa sudores colliquativos.

compescit. Si vero præter tussim colliquans massæ sanguineæ æstus sudoris caussa existit, clarissimi viri MORTONIUS & PITCARNIUS corticem peruvianum cum grano laudani opiati præscribere non verentur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tussis phthisica cum corporis tabe fragis hortensibus feliciter sanata.

STudiosus viginti quinque annorum, natione Frisus, teneri & macilenti corporis, ob inordinatum vitæ genus, maximeque frequentiores a vino & spiritu vini crapulas ac detestandum veneris abusum, vernali superioris anni tempore incidebat in tussim, cum febre catarrhali, tam vehementem & continuam, ut omni somno privatus vires mirum amiserit. Tussim siccam excipiebat valde humida, qua ingentem lenti & viscidi phlegmatis, variegati coloris, reiiciebat copiam. Aderat simul magna pectoris angustia cum spirandi difficultate, atque invalescens febrilis æstus non modo carnem penitus absumebat, ut instar sceleti æger appareret, verum etiam vires ita prorsus enervabat, ut movendi potentia, imo ipsi sensus imminui viderentur. Plures ex medicorum numero consuluit, qui pectoralibus, analepticis, sero lactis & pulveribus temperantibus nitrosis tanti morbi pertinaciam oppugnarunt & nihil penitus, quod levamen ullo modo ferre posset, intentatum reliquerunt: sed quum ex omnium sententia nihil spei ad salutem reliquum videretur, evenit, ut fragis hortensibus vescendi appetitu flagraret. Adsumsit ex permissione nostra quædam & succum suxit ac deglutivit, idque crebrius repetiit, nihil inde turbarum in prima regione, sed vires potius quodammodo relevatas sentiens. Quod quum animadverterem, diutius horum fructuum usum protrahere iussi. Paruit æger consilio & per diem magnam quantitatem cum appetentia devoravit. Et en! prodigio similis conspiciebatur effectus. Elapsis enim tribus hebdomadibus quum pro quindecim imperialibus æger, comedisset vires, quæ antea prorsus deiectæ

erant,

erant, magis magisque se erigebant, ardens calor defervesce-bat, noctes erant placidiores, tussis mitior, respiratio facilior & sic contra spem omnium evenit, ut intra duorum mensium spatium optime convalesceret.

EPICRISIS.

Instar miraculi certe hæc cura in hac urbe habita fuit, quum ceteris, etiam probatissimis remediis, nihil iuvantibus a fructibus succo refrigerante turgidis natura optimum levamen acceperit. Ex quo discimus, latitare interdum in vegetabilibus & fructibus specificam quandam adversus graves & diuturnos morbos efficaciam, ita, ut esu malorum chinensium satis diu continuato pertinacem icterum sublatum, & largiori malorum persicorum usu affectionem melancholicam noverim sedatam. Temperati quippe & fermentescibiles eiusmodi succi egregia pravam humorum dyscrasiam immutandi vi pollent.

OBSERVATIO II.

Tussis phthisica in iuvene curata.

Studiosus Hallensis viginti & aliquot annorum, qui per annum, & quod excurrit, otio, veneri & Baccho multum litaverat, a parentibus ad iustam temeritatis pœnam luendam in carcerem traditur. Sed inde ira valde commotus non multo post affligitur truculentis imi ventris torminibus & spasmis, pereunte simul ciborum appetentia. Accedebat tussis sicca convulsiva, quæ noctu maxime infestans omnem fere somnum adimebat. Iungebatur ægra spiratio & incendium carnem cum viribus mirum consumens. Sub tali rerum statu, quum æger omnia fere medicamina respueret, pro potu ordinario ptisanam ex hordeo & C. C. paratam & mane ac vesperi serum lactis acidulum, adiectis cancrorum lapidibus temperatum, cum syrupo papaveris albi assumendum commendavi. Tussim siccam succedebat valde humida, qua miram phlegmatis purulenti cum striis sanguineis mixti reddebat copiam,

tantaque ſpirandi anguſtia vexabatur, ut in momenta ſuffocatio inſtare videretur. Ordinavi igitur lac aſininum mane & veſperi ad libram unam & ultra bibendum; & ut alternis diebus mane pinguedinis caninæ recentis uncia dimidia, circa decubitum vero pulvere temperante cum duobus maſſæ pilularum de ſtyrace granis maritato uteretur, ſuaſor fui; unde æſtus paullo mitior, ſomnusque placidior fieri cœpit. Abſoluta poſt aliquot hebdomades hac lactis cura acceſſimus ad decoctorum, ex ſpeciebus vulnerariis & pectoralibus concinnatorum uſum, qualia compoſuimus ex herbis veronicæ, ſcabioſ. ſanicul. agrimon. hederæ terreſtr. ſcolopendr. plantag. acut. quas invicem cum cereviſia ſecundaria, adiectis ficubus & melle, decoqui iuſſimus. Inter alimenta præcipue lac cum amylo & oryza mixtum, nec non placentas ex farina triticea tenuiſſima, lacte, butyro & vitello ovi cum paſſulis minoribus & conciſis pomis Borsdorffianis confectas commendavi. Quorum remediorum ope, abſoluto duorum menſium ſpatio, integre convaluit.

EPICRISIS.

Plura mihi in memoriam incidunt exempla iuvenum, qui ex immoderato vini & ſpiritus vini uſu in phthiſicam affectionem prolapſi eiusmodi remediis, contra ſpem omnium priſtinæ ſanitati fuerunt reſtituti. Nec adeo obſcura eſt huius rei ratio. Etenim in iuvenili & vegeta adhuc ætate, ubi, reliquis viſceribus ſalvis, humores a nimio ſpirituoſorum potu valde exagitati per externam refrigerationem, aut alium affectum in pectus decumbentem ſubſiſtunt, indeque inflammationem & abſceſſum formant; omnino temperantia & conſolidantia remedia plus ſalutis afferre ſolent, quam ubi abdominis viſcera obſtructione alioque vitio laborant, vel ipſi pulmones a longo tempore labem contraxerunt, vel etiam concretionibus polypoſis ſunt referti.

OBSER-

OBSERVATIO. III.

Vir quadraginta annorum, sanguineus, ad iram valde proclivis, olim militiæ mobilique & inordinato vitæ generi deditus, nunc in otio & quiete vivens, neglecta, cui antea sueverat, venæsectione, varia ad fluxum hæmorrhoidalem sensit molimina; qui cum minus succederet, venæ sedales cruore inibi stagnante fartæ cum dolore & ardore valde intumuerunt. Accersitus chirurgus huncce tumorem externe corrosivis tractavit remediis; unde ulcus prodiit mali moris fistulosum, quod latius serpendo vicinas partes exedit, nostrumque per annum & ultra pessimis cruciavit incommodis. Consulti itaque sunt alii rei medicæ & chirurgicæ magis periti, qui per sectionem & remedia convenientia interna consolidationem ulceris procurarunt. Sed elapso mensis spatio vehementi æger corripiebatur tussi, qua ingravescente non modo multam & viscidæ & purulentæ materiæ exspuebat quantitatem, verum etiam quæ adsumebat alimenta, ob vehementem ventriculi irritationem, fere omnia reddere cogebatur. Aderat simul magna spirandi difficultas; corpus, quod antea sat pingue & robustum erat, tabe consumi, vires cum appetitu prosterni & alvus supra modum fluida fieri incipiebant. Medicamentis contra hæc mala præscriptis nihil proficientibus, ego tandem vocatus ægrum accessi; & quum pulsum non adeo celerem, nec calorem, nisi post iracundiæ affectum, in quem vel levissima data caussa facile incidebat, magnum deprehenderem, sequentem ingressus sum medendi methodum.

Phthisis incipiens a materia ulcerosa retrocedente.

1) Pro potu ordinario commendavi decoctum ex radice chinæ, sarsaparill. scorzoneræ, lign. sassafras & herbis sanicula, pulmonar. & marrub. albo, additis passulis & ficubus, conflatum.

2) Ad sedandum vomitum & ventriculum roborandum exhibui elixirium nostrum viscerale, cum dimidia liquoris anodyni mineralis & essentiæ corticum aurant. portione remixtum.

3) Cremor hordei cum amygdalis dulcibus, vitello ovi & saccharo cando, adiecto quandoque olei amygdalarum dulc. cochleari, aut pinguedinis caninæ recentis portione, sæpius fuit oblatus.

4) Bolum armeniæ cum extracto millefolii & florum chamomill. vulgar. æquali pondere in pilularum formam redactum circa horam decubitus, singulis fere diebus, ad drachmam unam assumere suasi.

5) Fonticuli utrique brachio fuerunt inusti, qui magnam ichoris fœtidi quotidie fundebant copiam. Nec denique sanguinem e vena tali tusa parciori quantitate detrahere neglеximus.

Quibus remediis intra sex circiter hebdomadum spatium id per Dei gratiam consequuti sumus, ut æger a molestis, quæ antea valde urgebant, symptomatibus liberatus, pristinæ integritati fuerit redditus.

EPICRISIS.

Phthisica hæc affectio a metastasi, seu, ut *Hippocrati* dicendi mos fuit, palindrome, tum sanguinis per hæmorrhoides exitum non invenientis, tum materiæ ulcerosæ ob fistulam consolidatam intus retentæ suam traxisse originem videtur. Neque ignotum, sed in re medica satis obvium est, ab antiquis ulceribus fistulosis, & fonticulis quoque præmature consolidatis, a tumoribus glandularum scirrhosis, ut colli & parotidum resolutis, a gutta rosacea, scabie & aliis cutis defœdationibus per topica imprudenter cohibitis, materiam vitiosam excrementitiam, per metastasin ad mollem & spongiosam pulmonum substantiam translatam ibi per moram ulcus formasse. Quæ cum ita sint, ad derivandum eiusmodi decubitum haud sine ratione fonticulos brachiis admovere iussimus, & reliquam curationem non validis, & humores multum exagitantibus remediis, sed potius lenissimis temperantibus, demulcentibus & roborantibus perficiendam iudicavimus.

OBSER-

OBSERVATIO. IV.

Phthisis incipiens ab haemoptysi per adstringentia tractata.

Femina viginti annos nata, de molesto sinistri hypochondrii dolore, alvo adstrictiori & contumaci tussi humida dius conquesta incidit ante biennium, prægressa fortiori corporis commotione, in hæmoptysin, ad quam sedandam a medicis pariter ac vulgo varia & sine dubio adstrictivæ indolis oblata fuerunt remedia. Cessavit fluxus, nec postea rediit, sed simul menstrua purgatio, quæ satis antea liberalis fuit, emansit, & tum protinus angusta cum pectoris oppressione & insigni virium decremento successit spiratio. Ante anni spatium molesta eaque continua tussi elidebatur materia purulenta, cum striis sanguineis & muco viscido sat copioso mixta, corpus magis magisque ob depressam ciborum appetentiam contabescebat, virium indies maior erat lapsus, augebatur calor, pulsuumque a sumto cibo celeritas. In tam miserabili statu posita a me petiit consilium ægra. Ego itaque curam lactis asinini cum tertia parte fontis Selterani mixti, & crebriorem sacchari rosacei usum per mensem & ultra continuandum suasi, interposito circa vesperam pulvere temperante ex conchis præparatis, lapid. cancrorum succo citri imbutis & pauxillo nitri composito, quem cum emulsione seminum IV. frigidorum adsumere debuit. Cerevisiam quoque pro potu interdixi, & denique ad ventilationem sanguinis parciorem venæ sectionem circa solstitia & æquinoctia commendavi. Qua methodo probe observata, quum insigne virium allevamentum perciperet ægra, per litteras mihi magnas egit gratias pro consilio & auxilio non sine fructu suppeditato.

EPICRISIS.

Si ullo in morbo medici perversa medicamentorum applicatione miseris ægrotantibus multum afferunt damni, certe in nimiis sanguinis excretionibus per adstringentia id fieri certissimum est, ut ideo non modo de adstrictivis validioribus præpostere usurpatis, verum etiam de mitioribus, quæ innocentis

centis alias indolis ſunt, vulnerariis & pulmonariis, imo ipſo Peruviano cortice triſtes quotidie caſus attentiori medico in artis exercitio obſeruare liceat. Et hinc nihil prope frequentius occurrit, quam quod ab hæmoptyſi, per eiusmodi adſtringentia perperam tractata phthiſica affectio ſuam trahat originem, de quo quidem optime præmiſſa morbi hiſtoria convincere nos poterit. Quod vero ſi incidit, ſtatim inter initia morbi, quæ potiſſimum in humoris corrupti & putrefacti ſtagnatione vaſculorumque pulmonalium infarctu conſiſtunt, ſuccurrendum eſt; quo fine nec ſecurius nec præſentius datur remedium aſinino lacte, cum fonte Selterano, vel Carolinis thermis ad dimidiam vel tertiam partem permixto: cuius remedii ope obſtructiones & ſtagnationes diſſolvuntur, acres & ſalſi humores temperantur, ac denique per alvum & urinam educuntur utiliſſime. Præter hæc vero quum ſimpliciſſimum hocce remedium laudabili exſuccas partes nutriendi vi polleat, nihil dubii eſt, quin ſimul viribus inſigne accedat augmentum. Nec quidquam exinde detrimenti in corpus redundat, ſi modo ſecundum regulas, quas ſupra præſcripſimus, rite uſurpetur.

OBSERVATIO V.

Singularis caſus de ſubitanea pulmonum corruptione.

Ego, quum non ita pridem in aula vicina Martisburgenſi verſarer, a doctiſſimo Archiatro Dno Claudero relatum audivi ſingularem caſum, qui ita ſe habet. Vir aliquot ſupra triginta annos natus, boni & pleni corporis habitus, robuſtæ naturæ & integra ſemper valetudine gaviſus ante duos circiter annos in dextro thoracis latere dolorem perſenſit preſſorium cum ſpirandi quadam anguſtia, maxime ſub aſcenſu ſcalarum, iunctam, nihilominus ampliſſimum, quo fungebatur, munus aulicum ſine ulla moleſtia obiit. Sed accidit, ut in natalitiis Principis a frigido potu in corpus ſaltando commotum & calefactum liberalius immiſſo protinus de inſigni corporis viriumque languore conqueſtus per univerſum cor-

corpus horrorem tantamque pectoris compressionem perciperet, quæ omnem spirationem adimere videbatur. Sequebatur postea intensus febrilis calor & ingens cum tremore artuum tussiendi conatus, sed sine omni expectoratione; noctes transigebat æger insomnes & elapsis septem diebus suffocatus animam exspirabat. Corpus dissecandum iussit Dux Serenissimus, & ecce pinguedine, quæ duos pollices latitudine æquabat, totum corpus erat obductum. Omentum apparebat multa pinguedine instructum & reliqua imi ventris viscera, hepar, lien, pancreas, renes sana erant & integra. Aperto pectoris cavo primo omnium in conspectum veniebat pericardium, quod præter multam pinguedinem nihil ostendebat præternaturale. Incisione facta in dextrum cordis ventriculum conspiciebatur concrementum crassioris substantiæ polyposum, quod in venam cavam tam adscendentem quam descendentem protensum harum capacitatem valde arctabat. Inspectis pulmonibus lobus dexter, qui costis veris arctissime accretus difficillime poterat separari, materiæ innatabat fœtidæ & purulentæ, libras propemodum duas pondere æquantis, in qua complures corruptæ pleuræ partes hinc inde hærebant dispersæ. Diaphragma quoque in superiori parte ab incumbente putrida materia valde corrosum & sinister pulmonum lobus, qui adspectu sanus adparebat, cultro dissectus totus materia corrupta purulenta erat refertus.

EPICRISIS.

Licet morbus, quo vir generosissimus periit, non proprie ad phthisin referri possit; eum tamen in hunc finem potissimum hoc loco inserere lubuit, ut evidenter adpareat, quam brevi tempore & quamfacile vitale pulmonum viscus in sano & integro corpore possit lædi atque lethaliter corrumpi. Caussam tam atrocis & subitaneæ catastrophes iure meritoque reiiciendam puto in subitam inflammationem, quæ in corpore plethorico & vasis cordis maioribus polypo obsessis liberiorem-

que ſanguini motum prohibentibus per potum frigidum calenti corpori ingurgitatum inducta in magnum abſceſſum degeneravit, qui ceſſante expectoratione celeriter increſcens totamque pulmonum ſubſtantiam depaſcens brevi ſpatio vitales exſtinxit motus.

OBSERVATIO IV.

Tabes pulmonalis ſuperveniente febre lethalis.

Studioſus iuris viginti quatuor annos habens, corporis tenerioris ac ſtrictioris, ſtaturæ mediocris, ex liberaliori vini potu & paullo vehementiori corporis ſub pilæ luſu exercitatione incidit ante biennium in hæmoptoen crebrius recurrentem; Sedata hac ſanguinis reiectione, dolorem in pectore preſſorium cum ſpirandi auguſtia corporisque marcore retinuit. Sequebatur poſtea immanis tuſſis circa decubitum maxime, ob moleſtam muci in laryngem deſtillationem, infeſtans, qua magnam ſputi mucoſi & quandoque purulenti reddebat copiam. Interim adhuc ſalva gaudebat appetentia, nec quidquam a ſumtis cibis moleſtiæ, niſi quandoque, quum mediocritatis regulam neglexerat, preſſorium in ventriculi regione dolorem ſentiebat. Non multo poſt accidit, ut ob contumelioſam cum comilitone contentionem gravi percelleretur iracundia, unde mox in peius converſis omnibus, de ciborum faſtidio, maiori præcordiorum anxietate & ſomno inquieto conqueri cœpit. His tandem, prævia horripilatione, iungebatur febris continua, tantaque ſpirandi & expectorandi difficultas, quæ, omnem adimendo ſpiritum, perpetuam minabatur ſuffocationem. Adhibebantur optima, quæ in hoc caſu commendari ſolent, remedia, ſed in caſſum datis omnibus, æger brevi poſt animam efflabat. Diſſecto cadavere meſenterium, omentum omnesque reliquæ interiores partes pinguedine fere carebant. Ventriculus cum duodeno rubicundis maculis erat obſeſſus & pulmones, qui bruni erant coloris, pleuræ fere undiquaque & in utroque latere tenaciſſime adnati inveniebantur. Dexter pulmonum lobus ſcirrhoſis tuberculis & parvis vomicis obſeſſus ſanguineque extravaſato repletus

pletus videbatur. In sinistro conspiciebatur cavitas contenta materia purulenta turgida; cuius quantitas non minoris æstimari posse videbatur, quam quinque unciarum. Denique dextrum cordis ventriculum occupabat polypus, ramum sat magnum in arteriam pulmonalem emittens.

EPICRISIS.

Quod hic iuvenis diu admodum ab hæmoptysi sibi ingentem pulmonum labem, quæ sine dubio in scirrhosis tuberculis posita fuit, contraxerit & nihilominus sua subire munia rite potuerit, non adeo mirandum est; quum per experientiam abunde constet, magnas tenerrimo huic visceri læsiones induci & tamen vitam ad seros usque annos nonnunquam posse protrahi. Interim discimus ex hoc casu, ad vitia pulmonum exacerbanda & inflammationem lethalemque abscessum ingenerandum nihil fere potentius esse, præter febrem, vel acutam, vel intermittentem & inprimis vehementem animi commotionem. Quare quibus pectore laborantibus longius vivere volupe est, commendandum arbitror, ut ab omni tum animi tum corporis excessu abstinendo moderatissime vivant.

OBSERVATIO VII.

Phthisis hæreditaria a febre tertiana contumacior reddita.

Honesta viginti sex annorum femina, a parentibus phthisi demortuis progenita, quarto puerperio exacto in violentam incidit tussim cum serosis defluxionibus ultra dimidium anni graviter infestantem. Quatuor abhinc mensibus febre correpta fuit tertiana male morata, quæ spasmodicis pedum sub frigore & declinatione tractionibus copiosisque sudoribus mirum fatigavit. Varia hinc inde præscripta medicamina quum nihil tulerunt opis, tandem ad corticis chinæ in electuario usum perventum est. Conquievit inde febris, sed longe graviora accesserunt pathemata; siquidem glandulæ colli intumuerunt, dolores pungitivi & pressorii in sinistro pectoris latere, cui ægre incumbebat ægra, cum anxia spiratione & ca-

lore vespertino cœperunt ingravescere, menstrua purgatio imminui viriumque robur magis labefactari. Ego igitur in consilium adscitus non dubitavi ratione & experientia suffultus, præmissa ventris per potionem mannatam expurgatione, præscribere usum acidularum Egranarum cum tertia lactis caprini vel asinini parte remixtarum, quas tepefactas per integrum mensem mane ad mensuram unam, sub convenienti diætæ regimine, bibere iussi. Pro potu ordinario decoctum radicis chinæ cum passulis & inter epulas, ad stomachum roborandum, elixir nostrum balsamicum viscerale sumendum; lateri vero thoracis sinistro dolenti glandulisque colli tumidis imponendum suasi sequens emplastrum: Recipe gummi bdell. myrrh. sagapeni, animæ singulorum unciam dimidiam, sperm. ceti, ceræ ana unciam unam cum dimidia, flor. sulph. drachmas duas, pulv. croci drachm. dimidiam, olei anisi, camphoræ ana drachm. unam. M. f. l. a Emplastrum. Neque vero spem fefellit hæcce curatio; quippe qua finita insigne symptomatum levamen percepit ægra, tantum quod in integrum, ob inordinatum mensium successum non fuerit restituta. Suasi igitur, ut elæosacharum myrrhatum in frequentiorem usum ducat, quod ita paratur: myrrhæ optimæ uncia una ex libra una aquæ, adiecta salis tartari drachma una, coquitur; quod remanet a coctione, est magma gummoso resinosum temperatius, myrrhæ saporem & odorem adhuc referens, cuius drachma una cum uncia una sacchari canariensis mixta vel singulis diebus, vel quam maxime circa instantem mensium periodum cum infuso Thee vel Coffee sumitur utilissime. Est enim hoc remedii genus & pectori & utero amicum atque a me per aliquot annos summa cum euphoria sæpius commendatum.

EPICRISIS.

Ex phthisicis parentibus natæ feminæ nisi a puerperio exactam diætæ habent rationem & sibi ab aere frigido animique affectibus cavent, perfacile, si præsertim lochia non rite fluxe-

fluxerunt, latentem resuscitare morbum solent; quod & ante aliquot annos in persona Serenissima annotare mihi licuit. Dein in naturali ad phthisin dispositione, quid? quod in omni prava viscerum constitutione febris tertiana & biliosa, tam acuta, quam chronica superveniens mali est ominis, dum malum non modo exacerbat, sed & immedicabile reddit. Multo vero adhuc maius periculum ostendit, si adstringentibus praemature supprimitur. Tum enim plerumque mensium fluxus valde turbatur atque pervertitur, ut postea eiusmodi morbi curatio medenti multum facessat negotii, nec nisi convenientibus & generosioribus cesset remediis.

OBSERVATIO. VIII.

Phthisis habitualis sine vitae periculo.

Studiosus medicinae industrius, qui mihi quondam a manibus fuit, viginti aliquot annos natus, temperamenti sanguineo-cholerici, ad impatientiam & iram valde proclivis, ob haereditariam, quam a parente phthisico acceperat, dispositionem vernali & autumnali tempore crebrius laborabat tussi, raucedine & interdum cruento, licet parciori sputo; quae dein, inito matrimonio & physici munere obtento, ita increscebant symptomata, ut materiam purulentam saepius reiiceret corporeque fere penitus contabesceret. Sed nihilominus infusi herbae veronicae cum lacte caprino mixti & conservae rosarum continuo usu, nec non venaesectione ter in anno administrata per triginta adhuc annos, quae Dei gratia est, servatus est felicissime.

EPICRISIS.

Cognita mihi sunt adhuc alia exempla iuvenum, qui vel a parentibus, vel ex inordinata academica vita phthisicam pulmonum dispositionem obtinuerunt similibusque correpti symptomatibus vitam satis diu protraxerunt. Ita memini Doctoris medicinae Silesiaci, qui tali labe affectus in nostra academia, praeter accuratam victus observationem, solo frequen-

tiori infusi theiformis ex veronica & pulmonaria cum lacte temperati usu, adiectis nonnunquam olei tartari per deliqu. XX. guttulis vitam ad multos annos prolongavit. Quod vero, si evenit, indicio est, ulcera quædam aperta callositate superinducta in aliqua pulmonum parte, salva reliqua eorum substantia, latere. Quamdiu itaque per congrua remedia tum motuum & humorum temperatura conservatur, tum obstructio & inflammatio in hoc viscere avertitur, nihil metuendum periculi est. Hæc scribenti in mentem incidit summe Reverendus Theologus Helmstadiensis Calixtus iunior, qui olim superstes mihi retulit, se per triginta fere annos quotidie, sine ullo respirationis detrimento exspuisse pus album fœtidum, & nihil adhibuisse præter venæsectionem bis quovis anno iteratam & decoctum rad. chinæ & sassafras cum passulis, quo ad mensuram dimidiam continuo uteretur.

OBSERVATIO IX.

Empyema a peripneumonia extra thoracis cavitatem disruptum.

Quum Mindæ Westphalorum, ante quinquaginta & quinque annos, provincialis medici munere fungens degerem, sequens mihi obtigit notabilis casus, quem hic inserere placet: Consiliarius regius, vir floridi & sanguinei habitus, ea tempestate, quum peripneumonia populares habebat circuitus, vehementi febre, cum sputo sanguineo & ingenti spirandi difficultate iuncta corripiebatur. Decrescebat equidem morbi & febris vehementia, sed elapso mensis spatio invadebat tussis, pectoris oppressionem gravitatemque inducens, calor circa vesperam lentus affligebat, appetitus sequebatur prostratio & corpus, valde antea obesum, consumta pinguedine, mirum emaciatum apparebat. Tandem quadragesimo ab accessione febris die simul & semel cum maximo impetu tanta puris flavi ex ore ferebatur copia, ut aliquot libras pondere æquaret. Excipiebat mox respiratio facilior, unde ego accessitus miratus sum & summas divinæ benignitati gratias habendas esse edixi, quod tanti periculi abscessus non intra thoracis

racis cavitatem ruptus & æger, ut subinde usu veniret, ob nimiam materiæ ad asperam arteriam congestionem suffocatus fuerit. Et quum vires non adeo multum deiectas deprehenderem, de salute quidem recuperanda non desperandum, ipsam tamen curationem paulo longius protrahendam esse nunciavi, quam in hunc, qui sequitur, modum institui. Primo laxante mannato & rhabarbarino primam regionem a sordibus deplendam & dein dimidiam lactis vaccini tepefacti mensuram, instillata balsami cuiusdam pectoralis drachma una, singulis diebus mane bibendam suasi. Balsamum autem ita erat confectum: Recipe olei hyperic. vetusti uncias duas, flor. sulphur. drachmas duas, coque leni calore. Colaturæ adde terebinth. venet. drachmas duas, croci drachm. dimidiam, ol anisi, nucistæ destillat. ana guttas XII. M. Inter cibos quam maxime iuscula avenacea & hordeacea cum iure carnis vitulinæ, gallinæ & cancrorum fluviatilium succo parata, & loco potus mox ptisanam, mox decoctum chinæ & herbæ pulmonar. cum passulis commendavi. Quarta a prandio hora iterandum iussi lactis tepidi usum cum electuario, quod ex conservæ rosar. unciis duabus, hæmatitidis præp. boli armen. ana drachmis duabus & convenienti syrupi papau. albi portione compositum ad drachmas duas devorare æger debuit. Ad flatus, quibus venter fere perpetuo erat turgidus, discutiendos iniici iussi clysteres emollientes & carminativos. Tandem vero, ut externis pariter succurratur remediis, pectoris tam anteriori quam posteriori parti impositum fuit emplastrum ex gummi bdell. sperm. ceti, axung. humana, cera, flor. sulph. croco & oleo anisi conflatum. Qua methodo tantum, per Dei clementiam profeci, ut intra binos menses integre vir amplissimus convaluerit & ego non exiguam inde famam in iuventute mea retulerim.

EPICRISIS.

Abscessum, seu empyema a peripneumonia æque ac pleuritide male progressa facile posse enasci non modo gravissimo *Hippo-*

Hippocratis teſtimonio, ſed & certa longæ experientiæ fide conſtat. Neque minus in eo concors eſt medicorum ſententia, permagnum & vix medicabile hoc malum eſſe habendum: nam ſi intra thoracis cavum rumpitur eiusmodi empyema, raro evadunt ægri: ſi intra pulmonum ſubſtantiam contingit diſruptio atque pus ad aſperam arteriam magna in copia congeritur, perquam facile ſuffocatione iugulantur. Dei itaque & naturæ benignitati in noſtro ægrotante iure meritoque eſt tribuendum, quod medicamina, in iuvenili ætate a me commendata tam felicem habuerint ſucceſſum. Ceterum quoad curandi methodum hoc potiſſimum debet animadverti, magnam ſæpe quorundam remediorum in longis morbis ſanandis eſſe efficaciam, ſi convenienti doſi, ordine, &, quod præcipuum eſt, ſatis longo tempore uſurpentur. Multa enim medicamentorum varietas crebriorque mutatio tantum abeſt ut ægrum iuvet, ut ipſum potius in deteriorem & lethalem ſæpe ſtatum præcipitet.

OBSERVATIO X.

Phthiſis animia ſanguinis iactura proveniens.

Haud ita pride Sereniſſimus quidam Princeps Lutetiis Pariſiorum meum ſupra ſingularem caſum requiſivit iudicium & conſilium, quem hoc loco recenſere operæ arbitror pretium: illuſtriſſimi ſtemmatis femina, duo deviginti annos nata, quæ tum ob texturam corporis teneram aptamque membrorum figuram, tum ob eximiam ingenii animique alacritatem cuique ſe commendat intuenti, iam inde ab octavo ætatis anno multis catarrhalibus pectoris fauciumque defluxionibus, coryzam, tuſſim, raucedinem inducentibus tentata fuit, quæ licet a febre cum alvi deiectione ſubſecuta ſolutæ remiſerunt, tuſſis tamen cum vocis quadam aſperitate ſæpius recrudeſcens pertinacius inhæſit. Decimum ſupergreſſa annum crebra multaque ſaltatione, nulla tamen ſubſequente aut laſſitudine, aut anhela ſpiratione, corpus ſtrenue exercuit. Quindecim annos habenti exire primum recto ordine cœperunt muliebres purgatio-

gationes, quæ non multo post, initis matrimonii legibus, ipsi gravidæ substiterunt, & quum octimestre absolvisset gestationis tempus, primo noni mensis die parturire cœpit enormi conatu, per duodecim horas durante; ad quem allevandum quater medici detrahi iusserunt sanguinem: & sic tandem infans prodiit enecatus. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nihilominus decimo a partu die sollicitabatur tussi sicca, cum enormi capitis dolore æstuque febrili stipata, qua parcam pituitæ non adeo viscidæ exscreabat copiam, remanente oris quadam ariditate febreque quotidie recurrente. Hæc contra mala varia remedia nihil tulerunt levaminis, ut potius lentescens ille viresque & carnosam corporis substantiam depascens calor, qui a pastu maior fit, cum largo sudore quotidie affligat, nec non tussiculosa pectoris concussio, cum crebra pituitæ ad puris indolem nunc accedentis exscreatione vehementer urgeat; licet ceterum respiratio sine raucedine facilis sit, alvique beneficium optime semper constet.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Exhibet hic casus exemplar veræ phthiseos, seu pulmonum exulcerationis, cum febre lenta ad hecticam inclinante; id quod multa validaque tussis, crebrior mucidæ cum pure mixtæ materiæ reiectio, sudores colliquativi, tabida corporis viriumque consumtio, æstus volaticus & pulsus a sumtis cibis celerior testatum faciunt luculentissime. Quodsi autem huius mali veram prosequamur originem, dubitare non licet, illud ipsum a nimia sanguinis, ob crebriores venæsectiones, iactura proxime esse deducendum. Etenim hac ratione humorum per omnes corporis, maximeque excretionibus inservientes partes mirum fuit turbatus; unde non modo vitalis ille cruor naturali temperie sua immutatus ac serosior factus formandis hinc inde stagnationibus opportunissimus exstitit, verum etiam pulmonibus a perpessis catarrhis crebriorique tussi iam antea debilitatis eo facilius labem inducere potuit. Digna enim

est, quæ probe teneatur observatio, phthisin æque facile a nimia sanguinis abundantia oriri prudentique eiusdem per V. Snem imminutione averti, ac a boni cruoris defectu eiusque inconsulta detractione, maxime in corporibus tenera & vasorum & fibrarum constitutione præditis, posse generari; quale quid in puerperis a nimio lochiorum fluxu exhaustis sæpe iterumque observare mihi licuit. In prognosi nostri mali suppeditanda statim in ancipiti rem esse prædixi, nihilominus curationem, si ipsi adhuc locus superesset, in hunc modum putavi instituendam. Primo consului, ut lac asininum ad tertiam partem cum Selterana, vel alia eiusmodi principio alcalino imbuta aqua remixtum quater de die ad octo unciarum pondus bibatur. Quodsi vero harum aquarum deesset copia, seri lactis dulcis libram medicam, addita nitri purificati & salis tartari portione, mane & a meridie potandam commendavi. Deinceps hora quarta vespertina & ante decubitum adsumi debuit pulvis, sequentis compositionis: Recipe cornu cervi sine igne præparati, mandib. lucii piscis, boli armen. spec. de hyacintho, nitri purif. solutionis oculor. cancr. succin. præp. ana drachmam unam M. F. pulvis, div. in XII. partes. Tandem commendata fuit recta vivendi ratio, ut nimirum ægra lectissimis ex carne caponis elixa ac vitulina paratis utatur iusculis, quibus herbæ plantaginis acutæ, scabios. pulmonar. maculosæ, agrimoniæ, hederæ terrestr. card. bened. cum cancris fluviatilibus contusis inter decoquendum fuerint adiectæ. Et quum magna vis in potu sita sit, ab omni alio abstinere & pro potu ordinario hoc sanguinem purificans decoctum eligere consultum duxi: Rec. cornu cervi raspati, rad. scorzoneræ, chinæ, singulorum uncias IV. rasuræ lign. santal. rubri, rad cichorei ana unciam unam cum dimidia. Concisa d. f. species, quarum duæ unciæ in tribus aquæ mensuris per tres horæ quadrantes coquendæ.

Et hæc fuerunt, quæ proponenda duxi remedia. Sed non multo post nunciatum mihi fuit, illustriss. ægrotam, ante consilii mei adventum placide exspirasse.

OBSER-

OBSERVATIO XI.

Circa generaliorem affectionis phthisicæ tractationem utilem hoc loco inserere placet observationem; quod videlicet in longæuo artis exercitio annotaverim, homines proceræ admodum staturæ, vegetos & robustos, in optimo ætatis flore constitutos pessimis istis, qui ex pulmonum labe nascuntur ægritudinibus, quales sunt hæmoptysis, asthma, tussis chronica & convulsiva, empyema, febres peripneumonicæ & pleuriticæ ipsaque phthisis & hectica, frequentius esse obnoxios, & apertis eorum post mortem cadaveribus plerumque concretiones polyposas in cordis cavitatibus atque pulmonum vasis deprehendi. Caussas tam peculiaris phœnomeni si paullo curatius inquirimus, has observamus potissimas. In celsis eiusmodi corporibus, testante pulsu debiliori & tardiori, sanguinis progressus atque circuitus nunquam fere non tardior est ac impeditior, quam in personis mediocri statura præditis; quippe tum difficilis admodum est sanguinis ex inferioribus & tam remotis a corde partibus, propter perpendicularem situm, ad pectus & caput adscensus: gravia enim, per leges motuum, natura deorsum tendunt & guttæ sanguinis retardantur ab aliis, in quas allidunt. Accedit dein, quod procera hæcce corpora plerumque sint pinguiora & ad subeundos strenuos labores minus apta vitæque desidi magis dedita; unde circulari humorum motu retardato, ut spissiores & crassiores evadant succi necesse est. Iam, si forte talismodi ad ostentationem nati homines paullo vehementius & diutius, e. g. armis bellicis exercentur, massa sanguinis & humorum, ob validiorem musculorum motum, magno cum impetu ad cor & pulmones compellitur, & quum æquali tenore ac nisu per minima pulmonum vascula non possit ferri, fiunt inde omnino humorum in vasis stagnationes, fiunt distensiones, disruptiones & extravasationes, quæ ad recensitos pectoris morbos aditum parant amplissimum. Ob eandem quoque stagnationem accidit, ut secedentes solidæ & crassiores sanguinis partes invicem

Observatio circa corporis obesitatem ad pectoris morbos disponentem.

cum coëant temporisque progreſſu in maiorem compactæ molem vaſorum alveis arctiſſime adhæreſcant & hac ratione æquabilem ſanguinis per cor & pulmonum viſcus circuitum impediendo morboſas iſtas pectoris affectiones magis obfirment contumacioresque reddant.

EPICRISIS.

Quanto difficilior eſt morborum, qui firmam in pulmonibus ſedem & cauſſam obtinent, ſanatio; tanto facilior & tutior eſt ab hiſce præſervatio. Igitur præter ea, quæ iam ſuperiori capite hoc fine commendata ſunt, ſuadeo 1) ut proceri eiusmodi homines a vita motus experte abſtinendo corpus perpetuo exerceant; hac tamen obſervata cautela, ne motum paullo validiorem & nimis laborioſum inſtituant. Namque hæc maior motus ſpecies ſicut in morbis, qui a viſcerum, maximeque hepatis prava conſtitutione & impeditiori ſanguinis per ipſa circuitu proficiſcuntur, ſummum tam præſervandi quam curandi ſcopo fert auxilium; ita econtrario pulmonibus & morbis abhinc prodeuntibus valde eſt infenſa, ut usque eo non modo ad hos ingignendos, verum etiam exacerbandos multum conferat momenti 2) ut miſſo omni potu ſpirituoſiori, ut ſpiritu vini & cereviſia craſſiori, potum tenuiorem, eumque nec nimis calidum, nec nimis frigidum aſſumant, nec in victu cibis nutrientibus plus iuſto indulgeant 3) ut circa æquinoctialia tempora ſecta vena redundantem ſanguinis copiam imminuendam curent 4) ut ſibi caveant, ne poſt longiorem quietem motionem vehementius & repentino quaſi initio inſtituant; quod autem ſi fecerint, mox infuſum veronicæ & flor. bellidis in largiori quantitate hauriant. Et hæc eſt facilis & genuina graviſſimos & fere immedicabiles hos morbos mature avertendi methodus, quam, ſi rite adhibetur, non ſine fructu fore confido.

OBSERVATIO XII.

Obſervatio- Pervulgata eſt opinio, iis plerumque omnibus, qui viſcera non

ra non habent integra, maximeque gravem in pulmonibus læsionem foventes phthisica passione laborant, aquarum mineralium usum esse infensissimum. At vero hoc assertum non universale, sed cum grano salis esse intelligendum, ego quidem multiplici edoctus experientia bona adseverare fide possum. Novi enim nonnullos, qui ulcere pulmonum, sine febrili tamen æstu, affecti insignem purulentæ & ichorosæ materiæ quotidie reiecerunt copiam & a moderato Carolinarum usu, ob liberiorem inde redditam respirationem facilioremque materiæ vitiosæ exspuitionem, ob ciborum adpetitum totiusque corporis vigorem restauratum optime habuerunt, licet in totum sanitati non fuerint restituti. Nec dissimili ratione novi alios, qui tussi valde humida & pertinaci per aliquot annorum decursum graviter afflicti, frustra datis omnibus alias expertis contra tussim remediis, a Carolinis cum iusto regimine potatis egregie sunt allevati, aut a molestissimo hoc affectu penitus liberati. Ita mihi in memoriam venit femina generosa, temperamenti sanguineo-phlegmatici, laxiorisque corporis habitus, quæ ex inordinato vitæ genere & potissimum immoderata ciborum incongruorum adpetentia, ante octo circiter annos, in tussim incidit valde contumacem humidam, qua per multos annos laborioso ac vehementi pectoris non minus ac abdominis conatu ingentem viscidi phlegmatis, varii coloris, per vices eiecit quantitatem, quæ intra nycthemeron collectim integram adæquabat libram. Iungebatur simul, absque tamen febrili calore, angusta spiratio corporisque universi languor, cum pallore faciei multaque & crebriori vomitione. Hæc contra mala quum ab omnibus, quæ magna in copia devoraverat, medicaminibus, nihil retulerit levaminis, ego consultus prudentem & moderatum Carolinarum usum suasi. Renuebant quidem consilio tum medici tum ægrotantis amici; malo autem ingravescente ægra per excelsos montes salutares hos fontes adiit eosque per mensem & ultra secundum methodum a me præscriptam bibit, tam felici

nes circa aquarum mineralium usum.

successu, ut non modo tussis vehementia cum nimia muci viscidi eiectione remiserit, verum somnus etiam placidior & respiratio liberior reddita inde fuerit. Sequenti anno eandem curam non minori fructu iteravit; & licet malum exinde non prorsus cessaverit, longe tamen mitius factum fuisse ægra mihi læta nuntiavit.

EPICRISIS.

Id omnino firmissimum & in experientia satis fundatum esse largior, morbos, qui ob nimiam viscerum, maximeque pulmonum læsionem, ob æstum febrilem & præsentem virium lapsum lethales habendi sunt, a potu fontium salubrium minus sanari, sed potius ad funestum perduci exitum. Tali enim ratione ob stagnationem & extravasationem aquarum in corrupto viscere magnamque in eodem continui solutionem longe maior infertur putredo. Id quod eo magis evenit, ubi humor vel in cerebro, vel in thoracis & abdominis cavitate extra vasa effunditur, vel etiam polyposa in cordis & pulmonum vasis hærent concrementa, quæ liberum fluidorum circuitum impediunt. Contra vero, ubi non tanta viscerum læsio humorumque corruptio, quæ ex viribus diiudicari debet, nec febrilis calor adest, optime sane hæ aquæ, dum aperientem, absterſivam, viscidosque humores per omnia emunctoria, & præcipue per alvum evacuantem ac simul roborantem possident virtutem, fructum ferunt præstantissimum. Sed ut convenienti regimine, ordine ac dosi adhibeantur, necesse est.

Plures de phthisi observationes reperire licet in Consult. & Responſ. med. Tom. I. Sect. II. casu LXXV. LXXVIII. LXXIX. XCIX. & C.

CAPVT.

CAPVT XII.
DE
CACHEXIA ICTERICA
THESES PATHOLOGICAE.
§. I.

QVamvis plures ſint cachexiæ, ſive depravati corporis habitus ſpecies, nobis tamen iam iam de ea ſpeciatim agere animus eſt, quæ flaveſcente & nigricante corporis colore ſeſe prodit, & icteri, ſeu morbi arquati & regii nomine in ſcholis medicis inſignitur, nihilque aliud eſt, quam vitiatus & corruptus ſanguinis & humorum, ab admixta bile excrementitia, propter vitium in biliferis ductibus, ſtatus, functiones univerſi corporis multum lædens cutimque externam flavo vel livido colore deturpans. *Definitio icteri.*

§. II.

Signa, quibus ſe manifeſtat hic morbus, ſunt præcipue ſequentia: Primo in tunica oculi albuginea flavedo conſpicitur, qua demum univerſa cutis imbuitur; urina craſſa & obſcure rubra mingitur, linteamina inſtar croci tingens, fæces vero alvinæ coloris ſunt pallidi. In peiori ſtatu ſaliva quoque flava exſpuitur & omnia adſumta ſaporis ſunt amaricantis. Præterea affecti de ſenſu quodam violentæ ſtricturæ, preſſionis & tenſionis in dextro hypochondrio, neque minus de anguſtia circa præcordia, reſpirandi difficultate, totiusque corporis conqueruntur laſſitudine. *Signa icteri.*

§. III.

Longe adhuc prolixius & accuratius huius morbi hiſtoria & progreſſus a medicorum antiquiſſimis, maximeque ARETÆO *in lib. III. cap. XV.* deſcribitur, ſequentem in modum: *Icterus univerſi habitus ægritudo eſt, & membrorum ſingula in-* *Hiſtoria morbi ab Aretæo tradita.*

dicia

dicia apparent, perspicua vero sunt & ea, quæ in albissimis oculis cernuntur & frontis secundum tempora color flavus exquisitior efflorescit. Quicunque nigro arquato laborant, in his ater color viridi commixtus apparet. Iidem frigent, imbecilli, desides, tristes atque demissi animo sunt, tetrum odorem exhalant, gustatum amarum habent, spiritum non facile ducunt, in ventriculo morsus percipiunt, alvi excrementa porracea, subnigra, arida sunt, ægreque descendunt; urina valde colorata est, ad nigrius vergens. Ad hæc cruditate laborant, cibum detestantur, vigilant, mœrent, melancholia agitantur, at in albiore arquato color est ex albo & viridi temperatus; mente sunt hilariores, cibos accipere primo eos piget, sed ubi cœperunt, naviter comedunt, facilius quam priores concoquunt; alvi purgamenta sunt alba, arida, cretacea, lotium reddunt crocinum. In utrisque corpus omne pruriginosum est, calor in naribus exiguus & mordax percipitur, gustatus amarorum non amarus, lingua enim bile suffusa non sentit, dulcium vero amarus. Si nullius visceris calefactio fuerit evidens, sine noxa est, sed diuturnior. Si perseveraverit & viscus inflammatione vexatum fuerit, in aquam intercutem desinit, multi & sine aqua intercute sudore colliquativo interierunt. Ex quibus adductis evidenter elucescere arbitror, singulas fere corporis functiones in morbo hoc præter naturam affici. Neque ratio e longinquo erit repetenda. Nam sicuti sanus & vegetus functionum status a temperata & laudabili sanguinis & humorum crasi quam maxime dependet & sustentatur; ita e contrario si hæc ipsa ab impuris & pro maiori vel minori gradu corruptis humoribus vitiatur, non mirum est, actiones inde corporis nostri tum vitales, tum naturales & animales plus minus accipere detrimenti.

§. IV.

Observationes circa sanguinem & constitu-

Multo vero magis de bilis excrementitiæ singulari partes tam fluidas quam solidas immutandi efficacia convincere nos possunt variæ de eadem apud auctores observationes. Ita sanguis e vena icterici emissus spuma & consistentia flavus adparet,

paret, teste *Theodoro* ZWINGERO, qui in ictericis quandoque ne guttulam quidem unicam rubicundi & floridi cruoris deprehendisse, sed sanguinem per venaesectionem curiositatis gratia emissum flavae iumentorum urinae similem non sine mentis stupore observasse scribit. Imo *in femina quadam*, inquit, *summe icterica conspeximus sanguinem & urinam, quam crassam emisit, sibi invicem simillimam fuisse, post* 15. *vero dies, quibus icterus integre propemodum discussus fuit, sanguinem ad aliquod uncias extractum maxime rubicundum ac floridum extitisse.* Neque viscera & intestina, ut pulmones & ventriculus naturalem colorem retinent, sed aeque ac pinguedo & membranae flavedine plus minus saturata tinguntur. Qua de re consuli possunt *Zacutus* LVSITANVS *in praxi admirabili lib. III.* PAISENIVS in M. N. C. *ann. 4. obs.* 194. & THONNERVS, qui *in observat. lib. III. de ictero obs.* 1. mentionem iniicit cardinalis cuiusdam Romani, ictero defuncti, cuius singula membra flava invenit. Insuper quoque ossa flavedine imbuta & arte quasi tincta in puero ex matre icterica nato deprehendit KERKRINGIVS *in spicileg. anatom.* cui symbolum suum addit DOLÆVS *in Encyclopaed. medica lib. III. cap. VIII.* ubi in viro quadragenario, ictero demortuo, omnia tum abdominis tum thoracis viscera & ipsum cerebrum cum ossibus & cartilaginibus icterica tinctura i. e. flava adfecta Hanoviae vidit. Notatu praeterea dignissimum est, quod GALENVS & SEXTVS EMPIRICVS scribunt, ictericos ob oculorum colorem flavedine infectum omnia obiecta flava intueri. De cuius observationis fide MERCVRIALIS *in praelect. Bononiensibus* valde dubitavit, quia nec Celsus, nec Caelius Aurelianus, nec Aetius, nec Avicenna huius symptomatis mentionem fecerint. Nos tamen bina exempla in aetate virili constitutis observasse testamur.

tionem viscerum.

§. V.

Differentia morbi icterici.

Deinceps ad veram morbi icterici indolem accuratius dignoscendam & ad meliorem exinde ratione caussarum, even-

tus & curationis diiudicationem formandam hæc monenda esse ducimus, quod multum hic affectus, per quem speciatim icterum flavum intelligimus, inter se differat. Namque constanti experientia comprobatum deprehendimus, alium valde esse contumacem ac diuturnum & difficulter admodum medicamentis expugnari, alium brevi tempore cessare & remediis facile cedere; alium dein perpetuo inhærere, alium tantum statis reverti periodis & certas modo horas perdurare atque etiam in quibusdam esse anniversarium. Datur præterea icterus vel idiopathicus, vel symptomaticus. Illius quidem caussa altius visceribus, maxime hepati, inhærescit; hic vero aliis morbis superveniens nonnunquam colicæ convulsivæ hystericæ, cardialgiæ & passioni iliacæ, vomitioni & purgationi post validius adsumtum emeticum aut purgans medicamentum iungitur. Est quoque criticus, qui interdum salutis in febribus acutis præbet indicium, interdum peiorem statum præsagit, quod fieri solet, quando inflammationi ventriculi iungitur, vel hæc icterum sequitur. Postremo ingens omnino inter icterum flavum & nigrum tam ratione caussæ, quam periculi notanda occurrit differentia, utpote in hoc longe gravior humorum corruptio & viscerum læsio, quam in illo debet suspicari.

§. VI.

Caussa proxima icteri. Præmissis sic potioribus, quæ ad morbi historiam pertinent momentis, dispiciendum nunc erit de veris nostri mali & symptomatum caussis. Iam vero unanimis medicorum sententia est, in ictero tantum non semper hepar præter naturam esse affectum; videamus igitur, quomodo hæc læsio ad malum nostrum contribuat. Quodsi autem perpendamus, nobilissimum hepatis viscus a natura in hunc potissimum finem tanta ductuum varietate & copia instructum esse, ut sulphureum, adustum & cum lympha viscida quasi alcali satum, quod bilis nomine venit, a sanguinis & humorum massa secernat, secretum per peculiares canales ad duodenum, ad promovendam ibi digestionem, deferat; facile intelligimus, impedito vel prorsus intercepto bilis ad intestina itinere huius

huius ad vaſa lymphatica ipſumque ſanguinem fieri regurgitationem, adeoque proximam & principalem icteri adeſſe cauſſam. Et quum tali ratione ſerum & ſuccus nutritius bile inficiuntur, explicatu facillimum eſt, cur color cutis in flavum mutetur, nutritio vitium capiat & urinæ craſſæ atque rufo tinctæ colore mingantur; neque minus inde patet ratio, cur non flavo colore per alvum prodeant excrementa, cur digeſtio ciborum langueat & multa circa primam regionem percipiantur incommoda.

§. VII.

Sed paullo altius & ſpecialius erit inquirendum, quænam ſub tanta ictericorum differentia, quam ſupra monſtravimus, præcipuæ in hepate partes ac viæ præter naturam affici ſoleant & a quibusnam cauſſis vitio laborent. Has ipſas vero vel in vitio materiæ vaſa obſtruentis, vel in motibus ſpasmodicis vaſa coarctantibus in univerſum poſitas eſſe quisque theoriæ medicæ gnarus facile poterit diiudicare. Utriusque igitur ſtatus peculiarem inſtituamus disquiſitionem. *Hepatis læſio duplici modo inducitur.*

§. VIII.

Et primo quidem, ſpasmos ictero ſæpenumero præbere originem, in experientia omnino fundatum eſt. Quandocunque enim, quod ſæpius accidit, ſubito icterus invadit, brevique tempore terminatus per periodos iterum recurrit, tunc ſane nec in materia peccante, nec in vaſorum obſtructione & infarctu, ſed potius in ſpaſtica ductus cholodochi, qui tunica valde ſenſibili nervoſa præditus eſt, conſtrictione cauſſa reſidere videtur. Quamobrem deprehendimus, a vehementiori ira, qua nihil ad inducendum icterum potentius eſt, neque minus a corroſivis & draſticis tam purgantibus quam vomitum cientibus remediis, vel ab ipſa bile in cholera, cardialgia & principio febrium климатbilioſarum, icterum ſubinde oriri, quippe quæ omnia rite invicem comparata de ſpasmodica ductuum biliferorum agitatione teſtantur luculentiſſime. Vt nihil 1) *a ſpasmis*

hil denique dicamus de anatomicis eorum, qui ictero perierunt, sectionibus, in quibus nonnunquam ne minimam quidem a calculosa, vel mucida & viscosa materia obstructionem in ductibus, qui bilem ad duodenum vehunt, reperire licet.

§. IX.

2) ab obstructione ductuum hepaticorum & vesiculæ felleæ.

Progredimur ad alteram caussam, vasorum obstructionem, de qua quidem eo minus dubitare licebit, quo frequentiori constat observatione, cystidem felleam non raro insignis magitudinis calculis esse repletam. Quod itidem valet de reliquis ductibus hepaticis & inprimis cholodocho, qui non modo calculis magnitudine, figura & colore inter se diversis, verum etiam gypsea, tophacea & viscosa materia sæpenumero inveniuntur obsessi, ita tamen, ut quo illa magis mollis ac solubilis est, eo symptomata leviora subsequantur. De quo consuli merentur M. N. C. *ann.* 1. *obs.* 44. & BONETVS *in sepulchreto lib.* III. *Sect.* VIII. *obs.* 36.

§. X.

Calculi, quando icteri causa sint.

At vero non semper a calculis vias biliarias infarcientibus icterus solet induci. Ita ETTMVLLERVS *in praxi Part.* II. *pag.* 54. confirmat, dissectam fuisse mulierem, ex cuius vesicula fellis plures lapides maiores minoresque fuissent collecti, quæ tamen ab ictero libera mansisset. Cui adiungendum esse censeo, quod Cl. Lipsiensium Professor D. Petermannus in vetula Torgensi præter 17. lapides nihil ferme succi biliosi in cystide fellea deprehenderit, cum tamen icterici mali prorsus expers fuerit. *Vid. eius dissert. de scrutinio icteri ex calculo vesicæ felleæ.* Quæ cum ita sint, reddenda a nobis est huius phænomeni ratio, quæ nostro quidem iudicio haud dubie inde erit petenda. Quam diu calculus in vesica fellea non movetur, sed quietus iacet, non secus ac calculus in renum tubulis nullas creat molestias. Simul vero ac e loco suo deturbatus ad ductum cysticum propellitur, ibi hæret & vehementi distensione atrocem dolorem & spasmum, qui

totum ductuum biliariorum ſyſtema in conſenſum trahit, progignit & ſic morbum noſtrum graviaque cum ea complicata ſymptomata producit; quæ dein, excluſo per alvum calculo, ut a nobis ſæpius obſervatum eſt, ex toto quieſcunt.

§. XI.

Sunt vero quædam ſigna haud fallacia, quæ calculorum in ductibus biliariis indicant præſentiam, qualia potiſſimum ſunt gravis & lancinatorius in hypochondrio dextro circa ſcrobiculum cordis dolor, conſtanter cum aliquali remiſſione affligens, cum ſumma præcordiorum anxietate, ſpirandi anguſtia, pectoris compreſſione, nauſea & nonnunquam ipſo vomitu, alvi conſtipatione, inquietudine & vigiliis iunctus. Quibus accedit, quod eiusmodi ægrotantes non erecti, ſed dorſo flexo incurvati incedere poſſint. *Calculorum ſigna.*

§. XII.

Verum enim vero, non tantum a bile in ductibus biliariis, concreta verum etiam ſi materia tenax, viſcida bilioſa minimos ductus ſecretioni bilis dicatos infarcit, icterus progignitur. Hoc enim ſi incidit, non ad ductus biliarios, ſed per diſtenta vaſa lymphatica bilis cum lympha ad ſanguinem deferatur neceſſe eſt. Quam in rem digna eſt, quæ annotetur obſervatio *Jacobi* CAMENICENI *in epiſt. ad Matthiolum pag* 184. qui vidit hepatis venas in parte eius cava prius quam in communem illum caudicem portæ deſinunt, obſtructas lapillis eas diſtendentes, foras nigris, intus flaveſcentibus. Quorſum & illud referendum eſt, quod de glandulis arteriæ hepaticæ & fellis ductui ad inteſtina tendenti adiacentibus apud BORELLVM *pag.* 326. legitur, quarum mole & tumore hic ita comprimebatur, ut vix aliquo conatu inſtrumentis tenuiſſimis eſſet tranſitus; quinimo ab excreſcentiis carneis compreſſionem aut occluſionem cholodochi cauſſari CABRVLGVS *obſ. chir.* X. & MECKERN *obſ. chirurg.* 43. annotarunt: & ab omnimoda eius exſiccatione & obſtructione o- *3) ab obſtructione ductuum bilem ſecernentium.*

 mnem

mnem viam intercipiente icterum subortum in cardinali quodam Florentino post mortem se vidisse perhibet ARGENTERIVS *in lib. IV. aph. Hipp.* quamvis hæ observationes sint rariores.

§. XIII.

Caussæ mediatæ sunt plethora.

His ita deductis, deveniendum iam est ad caussas mediatas inquirendas, quæ ictericæ cachexiæ potissimum velificantur. Ex quibus præcipua se nobis offert plethora, seu maior sanguinis & humorum, quam natura ferre potest, copia. Quod quidem non adeo mirum videri debet. Etenim quum per hepatis viscus etiam in statu naturali ob venam portæ, impulsu sufficienti destitutam languidior est circularis motus, fit omnino, ut accedente plethorico statu sanguis spissior & viscidior facilius inibi stagnet minimaque vasa obstruat. Vnde etiam fieri observamus, in cachexia leucophlegmatica, in scirrho & induratione hepatis, ob deficientem partium biliosarum separationem, cutis colorem ex flavo viridescentem adparere. Nec quidquam superest dubii, quin pessimæ indolis icterus, quem nigrum appellant, ingentem & fere immedicabilem hepatis labem magnamque humoris biliosi corruptionem pro caussa & fundamento agnoscat.

§. XIV.

Perversa diæta.

Ex diætæ vitio caussam ictero præbent antecedentem cibi dispepti, quales sunt pisi, fabæ, lentes, caseus &c. utpote qui ob rudiorem crassioremque texturam suam, maxime si magna ingeruntur copia, difficilius digeruntur sanguinemque ingenerant spissum ac impurum. Huc quoque referendi sunt ex potulentis vina acida, austera, cerevisiæ acescentes & aquæ, quæ argillosas & tophaceas secum vehunt particulas; quæ tamen omnia longe peiorem exserunt effectum, si vita accesserit sedentaria ac somnolenta. Nihil vero tam potenter ad morbos ex hepatis vitio oriundos confert, quam immoderatus vini generosi & præsertim adusti abusus, unde chylus, & lympha nutri-

nutritia coagulantur bilique magna & sanitati summe infensa inducitur dyscrasia. Praeterea ad malum vitae regimen pertinent quoque animi affectus, ex quibus praeter iram, quam iam supra inter praecipuas nostri mali caussas retulimus, mirum quantum valet longior tristitia, quae dum sanguini crasso ingignendo & abhinc prodeunti tardiori eiusdem circuitui apprime velificatur, ad icterum chronicum & contumacem aut producendum, aut revocandum existit aptissima.

§. XV.

Denique etiam non raro ex aliis morbis praegressis icterus suos repetit natales. Hinc febres intermittentes per remedia adstringentia intempestive suppressas saepenumero icterum sequi, praeter experientiam testatur RAMAZINVS, qui a tali febre per corticis chinae usum perperam cohibita icterum subortum in libris suis annotavit. Neque rarum, sed in praxi medica satis obvium est, a mensibus vel haemorrhoidibus obstructis vel retardatis icterum enasci. *Praegressi morbi.*

§. XVI.

Transitus nunc fiat ad suppeditandam prognosin, quae medico ad existimationem aucupandam debet esse commendatissima. Haec vero, prout ipsa subiecta respectu aetatis, corporis habitus, roboris & naturae differunt, vel prout caussae vel atrociores vel mitiores sunt, tam ratione durationis quam eventus multum omnino differt. Quando enim hoc malum iuniores invadit homines & simplex tantum ac solitarium est, non cum alio morbo, ut quartana, malo hypochondriaco, vel obstructione ex hepatis scirrho complicatum, nec adeo longum tempus duravit, convenientibus remediis tam diaeteticis, quam pharmaceuticis tolli potest facillime. Quodsi vero saepius post curam, colore flavo in nigriorem vergente, recidivat & indurationem hepatis iunctam habet, funesti utplurimum est eventus, quia vel in hecticam, vel haemorrhagiam enormem terminatur. Si a vehementiori iracundiae affectu, *Prognosis.*

vel

vel a purgante & emetico draſtico, ob ſpasmodicam inteſtinorum ductuumque biliferorum ſtricturam icterus oboritur, commodæ medicinæ in tempore adhibitæ facile cedit. Difficiliorem vero admittit ſanationem, ſi aut longiori triſtitia fovetur, aut ſi corpus a morbo antea perpeſſo valde debilitatum invadit.

§. XVII.

Prognoſis. Qui febri iungitur icterus, ſæpius illius criticam affert ſolutionem. Ita in praxi aliquoties annotandi occaſio fuit, febres, quæ cum ſpasmis imi ventris, vomituque bilioſo & intenſiori æſtu ſtipatæ in corporibus hypochondriacis, prævia iracundia ſuſcitantur, ictero ſuperveniente feliciter fuiſſe terminatas, quod iam olim confirmavit HIPPOCRATES, qui *lib. IV. aph. 64. quibuscunque*, inquit, *per febres die ſeptimo, aut nono, aut undecimo, aut decimo quarto icterus incidit, bonum & ſalutare, niſi dextrum hypochondrium obduruerit.* Haud diſſimili ratione icterus in febribus intermittentibus, inprimis ſub paroxysmi initio exortus nullum portendit malum: nam illo finito & hic ipſe evaneſcit. Qui vero inflammationi hepatis, vel duodeni aut ventriculi accedit icterus, in ancipiti ægrum eſſe ſignificat. Sæpe etiam gravidas circa ultimum geſtationis tempus adoritur qui tamen tempeſtiva ſanguinis miſſione facile ſupprimitur. Calculus in cyſtide fellea contentus, ſi inſignis eſt magnitudinis, adeo ut totam ferme veſiculam oppleat, cauſſa ſæpe eſt icteri graviſſimorumque ſymptomatum, quorum potiſſima ſunt, dolor ardens circa ſcrobiculum cordis in latere dextro, tormina circa idem latus ſæviſſima, nauſea, vomitus, lipothymiæ, reſpirandi difficultas cum lurido faciei aſpectu. Quæ vero ſi incidunt, periculoſus morbi ſtatus eſt, qui tandem in aſcitem deſinit lethalem. Hinc etiam aliquoties in iis, qui hiſce ſymptomatibus defuncti ſunt, diſſectis totam veſiculam felleam calculis vidi refertam & circumiacentes partes, ut colon & fundum ventriculi, flavo colore contaminatas atque exterius, ob bilis forte acrioris per poros

poros cysticos transsudationem corrosas. Ita quoque ratione asthmati convulsivo, quod plerumque hydropem tam thoracis, quam abdominis post se trahit mortiferam, saepissime caussam praebet vesicae felleae a subsistentibus copiosis concrementis calculosis repletio.

§. XVIII.

Ad nigredinem vergens icterus ob magnam eamque malignam, quae fixae, terrestris & acido-corrosivae indolis est, humorum corruptionem lethalia utplurimum infert symptomata, nec curari ullo, aut nisi summo negotio potest. Talis infestus quam maxime est senibus, & facile in marasmum, in cachexiam, tumores oedematosos, erysipelas malignum, sphacelum, vel etiam in molestas degenerat haemorrhagias. *Prognosis icteri nigri.*

THESES THERAPEVTICAE.

§. I.

IN curatione icteri prudenter & circumspecte adornanda primo statim caussarum, corporum, & temporis aliarumque circumstantiarum haberi debet ratio; siquidem pro singulorum diversitate, illa ipsa etiam aliam atque aliam postulat methodum. Quodsi enim, uti saepius ab ira, a validiori medicamento, aut veneno adsumto, vel per consensum ex colica spasmodica haemorrhoidali & hysterica evenire solet, icterus subito corpus invaserit & adhuc recens est; a vehementiori ductuum biliariorum per hepatis penetralia dispersorum strictura illum oriri, vero est simillimum, atque tum medicus primam indicationem exsequi studeat: nimirum, ut tensae & constrictae partes relaxentur, adeoque bilis tam secretio suspensa, quam eius ad intestina descensus impeditus naturali restituatur libertati, atque demum, ut bilis acrimonia, quae spasmorum genetrix est, mitigetur ac contemperetur. *Prima indicatio in ictero a spasmis suborto.*

§. II.

Huic quæ inserviunt medicamenta interna.

Dictis scopis obtinendis egregie inserviunt emulsiones, quales ex seminibus IV. frigidis mai. papaveris, & cannabis &c. quod ob sulphur vaporosum, quo præ aliis imbutum est, præcipue a SYLVIO commendatur, cum aquis sedativa virtute præditis, ut florum tiliæ, acaciæ, primul. veris, lilior. convall. chamomill. vulg. millefolii, cerasorum nigrorum, addita syrupi papau. albi portione, commode possunt parari. Egregiæ porro & expertæ hoc fine virtutis est liquor noster anodynus, si cum aliquot olei macis destillati guttulis, vel in affectibus colicis & hystericis cum essentia castorei, croci & laudano opiato Sydenhamii maritetur. Ad mitigandam vero humorum acrimoniam pulveres absorbentes leniter nitrosi, qui ex lap. cancror. conch. matris perlar. pulveris Marchion. ana drachma una, succini præp. nitri purif. ana drachma dimidia, olei macis gutt. IV. confieri possunt, operæ faciunt pretium, quibus pro circumstantiarum ratione aliquot extracti castorei, vel croci grana sunt admiscenda. Vehiculi loco inservire potest serum lactis & lac purum aqua dilutum, vel emulsio amygdalina, vel etiam decoctum avenaceum cum uno alterove olei amygdalarum dulcium cochleari permixtum.

§. III.

Quænam externa:

Externa quoque anodyna & paregorica præcordiali regioni tepide apposita insigne ferunt levamen; quo fine commendanda est vesica floribus sambuci, chamomill. vulg. millefolii, salviæ &c. ex lacte coctis repleta, vel si hæc molesta videatur, epithema ex theriaca, oleo nucis moschatæ expresso, spermate ceti æquali pondere mixtis, & pauxillo croci ac camphoræ compositum scrobiculo cordis applicari potest utilissime; idque eo magis, ubi cardialgia, seu gravis ventriculi spasmus cum nimia vomitione iungitur. Nec spernendæ efficaciæ sunt enemata ex speciebus paregoricis cum lacte coctis & sufficienti pinguedinis vel olei chamomillæ co-

cti

cti quantitate confecta, utpote quæ, ceu balneum internum, partes spasmo dolorifico correptas fovent, leniuntque insigniter.

§. IV.

Eadem prosunt ad spasmos ex calculo sedandos.

Eadem quoque methodo iisdemque uti remediis expedit, ubi pertinax icteritia cum funestis spasmis ex calculis ductui cystico aut cholidocho firmiter impactis enascitur. Atque tum non minorem præstant effectum, quam quidem exserere solent, si calculus renum uretheribus inhærens gravissima in circumiacentibus nervosis partibus parit symptomata, quibus propter spasmum relaxatum sublatis, natura sæpe suis solius viribus utens eiusmodi obstaculum ex istis angustiis deturbat felicissime.

§. V.

Indicationes curatoriæ in ictero ab obstructione orto.

Et hæc sunt potissima, quæ ictero, ex spasmodica ductuum biliariorum strictura suborto, faciliusque transeunti satisfaciunt remedia; videamus nunc, quænam in contumaciori sæpiusque recidivante malo, quod vasorum hepatis obstructioni debetur, ineunda sit medendi via. Vix aliæ autem sunt indicationes, quam ut 1) ductuum biliariorum obstructiones a biliosa, viscida & terrestri cretacea amurca invicem concreta provenientes dissolvantur, atque hac ratione liberior bilis ad duodenum cursus, ad rite peragendum chylificationis negotium, restituatur 2) ut vasa bilis secretoria a sanguine tenaci, viscido infarcta convenientibus remediis reserentur, ut succum biliosum ad ductus biliarios libere transmittant. Denique 3) ut valde retardatus ac impeditus sanguinis circuitus, qui obstructionum concretionumque constituit fundamentum, per totam vasculosam hepatis substantiam naturalis reddatur & æquabilis.

§. VI.

His satisfaciunt decocta & apozemata.

Hisce indicationibus explendis, mea quidem sententia commode inservient, quæ recensebimus, remediorum genera. Et ex

ex his longe eminent decocta, seu apozemata, quæ ex speciebus specifica quadam humores viscidos resolvendi & occlusas hepatis vias aperiendi facultate gaudentibus adparantur, cuius generis sunt radices quinque aperientes, si ex aqua coctæ, vel etiam in syrupum, qui in pharmacopæis prostat, redactæ assumuntur. Spectant huc quoque herbæ lactiferæ, ut lactuca, scorzonera, taraxicum, tragopogon, sonchus, endivium, hieracium &c. quæ si cum aqua decoquuntur, aut si succus recens cum sero lactis vel asinino lacte offertur, eximiam præstant opem. Idem tenendum esse arbitror de succo graminis recentis. Hinc celeberrimi Bataviæ Medici SYLVIVS & BOERHAAVE de vaccis & bovibus referunt, quod eorum hepar hiberno tempore, quum fœno & stramine vescerentur, calculis esset refertum, qui æstate, quum recenti gramine pro pabulo uterentur, amplius non apparerent: dubio procul quod succis harum herbarum solutis hepar a viscidis & coagulatis humoribus optime repurgatur. Nos itaque ictericis decoctum radicis graminis, erynchii, cichorei, fœniculi &c. pro potu ordinario insigni cum fructu commendavimus sæpissime.

§. VII.

Aquæ minerales. Tum vero nullum est, quod in omnibus hepatis morbis, adeoque etiam in icteritia curanda, præsentiorem, certiorem ac efficaciorem virtutem præstet remedium, quam aquæ minerales tam frigidæ quam calidæ, sub convenienti regimine potatæ, utpote quæ tum ob aquarum subtilium principio elastico spirituoso imbutarum copiam, tum ob sal medium, quo turgent, minerale, in lentis humoribus dissolvendis, in oppilatione vasorum reseranda & omnis generis excretionibus promovendis magnam habent potentiam. Et profecto si dicere velimus quod res est, raro admodum vel prorsus non icterus recidivans & chronicus sine convenienti fontium salutarium usu, quales præcipue sunt acidulæ Egranæ, Spadanæ, Schwalbacenses & thermæ Carolinæ, ex voto poterit sanari.

§. VIII.

Salia media Nec insuper habenda sunt salia neutra sive medii generis,

quæ

quæ ob insignem aperitivam, detersivam & tam per diuresin quam per alvum leniter evacuantem virtutem inter medicamenta adversus icterum proficua specialem merentur commendationem; ex quorum censu sunt terra foliata tartari, tartarus tartarisatus, sal polychrestum, arcanum duplicatum, nitrum purificatum & antimoniatum, solutio ocul. cancr. cum succo citri, tartarus vitriolatus & borrax &c. Huc pertinent etiam salia ex aquis mineralibus, Egranis, Carolinis, Sedlicensibus & Epsonensibus elicita; quorum vis mirum intenditur, si cum sufficienti quantitate aquæ, seri lactis, vel decocti longiori paullo tempore adhibentur. Nec præterire licet rhabarbarum, quod in hepatis affectibus ad humores dissolvendos & corrigendos specificæ & spectatissimæ est virtutis, sive in substantia cum dictis salibus remixtum, sive cum herbis supra laudatis in vino infusum, sive in tincturam & essentiam cum terra foliatæ tartari redactum propinetur. *& rhabarbarina.*

§. IX.

Vltima denique medentis debet esse intentio, ut tonus vasorum hepatis debilitatus atque deiectus, qui obstructionum & concretionum caussa existit, remediis blande roborantibus & tonicis restituatur. Quod quidem martialia, eaque præsertim liquida, ut tinctura martis pomata, cydoniata, Ludoviciana, aperitiva Zwolfferi, nec non peruvianus & cascarillæ cortex, in pulvere vel in decocto oblatus, optime præstant. Quo scopo etiam acidulæ pyrmontanæ, quæ martiali elemento præceteris imbutæ sunt, laudem merentur eximiam. *Vltima indicatio postulat roborantia.*

CAVTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

EMetica in ictero sæpe sunt indicatissima & præsentissimam ferunt opem; sæpe vero deprehenduntur summe perniciosa, quando videlicet ex ira vehementiori, vel ex spasmo *Cautelæ circa emetica.*

ventriculi & cardialgia, vel a colica ſpasmodica ortum morbus duxerit, vel etiam ſi ductui cyſtico inhæreſcens calculus graviores circa præcordia efficit anxietates. Quodſi vero iisdem utendi indicatio eſt, leniora qualia ex radice Ipecacuannæ cnm uno grano tartari emetici conficiuntur, in uſum vocare præſtat, quæ dein, ubi amurca bilioſa, in duodeno ſubſiſtens & ductus cholodochi orificium claudens bilis tranſitum impedit, vel ubi materia tenax bilioſa, non adeo concreta, ſed mobilis ductus obſidet hepaticos, hanc ipſam evacuando, opitulantur utiliſſime. Ea enim emeticorum vis eſt atque indoles, ut in ductus biliferos, qui ex tunicis valde nervoſis conflatæ ſunt, operationem ſuam diffundant &, eorum ſyſtolen augendo, humores vitioſos egregie exturbent.

§. II.

Circa purgantia.

Validiora purgantia ideo quod ſpasmos adaugent, motus ſanguinis exagitant & vires enervant, nunquam non in noſtro malo obſervantur noxia; hinc ſuo iam tempore HIPPOCRATES *lib. de ratione victus in acutis* ictericos inter eos retulit, quos non purgare oportet: *nam periculo*, inquit, *expones & nihil iuvabis.* Et *libr. de affect. Sect. V.* ubi curationem morbi regii tradit, purgantium mentionem iniicit in hunc modum: *corpus balneis calidis extrinſecus emolliendum, alvus vero & veſica madefacienda. Morbus autem fit cum bilis commota ſub cutim vertitur. Quæ ſi noverit vir idiota, non ſimiliter in incurabiles morbos inciderit. Solent enim morbi ex parvis occaſionibus magni ac diuturni fieri. Et quæ quidem ad cibos aut potiones ſpectant vel ſorbitiones, vel medicamenta, quæ doloris gratia exhibentur, ea omnia ſine periculo admoventur, ſi iuxta præſcriptum adhibueris. Quæ vero pharmaca purgant bilem aut pituitam, in his periculum conſtituitur & culpæ medentibus imputantur.* Ex quo præclaro loco clare apparere arbitror, *Hippocratem* abuſum medicamentorum, quæ bilem infra cutem ferunt, ut ſunt purgantia, penitus in ictero dam-

damnasse & medicos, qui imprudenter iisdem utuntur, idiotas & mortis caussam recte omnino habuisse. Neque minus graphicis verbis summam, quæ ex purgantibus cholagogis in corpus nostrum redundat, noxam describit CÆLIVS AVRELIANVS *lib. III. cap. V. Vitandam probamus*, ait, *frequentem & variam medicaminum potationem, quæ fel deducere promittuntur, sive ventriflua: etenim sitis extenditur & cibi fastidium duplicatur & corporis fortitudo imminuitur, & cibi accepti corrumpuntur, & omnis corporis materia adulterio medicaminum deterior fit; quod facere videmus eos, qui sæpissime ac iugiter absynthium, aloën & colocynthidem dari probaverunt.*

§. III.

Circa sudorifera & balnea.

Sudorifera, præsertim nimis calida & volatilia, quæ expansivo sulphure suo intestinum humorum motum exagitant, penitus a cura sunt excludenda, utpote biliosi humores, qui viscidæ sunt consistentiæ, per angustos subcutaneos meatus non transmittuntur, sed rectius omnino per hepatis colatorium & renale cribrum volunt expurgari. Neque minus caute procedendum est cum balneis nimis calidis, in ipso morbi statu ac paroxysmo adhibendis. Neque obscura est huius rei ratio. Etenim, quum obstructi sint pori cutanei, icterici non facile sudant, sed nimius calor, sanguinem exagitando & humores acriores reddendo, vasculorum sanguiferorum in aliis locis concitat rupturam. Contra vero tepida & temperatiora, quæ ex aqua fluviatili cum furfure triticeo & lacte fiunt balnea, si spasmorum circa primam regionem urget vehementia, securius possunt admitti. Possunt quoque sine omni noxa, si morbus in declinatione cutisque emunctorium patulum est, ad flavum colorem penitus detergendum, paullo calidiora cum herbis emollientibus & detersivis parata adhiberi utilissime.

§. IV.

Circa medicamenta amara.

Medicamentis amaricantibus, quæ ex radice gentianæ, trifo-

trifolii fibrini, centaurio minor. abſynth. carduo bened. &c. præparari ſolent, magnæ in ictero ſanando ab auctoribus hinc inde tribuuntur laudes. Verum hæc ipſa plus ſæpe detrimenti, quam emolumenti afferre, multiplici edoctus experientia teſtor. Equidem videtur eorum uſus ob hanc rationem utilis, quod defectum bilis ſupplendo, ciborum digeſtionem & excretionem facilitent. Nihilo tamen minus, quum una cum chylo ad ſanguinem tranſeunt, ſulphureas bilioſas impuritates coacervando, malum pertinacius reddunt. Si quid vero ab iisdem in primis viis ſperandum eſt utilitatis, tum maxime id fieri deprehendimus, quando impuras ſordes per alvum, quæ valde obſtipata eſt, expurgant. Namque nec bilis, nec alia amara temperaturæ humorum vitalium ſunt amica, ſed ſimul cum ſtercoribus debent excerni; & ob hanc rationem rhabarbarum magni eſt faciendum, imo & amara ſupra commemorata in infuſis cum vino poſſunt concedi, ſi cum purgantibus lenioribus, ut rhabarbaro, foliis ſennæ, agarico & ſalibus tartareis adſocientur.

§. V.

Circa mercurialia. Quoniam in utroque ictero ſumma humorum peccat impuritas ſeu cacochymia, ex mercurio parata medicamina, quæ alias a nonnullis commendantur medicis, ſunt infenſiſſima. Vnde a mercurio dulci in minori etiam doſi ſub pilularum forma exhibito gingivarum intumeſcentiam cum ſummo oris fœtore, nec non cardialgicas anxietates cum appetitus viriumque proſtratione originem ſumſiſſe novi. Mercurius enim non modo cum acidis, verum etiam, & multo magis cum alcalinis ſalibus mixtus valde corroſivam & venenatam induit naturam.

§. VI.

Circa venæſectionem. Venæſectiones præſervandi potius, quam curandi fine habent locum. Nimia enim ſanguinis redundantia circularem fluidorum motum, qui in hepate ſemper tardior eſt, magis imminuendo, ad morbos hepatis ingignendos multum omnino contri-

contribuit. Neque tamen morbo iam præſente & plethora urgente, ad graviora ſymptomata avertenda, penitus diſſuadenda eſt ſanguinis ventilatio, ut ipſa potius magnum polliceatur fructum, ſi a ſuppreſſo menſium vel hæmorrhoidum fluxu malum ſubortum aut ſuſtentatum fuerit. Quod itidem valet, ſi quando poſt quinquageſimum annum, quo menſes ſolenniter ceſſare ſolent, feminæ hoc morbo corripiuntur.

§. VII.

Circa topica notare convenit, quod hæc ipſa hepatis regioni applicata inſignem ſanguinis & humorum per ductus hepaticos curcuitum adiuvandi vim habeant, adeoque ad auſpicaciorem noſtri affectus curationem permultum conferant. Ego hoc fine ſæpius optato cum fructu uſus ſum cataplasmatibus, vel ſacculis herba abſynthii, marrubii, menthæ, & floribus chamomill. rom. & vulg. repletis & ex vino rhenano coctis, vel etiam emplaſtro ſaponato Barbette bene camphorato, aut diachylo ſimplici cum croco remixto. *Circa externa.*

§. VIII.

Sed in affectu noſtro perſanando alimentorum quoque ſumma habenda eſt ratio, probeque diſpiciendum, an ægri natura iisdem ferendis par ſit, utpote non omnibus omnia conveniunt. Quod quidem potiſſimum obſervamus circa potum. Alii enim ſerum lactis, alii ſolam aquam fontanam, vel cum cremore tartari & ſaccharo, vel etiam vino rhenano & ſucco citri mixtam, alii cereviſiam pro potu cum fructu ſumunt, cum contra alii hæc omnia reſpuant. De vino autem in genere tenendum ſuadeo, quod modice debeat dari; ſiquidem omne ſpirituoſum plus nocet quam prodeſt. Inter cibos quam maxime ſunt removendæ carnes infumatæ, piſces, placentæ & cum butyro frixa, nec non omnia leguminoſa, exceptis fructibus aquoſis, ut ſunt ceraſa, ribes, cucumeres, pruna cocta, &c. qui utplurimum innocentis ſunt uſus. *Circa alimenta.*

§. IX.

Diæta ad præservationem utilis.

Ad præſervationem mali & avertendam recidivam aeris mutationes, peregrinationes, ac ſufficiens corporis exercitatio omne ferunt punctum; quibus largior congrui potus uſus animique tranquillitas utiliſſime poteſt ſubiungi. Hinc nota mihi ſunt exempla eorum, qui his omnibus prudenter adhibitis icteritiam pertinacem fugarunt feliciſſime; ſicut contra diuturna experientia ſatis habeo comprobatum, vitæ ſedentariæ & potibus ſpirituoſis addictos, ut & eos, qui poſt motum fortiorem frigidum ingurgitarunt potum, & diuturno mœrore fatigati ſunt, non modo affectioni noſtræ valde eſſe obnoxios, verum etiam difficile admodum ab ea penitus liberari. Denique non incongruum videtur, quam CELSVS *lib. III. cap. XXIV.* in uſum commendavit vivendi rationem ſubnectere: *Per omne tempus,* inquit, *utendum eſt exercitatione, frictione, balneo, lecto etiam & conclavi cultiore, clauſo loco, ut & ludis, laſcivia, aliis, per quæ mens exhilaretur. Ob quæ regius morbus dictus videtur. Malagma quoque quod digerat, ſuper præcordia datum prodeſt.*

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

Icterus a colica biliosa ſpasmodica.

FEmina triginta annorum, macilentæ & ſanguineo-cholericæ conſtitutionis, in iram valde proclivis, ob vitam ſedentariam & varios in diæta commiſſos errores per trimeſtre ſpatium uteri purgationem non experta, corripiebatur haud ita pridem dolore in hypogaſtrica regione tam acuto, ut corpus erigere vix valeret. Sequebatur dein diarrhœa bilioſa, quam ſedatam mox excipiebat cardialgia, cum faciei pallore & crebrioribus ſtipata lipothymiis. Aliquot dies poſt univerſum corpus flaveſcente contaminabatur colore; urinæ ſecedebant craſſæ & croceæ, feces albeſcentes, & circa ſcrobiculum cordis continuo urgebat dolor pungitivus atque preſſorius. Sub tali rerum ſtatu meum ægra requirebat conſilium. Ego igitur omnem curationis ſcopum eo dirigendum ratus, ut ſpaſticæ

ſtri-

ſtricturæ relaxentur, ſequentem inii medendi methodum. Primo ordinavi mixturam antiſpasmodicam, ex liquoris noſtri anodyni, eſſentiæ croci, caſtorei, corticum aurantior. æquali portione & aliquot olei macis guttulis compoſitam, de qua tertia quavis hora XXX. guttas cum pulvere præcipitante nitroſo ex aqua liliorum convall. adſumere iuſſi. Exterius imponendum ſuaſi ſacculum, qui flores chamomillæ roman. crocum & flores macis continebat, ex lacte coctum. Dein circa tertium diem, ad expurgandam ab impuris ſordibus primam regionem, propinavi pulverem ex rhabarbari ſelecti ſcrupulis duobus, cremoris tartari ſcrupulo uno & nitri purif. granis ſex confectum; pro potu vero ordinario duas partes aquæ cum una lactis parte remixtas commendavi. Quibus per aliquod tempus rite uſurpatis dolores quidem & ſpaſmi penitus quieſcebant; attamen quum menſium negotium in ordinem redire renuebat, ſuaſor fui, ut elixirium noſtrum viſcerale & circa inſtans menſtruum tempus pilulæ noſtræ balſamicæ in frequentiorem ducantur uſum.

EPICRISIS.

Icterium frequens colicæ bilioſæ ſpasmodicæ eſſe ſymptoma, pluribus mihi exemplis cognitum eſt; cuius cauſſam non æque facile in bilis acrimoniam in inteſtinorum volumine hærentem, quam potius in ſanguinem bilioſum in inteſtinorum tenuium nervoſis admodum tunicis ſtagnantem puto reiiciendam. Spasmus inde concitatus tantæ ſæpe potentiæ eſt, ut nonſolum nerveas ſtomachi membranas, ſed & totum ductuum bilioſorum ſyſtema in conſenſum rapiendo vehementi ſtrictura afficiat. Qui eiusmodi colicæ ſuccedere ſolet alvi fluxus, boni utplurimum ominis eſt, neque ideo facile ſiſtendus; alioquin motus ſpaſtici ſurſum vergentes malum longe reddunt deterius. Multo magis in tali colica cum ictero iuncta accommodatum purgans inſignis eſt uſus. Ita ROLFINCKIVS *in diſſert. de tartaro* contra Mercatum, qui in hoc

casu purgandum esse negat, praecipue commendat ialappam, cuius innocentem usum vel suo ipsius exemplo satis comprobat, dum colica & hinc ictero saepe correptus pulverem eiusmodi purgantem non sine fructu adhibuisse testatur. Ceterum ex praefata morbi historia intelligere licet, feminas cholericas, remanente mensium fluxu, corporisque refrigeratione & vita sedentaria accedente, semper fere graviores incurrere dolores & spasmos, ad quorum recidivam praescindendam praecipua medici debet esse intentio, ut muliebres per uterum purgationes pristinae restituat integritati.

OBSERVATIO II.

Icterus ex obstructione hepatis.

Vir quinquaginta annorum, consiliarius intimus Hannoveranus, temperamento praeditus sanguineo animoque mobiliori, lautae & vinosae diaetae adsuetus, nunquam venaesectionem passus, incidit post usum aquarum Schwalbacensium, quas neglecta accuratiori diaeta biberat, in gravem diarrhoeam cum tetro oris foetore & truculentis intestinorum doloribus stipatam. Pessimis hisce symptomatibus sedatis in scenam prodibant dolores cardialgici, qui per totum dorsi tractum usque ad scapulam protensi per periodos multam figebant crucem; appetitu tamen somnoque integris permanentibus. Accedebant dein ictericae passionis indicia, quae flavo cutis colore, urina crassa & obscure bruna, linteamina croceo colore tingente, nec non faecibus albis, abunde se manifestabant. Tentarunt equidem medici ad tollenda haec mala plurima remediorum genera, sed irrito plane effectu: nihil enim profecerunt decocta aperientia, nihil purgantia, nihil martialia & amaricantia, tantopere alias commendata. Tandem ego consultus suasi usum acidularum Pyrmontensium, quae ad mensuram & ultra quotidie potae, interposito stomachicorum amaricantium & pilularum polychrestarum usu, & caussam & morbum cum symptomatibus sustulerunt felicissime. Hoc tamen notabile videtur circa hunc aegrum, quod

sub

ſub potu harum aquarum ſalubrium urina, quæ alias tenuis & limpida mingi ſolet, croceo imbuta colore ſeceſſerit, neque prius evanuerit, quam affectu & flaveſcente cutis colore penitus ſublatis.

EPICRISIS.

Facile, credo, medicinæ peritus perſpiciet, huncce affectum firmam habuiſſe ſedem in hepatis eiusque ductuum obſtructione & ſic ex liberiori bilis per hoſce ductus ad duodenum tranſitu intercepto fuiſſe prognatum. Dolor acutus cum magna anxietate cardialgica, nec non gravativa lateris preſſio vix aliunde ſuam duxerunt originem, quam a bile, quæ ex ſtagnatione in ductibus & veſicula fellea acrior reddita per tenues, præſertim veſiculæ tunicas tranſſudavit ipſasque ventriculi & inteſtinorum membranas valde ſenſibiles arrodendo ad ſpaſticas concitavit ſtricturas. Tranſſudare autem bilem ex cyſtide fellea poſſe, teſtatur anatome, qua non ſemel ſed aliquoties bilem inſtar guttularum dextræ ventriculi parti, vel colo inhærentem, hasque partes penetranti flavo colore tinctas annotaſſe memini.

2) cauſſa quoque huius affectus quærenda erit in nimia ductuum biliariorum, maxime cholidochi, a bile copioſius inibi ſtagnante diſtenſione; etenim quum nervoſis hiſce partibus propter ramum intercoſtalem & vagum magna cum orificiis ventriculi, cum diaphragmate & ipſo œſophago intercedit conſpiratio, non mirum eſt, ſi altera harum partium præter naturam affecta & omnes conſentientes reliquæ ſimili malo affligantur. Oris fœtor aceſſiſſe videtur, quod forte ob bilis balſamicæ defectum putrilago reliquiis chymi fuit inducta. Sæpe etiam impurior & excrementitia in narium & faucium periſtromate hærens lympha tetrum eiusmodi odorem exhalat, uti quidem videmus in cachexia & ſcorbuto affectis.

3) docet hic caſus quam optime, non dari potentius, nec efficacius ad inveteratas obſtructiones, in quibuscunque par-

tibus debellandas præsidium, ipso aquarum salubrium usu, quæ & copia aquæ, & activo minerali principio instructæ occlusos tubulos aperiunt, atque hinc omnibus aliis pervulgatis & in pharmaceutica re natis remediis præferendæ sunt longissime. Sed necesse est, ut conveniens accedat vitæ regimen, quo neglecto, contrarius sæpe effectus sequitur, quod exemplo fontium Schwalbacensium satis evictum arbitror.

OBSERVATIO. III.

Icterus in gravida a plethora.

Generosissima Consiliarii aulici uxor, iuvencula, formosæ admodum faciei teneræque & sanguineæ complexionis, utero primum gravis, incidit octavo gestationis mense in icterum, qui excluso dein foetu per totum puerperii tempus duravit. Non multo post denuo concepit utero, & licet venam bis secandam præbuerit, aliquot tamen ante partum diebus eandem labem incurrit, qua nihil obstante iterum secundo partu incolumem peperit filium. At vero, quum nunc pertinacius quam quidem antea hoc malum inhæreret, maritus a me petiit, ut ipsi succurrerem consilio, ne rursus gravida tam molesto affectu tentaretur. Ego tum in vitæ victusque rationem inquirens deprehendi, generosissimam hanc feminam vitæ sine labore desidi, diætæ vinosæ & somno nimis indulgere, eiusque loci cerevisiam bibere valde nutrientem, ac plerumque alvum habere obstructam. Vnde caussam mali in nimia sanguinis redundantia repositam arbitratus suasor fui, ut loco potus ordinarii aquam potaret vino dilutam, atque uterum gestans tam circa tertium vel quartum mensem, quam circa septimum & nonum sanguinem e vena secta detrahendum curet; alvum vero, si impigra & obstructa esset, passulis rhabarbarinis reseraret. Quibus probe observatis peperit adhuc diversis temporibus tres liberos ab icteri accessione libera.

EPICRISIS.

Ictericam hanc passionem a sola plethora, quæ sub tali vivendi

vendi genere in gravidis valde increſcit, productam fuiſſe, nihil eſt dubii. Nullum enim viſcus a nimia ſanguinis copia plus labis contrahit, præter hepar, in quo uti ſecundum naturam paullo difficilior & lentior eſt ſanguinis circulatio; ita hæc ſub plethorico ſtatu magis impeditur: & quum tali ratione ſanguis a ſordibus bilioſis minus rite depuretur ſed propter coagulatam bilem reliqua ad ſanguinis maſſam deferatur, icterus generatur facillime. Interim diſcimus, venæ ſectionem præſentiſſimum & optimum adverſus icterum a plethora eſſe remedium, quam in noſtro caſu eo magis utilem proſpexi, quod meminerim, ægrotantis matrem, inſigniter plethoricam, ante decennium graviditatis tempore quartana correptam iterata venæſectione, fruſtra datis aliis medicamentis, feliciter fuiſſe ſanatam.

OBSERVATIO. IV.

Icterus a metaſtaſi ſeri impuri ad hepar prognatus.

Femina ſexaginta annorum, habitus corporis phlegmatici, per integrum fere annum rheumaticos dolores in humero dextro experta fuit, qui quum duobus abhinc menſibus, relicta priori ſede, dextrum ſub coſtis ſpuriis occupabant hypochondrium, ſequebatur in his locis vehemens preſſorius & conſtrictivus dolor, per ſex hebdomades tanta vehementia infeſtans, ut ægra inde nec ſternutare, nec bene reſpirare potuerit. Vrina ſimul ſecedebat craſſa, turbida & ſaturato bruno colore tincta; facies apparebat livida & ſubuiridis. Non multo poſt vehemens ille dolor ſimul & ſemel exſpirabat, e contrario autem ægra interne in affecto latere percipiebat ſenſum exploſionis, a quo os ingenti ſuffundebatur amarore, ut fauces bile infectas omnesque, quos adſumebat cibos amaro ſapore exiſtimaret imbutas. Sumto itaque ex conſilio medici emetico, tribus vomitionibus bilem reiiciebat copioſiſſimam, & non multo poſt feces, quæ prius albidæ erant, colore flavo rurſus per alvum ſecedebant. Interim ſemper adhuc conqueritur ægra de oris amaritie & ſiccitate, de appeti-

tus

tus proſtratione & quod urina, quæ colorem brunum iam amiſit, mingatur adhuc turbida. Nullum præter vinum aſſumit liquorem, quod ipſi ſolum vacare videtur amaro ſapore, totum autem corpus marcore indies magis magisque conficitur, pulſus fertur debilis & frequens, & faciei color pallidus permanet atque flavus.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Recte omnino hic affectus, qui nunc in maraſmum lentamque febrem inclinat, originem ſumſiſſe ſtatuitur ab humoribus, ex humero dextro per metaſtaſin ad dextrum hypochondrii latus ipſumque hepatis viſcus delatis. Neque dubitandum, quin humores viſcidi, craſſi ad has partes delapſi obſtructiones ductuum hepaticorum effecerint; quibus forte apertis non modo ſonus quidam, wie ein Knall in Leibe, obortus, verum etiam, ob copioſam bilis in ventriculum & duodenum effuſionem, vomitiones cum continua oris amaritie concitatæ fuerunt. Ipſa enim bilis tam firmiter palati, œſophagi & linguæ adhæret tunicis, ut facta commotione, particulæ eius acriores nervorum papillulis inſinuatæ amarum eiusmodi ſaporem facile inducant. Quum vero acidi liquores, ut vinum, egregia ſulphureas, bilioſas & acres partes infringendi vi polleant, non mirum eſt, ſi noſtra ægrota maxime iisdem delectetur. In curatione eo potiſſimum reſpiciendum exiſtimavimus, ut nimia bilis acrimonia temperetur alvique beneficium conſervetur. Quo fine commendavimus primo temperatius decoctum, quod cum vini & ſpiritus nitri dulcis portione remixtum pro potu ordinario adhiberi debuit. Dein præſcripſimus pulverem, qui rhabarbarum, lapides cancrorum & nitrum continebat. Hæc tria enim ad bilis acrimoniam, in ſinu ventriculi & duodeni hærentem temperandam leniterque & ſine moleſtia evacuandam præſentiſſimæ ſunt efficaciæ. Diſcimus præterea ex hac morbi hiſtoria, quod etiam per metaſtaſin humor in corporis aliqua parte ſtagnans ad alia loca, maxime-

ximeque viſcera dimoveri ipſisque inſignem poſſit noxam affricare. Hinc non ignota nobis ſunt exempla, ubi tumor oedematoſus medicamento quodam repellente acido, vel etiam per terrorem aut paroxysmum febrilem ad interiora repulſus ventriculi hepatisque regionem occupavit ibique dolores, vomitus, anorexiam, flatulentiam, ardorem & demum veram excitavit icteritiam; quæ tamen omnia diſparuere ſymptomata, ſi tumor priſtinum locum occupavit.

OBSERVATIO IV.

Vir litteratus, conſiliarii munere fungens, annorum triginta ſeptem, corporis macilentioris, loco vini in prandio ſpiritum vini tenuemque cereviſiam bibens, poſt prægreſſum diuturnum moerorem, accedente ſimul vita ſedentaria, in lentam incidebat febrem, cum plenaria adpetitus proſtratione & icteritio corporis colore ſtipatam. Nihil varia hinc inde data proficiebant remedia, ut potius malum inde pertinacius fieri videretur; donec tandem lenius vomitorium, ex tartari emetici grano uno & pulveris Ipecacuannæ granis XV. compoſitum & bis aſſumtum integram reddebat valetudinem. Aliquot annos poſt icterica hac paſſione longe affligebatur gravius; ſiquidem nunc ſalivam exſpuebat flaveſcentem & de ſapore omnium, quæ aſſumebat, amaricante valde conquerebatur. Alvus raro, niſi clyſteribus vel ſuppoſitoriis admonita reddebat excrementa, quæ inſtar argillæ erant compacta, & urina quoque mingebatur bruna, ſedimentum deponens craſſum atque copioſum. Circa curationem huius mali maxime erat notabile, quod omnia, expertæ alias virtutis remedia, qualia ſunt rhabarbarina, pilulæ polychreſtæ balſamicæ, antiſpasmodica & ſedativa, eſſentiæ & extracta amaricantia, nec non infuſa aperitiva, magnam præcordiorum anxietatem, nauſeam & vomendi conatum, imo nonnunquam ipſum vomitum concitarent. Vnicum quod ferre poterat, medicamentum erat ſal aperitivum, ex ſale Carolinarum, nitro purif. ſolutione ocul. cancr.

Icterus gravior cum ſalivæ flavæ exſpuitione.

& tartaro vitriolato conflatum, quod cum ſufficiente potu, quem aqua pura fontana cum quarta parte vini & pauxillo ſucci citri remixta præbebat, parca ſed crebriori doſi aſſumebat. Inſuper quoque externe cataplaſma ex herba abſynthii, ſcordii, floribus chamomillæ, & ſemine cymini in vino coctis regioni hepatis applicare, idque refrigeratum crebrius iterare iuſſi. Et ſic binis menſibus elapſis, ſponte ſoluta alvo ingens excrementorum ſiccorum, cretacei coloris, per quatuor dies ſecedebat cumulus; vnde ſenſim paullatimque feces albæ reddebantur flavæ, color cutis naturalis cum appetitu redibat & æger, quæ Dei gratia erat, priſtinam recuperabat ſanitatem.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic caſus, quantum ægrotantium naturæ quoad uſum & operationem medicamentorum differre inter ſe ſoleant, ita prorſus, ut quæ aliis inſigniter conferunt, aliis mirum ſæpe noceant: quod quidem in morbis chronicis, ubi ventriculus eſt ſenſibilis magnaque vitioſorum humorum colluvie ſcatet, frequentius experiri mihi licuit. Cura in hoc ægrotante, quæ ſalibus & ſufficienti congrui potus uſu fuit peracta, omnino optimum tulit levamen, quod vicariam quaſi opem aquarum mineralium præſtitit. Externa vero cataplasmata & fotus in pertinacibus eiusmodi morbis ſanandis nunquam non obſervavi proficua & ſæpe cum præſentanea mali remiſſione uſurpata; ſiquidem non modo urina inde dilutior facta, ſed & fæces alvinæ in flavas mutatæ plenariam convaleſcentiæ ſpem pollicebantur, quum contra iisdem ſepoſitis morbus mox priſtinam induebat indolem. Scybala demum dura & cretaceæ conſiſtentiæ fuiſſe deiecta, meo quidem iudicio ab acido lymphæ gaſtricæ & ſucci pancreatici, ſub bilis defectu valde exſuperante, quo adſumta ex parte fuerunt coagulata, recte venit deducendum.

OBSERVATIO V.

Icterus paro. Femina quadraginta annos nata, ſucci ſanguinisque plena gravi

gravi per aliquot tempus mœrore, ob filii unici obitum, affecta in enormem incidit uteri hæmorrhagiam, qua sedata corripiebatur paroxysmo febrili, cum frigore artuumque rigore & vehementi vomitione stipato. Iungebatur simul altero die icterus, unde mox color cutis commutabatur in flavum, urinæ secedebant turbidæ & opacæ, stercora alba. Remittebat equidem per intervalla hoc malum; quoties tamen vel ob prægressam animi commotionem, vel ob intempestivum acidorum & lacticiniorum usum novi accedebant insultus febriles, protinus icterus cum omnibus revertebatur symptomatibus; donec tandem post multas iterationes sponte terminatus per anni spatium silebat. Tum vero inopinato eadem ludebatur fabula: siquidem præcedente febre cum vomitu & pungitivo in regione dorsali dolore auriginosus color in conspectum denuo prodibat, qui intra biduum quidem evanescebat, sed, quod notabile erat, singulis hebdomadibus circa diem solis, statum veluti tempus servando, recedens per integrum fere annum inhærebat pertinacissime. Hinc ego consultus thermas Carolinas, subiuncto subinde & interposito elixirii balsamici & pilularum balsamicarum usu, sub convenienti regimine bis in anno potandas suasi, tam exoptato cum successu, ut ægra inde feliciter restituta nunc a tetro malo libera degat.

xysmum febrilem excipiens.

EPICRISIS.

Illud maxime omnium in præfato casu debet animadverti, quod statis temporibus per annuum prope spatium, febrili horrore præcedente, icterus productus & paucorum intervallo dierum terminatus fuerit. Cuius quidem peculiaris effectus non adeo facilis videtur ratio. Nos tamen in genere genesin huius mali ita concipiendam arbitramur. Primo quidem omnium spastica ductuum biliariorum strictura, quæ naturale bilis ad duodenum iter impedit, vel prorsus sufflaminat, recte debet accusari; quæ si diutius durat sæpiusque recurrit, effici omnino solet, ut viscidiores atque terrestres bilis partes ob

moram invicem coëuntes primum in molliores, dein in duriores vasa bilifera obsidentes abeant concretiones, quas transfluens in hepate rursus secreta bilis continua partium viscosarum adpositione temporis successu adauget. Et quum hac ratione ipsa quoque bilis acrior evadit, non mirum est, si a sufficienti eiusdem in duodeno stato tempore collecta copia nova spasmis suggeritur materia; qui tanto facilius celeriusque, inverso canalium biliosorum motu, bilem in vasa lymphatica effundunt, quanto maior a subsistente intus tenaci materia vasorum adest angustatio. Ex qua proposita theoria liquido patere arbitror, ad talem spasmodicum crebriusque recurrentem icterum curandum nonnisi præsentissimæ efficaciæ remedia, quæ altius penetrando, humores crassos resolvunt, vasorum minimorum obstructiones abstergendo expediunt atque totum sanguinis per hepar circuitum restituunt, in usum esse vocanda. Ex omnibus vero vix ullum datur certius, & præstantius, quam thermæ Carolinæ, quæ sub convenienti diæta & interposito utilium medicamentorum usu potatæ ob sal, quod vehunt, abstersivum ad infarctus reserandos impurasque sordes per alvum & urinam eliminandas longe sunt aptissimæ. Vnde simul in propatulo esse iudico, cur, memorante CELSO *lib. III. cap. XXX.* ASCLEPIADES aquam salsam purgationis caussa in ictero curando per biduum bibere iusserit, atque vinum græcum salsum ad ventris solutionem conservandam commendaverit.

OBSERVATIO VI.

Icterus flavus in nigrum transmutatus lethalis.

Vir quidam quadragenarius, ob inordinatum vitæ genus multosque in Baccho & venere excessus iam longo abhinc tempore doloribus arthriticis & cardialgicis obnoxius incidit ab iracunda animi commotione in icterum, pessimis stipatum symptomatibus. Infestabant quippe per intervalla atrocissima circa dextrum ventriculi orificium atque pylorum tormina; iungebatur sudor frigidus, inappetentia, summaque inquietudo,

do, ſine celeriori tamen arteriarum pulſatione. Hinc in conſilium accerſebantur plures iique ſatis periti medici; neque vero prohibere poterant, quo minus hæc mala per ſatis longum tempus crebris reciderent acceſſionibus. Tandem aurigo ſenſim paullatimque declinabat in icterum nigrum. Ordinabat itaque medicus balneum per aliquot dies continuandum; quod vero quum fortaſſe adhiberetur calidius, tanta ſubinde morbus capiebat incrementa, ut æger longe truculentiora ventris tormina cum ſpasmo veſicæ, per noctem potiſſimum infeſtante, magnaque iſchuria & continuo deſidendi ſtimulo experiri deberet. Sequebatur hinc indies maior corporis extenuatio & ingens virium languor, qui demum cum extremorum refrigeratione ingraveſcens ægrum diuturniori vitæ uſura omnino privabat. Corpus ita exanimatum tradebatur mihi ſectioni, qua inſtituta nullam nec in partibus externis, neque internis reperiebam pinguedinem & admodum parcam ſanguinis in venis copiam. Inteſtina flatibus erant diſtenta bruniquecoloris; veſica urinaria naturali longe conſpiciebatur craſſior & punctis nigricantibus referta. Hepar exploratum ad tactum inveniebatur durum & colore ex flavo virideſcente imbutum; veſicula autem fellea nigra, humore viſcido inſtar picis nigræ repleta, ductus cyſticus prorſus anguſtatus. Denique duodenum cum dextro ventriculi orificio & inteſtino colo obſcure flavo colore tincta & exteriore parte corroſa videbantur.

EPICRISIS.

1) Icterum flavum, niſi provida excipiatur medicatione, in corporibus cacochymicis, ubi eximia ſuccorum eſt depravatio, perfacile in atrophiam transmigrare icterumque nigrum, utplurimum lethalem, compluribus proh! dolor exemplis evictum habeo. Progreſſu enim temporis, niſi bonus & laudabilis, ſed crudus potius & acidus ad ſanguinem transfertur ſuccus chyloſus, ex bile flava fit nigra & corroſiva, a qua

non modo coloris flavi in lividum mutatio, verum etiam acutissimi ventris dolores cum spasmo vesicæ admodum dolorifico iuncti debent derivari. Nihil autem profecto ad exacerbandam eiusmodi humorum acrimoniam est potentius, præter validius calidum, vel oretenus adsumtum vel exterius adplicatum. Hinc ego a balneis fervidius iusto adhibitis in icteritia nigra, præter effrenem ac lethalem gingivarum hæmorrhagiam, cuius supra mentionem fecimus, enormem quoque diarrhœam & in femina mictionem cruentam vidi productam.

2) Cystis fellea humore tenaci farta clare subindicat, quanta particularum in sanguine sulphurearum atque biliosarum a naturali crasi fuerit deflexio, quam veteres, licet observationibus minus suffulti non inepte atram, & multorum rebellium morborum caussam, dicere consueverunt. Nec dubitare licet, quin a bilis, in fellea cystide firmiter inclusæ, acriori & subtiliori parte, per poros transsudante & vicinas partes arrodente truculenta ista circa scrobiculum cordis pathemata speciatim fuerint concitata. De quo conferri possunt STALPARTVS *van der* WIEL *Cent. I. observ.* 47. TVLPIVS *obs. lib.* 2. *cap.* 27. & M. N. C. dec. I. ann. III. obs. 100.

OBSERVATIO VII.

Icterus chronicus sæpe recidivans.

Per littteras ante annum opem meam requisivit vir quidam Serenissimo Principi a consiliis, cuius uxor aurigine sæpius recurrente diu afflicta nullis hactenus remediis ad pristinam reduci sanitatem potuit. Ipsa autem quadraginta & duos annos nata, staturæ mediocris corporisque multo sanguine turgidi, vitæ sedentariæ & victui crassiori dedita illibatam semper præ se tulit valetudinem. Verum, elapso abhinc decennio, quum sub ipso mensium fluxu prægelida hieme aliquot milliarium iter conficiens corpus nimium refrigerasset, menstrua per uterum purgatio, quæ a primo eruptionis tempore semper recte se habuit, mirum quantum cœpit immutari, atque

que mox parcior, mox copiofior, mox per plures, mox per paucióres fecessit dies, nullumque fervando ordinem modo anticipavit, modo poftpofuit. Quare varia fuborta fuerunt pathemata, quibus ante biennium acceffit ipfa icterica paffio, quæ convenienti quidem remediorum ope remifit, fed poft anni dimidium denuo invafit & abhinc fingulis fere menfibus circa confuetum menftruum tempus inopinato rediit, absque ullis fui adventus indiciis. Noviffimam vero acceffionem hæc præcefferunt figna. Senfit ægra vehementes in dorfo & inter fcapulas dolores cum præcordiorum anxietate & alvi obftructione, in quam etiam extra paroxyfmum valde proclivis erat. Exceperunt vomitus, & tum flavus in univerfo corpore prodiit color. Ego igitur ut fatisfacerem mariti precibus, ad hocce malum præcavendum hac ufus fum medendi methodo. Primo omnium, ratione diætæ commendavi fufficientem corporis exercitationem & ut ægra, a cibis fumo induratis atque falitis abftinendo, iufcula cum radice graminis, cichorei, afparagi &c. cocta; pro potu vero ordinario decoctum radicis chinæ & farfaparillæ fedulo adfumeret. Dein ex medicamentis ad alvum apertam fervandam fuafi paffulas rhabarbarinas, interpofito falis noftri aperitivi ad drachmam unam ufu, alternis diebus capiendas. Tum inter epulas elixir noftrum vifcerale balfamicum & circa tempus, quo paroxyfmus invadere confuevit, elixir quoddam antifpasmodicum, quod liquorem anodynum mineralem, effentiam croci, caftorei & fuccini habebat, ter in die capiendum obtuli. Denique, ubi dolores urgerent cum fpasmis & flatibus, clysma emolliens & carminativum ano iniiciendum & circa inftantem menfium periodum pilulas noftras balfamicas alternis diebus fumendas curavi. Quibus benedicente Numine effectum eft, ut malum primo rarius accederet, & poftea a cura vernali cum fonte Selterano recte inftituta penitus ceffaret.

EPICRISIS.

Varia funt, quæ ex hoc cafu annotari merentur momenta, quorum potiffima recenfebimus: 1) egre-

1) Egregie docemur, feminas sub menstrua purgatione, a frigoris vehementia cohibita perfacile, nisi mox accommodata succurratur medicina, in statum valetudinarium coniici posse; ex quo difficulter admodum emergunt.

2) Intelligimus, ab irregulari mensium successu, concurrente simul ex diaetae vitio plethora, generari spasmos, qui naturalem bilis ad intestina cursum sufflaminando, icterum saepenumero producunt; & quum circa mensium tempus in eiusmodi subiectis semper solent esse vehementiores, non mirandum arbitror, cur tum temporis novae mali factae fuerint accessiones.

3) Confirmamur, morbos eiusmodi chronicos remediorum tam diaeteticorum quam pharmaceuticorum usu omnino vinci posse & superari, sed ut convenienti dosi, tempore & ordine adhibeantur necesse est.

OBSERVATIO. VIII.

Icterus febri biliosae iunctus.

Puer duodecim annorum, a largiori vuarum acidarum esu febre corripiebatur biliosa, cui adiungebatur icterus, cum tumore circa hepatis regionem subduro & ingenti praecordiorum anxietate ac inquietudine stipatus. Vrina simul reddebatur atramento similis & feces alvinae per integros tres dies secedebant nigrescentes. Hinc ego vocatus dedi pulveres absorbentes leniterque nitrosos, cum rhabarbaro mixtos, quos parva sed iterata dosi offerre iussi. Pro potu commendavi lac ebutyratum; & exterius dextro hypochondrii lateri apponendum suasi cataplasma supra descriptum; quorum remediorum usu egregie demum convaluit.

EPICRISIS.

Quae recensuimus mala iure meritoque a perversa vuarum comestione sunt deducenda. Nihil enim infantibus maiores creare molestias potest, quam fructus immaturi & acidi, in copia adsumti, eo quod non modo alvum adstrictiorem bilem-

lemque corrosivam reddunt, verum etiam chylum & lympham coagulando, visceribus sanguineis obstructiones inferunt, quae si in hepate contingunt, prona ad icterum via patet. Et hinc est, quod etiam ob pomorum acidorum usum icterum observaverit RHODIVS *Cent. III. observ. XIX.*

2) Ego quoque non raro icterum a vermibus vidi subnatum, concurrente simul febre vaga. Tum vero infusum rhabarbari cum passulis, interposito pulvere salino, ex tartaro vitriolato, nitro & cornu cervi usto egregiam commodat operam. Quodsi vero

3) icterus, sicut in nostro casu, febri iungitur & pulsuum adest celeritas cum siti orisque ardore, lac ebutyratum, praesertim mense Maii, praesentissimae est efficaciae, quod iam olim *Simon* PAVLLI *in botan. quatripart. pag.* 30. in tali casu summopere commendavit.

Plura de ictero exempla reperire licet in Respons. ac Consult. medicin. Tom. II. Sect. III. Casu XVII. XIX. LVII. & CXIX. Speciatim vero de doloribus & spasmis a calculo felleo ortis vid. Med. Systema. Tom. IV. P. II. Sect. II. Cap. III.

CAPVT XIII.

DE

CACHEXIA ET CHLOROSI.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

DE cachexia acturi in limine statim huius disquisitionis monendum esse ducimus, quod sub hac voce pravum & subtumidum corporis habitum, cum foedo cutis colore *Cachexiae definitio.*

(*Hoffm. Syst. T. IV. P. 4.*) Ccc lore

lore iunctum intelligamus; qui a vitiosi seri abundantia viscerumque tono deiecto oriundus singulas corporis functiones perturbat & labefactat insigniter.

§. II.

Signa essentialia.

Veræ & essentiales morbi cachectici notæ hæ sunt potissimæ : color cutis pallidus cum virore albicans & flavescens; corpus, paullo plenius & tumidius, tactu frigidum & molle adparens, neque minus infirmum & grave cum vacillatione crurum & anhelitu, præsertim sub adscensu scalarum difficili, pedum intumescentia ac inflatio, mentis torpor, animus deses, somnus gravis, palpebrarum intumescentia, pulsus tardus & mollis, urina alba & turbida.

§. III.

Historia morbi a Cæl. Aureliano tradita.

Equidem cachexiæ nomen HIPPOCRATI ignotum fuisse videtur; eiusdem tamen non adeo obscura mentio & expositio sub morbis lienis *lib. de intern. affection.* paragrapho 34. & 35. legitur. Omnium optime vero a CÆLIO AVRELIANO & ARETÆO specialibus & propriis signis hæc morbi species, cum subiunctis caussis, delineatur. Quare pretium erit operæ, quæ de iis prodiderunt, huc adponere. Primo CÆLIVS AVRELIANVS *lib. III. Cap. VI.* hæc profert: *Cachexia, sive malus corporis habitus nascitur intemperantia ægrotantis, vel curatione mala medicantis, aut post ægritudinem tardæ resumtionis caussa, item ex purgantibus sæpissime datis, vel ex saxea duritie hepatis, aut lienis; vel ex fluxu hæmorrhoidum longissimi temporis, item ex febribus longo tempore corpus afficientibus, aut materiæ purulentæ collectionibus, aut vomitu post vespertinos cibos, & his similibus. Est autem ipsa quoque passio sæpissime hydropis antecedens caussa aut macularum in superficie corporis; sequitur cachecticos pallor subalbidus, aliquando etiam plumbeus color, debilitate tardus ac piger corporis motus cum inflatione inani, aliquibus etiam ventris fluor cum febricula in plurimis latente, quæ circa vesperam magis augetur; pulsus cre-*

creber ac tensus, cibi fastidium & vini maior appetentia, urina fellea & extensio venarum.

§. IV.

Dein ARETÆVS *lib. I. cap. XVI.* hunc morbum ita describit: *Cachecticos sequitur corporis gravitas, pallor subinde repetens, venter flatibus refertus, oculi concavi, somni graves, torporem afferentes; stantibus pedes intumescunt. In ventre ac in omni corpore caloris imbecillitas est, ad omne opus abiectus & prostratus animus; sudor pruriginosus, tarde spiritum ducunt, arteriarum motus languidi, debiles ac frequentes sunt. Extrahitur morbus in multum tempus; intestinorum difficultas adest continua. Alimenti elaboratio ad coctionem pertinens debilis admodum atque invalida est. Labis huius caussæ sunt: hæmorrhoidum suppressio & consuetorum vomituum retentio & ab exercitationibus quies, & ab ingentibus laboribus otium.* *Ab Aretæo descripta.*

§. V.

Quem in genere cachexiam dicunt morbum, is in virginibus, quæ nondum menses expertæ sunt, aut si ipsi inordinati & parciores fluunt, chlorosis denominatur, itemque morbus virgineus & febris alba; de qua maxime agit HIPPOCRATES *libr. de virginum morbis*, nihilque aliud, quam cachexiæ species est, iisdem, quibus cachexia, signis sese prodens: Facies enim est pallida, interdum subflava, labiorum insolitus pallor, oculorum subsistentia, palpebrarum livor, ingens membrorum lassitudo, animi torpor, pedum frigus, gravitas & ad movendum inertia, adpetitus deiectio, cum nausea & vomitu, somnus turbulentus, pulsus languidior; urina citra colorem mingitur valde aquea in progressu turbida. Accedunt frequentissime, præsertim sub scalarum adscensu, respirandi difficultas, cordis tremor & palpitatio, intumescentia & inflatio pedum. Sæpius quoque iunguntur pathemata cardialgica cum intercurrentibus capitis doloribus & animi deliquiis. *Cachexia in virginibus dicitur chlorosis.*

§. VI.

Quod caussam nostri morbi eiusque accidentium proxi- *Caussa proxima.*

 mam

mam attinet, hæc ipsa quidem consistere videtur in nimia sanguinis impuri & humorum viscidorum ac minus spirituosorum abundantia, ob naturalem tonum, vigorem & robur partium solidarum, maximeque viscerum chylificationi, sanguificationi & depurationi inservientium valde labefactatum in corpore collecta. Etenim ob partium fibrosarum & vasculosarum atoniam lentior & tardior fit sanguinis circuitus, & hinc secretionum æque ac excretionum negotium saluberrimnm imminuitur; unde sordes excrementitiæ, viscidæ, biliosæ, salsæ & serosæ, quæ in hepatis & renum colatorio secerni & foras eiici debent, maxima ex parte retentæ impurum plane ac intemperatum reddunt sanguinis serum & succum nutritium. Temporis successu fibræ motrices illius subcutanei cribri æque suo naturali privantur robore; quare hæ sordes minus rite & feliciter per cutis colatorium colari possunt ac reiici; unde in corpore reticulari, cuticulam & cutim intercedente, a tincto sero pallidus, subviridis & flavescens color cum aliquali corporis intumescentia suboritur, ipsaque nutritio penitus depravatur. Et quoniam sub tam depravato sanguinis & humorum statu subtilissimum illud ac tenuissimum cerebri & nervorum fluidum, quod veteribus naturæ, recentioribus spirituum animalium nomine veniens fibris solidis vigorem & vim elasticam conciliat & functionibus quoque animalibus præest, non amplius a sanguine & lympha probe temperata & pura, sed multis aquosis, viscidis & vappidis contaminata sordibus nutritur ac sustentatur; consequens omnino est, ut illud ipsum insignem contrahat labem eiusque vis ac energia tam in animalium quam vitalium actionum negotio mirum quantum labascat & imminuatur. Vnde non mirum videri debet, si ingens corporis gravitas & languor, adpetitus prostratio, ad somnum & soporem proclivitas, animi tristitia sensuumque torpor simul iuncta infestant.

§. VII.

Caussæ medi- Ad tantam vero sanguinis & humorum dyscrasiam & quæ abhinc

abhinc proxime emergit, cachexiam maxime omnium viam pandit habitus, corporis a natura valde laxus & spongiosus, qui in fibrarum motricium mollitie, vasorum exilitate & copia tendinumque tenuitate consistit. Quare etiam sequiorem sexum præ virili omnesque eos, qui sanguineæ & phlegmaticæ sunt complexionis, præ aliis nostro morbo valde observamus obnoxios. Nam eiusmodi corporis status & habitus ad sanguinem & serum in maiori copia generandum admodum est idoneus; & quia sanguis in hisce subiectis circulatur tardius, evadit spissior, lentior & ad exiguos excretoriorum, maximeque hepatis canaliculos obstruendos magis aptus.

atæ sunt: habitus corporis spongiosus.

§. VIII.

Otiosum quoque vitæ genus & plenaria a laboribus consuetisque exercitationibus quies & remissio, non modo experientia, sed etiam ARETÆO *loc. cit.* teste, recte caussis adnumeratur procatarcticis, eo quod ad humorum copiam, impuritatem, tardiorem circulum, stagnationem viscerumque tam sanguificationi quam depurationi dicatorum obstructiones permultum confert. Quæ quidem mala eo magis incidunt, si maior ciborum, præsertim inflantium, viscidorum, bellariorum, acidorum & qui difficilius dissolvuntur, est adpetentia, quam natura debilis & viribus exhausta ferre, digerere & in utilem probeque temperatum succum chylosum potest convertere; unde ingens cruditatum acidarum aeque ac viscidarum est proventus, quæ dein primum impuritatis in massa humorum fundamentum existunt. Valet enim omnino commune illud proverbium: vitium primæ concoctionis, quæ fit in primis viis, non facile corrigitur in secunda, quæ in visceribus sanguificationi & depurationi inservientibus peragitur, multo minus in tertia, quæ actu nutritionis absolvitur.

Vita sedentaria & intemperantia in victu.

§. IX.

Potus quoque, circa quem varii committuntur errores,

Potus.

varie ad nostrum affectum tam in sexu sequiori quam nobiliori disponit. Feminæ enim utplurimum parum adsumunt potulentorum, ita ut sæpius vix semel intra unius diei dimensum bibant: per quotidianas autem, quæ in corpore fiunt, excretiones multum a massa sanguinis & humorum decedit fluidi; quod nisi restituitur, necessario humores evadunt spissiores & ad liberiorem per minima vascula circuitum minus apti; ad infarctus contra & oppilationes, quæ nostri mali caussa existunt, magis idonei. Nostro iam tempore largior potus Coffee nimis concentrati usus in sexu sequiori præcipua existit caussa chloroseos, præsertim quando feminæ, vitæ nimis otiosæ deditæ, & quæ adstrictioris sunt alvi; ipsum cum multo saccharo quotidie bibunt. Tali enim ratione spissior iam existens sanguis multis sulphureis, adustis & oleosis imbuitur particulis; quarum nisi sufficiens cum ipsa bile per hepatis ductus excretorios fit separatio, & qualitas & color lymphæ immutetur necesse est. Neque ex alio fonte derivanda videtur ratio, quod purpuræ scorbuticæ hac hominum ætate sint familiarissimæ. In sexu vero nobiliori peccatur quam maxime nimia potus spirituosi, vinosi & consistentioris cerevisiæ abundantia, utpote quæ non satis liquidos & tenues humores reddunt vitales, sed potius, eorum coagulum inducendo, ad nostrum morbum permultum conferunt momenti.

§. X.

Aeris intemperies.

Neque minorem in nostro malo ingenerando obtinet potentiam prava aeris, maximeque frigida & humida intemperies, dum externam corporis superficiem aut constringendo aut relaxando salutare transpirationis negotium prohibet, adeoque ad humorum impuritatem coacervandam plurimum valet. Hinc etiam observamus, sub atmosphæra nebulosa & turbida diutius persistente & ventis simul ex occidente flantibus, itemque tempore vernali & autumnali, aut si quis in locis valde humidis, paludosis humilioribusque conclavibus commoretur, vel dormiat, frequentem morbi cachectici esse proventum.

§. XI.

§. XI.

Aditum quoque ad nostri affectus genesin animi faciunt pathemata, quarum ea est vis atque potentia, ut proxime in partes nervosas, maxime omnium vero in ventriculum & universum intestinorum canalem mere nervosum & membranaceum agendo, motum harum partium peristalticum functionemque naturalem valde imminuant & labefactent. Nocent vero quam maxime & ad invehendam cachexiam & chlorosin admodum disponunt gravis terror, diuturnus mœror & suppressa iracundia, eo quod excretiones sanguinis criticas per menses ac hæmorrhoides vel nimis augent, vel retardant & cohibent. *Animi pathemata.*

§. XII.

Enim vero, & certa ac frequens observatio, & probatissimorum Medicorum auctoritas confirmat, quod nimis imminutæ alias salutares & criticæ sanguinis superflui per uterum & anum expurgationes non modo cachexiæ & in feminis chloroseos, verum etiam aliarum gravissimarum & pæne incurabilium passionum præcipuæ caussæ existant. Nam quandocunque sanguis consuetum exitum per ordinarias has vias, vel ob spasmos, vel ob nimium crassorum humorum infarctum non habet, stagnat, vitiatur, corrumpitur & ad vasa regurgitat maiora & viscera; quorum tonum, ac functionem vitiando varia & gravia pathemata in remotis etiam partibus sæpius excitat. Morbus ille, virgineus qui indigitatur & circa pubertatis tempus virgines viro iam maturas frequenter infestat, unice ab impedita hac expurgatione sua mutuatur incunabula. Id quod per pulchre explicat *Joannes* LANGIVS *in Epist. medicin. lib. I. ep. XXI.* his verbis: *id temporis natura duce sanguis menstruus ad matricis loculos & venas ab hepate desluit: qui quum ob illarum angusta oscula, quæ nondum patuerunt, viscosis quoque & crudis humoribus obstructa & denique ob sanguinis crassitiem erumpere non possit: tum rursus per venæ ca-* *Sanguinis excretiones imminutæ.*

væ

væ maiorisque arteriæ propagines ad cor, hepar, diaphragma & præcordiorum venas regurgitat: capiti quoque bona pars impertitur & circa viscera accidentia gravia parit, dispnoeam, tremulum cordis palmum, hypochondriorum inflationem, stomachi fastidium, cardialgiam. Sed eadem mala non tantum virgines & iuvenculas, sed & coniugatas, quin imo seniores eo corripiunt tempore, quo fluxus mensium secundum naturæ ordinem solet cessare, vel ubi ille ex quacunque alia caussa fuerit sufflaminatus. Nec dissimili ratione in sexu nobiliori consuetus hæmorrhoidalis fluxus suppressus, qui robur ac tonum partium deiiciendo, vasa pravorum succorum copia implet, ad affectum cachecticum concurrit.

§. XIII.

Sanguinis oxcretiones nimiæ;

Verum enim vero, nihil quoque frequentius evenit, quam ut post enormes & fere incompescibiles, sive per uterum sive per venas sedis hæmorrhagias, nec non per graves vulnerationes, chronici & rigidi sic dicti valdeque pertinaces morbi, quales sunt cachexia, leucophlegmatia, anasarca, œdemata pedum, vel etiam atrophia, cum summo virium languore, enascantur. Sicut enim omnes partium functiones, ubi secundum naturæ ordinem fieri debent, a convenienti sanguinis probe temperati copia eiusque libero per omnes canales progressu & circulo sustentantur, & inde robur ac vigorem suum accipiunt: ita necesse est, ut, exhausto pæne vitali eiusmodi fluido, ingens partium & viscerum fiat imbecillitas, & ingens functionum præstandarum læsio ac imminutio. Maxime omnium vero ventriculus cum adnexo intestinorum canali suos patitur manes, quippe cuius atonia & imbecillitas imminutam quoque concoctionem & ob corrupta alimenta multas parit cruditates, quæ in venas & habitum corporis transeuntes non modo vitiosam efficiunt nutritionem, sed & ipsa viscera sanguificationi humorumque depurationi dicata, ut sunt hepar, lien, renes, &c. insigniter lædunt, & quo minus munere suo rite fungi possint, prohibent. Accedit & illud, quod deficiente iusta sanguinis

guinis & humorum copia minima & capillaria vasa, maximeque ea, quæ tum secretioni utilium, tum excretioni inutilium succorum inserviunt, non aperta maneant, concidant & angustentur, adeoque longe magis suo defraudentur munere; unde ingens impuritatum origo.

§. XIV.

Nec aliam subesse puto rationem, quam nimiam boni & laudabilis sanguinis iacturam, quod ii potissimum, qui a longis morbis, maximeque a febribus & dysenteria nondum plenius convaluerunt, sed adhuc imbecilles plus ciborum ingerunt, quam languida ventriculi actio digerere potest & in bonum succum transmutare, cachexiæ admodum sint expositi. Quod mali, experientia teste & antiquissimis medicorum consentientibus, & illis frequentius evenit, qui per pravas & imprudentes morborum curationes, quales cum fortioribus purgantibus, vel etiam adstringentibus ad nimias hæmorrhagias, & paroxysmos febrium supprimendos instituere solent, nimis sunt debilitati. Etenim, pessimæ omnino indolis ista sunt medicamina, quæ vires, in quibus omnis naturæ energia residet, nimium exhauriunt. Et talem censum iure prope suo subeunt drastica evacuantia & quæ minimos tum inutilibus excernendis tum humoribus depurandis dicatos canales constringunt & obstipant remedia, quibus imperiti medici non modo nostrum affectum, sed & alios plures eosque lethales morbos accersunt sæpissime. *Morbi prægressi & perversæ curationes.*

§. XV.

Quoniam nostrum affectum cum aliis morbis multum intercedit affinitatis, operæ erit pretium, ut enodemus, in quantum illis accedat, in quantum discrepet. Primo itaque sciendum est, cachexiam a chlorosi & fluore albo quoad essentialem morbi indolem minus differre, sed tantum quoad sexum & subiectum, sive sedem caussæ, quæ in nobiliori sexu in ventriculo & hepate, in sequiori vero in his & utero simul quærenda est, ali- *Differentia cachexiæ ab aliis morbis.*

qua ex parte discrepare. Neque minorem cachexia cum cacochymia alit convenientiam; siquidem hæc æque ac illa ingentem impurorum humorum in vasis supponit præsentiam, tantum quod magis ab intemperantia & primæ digestionis vitio, quam a prava reliquorum viscerum naturalium constitutione enascatur; unde ex maiori cacochymiæ gradu, qui in nutritione depravata consistit, ad cachexiam demum fit transitus. Deinceps & illud probe observandum est, quod non omnis fœdus & pallidus faciei adspectus pro essentiali cachexiæ charactere haberi debeat, utpote qui ab omni graviori morbo sæpissime remanet, & vel ex collecta vitiosorum humorum in primis viis colluvie, vel ab iracundiæ affectu suppresso, vel a spasmo ventriculi oritur, sed convenientibus remediis facile cedit. Multum quoque cognationis cachexia habet cum ictero. In utroque enim affectu nutritio est depravata, faciei & cutis color luridus, virium languor, mentis torpor, viscerumque & ventriculi magna atonia & læsio; nihilo tamen minus in eo ponenda erit differentia, quod in ictero a sola bile ex biliferis ductibus, vel obstructis, vel spasmodice constrictis, per vasa lymphatica ad sanguinis massam regurgitante hæc mala originem sumant, quum contra in cachexia ventriculus, lien, hepar renesque simul graviter afficiantur, adeoque hæc gravior & rebellior sit, ita prorsus, ut, nisi curetur, in icterum nigrum transeat. Differt quoque affectus noster ab anasarca & leucophlegmatia, utpote in his maior partium inferiorum observatur inflatio atque durities & post impressionem digitorum foveæ relinquuntur; quod in cachexia, nisi iam proxime ad horum affectuum gradum accesserit, minus contingit. Neque dein negligenda est, quæ cachexiam & atrophiam intercedit differentia. Equidem in utroque morbo magna partium fluidarum peccat impuritas, viscerum atonia & nutritionis vitium; ast in atrophia corpus extenuatum indies magis magisque contabescit, & nulla prorsus adest nutritio, quæ tamen in nostro affectu vitiosa est & copiosior; unde corpus plerum-

rumque ampliorem habet molem. Denique etiam discrepat cachexia a scorbuto. Nam in omni quidem scorbuto est cachexia & vix reparabilis humorum dyscrasia, ex variis doloribus, exulcerationibus cutisque defœdationibus conspicua, quæ vero in cachexia nondum ad tantum pervenit gradum. Quodsi vero hæc iunguntur accidentia, dici solet cachexia scorbutica.

§. XVI.

Prognosis.

Quoad prognosin nostri mali id tenendum esse arbitror, quod cachectici pro varietate ætatis, temperamenti & vitæ generis multum omnino inter se discrepent, & pro maiori vel minori humorum viscerumque labe faciliorem vel difficiliorem recipiant sanationem. Ita, si ætatem respicimus, senes præ iuvenibus, eo quod ipsa senectus cachexiæ species est, nostro affectu longe gravius afficiuntur; imo non raro exinde in atrophiam & marasmum incidunt. Dein, quæ subito nascitur cachexia, uti fere ob intemperantiam pravamque ciborum digestionem post longos morbos evenit, facilius tollitur, quam quæ ex viscerum vitio hepatisque vel lienis scirrhosa obstructione paullatim succrescit. Hinc etiam ubi viridescens & in nigrum vergens color adparet, qui plerumque latentis viscerum læsionis, ob corruptæ bilis admixtionem, indicium præbet, maius periculum subest, quam ubi pallidus tantum color, qui solam phlegmatis abundantiam subindicat, cutim occupaverit. Præter hæc sciendum: quo diutius malum inhæsit, quo maior iungitur spirandi difficultas, hypochondriorum tensio atque durities, & quo magis vires labascunt, ut syncope quoque intercurrat, eo plus reformidandum esse periculi. Neque facilem curationem admittit, ubi ex hæmorrhoidum fluxu vel prægresso, vel sæpius recurrente malum fuerit subortum. Nullus insuper datur morbus, qui tam facile in hydropem tam anasarcam quam asciten, in atrophiam & ipsam quoque hecticam inclinat, quam ipsa cachexia, præsertim nisi mox ab initio convenientibus succurratur remediis. Chlorosis denique, si modo non negligitur, non

adeo periculosa est, neque ad longum tempus durat, sed vel matura mensium restitutione solvitur, vel in iuvenculis virginibus solo coniugio feliciter curatur. Mulieres vero, quæ diutius chlorosi laborarunt, aut steriles fiunt, aut morbosam ac debilem edunt prolem.

CVRATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

EXpositis itaque & pervestigatis nostri affectus caussis, ordinis postulat ratio, ut iisdem submovendis aptam & accommodatam inveniamus medendi methodum, quæ, nostra quidem sententia, sequentibus absolvitur indicationibus. Primo quidem eo respiciendum ducimus, ut sanguis & humores crudi, spissi & impuri corrigantur & per congrua emunctoria e corpore eiiciantur; horum vero loco subtilis chyli, sanguinis & humorum promoveatur generatio. Dein, ut reseratis viscerum minimorumque vasorum oppilationibus liber & æquabilis sanguinis per omnes corporis tam externas quam internas partes restituatur circuitus, & denique, ut nimis deiectus ventriculi & intestinorum viscerumque tonus roboretur.

§. II.

Quæ humorum correctioni & evacuationi inserviant?

Primum itaque, antequam ad humorum pravorum respiciatur correctionem, opera medico danda est, ut fontem præcludat, ex quo eiusmodi humoribus maius accedit incrementum. Fontem hunc constituit ventriculus cum adnexo intestinorum canale, ex quo cruditates prodeunt viscidæ, mucidæ, acidæ, quæ per incidentia digestiva corrigi & ad mobilitatem debent præparari, quo eo commodius possint eliminari. Huic scopo quam maxime commoda sunt salia sic dicta neutra, cuius generis sunt; tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, solutio oculorum cancri cum succo citri, terra foliata tartari, sal polychrestum, sal Carolinarum, Egranarum, tartarus tartari-

tarisatus, sal absynthii, quæ cum sufficienti aquae vehiculo soluta oportet exhibere. Hæc quippe si repetita, vel maiori præbentur dosi, præter effectum incidentem & resolventem, alvum quoque movent & sordes efficaciter educunt. Quod si vero non suffecerint, post eiusmodi præparationem evacuantia subiungenda veniunt, quæ ex myrrha, gummi ammoniaco, extracto rhabarbari, absynthii, panchymagogi Crollii, cinnabari, succino & sale succini, sumtis ad drachmam dimidiam æqualibus partibus parantur. Ex scrupulo uno possunt formari pilulæ viginti, totidemque adsumi. Spectant huc etiam præ omnibus aliis nostræ pilulæ balsamicæ, quæ tonum & robur ventriculi labefactatum simul egregie restituunt & confortant; vel etiam in forma liquida infusum vinosum apparari potest ex radice pimpinellæ, armoraceæ, cichorei, rhabarbaro, agarico, corticibus aurantiorum recentibus, summitatibus centaurii minoris, cremore tartari & passulis minoribus, quod quotidie in aurora per dies decem sufficienti quantitate erit hauriendum. Neque minorem spondet efficaciam aqua Sedlicensis ad libram dimidiam cum syrupo florum persicorum, vel cichorei cum rhabarbaro, aut rosarum solutivo ad unciam unam alternis diebus per vices potata. Si vero alvi nimia est strictura, consultius est, per leniter evacuantem potionem mannatam, quam mannæ electæ unciæ duæ, cremoris tartari drachma una, rhabarbari & nitri purif. drachma dimidia, in aquæ fontanæ unciis octo soluta constituunt, sordes educere.

§. III.

Obstructiones quomodo reserandæ.

Expurgatis sic probe primis viis, operam navare oportet medicum, ut totam humorum massam puriorem & fluidiorem reddat, atque infarctos emunctoriorum canaliculos aperiat, quo eo melior sanguinis & seri fiat depuratio. Cui scopo obtinendo inserviunt decocta, ex radice sarsaparill. chinæ, scorzoneræ, cichorei, rasura ligni sassafras & cinnamomo parata, quæ dilutiora potui ordinario possunt dari, concentrata vero mane in lecto ad perspirationem liberiorem promo-

vendam adſumi. Iuvabit quoque interdum mane in lecto ſudorem exſpectare, qui elicitur, ſi eſſentia ſuccini & pimpinell. cum tinctura antimon. & liquore cornu cervi æquali pondere ſumta ad quadraginta guttas ex decocto calido propinatur. Nec incongruum erit, pro re nata ad diureſin ciendam tincturæ tartari drachmam unam cum decocto interponere.

§. IV.

Ventriculi habenda eſt ratio.

Maxime omnium vero ventriculi habenda eſt ratio, cuius tono roborando aptiſſima ſunt elixiria ſic dicta ſtomachica; quæ inter eminent, elixir Michaelis ſtomachale in B. Parentis mei theſauro pharmaceutico deſcriptum, noſtrum balſamicum in notis ad Poterium propoſitum, ſal volatile oleoſum cum tinctura tartari remixtum, elixir ſtomachale ex eſſent. gentian. rubr. & corticum aurant. recentium, nec non elixir balſamicum ex extracto centaur. min. cardui bened. abſynth. gentian. myrrha, ſuccino, croco, corticibus aurantiorum recent. ſine menſtruo ſpirituoſo cum tenui ſalis tartari lixivio paratum. Quæ medicamenta, maxime ſi inter epulas, vel ſtatim a cibis ſumtis offeruntur, non modo ad alimentorum digeſtionem blandamque chyli ſpirituaſcentiam conciliandam, verum etiam ad naturalem & balſamicam humorum temperiem reſtituendam viſcerumque tonum roborandum, magnæ miræque ſunt efficaciæ; ſed ut paullo diuturnior uſus accedat, neceſſe eſt.

§. V.

Aquarum mineralium uſus.

Quodſi hiſce remediis morbus rebellis cedere nolit, ad aquas minerales, quarum eximius in cachexia tam virili quam feminina uſus eſt, deveniendum erit. Omnibus tamen hoc fine longe præferendas eſſe puto acidulas Pyrmontanas; quibus ego non ſemel ſed ſæpius chloroſin, ex menſium obſtructione enatam, in corporibus etiam adſpectu tenerioribus curatam novi. Eiusdem cum hiſce virtutis ſunt fontes Spadani, utpote ambo ſubtiliſſimo martiali elemento imbuti non modo ſpiſſos humores fluxiles & mobiles reddunt, atque obſtructos emun-

emunctoriorum meatus referant, sed & tonum ac robur viscerum augendo, sanguinis per universum corpus circuitum egregie promovent.

§. VI.

Præter iam recensitas aquas medicatas, martiali principio turgidas, alia quoque medicamenta martialia cum salinis & balsamicis maritata commodeque exhibita non inepte pro specificis & efficacissimis ad cachexiam & chlorosin sanandam habentur remediis. Vtut vero variæ prostent martis compositiones chymicæ æque ac pharmaceuticæ, nulla tamen magis se mihi commendare videtur, quam crocus eius subtilissimus, qui non ex chalybis, sed solius ferri, quod copiosius phlogiston recondit, cruda limatura, aqua pluviali consperfa & calori solari exposita conficitur. Præstat tamen hoc medicamentum cum aliis accommodatis remediis permiscere. Hinc ego radicem pimpinellæ, ari, cinnamomum acutum, sal tartari & saccharum, quæ insignem in humoribus incidendis præstant effectum, adiicere solitus sum, tam felici eventu, ut inde virgines, quæ chlorosi cum enormi capitis dolore aliisque symptomatibus stipata diu laborarunt, feliciter restitutas viderim. In forma liquida tincturæ martis pomata, cydoniata & cum succo citri parata, præsertim vero Zwölfferiana reliquis omnibus palmam præripiunt. Egregie tamen horum medicaminum intenditur efficacia, si cum sufficienti decocti supra descripti quantitate, vel etiam cum iusculis, quibus radices aperitivæ graminis, cichorei, petroselini, asparagi, fœniculi &c. incocta fuerunt, exhibentur. *Martialium usus.*

CAVTELÆ.

§. I.

SI ullo in morbo, certe in cachexia apprime necessarium est, ut, quam primum fieri potest, malo occurratur; alias gravis metus est, ne, si curatio tardior accedat, in atrophiam, scor- *Cautelæ circa V. Sionem in cachexia ab excretio-*

nibus sanguineis suppressis. scorbutum & hydropem æger præcipitetur. Quodsi igitur cachexia ob consuetam sanguinis excretionem suppressam corpus occupavit, operam dare medicum oportet, ut ipsa commodis remediis revocetur. Quo fine, nisi vires ex longiori mali persistentia enervatæ id prohibent, venam secare sanguinemque in parciori quantitate, sed iteratis vicibus, e. g. per triduum, detrahere iuvabit. Quod auxilii genus iam olim ab HIPPOCRATE *in lib. de morb. mulier. §. 3.* commendatur, & iis potissimum saluti est, quibus solennis per uterum purgatio deficit. Inimicissima contra iis est venæsectio, qui mole vitiosorum humorum turgidi parum sanguinis intra venas fovent.

§. II.

Circa usum thermarum Carolinarum. Præter dictam venæ sectionem prudenter institutam corporisque purgationem in cachexia ex mensium vel hæmorrhoidum obstructione suborta magna quoque vis residet in thermis Carolinis, quarum convenienti interno usu talismodi excretiones diu suppressas ego revocatas novi. Sed cavendum ab illis est, ubi morbus ex nimio hæmorrhoidum vel mensium profluvio originem traxit.

§. III.

Circa balnea Sanguine in mensibus suppressis decenter detracto viscerumque obstructionibus per aquas minerales vel medicamina martialia remotis, fluxus nonnunquam sponte sequitur. Quod vero sin minus evenit, necesse est, ut ægræ per horæ circiter spatium immittantur balneo tepidiori, quod ex herba matricariæ, melissæ, artemisiæ, pulegii, sabinæ, floribus chamomill. roman. salviæ, baccis lauri &c. apparatum ad stagnantes humores dissolvendos, mucidamque & tenacem seri materiam per uteri ostiola expurgandam sæpius deprehendi utilissimum.

§. IV.

Circa medicamenta validiora. Cachectici nunquam violentis tractandi sunt medicamentis; quem in finem sedulo fugienda sunt omnia validiora purgantia, sudorifera & balnea quoque calidiora, per quæ sæpe perni-

perniciosæ pravorum humorum ad nobiliores partes fiunt metastases.

§. V.

Quoad modum utendi martialibus scire licet, quod 1) eorum efficacia per sufficientem corporis motum & exercitationem debeat promoveri 2) cura ad dies decem & quindecim ita continuari, ut tertio vel quarto die lene purgans remedium, uti sunt passulæ rhabarbarinæ interponatur, 3) quod sufficiens & diluens potus cum exacto vitæ victusque regimine simul in usum vocatur. *Circa martialia.*

§. VI.

Observavimus una cum HIPPOCRATE & PLATERO *in praxi* cap. XIV. virginibus pallidis ac morbosis, si nubant & viris iungantur, interdum prima nocte menses fuisse eruptos & in ordinem redactos, cum colore vivido & insigni incolumitate subsequuta; quapropter matrimonium ceu summum in hoc casu remedium commendare licebit. *Coniugii vis in sananda chlorosi.*

§. VII.

Pedes frigidi & tumidi in hoc morbo probe tecti & in moderato calore sunt servandi. Involvantur quoque linteis arcte constrictis, ut laxitas emendetur & promtior humorum ad cor fiat recursus. Quodsi vero nimium intumescunt, sacculi calidi ex milio, furfuribus & sale confecti sunt imponendi. Circa pediluvia notandum, quod ipsa locum non habeant, ubi tumor iam invaluit, sed tum præter iam dicta rectius adhibentur frictiones cum linteis asperioribus calidis instituendæ. *Cautela circa tumores pedum.*

§. VIII.

Quod denique diætam tam præservatoriam attinet quam curatoriam, aer frigido-humidus, nec non conclavia paullo decliviora, vaporosis humoribus repleta, pro somno capiendo sunt infensissima. Inter cibos autem eos potissimum, qui difficilius solvuntur, quales sunt fructus horæi, acidi, lacticinia &c. *Diætæ ratio.*

omni vitare modo oportet. Nocet quoque aqua sola pro potu sumta, quam ideo vino bonæ notæ Rhenano & Mosellano diluere præstat. In genere vero notandum, quod cachexiæ morbus a nimia ciborum comestorum copia sæpius oriatur & sustentetur; quare abstinentia & cura per inediam omnium pharmacorum vim in tali casu superat longissime.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Cachexia a diuturno mœrore.

VIr sacerdotali munere fungens, temperamenti sanguinei corporisque habitus spongiosi, victui crassiori & cerevisiæ consistentioris potui adsuetus, per viginti annorum decursum singulis fere mensibus cum euphoria cruentas habuit sedes. At quum duobus abhinc annis ob detestandum filiæ patratum stuprum diuturno affectus fuerat cum tacita iracundia mœrore, salutaris hæc excretio hæmorrhoidalis sensim sensimque imminutior facta penitus demum substitit; unde appetentia ciborum periit, facies antea florida mutata fuit in flavescentem & flaccidam, pedes intumuerunt, difficiliusque nunc respirare cœpit. Consuluit itaque rei pharmaceuticæ peritum, qui vinum laxans singulis diebus mane per mensem & ultra bibendum obtulit, a quo sex septemve vicibus quotidie alvum deposuit. Potui ptisanam, & ex cibis sola iuscula avenacea in largiori copia haurienda commendavit, nec irrito effectu; utpote non modo tumor pedum cum reliquis symptomatibus ex voto remisit, verum etiam respiratio facilior inde facta fuit: nisi quod consuetus hæmorrhoidum fluxus in ordinem nondum redierit. Non multo post derepente æger in vehementes circa regionem lumbarem incidit dolores, cum urinæ multo salubo refertæ secessione junctos, qui usque dum sæpius recurrendo misere nostrum cruciarunt. Ante anni vero quadrantem tumor utrumque pedem, maximeque sinistrum cum difficiliori anhelitu denuo occupabat: flatus simul sinistrum hypochondrii latus mirum distendebant & sæpius calculosæ

culosæ concretiones, præcipue post esum unius alteriusve taleoli raphani rusticani sale conditi, cum urina excernebantur. Ego igitur consultus, quum vasa sanguine admodum turgida deprehenderem, ob pedes nimium tumidos venam in brachio secandam & loco cerevisiæ crassioris ptisanam ex hordeo, rasura cornu cervi & corticibus citri bibendam suasi. Dein singulis diebus mane salis aperitivi, ex polychresto thermarum Carolinarum & nitri crystallisati æquali portione compositi drachmam unam in libra dimidia aquæ solvendam dedi tenueque iusculum superbibere, & alternis diebus circa horam decubitus pilularum nostrarum balsamicarum no. X. devorare iussi. Denique ad flatus discutiendos essentiam corticum aurant. liquori anodyno nuptam cum elixirio viscerali alternatim in prandio sumendam obtuli, esum raphani rusticani interdixi ipsumque potius plantis pedum imponendum commendavi. Et sic intra mensis spatium, remittentibus sensim symptomatibus, fluxus hæmorrhoidum rediit saluberrimus, & iam melius æger habere coepit.

EPICRISIS.

Dilucide omnino ex præfata morbi historia adparet, quantam in universa motuum & functionum naturalium oeconomia pervertenda gravique & chronico morbo per fluxus critici suppressionem arcessendo gravior & diutius inhærens animi affectus obtineat potentiam. Deinceps utut a vino laxante singulis diebus per mensem cum abstinentia adhibito status cachecticus fuerit sublatus, mirum tamen non est, hunc non ita multo post rediisse, quum hæmorrhoidalis fluxus, a quo originem ipse traxit, nondum in ordinem fuerit redactus. Symptomatum complicatorum, me quidem iudice, talis reddenda erit ratio: a suppressis hæmorrhoidibus ingens in intestinis crassis suborta est inflatio, quæ vasa iliaca & emulgentia simul comprimendo, tum pedum intumescentiæ tum calculorum in renibus concretioni materiam & occasionem præbuit largissi-

gissimam. In curatione mali prudenter adornanda eo præcipue respiciendum duximus, ut liberior sanguinis per intestina & vasa adiacentia compressa restituatur circuitus; quo scopo non modo venam, ob pedes tumidos, in brachio tundendam, verum etiam reliqua commendavi medicamina.

OBSERVATIO II.

Cachexia ab inordinata vita & gravi mœrore.

Vir generosissimus, aliquot supra quinquaginta annos natus, fluxum hæmorrhoidalem nunquam expertus, in aula per plures annos strenuis vini, non optimæ semper notæ, interfuit compotationibus corpusque subinde venando sub varia tempestatis mutatione multum fatigavit; sed nihilominus, admissa bis in anno venæ sectione, bene habuit. Ante annuum vero tempus, quum Principis excideret clementia, animum mox totum mœrori dedit; unde appetitus sequuta est prostratio, cum anxio circa scrobiculum cordis dolore acriter sæpius convellente. Iungebatur dein corporis macies & difficilis, præcipue sub adscensu scalarum, respiratio, molestæ hypochondriorum inflationes cum virium insigni decremento, colore faciei lurido & aliquali pedum intumescentia. Pulsus diurno tempore ferebatur tardus ac debilis, nunquam tamen intermittens, & circa vesperam paullo celerior cum levioribus æstus interni indiciis. Hinc ego consultus suasi, ut bis de die elixirium viscerale, liquori anodyno nuptum, & ante decubitum sal nostrum aperitivum & temperans adsumeretur. Loco potus Theæ mane bibendum commendavi infusum theiforme; & quum pro potu decoctum ventriculus non ferre videretur, potum cerevisiæ Lœbeginensis permisi. Denique cataplasma ex floribus chamomill. roman. macis & caryophyllis aromaticis in vino coctis, regioni stomachi sæpius tepide adplicandum & pedes tumidos furfuribus triticeis calefactis crebrius immittendos iussi, tam salutari effectu, ut intra trium mensium decursum maior convalescentiæ spes appareret; siquidem pedes sub continuo madore & larga muci crassi ac viscidi per urinam secessione sensim sensimque detumescebant

bant, appetitus erat vegetior, respiratio facilior, somnusque & pulsus magis naturalis. Ceterum circa hanc morbi historiam probe notari meretur, quod per præteritam hiemem generosiss. ægrotus multis vexatus fuerit catarrhalibus ad pectus defluxionibus, suffocationem non raro minitantibus, præsertim quum Medicus ordinarius in tali paroxysmo venam in brachio secandam iusserit. Exspiravit tamen præfocationis metus a frequentiori clysterum in anum iniectione.

EPICRISIS.

Viri huius generosissimi aulici valde inordinatum vitæ genus a longo inde tempore mihi perspectum sæpiusque æstimanti admirationi fuit, quod a morbosa afflictione liber tamdiu permanserit; attamen quum ab ineunte fere ætate eidem adsueverit, consuetudo in alteram quasi naturam videtur conversa. Nota enim mihi sunt perplura eiusmodi exempla, ubi viri aulæ innutriti, sine notabili sanitatis detrimento diu vitam egerunt incolumem, donec tandem ob infestum fortunæ casum diuturno mœrore vel graviori animi perturbatione affecti, tota natura simul & semel cum omnibus functionibus succumbente, confestim in statum cachecticum vix ulla medicina reparabilem coniecti sunt: ut usque eo clare pateat, quantam animi pathemata habeant potentiam, cacochymiam vitiosam diu latentem in actum deducendi, & in pessimum valetudinis statum convertendi. Curationem quod attinet, quum in nostro ægroto ætate non adeo multum provecto propter continuam corporis exercitationem nec duritiem, vel firmiorem in visceribus obstructionem, nec polyposam in maioribus ramis concretionem suspicarer, ipsumque corpus non adeo pingue sed bene transpirabile deprehenderem, convalescentiæ spem promisi, si modo vir generosiss. per aliquot menses strictam cum patientia & obedientia diætam servare accommodatisque uti vellet remediis. Nec conceptam spem fefellit eventus; siquidem sub critica materiæ viscidæ per urinam

evacnatione, quæ in ſtatu cachectico-hydropico ſemper boni eſt ominis, ſymptomata remiſerunt, & æger ſucceſſu temporis integræ ſanitati fuit reſtitutus.

OBSERVATIO. III.

Cachexia deſperata ab inordinata diæta.

Vir in quadrageſimo ætatis anno conſtitutus, temperamenti ſanguineo-phlegmatici, texturæ firmioris, qui a primis iuventutis annis commeſſationibus & poculis diligenter interfuit, maximeque ſpiritum vini magna in copia hauſit; vix ephebus factus copulam iniit coniugalem veneremque ſtrenue exercuit, nihilominus præter ventriculi flatulentiam & febriles inſultus incommoda valetudinis nulla unquam ſenſit. Ante aliquod vero tempus diuturniori afflictus mœrore ſubito incurrit difficilem reſpirationem cum magna virium iactura, pedumque ſenſim intumeſcentium vacillatione. Succedit ſubtumidus habitus, faciei pallor, & æſtus circa veſperam volaticus, cum inſigni oris ariditate & ſiti ſtipatus. Præter hæc continui adſunt vomendi conatus ipſique vomitus, quibus tam eſculenta, quam potulenta reiicere debet: alvus eſt aperta, ſed flatibus diſtenta, urina ſecedit pauca & rubra, ſedimentum deponens ſat copioſum. Ego ſub tam confuſo rerum ſtatu de recuperanda valetudine plane deſperavi; ut tamen æger levamen quoddam acciperet & ad aliquod adhuc tempus vivus ſervetur, ab uſu medicamentorum abſtinere, aerem mutare, & moderata diæta cum animi tranquillitate uti commendavi.

EPICRISIS.

Hanc morbi hiſtoriam eo potiſſimum fine hic inſerere placet, ut dilucide appareat, qua ratione per inordinatum vitæ genus natura debilitari & ad graves morbos, qui non ſtatim ſe exſerunt, ſed ſuccedentibus demum annis, præſertim graviori animi affectu accedente emergunt, diſponi poſſe. Deinceps ſciendum, ſub tali corrupto morbi ſtatu tantaque naturæ imbecillitate vix ullam medicamentis, etiam præſtantioribus,

ribus, supeſſe locum, ſed omne, quod medicus tentare & efficere poteſt, id temperatis & lenioribus diæteticis debere perfici, quippe quæ optimum eiusmodi ægrotantibus dant levamentum. Graviter itaque errant ii medici, qui adverſus tam ſonticum morbum multis & validioribus remediis pugnandum eſſe ſibi perſuadent.

OBSERVATIO IV.

Cachexia a male curata quartana lethalis.

Vir generoſus, quinquaginta & aliquot annorum, conſtitutionis ſanguineo-phlegmaticæ animique tranquillioris, lucubrationibus cum vita ſedentaria iunctis admodum deditus & inde a multis iam annis defluxionibus catarrhalibus & rheumatismis cum latente febricula obnoxius, incidit autumnali tempore in febrem quartanam, quæ poſt ſex ſeptemve acceſſiones electuario quodam ex china china confecto diſcuſſa, ſed poſt aliquot tempus bis reverſa eodem medicamento promte debellata fuit. In huius vero locum ſucceſſit corporis totius languor, appetitus proſtratio, ingens a ſumtis cibis præcordiorum compreſſio, ſomnus paucus ac turbulentus & inſigne virium decrementum; quibus demum ſupervenit cum palpitatione cordis & pulſu intermittente dyſpnœa, ſub corporis motione & adſcenſu ſcalarum moleſtiſſima, nec non pedum intumeſcentia. Quum itaque uxor anxie meum efflagitaret auxilium, ego morbi cauſſa, quam præcedentem quartanam eſſe augurabar, & ægrotantis natura probe perſpecta, difficilem mox curatu morbum iudicavi; ſuaſi tamen, ut præparato prius bene corpore fontes Egranos tepefactos cum congruis tam roborantibus viſceralibus, quam laxantibus medicamentis biberet, ob aeris mutationem peregrinationem inſtitueret &, quam rarius antea adhibuerat, ſanguinis detractionem, ſingulis anni quadrantibus admitteret. Sed hiſce minus rite obſervatis, quum alius medicus ſine horum remediorum ope levamen promitteret, æger non multo poſt in peiorem ſtatum coniectus,

iectus, viribus decrescentibus & lipothymiis subinde intercurrentibus, demum succubuit.

EPICRISIS.

Medicamenta febrifuga, quæ inter merito cortex Peruvianus primas tenet, si minus circumspecte sed intempestive, non attenta ægrotantis natura morbique caussa, nec iusta temporis, ordinis ac doseos ratione habita propinantur, in pessimum valetudinis statum, & iuniores quidem in hypochondriacum, provectiores in cachecticum & hydropicum affectum facile posse coniicere, ego compluribus testari possum exemplis. Hæc quippe medicamina, quæ adstringendo potissimum vim suam exserunt, segnioris naturæ subiectis, præsertim in quartana ante sufficientem caussæ morbificæ correctionem oblata, minimos viscerum meatus, qui sanguinis & seri depurationi serviunt, occludendo, visceribus non modo vitiosam inferunt labem, sed & naturalem humorum crasin penitus deturbant, ut subito inde, nisi cito succurratur remediis, irreparabilis status cachecticus in scenam prodeat. In hoc nostro casu suspecta mihi fuit cordis palpitatio, pulsuumque intermissio cum respirandi difficultate, sub paullo validiori corporis motu ingravescens; quæ symptomata concretionis polyposæ indicium mihi sæpius dederunt certissimum; unde etiam prognosticon non adeo auspicatum circa hunc affectum proferre potui.

OBSERVATIO V.

Desperata cachexia a duplici caussa oborta.

Vir triginta annorum, laxioris & pinguioris corporis habitus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, qui hactenus crudo victui largiorique cerevisiæ crassioris potui adsuetus vitam egit sedentariam; autumnali quondam tempore, quum sub frigidiori aere nudo capite diutius stetisset, febre corripiebatur continua, in qua ob urgentem sitim & aquam & cerevisiam secundariam magna bibebat copia. Convalescebat quidem,

dem, ſed poſt aliquot hebdomades afficiebatur profluvio ſanguinis ex utraque nare valde immodico & per duodecim fere horas durante. Adhibebantur venæ ſectio & alia hoc fine utiliſſima remedia, ſed ſine effectu; donec tandem, ſuperveniente lipothymia fluxus ſponte ceſſabat. At vero brevi poſt facies antea rubicunda & florida ſuffundebatur pallore, oculi apparebant concavi, pedes ſemper frigidi & ſubtumidi a tactu digitorum retinebant foveam, appetitus cum viribus mirum languebat & difficilis ſub levi motu aderat reſpiratio; quæ mala æger expugnaturus meam requirebat opem.

EPICRISIS CVM CVRATIONE.

Ex variis ſubinde cauſſis ſtatum enaſci cachecticum, attenta obſervatione & experientia abunde ſatis intelligimus. Equidem principalis & proxima huius mali cauſſa in vigore & robore ſolidorum, quo circulantur & depurantur fluida, deperdito conſiſtit; attamen quæ huic principaliori progignendæ ſerviunt mediatæ & occaſionales cauſſæ non unius eiusdemque ſunt generis. In noſtro caſu vires ſolidarum partium deſtruxiſſe videtur tum potus in febre & extra ipſam immodice adſumtus, tum nimia ſanguinis per effrenem hæmorrhagiam amiſſio. Non ſemel enim ſed ſæpius experiri mihi licuit, homines phlegmaticos & obeſiores, qui ſtrenui ſunt potatores, in hæmorrhagias & quandoque etiam in paralyticos affectus longe incurrere facilius, quam quidem eos, qui calidioris & ſiccioris ſunt temperaturæ, vix aliam ob rationem, quam quod a nimia ſeri copia facile infarctus fiunt viſcerum ſanguineorum, qui liberiorem ſanguinis circuitum intercipiendo, eiusmodi congeſtiones & metaſtaſes ſanguineas efficiunt. Et inde quoque fieri obſervamus, ut procera eiusmodi ſubiecta a nimia ciborum & cereviſiæ ingurgitatione progreſſu temporis macie valde extenuentur & demum ſub plenaria virium & adpetitus proſtratione in atrophi-

am lethalem incidant. Si curationem respicimus, frustranea omnis est medicina, nisi in tempore hi heluones sibi temperant Optimam tamen locant operam rhabarbarina & elixiria blanda stomachica, digestionem roborantia, quorum compositionem iam supra in ipsa curativa methodo docuimus.

OBSERVATIO. VI.

Chlorosis a suppressione mensium.

Duodeviginti annos nata virgo generosa, cui ante biennium exire primum recto ordine cœperunt menstrua, sed non multo post, quum iterato fluxu panem butyraceum calidum lacque frigidum adsumsisset, substiterunt, varias abhinc incurrit rectæ valetudinis læsiones; quales potissimum sunt, pedum gravitas, movendi impotentia, dolor circa præcordia post sumtum cibum pressorius & constringens, tantaque spirandi difficultas, ut vix per scalas adscendere valeret. Alvus præterea est adstrictior & flatibus, sinistrum præcipue latus distendentibus, turgida, facies pallida, pedes sunt tumidi & gelidissimi, pulsus arteriarum in manibus debiles, circa collum contra vehementiores; coniunctis simul per intervalla capitis doloribus atrocissimis. Vt igitur promoveretur, quæ usque huc suppressa fuerat mensium fluxio, adhibita quidem sunt, cum repetitis in pede venæsectionibus, medicamina varii generis euporista, sed nullum ab omnibus misera tulit levamen. Neque ferre poterat pediluvia, quamvis temperatiora; quippe quorum usum mox cordis palpitatio, & leviuscula animi defectio insequi videbatur. Quare ut tandem a tantis liberetur malis, meum ægrotantis mater imploravit auxilium, & ut curam vernalem præscriberem vehementer a me petiit. Ego itaque suasor fui, ut primo omnium pedes ægra in perpetuo servaret calore & præmissis eorundem cum panno asperiori frictionibus, e vena tusa sex minimum cruoris uncias emitteret; post hæc vero per decem dies singulo mane hauriat nodulum, talis conpositionis: Rec. rad. Zedoariæ, aristo-

aristoloch: rotundæ, vincetoxici, ana unciam dimidiam, herb melissæ manip. unum, flor: cheiri pugill. quatuor, rhabarb. drachmas sex, folior: sennæ sine stipit. limat. martis, ana drachmas tres, cinnamomi, anisi stellati ana drachmas duas, cremor. tartari unciam dimidiam, passular. minor. uncias tres. C. D. S. species pro una & dimidia vini mensura. Dein elixirium nostrum viscerale ad sexaginta guttas in prandio assumendum obtuli, & denique ut loco cerevisiæ secundariæ, cui hactenus adsueverat, cerevisiam bene coctam & lupulatam biberet, corpusque, quantum fieri posset, motu & labore sæpius exerceret, commendavi.

EPICRISIS.

Non semel sed frequentius per id temporis longinquum spatium, quo morborum curationibus vacavi, annotare mihi licuit, a solo pane ex siligine vel tritico cum vel sine butyro inter ipsum menstruum fluxum largiori in copia calide comesto pertinacem mensium suppressionem una cum doloribus circa scrobiculum cordis pressoriis aliisque pessimis symptomatibus fuisse inductam. Cuius quidem peculiaris effectus hæc videtur ratio, quod ob deficientem digestionem & dissolutionem multæ in prima regione vitiosæ cruditates & inde spasticæ stricturæ fuerint concitatæ, quæ ad totum excretionis salutiferæ negotium pervertendum sunt validissimæ; ut adeo discere liceat, quam caute & provide non modo circa cibos, sed & circa omnium rerum non naturalium usum feminæ, præsertim iuniores & sensibiliores sub ipsa menstrua purgatione gerere sese debeant. Deinceps & illud dignum est, quod ex præfata morbi historia observetur, pediluvia, alias plane innoxia, & salutaris in eiusmodi casibus effectus nisi præmissa venæsectione & pedum, qui plerumque frigidi sunt, fomentatione aut frictione, neque calida, neque tepida esse admittenda: cutis enim stricturam augendo, maiorem sanguinis ad præcor-

dia reditum inferunt. Denique, ubi a propositis remediis fluxus non revertatur, rectum thermarum Carolinarum usum tam internum quam externum suasi, utpote quæ salutares aquæ ad menses in iuvenculis subsistentes revocandos nunquam non deprehenduntur utilissimæ.

OBSERVATIO VII.

Chlorosis cum metu hectica.

Virgo nobilis, viginti quatuor annorum, sanguineo-cholerica, a primis adolescentiæ annis valde inordinatum habuit menstruorum successum; siquidem mox per duos menses sanguis plane nullus, mox admodum parca prodiit copia. Iam vero dimidia pars anni præteriit, quum omnis fluxus exspiravit: unde mille malorum origo. Incidit enim optima virgo in chlorosin, sive malum corporis habitum, ex pallido & sublivido faciei colore satis conspicuum, iam anhelose respirat, languore totius corporis, maximeque pedum gravativo afficitur, ciborum fastidio pressa, quæ adsumit alimenta, vomitu reiicit, totumque corpus, exsolutis prope viribus, indies magis marcore consumitur. Hæc mala expugnaturus medicus, vomitoriis, laxantibus & calidis pellentibus emmenagogis hactenus morbum aggredi sategit, venamque brachii sinistri tundendam curavit, sed tantum abfuit, ut levaminis quicquam attulerit, ut potius rebus in peius ruentibus, nunc permolesta tussis ægram diu noctuque excruciet, & febriculosa intemperies cum frigore & insequenti æstu, insignem plantis pedum & volis manuum ardorem inducente, aliquoties de die, præsertim circa noctem, invadat. Anum præterea obsident hæmorrhoides cœcæ & tumidæ, quæ tanto ardore ac dolore furiunt, ut somnum prope omnem eripiant. In tam misero rerum statu posita virgo generosa petiit a me maiorem in modum, ut ipsi consilio & auxilio succurrerem. Vnde ego precibus annuens consilium dedi, ut præmissis per aliquot dies pediluviis, venam in pede secandam, & aliquot cruoris uncias detrahendas

curet.

curet. Dein ad sanguinis circuitum æquabiliorem reddendum tussimque demulcendam præscripsi infusum theiforme, quo mane in lecto ad aliquot patellas epoto corpus ad lenem sudorem proliciendum disponere debuit. Posthæc ut ventriculi quoque digestio promoveatur, & cruditates acido-viscidæ corrigantur, elixirium obtuli stomachale balsamicum & loco potus ordinarii decoctum temperatum adsumendum. Ad calorem hecticum internum refrenandum propinavi pulveres leniter nitrosos, item succum citri vel aurantior. cum coralliis & matre perlarum infractum, circa tempus somni ex aquis sedativa virtute imbutis, ut cerasor. nigror. melissæ, flor. tiliæ, primulæ veris, &c. addita spiritus nitri dulcis & syrupi balsamici portione, capiendum. Denique quum generosam virginem ad iræ adfectum valde proclivem deprehenderem, ab iis omnibus summo studio abstinere consului, quæ animi tranquillitatem ullo modo possent turbare. Et hæc sunt quæ in præsenti morbi statu accommodata duxi remedia. Quo tamen specialius prospiciatur saluberrimo mensium negotio, nisi aquis medicatis, hoc fine utilissimis utendi copia daretur, circa eam temporis periodum, qua alias ferri consuevit menstrua per uterum purgatio, remedia, quæ specifica quadam menses leniter ciendi virtute pollent, adhibenda putavi. E quorum numero præcipue eminent martialia cum aromaticis & balsamicis probe mixta. Ego itaque a longo abhinc tempore summo cum fructu alternis diebus adhibere solitus sum pilulas nostras polychrestas cum pulvere martiali tenuissimo remixtas, itemque tincturam succini probe alcoholisatam & minus spirituosam, frequentius potui inditam. Nec contemnendum pollicentur effectum frictiones in partibus inferioribus circa pubem, ilia, dorsum & pedes cum pannis calidis, præmissa harum partium cum unguento ex oleo liliorum alborum, vel axungia humana, oleo lavendulæ & iuniperi conflato inunctione, institutæ sæpiusque iteratæ.

EPICRISIS.

Quæ ægram noſtram excruciant ſymptomata; unice a critica illa & ſaluberrima ſanguinis menſtrui excretione ſuppreſſa ſua ducunt incunabula. Deficiente enim vel prorſus intercepta talismodi conſueta fluxione ingentem ſanguinis & humorum maſſa contrahit dyſcraſiam & impuritatem, ut nec nutritioni, nec partium corporis noſtri functionibus vitalibus & animalibus præeſſe amplius poſſit. Quodſi itaque a peſſimis his malis afflictas feminas liberare debet medicus, opus maxime omnium eſt, ut ſanguinis utiliſſima excretio naturali reſtituatur integritati humorumque maſſa ab impuris ſordibus liberetur; quod tamen non ita facile, ut primo quidem intuitu putatur, perficitur, ſed magna adhibenda eſt cautio, ne imprudenti bonorum remediorum adplicatione malum deterius reddamus, gravioraque arceſſamus ſymptomata. Exemplo nobis luculento eſſe poterit perverſa medici in præſenti caſu curatio, utpote qui ante quam obſtructa & anguſtata uteri oſcula reſerata humoresque fluxiles & ad excretiones apti facti fuerunt ingentem fluidis per emetica, purgantia, venæſectionem in brachio & emmenagoga, quæ ex myrrha, croco, aloe & baccis lauri confecta reperi, fluidis introduxit motum, ut adeo non mirum eſſe debeat, ſi omnibus in peiorem ſtatum converſis, moleſtiſſima tuſſis cum ſpirandi anguſtia & hectico calore iuncta ſucceſſerit.

OBSERVATIO VIII.

Rara obſervatio de peculiari urinæ vaccarum in cachexia virtute.

Equidem non poſſum, quin candide hoc loco recenſeam publicique iuris faciam ſingularem plane & in libris medicorum haud facile obviam morbi cachectici, ſive ſimplicis, ſive cum incipiente hydrope iuncti & quacunque ex cauſſa ſuborti curationem, quæ cum urina vaccarum recenter excepta & loco aquarum mineralium per menſem & ultra ſingulis diebus mane ad menſuram dimidiam vel unam pota, felici admodum

ſuc-

ſucceſſu inſtituitur. Viginti iam & quinque effluxere anni quum mihi, ad valetudinem Potentiſſimi Regis Pruſſiæ tuendam, Berolini degenti primum de peculiari hac cura conſtitit. Retulit quippe mihi virgo, quæ liberorum informationi vacabat, Gallica, eſſe ibi feminam itidem natione Gallam, quæ hac methodo vernali & æſtivo tempore complures, maxime feminini ſexus, ex menſium obſtructione & poſt puerperium chloroſi & cachexia laborantes, omnibus remediorum generibus nihil proficientibus, priſtinæ reſtituiſſet ſanitati, & ipſa, quæ hæc mihi narrabat, ſancta fide adſeverabat, ſe ante annum miſere afflictam eadem curatione integram recuperaſſe ſanitatem. Ego hinc paullo magis de nova hac & prorſus mirabili medendi methodo ſollicitus veritatem percontando eruere diutius inſtiti. Adduxit itaque, me poſtulante, præfata virgo plures numero feminas, quæ narrato prius morboſo ſuo ſtatu itidem conſtanter adſerebant, ſemet ipſas, hauſta mane extra urbem in paſcua ultra menſis ſpatium vaccarum urina feliciter fuiſſe ſanatas, & exſerere hoc remedii genus ſuam tam per alvum, quam urinam operationem, qua ciborum adpetentia pæne emortua cum viribus mirum reſuſcitaretur. Tum ego urinæ inſignem quantitatem mihi adportari iuſſi & cum ea, quæ ſequuntur, feci experimenta: bona eius parte in vaſis ſtanneis ſuper carbones lento calore inſpiſſata, poſt multos emiſſos vapores deprehendebam magma flaveſcens, quod guſtu exploratum inſtar bilis amaricans erat & ſalſum; affundebam ſpiritum vini rectificatum, & en! mox color extrahebatur flaveſcens; ſal remanebat viſcoſitati immixtum, quod mediæ erat naturæ & in aqua ſolutum ſaporis terræ foliatæ tartari non abſimilis. Vnde collegi, præclaram huius remedii virtutem a ſale eſſentiali herbarum, quibus æſtivo tempore hæc animantia veſcuntur, eſſe deducendam; cuius ope non modo viſcerum oppilationes reſerarentur, ſed & vitioſorum humorum per urinam & alvum promoveretur excretio, ut ideo nihil

hil dubii ſit, quin adverſus complures morbos medicina ſit efficaciſſima. Poſthæc huius remedii uſum adhuc commendavi aliquibus, chronicis paſſionibus afflictis; attamen, quum fœtidam hanc medicinam, nauſea inde correpti, reſpuebant, plura circa eius virtutes tentamina inſtituere non potui. Interim, quum ſub tractanda hac materia rurſus in mentem mihi venerit, curioſo lectori reticere nolui, hoc tantum commonefaciens: niſi ob ſqualidum fœtorem ſola urina ſine nauſea in uſum duci poteſt, melius fortaſſe poterit, quando ſal eius, facta evaporatione remanens & in aqua ſolutum offertur; quod vero, an eundem præſtet effectum, aliis experiundum relinquo.

OBSERVATIO IX.

Cachexia in femina, aquis Lauchſtadienſibus ſanata.

Femina procera & gracilis, viginti & aliquot annorum ſemper largum & regularem habuit menſium ſucceſſum. Accidit autem aliquando, ut, dum menſtrua fluerent, vehementi percelleretur terrore; unde mox ſalutaris hæc excretio ſuppreſſa per longum tempus remanſit. Varia hinc ingruebant valetudinis incommoda: laſſitudo enim & gravitas membrorum cum lurido faciei adſpectu ſubſequebatur, parum cibi ſumebatur, pedes intumeſcebant, caput lancinante dolore ſatis vehementi quotidie fere afficiebatur, reſpiratio erat difficilior & febricula quædam non continua ſed erratica, quæ nullam ſervabat periodum, cum magna ſiti per intervalla invadebat. Ego igitur in conſilium adſcitus, pulſum in manibus deprehendi valde languidum, qui contra ſatis vehemens & fortis erat circa collum & tempora; unde brachii venam ſecandam iuſſi & ſanguinis valde fibroſi educebatur copia. Poſtea commendavi aquas Lauchſtadienſes, una cum balneo tepido circa veſperam adhibendo, & elixirii noſtri viſceralis uſu bibendas. Integras tres ſeptimanas durabat hæcce curatio, præmiſſa & interpoſita, ad ſordes evacuandas, eſſentia rhabarbari cum tinctura tartari parata, vel etiam pulvere rhabarbarino cum cremore tarta-

tartari confecto. Et optime res processerunt: melius enim ægra adpetebat, paullatimque vires recipiebat, respiratione simul reddita faciliori. Redibant quoque menses circa statum tempus, sed tantum viscidus instar loturæ carnis liquor parciori effluebat copia; qui tamen essentia succini, myrrhæ & croci successu temporis desinebat & sanguis naturalis reddebatur.

EPICRISIS.

Fontes Lauchstadienses aquam vehunt puram & subtiliorem, sulphurei odoris, croco martis tenuissimo imbutam; quæ hinc etiam ab iniectione gallarum mox purpureum & postea atrum induit colorem. Scripsi olim de viribus & proprietatibus horum fontium, quorum ego inventor sum, integrum tractatum, & certa adseverare fide possum, iisdem loco balnei decenter adhibitis atrocissimos dolores, membrorumque contractiones, cum malo ischiadico fuisse sublatas. Interne pariter eximii sunt usus; siquidem cum debito regimine, & sufficienti corporis motu potatæ febres chronicas, asthma & fœminarum quoque chlorosin fugarunt felicissime. Equidem multi, etiam celebriores nostri temporis medici, ex marte præparata remedia in morbis, ubi viscerum oppilationes & infarctus suspiciendi sunt, propter vim maiorem adstrictivam solent reformidare, & inter medicamina infida minusque tuta referre, quum contra alii, iique non minoris eruditionis & famæ viri, illa ipsa non modo secura & innoxia celebrent, sed & instar panaceæ in hypochondriaco & cachectico malo summe commendent. Verum, ut meam interponam sententiam, nihil ex martialibus damni pertimescendum arbitror, dum modo cum vehiculo satis largo & diluto sumantur & corporis simul iungatur exercitatio. Multo vero minus periculi alunt ipsi fontes, qui tenue martiale principium recondunt, & tenuissimum illud phlogiston elementum ex terræ sinubus imbibunt;

bunt; quod quidem in dictis Lauchstadiensibus facile deprehenditur, quando hæ aquæ diutius in vasis maioribus stagnant. Tum enim crocum deponunt flavum, qui cum æquali salis ammoniaci portione sublimatus flores dat instar croci subtilissimos, fortem & gratum odorem spirantes; ex quibus cum spiritu vini rectificatissimo tinctura martis flavescens, magni usus, extrahitur pulcherrima.

Venæsectionem quod in brachio celebrandam suaserim, hæ me impulerunt caussæ. Nascuntur præcipue hi morbi a nimia sanguinis abundantia, qua universus humorum circuitus & cum eo salutares excretiones retardantur. Quum itaque viderim, in hac ægrota brachii venas sanguine esse turgidas & respirationem, ob sanguinem ad pectus congestum, difficiliorem, in supernis partibus, quia inferiores id ipsum prohibebant, venam aperiri iussi; maxime quum meminerim, iam olim *Hippocratem* in statu cachectico & hydropico venæsectionem lib. de diæta acutor. his verbis commendasse. *Si difficulter spiraverit hydropicus (anasarcoideus) & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit, & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahere oportet.*

OBSERVATIO X.

Status cachecticus perperam tractatus.

Dum hæc scribo, incidit in manus peculiaris de tumore pedum œdematoso retropulso casus, quem cum benevolo lectore communicare operæ existimo pretium. Est scilicet virgo generosa, viginti annos nata, habitu corporis laxiori animoque sensibiliori prædita, quæ ante annum pedum laboravit œdemate; ad quod abigendum quum ex medici consilio cerussam exterius applicasset & pediluvia quoque cum thermis Hirschbergensibus per sex hebdomades adhibuisset, evanuit quidem tumor, sed in eius locum circa instans mensium tempus atrocissimi capitis & dorsi dolores cordisque anxietates cum insigni pedum frigore corporisque universi languore iun-

ctæ

ctæ ſucceſſerunt: quæ peſſima ſymptomata redeunte menſtrua periodo ita ingraveſcebant, ut ægra motibus ſpasmodicis agitari & præ nimia pectoris conſtrictione aſthmate convulſivo affligi videretur. Advocatus medicus venæſectionem commendabat, quæ tamen ob nimiam vaſorum exilitatem & conſtrictionem in pede celebrari minus poterat, ſed in pollice eius inſtitui debebat; unde ſanguinis valde ſpiſſi & fere congrumati larga exprimebatur potius, quam effluebat copia. Tum quidem per tempus mitiores videbantur acceſſiones, ſed non multo poſt, prævia levi iracundia, malum redibat ferocius & nunc inſtar febris, aliquot de die recurrendo, certos format paroxyſmos, qui viſu ſunt horrendi: namque generoſa inſomniis quaſi perterrita vehementer expaveſcit, oculi clauduntur, loquendi potentia perit, brachia manusque attolluntur, iactantur, variisque modis diſtrahuntur, dentibus ſtridet, ſpiritum inſtar morientium frigidum emittit, pedes refrigeſcunt, labia rigore concuſſa tremunt & colore livido adparent, totumque corpus hinc inde agitatur & mox antrorſum, mox retrorſum movetur. Tandem elapſo horæ ſpatio hæc omnia remittunt, remanentibus præcordiorum angore, cephalalgia, inquietudine & laſſitudine. Ceterum notandum, alvum plerumque eſſe pigram & vix ſemel intra tres quatuorve dies deponi, menſiumque negotium conſueto tempore rite ſuccedere. Medicus ordinarius latentem purpuram tantorum malorum cauſſam reputans hactenus pulveres ſolares & ſic dictos nigros Hallenſes cum eſſentia dulci concentrata magna in copia obtulit, ſed ſine omni effectu. Alius igitur arceſſitur medicinæ peritus, qui liquorem anodynum interne dedit & externe membra balſamo vitæ inungi iuſſit cum inſigni mali levamine. Sed quum prior his ſepoſitis medicamina ſolaria denuo adhiberet, mox priſtina ingruebant ſymptomata.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Præfata morbi hiſtoria licet ſtrictius ſumta ad præſentem

tractationem minus pertinere videatur, feracissima tamen est cautionum utilissimarum, quae optime nos admonent, quam caute tumor cachecticus externis remediis debeat tractari, nisi aegrotantes in grave praecipitare periculum velimus. Dignum autem inprimis est, quod probe animadvertatur, imprudenti balneorum, maxime nimis calidorum usu tumorem pedum evanuisse longeque peiora accessisse symptomata; quod mihi quidem saepissime in praxi annotare licuit. Etenim serum illud acre & impurum, quod in pedibus stagnat, ubi inducta ipsis strictura, a venis resorptum ad partes nobiliores pellitur, has ipsas praeter naturam afficiendo, ad spasmodicas sollicitat agitationes, quae in nostra aegrota miras luserunt tragoedias.

Quam curandi scopo medicus adhibuit venaesectionem praeservationis loco debuisset administrare. Interim plenius exinde de summa infernarum partium constrictione convincimur, quae tanta fuit, ut phlebotomo locum vix reliquerit. Quod porro attinet curationem per concentratiora medicamina, quae in parcissima dosi data magnam edunt efficaciam, ut fere sunt pulveres solares & eiusdem farinae alia remedia, haec iure meritoque videtur taxanda. Nihil enim est deterius, quam cutis spiraculis occlusis alvoque obstructa, calidioribus massamque humorum exagitantibus medicamentis uti, & quod noxium in corpore haeret, ad eius peripheriam cum impetu propellere velle. Qua perversa methodo nihil profecto aliud efficitur, quam ut anxietates augeantur singulaque exacerbentur symptomata. Multo magis tum eam oportet esse medentis intentionem, ut in paroxysmo violentos motus sopiat & quae huic extra paroxysmum occasionem praebent caussas apte praescindat. Quo scopo praeter clysteres emollientes & oleosos, pulveres leniter antispasmodici nitrosi & cinnabarini, nec non liquor noster anodynus cum essentia castorei maritatus, qui specifica quadam effrenes motus compescendi efficacia pollet, summam merentur commendationem. Neque

sua

ſua laude carent remedia externa, quæ inter eminent olea nervina rutæ, lavendulæ, maioranæ, nuciſtæ &c. admixtione axungiarum temperata & in linimenti formam redacta ſpinæque dorſi, nuchæ & pectori inuncta. Quo etiam pertinent frictiones pedum, ad ſpasmos eorum relaxandos frigusque debellandum.

Plures caſus legantur in Reſponſis & Conſultat. noſtris medicin. Tom. II. Sect. III. Caſ. LXI. usque ad LXV. item Sect. IV. Caſ. CLXXXII.

CAPVT XIV. DE HYDROPE.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

Principium hydropis eſt cachexia.

CAchexiam proximum eſſe ad hydropem gradum, conſtans antiquiſſimorum medicorum fuit adſertio, qui inde in ſuis de re medica monumentis poſt cachexiam ſtatim de hydrope agere conſueverunt. Nullus autem ex omnibus utriusque affectus conſenſum rectius agnovit, ipſo ARETÆO, qui *lib. IV. cap. I.* hæc egregia profert: *hydrops in viſcere primario deliteſcens totum corpus in malum habitum convertit, nullaque eſt pars noxa carens. Neque enim in inferiore ventre fluctuans humidum hydropem nuncupamus; quandoquidem neque ibi vitium eſt, ſed quum morbum conſequitur tumor, inflatio, coloris fœditas, iſte in aquam colliquans habitus hydrops eſt & appellatur. Nam tametſi nonnunquam foras ſponte aqua prorumpit, aut aliquis præcordia reſcindens effundit, adhuc in*

sede sua permanet hydrops. Princeps itaque caussa malus habitus est, sive cachexia. Quibus verbis optimus hic ex antiquissimis auctor clarissime innuit, morbum primarium esse malum corporis habitum, cuius symptoma potius & effectus sit tumor aquosus; eo quod hoc cessante morbus nihilominus permaneret. Et in sequentibus ita pergit: *Anasarca laborantes colore ex atro viridique permixto infecti sunt, obscurasque & nigras venas habent.* Quæ signa admodum etiam communia sunt cachexia adfectis. Accedit deinceps & hoc, quod ab iisdem caussis, quæ malum ingenerant cachecticum, quas ex CÆLIO AVRELIANO in superiori capite descripsimus, hydrops quoque originem ducat, id quod auctores confirmant, ipsaque experientia, optima rerum magistra, abunde satis corroborat.

§. II.

Hydropis definitio. Quum itaque cachexiæ morbus cum hydrope tam arctam habeat affinitatem, ut iste huius caussa ac fundamentum recte dici possit ac debeat, non possumus, quin omnibus rite comparatis, in specialiori hydropis notione suppeditanda, ipsum valde depravatum corporis, quoad omnes partes & functiones suas, habitum dicamus, cum insigni & præternaturali humoris serosi, aut in toto corpore, aut in certis eiusdem cavitatibus, stagnatione & collectione coniunctum.

§. III.

Signa. Functiones nostri corporis tam vitales, quam naturales & animales in hydrope valde esse vitiatas atque læsas, signa, quibus sese prodit truculentus hic morbus, & quæ optime collegit ARETÆVS *loc. cit.* testatum faciunt luculentissime: *Omnibus*, inquit, *inest pallor, spirationis difficultas, tussis; diversis temporibus segnes sunt, pigritia multa, a cibo abalienatio: & si aliquid adsumant, quamvis modicum & flatu carens, nihilominus valde inflantur, distensiones patiuntur, citra madorem eorum corpus est, idcirco neque in balneis sudore madescunt. Præterea albidi sunt & effœminati; somni sunt graves, torpentes, breves,*

breves, *animi deliquium*, *circa minima quæque ſollicitudo*, *vivendi cupiditas.*

§. IV.

Equidem hydrops a primis fere artis noſtræ rudimentis in tres ſpecies, anaſarcam, aſciten & tympanitidem diviſus atque anaſarca dictus fuit, quando totum corpus tumore obſeſſum eſt, aſcites, ubi abdomen turget & intra eius cavitatem ſtagnans lympha viſcera inundat, tympanites, ubi abdomen non molle, ut digitorum veſtigia imprimi poſſint, ſed valde inflatum ac durum comparet; ipſe tamen ARETÆVS quartam addit & inter anaſarcam ac leucophlegmatiam aliquam conſtituit differentiam, exiſtimans: in utraque hac hydropis ſpecie tumidam quidem faciem & brachia eſſe, & in leucophlegmatia, ubi pituita redundaret, non minus quam in anaſarca omne corpus impleri, atque partes tam ſuperiores quam inferiores cum ipſis mammis intumeſcere, quod in illis potiſſimum contingeret, qui iuvenes robuſti in ætatis proſpera fortuna conſiſterent: at in hydrope, anaſarca dicto, carnem in ſuccum ſanioſum quaſi colliqueſcere, qualis a membris graviter contuſis effunditur. Dein quoque leucophlegmatima mitiorem hydropis ſpeciem curatuque faciliorem habendam eſſe ſtatuit, quoniam variæ eius tollendæ ſint proſperæ occaſiones, ut ſudoris, lotii excretione, aut alvi nonnunquam copioſo effluvio; quum contra in reliquis ſpeciebus, præſertim ſi mixtæ ſint, medicus totum hominem permutare debeat, ſi ipſas curare velit. Qua peculiari & eximii in praxi medica uſus differentia illud maxime diſertiſſimus hic auctor indicaſſe videtur, in leucophlegmatia quidem perinde ac in anaſarca aquam copioſe inter cutem ſtagnare, ſed in hoc ſanguinem ſimul, quo carnes nutriuntur, valde eſſe corruptum, adeoque vitium longe ſubeſſe gravius. Multo vero adhuc evidentius elegantem hanc diſtinctionem in eodem capite deſcribit hunc in modum: *aqua inter cutem nonnunquam a copioſo frigido potu*

Hydropis ſpecies ſunt:

1) leucophlegmatia & anaſarca.

tu continuo provenit, quum præ nimia siti ad saturitatem quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit, postea humidum in peritonæum delatum sit, atque inde in ventribus calor refrigeratus fuerit. Deinde in ilia guttæ effluunt, quæ prius in uerem versæ per transpirationem discutiebantur. Id igitur si incidit, facilior est huius morbi curatio, ante quam viscus aliquod, aut totus homo adfectus sit.

§. V.

De hisce speciebus iudicium.

Quod si meam profiteri licet sententiam, ego rei veritate & experientia convictus non possum non ARETÆO adsentiri, quod leucophlegmatia levior sit species, facilioremque recipiat sanationem quam anasarca. Equidem illa communiter a nostri ævi medicis cum hac solet confundi; quum tamen iam a CÆLIO AVRELIANO sæpiusque laudato ARETÆO aqua intercus vocetur, quoniam inter ipsas pinguedinis cellulas aqua collecta stagnat & hinc colorem pallidum inducit: quum e contrario in anasarca, sive hyposarca, ob maiorem sanguinis quam in ipsa leucophlegmatia corruptionem, color carnis & cutis magis depravatus & ex atro viridescens adpareat, manifesto indicio, quæ sanguificationi humorumque depurationi inserviunt viscera, ut sunt pulmones, hepar & renes, nimiæ laxitatis vel infarctus vitio laborare, & ad functiones secundum naturam peragendas minus esse idoneas. Quando itaque leucophlegmatia cum anasarca iuncta est, iam gravior hydropis species emergit, quum leucophlegmatia initium, anasarca vero augmentum præbeat.

§. VI.

2) ascites.

Longe vero deterior & prope insanabilis ea hydropis species est, quæ ascites vocatur, cuius signa optime notavit ARETÆVS, dum loc. cit. *in ilibus*, inquit, *tumorem, in pedibus inflationem videre licet, facies, brachia, & reliqua exilia cernuntur: intumescunt testes, præputium & totus colis ob inæquali-*

qualitatem tumoris tortuosus est. In corporis ad alterutrum latus conversionibus humor in locum declivem & tumorem & fluctuationem facit, fluctuantisque liquoris sonitus exauditur. Ex quibus colligi licet, ingentem lymphæ ob vasa lymphatica vel hydatides disruptas esse extravasationem viscerumque inundationem, qua hæc ipsa temporis successu in plenariam abeunt corruptionem.

§. VII.

3) tympanitis.

Quoad illam speciem, quæ tympanitis, itemque hydrops siccus appellari solet, ubi abdomen valde tensum & inflatum ad palmæ percussum instar tympani edit sonum, sciendum est, eam symptoma potius anasarcæ & ascitis, quam certam hydropis speciem esse dicendam. Hæc vero si iungitur, ut fere plerumque in ascite evenit, pessimum & incurabilem denotat statum, qui vel a flatibus intra intestina coercitis, vel a vapore, ex aqua in abdomine extravasata exhalato oriundus abdominis musculos ita a tono suo deiicit, ut penitus elanguescant.

§. VIII.

Historia morbi.

Vt autem plenius adhuc rectiusque de gravissimi nostri morbi natura indoleque pateat, operæ erit pretium, eiusdem initia pariter ac incrementa cum symptomatibus rite exponere, quæ ita se habent. Primo tumor occupat pedes, qui succedente tempore ad femora, inguina, ilia, abdomen & ad scrobiculum usque cordis pertingit. Interdum venter aqua turgidus ita prominet, ut pedes vix cerni queant & abdominis ruptura sit metuenda. Progressu temporis aqua in scrotum quoque descendit, illudque sæpe ad capitis magnitudinem inflat. Neque scrotum solum, verum ipse etiam penis cum præputio ita intumescit, ut intorqueatur lotiique excretioni iniiciatur remora. Vbi manifesto deprehenditur, aquam, quæ penem distendit, ex vicina inguinis regione cutim inter & carnem penis

nis ſeſe inſinuare; contra vero, quæ ſcrotum in tumorem elevat, plerumque ex abdomine per peritonæi proceſſus delabi. Aliquando tamen etiam, maxime in leucophlegmatia & anaſarca laborantibus evenit, ut aquoſus humor in partibus circa inguina collectus ſub communibus teſticulorum integumentis ſe inſerens tumoris in ſcroto cauſſa exiſtat, abdomine aqua prorſus vacuo. Neque tamen in omnibus hydropicis ſcrotum tumorem concipit, ſed quoſdam eorum ſine omni eius intumeſcentia demortuos novi. In feminis inguina ſimiliter tumida fiunt, & ipſa uteri vagina ab aqua ſæpe elongatur, ut procidat. Dein commune hydropicorum ſymptoma eſt dyſpnoea, quæ poſt vehementiorem corporis motum & noctu potiſſimum exacerbata, ob facilem aquæ abdominalis ſub ſitu decliviori adſcenſum, ſuffocationis metum ſubinde minatur; unde, ſi liberius reſpirare miſeri volunt, corpus mox elevare & in lecto potius erecti ſedere, quam decumbere coguntur. Mirum quoque vexat tuſſis, ſicca utplurimum & nonniſi inane tuſſiendi deſiderium mentiens, dum acris ſalſaque lympha, in univerſo corpore peccans laryngis præſertim & bronchiorum fibrillas membranaceas ſtimulat, irritat, convellit.

§. IX.

Continuata morbi hiſtoria.

Poſthæc notabile eſt, in anaſarca urinam mingi tenuem & albam, in aſcite paucam & craſſam, cum copioſo ſedimento rubro lateritio. Potui quoque urinæ quantitas inter initia hydropis utplurimum reſpondet, alvus laxa eſt & ciborum adpetentia bona; quæ tamen omnia ingraveſcente malo deficiunt. Vrget præterea inexhauſta & clamoſa ſitis, de qua recte cecinit Pœta: *quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.* Iungitur autem hæc nimia potandi cupiditas ob has potiſſimum rationes: tum quod ſalivalis latex ob glandulas ſalivales obſtructas deficiens fauces aridas irrorare amplius non poteſt, tum quod ea, quæ adfluit ſaliva viſcida ſalſaque eſt, & ab æſtu febrili mox exſiccatur. Febris enim in peiori morbi ſtatu nunquam

fere

fere non adiungitur lenta atque continua, ex pulſu, qui parvus fertur & crebrior, ſatis conſpicua, quæ carnem ſupernarum partium una cum viribus ſenſim paullatimque depaſcens mortem denique procurat. Deinceps in anaſarca æque ac aſcite inſignis ſæpe pruritus in partibus pedum membranaceis percipitur & pedes quoque maculis lividis & veſiculis obſervantur obſiti, ex quibus apertis ſerum effluit ſua acredine partes rodens, vel etiam inflammans, unde non raro prodeunt mali moris ulcera, quæ teſte *Hippocrate* lib. VI. aph. VIII. difficulter ſaneſcunt & conſolidantur; utpote adfluxus acris ſeri maior eſt ac copioſior, quam ut remediis lenientibus & exſiccantibus poſſit mitigari. Atque huic ſpeciei hydropis præcipue adſociatur febris, quæ ab inflammatione inteſtinorum, præſertim per draſtica remedia inducta, originem trahit, cui horror demum & rigor ſuperveniens ſphaceloſæ & funeſtæ viſcerum corruptionis præbet indicium.

§. X.

Sectio anatomica hydrope demortuorum.

His ita expoſitis progrediendum nunc erit ad ea, quæ ſectio hydrope demortuorum nobis ſiſtit perluſtranda. Et primo quidem, quod hepatis viſcus attinet, ex M. N. C. & BONETI *ſepulchreto* aliisque anatomicorum libris conſtat, illud plerumque morbidum fuiſſe repertum, & nunc quidem pallidum & fere exſangue, nunc tumidum & atrum, tenſum, ſcirrhoſum hydatidibusque repletum, cum veſicula fellis, materiam aut aqueam & minus amaram, aut ſpiſſam & in calculos concretam continente. Speciatim vero hepar in iunioribus in globum quaſi contractum & induratum, ut ſub cultri inciſione ſtrepitum ediderit, & in tympanitide aridum & inſtar corii corrugati torrefactum ſe annotaſſe referunt HORSTIVS *lib. III. obſ.* 9, & TVLPIVS *lib. II. cap.* 36. Licet contra varia apud RVYSCHIVM *in obſervat.* & BONETVM *in lib. cit.* proſtent exempla, ubi hoc viſcus ſine omni labe adparuit ſanum: quod itidem RIVERIVS *in obſervat. communicat. IV.* teſtari

ſtari videtur, qui in hydropico quodam, hepate ſatis bene conſtituto, ſolum lienem reperit corruptum & totam fere ipſius ſubſtantiam bili atræ ſimilem. Dein, quoad reliqua viſcera notandum occurrit, omentum in diſſectis aſcite defunctis utplurimum inveniri corruptum & ſphacelatum, vel plane extenuatum & abſumtum, pancreas ſcirrhoſum, & meſenterium, ob veſicas, quibus interius obſideri ſolet, aqua repletas & glandulas ad fabæ magnitudinem tumefactas, in magnam molem excretum, qua de re notabilis caſus exſtat apud TVLPIVM *lib. IV.* cap. 35. Neque inteſtina cum ventriculo relinquuntur immunia, ſed iſta obſervavi inflammata, ſiderata & corroſa. In tympanitide ipſa æque ac abdominis cavum multis flatibus vidi turgida, quales obſervationes etiam commemorarunt *Felix* PLATERVS *lib. III. prax. cap. III. obſ.* 50. & HERCVLES SAXONIA *in prælect. pract. part. II. cap.* 27. De ventriculo autem notatu dignum eſt phænomenon, quod interior eius tunica nodis globoſis, parvas avellanas magnitudine adæquantibus tota ſit obſita, qui nihil aliud eſſe videntur, quam exiguæ illæ in ſtatu naturali miliares vel annulares glandulæ, quæ alias tunicæ huic villoſæ eo latere, quo nerveæ adnexa eſt, interſperſæ cernuntur.

§. XI.

Continuata ſectionis hiſtoria.

Neque tantum imi ventris viſcera male ſunt adfecta, verum etiam obſervatione quam maxime dignum eſt, quod frequentiſſime in hydrope, ſive ſit abdominis, ſive pectoris, cor, præſertim quoad dextri ventriculi capacitatem ingentis & plane mirificæ deprehendatur magnitudinis, ita ut ego in duobus ſubiectis illud inſtar bovini conſpexerim. Qua de re conſuli etiam poſſunt M. N. C. *Dec. I.* ann. V. obſ. 64. item BARTHOLINVS *Cent. II.* hiſtor. 66. Deinde ſi meam ipſius experientiam licet proferre, ego plena fide teſtari poſſum, omnes fere, quos ſecandos curavi hydropicos, præter viſcera male conſtituta polypoſa in corde eiusque vaſis habuiſſe concreta.

Id

Id quod etiam plures aliorum obſervationes confirmant, ex quibus memoratu digna eſt, quæ in M. N. C. Dec. II. ann. V. obſ. 66. deſcripta legitur, ubi in anaſarca demortuo inteſtina, omentum, pancreas, hepar, & lien ſine omni vitio fuerunt viſa; in dextro autem cordis ventriculo polypus inventus, qualis etiam venam cavam & arteriam pulmonalem occupavit, ut ideo æger ſuperſtes de ruptura cordis in dextro latere conquerendi cauſſam habuerit graviſſimam. Et eadem Acta Cent. IX. obſ. 50. referunt anatomen hydropicæ, in cuius dextro cordis ventriculo polypus ad quadrantem ulnæ partem longus & in arteriam pulmonalem protenſus fuit annotatus: ut ſilentio prætеream complura alia, quæ de eadem re *Cent. III. obſ.* 117. *Cent. VIII. obſ.* 41. item *Dec. II. ann. VI. obſ.* 73. leguntur exempla; hoc tantum adiiciens, ubi cordis vaſa polypoſis concretionibus ſunt repleta, ibi plerumque ingentem ſeri in thoracis cavitate effuſi obſervari copiam.

§. XII.

Obſervatio circa conſtitutionem aquarum.

Quod ad ſerum intra cavitates collectum attinet, hoc ratione copiæ, coloris & conſiſtentiæ ſolet eſſe diverſum. Interdum enim inſtar aquæ valde eſt dilutum, ſpiſſiuſculum tamen & igni impoſitum in gelatinam concreſcit, interdum flavum & loturæ carnis non abſimile. Quantitatem ſi diſpicimus, hæc itidem pro corporis amplitudine morbique diuturnitate admodum eſt diverſa; ſiquidem quandoque triginta, quandoque ſexaginta, imo centum adæquat libras. Continetur autem huius aquæ plurima pars in cavitate abdominis, vel intra peritonæum & muſculos abdominis; nonnunquam tamen etiam in duplicatura peritonæi formato ibi ſacco incluſam eam contineri fidem faciunt obſervationes, quas inter notabilis eſt Cl. Littris, quæ in *Memoire de l' Academie des ſciences a. Paris ann.* 1707. legitur.

§. XIII.

Ratio tumoris hydropici.

Explicatis ſic ſatis dilucide phænomenis, quæ in diſſectis hydro-

hydrope demortuis solent observari, sequitur iam, ut dispiciamus, quaenam sint praecipuae & proximae inundationis aquarum in gravissimo hoc morbo caussae. Equidem veteres, quibus naturalis machinae nostrae constitutio hydraulica, inque primis circularis humorum progressus fuit incognitus, laesam in hepate male adfecto sanguificationem & sanguinis in aquam conversionem accusarunt; nostro autem tempore, quo structura corporis humani motuumque vitalium oeconomia clarius fuit detecta, longe rectius hae caussae possunt demonstrari. Vix autem melior tumoris hydropici caussa, me iudice, poterit allegari, quam circularis sanguinis per venas motus & progressus valde difficilis, tardus & variis ex caussis praepeditus. Quam quidem adsertionem experimentum a Clar. anatomico LOWERO primum, quod scio, institutum comprobat clarissime. Hic enim in vivo animali venam aliquam maiorem filo constrinxit idque vinculum per horam reliquit & protinus tumorem oedematosum in illa parte, qua rami ad venam excurrunt, animadvertit. Simile quid conspicitur, quando ad enormes haemorrhagias sistendas instrumentum venas valde comprimens, quod nomine Tournequet venit, adplicatur. Quodsi enim diutius relinquitur, in tumorem successive pars attollitur. Huc quoque illud pertinet experimentum, quum in homine mortuo vena subclavia, v. g. manus dextrae, fortiter constringitur & postea cum siphone in venam manus apertam rubicundus, paullo spissior liquor iniicitur. Namque tum brachium intumescit, eoque aperto observamus in cellulas pinguedinosas sub cute miram eius penetrasse copiam, vix aliam ob caussam, quam quod propter positum obstaculum liquor iniectus venas, quae per adiposum panniculum transeunt, nimium distenderit, atque tandem per earum poros extravasatus fuerit.

§. XIV.

Quae amplius exponitur.

Enimvero nullus dubito, quin ex dictis experimentis abunde

bunde satis pateat, nimiæ corporis in hydrope intumescentiæ & separationis seri a sanguine eiusque intra cavitates & interstitia stagnationis veram caussam esse retardatum sanguinis, per venas maxime, transitum. Attamen longe adhuc clarius adserti huius patebit veritas, si perpendere velimus, quam facile & expeditum sit, ut sanguis in suo per venarum systema circuitu sistatur; idque potissimum has ob rationes. Nam primo sanguinis per venas regressus a partibus inferioribus ad superiores, ob situm perpendicularem, secundum naturæ ordinem multis modis est tardior, quam in arteriis; unde etiam fit, ut venæ non modo numerum, sed etiam diametrum arteriarum longe multumque superent. Deinde venarum tunicæ non tanta vi systaltica & motrice elastica præditæ sunt quam arteriæ. Quibus demum accedit, quod venæ tenerioribus valdeque porosis instructæ sint tunicis, per quas tenue liquidum facile potest transire. Quodsi itaque accidit, ut ob nimiam serosi humoris in corpore humano copiam tonus & robur vasorum, maximeque venarum propter nimiam distensionem magis infringatur atque debilitetur; non potest non per universum corpus vitalis sanguinis circulus, qui omnibus functionibus præest, easque in integritate conservat, valde languescere atque imminui; quod etiam ex pulsu, qui rarus, mollis ac debilis est, aperte cognoscitur. Et ex hoc fundamento non modo præternaturalis intumescentiæ, sed reliquorum quoque cum hydrope complicatorum symptomatum, ut lassitudinis, gravitatis corporis, pigritiæ, nec non salutarium per cutim, renes, & alvum excretionum imminutarum vera deducenda venit ratio.

§. XV.

Ratio symptomatum in pectore.

At vero, præter hæc perpetuum fere omnis hydropis accidens est ingens spirandi difficultas, suffocationis metum subinde incutiens, quæ itidem vix aliam agnoscit caussam, quam quod ob vim cordis & vasorum imminutam systalticam sanguis

guis viscido sero refertus per minimas & angustissimas arteriæ & venæ pulmonalis ramificationes non satis libere, nec sufficienter possit transmitti; unde in illis stagnat & facta ad cordis dextrum ventriculum regurgitatione miras parit anxietates. Et quum præcipua pulmonis functio in eo consistat, ut, si per minima & copiosissima vesiculosæ eius substantiæ vascula sanguis traiicitur, lympha & chylus cum eius partibus intime misceantur aerisque subtiliori elastica imbuantur substantia, ut inde spirituosus, fluidus & ad conciliandas corpori vires idoneus evadat cruor vitalis; recte omnino colligitur, difficiliorem sanguinis per pulmones progressum gravium accidentium esse caussam. Nam læditur exinde universum sanguificationis negotium & loco sanguinis floridi, fluidi ac temperati vasa copioso sero repleantur & infarciantur necesse est. Longe vero deterior status est, ubi iam polyposæ concretiones vasis pulmonum & cordis maioribus inhærent. Hac enim ratione non modo sanguis per cordis & pulmonum meatus in cursu suo præpeditur, ibique stagnans varia parit incommoda, verum etiam in totius venæ cavæ systemate omnibusque partibus, ad quas hæc vena pertingit, subsistere incipit; unde ingens liquidi serosi contingit secessio. Quo difficilius autem est, eiusmodi altius corpori impactum repagulum artis ope tollere, eo facilius est iudicatu, eam hydropis speciem, quæ tali fundamento nititur, pessimæ esse indolis difficillimæque sanationis.

§. XVI.

Ascitis genesis dependet ab hepatis vitio.

Hæc de leucophlegmatiæ & anasarcæ generatione dicta sunto. Quod vero ad genesin ascitis attinet, ego confidenter adserere haud dubitaverim, hepar maxime in hac hydropis specie præter naturam esse affectum & male constitutum, utpote quum in nullo æque viscere ac in hoc ipso tam difficilis est sanguinis progressus ac circulatio. Et licet succussoria hepatis a diaphragmate sub respirationis actu commotio,

motio, ipſumque robur tunicarum, quibus venam portæ inſtructam eſſe ex anatome novimus, ſanguinis curſum haud leviter videatur adiuvare; nihilo tamen minus, quando cruor lenteſcens adpellitur, dicta vena portæ, & pulſu & valvulis deſtituta, eundem per innumeros venæ cavæ canaliculos difficulter transmittit; unde haud levis ad ſtagnationem & infarctum fit diſpoſitio. Cui ſi accedit ob parciorem potum, vitam ſedentariam, ingeſta liberalius acida & vini ſpiritus abuſum, aut propter hæmorrhagias vel febres per adſtringentia præpoſtere curatas ſanguinis & lymphæ lentor ac redundantia, vel etiam ob multas animi ægritudines morbosque prægreſſos ipſius hepatis eiusque vaſorum atonia; vaſa utique certo certius infarciuntur &, ſublata proportione ad motum, ſanguis ſegniter traiectus hinc inde in canalium alveis ſtagnat eiusque aquoſa pars ſecreta lymphatica vaſa, magna in copia ibi ſita, implet. Porro etiam lenteſcentis lymphæ præternaturalis ſpiſſitudo eius per hepar circuitum modo leviorem modo graviorem remoratur. Quodſi autem paullo ſpiſſior a ſanguine ſecedens lympha in hepate obhæreſcit, &, diſſipata fluidiore parte, ad maiorem craſſitudinis gradum redigitur, tunicæ vitalis illius viſceris craſſeſcunt & indurantur tandemque in ſcirrhum abeunt, ita tamen, ut induratio magis intimiora occupet, ſcirrhus vero in exteriori parte membranacea vaſisque extimis obhæreſcat. Præcipuam itaque aſcitidis ſedem eſſe hepar, cadaverum ſectiones ſupra adductæ ſatis faciunt demonſtratum.

§. XVII.

Et reliquorum abdominis viſcerum labe.

Verum enim vero, præter hepar reliqua abdominis viſcera non ſunt ab omni labe remota. Lien enim ſæpe extra ordinem magnus, atro ſanguine refertus & ſcirrhoſa membrana obductus, RIVERIO, SCHENCKIO, FORESTO & autopſia teſte invenitur. Pancreas, ſecundum RONDELETIVM atque PEIERVM *in obſerv. anatom.* in omnibus fere

hydropicis dissectis durum & scirrhosum, quin interdum totum absumtum deprehenditur. Omentum putridum & emaciatum, glandulæ mesenterii, intestinorum, duodeni & ventriculi præter naturam constitutæ, tumidæ & induratæ conspiciuntur. Quodsi igitur meam de hisce phænomenis sententiam proferre licet, ego quidem arbitror, hæc abdominis iam relata viscera labem suam ac vitium simili modo a præternaturali hepatis constitutione & impedito sanguinis per eius vasa circuitu unice contrahere; idque potissimum propter intimiorem horum vasorum consensum & communionem. Etenim notum ex anatomicis est, omnem sanguinem, qui ex ventriculo, fistula intestinali, mesenterio, pancreate, omento & liene regreditur, in venam portæ abire & hac mediante per mere vasculosum hepatis viscus ad venam cavam ipsumque cor transmitti debere. Quodsi itaque ibi progressivus & orbicularis motus sistitur, necesse omnino est, ut sanguis ad dicta abdominis viscera regurgitans ibi stagnationem, infarctum, scirrhescentiam & corruptionem caussetur.

§. XVIII.

Hydropis uteri genesis. Quoniam per uteri, maximeque spermatica vasa, quæ in varios cincinnos, pampinos vitium æmulantes, contortos implicatosque divaricantur, difficilior & valde tardus est sanguinis regressus, adeoque longissimum ad vitalem cordis fontem iter; fit omnino, ut in utero & connexis ipsi partibus, tubis nempe & ovariis, copiosæ interdum seri inundationes & tumores aquosi oriantur. Nunquam enim citius & promtius fluida & aquosa pars a sanguine secedit, quam ubi lentior minusque expeditus eius per viscera transitus est, quemadmodum id clare patet in hepate; & ob hanc etiam caussam non facile numerosiora, quam in hepatis ac uteri substantia & adiacentibus ei partibus vasa reperies lymphatica, quæ a largiori decubitu & adfluxu lymphæ distenta, magnas in vesicas, quæ hydatides Græcis dicuntur, explicantur, quibus demum disruptis

non-

nonnunquam subito hydrops gignitur & mira seri quantitas effusa cavitatem abdominis occupat. Ita permultas hydatides in uteri confiniis post partum difficilem reperit SALMVTHVS *cent. I. obs.* 38. & in hysterica femina gravida dissecta PECHLINVS *obs.* 19. In cornubus ac tubis uteri ingentem aquae copiam nonnunquam colligi, fidem facit TVLPIVS *observat. l. IV. obs.* 45. exemplo feminae, quae in utroque uteri cornu novem circiter aquae purisque libras inclusas innumeris vesicis gestavit. Plura eiusmodi exempla vide apud SCHENCKIVM *l. III.* obs. 6. 7. & ROLFINCKIVM *de organ. genital. cap.* 20. nec non SYDENHAM *de hydrope.* Eandem quoque in rem apprime facit HARDERI observatio, perhibentis: in femina rustica repertum esse non solum ovarium sinistrum aquae subsalsae & foetentis libris duabus oppletum, sed etiam annexam eidem tubam Fallopianam notabili hydatide obsessam. Et nosmet ipsi ante viginti annos ex gravi in hypogastricam regionem lapsu annotavimus in quadragenaria subortam ibi intumescentiam cum dolore tensivo, quam aquae limpidae largum profluvium cum sanguine menstruo primum prodiens excepit, quod postea etiam cessante sanguinis stillicidio per anni dimidium continuavit, ita, ut quotidie minimum libra una efflueret, donec aegra, incassum adhibitis variis medicaminum generibus, tabe lentaque febre penitus confecta obdormisceret.

§. XIX.

Hydropis frequens genesis in gravidis.

Neque etiam adeo insolens sed aliquoties a me observatum est, sub ingravidatione simul occultari hydropem; & hinc fit, ut saepius medici in diiudicanda graviditate fallantur. Vidimus vero eiusmodi feminas gravidas hydrope simul laborantes post partum copiosioris effluxu servatas; alias autem interiisse, humore scilicet in cavum abdominis iam effuso. Inprimis memoratu dignum est, quod PLATERVS *lib. III. observat. p.* 620. prodidit de muliere quadam, quae, quoties ute-

rum gessit, toties detenta fuit ascite. Et hanc ob caussam quoque in ea versamur sententia; hydropicos tumores in feminis plus ex uteri, quam hepatis & viscerum, quæ cum hepate habent connexionem, vitio subnasci; & facilius quoque persanari, quam ubi hepar primario adfectum est, eo quod liberior & apertus sero stagnanti per uteri ostia patet exitus.

§. XX.

Caussæ procatarcticæ sunt: naturalis dispositio.

Quod attinet ad caussas procatarcticas, animadvertimus, hydropicæ adfectioni, tam pectoris quam abdominis, præ omnibus maxime esse obnoxios homines proceræ staturæ. In his enim sicut ob longius sanguinis a pedibus ad cor iter & situm perpendicularem ordinario valde tardus & lentus sanguinis est progressus; ita ille ob caussas accedentes perfacile redditur difficilior; unde etiam fit, ut polyposa concreta cum hydrope pectoris & anasarca in proceris eiusmodi corporibus, his morbis demortuis crebrius reperiantur. Præterea quoque nostro malo admodum sunt subiecti habitu corporis molli, spongioso, minusque firmis instructo fibris præditi, in quibus aquea eminet substantia & quos phlegmaticos vocamus, vel sanguineo-phlegmaticos. Huc dein & illi spectant, qui corporis sunt obesi, & in tenera iuventute catarrhosis defluxionibus sæpius fuerunt affecti, nec non qui tumoribus œdematosis frequentius solent corripi. Ratione ætatis senes, in quibus ob elaterem vasorum deiectum excretiones non rite succedunt, & lympha maiorem contrahit lentorem ac spissitudinem, hydropicis tumoribus frequenter subiiciuntur. Respectu vitæ generis, ob vitam sedentariam, sartores, sutores, textores, & ob aerem, qui fibrarum vigorem imminuit, vaporosum, balneatores, piscatores, fullones & lotrices in hydropem præ aliis sunt proclives. Regiones quoque & loca, quibus inhabitamus, merito huc debent referri; qua de caussa in locis palustribus & maritimis plures reperiuntur hydropici, quam in

in locis mediterraneis, uti quidem in Hollandia, vitio tum aeris tum aquæ, fieri animadvertimus.

§. XXI.

Inconveniens cibus & potus.

Vt autem locus aliquis, qui antea talis non fuit, dein ad hydropem ingignendum aptior fiat, ex accidenti contingere poteſt, mutata ſcilicet victus ratione, quod de Anglia egregie oſtendit LISTERVS *de hydrope.* Cibus enim & potus inconveniens ad hydropis geneſin multum omnino conferunt. Ex cibis autem craſſi, crudi, viſcidi & dulces, vel ſola nimia voracitas, in iis potiſſimum, qui parum ſe movent, viam ad hunc morbum pandunt paratiſſimam. Frequentius tamen a potu, ſi quantitate vel qualitate peccat, hydropis malum ſuboritur; unde eos, qui potulenta, in quibus modice adſumtis nihil alias noxæ ineſt, magna in copia ingerunt, non raro annorum decurſu, niſi naturæ robur viſcerumque integritas id prohibet, hydropicos fieri conſpicimus: id quod copioſius hauſtæ cereviſiæ non ſatis defæcatæ, recentes, maxime quæ ex tritico fiunt & vulgo Breyhahn dicuntur, abunde ſatis confirmant. Nullum autem potus genus, conſentiente quotidiana experientia, tam nocivum eſt, quam ſpiritus vini, & illius æmulus ex frumento paratus. Hinc ego non poſſum, quin ex eo confectas & aromatibus acuatas aquas vitæ vulgo dictas, præſertim ſi ieiuno ingurgitantur ventriculo, aquas mortis iure meritoque cenſeam. Denique nihil tam ſubito & intra paucos dies noſtrum ingenerare morbum valet, quam potus frigidus poſt inſignem corporis incaleſcentiam in copia hauſtus, ut usque eo ARETÆVS *lib. IV. de ſignis & cauſſis diuturn: morbor.* recte prodiderit: *aqua inter cutem non nunquam a copioſo frigidæ potu provenit, quum præ nimia ſiti quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit.* Et hinc quoque eſt, quod SYLVIVS *in tract. de morb. epidem,* annotaverit, in ardore ac ſiti febrili a potu copioſius ingurgitato intra duos tresve dies hydropem fuiſſe excitatum. Longe vero gravior noxa pertimeſcenda eſt

eſt ab aquis paluſtribus ſtagnantibus, pro potu adſumtis, quas iam tum HIPPOCRATES inter cauſſas hydropis retulit. Et exinde ſimul petenda venit ratio, quare, uti ſupra diximus, in locis paludoſis & maritimis frequentior hydropis ſit proventus. Neque vero hic excludendus eſt intempeſtivus aquarum mineralium tam calidarum quam frigidarum ſine convenienti regimine uſus, de quo mihi permulta eaque tragica exempla in praxi obſervare licuit.

§. XXII.

Animi pathemata.

Ex omnibus vero iis, quæ ſicut ad alias chronicas paſſiones, ita etiam maxime ad hydropem conferre ſolent, principem fere locum obtinent animi pathemata, præſertim vero diuturnus animi mœror & angor, cui tanta ineſt vis atque potentia, ut, viſceribus fibrisque motricibus omnem vigorem, tonum ac robur ſubtrahendo, languidum ſanguinis circulum & excretionum ſuppreſſionem producat. Nec minor eſt efficacia vehementis iræ, maxime ſi cibus, vel potus copioſus frigidus deſuper ingeratur. Sequitur enim preſſo, ut aiunt, pede ingens præcordiorum conſtrictio & anxietas, color cachecticus, ciborum inappetentia, ſpirandi difficultas & ſucceſſu temporis ipſe hydrops, quem plus vice ſimplici ſucceſſiſſe novimus. Cauſſa tantorum malorum hæc eſſe videtur: vehementiori hac animi commotione ventriculus cum duodeno & adnexis biliariis ductibus valide & ſpaſmodice conſtringitur; unde non modo ſucci bilioſi & pancreatici ad bonam digeſtionem promovendam ſecretio impeditur, verum etiam copioſiori cibo ac potu adſumto multi ingenerantur flatus, qui alvinam excretionem ſiſtunt totumque ſanguinis circulum inæqualem reddunt.

§. XXIII.

Excretiones ſuppreſſæ & nimiæ.

Nihil inſuper magis ad geneſin hydropis contribuit, quam conſuetæ & criticæ evacuationis, ut in feminis per menſes, per-

perlochia, in viris per hæmorrhoides ſuppreſſio. Vid. HIPPOCRATES Sect. VI. aph. 12. Ita Traianus imperator, ex retentione hæmorrhoidum aſciticus factus & curatus, ſed recidivam paſſus mortuus legitur apud DIOCASSVM. Pari quoque ratione, enormes ſanguinis ſive per vulnera, ſive per nares, uterum, aut venas ſedis profuſiones ad hoc malum valde diſponere, quotidiana fere experientia comperimus. Nam in ſanguine incomparabilis latitat vitæ theſaurus: quo nimium detracto minima & ſecretoria & excretoria vaſa connivent & anguſtantur; hinc nec bonus generatur ſanguis, nec utiliſſimum ſecernitur liquidum cerebri & nervorum, unde ſolidarum partium imbecillitas; neque inutile & impurum, quod in corpore eſt, foras eiicitur, unde magna impuritatum coacervatur colluvies. Minime tamen ita ſimpliciter ſtatuendum volo, ac ſi omnis largior ſanguinis evacuatio hydropicum adfectum producat, ſed ubi in corporibus aliæ adhuc cauſſæ accedunt, facile eum oriri arbitror. Ita quosdam ab obſtructione viſcerum ſcorbuto & cachexia laborantes valdeque acri & impuro ſanguine fartos poſt frequentes & enormes hæmorrhagias in aquoſum hunc morbum incidiſſe novi; certe non ob ſolam illam hæmorrhagiam, ſed ob malum corporis propter obſtructiones diſpoſitionem atque humorum dyſcraſiam. Immodica quoque in dyſenteria excretio ſæpius hydropis fœcunda mater eſt, quare HIPPOCRATES *Sect. VI. aph.* 43. adſerit: *quicunque difficultate inteſtinorum corripiuntur, eos ſupervenienti longa dyſenteria aquæ intercus excipit & moriuntur.*

§. XXIV.

Perverſæ curationes.

Imperitiores quoque medici præpoſtera morborum curatione cauſſæ huius mali non raro evadunt; quando videlicet immodicas ſanguinis, vel aliorum humorum excretiones deſubito adſtringentibus, opiatis, vel narcoticis ſiſtunt ac reprimunt. Idem malum incidit, ſi intermittentes febres, præſertim quartanas, quæ plerumque fixam ſuam in hepate obtinent ſedem,

ſedem, ante ſublatam obſtructionem vel decentem cauſſæ febrilis correctionem, nimis cito & intempeſtive ſpecificis ſuis, ad quæ etiam cortex chinæ pertinet, reprimunt. Facile enim hi morbi in cachexiam & hydropem deſinunt; quod iam tum HIPPOCRATES & GALENVS indigitarunt. In his vero ſeptentrionalibus locis id mali, experientia teſte, frequentius contingit: quod etiam poſt febres epidemicas in noſtra urbe & circumiacentibns locis graſſantes ſæpiſſime ortum obſervavi, maxime in plebeiis, qui convenientibus remediis & medicis fuerunt deſtituti. Idem quandoque in iis evenit, qui in acutis febribus, ad reſtinguendum æſtum & ſitim, nimium potum ingurgitarunt, nec per diureſin vel diaphoreſin ſatis reddiderunt. Ex mercuriali porro ſalivatione imprudenter tractata ſanguinem in ſerum colliqueſcere & tono partium motricium deperdito tumores ſuccedere hydropicos, non rarum eſt. Nec denique ex cenſu cauſſarum excludenda puto fortiora purgantia, quibus non modo viſcerum tonus deſtruitur, ſed vires quoque nimia ſeri per triginta vel plures in uno die deiectiones amiſſione mirum labaſcunt & loco ſanguinis probe temperati nonniſi humores crudi in venis progignuntur.

§. XXV.

Scabies, arthritis, podagra & pedum œdemata repulſa.

Neque ſilentio prætereundum eſt, a ſcabie, arthritide, vel podagra retrocedente, aut incongruis medicamentis retropulſa, nec non ab antiquis ulceribus & fonticulis ſubito conſolidatis hydropem tum pectoris tum aſciten ſæpius prognaſci. Quid? quod a tumore pedum œdematoſo, quacunque de cauſſa intra corpus repreſſo, præcedente gravi pectoris oppreſſione & anxietate id mali inductum obſervavimus. Namque ſerum illud ſpiſſum & vappidum, quod in pedibus ſtagnavit, dum inducta ipſis ſtrictura ſurſum repellitur, a venis ſanguiferis receptum ad præcordia fertur. Ibi ex dextro cordis ventriculo cum reliqua humorum maſſa in arteriam pulmonalem eiusque ramulos pulſum hos tanta copia replet, quæ, comprimendo

mendo ſimul veſiculas pulmonales, irruenti aeri reſiſtit, eiusque ingreſſum, ad propellendum per venas ſanguinem ſufficientem remoratur. Ergo regurgitat ſanguis ad dextrum cordis ventriculum eumque diſtendendo ſummam cum ſpirandi difficultate parit anxietatem. Quum itaque hac ratione ſanguinis per pulmones curſus valde ſit tardus ac impeditus, non modo ſerum per poros in cavitate pectoris & per vaſa lymphatica, quæ in pulmonibus abundantiſſima ſunt, ſecedit & extravaſatur, verum etiam inde ſanguinis progreſſus in toto venæ cavæ ſyſtemate quadantenus ſiſtitur ac retardatur, ut ideo non mirum eſſe debeat, quare in inferioribus quoque partibus ingentes ſeri contingant ſtagnationes & extravaſationes.

§. XXVI.

Differentia hydropis a reliquis tumoribus œdematoſis.

Hiſce quoad æthiologiam accuratius paullo conſideratis atque perſpectis, ordine iam ſequitur, ut, ad recte inſtituendam curationem, hydropem ab aliis tumoribus aquoſis probe diſcernamus. Primum itaque hydrops non debet confundi cum tumoribus pedum œdematoſis, utpote qui in ſanis etiam, molliori & ſpongioſiori carne inſtructis vitæque ſedentariæ deditis ſine omni periculo contingunt. Eiusmodi tumores œdematoſi feminis etiam, dum utero gerunt, valde ſunt familiares, ſed cum fœtus excluſione ſponte ceſſant, neque ullam medicinam exſpectant. Fiunt videlicet ob inſigniter dilatatum uterum, qui venam cavam inter lumborum vertebras collocatam comprimit, ut ſanguis conſueta libertate adſurgere nequeat. Neque inſolitum eſt, a ſolis flatibus, inteſtina valde diſtendentibus ob compreſſionem vaſorum iliacorum tumores in partibus infernis prognaſci, qui reſtituto inteſtinorum robore & flatibus expulſis ex facili remittunt. Videmus quoque, a nimis diuturna & tenſoria ſub longiori equitatione femorum compreſſione, ob interceptum liberum ſanguinis circuitum, pedum tumores interdum ſuboriri.

§. XXVII.

A gravidarum intumescentia.

Dein quoque probe obſervandum eſt, ne aſciticæ mulieres cum gravidis confundantur. Diſcerni vero ab invicem facile poſſunt: namque in gravidis color faciei vividus eſt, abdominisque tumor inæqualis & ſurſum ad præcordia vergens. In hydropicis autem inferior pars abdominis intumeſcit, tumor æqualis eſt, mammæque detumeſcunt. In hiſce porro ſitis iuncta eſt, in geſtatione vero minus. Denique in aſciticis fluctuatio ſentitur in abdomine &, quo ſe vertunt, ægri, eo aqua collabitur. Tandem motus infantis in utero, qui circa vigeſimam ſeptimam ſeptimanam contingit, omnem tollit dubitationem. Neque vero inficiandum eſt, in gravidis quandoque ſimul oriri leucophlegmaticum tumorem, qui tum præſertim accedit, ſi gemellos geſtant & nimium plethoricæ ab omni ſanguinis detractione abſtinent.

§. XXVIII.

Ab hydrope polypo cordis iuncto.

Poſtremo adhuc illud, quod meretur attendi, occurrit, cum cordis polypo interdum pedum & femorum tumores coniungi ſine præſente anaſarca vel aſcite. Id quod dignoſcitur ex ſumma compreſſione pectoris, pulſu intermittente & inæquali atque intercurrente, præſertim poſt animi affectum aut vehementiorem motum, ſuffocationis metu. Interea non negandum eſt, concurrentibus aliis cauſſis verum hydropem ſuccedere.

§. XXIX.

Differentia veri & ſpurii aſcitis.

Differentia quoque notabilis eſt, inter verum & ſpurium aſcitem. Hic vocatur, ubi aqua in abdominis cavitate non continetur, ſed in membranis, quaſi in ſacco peritonæi incluſa hæret; hinc etiam dicitur hydrops ſaccatus. Qua de re vide M. N. C. *Dec. II. ann. VIII.* obſ. 23. item Dom. LITTRIS *loc. cit.* Conſuli quoque poteſt diſſertatio ſub præſidio Clar. D. ALBERTI habita *de hydrope ſaccato, per lapſum in abdomen*

men curato. Contra vero in aſcite intra ipſam abdominis pectorisque cavitatem aqua ſtagnat extravaſata.

§. XXX.

Quod attinet ad ipſam prognoſin & morbi eventum, de hoc audiendus eſt ARETÆVS, qui *lib. cit.* adſerit: *omnes quidem ſpecies hydropis pravæ, inter ipſas vero leucophlegmatia mitior, difficilis flatuoſa, difficilior anaſarca, aſcites certe perículoſiſſima; & quando aſcites cum tympanitide miſcetur, magni etiam eſt periculi.* Deinde in univerſum dicere poſſumus, aſciten, ſi invaluerit & ex morbis aliis, in quibus iam tum viſcera ſunt corrupta, aut corrumpuntur, prodierit, & ubi a vaſis lymphaticis vel hydatidibus disruptis extravaſata eſt, atque ſuperiora cum ſiti marceſcunt urinæque paucæ & valde rubræ cum ſedimento minguntur, omnino eſſe incurabilem. Contra vero eum hydropem cum HIPPOCRATE ſanabilem adſerimus, in quo viſcera quidem infarcta, ſed non ſcirrhoſa, nec corrupta ſunt & æger adpetit, nec male reſpirat, urinas mingit tenues, ſique ætas eſt iuvenilis. Quando etiam hydrops, præſertim leucophlegmatia & anaſarca, in plethoricis ex aſthmate ſubnaſcitur, vel a nimio potu in febribus & a largiori ciborum adpetentia poſt ipſas exantlatas, vel etiam poſt enormes hæmorrhagias ſuboritur, ſpes omnino ſanationis ſupereſt, ſi tempeſtive convenientibus ſuccurramus remediis. *Prognoſis.*

§. XXXI.

Tuſſis quando aſciti ſupervenit, nihil boni portendit, quod ſuo iam tempore HIPPOCRATES recte notavit *Sect. VI. aph. 35.* & *VII. aph.* 47. Non tamen de tuſſi iſta leviori, quæ etiam inter initia plerumque adparet, hoc intellectum volumus. Malum itidem ſignum eſt, ſi cibi adpetitus cum viribus plane perit, ſitis augetur, multum liquidi adſumitur & parum per urinam redditur: neque boni ſunt ominis hor-

 rores

rores febriles cum ardore interno in afciticis fupervenientes, fed plerumque funeftum prænunciant exitum. Peffimum quoque, imo mortis indicium habendum eft, fi eryfipelas cum febre in cruribus erumpit, cui HIPPOCRATES etiam *lib. VII. epidem.* adfentitur. Qui præterea recidivat hydrops afcites, difficulter admodum, & fecunda vice vix unquam curatur: quod tamen aliter prorfus fe habet cum anafarca, qui fi periodicus eft, non tantum periculi portendit, quam ftatarius. Ceterum vero notari meretur, ex noftro morbo non facile quenquam mori, nifi qui in corde gerit polypos, vel in hepate fcirrhum, vel glandulas in mefenterio tumefactas, vel etiam, fi feminas refpicimus, uterum fcirrhofum atque corruptum.

§. XXXII.

Hydropis folutio. Solvitur interdum citra artem folius naturæ beneficio hydrops, dum aqua fibi viam & exitum per pedes pandit, vel etiam per ruptum umbilicum aut alibi apertum abdomen. Ab HIPPOCRATE *in Coac.* annotatum legimus, diarrhœam in hydrope incipiente effe falutarem. Et mihi quoque nota funt eiusmodi exempla, ubi per longiorem diarrhœam, effluente pura ex alvo aqua morbus feliciter fuit folutus. Contra vero, fi in confummato & inveterato hydrope, vifceribusque iam corruptis fupervenit diarrhœa, fpes in angufto pofita eft. Denique adhuc notabile eft, quod FERNELIVS *Patholog. lib. VI.* de muliere habet, cui inftante menftrua purgatione humor fub abdomine congeftus per uterum fponte fuit profufus, ut omnis moles biduo fubfideret, & quum proximo menfe denuo fuccreverit, ftato tempore totus iterum effluxit.

THESES THERAPEVTICAE.

§. I.

Indicationes curatoriæ. PRius quam truculento hydropis morbo manus adhibet auxiliatrices medicus, probe debet refpicere, an curationem adhuc

recipiat, an plane sit insanabilis. Hoc si animadvertit, consultum erit, a tali cura se retrahere, quam famam periclitari, aut minime hanc ipsam provido prognostico firmare atque munire. Ipsa autem genuina medendi ratio in eo consistit, ut primo aquam, quæ intra cutim & cavitates collecta stagnat, evacuemus, & dein caussam, ob quam accumulata est & adhuc quotidie accumulatur, perite tollamus. Equidem aquarum evacuatio parum admodum ad curationem videtur conferre, nisi caussa, cuius effectus est aquarum extravasatio, removeatur: illa enim nondum sublata nova subinde moles aquarum brevi tempore renascitur. Verum enim vero, quoniam medicamentorum, abigendæ huic caussæ idoneorum vis atque energia ab aquarum copia mirum quantum infringitur & viscera quoque ac partes, ubi stagnant, temporis successu valde læduntur & corrumpuntur; eo omnino adlaborandum est, ut a nimia colluvie corpus liberemus.

§. II.

Paracenthesis utilitas in educenda aqua.

Ad quem scopum obtinendum, nisi ipsa natura, vel per largam diarrhœam, vel per humoris ex pedibus effluxum id præstet, deliberandum est, num arte chirurgica per paracentesin commode & sine periculo id fieri possit. Qua de re egregius exstat locus apud CELSVM *lib. III. cap.* 21. qui ita se habet: *Erasistrato*, inquit, *displicuit per paracentesin curandi via, quia frustra aqua emittitur, quæ vitiato hepate subinde nascitur. Sed primo non unius huius visceris hoc vitium est. Nam & splene affecto, & in totius corporis malo habitu fit: deinde, ut inde cœperit, tamen aqua nisi emittitur, quæ contra naturam subsistit, & iecinori, & ceteris interioribus partibus nocet. Convenitque corpus nihilominus esse curandum. Neque enim sanat emissus humor, sed medicinæ locum facit, quam intus inclusus humor impedit. Ac ne illud quidem in controversiam venit, quin non omnes in hoc morbo sic curari possint, sed iuvenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certe satis liberales intermissiones*

nes habent. Nam quorum stomachus corruptus est, quique ex atra bile huc deciderunt, quique malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non sunt.

§. III.

De hac operatione iudicium.

Nostra de paracentesi hæc esto sententia: Quum in principio morbi viscera adhuc sunt bene constituta & excessiva aquarum mole totum abdomen turget, ut sæpe fit in leucophlegmatia cum & sine anasarca iuncta, nec sine periculo aqua purgante potest educi, tum eam, si modo æger ferre velit, institui posse arbitror, si modo provide & cum certis cautelis, quas B. BRVNNERVS in M. N. C. *Dec. II. ann. VIII.* tradidit, administretur. Hic enim clarissimi nominis Medicus *loc. cit.* ad putredinem seri in abdomine contenti avertendam, quæ ab aere admisso post paracentesin facile contingit, iniectionem tincturæ ex myrrha & aloe cum spiritu vini camphorato suadet. *Nec est*, inquit, *quod hanc reformidemus in abdomine: temperatur enim aqua intus contenta, tolerant hanc tendines atque nervi, nam in cane spiritum terebinthinæ, ardentiorem adhuc, intestinis inflammatis felici cum successu adhibui. Nec dubito, quin, si ulla arte aut ingenio hæc lymphæ fermentatio in abdomine & inflammatio impediri posset, paracentesis in maiorem dignitatem adsereretur, eaque præstari posset, quæ aliis impossibilia visa fuerunt. Exantlata enim abdominis palude, vasa lymphatica vel rupta, vel exesa facilius persanarentur.* In hydrope peritonæi sine omni periculo administratur, & fere absolute necessaria est hæc operatio. In ascite etiam desperato & incurabili eandem non ad curationem, sed ad suffocationis periculum abigendum, ut æger in vita adhuc conservetur, institutam novi.

§. IV.

Purgantia ad aquas

At vero, ubi in anasarca vel leucophlegmatia copia aquarum per medicamenta cum euphoria est educenda, id omnium

mnium maxime per purgantia paullo fortiora, in principio morbi, sufficienti dosi & debito cum regimine exhibita debet præstari. Dispiciamus igitur, quænam hoc fine medicis usui hactenus fuerint. Primo autem loco occurrit elaterium, quod a veteribus æque ac recentioribus, ad educendas aquas, mirifice laudatur. Ita DIOSCORIDES lib. IV. c. 151. de eodem tale fert iudicium: *elaterium confert hydropicis, extrahendo aquositatem mirabiliter sine nocumento, & non est stomacho nocivum.* Cui adsentitur AVICENNA, CELSVS, *Alexander* MASSARIAS & postea quoque *Jacobus* BONTIVS, HERCVLES SAXON, *Joannes* HEVRNIVS, *Gabriel* FALLOPIVS *de medicinal. aquis pag.* 55. REISNERVS *obs. medic. pag.* 167. & HENRICVS ab HEER, qui invicem hoc remedii genus mirifice extollunt. Ex Anglis pariter LISTERVS & SYDENHAM *in tractat. de hydrope* idem omnibus aliis purgantibus longe præferunt & hic ita scribit: *elaterium, sive fœcula cucumeris agrestis potenter, in permodica quantitate, vires suas exserit in conturbanda alvo & fæcibus cum serosis & aquosis humoribus copiose egerendis.* Post elaterium gummi guttæ seu de Peru ab uno circiter sæculo, si ad aquam eiiciendam ad scrupulum dimidium, vel grana XII. propinetur, valde cœpit celebrari. Extractum esulæ maxime æstimatur a RVLANDO & succus iridis nostratis, nec non corticis medii sambuci inter polychresta & magnæ efficaciæ hydragoga non modo a medicis, sed etiam a vulgo cum laude refertur. *educendas proficua.*

§. V.

Quod ad ipsam operationem horum medicamentorum attinet, sciendum est, quod acri, volatili caustico principio, nervosas ventriculi partes vellicando, agant & hinc vomitum in sanis vehementer cieant. In hydropicis autem æque ac emetica ex antimonio parata per alvum magis quam per vomitum operantur, forte quod nervosæ ventriculi & intestinorum tunicæ ab aqua stagnante nimis sunt flaccidæ & relaxatæ. *Eorum operandi modus.*

tæ. Vnde ſimul luculenter adparet, ad ingentem aquarum molem ex univerſo corpore per alvum exturbandam leniora & mitiora prorſus non ſufficere, ſed talia omnino requiri, quæ ſubtili quodam & penetrante ſale ſuo nervoſarum & muſculoſarum partium ſyſtema, maximeque ventriculum & inteſtina ſtimulando inſignem aquæ copiam eliminandi vim poſſident; quæ inter purgantia modo allata ipſaque vomitoria primas tenent, ſi pro diverſitate naturæ corporis, plus minus ſenſibilis, convenienti doſi exhibentur. Nam certe non pauca dantur exempla eorum, qui poſt triginta & plures deiectiones exceſſiva hydragogi doſi integre convaluerunt.

§. VI.

Formulæ purgantium.

Poſſunt vero ex fortioribus hiſce purgantibus, vel etiam emeticis variæ concinnari formulæ, quibus ipſe hactenus in praxi uſus ſum inſigni cum fructu e. g. Rec. elaterii, extract. hellebori nigri, abſynthii, cent. min. mercurii dulc. ſingulorum drachmam unam, extract. croci grana duodecim. M. fiant cum balſamo Peruv. pilulæ ex drachma dimidia no. XX. mane ſumendæ. Vel etiam infuſum poteſt parari purgans in hunc modum: Rec. corticis medii ſambuci, rad. bryon. iridis noſtrat. fibrar. hellebor. nigri rhabarb. Alexandr. rad. gentian. rubræ, vincetox. leviſtici, cortic. aurantiorum recent. ana unciam ſemis, ſummitat. centaur. minor. pugill. quatuor, caryophyll. drachmas tres, tartari tartariſati unciam unam. Fiant ſpecies cum duabus menſuris vini infundendæ & ad ſextam partem pro doſi bis in ſeptimana bibendæ.

§. VII.

Enematum & mitiorum purgantium uſus.

Præter purgantia ore adſumta, clyſmata quoque ad educendas aquas mirabilem obtinent efficaciam, quæ ex radice aſari, cort. medio ſambuci, rad. irid. noſtr. ſummitat. centaurii min. flor. ſambuci, ſeminibus IV. carminativis cum vino & aqua, addito oleo chamomill. vulgaris & drachmis duabus

ſalis

ſalis Epſonienſis poſſunt parari. Neque in omnibus hydropicis omnique tempore opus eſt, draſticis remediis aquarum evacuationem moliri, ſed mitiora interdum ac leniora in maiori paullo doſi exhibere conſultum eſt, quæ eundem ſæpe longeque tutiorem præſtant effectum. Etenim non ſemel ſed aliquoties tribus unciis mannæ electæ cum duabus folior ſennæ & cremoris tartari drachmis in aqua fontana leniter ſolutis & intra dimidium horæ epotis, plus quam decem libras aquarum cum euphoria exturbatas vidi. Pulvis quoque mechoacannæ albæ ad drachmam unam vel duas cum vel ſine cremore tartari inter ſecuriora hydragoga iure debet referri. Neque minorem promeretur laudem rhabarbarum ſive in ſubſtantia datum, ſive in eſſentiam cum terra foliata tartari redactum. Quam in rem notabilis eſt hiſtoria, quam ex obſervatione MONTANI *Adolphus* OTTO *in epiſtola* SCHVLZII poſteritati reliquit. Meminit ſcilicet viri cuiusdam, qui quum ventre, pedibus totoque corpore inſperate intumuiſſet, rhabarbari continuo uſu a drachmis ad uncias usque, ſubducto ſero plene convaluit.

§. VIII.

Poſt ſufficientem per alvum evacuationem diuretica, quæ ſimul virtute attenuante & viſcidos humores diſſolvente gaudent, in uſum ſunt vocanda. Splendent hac virtute præcipue ſalia aquarum medicinalium, Egranarum, Carolinarum & Sedlicenſium in Bohemia quæ in liberaliori paullo doſi oblata non modo egregiam aquas ſtagnantes evacuantem, ſed ſimul etiam aperientem & diureticam poſſident efficaciam. Quo nomine pariter laudanda veniunt ſalia neutra, ut tartarus tartariſatus & vitriolatus, terra foliata tartari, ſal polychreſtum, nitrum antimoniatum, ſolutio ocul. cancr. quæ cum cremore tartari fit, ſal ſuccini volatile cum oleo tartari per deliquium in ſal medium redactum; ante omnia vero nitrum ipſum purificatum, vel quod maioris adhuc efficaciæ eſt, nitrum ex mi-

Diureticorum uſus.

ſcela ſpiritus nitri & olei tartari per deliquium regeneratum; quæ omnia ob eximiam, qua pollent, in obſtructionibus viſcerum diſſolvendis & tubulis renum urinoſis reſerandis virtutem inſigniter merentur commendari.

§. IX.

Quænam amplius proſint diuretica?

Præter hæc vero in diureſi movenda non minorem pollicentur fructum ſalia herbarum per incinerationem parata, ut abſynthii, cardui benedicti, vel ſolum ſal tartari probe calcinatum, liquor nitri fixi atque ſilicum Glauberi &c. quæ paullo largiori doſi ſumta in tumoribus œdematoſis expugnandis mirabilem ſæpius effectum præſtitiſſe novi. Spectant huc quoque liquor nitri dulcis, liquor noſter anodynus mineralis, clyſſus antimonii, ſpiritus tartari & tinctura antimonii acris; quæ liquida medicamina vel ſola, vel etiam cum dictis ſalibus pro circumſtantiarum ratione mixta dari poſſunt utiliſſime.

§. X.

Quocum vehiculo ſint ſumenda.

Plurimum tamen refert, quo quis vehiculo utatur in dictis remediis adſumendis. Hinc ſalia laudata neutra longe præſtantiorem edunt effectum, ſi magis cum aqua petroſelini, fragorum, vel etiam vino Rhenano, quam cum alio potus genere ſumuntur. Ego quoque non ſine inſigni ægrotantium levamine decoctum ex radicibus quinque aperientibus, rad. eryngii, ononydis, ſemine dauci, ſellerie, baccis iuniperi & alkekengi præſcribere hactenus conſuevi, quod ſimul potui ordinario potuit ſubſtitui.

§. XI.

Vſus ſudoriferorum.

Sudorifera ubi corpus totum colluvie aquarum ſcatet & ſubcutaneum emunctorium clauſum & conſtrictum eſt, parum merentur laudis. Nam hydropici difficulter ad ſudorem diſponuntur; & ſi regimine externo nimis calido vel volatilibus ſudoriferis cogantur, metus eſt, ne inflammatio cum febre,

bre, vel etiam metastasis fieri ad ipsum cor vel cerebrum, ut suffocatio aut adfectus soporosus & apoplecticus sequatur, procuretur: quæ observatio circa balnea etiam laconica, quæ cum spiritu vini fiunt, probe meretur attendi. Quodsi vero ab ingenti humorum copia tam per purgantia, quam diuretica corpus fuerit liberatum ipsaque natura ad liberiorem transpirationem ac sudorem vergit, tum quidem non validiora, sed temperatiora diaphoretica, qualia sunt mixtura simplex, liquor mineralis cum refracta dosi spiritus bezoard. Bussii mixtus, tinctura antimonii selectior, vel pulveres ex cerussa antimonii, sale cardui bened. nitro purif. sive per se, sive cum rob sambuci vel ebuli mixti laudabili effectu minime destituuntur, maxime si horum usum cum prudentia crebrius repetamus.

§. XII.

Remediorum externorum.

Laudatis itaque externis evacuantibus ad auspicaciorem effectum consequendum externa debent coniungi, quæ in nostro adfectu, si unquam in alio operam præstant laudatissimam. Etenim quum in habitu corporis extimo sub cute, ubi copiosi & effœti humores subsistunt, partiumque solidarum tonum & robur prorsus enervant, mali fomes latitet, ipsa sana dictitat ratio, extrinsecus sub varia forma admota remedia, quæ vi sua roborante, balsamica & resolvente humores stagnantes non modo attenuant &, ut in vasorum poros recipi possint, aptos reddunt, sed & putredini resistunt, tonumque & robur relaxatis partibus restituunt, ad hosce humores per congrua emunctoria e corpore exterminandos plurimum omnino conferre. Et si meam adponere experientiam licet, ego accommodatis eiusmodi subsidiis externis effectum sæpe longe præsentiorem faciliorem que, quam ab ipsis internis vidi consequutum. Quæ vero huic scopo & indicationi egregie inserviunt, sunt: radices levistici, iridis, squillæ, ciclaminis, folia ebuli, herba scordii, cardui bened. absynthii, flores utriusque chamomillæ, sambuci, baccæ lauri, iuniperi, semina car-

vi, cumini &c. ex quibus ſacculi vel epithemata poſſunt parari & ex vino, aceto vini & aqua calcis vivæ cocta abdomini, pedibus, & ſcroto calide imponi, ſique refrixerint, reiterari. Atque talismodi epithemata aliis ſub alia forma adhibitis externis, ut emplaſtris & unguentis, me quidem arbitro, longe multumque ſunt præferenda.

§. XIII.

Roborantia, quæ ad recidivam præcavendam conferunt.

Equidem recenſita iam remedia tam interna quam externa ad ſubigendum rebellem hydropis morbum omnino ſunt præſtantiſſima; attamen ſola omne curationis negotium nondum abſolvunt, ſed ad cauſſas hydropis radicitus tollendas adhuc ea requiruntur præſidia, quæ, ne aqua facile regeneretur, & recidiva fiat, prohibent. Hiſce itaque generoſis evacuantibus ſubiungere oportet roborantia; quandoquidem & viſcerum, & vaſorum partiumque fibroſarum vis tonica ſyſtaltica deiecta principalis circuitus ſanguinis & lymphæ per vaſa impediti & hinc ſtagnationis cauſſa & ratio exiſtit. Quare hæc remedia, ſi ulla alia, ad graves eiusmodi paſſiones earumque recidivas avertendas virtute pollent eximia. Quo nomine commendamus ex materia medica radices pimpinellæ, vincetoxici, ari, Zedoar. extract. abſynth. gentian. rubr. cardui bened. ſcordii, centaur. min. cort. caſcarillæ, capparum, myrrham, ſuccinum, cinnamomum, quando ex hiſce cum menſtruo tenui & vino Hungarico eſſentia vel elixirium paratur, quod pro re nata etiam cum liquore martiali, ut tinctura mart. Zwölfferi poteſt miſceri & continuato uſu convenientique doſi propinari; utpote hoc medicamentum non modo ventriculum & inteſtina, ſed & hepar, pulmones & lien, quæ tum chylificationi tum ſanguificationi inſerviunt, corroborat, atque ſalutares excretiones, ſi impeditæ, vel retardatæ fuerint, promovet utiliſſime.

CAV-

CAVTELÆ.

§. I.

QVæstio est non minoris momenti, num venæsectio etiam in tumoribus hydropicis locum habere possit? Dubium videtur, quia corpus plus ingenti seri, quam sanguinis copia est repletum, partesque solidæ omni vigore ac robore sunt destitutæ, atque præterea apud auctores, præsertim recentiores, vix legitur, venæsectionem in ipsa curatione profuisse; nihilotamen minus apud antiquissimos medicinæ parentes, ipsumque HIPPOCRATEM multa exstant loca, ubi summa cum laude mentio fit venæsectionis in cura hydropis administrandæ. Ita HIPPOCRATES *de diæta acutor.* hæc habet: *Si hydropicus difficulter spiraverit, & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahere oportet.* Et eruditissimus *Iacob* SPONIVS valde notabilem *in aphorismis novis Sect. V. §o.* 87. observationem subiungit: *Vidimus,* inquit, *hydropem viginti curatum venæsectionibus, qui ab exhibitis hydragogis & diureticis, cuiusvis generis, magis ac magis intumuerat.* Et ALEXANDER TRALLIANVS pluribus verbis de ea ita disserit: *hydropem anasarca per venæsectionem curare quandoque opus est. Si iecur non solum, sed & lien ac ventriculus tumorem ac duritiem habeat, confidenter educ per exiguas missiones sanguinem, tantoque id magis, si vires non prohibeant, & copia sanguinis in venis manifesta, & ægrotus in flore ætatis constitutus sit, nec tempus anni magnum frigus afferat.* *Paullus* vero AEGINETA *lib. III. cap.* 48. de curatione hydropis agens paullo clarius, sed cum data conditione id confirmat, dum ait: *curantes initium facimus in anasarca ab evacuatione per venæsectionem, maxime si ob hæmorrhoidum, aut menstruæ purgationis suppressionem conflata fuerit affectio.* Atque nos etiam, multiplici edocti experientia, in hisce omnino consensum addimus: in leucophlegmatia & anasarca, si status

Num venæsectio in hydrope prosit?

adſit plethoricus, atque ab aſthmate ſanguineo hæc mala præcipuam duxerint originem, venæſectionem magnum ad curationem momentum afferre. Negamus vero, in aſcite hydrope & tympanite id ſine periculo fieri poſſe, dum etiam ipſe TRALLIANVS in loco allegato ſub finem addit, phlebotomiam in aſcite & tympanitide penitus eſſe excludendam.

§. II.

Cautela circa purgantia.

Quemadmodum in leucophlegmatia & anaſarca, ad colluviem ſeri copioſi exturbandam, validiore medicina purgante, maiori etiam ſub doſi adminiſtrata interdum uti neceſſe eſt; ita in aſcite nihil draſticis periculoſius eſt, utpote quibus, quod per crebriorem experientiam mihi compertum eſt, deſubito inflammatio inteſtinorum ſphaceloſa & mortifera, quam anatome detexit, excitatur. Id vero circa fortiorum purgantium uſum ſerio monendum exiſtimo, quod in principio quidem locum inveniant, dum vires adhuc conſtant, ſed quod non crebrius, & niſi interiectis ſex ſeptemve diebus ſint repetenda, atque interea vires medicamentis & cibis, laudabilem ſuccum præbentibus roborandæ. Præſtat tamen a draſticis illis remediis, ut gummi guttæ, elaterio, colocynthide, helleboro, &c. quæ colliquativam quandam viribusque adverſam facultatem, quam natura debilis & ſenſibilior ſtomachus ferre minus poteſt, recondunt, interdum plane abſtinere & potius in eorum locum purgantia cum emeticis lenioribus mixta propinare, quæ vel in forma pilulari, vel infuſi exhibita ſimilem laudabilem, longeque tutiorem exſerunt effectum.

§. III.

Curatio hydropis in ſcorbuticis.

Quum ſcorbutica humorum dyſcraſia adfecti perfacile in tumorem incidant hydropicum, tum medicamentis, quæ etiam ſpecifica adverſus hydropem virtute prædita eſſe creduntur, ſic dicta antiſcorbutica, ut radix armoraceæ, raphani ruſticani, naſturtii aquatici & hortenſis, nec non cochleariæ ſuc-

ſuccus multum ſunt præponenda, maxime quando cum ſero lactis, vel decocto betæ rubræ, liberaliori paullo & repetita doſi adſumantur. Vidi enim ſimplicibus hiſce remediis ſæpiſſime plebeios a tumoribus hydropicis integre ſanatos, mirifica quotidie per vias urinarias copioſi ſeri educta quantitate.

§. IV.

Squillæ uſus in hydrope cum aſthmate iuncto.

Pulvis ſquillæ & eius acetum a veteribus, GALENO, CÆLIO AVRELIANO, CELSO & aliis maximi ſemper in hoc morbo fuit æſtimatum, præſertim ubi aſthma ad ſuffocationis fere metum concurrit. Et ſecundum meam quoque experientiam bona teſtari fide poſſum, perplures miſere adflictos inopinatum inde & vix ſperandum accepiſſe levamen. Namque hæc radix ſale ſuo penetrante acerrimo inſtructa ſtomacho & aliarum nervoſarum partium tunicis ſeſe inſinuans motum ipſis ac vigorem, ſtimulando, reſtituit, humorumque circulum retardatum inſigniter adiuvat. Quod doſin attinet, poteſt ad grana ſex vel octo cum eadem quantitate radicis pimpinellæ vel ari miſceri & additis aliquot nitri granis, cum vehiculo calido exhiberi.

§. V.

Quæ proſint in typanitide.

In tympanitide magnus & ſumme proficuus eſt uſus clyſterum, ex ſpeciebus carminativis confectorum. Obſervavimus quoque in hac paſſione pilulas purgantes cum anodynis maritatas, ut ſunt maſſæ pilularum Starckii, Wildeganſii & quæ ex extracto hellebori nigri, mercurio dulci, ſagapeno, opoponace, aſa fœtida &c. concinnatæ ſunt, inſignem attuliſſe fructum. Præter hæc vero exterius in hoc adfectu inunctio totius ventris cum oleo philoſophorum, vel oleo camphoræ cum oleo amygdalarum dulcium parato inſtituta, & per aliquot dies continuata ſummo ſolet eſſe auxilio.

§. VI.

Aſcites deſpe-

In malo aſcitico, ubi viſcera valde ſunt affecta & ſpes ſanita-

ratus quomodo tractandus. nitatis recuperandæ pertenuis ostenditur, lenioribus laxantibus & roborantibus unice agendum est. Cui usui inserviunt pilulæ polychrestæ ad mentem Beccheri paratæ, & interposita semper salis aperitivi dosi propinatæ. Qua methodo, nisi res omnino conclamata est, miseri vel curantur, vel certe diutius conservantur.

§. VII.

Cautelæ circa sistendas hæmorrhagias. Incidit interdum, ut hydropici per hæmorrhoides, vel per nares vel etiam feminæ per menses ingentem sanguinis profusionem, non sine virium notabili decremento & periculo patiantur; quo casu nihil absurdius & ineptius est, quam narcoticis, ut massa pilular. de cynoglossa, vel aliis stypticis ad eam comprimendam uti. Nam augentur inde viscerum obstructiones, quæ has fluxiones immodicas progignunt, & virium maior fit defectio.

§. VIII.

Curatio mali a perversa salivatione orti. Oritur interdum post perperam institutam salivationem hydropica labes, atque tum decoctis, quæ lignum guaiacum, sassafras, radicem lapathi acuti, lignum quernum, argentum vivum & antimonium, in petia ligatum ingrediuntur, debet expugnari.

§. IX.

Cautelæ circa tumores scroti. Quando scrotum vel ex hydrocele, vel ex delapsu aquarum ex abdomine magna humorum copia turget, adeo ut valde situm in lecto & movendi potentiam impediat, paracentesin multi commendant, quæ tamen parum iuvat, ut potius nonnunquam plus incommodi creet nec sine periculo supervenientis sphaceli suscipiatur. Et quia humor intra membranas testium satis viscidus hæret, eius effluxus plerumque parcior esse solet. Præstat in tali casu externis cataplasmatibus discutientibus, quorum catalogum supra recensuimus, inhærere & curam moliri.

§. X.

§. X.

Quando ipſa natura, optima medicatrix, ſponte ſuas ſibi quærens vias cutis poros vel in pede, vel in abdomine aperit, per quos non ſine notabili tumoris ſubſidentia dies noctesque multum ſeri profunditur; cavendum maximopere eſt, ne corruptio accedat, quam per epithemata, quæ ſuperiori loco præſcripſimus, frequentius adhibita debemus prohibere. Interne vero tum temporis cum elixiriis roborantibus balſamicis natura iuvanda, corruptio internarum partium avertenda, viresque conſervandæ ſunt. *Pedum ulcera quomodo tractanda.*

§. XI.

HIPPOCRATES *lib. VI. epidem.* hanc curam hydropicis proponit: *Hydrope laborantem convenit exercitationibus defatigari, ſudare, panem edere, parum bibere, vino albo, nec multo ſomno uti, & purgantia adſumere, quibus aqua & phlegma vacuetur.* Vtiliſſima hæc curandi methodus potiſſimum de prima hydropis ſpecie, leucophlegmatia, intelligenda venit, in quam perfacile ii, qui morbos longos & immodicas hæmorrhagias perpeſſi corpus nimio cibo vel potu replent, incurrunt. Hiſce commendat exercitia, quibus corpus evadit magis tranſpirabile; deinde ſudorem, quo pars copioſi ſeri avolat, tum panem, qui non ſeroſum ſed laudabilem chylum gignit: prodeſt etiam potus abſtinentia, tum quia *creſcit indulgens ſibi dirus hydrops, nec ſitim pellit, niſi cauſſa morbi fugerit venis,* tum quia aucto per ſitim calore ſuperfluæ humiditates diſſipantur. Neque infrequentes ſunt hiſtoriæ hydropicorum, qui ſola potus abſtinentia per annum integrum convaluere omnino. Vinum album urinas movet, ſomnus humiditates auget; hydragoga vero medicamenta ſacra huius morbi anchora ſunt, quia nimium humidum auferunt. *Methodus curandi ab Hippocrate tradita.*

§. XII.

Quum ex flatulentia primarum viarum, præſertim in hy- *Curatio mali*

(*Hoffm. Syſt. T. IV. P. 4.*) Mmm hychon-

a flatulentia orti. pochondriacis, tumores œdematosi, qui initium hydropis constituunt, facile gignantur, expedit tunc non purgantibus, sed enematibus sedulo uti, quæ ex speciebus carminativis & roborantibus, ut baccis lauri, iuniperi, herba rutæ, maioranæ, foliis ebuli, flor: chamomill. vulg. & rom. & seminibus quatuor carminativis, ex aqua vel lacte coctis cum decenti olei anethi & chamomill. cocti quantitate optime conficiuntur. Eadem methodo feliciter sæpe usi sumus, ubi ex retropulsa, vel intus retenta materia podagrica spasmi & flatus in intestinis initium tumoris hydropici machinantur.

§. XIII.

Curatio mali a suppressis excretionibus sanguinis. Sequior sexus longe fere magis quam virilis tumoribus hydropicis est obnoxius, si deficit vel suppressa ad tempus remanet, vel ante quinquagesimum annum plane cessat menstrua per uterum purgatio: quod iis potissimum evenit feminis, quæ otio, somno & vitæ sedentariæ nimium indulgent, vel sollicitudine & mœstu diutius afficiuntur. Iuvat tali in casu tum ad præservationem, tum ad curationem sanguinem mittere, corpus movere, peregrinari & locum mutare. Quæ si nihil proficiunt, aquis mineralibus tam interne quam externe uti convenit, quæ etiam in suppressis hæmorrhoidibus in viris, ad eas revocandas, magno sunt præsidio & auxilio.

§. XIV.

Curatio œdematum in pedibus. Quod ad curationem œdematum in pedibus attinet, ea provide est adornanda. Permulta enim eaque tristia novimus exempla, quæ eam perverso modo institutam pessime cessisse testantur. Nam si adstringentibus, sive cataplasmatibus tractantur eiusmodi tumores, detumescunt quidem pedes, sed intus serosus latex per metastasin repellitur & ad pulmones delatus catarrhum efficit suffocativum funestum. Longe securius est pannis calidis, vel saccis arena aut furfuribus calidis repletis eos fovere, ut in perpetua serventur transpiratione. Neque inutile est, fascia latiori moderate adstricta partes tumentes

mentes convoluere, ita ut ab extremo partis incipiatur & usque ad tumoris finem inducatur. Sunt nonnulli, qui scarificationem, vel etiam profundiorem incisionem cum CELSO suadent, qui eam his verbis præcipit: *incidendum quoque super talum, quatuor fere digitis, ex parte interiore est: quo per aliquot dies frequens humor feratur: atque ipsos tumores incidere altis plagis oportet.* At vero, me quidem iudice, tale quid provide & prævia prudenti deliberatione debet fieri; nunquam vero in ascite, vel scorbutica humorum dyscrasia laborantibus moliri. Facile enim supervenit sphacelus & propter nimis laxam carnem & aquosum affluxum difficulter eiusmodi vulnera consolidantur.

§. XV.

Vltimo loco, ut de eventu mali certiores fiamus, iuvabit omnino tenere auream regulam CELSI, quæ his verbis comprehenditur: *Commodum est, lino quotidie ventrem metiri, &, qua comprehendit alvum, notam imponere: postero quoque die videre, plenius corpus sit, an extenuetur. Id enim quod extenuatur, medicinam sentit. Neque alienum est, metiri & potionem eius, & urinam. Nam si plus humoris excernitur, quam assumitur, ita demum secundæ valetudinis spes est.* *Regula Celsi de eventu mali cognoscendo.*

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

FEmina triginta annorum, sanguinea habitu corporis spongioso & succulento prædita, quæ semper largiora habuit menstrua & aliquot cum enormi hæmorrhagia & multis polyposis concrementis eiectis perpessa est abortus; imminenti quondam mensium fluxu vehementi corripitur terrore; unde ille mox suppressus varia attulit incommoda. Siquidem nunc optima femina de ingenti corporis lassitudine, inappetentia, præcordiorum anxietate cum languida pulsuum celeritate pe- *Hydrops anasarca cum tympanitide iunctus, sanatus.*

dumque intumeſcentia cœpit conqueri. His demum malis iungebatur valde difficilis & anheloſa reſpiratio, ipſe tumor ad femora usque ipſumque abdomen, quod tactu durum & tenſum erat, adſcendebat, cibi adſumti in flatus reſoluti multas creabant anxietates, ſitis intendebatur &, increſcente ſpirandi difficultate, ægra in lecto erecta ſedere & ob ſuffocationis metum liberam captare auram per feneſtras debebat. Varia hinc inde remedia tam emmenagoga, quam purgantia & diuretica nihil ferebant opis. Tandem vero ex pedibus ſponte apertis quotidie larga aquæ effluebat copia, unde abdominis tumor mirum ſubinde decreſcebat. Ego hinc ad putredinem arcendam pedibus exterius adplicare iuſſi ſacculos ſemine milii, anethi, carvi, baccis lauri & iuniperi, herba abſinthii, ſcordii, flor. chamomill. repletos & in vino rubro coctos. Interne ſingulis IV. diebus obtuli decoctum mannatum cum tartaro emetico acuatum ſub tali formula: Rec. Mann. el. uncias duas, aquæ flor. acaciæ uncias V. terræ foliat. tartari drachmam unam. Coque & ſolve leni calore. Adde tartari emetici grana tria ſolut. ol. de cedro gutt. IV. eſſentiæ cortic. aurant. gentian. rubræ ana guttas XL. M. quo medicamento mira aquarum quantitas ſumma cum euphoria, ſine torminibus & virium proſtratione fuit educta. Præterea elixir noſtrum balſamicum cum vino Hungarico ter de die ſumendum ſuaſi. Et hac ratione poſt aliquot hebdomades, tumore & duritie ſucceſſive evaneſcentibus, appetentia cum viribus rediit, pulſus ſimul factus eſt naturalis faciesque reddita coloratior. Denique circa illud tempus, quo menſes ex utero ferri conſueverunt, venam in pede ſecandam curavi, & en! altero die poſt ipſi menſes prodierunt & tam miſere afflicta femina exoptatiſſimam recuperavit ſanitatem.

EPICRISIS.

Siſtit hic caſus exemplum hydropis, qui ex menſium, vel in viris ex hæmorrhoidum fluxu cohibito, ſalvis adhuc & ſine indu-

induratione, obſtructione vel ſcirrheſcentia viſceribus, ſubito ſolet enaſci. Subortus autem a talismodi cauſis hydrops facilius, quam quidem alius poteſt ſanari, ſi metuendæ viſcerum, ob diuturnam humorum extravaſatorum ſtaſin, corruptioni aptis occurrere remediis feſtinamus. Longe autem felicius ſuccedit ſanationis negotium, ſi ſponte a natura in pedibus fit apertio. Nam copia humorum extravaſatorum ſublata relictæ adhuc in corpore aquæ facili negotio a medicamentis digerentibus & evacuantibus vinci poſſunt & excerni. Ego vero, ſi mitioribus res peragenda eſt, ad ſufficientem & tutam humorum evacuationem vix convenientius & efficacius reperi medicamentum, quam quod ex maiori mannæ portione & aliquot tartari emetici granis concinnatur. Dici enim vix poteſt, quantam hoc remedium educat aquæ quantitatem, ſine omni turba & vomitu, qui rarius in hydropicis per emetica ſolet cieri. Præter hæc notabile in hoc caſu occurrit, quod fruſtra tentetur menſium repente ſuppreſſorum revocatio in iis corporibus, quæ a diuturniori animi affectu & nimia humorum vitioſorum ſtagnatione omne partium robur perdiderunt. Multo magis eo reſpicere debet medicus, ut prius effectus morboſos removeat &, viribus quodammodo reſumtis ciborumque adpetentia reſtituta, circa illud tempus, quo menſes fluere ſueverunt, vel ſanguinis miſſione in pede, vel pilulis balſamicis refracta doſi aloeticis & crocatis naturam ad menſium negotium leniter ſtimulet.

OBSERVATIO II.

Leucophlegmatia, a febre quartana male tractata.

Militiæ præfectus, quinquagenarius, corpore valde robuſtus, ob varios in victu & potu exceſſus autumnali tempore in febrem incidit quartanam, qua quum per menſem & ultra laboraverat, huius moleſtiæ pertæſus per quatuor dies larga in quantitate decoctum adſumſit valde chinatum; unde febris quidem evanuit, ſed non multo poſt, prægreſſa corporis refri-

geratione ciborumque concoctu difficilium intemperantia, pedes cum abdomine cœperunt intumescere, vires imminui & respiratio valde difficilis reddi. Ego consultus curam hoc modo institui: Primo sal quoddam aperitivum, quod sal tartari & Carolinarum, nitrumque purificatum habebat, ad drachmam unam in aliquot unciis aquæ & vini solutum bis de die, ut mane & hora quarta pomeridiana, sumendum obtuli. Dein in prandio elixir nostrum viscerale, & ante decubitum undecim pilulas balsamicas deglutiendas dedi. Denique pro potu ordinario decoctum sarsaparill. cum tertia vini Mosellani parte remixtum præscripsi, tam felici eventu, ut intra mensis spatium integre miser convaluerit.

EPICRISIS.

A nullo morbo præcedente crebrius hydrops nascitur, quam ex febre quartana perperam curata: quod suo iam tempore GALENVS *lib. III. de locis affect.* & disertissimus CELSVS sat luculenter prodiderunt. Etenim, quum sedes tum quartanæ tum hydropis in ipso hepate, ut iam veterum tulit opinio, præcipue debeat collocari, evidenter adparet, quando hæc febris nimis præcipitanter & antequam obstructio in hepate vel per ipsam febrem, quæ optima est medicina, vel per congrua remedia naturam adiuvantia, satis expedita fuit, cohibetur, perfacile recidivam febris, aut alium longe graviorem morbum, qualis hydrops est, succedere. Idque eo magis evenit, si forte ob nimiam ciborum adpetentiam, corpore adhuc debili, multi crudi spissique generantur humores, qui ad hepatis infarctum denuo augendum mirum quantum conferunt. Equidem in longinquo artis exercitio complures eiusmodi casus, ubi ex quartana imprudenter suppressa vel novi insultus febriles vel anasarca hydrops prodierunt, adnotavi, sed nulla alia quam supra proposita methodo, quæ unice ad obstructiones viscerum tollendas & excretiones restituendas

das directa est, curam institui & benedicente Numine feliciter perfeci.

OBSERVATIO. III.

Femina generosa, triginta annos nata, succulenti & formosi habitus, tertio mense gravida abortiendo incredibilem sanguinis in magna frusta coagulati, quem molam dicunt obstetrices, eiecit copiam; unde mirum in modum debilitata, vires quidem ex parte resumsit, sed quum crescente siti nimia erat in potu, exactis binis mensibus ad faciem usque a pedibus valde intumuit, anxie spiravit & de summa totius corporis gravitate lotiique retentione conquesta fuit. Consuluit itaque medicum, qui grana decem elaterii in forma pilularum præscripsit, unde mira colluviei serosæ per quindecim fere sedes educta fuit quantitas cum insigni tumoris decremento. Interpositis postea per sex circiter dies medicamentis stomachicis, quæ ex extracto absynthii & cent: minor. spiritu nitri dulci, tartari, & essentia cortic. aurant. & cascarillæ constabant, eadem dosi pristinum subiungebatur purgans; quo iterum magna seri exturbabatur copia. Tum vero ter singulis diebus rob ebuli ad unciam dimidiam fuit oblatum, & pro potu ordinario vinum Mosellanum cum fontibus Dönnsteinensibus adsumtum, & sic brevi post urina secedebat liberior, totumque corpus, quod antea siccum erat, leni suffundebatur madore: ita ut intra sex hebdomadum decursum ægra pristinæ redderetur integritati.

Leucophlegmatia ab abortu inducta.

EPICRISIS.

A nimiis hæmorrhagiis per caussam tam internam quam externam inductis, vel a sola crebriori sanguinis e vena secta detractione tumorem concitari hydropicum, plane non novum, sed in experientia satis obvium est. Sanguine enim notabiliter imminuto vasa minima tam secretoria quam excretoria

ria collabuntur, & nec utiles ad motum ſuſtinendum humores, ut cerebri fluidum, ſecernuntur, nec inutiles per organa excretoria rite ſeparantur. Vnde reſidua ſanguinis portionon modo craſi ſua valde immutatur, ſed & in motu ac curſu ſuo impeditur; ut inde perfacile ſeri contingat ſeceſſio. Quod vero ſi incidit, non ſtatim hydrops emergit anaſarca & aſcites, ſed in principio ſolum leucophlegmatia corpus ſolet occupare, quæ ex abundantia ſeri inter panniculum adipoſum, ob motuum vitalium imbecillitatem, ſtagnante ſuam ducit originem. Et hæc hydropis ſpecies ex facili poteſt curari, ſi modo medicamentis, ſale quodam ſubtili volatili vim ſuam exſerentibus mature ſuccurramus. Hæc quippe dum non modo in tunicas vaſorum motrices agendo, tonum ac robur ipſis reſtituunt, ſed & glanduloſas inteſtinorum partes ſtimulando, ſtagnantis ſeri colluviem per alvum eiiciunt utiliſſime. Qua virtute præ cæteris pollet elaterium, a medico cum bonis ægrotæ rebus oblatum; in cuius laudes, iam ſupra ſatis expoſitas, redire nolo.

OBSERVATIO IV.

Femina cachectico-hydropica curata.

Illuſtris fœmina XL. annorum, ſucci ſanguinisque plena, & ſemper largiorem menſium fluxum experta, quinquennio abhinc autumno incidit in dyſenteriam, tunc temporis epidemice graſſantem, ſub qua cum ſævis ventris torminibus cruentas habuit deiectiones. Per menſem & ultra hoc malo conflictata convaluit quidem, ſed abhinc vires recipere vix potuit; appetentia ciborum erat fere nulla, potulentorum nimia, abdomen flatibus valde turgidum, alvus, quæ antea rite reſpondebat, nunc conſtrictior, cum languida pulſuum celeritate. Inter hæc quum adhuc id haberet infortunii, ut ob inopinatum trium filiorum obitum magno adficeretur mœrore, accidit, ut increſcente virium defectione & coloris pallidi in lividum converſione, univerſum corpus, maximeque pedes & hypo-

hypogaſtrica regio valde intumeſceret. Ad hunc tumorem accedebant ſumma ſpirandi difficultas & ad leviorem motum cordis palpitationes, menſium copioſus & aquoſus fluxus, urinæque tenuis ſeceſſio. Conſulti ſunt plures medici, qui per acriora purgantia, martialia & calidiora diuretica curationem tentarunt, ſed irrita omni opera ægram hydrope pectoris lethali laborantem exiſtimantes derelictam habuerunt. Tandem & ego conſultus hanc inii methodum. Primo ſingulis diebus ante decubitum decem pilularum balſamicarum & alternis diebus mane drachmam unam ſalis digeſtivi, quod terræ foliat. tartari, oculor. cancr. arcani duplicati æquale pondus cum dimidia nitri purificati portione habebat, ex aqua & vino ſumere & infuſum theiforme ſuperbibere iuſſi. His ita per decem dies adhibitis radicem mechoacann. alb. ad drachm. unam cum rad. ipecacuannæ granis XV. & nitri purificat. gran. X. ſubiunxi; quo medicamine mira aquoſi liquoris, ſanguine parum tincti quantitas per uterum excreta & alvus ſimul ad decem ſedes ſtimulata fuit. Elapſis quatuordecim diebus idem remedium iteravi, interponendo elixirium meum viſcerale balſamicum, bis de die ex aqua fœniculi & meliſſ. citratæ vinoſ. capiendum. Et ſic convaleſcentiæ ſpes adparebat exoptatiſſima; ſiquidem abdomen non modo detumeſcebat, ſed & reſpiratio erat liberior, facies vividior & adpetitus cum viribus vegetior; unde ego medicamentis balſamicis continuandum ratus, elixirium præſcripſi ex tinctura tartari, eſſent. gentian. rubræ, ſuccini, & additis aliquot olei carminativi guttulis compoſitum; circa inſtans vero menſium tempus pilulas noſtras balſamicas dedi, quibus ingens aquæ & viſcidi humoris copia fuit expurgata. Adpropinquante vere loco acidularum & thermarum per menſis ſpatium in villa rurali mane adſumta fuit tinctura martis pomata, deſuper bibendo menſuram fere unam brodii medicinalis, in quo herba naſturtii aquat. rad. aſparagi, fœniculi, petroſelini, apii, addita

cremoris tartari portione, erant decocta. Abſoluta hac cura elixirium noſtrum balſamicum & interdum ex rhabarbaro & paſſulis cum cremore tartari laxans ægra adhibuit, & ſic intra biennium reſtituta iam integerrime vivit.

EPICRISIS.

Varia ſunt in præfata morbi hiſtoria, quæ probe merentur adnotari, quorum potiſſima ſunt:

1) quod malum dyſentericum, niſi finito morbo tonus & motus ventriculi ac inteſtinorum periſtalticus convenienti medicina roboretur, perfacile graviorem, ut hypochondriacum & cachectico - hydropicum excitare adfectum poſſit. Tono quippe & robore harum partium deſtructo, non modo ciborum digeſtio & chyli boni generatio, ſed & ſordium per alvum excernendarum ſeceſſio multum vacillat, adeoque ad ſpaſmos & flatulentias, gravium ſymptomatum genetrices, inteſtinorum canalis diſponitur.

2) quod hydropicum malum longe facilius in feminis ob uterum & menſium negotium, quam in nobiliori ſexu producatur. Nam propter difficiliorem ſanguinis per uteri venas, in ſemet ipſas valde implicatas regreſſum non modo vaſa uterina ſanguine facile infarciuntur multumque ſeroſitatis ibi deponitur, ſed & in toto corpore humorum circuitus langueſcit & retardatur, adeoque ad cachexiam hydropicam fit tranſitus. Qui tali vero fundamento nititur hydrops curatu eſt facilior, quam ex hepatis vitio enatus. Longe enim expeditius eſt, obſtructa uteri vaſa reſerare, ſanguiniſque impeditum motum promovere, & collectas ibi ſeroſitates expurgare, quam hepar obſtructum & induratum emollire, & ſanguinis per eius vaſa circuitum in ordinem redigere. Cuius rei luculento eſſe teſtimonio poteſt feliciſſima collectæ humiditatis in noſtra ægrota per uterum evacuatio, a medicamentis digeſtivis leniterque ſtimulantibus adiuta, quam ego non ſemel ſed ſæpius in feminis cachecticis & leucophlegmatia laborantibus obſervandi occaſionem habui

3) pro-

3) probe notandus est saluberrimus tincturæ martis pomatæ cum brodio carnis medicinali usus. In genere tamen notari velim, martialia in forma liquida & temperato acidulo menstruo parata maiori cachecticis feminis quam viris esse præsidio. Hæ enim ob laxiorem & spongiosiorem, quo præ nobiliori sexu gaudent, texturam eiusmodi roborans & subadstringens medicamentum optime ferunt.

OBSERVATIO V.

Hydrops ascites a frigido potu in cachectico.

Iuvenis viginti annorum generosus, habitu corporis spongioso præditus vitæque sedentariæ addictus a prima statim infantia ex scabie retropulsa insigni pedum abdominisque intumescentia cum lividis maculis in cute hinc inde efflorescentibus laboravit. Academiam ingresso valetudinis emendandæ caussa exercitium commendabatur pugillatorium, a quo vehementer aliquando calefactus quum largiorem frigidæ cerevisiæ haustum infunderet, mox pessime habebat. Languor enim universi corporis cum tussi valida & respirandi angustia sequebatur, aquosus pedum tumor increscebat, tantaque subinde capiebat incrementa, ut non modo scrotum, sed totum quoque abdomen occuparet & ad ruptionis usque metum distenderet. Præterea, quod notabile erat, a nimia scroti inflatione retrahebatur mentum; & præputium instar vesicæ inflatum urinæ excretionem, quæ communiter in hydrope parcior esse solet, retardabat, pedes frigidissimi nec ignitis tegulis ad calorem naturalem poterant reduci; adpetitus tamen adhuc modice constabat. Præter varii generis medicamenta consilium inibant medici de scroto aperiendo, ex quo cum lancetta aperto ingens aquæ profluebat copia, unde scrotum quidem cum abdomine diminutum, somnus quietior & vires quodammodo refectæ videbantur, pedum vero tumor æque ac molestum tussiendi conamen perseverabat. Sanato hoc ulcere pristina ludebatur tragœdia: namque abdomen cum scroto denuo in

magnam increfcebat molem. Rurfus itaque cutis in membro virili incidebatur & plus quam X. feri educebantur libræ. Hoc pariter vulnere confolidato vires iterum cum adpetitu vigere ventrisque tumor remittere videbatur. At vero quum patiens, ob fummum domum revertendi defiderium, ingenti angeretur mœrore, accidebat, ut prævio horrore & fuccedente æftu eryfipelas in pede erumperet, cui depellendo vix ulla par erat medicina. Dolor enim & tumor inflammatorius mox totum corripiebat pedem & circa quintum diem lividæ, cum interfperfis magnis veficulis, emergebant maculæ, pulfus ferebatur debilis & celer, fitis urgebat fere inexhaufta, noctes erant infomnes, alvus præter modum fluida, urina alba & clara, tandemque viribus confumtis æger placide exfpirabat. Corpore poft mortem diffecto intra abdominis mufculos & pinguedinem magna obfervabatur aquæ quantitas; in cavo vero abdominis menfuræ quatuor, in thorace menfura dimidia, in pericardio quatuor circiter unciæ fluitabant aquæ limpidiffimæ. Hepar & lien, infolitæ magnitudinis & coloris pallido-albicantis, reperiebantur duriffima, fanguine pæne omni deftituta, qui tamen fupererat in hepate fanguis ex globulis inftar milii folis duris videbatur compofitus. Bilis erat pauca & inftar glutinis compacta, bruni coloris. Vafa venofa valde extenfa parum continebant fanguinis, loturæ carnis non abfimilis. Duplicatura peritonæi, quæ uretheres & vafa fpermatica, ipfamque veficam continet, copiofis hydatidibus erat obfeffa, ex quibus difciffis magna aquæ profluebat copia. Pulmones denique erant fere exfangues & candidi, in corde vafa coronaria valde inflata. Diffectis pedibus membrana, fub qua adeps reconditur, aqua turgefcebat, & quum perventum erat ad membranam, quæ mufculis fuperfternitur, ea inftar veficæ aquæ repletæ adparebat, factaque diffectione aquæ inftar rivi effundebantur & glutinofa materia tragacantham referens confpiciebatur.

EPICRI-

EPICRISIS.

Ex hac memorabili morbi hiſtoria plura notatu digna in uſum medicum poſſunt elici;

1) extraordinaria vaſorum venoſorum magnitudo ſanguinis circuitum per venas indicat impeditiorem & valde retardatum, a quo etiam derivandum eſt, ut vaſa lymphatica, ob lymphæ a ſanguine ſeceſſionem ampliata tandem disrupta fuerint.

2) induratio illa viſcerum malum oſtendit incurabile, quam dudum iam optimus iuvenis intus abſcondidam recondidiſſe videtur. Quare non mirum eſt, a pluribus abhinc annis eum cachexia laboraſſe, quam tumores pedum œdematoſi & maculæ in cute flavæ & lividæ commonſtrant luculentiſſime.

3) peculiarem meretur animadverſionem, quod exigua ſanguinis in vaſis & viſceribus reperta fuerit quantitas, maximeque hepar, lien & renes omni fere rubedine adparuerint exuta: cuius rei ratio exinde venit deducenda. In tali ſtatu cachectico-hydropico, ob ſegniorem ſanguinis progresſum, ſanguificationis actio, ſeu chyli in ſanguinem converſio mirum quantum læſa eſt ac depravata; hinc omnes, qui ingeruntur cibi in ſerum potius, quam ſanguinem ſolent transmutari. Et inde quoque fit, ut ſanguis hydropicorum e vena emiſſus nunquam non copioſo ſero ſit refertus.

OBSERVATIO VI.

Hydrops ſymptomaticus.

Vir quinquaginta annorum, lautiori diætæ vitæque ſedentariæ addictus & lacticinia cum fructibus acidis horæis in deliciis habens, prægreſſo diuturniori mœrore incidit in cachecticum corporis habitum, ex colore faciei lurido, ſublivido & ad flavedinem inclinante ſatis conſpicuum; unde ciborum appetentia, ſatis antea vegeta una cum viribus valde concidebat, flatus & borborygmi in abdomine, ob ſegniorem alvum, miras creabant moleſtias, reſpiratio cum præcordiorum an-

xietate reddebatur difficillima, ut per intervalla morti proximus æger haberetur, &, quod maximum erat, pulſus micabat debilis, nonnunquam intermittens, plerumque inæqualis. His tandem malis iungebatur icteritius faciei color cum maiori pectoris anguſtia pedumque intumeſcentia, quæ altius ſubinde adſcendendo ipſa demum femora & ſcrotum obſidebat. Multa a variis medicis adhibita medicamina nihil afferebant levaminis. In conſilium itaque adſciſcebatur alius cura hydropis famigeratus medicus, qui extractum elaterii & enulæ ad drachmam unam cum iuſculo calido aliquoties propinabat; unde ἄνω καὶ κάτω fortiter expurgabatur ingens viſcidi copia, & decreſcente pedum abdominisque tumore læta convaleſcentiæ ſpes affulgebat. Nihilo tamen minus quum anxia præcordiorum oppreſſio aucta potius quam diminuta & vires cum adpetitu magis inde proſtratæ viderentur, ego cum aliis adſtantibus medicis validius illud catharticum ſeponere & nonniſi temperata balſamica & roborantia adſumere ſuaſi, donec omnibus in peius ruentibus æger diem obiret ſupremum. Cadavere aperto in abdomine pariter ac thorace magna ſeri extravaſati conſpiciebatur copia. In cordis & pulmonum vaſis deliteſcebant concrementa polypoſa, ex dextro cordis ventriculo per arteriæ pulmonalis ramos diſperſa. Fellea cyſtis calculo, tres minimum drachmas adæquante multisque minoribus lapillis erat referta. Totum vero hepar cum liene atro ſanguine inveniebatur infarctum valdeque flaccidum & reliqua vaſa venoſa omni fere ſanguine privata.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic caſus, quomodo ex præcedentibus & ad unam quaſi conſpirantibus cauſſis hydropis fiat generatio. Siquidem habitus corporis ſpongioſus, acidorum & lactis abuſus, animi mœror & vita laboris expers eius ſunt naturæ ac indolis, ut ſpirituaſcentiam ſanguinis imminuendo, humores valde

de glutinosos ingenerent, qui ad vasculorum obstructiones, concretionesque polyposas & calculosas materiam subministrant largissimam. Videtur autem hydrops in præsenti casu magis symptomaticus, qui obstructionem hepatis & spasmos præcordiales, ob calculum in cystide fellea & polypum in corde atque pulmonibus contentum, inductos excepit. Anxietates enim & spasticæ præcordiorum stricturæ, multo magis vero concreta ista fibrosa, pulmonum vasa replentia liberiorem sanguinis circuitum non modo in pectoris regione, ubi sedem fixam habent, sed per reliquas quoque remotiores partes impediunt; unde ob tardiorem eius circuitum serum in vasa lymphatica secedit, & in porosum habitum effunditur. Quodsi vero polyposa eiusmodi repagula hydropicorum tumorum caussæ existunt, facile est iudicatu, cum hæc ipsa nulla expugnari arte queant, morbum fieri insanabilem. Videmus hinc purgantium, præsertim validiorum usum positis hisce circumstantiis magis esse noxium quam proficuum: quandoquidem hæc, validissime in genus nervosum agendo, anxietates & spasmos in præcordiis sævientes adaugent, ut inde non possint non vires cum appetitu magis prosterni. Nos in genere ita iudicamus, longe consultius esse, hos morbos tempestive avertere, quam, ubi increverunt, iis curandis multam operam impendere frustraneam.

OBSERVATIO VII.

Vir triginta annorum, complexionis sanguineæ, qui adolescentiæ annos inordinato vitæ genere transegit maximeque spirituosos potus magna in copia ingurgitavit, militiæ deditus corpus quondam vehementi exponebat frigori, quod quum pectus potissimum occuparet, brevi post de stabili & fixo sinistri lateris dolore, spirandique difficultate conquerebatur. Mutato vitæ genere, quum a vita valde laboriosa ad quietam transiret, non modo dolores & præcordiorum anxietates, sed tussis

Hydrops pectoris lethalis.

tuſſis quoque & ſpirandi anguſtia tanta cum vehementia ingraveſcebant, ut per feneſtras nonnunquam liberiorem anhelare aerem debuerit. Accedebat dein pedis & femoris ſiniſtri intumeſcentia, quæ ſcrotum ſimul valde diſtendebat, alvus & appetitus ſatis bene conſtabant, & urina mingebatur flaveſcentis coloris tenuis. Tandem cum data occaſione in nimium effuſus riſum pectus vehementius commoveret, mox de ſumma ſpirationis anguſtia conquerens in horas ſuffocari videbatur & ſub debili & inæquali arteriarum pulſatione per validam tuſſim eiiciebat ſputum ſanguine leviter tinctum; & demum viribus penitus deiectis tertio die poſt animam efflabat. In ſectione cadaveris totum abdomen conſpiciebatur integrum, in thoracis autem cavitate in ſiniſtro latere mira aquarum fluctuabat quantitas, quæ ad ſeptem propemodum libras accedebat. Cordis vaſa concreta alba inſtar calami ſcriptorii continebant, pulmones erant depreſſi ac collapſi, & arteria pulmonalis, polypo intus referta, viſui ſe offerebat nigra & ſphacelata, fœtidum ſpirans odorem. Penitius deinceps inſpecta thoracis cavitate in dorſo variæ ſe obiiciebant membranæ & cuticulæ dilaceratæ, a vertebris & coſtis thoracis ſeparatæ, quæ non obſcure indicabant, magnum hic delituiſſe ſaccum membranaceum aqua repletum, qui disruptus tantam aquæ copiam in thoracem effuderit, ipſamque mortem acceleraverit.

EPICRISIS.

Mortuus eſt hic æger hydrope thoracis, quo orthopnœa vexati, ut recte monet BAGLIVVS, qui non niſi erecta cervice ſpirare, nec in lecto, ob ſuffocationis metum ſtabilem invenire locum poſſunt, plerumque laborant. Sed memorabile in noſtro caſu videtur, quod hydrops fuerit ſaccatus, & aqua extravaſata ſacco membranaceo ex pleura a coſtis ſeparata producto incluſa, quæ dolorem fixum peperit, liberamque

que pulmonum expansionem, præsertim sub diaphragmatis a ventriculo inflato compressione, impedivit. Postquam vero, tumore per risum rupto, serum in tanta copia effluxit, ut pulmones inundaverit, non potuit fieri, quin denegata horum expansione, sanguinis circuitus plane fuerit interceptus, & strangulatione quasi æger interemtus. Quod vero ex aspera arteria serum sanguinolentum tussi fuerit reiectum, hæc videtur ratio, quia sanguis per arteriam pulmonalem in pulmones reductus, & regressu suo impeditus, cum impetu ad tunicam asperæ arteriæ glandulosam confluxit, ibique inflammationem excitavit. Quod dein pedum intumescentiam attinet, sciendum est, hanc fere inseparabile hydropis pectoris esse symptoma. Si denique curationem truculenti huius mali attendere velimus, nihil dubii est, quin in eiusmodi casu paracentesis cum fructu possit institui; si modo ægrotus hancce admittere operationem non recuset: præsertim quum iam olim HIPPOCRATES eandem in hydrope pectoris commendaverit.

OBSERVATIO VIII.

Annus est, & quod excurrit, quum vir in summa dignitate constitutus, asthmatico-hydropicus, sexagesimum ætatis annum supergressus, meum postularet iudicium de transmissa totius morbi historia, quæ hæc continebat momenta. In adolescentia vir generosus multum sæpe cruoris e naribus fundere suevit, & cum academicam ingressus vitam, litterarum studiis & lucubrationibus in multam noctem productis, neglecto corporis motu plus iusto indulsisset; adfectionem incidit hypochondriacam cum hæmorrhoidibus cœcis iunctam; ad quam mitigandam aquas Wildungenses & Schwalbacenses aliquoties cum fructu potavit. Ante duodecim vero annos medicus fontes Pyrmontanos bibere iussit; enimvero ab horum usu mox redierunt hæmorrhoides cœcæ valde furentes, quæ tandem appli-

Asthma hydropicum funestum.

catione hirudinum in ulcus fiſtuloſum tranſierunt. Poſt hæc per aliquot annos anxietatibus cardialgicis, & aſthmaticis pectoris oppreſſionibus per intervalla fuit obnoxius, quibus duobus abhinc annis dolores podagrici & nephritici cum pertinaci iſchuria ſtipati acceſſerunt. Nunc dimidium effluxit anni, ex quo prævia iracundia adfectus aſthmaticus cum ſumma præcordiorum anxietate graviter invaluit, & pedum primo, mox femorum & ſcroti, totiusque abdominis tumor ſucceſſit. Conſuluit itaque medicum, qui infuſum purgans exhibuit pex ſex dies bibendum; unde, magna ſeri colluvie excreta, inferiores quidem partes detumeſcere coeperunt, ſed remanente aſthmate, licet remiſſiori non multo poſt in ſiniſtro thoracis latere dolor obortus eſt cum ſputo cruento punctorius, ipſeque tumor recrudeſcens priſtina loca repetiit; unde urina ſeceſſit parcior, & ſpirandi difficultas cum ſomno pauco & perpetuo pleuritico dolore denuo increbuit. Hæc morbi fuit hiſtoria, qua attente perlecta ſingulisque probe penſitatis reſponſum dedi: quod aſthma, hæmoptoe, pleuritis, & ipſe tumor hydropicus pulmoni male adfecto, & vel obſtructo, vel polypis obſeſſo ſuam debeat originem. Quodſi enim ſanguis ex uno cordis ventriculo ad alterum minus liberum habet tranſitum, aliter fieri non poteſt, quam ut in dextro ventriculo & toto venæ cavæ ſyſtemate eius curſus ſiſtatur ac retardetur; hinc ſtagnat & ſerum ſecedens ſubſtantiam poroſam & cavitates intrat. Pulmones vero, me iudice, vix aliunde ſuam contraxerunt labem, quam a ſanguine per ſpasmos & flatus inteſtinorum, qui hypochondriacis, podagricis & nephriticis valde familiares ſunt, ad pectus nimium congeſto. Neque de nihilo eſt, polypoſam in pulmonibus concretionem ſuſpicari, ut ut de pulſu, qui in tali caſu plerumque intermittens & inæqualis eſt, nihil relatum mihi fuerit. Sæpius enim iterumque in aſthmate cum dolore punctorio & ſputo cruento iuncto polypos in thorace adnotavi. Et hac ratione ductus mox triſtem morbi

bi eventum iudicavi, qui etiam inopinato post venam in brachio sectam sequutus est.

EPICRISIS.

Hypochondriaci, maxime hæmorrhoidarii, nisi se præcipitare in graviores & funestas adfectiones velint, exquisite præcepta servare diætetica & potissimum a vehementibus animi motibus abstinere, atque paucis, sed fidis uti remediis debent. Id quod tanto magis necessarium est, si forte doloribus nephriticis, arthriticis & podagricis conflictantur, ne materia morbosa, ad superficiem corporis salutari motu propulsa ad interiora reprimatur. Perfacile enim hac ratione asthma succedit hydropicum lethale, atque tum asthma utplurimum primarius est adfectus, cui hydrops ut symptoma adsociatur: unde præcipua medentis cura ad caussam asthmatis removendam dirigi debet. Multum itaque peccant ii, qui solam curandi intentionem ad tumorem abigendum dirigentes hydragogis fortioribus aquas educere moliuntur: qua perversa methodo inflammationes intestinorum lethales possunt arcessere, præsertim si hæc ipsa cardialgia & spasmis, a materia podagrica repulsa iam fuerint adfecta. Tali in casu antispasmodica cum diaphoreticis mixta, vel etiam V. Sio, aut clysteres pernicialibus eiusmodi symptomatibus avertendis valde sunt idonea. Denique id probe tenendum est, ne facile in asthmaticis, si polyposi quidpiam subest, ut ex variis signis iudicare licet, vena in brachio secetur, multo minus si largiori quantitate nec interrupto flumine sanguis mittatur. Cor enim coagulo iam infarctum sanguinis affluxu sufficiente destitutum quam facile ex toto systolen amittit, ut syncope lethalis inde emergat, qualia exempla non pauca in recenti memoria teneo.

OBSERVATIO IX.

Vir Illustrissimus, quadraginta & aliquot annos natus, *Asthma cum*

Ooo 3 mediæ

hydrope anasarca iunctum. mediæ ſtaturæ, habituque corporis ſpongioſiori & temperamento ſanguineo præditus, qui a prima adoleſcentia integro virium & adpetitus vigore gaviſus, in militaribus exercitiis cum defatigantibus corporis motionibus iunctis quotidie fere ſummam quæſivit voluptatem; ante quinque vel ſex annos ob lautiorem diætam vinique ſpirituoſioris & cereviſiæ triticeæ valde nutrientem potum præter modum cœpit pingueſcere, terque quaterve in anno leviori rheumatismo, mox manus, mox pedes pererrante tum maxime temporis corripi, quum frigida & humida regnabat aeris intemperies. Huic dein ſuperveniebant adhuc alia, eaque longe graviora mala. Nam pedes occupabat tumor, & in pectore ſpirationis difficultas per intervalla peſſime affligebat; quæ non parum capiebat incrementi, quum a nimia ciborum variorum adpetentia abdomen flatibus diſtentum liberiorem diaphragmatis deſcenſum ſæpe impediret, ita prorſus, ut illuſtriſſimus ægrotans in lecto non decumbere, ſed erecto potius corpore ſomnum capere per aliquot annos debuerit. Sopor quoque interdum non raro per horæ dimidium & ultra invadebat inopinatus atque tam gravis, ut excitari vix poſſet. Præterea nullam in omni vita toleraverat ſanguinis per nares vel ſedales venas fluxionem, quam deficientem ex parte compenſare medicus ſtudebat venæſectione bis in anno inſtituta, quæ vero quum in pedibus, qui tumore continuo erant obſiti, adminiſtraretur, parumque inde ſanguinis efflueret, nihil hac methodo proficiebatur. Nam vanus erat timor, ob quem medicus, ne forſan periculi plenam ſuffocationem arceſſeret, venam in brachio ſecare dubitabat. Multo magis iuſta metuendi erat ratio, ne tumor aquoſus in corpore adeo plethorico, & faciei colore ad nigredinem vergente, magis ac magis increſceret; quod etiam brevi poſt inſequebatur. Etenim mox totum corpus æqualiter intumeſcebat, & quod peſſimum erat, conſueti manuum & pedum dolores rheumatici nunc ſub tempeſtate frigidiori vel

plane

plane non adparebant, vel mox remittebant. Quum is esset depravatus valetudinis status, & indies peiora ingruerent symptomata, ego pariter in consilium vocatus, hunc morbum asthma cum hydrope anasarca iunctum, & a nimia sanguinis abundantia, qua cor cum pulmonibus pæne oppressum erat, inductum iudicabam. Quam Medicus ordinarius ante meum accessum in brachio admiserat venæsectionem & laudabam & approbabam, consultum fore ratus, ut aliquoties pro re nata iteretur: & iterabatur quoque cum insigni spirandi levamine pulsuumque augmento. Accuratiori instituto examine, cui intererant adhuc alii peritissimi medici, ex certis & evidentioribus signis viscera nec obstructa, nec scirrhosa, sed integra, nec intra pectoris abdominisque cavitatem serum extravasatum, nec pulmones polypis obsessi deprehendebantur: & quum sub modica ciborum adpetentia alvus satis bene responderet, abstinuimus ab omnibus fortioribus hydragogis & diureticis, & potius iniuncto accuratiori vitæ regimine medicamenta dedimus balsamica amara, stomachica & carminativa, interpositis subinde salibus detersivis & aperientibus. Potui præscripsimus cerevisiam insigniter diureticam, & ad discutiendos flatus ano clysteres carminativos frequentius iniiciendos curavimus. Hæc inter uno vel altero mense transacto natura, optima gravissimorum morborum medicatrix, sponte sibi exitum parans copiosas in pedibus excitabat vesiculas, e quibus cum febrili quodam motu & redeunte podagrico insultu ingens aquæ expellebatur copia. Et sic tandem Illustrissimus æger melius respirare, quietiorem somnum capere, urinam, quæ antea parcior fluebat, magis reddere, & resumtis viribus penitus convalescere incipiebat, ut nunc, quæ Dei gratia est, ab omni malo immunis sanus degat.

EPICRISIS.

1) Permultum interest, ut medicus in cura gravioris & son-

ſontici morbi prudenter adornanda veram cauſſam primamque ſcrutetur originem, quæ in hoc noſtro caſu nimia fuit ſanguinis abundantia, & exinde ortæ in viſceribus nobilioribus & extimis partibus ſtagnationes; unde ſimul aſthma & ex hoc hydrops fuit enatus, qui facile potuiſſet averti, ſi e vena brachii tuſa tempeſtive conveniens ſanguinis detracta fuiſſet quantitas. Minime enim a tali venæſectione, in brachio inſtituta metuenda eſt maior ſanguinis ad ſuperiores partes attractio, & ex hac oriunda ſuffocatio; ut hæc ipſa potius certo avertatur, ſi nimia, quæ iam adeſt, plethora imminuitur: quod ſuo iam tempore optime præcepit HIPPOCRATES, eo loco, quem in cautelis §o I. allegavimus.

2) Luculenter edocemur, in maximis morbis vincendis leniſſima & fere ſimpliciſſima remedia optimum ferre levamen, ſi modo ſatis diu continuantur. Quodſi enim in noſtro caſu ad educendas e corpore aquas fortiora purgantia & diuretica adhibuiſſemus, facile pernicialis induci potuiſſet inteſtinorum inflammatio, quam ego quidem non raro in anaſarca & aſcite laborantibus vidi. Longe itaque conſultius fuit præter iuſtam & ſufficientem ſanguinis miſſionem eiusmodi remedia, quæ diſcutiendis flatibus & tono inteſtinorum roborando idonea ſunt, in uſum vocare. Etenim, cum primarius morbus fuit aſthma, cuius effectus ſeu ſymptoma hydrops debet haberi, & quoniam illud a nimia ſanguinis abundantia & congeſtione ad thoracem partesque ſuperiores, neque minus a flatibus ex primarum viarum cruditatibus originem traxit, facile intelligitur, quare adhibita remedia omne in curatione abſolverint punctum.

Plura de hydrope exempla reperire licet in reſponſis & conſultat. medicinal. Sect. III. caſu LVI. & LXVII. usque LXXI.

CAPUT.

CAPVT XV.

DE FLATVLENTIA VENTRICVLI ET INTESTINORVM, ET AFFECTIONE TYMPANITICA.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

Flatulentia quid sit?

IN nulla corporis humani parte tantas molestias creant flatus, (qui nil sunt, nisi vapores halituosi, expansiva elastica vi præditi,) quam in ventriculi & intestinorum cavitate, ubi velut in carcere inclusi, hosce canales ex tunicis mere musculosis & nerveis, quæ motu & sensu gaudent, conflatos, remittente ipsarum tono, non sine dolore & anxietate vehementer distendunt, &, ut multum inde omnis generis functiones lædantur, efficiunt.

§. II.

Symptomata quæ ventriculi inflationem comitantur.

Si speciatim ventriculus a flatibus incarceratis supra modum expanditur, gravissima subinde oriuntur symptomata, qualia sunt summæ circa præcordia anxietates cum valde difficili & ægra spiratione, pectoris oppressione, inquietudine extremorumque frigore & ingenti virium collapsu. Inter hæc facies cum adspectu lurido contracta est, & interdum cum difficili deglutitione faucium urgent constrictio, cordis palpitatio, phlogoses, scotomia, vertigo & huius generis alia. Cognoscitur autem flatulenta hæc adfectio ex intumescentia, quæ circa cordis scrobiculum versus latus dextrum satis sæpe ad tactum

ctum manifeſta eſt, nec non ex crebra & vehementiori eructatione, qua notabiliter ſymptomata miteſcunt.

§. III.

Ratio horum ſymptomatum.

Quod vero vehementem ventriculi inflationem tam ſæva excipiant ſymptomata, hæ ſunt præcipuæ cauſſæ. Notum quippe ex anatomicis eſt, quod ventriculus pars ſit valde nervoſa, & quod octavi & paris intercoſtalis rami inter tunicam ipſius nerveam copioſe diſpergantur, qui quum ad omnes corporis nervoſas ſenſuque & motu præditas partes excurrant; non mirum eſſe debet, ſi propter eximiam hanc, quæ partes invicem intercedit, communionem, in omnibus fere reliquis corporis partibus ſenſibilioribus tam diræ oriantur adflictiones. Quæ dein comitatur difficilis & anxia ſpiratio itidem a ventriculi expanſione inducitur, qua diaphragmatis alternus expanſorius & conſtrictorius motus, a quo inter alia reſpirationis pendet negotium, impeditur: & quum hac ratione cavitas thoracis ſimul coarctetur, pulmones non rite poſſunt explicari; unde liberior ſanguinis ex uno cordis ventriculo in alterum tranſitus remoratur.

§. IV.

Species flatu- iteloæ inteſtin rum.

Flatulentæ eiusmodi diſtenſioni præter ventriculum, tota inteſtinalis fiſtula, quæ ex eiusdem generis tunicis, nervorumque & ſanguineorum vaſorum ramificationibus, ut ipſe ventriculus conſtat, obnoxia eſt. Quodſi vero totus inteſtinorum tam craſſorum quam tenuium canalis a flatibus violenter expanditur, non tantum tumor totius abdominis, ſed dolor quoque, maxime circa umbilicum, ubi tenuium ſedes eſt, ſat gravis cum pertinaci alvi ſtrictura, inquietudine, anxietate, extremorumque refrigeratione, & virium lapſu coniunctus oboritur, atque tum adfectus dicitur colica flatulenta. Quando hæc flatulentia non eſt tranſitoria, ſed in longum tempus, menſes, vel annos protrahitur, tumor abdominis durus inſtar tympani ſonum edens tympanites vocatur & malum portendit vix

ulla

ulla medicina sanabile, præsertim si asciten, superiorumque partium marcorem habet comitem.

§. V.

Quod attinet ad caussam morbosæ eiusmodi flatulentiæ proximam, hæc utique duplicis esse generis recte statuitur. Altera materialis, quæ in flatuum facili & copioso proventu residet, debetur ingestis, quæ præ aliis tenacis, mucidæ & pronæ ad inducendos flatus consistentiæ sunt; quæ inter merito oleracea, raphanacea, legumina, pisa, fabas, pisces marinos exsiccatos & fructus horæos, omniaque fermentescibilia, dulcia, mellita, cerevisias triticeas & farinacea quoque triticea, pulticulas, præsertim e milio paratas, pinguia ovilla & vervecina, maxime si his frigidus superingeritur potus, referimus. Scire tamen licet incongrua eiusmodi ingesta tam sicca quam fluida longe maiorem inferre noxam, si in magna quantitate adsumuntur. *Caussa materialis.*

§. VI.

Altera, quæ formalis dicitur, pernicialis flatulentiæ caussa in insigni motus peristaltici debilitate, quæ ab impedito liquidi nervei & sanguinis arteriosi in intestina influxu dependet, quærenda est. Quemadmodum enim iste motus, si recte & secundum naturæ ordinem se habet, non modo vaporibus, qui semper ob humidum in intestinis contentum præsto sunt, resistit, sed eos ipsos etiam per totum tractum sine omni molestia propellit; ita e contrario, si propter nimiam roboris ac toni intestinorum remissionem, & membranarum inde ortam flacciditatem vacillat, huic muneri vix amplius præest. Præter hæc quoque ingesta, antequam ad intestina ferantur, diutius in ventriculo subsistunt, & in vapores resolvuntur; unde in vicino duodeno & ieiuno ob acrimoniam particularis oboritur spasmus, qui dextrum ventriculi orificium sive pylorum, & per consensum etiam sinistrum constringit, ut inde vapores *Caussa formalis.*

non habeant exitum, sed inclusi vim suam elasticam in nervosas ventriculi tunicas vehementer exerceant. Cui distensioni quando natura maiori liquidi nervei adfluxu occurrit, restituta ad tempus vi tonica renitente, flatus magno cum impetu per superiora erumpunt.

§. VII.

Caussæ remotæ sunt, temperamentum ætas &c.

Quæ cum ita sint, iudicatu est facillimum, quicquid ad motus peristaltici depravationem contribuit, illud pariter ad flatulentiam producendam esse aptissimum; unde evidenter patet ratio, quare homines, qui habitus corporis sunt laxioris, & spongiosioris, ut fere phlegmatici, sexu feminæ & ætate senes atque infantes esse solent, ad inflationis malum valde sint proclives. Et quoniam liberior vaporum, qui continuo in intestinis progignuntur, transpiratio sub inordinato intestinorum motu constrictorio & dilatatorio valde impeditur, multumque inde incommodi infertur; facile poterit intelligi, quare ab insolita & nuda abdominis artuumque refrigeratione, vel pedum super frigido pavimento incessu, manuumque in aquam frigidam immersione, vel etiam a potu gelido, æstivo tempore corpori sudanti ingurgitato, tam frequens colicæ flatulentæ & torminum imi ventris sit proventus. Siquidem hæc omnia ita sunt comparata, ut eximiam intestinorum tonum debilitandi potentiam obtineant.

§. VIII.

Morbi prægressi.

Sunt vero adhuc aliæ, maioris momenti caussæ, quæ robur nobilissimarum istarum partium destruendo, nostrum morbum producunt. Attenta enim observatione discimus, periculosas abdominis inflationes iis quam maxime contingere, qui a præcedente morbo, v. g. dysenteria, febre acuta & variolosa, aut diuturna intermittente, vel etiam ob nimias sanguinis profusiones, sive per vulnerationes, ac hæmorrhoides, sive in feminis per abortum, per partum, aut extra ipsum per lochia & menses ingentem virium lapsum liquidique ner-

vorum

vorum spirituosi elastici & sanguinis depauperationem passi sunt; idque eo magis si, posthabita virium ratione, plus ciborum ingerunt. Et inde perspicue poterit colligi, quid statuendum sit, si, ut sæpissime in morbis periculosis & acutis evenit, circa tempora critica molestæ præcordiorum distensiones cum borborygmis & flatuum in imo ventre fluctuatione percipiantur. Vtplurimum enim mortis indicium præbent, tum quod extremum virium lapsum indicant, tum vero maxime, quod ad penitus sufflaminandam respirationem multum omnium valeant: quæ abdominis inflationes post mortem, ob plenariam roboris destructionem ab internis tam potulentis quam medicamentis semper fere auctiores evadunt, ut, ne rumpatur abdomen, pondere rerum incumbentium comprimendum sit.

§. VIII.

Spasmi primarum viarum.

Simili quoque ratione per attentam experientiam innotescit, atroces diutiusque perseverantes in primis viis spasmos intestinorum atoniam & flacciditatem motusque peristaltici imbecillitatem, & ex hac demum vehementes inflationes subsequi. Hinc colicam spasmodicam frequenter excipit flatulenta; quæ, nisi rite tractetur sed ad dolores mitigandos potiones anodynæ offerantur, perfacile in paralysin transit. In cuius rei illustrationem notatu digna celeberr. WEPFFERI experimenta, quæ in tractatu *de cicuta aquatica* ad effectus venenorum demonstrandos attulit, multum conferre arbitror. Etenim ab arsenico canibus ingesto gravissimas vomitiones & spasticas ventriculi contractiones, post has vero, flaccescente ventriculo vehementes eius distensiones flatulentas observavit. Id quod etiam clarissime in oculos incurrit, quum a sumto veneno corrosivo, quod atrocibus spasmis operatur, demortuis totum intestinorum volumen, sectione abdominis facta, propter flatus impetuose erumpit, ut vix in locum suum reduci possit. Ex quibus probe consideratis clarius nunc poterit intelligi, acriora purgantia & emetica, dysenterias, nec

non colicas ſpasmodicas & hæmorrhoidales ordinario ingentem primarum viarum imbecillitatem relinquere, quæ moleſtæ abdominis inflationi cauſſam præbet aptiſſimam.

§. X.

Spasmi & flatus ſimul quando contingant?

Verum enim vero, non raro evenit, ut ſpasmi & flatus ſimul inteſtinorum canalem obſideant, quorum illi tunicas conſtringunt, hi vero in inteſtinorum cavitate contenti vehementem & contrariam expanſionem moliuntur. Id quod potiſſimum fieri ſolet, quando materia flatulenta acrimonia quadam bilioſa imbuta eſt, quale quid animadvertere licet in infantibus lactantibus, qui horrendis torminibus & borborygmis, extrorſum etiam per violentas exploſiones ſe manifeſtantibus, valde cruciantur & fæces deponunt ab acido arrodente admixto virides, quæ lintea tenuiora inſtar aquæ fortis exedunt. Idem obſervamus, ubi materia tenax, mucida cum vitellina bile, vulgo dicunt Eier gehacktes, commixta eiicitur. Sæpe etiam lentores mucidi, quos infantes e tuſſi humida mucilaginoſa ſurſum propulſos deglutiendo ventriculo & inteſtinis obtrudunt, in culpam veniunt, e quibus flatus copioſiores cum torminibus excitantur.

§. XI.

Flatulentiæ & ſpasmi particulares.

De flatulentiis, quæ totum inteſtinorum tractum æquali niſu diſtendunt, hactenus diximus, ſequitur iam, ut de particularibus iſtis inflationibus & ſpasmis, qui certam tantummodo inteſtini partem occupant, quædam, quæ in attentiori praxi conſideratione digna ſunt, proferamus. Scire autem licet morboſos eiusmodi effectus in hypochondriacis vel feminis hyſtericis potiſſimum contingere, ubi e. g. ventriculus ſine inteſtinorum expanſione inflatus eſt: quod plerumque fit, cum ſpasmus in duodeno vel principio ieiuni exiſtit. Inteſtinum quoque ileon citra inflationem ventriculi aut craſſorum inteſtinorum in verminoſis infantibus, vel hernioſis cum exquiſi-

quiſitis doloribus iuxta umbilicum ſæpe valde expanſum deprehenditur, & in hypochondriacis hæmorrhoidariis, ubi inteſtinum rectum & inferior pars coli ob ſanguinem ſtagnantem, eiusque denegatum per venas ſedis effluxum a ſpasmis violenter anguſtatur atque conſtringitur, ſuperior pars inteſtini coli, maximeque eius flexura in hypochondrio ſiniſtro & circa regionem lumbarem vehementer expanditur; unde dolor emergit preſſorius, quem lieni vulgo, ſed perperam adſcribunt. Fit quoque interdum, ut flexura coli in dextro hypochondrio circa hepatis & ventriculi regionem valde elevetur, multumque creet moleſtiæ; cuius cauſſa, ut ego arbitror, in principio coli, quod circa confinia oſſis ilei, valvulæ coli & inteſtini cœci ſitum eſt, reſidet, eo quod convenienti tono ac robore ſyſtaltico, quo furſum pelluntur excrementa, deſtitutum eorum copia infarcitur, quæ ingentem flatuum materiam ſuppeditat. Neque tantum ſpaſtica ſtrictura & ſubſequens inflatio, quæ tranſitoria eſt, certam inteſtini portionem occupat, graviſſimorumque ſymptomatum cauſſa exiſtit, verum etiam præternaturalis quædam anguſtia, durities, aut occaleſcentia ex variis cauſſis contracta, certam inteſtini partem obſidet, & totum inteſtinorum motum periſtalticum pervertendo ſæviſſimis ſymptomatibus cauſſam ſubminiſtrat, quæ nonniſi per anatomen defunctorum in conſpectum venit. De quo ſingulari & in praxi utiliſſimo argumento celeberr. Lipſiæ Profeſſor WALTHERVS eruditam *de inteſtinorum anguſtia* edidit diſſertationem.

§. XII.

Accedimus iam ad diſquiſitionem illius adfectus flatulenti, in quo totius abdominis inflatio non tranſitoria, ſed ſtataria & continua eſt, quæ tympanitidis nomine venit, quem CELSVS *lib. III. cap.* 21. ita deſcribit, *quod ſit tumor ventris vehementer intenti cum crebro ex motu flatuum ſono.* Hic morbus hiſce ſe phænomenis & ſignis manifeſtat: Plerumque poſt *Tympanitici ſigna.*

dolorem & tenſionem circa regionem lumbarem ſiniſtram, alvique conſtipationem venter vehementer diſtenditur, flatus ac ructus per ſuperiora violenter per vices extruduntur, pulſus eſt inæqualis & adpetitus deiectus, ſed ſitis increſcit, circa præcordia & umbilicum tenſivus dolor, rodens & punctorius cum æſtu quodam obſervatur. Sæpe etiam urinæ adeſt cum compreſſione ſtillicidium. Tumor etiam, ſi æger ſupinus iacet, nunquam ſubſidet atque in neutrum latus æger poteſt decumbere.

§. XIII.

Cauſſa proxima.

Huius continuæ, valde moleſtæ & periculoſæ ventriculi ac inteſtinorum inflationis cauſſam non ſine ratione WILLISIVS, BAGLIVVS, aliique recentiores in ſpaſtica tunicarum inteſtinalium ſtrictura repoſuerunt, utpote qua diutius inhærente pori & meatus inteſtinorum, per quos vapores tranſpirant, anguſtantur & obſtruuntur, ut poſtea intus retenti vi ſua elaſtica propter admixtum aerem expanſiva tam violentam inteſtinorum diſtenſionem efficiant. Et quod genuina huius mali cauſſa in tali ſtrictura ſpasmodica iure quærenda ſit, non obſcure HIPPOCRATES *lib. IV. aph.* 11. his verbis ſubindicare videtur: *quibus tormina adſunt, & circa umbilicum cruciatus & lumborum dolor, qui neque a medicamento, nec aliter ſolvitur, in tympanitem, ſive hydropem ſiccum firmatur.*

§. XIV.

Tympanitis non ſemper cum aſcite iungitur.

Hic adfectus communiter pro ſpecie hydropis a veteribus æque ac recentioribus habetur, quia ſæpe ceu ſymptoma, præſertim aſciti admiſcetur, cum tamen morbus ſit plane peculiaris & ſine ulla aquæ extravaſatione in abdomine contingat. Ita DOLÆVS *in Encyclopæd. lib. III. cap. IX. pag.* 157. refert, ſe in puellæ tympaniticæ novem annorum demortuæ abdomine ne guttulam quidem ſeri vel aquæ obſervaſſe. Atque in *M. N. C. Decur. I. ann.* 2. *obſ.* 85. recenſetur anatomia pueri

pueri tympanite demortui, cuius ventriculus mirum diſtentus nihil præter flatus, & aliquid viſcidi humoris continuit, inteſtina autem omnia tam pellucida tranſparuerunt, ut etiam multis in locis compuncta ſtatim conciderint, ne guttula quidem aquæ in illis adparente. Pari ratione VALESIVS *comment. in lib. IV. Hippocrat. de victus rat. in acut:* & COLLADVS *adverſariorum l. II. c. XL.* ex aperto ſimili cadavere nihil notatu dignum aquæ exiiſſe, ſed craſſo exſpirante flatu totum repente ventrem detumuiſſe annotarunt. Notatu quoque digna ſunt, quæ PLATERVS *obſ. 53. p. 616.* de puero tympanitico mortuo refert, ubi inteſtina tantopere diſtenta apparuerunt, ut femoris craſſitiem certis in locis adæquare viderentur, atque ex compreſſione disrupta ſtercus magno impetu profunderent. Aliis autem locis adeo fuerunt convoluta, contorta & inflexa, ut nec excrementis nec flatibus deorſum pateret via, & ſimul vermibus oblongis quam plurimis repleta.

§. XV.

Subiecta tympanitidis.

Hæc inflatio tympanitica ſexui feminino citra hydropem quam maxime eſt familiaris, præſertim poſt puerperium, quando lochiorum fluxus non rite ſucceſſit, vel ipſe ab admiſſo frigore animique adfectu cohibitus omnino fuit. Idem contingit, quando non rite deligato & compreſſo poſt partum abdomine error in diæta fuerit commiſſus, nec prima regio tempore puerperii a ſordibus ſufficienter expurgata. Tum enim non raro mulieres durum & inflatum abdomen cum magna moleſtia, ſpirandi difficultate & anxietate, alvique pertinaci adſtrictione ſatis diu gerere ſolent. Eadem ſymptomata poſt partum laborioſum, ſi ſecundinæ non ex toto ſeceſſerunt, ſed pars quædam remanſit, aut ſi ab earum imprudenti extractione utero inducta fuit læſio, non ſemel ſed ſæpius obſervavimus. Quandoque etiam poſt abortum, ſi imprudens accedit medicatio, eiusmodi tympaniticæ adfectiones eveniunt;

qua-

quarum caussam & originem in perverso & turbato per uterum, & dein per intestinorum tractum sanguinis circuitu reponendam esse existimamus. Quodsi enim ob vitium utero inhærens naturalis sanguinis cursus, vel eius critica excretio non rite & libere succedit, ob subsequentem stagnationem per consensum etiam liber sanguinis per viscera abdominis, speciatim vero per intestina transitus impeditur, ubi portio vel sanguinis vel seri subsistens eorum fibras teneriores & sensibiliores distorquet, constringit, easque duriores & tensiores reddit, ut dein libera vaporum in intestinis contentorum perspiratio minus recte fieri possit. Quod vero si incidit, flatuum proventus magis productum & effectus, quam caussa tympanitidis esse solet.

§. XVI.

Quod ulterius explicatur.

Eiusmodi tumores abdominis distensivos in infantibus & pueris, præsertim si vermibus laborant, item post variolarum vel morbillorum morbum frequentius observare licet: cui malo nisi in tempore accommodata succurritur medicina, partes superiores marcescunt & hectico superveniente calore ægri intereunt. Maxime vero propter addephagiam, ubi ventriculus & eius tonus imbecillior existit, pueri & infantes in grandes eiusmodi tumores incidunt, quorum variæ existunt caussæ. Dum videlicet variolas & morbillos, vel etiam continuam febrem, ob vires valde suppressas, liquidumque spirituosum nimis exhaustum, ingens motus peristaltici subsequitur imbecillitas, & ob insignem sanguinis & humorum a morbo contractam dyscrasiam tunicæ intestinorum & peritonæi a sero acri spastica vellicantur strictura, quæ flatuum exitum prohibet, perfacile evenit, ut hic morbus producatur. Quandoque glandularum mesaraicarum & vasorum lacteorum est infarctus, qui succum chylosum non transmittens sordes in primis viis accumulat, quæ ex parte in flatus resolvuuntur, ex parte vero per alvum exturbantur.

§. XVII.

§. XVII.

At vero non tantum feminæ hyſtericæ, & qui ætate ſunt pueri vel infantes ob vermium colluviem & exantlatos difficiles morbos, tympaniticæ huic paſſioni ſunt obnoxii, ſed & ii potiſſimum in eandem incurrunt, qui ad hydropem aſciten inclinant; cuius quidem rei hæc mihi videtur præcipua cauſſa, quod in eiusmodi corporibus, ubi viſcera abdominis, præſertim hepar, minus rite ſuo funguntur munere, ſuccus quoque bilioſus nec in quantitate, nec in temperie recte ſit conſtitutus, ideoque ſuis, quas in digeſtionis negotio exſerere debet, viribus privatus. Repetendum enim hoc loco ex phyſiologicis eſt, bilem genuinam atque naturalem eſſe medicinam præſervatricem. Non enim ſolum propter principium, quo pollet, alcalino-ſulphureum & ſaponiforme, quo intimiorem alimentorum ſolutionem & digeſtionem promovet, inſigniter prodeſt, verum etiam propter amaritiem temperate ſulphuream atque balſamicam, blande ſtimulando & inteſtinorum tunicas roborando, motum periſtalticum ſartum tectumque ſervat: quo perverſo & vitiato tota motuum vitalium œconomia, una cum ſalutaribus excretionibus, ut fere videmus in hypochondriacis, turbatur atque pervertitur.

Tympanitis aſciti ſæpe iungitur ob bilis vitium.

§. XVIII.

In illuſtrationem & confirmationem huius ſententiæ non poſſum hic ſilentio præterire ſingularem & prorſus raram obſervationem, quæ *in Tranſact. philoſ. Societat. Reg. Londinenſis ann. 1730. no. 414.* legitur. Acceperat nimirum miles vulnus, ex quo poſt varia ſymptomata ſeptimo die mortuus eſt. In eius cadavere nulla penitus læſio ullius partis internæ, excepta ſola veſica fellea, inventa fuit, utpote quæ in fundo leviter perforata, ob effuſionem bilis omnimodam, collapſa & flaccida deprehenſa eſt. Nullius viſceris inflammatio vel leviſſima adparuit, canalis tamen inteſtinorum valde inflatus atque extenſus, & colore flavo a bile effuſa, abdomen inundante, tinctus ob-

Singularis caſus de bilis effuſione, quo id confirmatur.

obſervatus, vulnus etiam externum ſiccum, tumore vacuum fuit, nec durante vita ullum maturationis ſignum habuit, ut ſane mirum ſit, quo pacto ex vulnere adeo levi, uti videtur, tam brevi temporis ſpatio, absque febri aliisque gravioribus ſymptomatibus, ſauciatus interierit.

§. XIX.

Singularia in eodem annotata ſymptomata.

Inter ſymptomata notatu digna in iſto vulnerato annotata, primo omnium referri meretur inflatio abdominis, quæ ſtatim ab accepta plaga ſequuta eſt, & talis absque notabili incremento & decremento permanſit, & poſt mortem etiamnum adparuit, qua homo aſcitici vel tympanitici faciem retulit. Nihilo tamen minus, præſente hac canalis alimentorum diſtenſione, inflationis abdominis cauſſa, nullum ructum nec flatum per ſuperiora aut inferiora reddere potuit. Quamvis etiam alimenta liquida ac potum in ſufficienti quantitate adſumſerit, alvus tamen officio ſuo per omnem morbi decurſum nec ſemel ſatisfecit, nec fortiſſimis purgantibus ac clyſteribus adplicatis ullo pacto moveri potuit. Vrinam paucam, flavam & quaſi croco tinctam, omni ſedimento deſtitutam reddidit. Nihil tamen caloris febrilis in toto eius corpore obſervare licuit, ſicut nec pulſus citatus fuit, ſed potius æqualis ac fortis, usque ad vitæ diem penultimum, quo inæqualis redditus eſt, duravit. Lingua etiam non dura, ſcabra aut nigra, qualis in febribus, præcipue inflammatoriis quandoque conſpicitur, arida tamen ob defectum ſalivæ fuit. Vtut quoque idem per illud tempus, parum & ſaltem aliquando per ſemihorulam dormitaverit, neque etiam opii uſu ad ſomnum diſponi potuerit, tamen nullum in illo, vel minimum delirii indicium adparuit. Atque ſic iſte absque ullis gravioribus ſymptomatibus, ſi ſingultum levemque vomendi conatum, pridie ante obitum accedentem, excipias, exſpiravit.

§. XX.

Conſectaria

Et hæc eſt peculiaris illius caſus cum ſymptomatibus de-

ſcriptio.

ſcriptio. Liceat iam nobis nonnulla, ad ſcopum noſtrum utiliſſima, exinde elicere. Præcipue vero docemur, quantum non interrupta bilis laudabilis ſecretio ad ſanitatem conſervandam præſtet utilitatis, & quid quantumve econtrario eius defectus aut vitia ad graviſſimos morbos, maximeque tympanitidem, contribuant. Etenim in hoc noſtro caſu a nulla alia cauſſa, quam ab effuſione atque totali bilis defectu deducenda eſt, quæ vulnus excepit, canalis alimentaris inflatio, qua hic ipſe ultra ſphæram elaſticitatis extenſus, tonum ſuum motumque periſtalticum omnino amiſit. Hoc autem deperdito non modo naturalis chyli per vaſa lactea tranſitus impeditus, verum etiam reliquæ in aliis viſceribus ſecretiones labefactatæ tandemque ſufflaminatæ fuerunt omnino. Vnde non potuit non ultimum omnium mors brevi poſt inſequi. *exinde deducta.*

§. XXI.

Quod attinet ad prognoſin, merito tympanites valde periculoſus habetur affectus, quo ægros ſæpius mori, quam ſervari videas. Hinc ingenue non minus quam vere fatetur doctiſſimus PVERARIVS, ſe nullum unquam tympaniticum convaleſcentem vidiſſe. Vid. *addit. ad Barnetti theſaur. med. tom.* II. lib. VIII. quia pertinacem meatuum conſtipationem flatuumque incarcerationem vix diſſolubilem, & gravem partium diſtenſionem cum atonia ſignificat. Quando morbo chronico, ut hydropi iungitur vel ſupervenit tympaniticus affectus, vix ullam admittit curationem, eo quod valida inteſtinorum ac muſculorum abdominis diſtenſio ſanguinis per viſcera progreſſum, vaſa venoſa comprimendo, valde difficilem imbecillioremque reddit, atque excretiones per alvum & ſudorem magis ſufflaminat. Tympanites ſimplex ſi inveteraſcit, nec cito curatur in feminis & infantibus, in moleſtiſſimum chronicum malum tranſit & tandem ad interitum ducit. *Prognoſis funeſta.*

§. XXII.

Contra vero abdominis diſtenſio, quæ colicæ flatulentæ no- *Prognoſis ſalutaris.*

nomen habet in se & sua natura non multum alit periculi, atque facilem admittit sanationem, quando tonus intestinorum deperditus per convenientia tam interna quam externa remedia restituitur. Quodsi vero spasmodici quidpiam ad flatus excitandos concurrerit, ut in feminis, quibus menses non rite fluunt, vel in iis, qui ex calculo in uretheribus, vel in ductibus biliariis hærente laborant, fieri solet, aut si pathemata spasmodica hæmorrhoidalibus moliminibus superveniunt, tunc utique paullo difficilior est curatio, quia tum remediorum vis & operatio partim spasmis sedandis, partim atoniæ tollendæ debet esse dicata, quæ tamen inter se contrariare videtur.

THESES THERAPEVTICÆ.

§. I.

Clysterum usus in flatulentia.

IN affectu ventriculi & intestinorum flatulento curando nil prius habere debet medicus, quam ut flatibus per inferiora promoveatur exitus, materiaque tenax viscida, quæ flatuum proventui velificatur, attenuetur & per alvum leniter educatur. Quo fine primo omnium in usum vocare decet enemata, quæ tam derivandi quam discutiendi & evacuandi prædita sunt efficacia; cuius generis sunt, quæ ex herba hyssopi vel hormini, floribus chamomill. vulg. & roman. summitat. millefolii, baccis iuniperi & seminibus carminativis maioribus &c. cum iusculo carnis vitulinæ & decenti salis gemmæ, ammoniaci, aut Ebsoniensis & olei chamomill. cocti portione optime possunt parari. Sed notari meretur, vix unum alterumve clysterem allevando malo sufficere, sed eorum usum crebrius esse repetendum.

§. II.

Quænam conferant laxantia.

Hisce dein interponenda & subiungenda sunt laxantia, virtute simul carminativa & quodammodo anodyna instructa.

Quo

Quo nomine commendare licet pilulas balſamicas ad Becche-ri, Stahlii & noſtram methodum confectas, vel ſi natura paul-lo robuſtior & inflatio tympanitica fuerit, duas partes extra-cti panchymagogi Crollii cum una parte maſſæ pilularum Wildeganſii, Starckii vel de ſtyrace ex aqua carminativa mi-nus ſpirituoſa offerre ſoleo.

§. III.

Poſthæc ordine ſequuntur medicamenta, quæ principio temperate balſamico & volatili oleoſo aromatico conſtant & vulgo carminativa dicuntur, quorum operandi ratio non ita debet explicari, ac ſi ſale ſuo volatili ſubtili materiam flatu-um tantum reſolvant tenuioremque reddant, ſed potius, quod tonum tunicarum inteſtinalium eorumque ſyſtolen vigorando prohibeant, ne flatus ſubſiſtant, ſed e ſede ſua dimoti per tubum inteſtinalem facilius exturbentur, aut ne novus ſubinde flatuum fiat proventus. Etenim, quoniam deſtructus ven-triculi & inteſtinorum motus periſtalticus principalis flatu-lentiæ cauſa exiſtit, ea omnino, quæ eximia has partes robo-randi efficacia pollent remedia in noſtro morbo ſunt indica-tiſſima. Splendent vero maxime eiusmodi virtute & ob in-ſignem ſæpiusque comprobatam utilitatem eminentiorem me-rentur laudem primo pulveres ex radicis ari, zedoar. pimpi-nell. albæ, ſalis digeſtivi Sylvii, vel tartari vitriolati, ſeminis cy-mini, ſummitat. centaur. min. cort. aurant. exſiccat. ana drach-ma una, olei chamomill. veri, vel de cedro aut cort. aurant. guttis VI. compoſiti, quibus, ſi ſuſpicio adſit acidi in primis viis copioſe ſtabulantis, commode adduntur oculi cancrorum.

Roborantia in forma pulveris.

§. IV.

Huc quoque deinceps referenda ſunt in forma liquida ſe-quentia medicamenta, quorum prius ſit mixtura ex eſſentiis car-minativis conflata, eximii uſus: Recipe eſſent. cort. aurant. zedo-ar. carminativæ Wedelii, ſingulorum unciam dimidiam, ſpiritus

In forma liquida.

nitri dulcis vel liquoris nostri anodyni, spiritus de tribus ana drachmas duas M. D. ad XL. guttas. Alterum medicamentum constituit potio, cuius hæc esto formula: Recipe aquæ carminativæ Dorncrellii, chamomill. vulg. zedoar. cum vino ana unciam unam, spiritus nitri dulc. drachmam unam, olei carvi puri guttas VIII. cum sacchari drachmis duabus subactas M. D. S. Potio zu 2. Löffel voll.

§. V.

Quæ prosint externa.

Nec denique negligenda sunt externa remedia, quæ inter commendanda sunt linimenta toti epigastricæ regioni inungenda. Horum præcipua ingredientia sunto oleum chamomillæ & rutæ coctum, oleum nucistæ & balsamus Peruvianus, quibus admisceantur olea iuniperi, carvi, anisi vel cymini. Instar omnium vero esse poterit balsamum nostrum liquidum, vitæ dictum, quod cum tribus partibus aquæ reginæ Hungariæ remixtum ventrique inunctum summæ deprehendi efficaciæ.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautelæ circa calidiora medicamenta.

SI flatulenta abdominis distensio partim a spastica tunicarum intestinalium strictura diuturna, partim a præternaturali earundem tensione atque duritie proficiscitur, atque hæc ipsa a stagnatione humorum & acrimonia biliosa fovetur, cautissime cum carminativis calidioribus, aromaticis, volatilibus & sulphureis, qualia sunt olea destillata ætherea carvi, iuniperi &c. mercandum est, siquidem flatuum elaterem & turgescentiam humorum augendo, tumorem reddunt contumaciorem & symptomata longe sæpe periculosiora, ut æstum præternaturalem cum ingenti siti, anxietate & summa spirandi difficultate arcessunt. Et hinc est, quod FIENUS *lib. de flatibus cap.* 21. men-

mentionem fecerit mulierculæ, tympanite misere afflictæ, quæ usu electuarii admodum calidi, quod discussioni flatuum præscripserat medicus, in novum tantumque incidit tumorem, ut totum inde pectus mirum in modum fuerit distensum & paullo post misera supremum diem obierit. Quam in rem etiam egregia sunt verba HELMONTII, quæ *lib. de flatibus* continentur. *Si ventositates*, inquit, *in nobis sunt vapores aut exhalationes, certe maior dolorum atque flatuum excitatio & distensio partium sequetur, adhibitis calidis, eo quod vapores augeri est necesse & cruciatus ac distensiones multiplicari.*

§. II.

Circa purgantia.

Purgantia omnia, non exclusis etiam sennatis & valde aloeticis omni modo fugienda esse suadeo, quia magis intestina exsiccant, & fibras tensas, constrictas durioresque reddunt. Multo vero maiorem noxam non sine periculo adferunt, si quis repetita eorum dosi remorationem flatuum promovere velit. Commendanda potius sunt mannata cum cremore tartari in sero lactis, vel fonte Sedlicensi soluta, non omissis enematibus emollientibus & blande discutientibus.

§. III.

Quæ prosint in statu plethorico hæmorrhoidali.

Vbi spasmi flatuum fœcundæ genetrices sunt, quod sæpe fit in statu plethorico hæmorrhoidali in iuvenili & virili ætate, nitrosa cum salibus detersivis & refrigerantibus iuncta securissima sunt. Prosunt quoque spiritus nitri dulcis, liquor noster mineralis, succus citri cum sale absynthii, oleum amygdalarum dulc. emulsiones ex seminibus IV. frigidis, massæ pilular. Sylvii & Starckii, quandoque etiam confert venæsectio. Hinc *Carol. de la* FONT Academiæ Avenionens. Professor in *dissert. de hydrope tympanite* exemplum adfert curati a se tympanitici ope tincturæ rosarum, aliquot spiritus vitrioli guttulis impregnatæ, & iulepo ex aqua portulacæ, cichorei, nympheæ, syrupo de nymph. de papauere, sale prunellæ & spiritu sulphuris confecti, interposito subinde usu emulsionis temperantis, vel deco-

decocti hordei cum syrup. de limonia & sale prunellæ, ac opiatæ ex crystallo minerali, lapidibus cancrorum, vitrioloque martis cum conserva rosarum compositæ.

§. IV.

Curatio mali ex uteri vitio.

Ex uteri vitio post partum laboriosum, puerperium, aut abortum mensiumque irregularem fluxum, si eiusmodi graves & contumaces abdominis distensionis accidunt, certe pilulæ ad imitationem Becheri ex extractis amaris & gummatibus resinosis temperatioribus cum refracta aloës portione præparatæ convenientique ordine & dosi exhibitæ incomparabilem exserunt efficaciam. Idem valet etiam de elixiriis temperate balsamicis ex iisdem speciebus paratis, quippe quæ, dum blanda sua sulphurea balsamica virtute tonum & robur ventriculi & intestinorum deperditum restituunt, mirum effectum, præsertim ubi bilis deficiens & biliosa est, præstant, modo non nimia dosi adhibeantur: nam natura iisdem adsuescit & successu temporis etiam in certis intestinorum partibus, exsiccando tunicas intestinales, hinc inde præternaturales angustias pariunt, & funesta sæpe symptomata post se trahunt.

§. V.

Circa clysteres.

Magnum certe clysteres præstant usum tam in accessione & præsentia mali, quam extra illud tempus, ad eius incursum avertendum. At vero si spasmus in intestinis tenuibus sævit, non sufficiunt clysteres, sed tunc suadenda sunt mannata, cassia, sal Anglicanum, Sedlicense, item serum lactis caprini cum cremore tartari vel tartaro vitriolato paratum. Thermarum quoque & acidularum providus usus in hypochondriacis non est spernendus, sed magnam potius promittit opem.

§. VI.

Circa externa.

Inter externa in vehementi abdominis inflatione fomenta sicca & maxime omnium arenam in igne vel sole siccatam ceu magnum præsidium habuerunt antiquiores medici. Hinc

varia

varia exſtant loca, ubi eandem commendarunt. Vid. CELSVS *lib. III. cap. XXI.* & PLINIVS *histor. natural. Lib. XXI. cap. VI. arena littorum maris*, inquit, *præcipue tenuis & ſole candens in medicina eſt ſiccandis corporibus hydropicorum.* Nec aliter ſentit *Cælius* AVRELIANVS, qui *lib. III. tardarum paſſionum cap. VIII.* ex arena littoris, ſole ignita torrenda hydropicorum corpora ſtatuit. Noſtris temporibus ut multa alia, quibus veteres felici cum ſucceſſu utebantur, arenatio in deſuetudinem venit: neque tamen adeo negligenda videtur. Arena enim calida non modo compreſſione, quam mole ſua efficit, intumeſcentiam cohibet, ſed & calore ſicco humores pravos inter cutem ſtagnantes attenuat, ut ſuccis per vaſa ſua itus reditusque reſtituatur: imo cutis quoque ſpiracula aperiuntur & tranſpiratio adiuvatur. Vulgare noſtro tempore experimentum eſt, avenas calidas & exſiccatas in ſacculo regioni ventriculi & umbilici imponere, eo quod vim habeant diſſolvendi & diſcutiendi utiliſſimam. Præter hæc vero emplaſtrum de ſapone bene camphoratum & cum oleo hyoſciami malaxatum in flatuoſa abdominis diſtenſione non ſine inſigni levamine applicatum novi. Cui virtute parum cedit galbanetum ventri impoſitum.

ENARRATIONES MORBORVM.

OBSERVATIO I.

QVæ vigeſimum ætatis annum ſupergreſſa eſt virgo generoſa, tenerioris texturæ & faciei admodum pallidæ, iam per biennium parciori & irregulari menſium fluxu adflicta graviter ſubinde de doloribus circa umbilicum tenſivis, abdominis inflationibus, & præcordiorum anxietatibus cum inſigni laſſitudine & adpetitus proſtratione conqueſta fuit. His brevi abhinc tempore iungebatur febricula vaga, circa veſperam maxime adfligens, urina inſtar ſeri lactis mingebatur turbida & pallida, atque virium tanta ſuccedebat proſtratio, ut lipo-

Flatulentia cum inteſtinorum doloribus a vermibus.

lipothymiæ ſæpius accederent. Qui conſulebatur medicus, ad menſes ſolum reſpiciens fortiora obtulit emmenagoga, ſed tantum aberat, ut levaminis quidquam ſequeretur, ut potius inſigne ſymptomatum augmentum ægra perciperet. Ego tandem in conſilium adhibitus, ante anni circiter dimidium aliquot aſcarides per alvum excretas comperiebam; unde verminoſam colluviem pro genuina cauſſa habendam ratus primo eſſentiam ordinabam tanaceti & ſantonici cum liquore anodyno æquali portione remixtam, & ſerum lactis mane per aliquot hebdomades bibendum. Tum vero præſcribebam pilulas ex gummi ammoniaco, aloe roſata, rhabarbaro, mercurio dulci & croco, interpoſitis ſubinde pulueribus digeſtivis. Et ſic, ingenti putridæ & fœtentis pituitæ copia cum aliquot necatorum vermium fruſtis exturbata, peſſima ægrotantis ſymptomata ſenſim ſenſimque evaneſcebant. Nihilo tamen ſecius remanebat magna ventris debilitas & ad flatus generandos diſpoſitio, ad quam debellandam eſſentiam corticum aurant. & carminativam Wedelii cum ſpiritu nitri dulci inter prandium commendabam, tam felici eventu, ut ægra ab omnibus malis liberata nunc integerrime vivat.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic caſus, quantum medici interſit, veram morbi cauſſam & originem probe noſſe; qua ignorata non modo remedia eidem removendæ oppoſita nihil iuvant, verum etiam, quod peſſimum eſt, plus noxæ afferunt. Fuisſe autem in noſtro caſu vermes præcipue accuſandos, teſtis eſt ipſe morbi eventus. Nec adeo difficile eſt, ex hac cauſſa rationalem ſymptomatum ſuppeditare æthiologiam. Etenim, quum iniqui iſti hoſpites in inteſtino ileo potiſſimum ſedem ſuam habeant, facile ibi morſu dolores efficiunt, paſſioni iliacæ non abſimiles, unde flatus exitu ſuo per inferiora præcluſi ſuperiorum inteſtinorum tractus occupant, eosque diſtendunt

& ita

& ita divellunt, ut continui quasi solutionem moliantur. Et quum hac ratione ingens his partibus inducatur atonia, non mirum esse debet, cur materiali etiam caussa sublata remediis stomachicis, non secus ac in iliacis sanatis, per longum adhuc tempus, ad tonum restituendum, insistere consultum sit.

OBSERVATIO II.

Inflatio tympanitica cum materiæ purulentæ ex utero effluxu.

Femina triginta annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, a matre progenita, quæ per viginti & plures annos molesta laboravit flatulentia, iam per triennium sine omni dolore & incommodo, salvoque mensium fluxu, gravi abdominis distensione adfecta fuit, quæ accedente vita deside & concurrentibus variis animi perturbationibus septem abhinc mensibus multum increvit & vehementes ventris dolores, spirandi angustiam, alvique obstructionem cum mensium imminuto fluxu comites habuit. Hæc contra mala medicus pugnavit carminativis, aperientibus & eximiæ virtutis roborantibus, sed in eodem statu morbus permansit, somnus tamen & adpetitus bene semper constitit. Non multo post, ob errorem in diæta commissum, optima femina febrem incidit tertianam per septem hebdomades durantem, unde viribus cum somno & adpetitu deiectis pedes intumuerunt & inflatio abdominis adaucta cum aliquali fluctuatione ad manus percussum instar tympani sonum edidit. Elapso mensis spatio materia grysea purulenta, omnis expers odoris, cum intermixtis sanguinis striis, præcedente leviusculo horrore, per aliquot dies in notabili quantitate per uterum excernebatur; quo facto levamen quidem misera percipiebat in utroque hypochondrio, sed non modo pedum tumor perseverabat, sed abdominis quoque ita subinde invalescebat, ut in lecto decubitum impediret. Aberat tamen, quod bene sperare licebat, sitis, aberat febris & nimia virium depressio, aberat quoque, quod alias adesse solet, ciborum fastidium, sed modice potius adpeti-

petitus conſtabat. Præterea urina mingebatur flava cum nubecula alba, fæces ſecedebant duræ, menſium plenaria erat ſuppreſſio, & inſignis dolor cum tumore anum occupabat.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Non omnis, præſertim in ſequiori ſexu, abdominis expanſio pro inflatione inteſtinorum tympanitica habenda eſt, ſed incidunt ſæpe caſus, ubi poſt puerperium aut laborioſum partum, mole pinguedinis aucta abdominisque muſculis craſſioribus redditis, abdomen valde tumidum obſervatur. Nam frequenter obvium eſt, per violentos & diu perſeverantes ſpasmos in partu ſanguinem ad partes molliores minusque reſiſtentes, quid? quod ad ipſum collum & eius glandulas copioſius delatum vaſa ibi nimis dilatare & ſtagnationes efficere, ut ſtrumæ quoque haud raro inde enaſcantur. Fit tamen nonnunquam, ut etiam inflatio inteſtinorum tympanitica, uti in præſenti caſu diuturno abdominis tumori ſuperveniat, quæ procul dubio propter craſſam diætam vitamque ſedentariam inducta, & dein retardato menſium fluxu poſt tertianam febrem ita adaucta fuit, ut ordinarius medicus verum aſciten hydropem adeſſe iudicaverit. Ego tamen potius morbi augmentum adſcripſi antifebrilibus, quibus forſan nimis cito febris fuit ſuppreſſa. Increvit enim inde infarctus in utero, a quo demum abſceſſus ibi formatus & magna materiæ gryſeæ, nullius odoris, copia excreta fuit, quæ optatum ſymptomatum levamentum attulit. Quapropter præcipua curationis fuit intentio, ordinarium ſanguinis per hepar & uterum curſum reſtituere. Quo fine fontem Egranum tepefactum, interpoſitis pilulis balſamicis, ad mentem Beccheri confectis, & elixiriis ſtomachicis, per aliquot hebdomades cum recto regimine bibere iuſſi. Et quoniam clyſteres carminativos in eiusmodi caſibus nunquam fere non utiles deprehenderim, crebriorem eorum uſum ſummopere commendavi & cataplasmata

mata ex herbis, floribus & ſeminibus carminativis, ex vino coctis regioni pubis imponenda ſuaſi. Denique roborandi fine elixirium ex eſſentia ſuccini, corticum aurant. zedoar. & liquore anodyno, æquali ad pondus omnium proportione ſumto, præſcripſi & ſic curam feliciter perfeci.

OBSERVATIO. III.

Flatulentia abdominis ab adſtringentibus inducta.

Virgo generoſa, viginti & aliquot annos nata, conſtitutionis tenerioris, vaſis tamen ſat amplis prædita, quæ menſium fluxum ultra annum ſat largiter & ſupra naturæ modum experta habitum obtinuit cachecticum & poſtea loco ſanguinis ſinceri & puri humorem per uterum eiecit valde aquoſum & mucidum; ex imperiti iunioris medici conſilio per quatuordecim dies balneum Lauchſtadienſe, adiecta ſemper aluminis portione, adhibuit. Subſtitit quidem inde fluxus, ſed non multo poſt incidit in ſatis grandem ventris tumorem cum ſenſibili duritie in dextro inguinis latere, ſumma anxietate, pectoris oppreſſione totiusque corporis languore coniunctum. Ego in conſilium vocatus curationem ita inſtitui. Circa tempus ſomni obtuli doſin ſalis noſtri aperitivi, poſtero vero die mane pilularum balſamicarum, noſtræ præparationis no. XIV. & circa prandium elixirii noſtri viſceralis centum guttas, idque per quatuor continuos dies. Poſtea ordinavi balneum circa veſperam adhibendum, quod ſequentes habuit ſpecies: recipe herbæ maioranæ, ſalviæ, matricariæ, menthæ, artemiſiæ, rosmarini, florum chamomill. rom. & ſimplicis ſingulorum manipulos duos, baccarum lauri, iuniperi ana unciam unam. Includantur ſacculo & in aqua leniter coquantur. Huic balneo inſideat ægra per horam & ſacculus imponatur ventri maximeque regioni inguinali. Conſumtis iterum lavando quatuor diebus, priſtina rurſus methodo ægra per ſequens quatriduum mane pilulas balſamicas & inter prandendum elixirium ſumſit viſcerale, atque ſimul veſperi balnei uſum con-

tinuavit. Quorum remediorum ope mira colluviei glutinosæ & viscidæ ex utero promanavit quantitas & remittentibus flatulentis symptomatibus exoptata rediit integritas.

EPICRISIS.

A præpostero balneorum adstringentium usu pessimorum symptomatum productam fuisse syndromen, extra omnem quidem positum est controversiam; placet tamen in meliorem huius rei confirmationem similem fere casum allegare GALENI, qui de *præcognit. ad posthum.* eleganter prodidit, uxori Boethi, fluore albo laboranti ex adstringentium usu ventrem ita intumuisse, ut utero gerentis suspicionem subierit. Plures eiusmodi sat memorabiles observationes exstant in M. N. C. *ann. II. Dec. I. obs. XXVI.* & *ann. VI. obs.* 103. quæ dignæ sunt, ut probe annotentur. Subsistunt enim hac ratione non modo in uteri, verum etiam in partium ipsi vicinarum vasis humores excernendi atque mora viscidiores tenacioresque redditi, intercipiendo liberum sanguinis circulum variasque congestiones & impetuosos motus ad certas partes efficiendo, omnes corporis functiones valde turbant & symptomata accersunt gravissima. Omnis itaque opera & cura medentis in eo maxime est defigenda, ut dissoluta fluxiorique reddita tenaci obstruente materia, eius per uterum exitus promoveatur. Cui scopo obtinendo præscripta nostra methodo remedia egregie inservierunt.

OBSERVATIO IV.

Singularis intestini coli flatulentia.

Iuvenis viginti annorum, temperamenti phlegmatici, crassiori diætæ & sedentariæ vitæ addictus, vehementem dextri lateris dolorem ex imo abdomine ad superiora adscendentem, præsertim a cibis, quos in deliciis habebat, flatulentis, ultra anni spatium persensit, multaque ad eum compescendum adhibuit sine effectu remedia. Ego consultus, omnibus rite explora-

ploratis in regione inguinali dextri lateris circa os ilei tumorem annotavi ſat magnum; unde conſilium dedi, ut huic loco emplaſtrum imponeret ex terebinthina veneta, maſtiche, cera & balſamo Peruviano conflatum, idque bis in hebdomade renovaret. Intra prandium dedi elixir meum viſcerale balſamicum cum eſſentia Zedoariæ & liquore anodyno minerali remixtum & pilulas balſamicas bis intra ſeptimanam ſumendas ſuaſi. Et hac ratione intra duos menſes inflatio iſta detumuit tandemque penitus æger convaluit.

EPICRISIS.

Nihil dubii eſt, quin in præſenti affectu inteſtinum colon in ea parte, ubi a cœco prodiens magnis vaſis, membranisque & nervis robuſtioribus eo fine inſtructum eſt, ut excrementis furſum pellendis capax ſit, atonia laboraſſe, qua factum eſt, ut fæces retentæ diuturniori mora in flatus ſe explicaverint, qui reliquam coli portionem, ad hepatis viſcus anfractuoſo ductu procedentem ita inflarunt, ut exterius quoque tumorem obſervare licuerit. Quod vero ſi incidit, ea omnino remedia adhibere conſultum eſt, quæ flatus & accumulatas in inteſtinis ſordes blande evacuandi & ſimul roborandi virtute pollent. Quo nomine pilulæ noſtræ balſamicæ & ad eandem methodum paratæ aliæ cum elixiriis temperatis ſtomachicis inſignem merentur commendationem. Sed interna hæc medicamina externis debent ſecundari, a quibus non exiguum felicis curationis pendet momentum, ita prorſus, ut his ſepoſitis ſupervacaneus ſæpe ſit omnium, etiam optimorum internorum uſus.

OBSERVATIO V.

Colica flatulenta cum ſalivatione rara & ſingulari,

Iudæus ſexaginta & aliquot annorum, bene alias valens & robuſtus, per biennium ob varios fortunæ infeſtos caſus animo perturbatus male habuit. Nam ſubinde de flatulenta abdomi-

dominis & hypochondriorum diſtenſione, alvo adſtricta, ſomno inquieto, & languente appetitu conquerebatur, urinam per intervalla turbidam & ſabuloſam cum ardore mingens. Hic cum cauſſam coram iudice amitteret, gravi animi adfectu commotus, mox in brumali gelu iter conficiebat plurium milliarium, quo fiebat, ut domum reverſus ſumma præcordiorum anxietate, pectoris oppreſſione, dolore circa cordis ſcrobiculum tenſivo, inſigni totius corporis languore, nauſea & ſubinde vomitionibus vehementer corriperetur. Qui primo accerſebatur medicus, audacter curam adgrediebatur eſſentiis ſtomachicis & carminativis, ſed mirum inde ſingula increſcebant ſymptomata. Quum itaque meum æger poſtularet conſilium, ego cauſſam horum malorum curatius inquirens, in primo inteſtino, quod duodenum vocatur, ipſoque pyloro vitium latitare exinde argumentabar, quia continuo æger querebatur, quod ingeſta, præſertim ſolidioris conſiſtentiæ, ob anguſtiam, quæ tranſitum impediret, difficulter deſcenderent, & inde ad ſuperiora cum anxietate & vomendi conatu fieret regurgitatio. Præterea abdomen flatibus valde erat turgidum, alvus adſtricta, ſomnus paucus & interruptus, tantaque virium & corporis langueſcentia cum faucium ariditate aderat, ut non parum periculi in tam ſontico adfectu & ætate iam provectiori ſuſpicarer. His ita conſtitutis ægrotanti potionibus analepticis, iuſculis cum cancris fluviatilibus & radicibus aperientibus decoctis, pulveribusque leniter nitroſis proſpiciebam, & clyſteribus emollientibus ventrem apertum ſeruare expediebam, eo quod ſolventia medicamina deiectæ vires non admittebant. Et en! non parum inde levaminis percipiebat. At vero, quum per quatuor menſes hiſce malis conflictatus nondum reſtitutum ſe penitus videret, alius vocabatur medicus, qui per medicamentum, quod & ſudorem proliceret & ſpaſmum ſiſteret, certiſſimam promittebat opem. Erat autem ita compoſitum: recipe cinnabaris, anti-

antimonii diaphoretici ana drachmas tres, ſalis volatilis cornu cerui, croci, caſtorei ana drachmam unam, miſce dividatur in octo doſes & ſingulis quatuor horis una ſumatur. Sed a quatuor ſumtis anxietates invaleſcebant, & largus ſubſequebatur ſalivæ fluxus. Inſpectis faucibus illæ totæ aphthis ardentibus & dolentibus erant refertæ. Durabat hæc ſalivatio nullis remediis allevanda usque ad mortem, quæ tertia ſeptimana ab adſumto remedio accedebat.

EPICRISIS.

Quod ſi veram huius mali peſſimorumque ſymptomatum originem ſcrutari velimus, certe vix aliam, quam vehementem iracundiæ adfectum corporisque refrigerationem deprehendere licet. Tali enim ratione obortus in duodeno ſpasmus adnexum pylorum vehementer conſtrinxit, & ita anguſtavit, ut nullus prope flatibus e ventriculo patuerit exitus, unde hic ſupra modum diſtentus ingenti præcordiorum anxietati, inquietudini & reliquis ſymptomatibus anſam præbuit largiſſimam. Nec dubitandum, quin intempeſtivus medicaminum calidiorum uſus anxietates permultum adauxerit, utpote quæ occluſis excretoriis viis ſemper magis obſunt, quam proſunt. Cæterum dignus eſt, qui probe annotetur peculiaris plane pulveris oblati effectus, quem ego, pharmacopæi errorem accuſandum ratus, vix credidiſſem, niſi facta inquiſitione hunc omni culpa vacuum deprehendiſſem. Sat graves igitur erant rationes, quæ mihi fidem faciebant, tam largam ſalivationem in corpore vehementibus ſpasmis ab effuſa bile exagitato, ſoli cinnabari, in largiori doſi præſcriptæ & per admixtum ſal volatile cornu cervi ad maiorem activitatis gradum adactæ eſſe adſcribendam, ut inde diſcere omnino liceat, quod ſiniſtri ſæpe effectus ab optimo alias medicamento præter ſpem ac opinionem noſtram proveniant.

OBSERVATIO VI.

Passio flatulenta cum borborygmis.

Vir triginta annorum, sacerdotali munere fungens tribus abhinc annis, quum in academia degens Belgica cibis uteretur crassioribus & piscibus marinis, neglectoque potu & sufficienti corporis exercitatione, litterarum studiis cum profundis meditationibus iunctis plus iusto incumberet, graves primum sensit ventriculi & intestinorum inflationes, murmura, flatuumque & aquarum in abdomine fluctuationes satis sonoras, quæ plerumque a prandio & adsumto Theæ vel cerevisiæ potu sub vita motus experte augebantur. Idem observabat, quando profundioribus meditationibus mentem defatigabat, cum contra a suscepta exercitatione & ructuum per os explosione insigne mali perciperet levamentum. Præterea alvus plerumque bene respondebat, ciborum tamen adpetentia languebat, caput vertigine & aurium susurru tentabatur, facies erat pallida, totumque corpus marcore conficiebatur. His malis debellandis varia æger opposuerat remedia, sed omnibus nihil proficientibus, meam tandem implorabat opem. Consilium igitur dedi, ut primo omnium e vena pedis tusa sex minimum cruoris uncias detrahendas curet & aliquot diebus interiectis, ad primam regionem a cruditatibus viscidis, flatuum genetricibus repurgandam, per tres dies fontem Sedlicensem duarum librarum pondere pro dosi biberet. Paruit æger consilio & inde melius habere cœpit. Ad malum itaque penitus submovendum bis in septimana primam regionem a viscidis cruditatibus beneficio pilularum balsamicarum liberandam & elixir nostrum balsamicum per sat longum tempus sumendum suasi. Denique, quum ad curationem tam molesti affectus accuratum vitæ regimen plurimum conferat, frequentiorem corporis exercitationem, & ut æger a nimis meditationibus, ac cibis, qui difficilioris sunt solutionis, infumatis, piscibus marinis, fructibus leguminosis, fermentationem facile subeuntibus, omnibusque lacticiniis se abstineret, commendavi.

EPICRI-

EPICRISIS.

Licet hæc flatulentia effectus magis & ſymptoma ſit mali hypochondriaci, quam primarius morbus, ideoque huc ſtrictim non pertinere videatur, diſcere tamen poteſt attentus medicus, quantum, ſi non omne, ad morbi flatulenti generationem contribuat motus inteſtinorum periſtaltici imbecillitas, variis ex cauſſis inducta; quas inter in præſenti ægroto præcipue referre decet intenſiores mentis labores per multas noctes productos: utpote nimia mentis fatigatio eximiam habet potentiam canalem iſtum, qui digeſtioni præeſt, nerveum & valde ſenſibilem debilitandi, quod eo magis accidit, ſi vita motus expers & ciborum duriorum ac flatulentorum uſus acceſſerit. Quoad curationem ſcire licet, quod fontes medicati tam thermales quam frigidi borborygmos & murmura ventris ſæpe augeant, præſertim ſi non alvum ſufficienter ducant, nec urinam moveant, ut ſunt Wildungenſes & Selterani &c. Tum enim ob languidiorem motum periſtalticum facile ſtagnant, & atoniam augent. Conſultius itaque duxi, fontem Sedlicenſem, interpoſitis & ſubiunctis balſamicis ſtomachicis medicamentis, commendare.

CAPVT XVI.

DE

CACHEXIA VTERINA, SIVE FLVORE ALBO.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

QVi fluoris albi nomine in ſcholis medicorum venit adfectus feminasque ſumme moleſtat & cruciat, malum *Fluor albus, quid ſit?*

 eſt

est cachecticum, quod in inordinato humoris impuri, mucidi, plerumque albi ex muliebribus effluxu cum magno incommodo functionumque naturalium læsione iuncto consistit.

§. II.

Quænam subiecta præcipue invadat.

Huic fluxui quamvis ætas plerumque consistens sit obnoxia, minime tamen declivior est excludenda, id quod suo iam tempore optime annotavit HIPPOCRATES *lib. II. de morbis mulierum.* At vero dantur etiam observationes, utut rariores, quæ testantur, puellas teneriores vix sex septemve annos natas hunc fluorem fuisse perpessas. Qua de re consulantur FERNELIVS *lib. VI. Pathol. cap. XVI.* RODERICVS *a* CASTRO *lib. I. morb. mulier. cap. XIV.* & *Acta Haffniens. Vol. I. obs.* 83. Frequentius vero evenit & incipit hic fluxus circa annum decimum tertium vel quartum, quo tempore fœminis menstrua erumpere solent. Nec maritatæ tam intra quam extra graviditatis statum ab eo sunt immunes. Novimus enim gravidas toto gestationis tempore eidem obnoxias. Quodsi denique habitum corporis respicimus, experientia teste, feminas & nervis & fibris minus solidis sed laxioribus & natura, ut aiunt, serosiori præditas præ aliis huic malo observamus subiectas.

§. III.

Quare dicitur inordinatus.

Inordinatus dicitur fluxus, quia non certam servat temporis periodum; siquidem aliis continuus est & quotidianus, in aliis per intervalla repetens bis terve in mense accidit; licet sint exempla, ubi etiam periodice & stato quasi tempore venit. Dein in nonnullis menstruum fluxum modo præcedit, modo comitatur, modo sequitur, vel etiam intermedio tempore prodit; quinimo in graviori statu ipsorum mensium loco oritur & ne illis quidem, quibus menstruorum tempus secundum naturæ ordinem præteriit, ut vetulis parcit.

§. IV.

§. IV.

Variat hic fluor quoad colorem & consistentiam, quod optime demonstravit PLATERVS *in prax. tom. III. p.* 670. *In hoc fluore*, inquit, *humor interdum serosus copiose plerumque, nunc limpidus sine morsu, nunc acris vel salsus, alias flavescens, virescens, aut nigricans nonnihil, aliquando & saniosus, interdum inodorus, alias fœtidus ei copulatur. Huic pituitosus etiam miscetur aliquantum glutinosus, inodorus & frigidus pauciore, vel eadem, aut etiam maiore quam serum quantitate.*

Quoad colorem & consistentiam differt.

§. V.

Huic fluori, si moderate se habeat, nulla alia graviora superveniunt accidentia, atque tam mulieres quam virgines multis sæpe mensibus vel etiam annis sine noxa eundem perferre solent. Quodsi vero immoderatior sit, tum malus corporis habitus seu cachexia eum comitatur; unde non modo insignis oritur corporis languor & functionum imbecillitas, sed & pruritus, mordicatio & ardor in pudendo & circa illud divexant. Tum quoque in plerisque mulieribus permagnum, in ali-aliquibus tamen nullum in conceptu sentitur impedimentum, atque si fœteat materia, turpitudo hæc non modo ipsis feminis molestiam, sed maritis quoque fastidium, ut ab ipsarum consortio abstineant, parit.

Est vel moderatus vel immoderatus.

§. VI.

Quod noster adfectus multum cum cachexia alat affinitatis, eleganter ostendit HIPPOCRATES *lib. II. de morb. mulierum §.* 9. *fluxus* inquit, *albus fluit velut alba asini urina & in facie sunt tumores albi & partes ambæ sub oculis tument & hydropiformes ac non valde bona specie præditi sunt oculi & color corporis albidus, & venter imus tumidus & in cruribus tumores laxi, & si presseris digito notæ imprimuntur & stomachi morsus percipiunt, dum ieiunæ fuerint vel etiam vomuerint velut acidam aquam & si acclivem locum procedunt, anhelatio*

A cachexia parum differt si increscit.

corripit, crurum perfrigeratio, genuum impotentia, uterus præter rationem aperitur & ad osculum procidit grauis. Tales difficile est a morbo liberare. Minime hæc *Hippocratis* adserta de fluore albo, moderato, incipiente, sed potius de pertinaci chronico, qui primam caussam & fontem suum in malo & tam quoad solidas quam fluidas partes depravato corporis habitu, præcipue omnium vero in magna ventriculi imbecillitate habet, sunt intelligenda. Nam quia fluidum illud chylosum & lymphaticum temperatum subtile, quod solidis partibus vires & robur conciliat, nimium simul per vias devias uteri decedit, fieri omnino non potest, quin virtus solida & systaltica cordis & arteriarum, atque peristaltica ventriculi & intestinorum iminuatur; unde languor & magna virium prostratio sequitur, & vi digestrice ventriculi deperdita, crudi & viscidi succi in massam sanguinis delati atque accumulati nutritionem non modo & pulchritudinem faciei vitiant, sed & animi vigorem demunt, & tristitiam inducunt.

§. VII.

Sedes mali est uterus.

Sedes huius mali omnino est uterus, cuius anatomicam fabricam, & potissimam eius vasorum structuram accuratiori paulo consideratione dignam existimo. Et primo quidem tenendum est, nullam in universo corpore partem tam numerosa vasorum copia instructam esse, quam ipsum uterum. Ex his enim primæ sunt arteriæ & venæ spermaticæ, quæ ovaria contingunt, ac in fundum uteri copiosissimis ramificationibus feruntur. Deinde rami arteriæ & venæ hypogastricæ ad partem mediam & inferiorem uteri, nec non vaginam excurrunt. Hæc largissime per uteri corpus disseminata sanguifera vasa, mirum tortuoso ac serpentino quasi flexu discurrunt. Id vero peculiare sibi servat exquisita vasorum uteri per anastomoses connexio, quod in plurimas cellulas mutuo communicantes diversæ magnitudinis canalium alvei desinant, & cellulas ovalis figuræ forment, quæ substantiam ipsius uteri spongiosam

giosam & fungosam reddunt. Notandum insuper est, quod non modo hypogastricæ venæ, quæ sanguinem revehunt, dimidio maiorem capacitatem obtineant, quam arteriæ hypogastricæ, verum etiam, quod venæ sic dictæ spermaticæ non recto sed anfractuoso admodum & in orbem quasi recurvo ductu porrigantur, ita prorsus, ut si easdem extricare, earumque longitudinem supputare velimus, aliquot ulnas æquarent, arteriasque spermaticas longe superarent.

§. VIII.

Ratio formalis.

Ex plane peculiari iam exposita vasorum uteri structura luculenter patet, tarde utique ac segniter per venas has, præsertim valvulis destitutas, sanguinis cursum & circulum succedere, ut adeo ex hac theoria anatomica, ceu fundamento, & mensium fluxus, & vitia omnia, quæ ex utero contingunt mulieribus, commode possint explicari. Qua propter nunc etiam ex hisce perspicua erit ratio, quare virgines æque ac coniugatæ tam frequenti tamque diuturno & molestissimo seri, variæ consistentiæ, variique coloris ex utero & eius vagina profluvio divexentur. Nam quia tonus & motus uteri, qui æquabili fibrarum eius constrictione & remissione continetur, tam facile læditur, debilitatur & deiicitur, prætereaque tardus admodum per circumflexa, & in serpentinos ductus porrecta uterina vasa sanguinis & humorum cursus, lentior quoque sanguinis per venas valvulis destitutas regressus est; perfacile utique non solum infarctus & stagnationes sanguinis ac seri in matrice oboriuntur, sed ipse etiam serosus & lymphaticus humor, segniori progressu lentescens, tandem exitum sibi parat, ac per passim in utero & vagina obvia orificia effunditur. Communis quidem plurimorum auctorum est sententia: ex lacunis GRAAFII, sive foveis circa urethram conspicuis, & parvis ibi consistentibus glandulis, humorem hunc excerni, ac in his lacunis, nullum quod setam admittat, foramen facile reperire licet, sed potius ad utrumque latus orificii,

cii, & per totam vaginæ ſubſtantiam lacunæ apparent plures, quæ quamfacile ſetæ ad digiti dimidium aditum concedunt, earumque ductus preſſi liquorem, ſemini haud diſſimilem plorant. Vid. Cel. HEISTERI *compend. anat. pag. 81. & 82.*

§. IX.

Ex quibus viis in utero fluxus proveniat.

Verum enim vero, utut relaxatæ hæ glandulæ ſtillare poſſint humorem paulo copioſiorem; neutiquam tamen hæ ipſæ unicam & genuinam fluoris albi ſedem conſtituunt, ſed longe plures dantur meatus, e quibus materia fluoris albi, nec non liquoris ſeroſi impuri, in puerperis, cum & poſt lochiorum fluxum manantis, ortum trahit. Et licet RVYSCHIVS glandulas in utero unquam viſas eſſe, aut demonſtrari poſſe neget, nullum tamen dubium eſt, quin ex iſtis oſtiolis, quæ ſub menſium fluxu ſanguinem fundunt, ſerum etiam exitum moliri poſſit. Perquam enim notatu digna eſt Cel. FANTONI *anat. C. H.* pag. 186. obſervatio, qua fidem facit, quod flatus per venas uteri in cavum matricis & vaginæ, ac viciſſim ex hoc in venas adigi poſſit atque transmitti. Deinde etiam teſte GRAAFIO & HORNIO, pori & foraminula in cervice uteri conſpiciuntur. Neque prætereunda ſunt quæ VERHEYEN *in Anat. C. H. cap. 33. c. f. tab. XVII. fig. 2-3.* prodidit, quod ſcilicet in utero, in aqua macerato, & per aliquod temporis ſpatium in blando calore detento, in interiori non modo vaginæ ſuperficie, plurima corpuſcula globoſa, & alibi quidem racematim ipſi inhærentia, alibi vero per eam diſſeminata, ſed in inferiori quoque parte cavitatis uteri, ſimilia corpuſcula viderit, eademque pro glandulis, ſeroſo-pituitoſi humoris ſecretioni inſervientibus non immerito habenda eſſe exiſtimet.

§. X.

Conſectaria.

Nil itaque eſt dubii, quin per eadem vaſa, vias & poros fluxus materiæ mucidæ contingat, e quibus ipſe menſtruus ſanguis fertur. Atque huius adſerti evidens argumentum eſt, quod men-

mensibus suppressis fluor albus in quibusdam loco horum superueniens observetur. Quod autem revera loco sanguinis albus liquor, unde etiam nomen morbus obtinet, proveniat, ea de re elegantem observationem habet SEVERINVS PINÆVS *de notis virginitat. lib. I. problem. III.* qui in dissectis cadaveribus virginum & mulierum uteri profluvio albo, dum viverent, laborantium, licet ob alium morbum extinctarum, humorem limpidissimum in utero invenit, ex cavitate eiusdem guttatim in sinum pudoris stillantem, in quo candorem, ut calcem aqua dissolutam dixisses, acquirebat, forsan ab aere frigido admisso particulis serosis se interponente, non excluso tamen acore, a glandulis uteri forsitan profecto.

§. XI.

Caussæ mediatæ, quæ materiam fluxui suppeditant.

Quum igitur caussa fluoris albi proxima recte in tono fibrarum & vasorum uteri destructo & circulatione sanguinis per eius vasa impeditiori, qua serum a sanguine sequestratur, reponenda sit, sequitur iam, ut dispiciamus, quænam ex caussis mediatis remotioribus ad constituendam hanc proximam causam conspirent atque concurrant. Iam vero a nulla re magis, quam ab aere frigido & humido tonus fibrarum relaxatur; hinc facile patet ratio, quare tempore autumnali & in locis frigidis ac humidis, paludosis, humilioribus, vappidis, quæ aer purus & septentrionalis flatu suo non satis purgare potest, hic morbus inter feminas præcipue dominetur, & teste SYLVIO *in praxi lib. III. cap. IV.* in Belgio longe frequentior sit quam alibi, maxime si error in cibo & potu accesserit. Nam omnes illi cibi, qui ob viscositatem minus resolubilem digestioni minus obsecundant, ut sunt leguminosa, lacticinia, farinacea, nimis dulcia, item ex cibis marinis cochleæ, ostreæ, pisces palustres, neque minus fructus horæi in copia adsumti, omnia acida, acetaria, dum chylum progenerant glutinosum & crudum, qui ad assimilationem & nutritionem plane inidoneus est, hunc fluxum multum fovent & augent. Idque eo magis

accidit, si nimia voracitas in puellis vel etiam infantibus accedat. Deinde quoque experientia firma & fere quotidiana observamus, mulieres quæ otio, vitæ sedentariæ, & somno nimis indulgent, longe facilius sibi hæcce incommoda accersere, quam illas, quæ labore & motu corpus firmant. Quamobrem etiam agrestes minus expositæ sunt huic fluxui quam urbanæ, quæ ob motum & laborem constantiori fruuntur sanitate.

§. XII.

Quod amplius ostenditur.

Ceterum quoque id sciendum est, eas mulieres, quibus per nares mucosæ destillationes frequentiores fuerunt, si supprimuntur, facta metastasi ad uterum, humoris albi ex utero emanationi valde esse obnoxias. Maxime omnium vero id evenit, quando fluxus menstruus recto ordine & decenti quantitate non succedit. Nam ab eo tempore confestim incipit vacillare sanitas, vasa impuris humoribus implentur & principium fit cachexiæ.

§. XIII.

Causæ mediatæ, quæ uterum ad fluxum disponunt.

Exposuimus iam eas caussas, quæ crudorum humorum abundantiam corpori ingenerant & materiam molestissimo huic fluxui suppeditant. Nunc etiam ad eas considerandas progredimur, quæ ipsum uterum, ceu veram huius mali sedem ad illum disponunt. Cuius generis præcipue ea sunt, quæ nimium relaxando vasa & fibras uteri, ipsum robur tonicum adimunt: quo vacillante & deficiente sanguinis & humorum massa per vasa tot copiosa & convoluta lentiori & impeditiori cursu feratur necesse est, unde quam facile fit seri viscidi per poros uteri secessio. Hinc etiam observamus, in maritatis partus laboriosos, a quibus magna utero conciliatur imbecillitas, frequentes abortiones, secundinarum improvidas & violentas post partum avulsiones sæpissime primam huic malo originem & caussam suppeditasse. Simili ratione

tione observatum a nobis est, quod eæ feminæ, quæ immodicæ mensium fluxioni sæpius obnoxiæ sunt & quæ molas per abortum excernunt, eodem fluxu frequentius laborare. Namque hæc omnia nimiam indicant vasorum distensionem & relaxationem, quæ, nisi mature & tempestive convenientibus roborantibus remediis tollatur & vasorum tonus reparetur, procedente tempore difficili admodum negotio restituitur.

§. XIV.

Plurimum vero refert, tum ad eventum morbi recte diiudicandum, tum ad rite instituendam eius curationem, nostrum affectum ab aliis similibus uteri fluoribus, cum quibus quandam alit convenientiam, recte discernere. Primum itaque non confundi debet cum mensibus decoloribus, quibus mulieres, præsertim iuniores sæpe sunt obnoxiæ; & licet ii sint vitiosi, exacte tamen suam servant periodum, quum contra fluor albus non modo substantia & colore sit diversus, sed & promiscue & sine ordine feratur & cum inordinatis vel etiam nimium fluentibus mensibus iungatur. Tum quoque multum interest, album fluorem a virulenta gonorrhœa, quæ ab impuro coitu contracta est, distinguere: quippe miasma venereum non prostatas solum glandulosas, verum etiam vaginam uteri cum insigni dolore & molestia exulcerat, & viros, qui coeunt, contagio inficit. Deinde copia fluxus venerei longe minor est, quam in fluore albo, tanto vero acrior cum intenso ardore & dolore iuncta, & cum menses fluunt & urina fertur, permanet, quum fluor albus vel menses antecedat vel sequatur. Hinc clar. BAGLIVVS *in prax. medic. lib. II. cap. VIII.* §o. 3. infallibile tales morbos ab invicem distinguendi dedit signum: *Pete*, dicit, *a muliere, an tempore mensium fluor ille albæ materiæ adsit, si dicat quod sic, significato eidem, quod morbus, a quo divexatur, sit gonorrhœa gallica; si vero durante menstruatione fluor albus evanescat & eadem finita denuo regrediatur, pro certo habeas, mulierem fluore albo uterino laborare.*

Differentia fluoris albi a mensibus decoloribus & fluxu contagioso.

§. XV.

Gonorrhoeæ virulentæ muliebris signa.

Neque vero omnis saniosa materia pro gonorrhoea virulenta & contagiosa habenda est. Nam interdum, quamvis rarius, abscessus & ulcera in foeminis sterilibus gignuntur, quæ sine contagio sunt. Potest hac de re legi CLASIUS *in observ. medicis rarioribus obs. IV. & V. de ulcere musculorum uteri vaginæ vicinorum & utero purulento.* Deinceps quoque non omnis erosio & exulceratio certum gonorrhoeæ purulentæ præbet signum; siquidem in fluore albo, & magis adhuc in scorbuticis, seri vitium eo acrimoniæ provehi potest, ut vicinas partes exedat atque exulceret, sed hæc exulceratio magis est superficialis & cum insigni pruritu iuncta, facilioremque admittit sanationem. Verum, ut omnis error in diiudicando evitetur, consultum duco per mulierculas, quæ omnes circumstantias accurate debent examinare, in veritatem inquirere.

§. XVI.

Prognosis.

Denique ut etiam prognostica quædam subiiciamus, statuimus, fluorem album, si moderatus, si recens atque ex caussa externa subortus sit, non adeo multum in recessu habere, atque in sanis alioquin foeminis, aut virginibus per plures menses sine symptomatum atrocia procedere. Nihilominus tamen tarditate sua sexui delicatiori & munditiei dedito valde est incommodus & tædiosus, eo quod colorem faciei roseum cum tempore inde amittunt, nonnullæ valde inte tristantur & melancholicæ fiunt, quia maritis & sponsis exosæ evadunt. Alia vero est ratio fluoris albi, qui ex summa ventriculi imbecillitate & malo corporis habitu oriundus nimium invaluit, aut alios graves morbos subsequitur, quippe qui, omnes partium functiones lædendo, ingentem in universo corpore mutationem inducit; oritur enim non raro summa macies cum lenta febre & sterilitas quoque inde emergit, uti iam dudum docuit HIPPOCRATES *sect. V. aph. XLII. quæ præhumidos habent uteros, gravidari nequeunt; exstinguitur enim in ipsis*

ipsis genitura. Et *lib. de sterilitate: si uteri lubrici fuerint, mulier non concipit, semen enim foras elabi sinunt.* Deinceps ex fluore albo diutius laborantes facile & frequenter patiuntur abortum, quia laxato nimium uteri tono conceptus non satis firmas radices agere potest, sed assidua illuvie corrumpitur & foras eiicitur. Sequitur quoque ex hoc malo non raro uteri procidentia.

CVRATIO.

§. I.

QVum valde pertinax sit, si radices egerit malum, & difficilis admodum curationis, ita prorsus, ut inter medicorum scandala non immerito referri debeat; non abs re sed operæ erit pretium, tam difficilis sanationis caussas paullo accuratius inquirere. Ex quibus prima mihi videtur, quod medici proximam huius morbi caussam in sola tantum impuritate & nimia seri colluvie constituant, quum tamen potius ad uteri vitium, ubi mali sedes est, eiusque vasorum destructum tonum respicere deberent, non omissis iis remediis, quæ sordes expurgant. At certe præstantissimis roborantibus & magno negotio opus est, ad naturalem & valde deperditum utero vigorem reparandum, idque ob ingentem vasorum inter se complicatorum copiam & hinc dependentem segniorem sanguinis per ipsa transitum, quo vasa & glandulæ nimis relaxatæ tono suo destituuntur. Dein inter caussas difficilioris sanationis & illud referendum esse puto, quod medici plerumque vel prorsus non, vel saltim levi admodum cura ad primam mali originem, quæ in summa ventriculi imbecillitate residet, respiciant. Quodsi enim digestio ciborum minus rite succedit, pravi accedunt succi ad sanguinem, & eupepta quoque in biliosam vel pituitosam amurcam convertuntur, quæ fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi melleæ, vel acoris & nidoris sensum ingignunt. Nisi itaque in

Causæ difficilioris curationis.

prima ſtatim regione vitium corrigitur, fruſtranea ſunt, quæ ad ſanguinem depurandum & humores vitioſos exterminandos adhibentur remedia. Nec denique ex cauſſis ægræ ſanationis omittendum eſt, quod per naturam ſuam mulieres ita ſint comparatæ, ut rarius diæteticis medicorum præceptis obediant, ſed ad ingenium ſuum viventes iis omnibus, quæ ad fluxum hunc proritandum facere poſſunt, uti ſunt vita deſes, fructuum dulcium, acidorum, farinaceorum & infuſi quoque Coffee abuſus, potio parcior & ſomnus longior, ventris & inferiorum partium refrigeratio, fumus calidus ex ignitis carbonibus hiemali tempore in naturalia admiſſus, nec non potus frigidus corpori æſtuanti ingurgitatus, &c. nimium indulgeant: utpote quæ omnia ſanitati ſunt infeſta; longe tamen maiorem noxam eo tempore adferunt, quo iam uterus labem quandam, v. g. per partum, abortum vel alium graviorem morbum perpeſſum contraxit.

§. II.

Indicationes curatoriæ. Quod ad generales & curatorias attinet indicationes, qua ratione iſtæ ſint expediendæ, paucis explicabo. Ante omnia prima regio, & univerſum corpus a nimia ſeri colluvie per congrua evacuantia & ſolennia naturæ emunctoria eſt liberandum. Deinde tonus & robur uteri deperditum præſtantiſſimis tam internis, quam externis remediis debet reſtitui, quo facilior & expeditior ſanguinis & humorum per eius vaſa fiat progreſſus, & inde moleſtæ pravorum humorum ſtagnationes ac ſeceſſiones pororumque & glandularum relaxationes tollantur, ac ulteriores avertantur. Poſthæc ventriculi habenda eſt ratio, quo boni ſucci ad ſanguinem ferantur, qui vitioſos corrigant & bonos laudabileſque amiſſos reſtituant. Denique, ſi malum gravius eſt & ſimul cachecticum, opera danda eſt, ut tota ſanguinis & humorum maſſa in meliorem reducatur temperiem, excretiones naturales promoveantur & viſceribus priſtinum ſuum robur ac naturalis reddatur functio.

§. III.

§. III.

Primo itaque ſtudendum eſt, ut primæ viæ a ſordibus excrementitiis repurgentur: quod tamen non per remedia valide commoventia ac purgantia, ſed potius per benigna & mitiora, quæ repetita doſi data per epicraſin operantur, debet præſtari. Atque in eo conſentientes habeo peritiores artis noſtræ antiſtites, e quorum numero vel unicum allegaſſe ſufficiat, doctiſſimum RIVERIVM, qui *cent. III. obſ.* 81. teſtatur, ſe fruſtra tentatis aliis remediis, in ptiſana laxante certum ac fidum inveniſſe auxilium, eaque ſola per menſem integrum uſurpata mulierem diuturno fluore albo laborantem ſanaſſe; quod medicamentum *in praxi lib. XV. cap. IV.* rurſus valde commendat. Ex omnibus vero laxantibus in hoc morbo proficuis certe eminent rhabarbarina, eo quod præter laxantem, etiam blande balſamicam & amaricantem recondunt virtutem, quæ acidum vitioſum corrigit partesque ſimul deiectas egregie roborat. At vero ne ſeligatur rhabarbarum leve & carioſum, ſed, quod optimum eſt, ſolidum, ſincere moneo. Poteſt hoc medicamentum cum aliis appropriatis commode remiſceri & vel in forma pulveris, vel infuſi & decocti, vel etiam in extractum & eſſentiam redactum exhiberi. Pulvis ita componitur: recipe rhabarbari optimi drachmam dimidiam, terræ foliatæ tartari grana XII. M. detur pro una doſi. Infuſum utiliſſimum hoc modo eſt præparandum: recipe rhabarbari opt. drachmas ſex, radicis zedoariæ, ariſtoloch. rotundæ pimpinellæ, cort: aurantior. ana drachmas tres, ſeminis dauci, aniſi ſtellati, ſalis tartari ana drachmam unam & dimidiam. M. F. ſpecies pro una vini menſura. Extractum optime ingreditur pilulas, quæ laxantem & roborantem exſerunt virtutem, ſi ita conficiuntur: Sumatur extracti rhabarbari, aloes roſatæ, gummi galbani, myrrhæ elect. gummi hederæ, ſandaracæ, extracti ariſtoloch. rotundæ, ſuccini portione anatica drachma una. Fiant cum eſſentia balſami Peruviani pilulæ ex ſcrupulo uno, no. XX.

Optime proſunt rhabarbarina ſub varia forma exhibita.

§. IV.

§. IV.

Quæ conferant, si cachexia complicatur?

Quando cachexia urget & ventriculi magna adest imbecillitas viscerumque laxitas, nunquam non præstantissimæ deprehendi efficaciæ, quæ sequuntur medicamina: Recipe croci martis tenuissimi, sive antimonii martialis cachectici, fœculæ ari, salis absynthii, solution. oculor. cancr. singulorum drachmam unam, corticis cascarillæ, succini, cinnabaris, ana drachmam dimidiam, olei ligni sassafras guttas VI. M. F. pulvis, qui ad drachmam unam cum aqua vino diluta mane potest exhiberi, cuius tamen operatio longe conspectior erit, si infusum Theiforme, ex herba melissæ, menthæ, urticæ mortuæ, salviæ, semine dauci & aniso stellato paratum superbibatur. Post hæc ad robur uteri restituendum, neque minus ad amurcam dissolvendam & exturbandam longe utilissimum erit hocce remedium: recipe essentiæ succini, ligni aloes, tincturæ antimonii acris, liquoris nostri mineralis, spiritus cornu cervi ana unciam dimidiam, quod ad guttas L. pro re nata cum infuso Theiformi, vel vino diluto potest assumi.

§. V.

Quæ prosint externa?

Hactenus dicta certe sunt pulcherrima & appropriata adversus nostrum malum medicamina, sed opus etiam est, ut externis eorum virtus secundetur, quæ inter diuturno usu comprobata laudem merentur balnea, cum speciebus roborantibus, nervinis, sale oleoso volatili refertis, præparata, quarum censum subeunt herba maioranæ, satureiiæ, thymi, melissæ, calaminthæ, matricariæ, abrotani, origani, rorismarini, hyssopi, flores chamomillæ romanæ, baccæ lauri, iuniperi, &c. quæ includi debent sacculo & per horæ dimidium in aqua leniter decoqui. Talis sacculus dein, dum ægra balneo insidet, regioni uterinæ est imponendus. Nec extra balneum inconsultum est, sacculos eiusmodi tenuiores, in vino rubro leniter decoctos per noctem inguinali regioni applicare. Præterea quoque laudem externe merentur suffimigia, quæ ex tacamahaca,

masti-

mastiche, succino, benzoe & thure confici & ad uterum admitti commode possunt.

§. IV.

Diæta. Quod ad diætam attinet, sub hac cura pauco, tenui & eupepto cibo opus est, abstinendo ab omnibus carnibus, præsertim durioribus, pinguibus, infumatis, piscibus marinis, neque minus a leguminosis, acidis & dulcibus, lacticiniis, farinaceis, & assatæ carnes præferri debent elixis. Pro potu ordinario commendamus decoctum ex radice chinæ, ligno sassafras, santalo rubro & flavo, ligno lentisco & cinamomo. Vinum etiam bonum Hungaricum moderate inter cibos sumtum coctionis imbecillitati succurrit utilissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Circa adstringentia. IN fluore albo, sive simplici, sive virulento, vel etiam in mensibus decoloribus, adstringentibus tam internis quam externis nihil perniciosius est; siquidem inde materia serosa in utero eiusque vasis retenta in massam sæpius valde tenacem concrescit, qua non modo excretio hæc impeditur, sed ingens quoque & ad tactum durus tumor in regione pubis non raro subnascitur, qui, nisi cito succurratur, nunquam fere non gravia accersit accidentia. Vidimus enim exinde lentas febres cum atrophia, phthisin, purpuracea exanthemata, tumores tympaniticos, & erodentes in faucibus defluxiones uvulam & amygdalas pessime adficientes, nec non uteri scirrhos, apostemata & exulcerationes pæne insanabiles.

§. II.

Circa pessos & clysmata uterina. Pessi sive clysmata uterina sicuti ab antiquitate ipsoque *Hippocrate* in mulierum adfectibus magno in pretio habita & in frequentiorem usu tracta fuerunt; ita mirum videtur, no-

ſtro tempore eorum uſum penitus in praxi medica penitus evanuiſſe cum tamen in certis caſibus & maxime, ubi ſubſtantia uteri læſa eſt, non ſine inſigni fructu eadem uſurpari experientia doceat. Vidimus enim in fluore albo inveterato, qui difficulter alias ſanabilis eſt, nec non in abſceſſibus & exulcerationibus peculiarem plane effectum. Nam ſicuti gonorrhœa tam benigna quam maligna in viris non facile, ſi inveteravit, ſine iniectionibus ſanari poteſt; ita etiam in fluore albo neceſſe eſt, ut ad partem graviter adfectam & læſam medicamenti accommodati virtus proxime accedat. In genere vero illud notandum arbitror, quod tales iniectiones non ſimul ac ſemel & magna in quantitate, ſed crebrius & in refracta portione ad unciam ſcilicet unam vel duas adhiberi debeant. Vitanda autem ſunt omnia ſalſa, acria, nimis pinguia & lubricantia.

§. III.

Circa thermas Carolinas.

Thermæ Carolinæ utut in cachecticis deſideratiſſimam ferant opem, nihilo tamen ſecius ubi ſubſtantia uteri nimium læſa eſt, & nimia ſeri fit profuſio, multo vero magis, ſi fluor eſt venereus & exulceratio præſens & cum urina multum glutinis, quod fundum petit, cum dolore ſecedit, caute cum ipſis, ſive interne ſive externe adhibeantur, mercandum eſt. Vtpote hæ aquæ propter calcariam ſubtiliorem, qua pollent, terram, externe valde conſtringunt, interne vero, ſi corruptio adſit, relaxatis & exeſis partibus ob nimiam copiam nocent. Melioris conditionis ſunt fontes, martiali principio imbuti, ut Lauchſtadienſes & Freyenwaldenſes, qui cum herbis nervinis decocti, ad ſerum ſuperfluum per tranſpirationem educendum, & adfluxum ab utero avertendum, efficaciæ ſunt præſtantiſſimæ.

§. IV.

Circa venæ ſectionem.

Sæpius obſervavi a menſtruo fluxu per duos tresve menſes non ex graviditate, ſed aliis cauſſis retento ingentem ſanguinis profuſionem obortam fuiſſe, quam poſtea fluor albus excepit.

pit. Quare ad utrumque malum præcavendum venæ sectio, expensis prius omnibus circumstantiis, administrata est utilissima. Namque uteri vasa a nimia sanguinis copia distenta suum amittunt tonum ac robur, ut solennes ibi fiant stagnationes non tam facile removendæ.

§. V.

Balnea tam sicca quam humida ante convenientem corrigentium, roborantium & evacuantium usum adhibita tantum non semper maiori solent esse detrimento quam emolumento. Nam impuros humores, nimium commovendo, ex ignobiliori sede ad nobiliorem sæpe non sine ingenti periculo appellunt. Balnea sicca sive laconica, si a superfluo & excrementitio humido corpus prius probe liberatum fuerit, in feminis phlegmaticis usum omnino habent laudatissimum, dum externo calore, sudorem eliciendo, partibus ob excretam nimiam humiditatem relaxatis pristinum tonum ex voto restituunt. *Circa balnea.*

§. VI.

Si ventriculus, ut sæpe incidit, ingenti cruditatum sentina scatet, cum fructu iteratis vicibus offeruntur blanda emetica, ex quibus radix ipecacuannæ, quæ leniter roborat, & perspirationem adiuvat, omnibus reliquis est præferenda. Nec suo fructu destituitur elixir nostrum viscerale cum essentia cascarillæ remixtum & inter cibos adsumtum. *Quæ prosint, si ventriculus cruditatibus scatet.*

§. VII.

In inveterato fluore albo, si quid adhuc, cura finita, de fluido ex genitalibus exstillat, præter iam dicta externa & interna, suffitus ex olibano, tacamahaca, mastiche & succino merentur laudari, quæ viæ ad uterum tendenti, commodo instrumento sunt applicanda: quodammodo enim relaxatas glandulas roborant. *Circa suffimigia observatio.*

§. VIII.

Cautela circa curationem mali in feminis scorbuticis, venereis &c.

Quandocunque feminæ scorbuticæ, imo venereæ, vel quæ crebrius purpuram rubram patiuntur, hac fluxione pernitiosa corripiuntur, abstinendum omnino est a calidioribus purgantibus & balneis, sed mitissime sunt primis temporibus tractandæ diaphoreticis fixioribus, & eiusmodi medicamentis, quæ corruptioni lymphæ maxime obsistunt. Ego igitur tali in casu cum fructu adhibui pulverem nostrum bezoardicum cum uno alterove sulphuris antimonii nostri grano maritatum, atque simul decoctum præscripsi, quod solet in lue venerea ex lignis & radicibus sanguinem depurantibus, addito antimonio crudo, comparari. Et si corpus per mensem & ultra ita fuerit præparatum, interna pariter ac externa cum meliori fructu pro sanatione possunt adhiberi.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Fluor albus cum aliis malis complicatus.

PErvenerunt haud ita pridem ad me doctissimæ celeberrimi Parisini medici & Archiatri Regii litteræ, quæ accuratam morbi nostri cum mille aliis malis complicati exponebant historiam, quam non possum non integre huc transcribere. Nobilissima matrona annos XXXV. nata, partium omnium symmetria rite constituta, latoque satis pectore, sed a patre genita, qui phthisicus interiit, ætatis anno XX. veneream luem a marito contraxit, unde, brevi interposito temporis spatio, hydrargyrosi rite administrata optime convaluit. Quinto vel sexto anno post ex peripneumonia graviter ægrotavit, quæ in suppuratum versa est, & per anacatharsin feliciter expurgata. Inde tamen quinque circiter abhinc annis variis cœpit morbosis symptomatis conflictari, quæ nunc sigillatim recensenda veniunt, sed paucis, nam ut vulgari fertur axiomate, *intelligenti pauca.*

I. Labo-

I. Laborat ægrotans ventriculi imbecillitate tam varia & sibi iam parum constante, ut modo rite appetat, & rite concoquat: modo appetat debilius, & ignavius quoque concoquat: plerumque appetat quidem satis bene, sed tam male concoquat, ut cibaria, etiam eupepta, in biliosam amurcam, vel in pituitosos mucos, quod ad maximam partem, convertantur. Alvus aliquando satis libera, pigrior aliquando. Interdum nulla anxietate premitur stomachus, sæpius vero aliquot post pastum horis inassueto pondere, quod ad cardialgiam proxime accedit, gravatur, & ægra fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi melleæ sensum experitur: numquam vero, vel rarissime saltem, acorem nidoremve ullum empyreumaticum.

II. Interdum, sed maxime dum instant catamenia, laborat ægra dolore in ovario dextro, dextroque uteri latere, qui non raro ad muliebria usque extenditur, sed subobscure, & qui sævit præsertim si ægrota erecto corporis trunco aliquamdiu pedibus insistat, maxime statim a pastu. Ceterum menstrua & ea, qua par est quantitate, & stato, quo debent, tempore solent utplurimum profluere, quanquam contigerit non semel, ut tardius segniusque manaverint. Apparet interdum fluor albus nec copia multus, nec colore aut acrimonia ullo modo vitiosus, qui menstruorum eruptionem antecedit vel subsequitur, sed quo nec erosionis, nec caloris ullus in muliebribus sensus inducitur. Matrona de qua quæstio est, peperit olim semel atque iterum ante contractam luem veneream, sed parturitio fausta, partusque vitales fuere, atque optima sanitate etiamnum fruuntur.

III. Quod nunc potissimum est, & de quo peritiam tuam postulamus, Vir illustr. en paucis accipe. Aegrotans ab eo tempore, quo ex peripneumonia graviter decubuit, solita erat interdum e pulmone & ex illo pulmonis loco, ubi peripneumonia sedem habuit, exscreando mane emittere, ter aut quater in mense, sputum unum vel alterum, spissum, rotundum,

cineritii coloris, aquæ præponderans, sed non graveolens. Iam vero circiter ab uno mense derepente & absque sensibili quavis causa, tussiendo sputa aliquot eiecit sanguinea, seu potius pituitosa sanguine vivido & rutilante imbuta, vel striatim intersperfa, quæ larga venæsectione in brachio, bis intra horas sex repetita, celerrime & felicissime cohibita sunt. Inde neque febre ulla, neque ullo spirandi labore, neque ulla omnino tussi ægra tentata fuit, sed iam ab aliquot diebus queritur se experiri quendam doloris obscuri sensum in superiore & dextra thoracis parte, e regione tertiæ vel quartæ costarum superiorum, scilicet in eodem loco, ubi olim latuit abscessus, in quem peripneumoniam degenerem fuisse supra dictum est. Ab eo vero tempore matutinis horis, ubi primum expergiscitur, unum alterumve sputum educit e pulmone, facillimo quidem nisu & fere sine tussi, sed quod plerumque cineritii, grisei, subfulvi coloris est, aquæ præponderat, læve est & spissum, & ad puris concocti naturam videtur paullo nimis accedere, si revera purulentum non sit. Ceterum ægrota febre, tussi, dyspnoea omnino vacat, & in utrumque latus perinde iacet sine noxa, etiam in situ corporis plane horisontali, qui nobili matronæ connaturalis est. Notari autem velim ægrotam, ante brevem illam hæmoptoen, qua laboravit semel, ut modo dictum est, lacte vaccino per duos aut tres menses usam fuisse semel in die: initio quidem solo, vel cum admixta aqua communi, sed minus feliciter, utpote quod ventriculo noxam inferebat: postea vero cum aqua Spadana ad medias partes addita, unde ventriculus melius quidem habuit, sed menstruorum fluxus tardior parciorque evasit, atque tussis quædam sicca & quasi convulsiva & hysterica per duos menses ægrotam pertinaciter cruciavit. Porro non omittendum censeo, tot tamque variis morbosis symptomatibus, insultus quosdam hystericos, sed leviores, quos *vaporosos* vocant, interdum superadiici, maxime dum instant catamenia, aut a sta-

ta pe-

ta periodo paullo diutius cessant, quo tempore ægrota de quadam pectoris angustia quasi spasmodica, de distractione mediastini & de continua ad tussiendum propensione queri solet. Demum quamquam ægrota medicis præscriptis obsequium non deneget, stomachus, sive natura, sive ex antiquo vivendi more, in concoquendis cibis ita varius illi est atque mutabilis, vt qui uno die proficere visi sunt, noceant sequente, unde evenit, ut habenæ diætæ severioris interdum remittendæ sint: siquidem experientia compertum est, quod & ab Hippocrate dictum tenes, cibos ab ægrotante avide expetitos felicius, promtius & minore tumultu confici, utcunque paulo magis dyspepti videantur, quam qui concoctu faciliores esse censentur, si eos ægrotæ palatum respuat. Est tamen modus indulgentiæ nostræ, sunt certi denique fines, intra quos ægrota, nec reluctans, sese contineri facile patitur.

RESPONSIO CONSVLTATORIA.

Est omnino hæc adfectio inter graves, diuturnas, curatuque difficiliores & eventu ancipites referenda. Totus enim corporis habitus tam quoad solidas & fluidas partes, quam quoad functiones vitiatus videtur. Pulmones in dextro latere cavitatem recondunt ulcerosam callositate obductam, quæ ex peripneumonia ante sex annos contracta, temporisque successu ita adaucta videtur, ut timor sit, ne in maiorem corruptionem & febrilem hecticum calorem ex facili transeat. In uteri quoque dextra regione non exigua delitescit labes & obstructio, quæ ingravescens mensium pariter negotium in ordine magis turbat, unde fluoris albi & pathematum spasmodicorum, seu hysterico-hypochondriacorum origo, quæ, dum totum nervosarum partium systema in consensum rapiunt, quantas in œconomia motuum vitalium excitent turbas, res artis perito non obscura, sed satis clara ac evidens est. Foventur autem & augentur singula hæc mala, ut ego quidem arbitror, a vi-

a vitiosa ventriculi & primarum viarum imbecillitate pravaque alimentorum digestione, qua fieri solet, ut loco chyli probe temperati & subtilioris, qui materiam boni sanguinis, lymphæ nutritiæ & tenuissimi cerebri atque nervorum fluidi suppeditat, succi crudi, lenti & viscidi ad sanguinem delati minima emunctoriorum vascula, per quæ optime fit chyli & sanguinis depuratio, obstruant; unde ortus mali cachectici, quo primario Illustrissima nostra laborat. Quodsi itaque adhuc spes recuperandæ sanitatis, vel mitigandæ adversæ valetudinis superest, meo quidem iudicio, initium curationis moliri oportet a restituendo ventriculi & primarum viarum robore ciborumque digestione promovenda. Ad quem scopum obtinendum primo omnium exquisita diætæ vel accuratioris vitæ regiminis habenda erit ratio. Sicut enim apud feminas, quæ molliori & sensibiliori præditæ constitutione desidiæ, somno variique generis eduliis & animi adfectibus indulgent, mali cachectici, hysterici & hypochondriaci facilis fit proventus; ita etiam, nisi hæc omnia, quæ caussam morbo dederunt antecedentem, rite submoveantur, supervacanea est omnis reliqua per medicamenta curatio. Quod ad ipsa remedia attinet, quæ nostræ ægrotanti existimem proficua, primo omnium suaderem, ut prima regio a sentina & illuvie vitiosorum humorum per lene & benignum emeticum expurgetur, exhibendo videlicet, prout ventriculus magis vel minus sensibilis est, scrupulum unum, vel grana XXIV. radicis ipecacuannæ. Hæc quippe radix sine omni noxa ventriculi & duodeni cavitatem a sordibus inibi hærentibus, quæ instar fermenti chylum inficiunt & contaminant, liberat, perspirationem simul egregie adiuvat, tonumque & robur ipsis partibus conciliat, ideoque pro circumstantiarum ratione bis, vel ter tertio die potest iterari. Subiungenda postea sunt temperata balsamica, quæ digestionis negotium promovendo tonum ventriculi corroborant. Quo fine in usum trahi potest elixirium, quod ex cort. aurantiorum

tiorum recent uncia dimidia, extracti absynthii, gentianæ rubræ, cascarill. myrrhæ elect. ana drachma una, salis tartari drachmis tribus cum aquæ menthæ unciis octo compositum, vel solum vel cum quarta parte spiritus nitri dulcis aut liquoris nostri anodyni remixtum ad LXXX. vel C. guttas intra prandium & quatuor horas post cum potu ordinario potest exhiberi. Hoc enim medicamentum valde temperatum stomacho, pectori & utero est amicum, nec ullam in sanguine excitat commotionem, sed ut eius usus per longum tempus continuetur necesse est. Posthæc commendarem, ut alternis diebus circa lecti introitum numero decem offerantur pilulæ, huius compositionis: Rec. extracti rhabarbari, zedoar. myrrhæ, succini ana drachmam unam, extracti castorei scrupulum unum. M. F. cum essentia balf. peruviani pilulæ ex scrupulo uno no. XX. Postero die mane drachma dimidia pulveris leniter aperitivi ex lap. cancror. irid. florent. ana drachmis duabus solution. ocul. cancr. cum succo citri, salis polychresti, nitri purif. ana drachma una conflati cum fructu erit sumenda, desuper bibendo infusum Theiforme, quod ex herba veron. melissæ, pulmonar. maculos. & aniso stellato potest componi. Pro potu ordinario, cuius summa est in diuturnis adfectionibus sanandis efficacia, suaderem decoctum radicis chinæ & sarsaparill. cum passulis, addita in fine coctionis cinnamomi portione acuatum & cum pauxillo vini, inter cibos potissimum remiscendum. Cæterum moderationem in sanguine mittendo plurimum commendo. Vidi ex relatione ad præcavendam hæmoptoen, intra sex horarum spatium bis largiter e vena tusa sanguinem detractum; nollem tamen in nostris regionibus, ubi sanguis non adeo ebullit, id imitari. Nam in sanguine, nisi nimium exundet, virium latet thesaurus, qui si supra modum subtrahitur, minima viscerum concidunt & angustantur; unde non modo utilium succorum secretio & inutilium excretio imminuitur, sed & vis digestrix & tonica ven-

 triculi

triculi & intestinorum mirum labefactatur, ut periculum sit, ne status cachecticus inde plus increscat, quam decrescat. Idem sentiendum velim in hoc morbi statu de cura lactis, quæ licet, si præsertim cum aquis mineralibus instituatur, in pectoris adfectibus egregio sit solamini, in nostra tamen ægrota ventriculum magis debilitare, mensium negotium retardare, quam proficere videtur. Et hæc sunt quæ circa Illustrissimæ personæ curationem vernalem proponere placuit.

OBSERVATIO II.

Fluor albus a mensium retentione.

Illustri loco nata femina, triginta annorum, constitutionis tenerioris, in loco degens mari vicino, vitæque sedentariæ & cibis durioribus, ut piscibus marinis, præsertim ostreis, adsueta, per annum fere, parcum & inordinatum mensium fluxum experta, iam albo tentatur fluore molestissimo, facies incipit pallescere, corpus marcescit & animus quoque ad tristitiam & metum nunc longe magis, quam antea pronus horrenda sibi fingit pericula, maxime quando matris, eodem adfectu olim detentæ, subit recordatio. Ne itaque malum maiora sumat incrementa, meam ægra imploravit opem.

EPICRISIS CVM CONSILIO.

Ventriculi imbecillitati & pravæ ciborum digestioni ego præcipue omnium in hoc casu succurrendum ratus, primo blandiori emetico, radice videlicet ipecacuannæ ad drachmam dimidiam cum decem tartari vitriolati granis bis in septimana exhibita primam regionem a vitiosorum humorum saburra expurgandam suasi. Dein singulis hebdomadibus pilulas nostras balsamicas cum extracto rhabarbari mixtas capiendas commendavi, intermedio vero tempore vinum stomachale, egregiæ virtutis ad tres quatuorve uncias mane hauriendum imperavi, cuius hæc erat compositio: recipe radicis zedoar. calami aromatici, enulæ ana unciam semis, hbæ absyn-

ſynthii, rosmarini, marrubii albi, menthæ, ſalviæ, centaurii min. ſingulorum manip. unum, baccar. iuniperi unciam unam. Conciſa contuſa infundantur in vini Canarienſis menſura una & dimidia, calidoque loco reponantur. Coletur uſus tempore & per menſem hæc cura continuetur, addito monito, ut corpus moderato motu frequentius exerceatur & cibi capiantur eupepti, abſtinendo a victu duro & craſſiori, cui oleracea, lacticinia, farinacea & acida iure debent adnumerari. Et hac medendi methodo ego affectum hunc recentem ex mala digeſtione ortum, niſi iam in cachexiam, degeneraverit in aliquot feminis ſanavi feliciſſime.

OBSERVATIO. III.

Femina, triginta & aliquot annorum, macilenta, poſt abortum tertia vice paſſum, per annum & ultra fluore albo correpta fuit ſatis moleſto, menſibus inordinate & interdum largiter profluentibus. Ordinavi pilulas, quales in curatione præſcripſimus, balſamicas, circa tempus decubitus per triduum devorandas, deſuper bibendo poſtero die mane vinum laxativum uterinum ad tres circiter uncias. Iisdem diebus immittendam iuſſi ægram balneo aquæ dulcis cum herbis roborantibus, ſacculo incluſis decocta temporeque inſeſſus ſacculum hunc inguinali regioni imponendum. Interiecto trium dierum intervallo priſtinam curam per totidem dies repetendam ſuaſi; idque rurſus tertia vice, hac tantum cautela, ut ſub quavis cura novæ herbæ pro balneo ſumantur. Denique uterum thure, maſtiche & ſuccino incenſis commendavi ſuffumigandum, rectamque vitæ rationem per longum adhuc tempus continuandam iniunxi. Qua methodo, quum non modo per alvum, ſed per uterum quoque ingens humorum ſentina fuerit expurgata, optima hæc femina, ſicut plures aliæ pertinaci & moleſtiſſimo hoc adfectu laborantes, priſtinam recuperavit ſanitatem.

Fluor albus poſt crebriorem abortum.

EPICRISIS.

Quando auspicato succedere contumacis fluoris albi curatio debet, non satis est primam regionem & universum corpus a colluvie seri vitiosi liberare, sed omnium maxime uteri habenda est ratio, ut is ipse nimis relaxatus & humorum viscidorum copia fartus roboretur, quod per balnea iam laudata, herbis nervinis & aromaticis efficacia reddita expediri potest commodissime. Et quoniam plerumque sterilitas vitiosam eiusmodi uteri fluxionem comitatur, eadem hac methodo hæc ipsa potest tolli & exoptata fœcunditas reddi.

OBSERVATIO IV.

Fluor albus cum statu cachectico-atrophico.

Illustris matrona viginti septem annorum, constitutionis valde teneræ & temperamenti sanguineo-phlegmatici, ante novem circiter annos post puerperium, lochiis cessantibus, molesto albæ viscidæque materiæ ex genitalibus profluvio cœpit laborare: quod inter initia, cum parum exinde perceperit incommodi, non adeo multum æstimavit. At vero invalescente hoc malo, cum multa alia accederent symptomata, plures consuluit medicinæ peritos, quorum quidem ope se levatam paululum vidit, penitus tamen liberari nunquam potuit. Iam brevi abhinc tempore fluxus tanta sumsit incrementa, ut non modo copiosior ex genitalibus feratur, sed &, mensibus durantibus, non cesset: unde vires valde decrescunt, atque pedum tanta est imbecillitas, ut vix viginti passus sine ingenti virium defectione progredi ægra possit. His accedit summa cutis sensibilitas; siquidem sub quavis fere aëris mutatione subito corripitur rheumatismo, cum cephalalgia, doloribus odontalgicis & faciei erysipelate stipato. Haud ita pridem, accepto tristi de subita propinqui morte nuncio, vis morbi ita invaluit, ut nec extra lectum esse, nec somnum capere possit. Imo nunc quoque, per intervalla, quod pessimum est, frigus accedit, extremorumque tremor ac animi deliquium.

Tam

Tam misere itaque adflicta ægrotans, meum requisivit per doctissimum Medicum consilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

In præsenti hoc casu non tam ad fluorem album, quam potius ad eius effectum seu statum cachectico-atrophicum summamque virium prostrationem respiciendum existimavi. Quam difficile autem sit, in tam depravato temporisque diuturnitate confirmato adfectu convenienti medicina succurrere, abunde satis notum est. Si qua tamen recuperandæ salutis spes superest, ita curationem suscipiendam esse edixi. Primo omnium, iniuncto accuratiori vitæ regimine, usum elixirii nostri visceralis cum cibo bis de die ad LXXX. guttas commendavi. Dein curam præscripsi fontis Selterani cum tertia parte lactis asinini remixti, exhibendo per mensis spatium singulis diebus mane mensuram dimidiam & ultra. Omni triduo, ad moderandum fluorem uterinum circa, decubitum dari iussi no. XI. pilularum balsamicarum; exterius vero succurrendum duxi suffimigio, & epithema ex aceto florum sambuci cum aqua reginæ Hungariæ æquali portione remixto, inguinali regioni applicandum suasi.

OBSERVATIO V.

Fluor albus a laborioso partu.

Femina viginti annos nata, constitutionis quoad corpus tenerioris, quoad animum valde sensibilis, cibis dulcibus, fructibusque horæis & lacticiniis nimium indulgens vitamque amans sedentariam, a primis adolescentiæ annis perpetuo fere viscidi muci per nares stillicidio laboravit. In coniugio primum gravida partu functa est admodum laborioso, idque propter paullo vehementiorem secundinarum extractionem, & inde obortum dolorem valde acutum. Neque dein lochiorum fluxus, ut debuit, successit, sed omnino fere substitit; unde febrem incidit optima mulier valde acutam, a qua ta-

men brevi post convaluit. Retinuit vero ab infelici hoc puerperio magnam uteri atoniam, & perpetuum fere seri albicantis & putridi ex sinu eius profluvium, quod post mensium effluxum semper infestat gravius. His accedunt adhuc aliæ rectæ valetudinis læsiones: nam a frigore admisso, vel flatulento cibo adsumto, aut a levi quadam animi commotione, dolore lumborum adficitur valde gravativo, macilenta in dies magis redditur, & vesperi inferiores pedum partes tumidæ conspiciuntur. Durarunt singula hæc mala per integros sex menses, quare ne his peiora adhuc eveniant, meum maritus efflagitavit consilium.

EPICRISIS.

Meretur attentionem in præmissa morbi historia, quod humoris serosi ex muliebribus profluxio violentum partum & vehementiorem secundinæ evulsionem exceperit, quale quid mihi in artis exercitio annotare licuit sæpissime. Namque tali ratione non exigua utero inducitur læsio & atonia, quæ plerumque maiorem sanguinis affluxum & decubitum post se trahit, quo fit, ut serum per poros & meatus nimis patulos secedat, & copiose nonnunquam ex pudendis promanet. Augetur vero hic fluxus circa tempus mensium, quia tunc maiori nisu & copia sanguis ad uterum confluit, a quo maior eius relaxatio sequatur necesse est. Dolor lumborum, qui fere individuus diuturnioris albi profluvii comes est, sanguinis stagnationi & distensioni vasorum tam spermaticorum quam hypogastricorum, quæ sanguinem ad uterum vehunt & revehunt, debet adsignari. Namque difficiliori reddito sanguinis per uteri venas regressu, is ipse in vasis adducentibus accumulatur, eademque nimium distendendo partes adiacentes nervosas comprimit, unde doloris sensus. Quod curationem attinet, consilium dedi, ut per tres continuos dies pilularum mearum balsamicarum no. XV. circa decubitum,

poste-

postero die vero mane dosis pulveris salino-nitrosi sumatur, idque aliquoties, interpositis semper aliquot diebus, repetatur. Pro potu præscripsi decoctum mastichinum cum pauxillo cinnamomi acuatum & inter cibos cum vino remixtum. Ad uterum roborandum exterius commendavi suffimigia ex sandaraca, mastiche, benzoe & cinnabari vulgari confecta, sæpiusque inguinali regioni imponendos suasi sacculos herbis nervinis repletos & ex vino rubro coctos; interne vero eodem fine balsamum nostrum vitæ cum tinctura tartari æquali portione remixtum cum infuso theiformi mane exhibere iussi. Quæ methodus, subiuncto simul accuratiori vitæ regimine, opem attulit exoptatissimam.

OBSERVATIO VI.

Fluor albus ex inordinato mensium fluxu.

Generosa femina, viginti & aliquot annorum, temperamento prædita cholerico-melancholico, cui a primis pubertatis annis menses fluxerunt parciores & decolores, ante dimidium fere anni circa menstruam periodum sat copioso muci albi ex muliebribus vexatur profluvio; unde mille malorum circa id temporis origo. Nam subinde gravis capitis dolor affligit & exquisitum refrigerationis sensum, als wenn ein Stück Eiß auf den Kopf läge, inducit. Flatus hypochondria moleste distendunt, alvus est adstricta, urina secedit pallida, transpiratio fere nulla est, & circa vesperam horror invadit febrilis: extrema frigent, appetitus languet omnesque artus lassitudo & gravitas occupat. Ad expugnanda hæc mala varia ægrotans adhibuit remedia, quæ tamen, neglecto vitæ regimine, parum vel nihil attulerunt levaminis. Ego igitur consultus primo omnium accuratam diætam iniunxi, & ut ægra a cibis crassioribus, quos in deliciis habebat, sedulo abstineat, iusculisque utatur tenuioribus cum radice cichorei, petroselini, asparagi, graminis &c. decoctis; ad meliorem autem digestionem promovendam obtuli elixirium nostrum viscerale inter cibos adsumen-

mendum. Dein ad primas vias a cruditatibus & sordibus repurgandas, flatusque discutiendos clysteres emollientes & carminativos crebrius ano iniici, & pilulas balsamicas ad Becheri mentem confectas, ter in septimana circa decubitum adsumere iussi. Post harum usum sequenti die mane praescripsi pulverem ex lapidibus cancror. nitro depurato, tartaro vitriolato, solutione oculorum cancri componendum, desuper bibendo vascula quaedam infusi theiformis ex melissa turcica & citri corticibus conflati. Potus loco ordinavi fontem Selteranum cum tertia parte vini Rhenani remixtum, & circa instans mensium tempus pillulas balsamicas reiterare imperavi. Exterius succurrendum duxi suffimigiis, & sacculis roborantibus inguinibus applicandis, nec non venaesectione ter in anno celebranda.

EPICRISIS.

Sistit hic casus fluorem album cum adfectu hypochondriaco-hysterico complicatum, de quo copiosus flatuum in abdomine proventus, pertinax alvi obstructio, ciborum fastidium, extremorum refrigeratio, totius corporis languor, crebriores capitis dolores cum horrore febrili abunde satis testantur. Originem suam singula haec mala mutuare videntur a mensium fluxu valde inordinato, & quoad colorem vitiato, cui in ordinem redigendo omnis impendendus est medentis labor. Docemur praeterea ex hac morbi historia, quantum intersit, ut medicus conveniens vitae victusque regimen praescribat, ita prorsus, ut hoc neglecto, frustranea sit omnis reliqua vel pretiosissima medicina.

Plura hinc inde legantur in Consult. & responsis nostris medicinal.

CAPVT.

CAPUT XVII.

DE GONORRHOEA BENIGNA ET VIRULENTA.

THESES PATHOLOGICAE.

§. I.

INter morbos ex atonia partium ſolidarum oriundos, referri adhuc iure meritoque debet gonorrhœa, quæ nihil aliud eſt, niſi involuntarium ſeminis & liquoris ſemini analogi ex genitalibus ſtillicidium, a nimia vaſorum ſemen adſervantium partiumque adiacentium glanduloſarum laxitate dependens. *Gonorrhœæ definitio.*

§. II.

Differt gonorrhœa a pollutione, in qua per intervalla vel breviora vel longiora modo ſeminis puri, modo cum ſero chyloſo mixti notabilis, ad unam vel duas drachmas accedens quantitas noctu cum inſomniis venereis & voluptate, interdiu ex pulchrarum feminarum adſpectu, vel poſt equitationem, ob nimiam veſicularum ſeminalium vel glandularum proſtatarum laxitatem lenemque irritationem ſimul & ſemel eiicitur. *Differentia a pollutione.*

§. III.

Gonorrhœa eſt vel benigna, vel minus talis. Hæc dicitur, ſi cum ardore, colore vario & exulceratione liquidum guttatim prodit, & plerumque in cacochymicis, ſcorbuticis, vel etiam calculoſis cum emiſſione urinæ dolorifica, ob acrimoniam, eſt coniunctum. Illa vero, ſeu benigna adeſſe dicitur *Species eſt vel benigna, vel minus talis.*

(*Hoffm. Syſt. T. IV. P. 4.*)

tur, quando ſine dolore, ardore, aut excoriatione liquidi æqualiter tincti & albicantis fit profluxus; atque hæc ſpecies cum fluore albo mulierum, magnam alit convenientiam, utpote qui itidem nihil aliud eſt, quam materiæ chyloſæ, ope glanduloſæ ſubſtantiæ uteri ſequeſtratæ excretio. Quam in rem legi meretur MASSARIAS, qui *lib. IV. p. 267. ego,* inquit, *ſentio, medicos frequenter hallucinari, qui opinantur ægrotos profuſione ſeminis laborare, cum magis aliorum excrementorum fluxione laborent. Siquidem videmus plurimis ægrotis hoc profluvium multos annos perdurare, ex quo, profluente ſemine, neceſſarium foret, illos ad extremam maciem & corporis conſumtionem deduci, ſicut illis ſolet contingere, qui immoderato coitu utuntur, quod tamen non videmus illis evenire.*

§. IV.

At vero, non modo ea gonorrheæ ſpecies, de qua *Maſſariæ* ſermo eſt, diutius protrahitur, ſed & de reliquis plura notatu digna exſtant exempla eorum, qui per multos annos utroque genitalium fluore laborarunt. Vid. BARTHOLINVS *hiſtoria XXXVI. cent. II.* ubi de *viro Bergonenſi & Anat. lib. I. cap. XXIII. p. 234. de Batavino* mentionem facit, quorum ille per decem, hic per triginta annos gonorrhœam ſuſtinuerat, ille virulentam, hic incertam an benignam vel malignam. Manſerat uterque cœtera ſanus, niſi quod prior oſſibus vix hæreret.

§. V.

Gonorrhœæ virulentæ ſymptomata.

Datur etiam gonorrhœa virulenta, quæ a contagio venereo ſuos repetit natales, eoſque potiſſimum adficit, qui turpiſſima libidine incenſi ſcorta ſequuntur. Atque talis fluxus purulenta variique coloris & conſiſtentiæ materia, nec non ſumma virium imbecillitate ſe manifeſtat. Iunguntur quoque, niſi cito occurratur, ſat magni teſtium & glandularum inguinalium tumores, ulcera glandis & præputii inflammatoria, & membri dolorifica incurvatio; & urina mingitur multis referta

ferta filamentis, quæ quaſi vermiculos repræſentant. Si ingraveſcit malum vel inveteraverit, vel minus rite tractatum fuerit, miasma abit per vaſa lymphatica ad ſanguinem & fluidum tenuiſſimum ſanguinis inquinat; unde venereæ luis prodeunt indicia, qualia ſunt lancinantes capitis artuumque dolores noctu potiſſimum exacerbati, faucium ulcera, oſſium naſi exeſio, puſtulæ in glandulis cancri naturam æmulantes, macies univerſi corporis cum faciei pallore, oculis concavis, tophis quoque & huius generis aliis.

§. VI.

Hiſtoria curatius deſcripta.

Hæc ſunt generalia, quæ malignum hunc fluxum comitantur & excipiunt ſymptomata, accuratiorem tamen eius hiſtoriam ſequentibus tradere iuvabit. Statim aliquot horas poſt tam infelicem coitum fluxus leviter incipit, & dein tertio, quarto & ſequentibus diebus ingraveſcit. Glans ſemine tenuiori incipit madere, poſtea alba quadam obducitur colluvie, & maculæ in induſio reperiuntur. Inter initia color materiæ profluentis eſt albicans, qui, ſi fluxus paullatim largior emanat, in flavum, & demum in viridem mutatur. Quando urina emittitur, primo in glande tum in radice urethræ, demum per totum canalem dolor percipitur ardens & fere intolerabilis. Interdum continuus urget mingendi conatus, interdum mictio valde impeditur, & pene ſupprimitur, ſine dubio ob moleſtiſſimam penis tenſionem, quæ nocte utplurimum cum magno cruciatu & duritie ingraveſcit, & tanta eſt, ut penis exinde incurvetur. Præterea inſignis ad venerem eſt ſtimulus, ut vix a coitu ſibi laborantes temperare poſſint, & ulcera quoque, ut ſupra dictum eſt, non raro in glande & præputio latitant fœdiſſima.

§. VII.

Sedes gonorrhœa virilis.

Quod ſedem affectam attinet, audiamus, quid de ea ſentiant, auctores. GRÆFIVS in tractatu *de virorum organis generationi dicatis*, ipſam in proſtatis collocandam exiſtimat.

VESALIVS *lib. V. anat. cap. XXI.* de ſuſpenſo quodam & Batavii diſſecto, qui ante ſuſpendium involuntario ſeminis fluxu laboraverat, refert, habuiſſe eum omnes meatus, atque eos potiſſimum, qui ex teſtibus in deferentis ſemen vaſis revolutiones pertingunt, apertos ac valde laxos, ideoque hos ipſos accuſandos putat. Nos tamen ſat gravibus inducti rationibus ſtatuimus, veram ſedem in urethræ tunica, copioſis glandulis, a COVPERO & LITTRIO detectis obſita, eſſe reponendam; licet non negandum ſit, ſi profundius malum, ut in gonorrhæa virulenta, proſerpit, proſtatas ſimul & veſiculas ſeminales contagio adfici. Id quod abunde ſatis teſtantur anatomicæ ſectiones eorum, qui per vitam ſuam tali fluxu diutius laborarunt. In his enim proſtatas calloſas, ſcirrhoſas & exulceratas nonnunquam fuiſſe obſervatas abunde conſtat.

§. VIII.

Et mulierum. In feminis infectis ulcuſcula proveniunt in glandoſo corpore, ſive in eo loco, ubi lacunæ circum & in meatus urinarii exitu collocantur, erumpunt. Teſtis eſt GRÆFIVS in tractatu *de mulierum organis generationi dicatis*, qui in cadavere mulieris hoc vitio inquinatæ diſſecto, corpus glandoſum, ſive proſtatas urethræ circumpoſitas, utero eiusque vagina innoxiis, male adfectas offendit. Et hinc patet ratio, quare feminæ, ut multa teſtantur exempla, fœtum in utero gerere poſſint inſontem & tali labe prorſus non infectum. Aliter tamen ſentit PALMARIVS, qui in libro *de lue venerea* cap. IX. veſicæ collum adducit, ideo, quod ex ulcere cervicis veſicæ, a gonorrhoea curata reſiduo per totam vitam purulenta ſtillaverit materia, parum ab ea diſſimilis, quæ in diuturna gonorrhœa a proſtatis ex urethra ferri ſolet. Cæterum notandum, in mulieribus hoc malum non ita ſævire ac in viris, ſiquidem feminas infectas diu vivere ſinit, cum viros contra, niſi curetur, ad lethum ducat.

§. IX.

§. IX.

Cauſſa gonorrhoeæ virulentæ utique eſt miaſma, ex impuro coitu cum femina vel gonorrhoea maligna, vel lue venerea infecta ad viri genitalia, & poſtea per poros ad lympham vel liquorem ſeminalem translatum, cuius craſin mixtionemque naturalem plane deſtruit & diſſolvit, partim cauſticam ac erodentem, partim putredinoſam indolem inducendo, unde dolores, ardores, tumores, inflammationes & exulcerationes genitalium ſuam mutuantur originem. Nam ita fere procedit huius miaſmatis multiplicatio, ut ab initio tantummodo glans inficiatur, dum contagium per poros apertos in coitu ſe inſinuat, dein, niſi accommodata ſucurritur medicina, ad urethræ glandulas, tum ad proſtatas poroſas, demum ad ipſas veſiculas proſerpit ſeminales. Si lympha infecta per lymphatica vaſa, quæ COVPERVS a præputio ad inguina abeuntia demonſtravit, glandulis communicatur inguinalibus, tum bubo fit venereus, ſive tumor durus lentus ſenſimque indolens: Si vero gonorrhoea profundior eſt, & circa initium urethræ, ubi ſeminales veſiculæ ſemen effundere ſolent, inflammatio oritur, tum hæc vaſcula a tumore comprimuntur, & ſemen ad has veſiculas deduci nequit; unde teſtium tumor.

Cauſſa gonorrhœæ virulentæ & eius ſymptomatum.

§. X.

In cauſſa gonorrhoeæ benignæ adſignanda, tum ipſius genitalis liquidi, tum vaſorum ſeminalium toni, qui plerumque deiectus eſt, habenda eſt ratio. Et primo quidem, quod ſemen attinet, attentiori obſervatione cognitum perſpectumque habemus, vel ob nimiam eius abundantiam in ſubiectis plenis & in coelibatu laute viventibus, vel ob eius acrimoniam in ſubiectis cacochymicis, ſcorbuticis & arthriticis hunc fluxum non raro contingere. Deinceps, ſi ad labefactatum organorum ſeminalium tonum reſpicimus, hanc utique a nemine in dubium vocari arbitror; ſiquidem ea omnia, quæ inſignem hæc vaſa debilitandi potentiam obtinent momenta, quorum potiſſi-

Cauſſa gonorrhœæ benignæ.

tiſſima ſunt nimiæ ſeminis, ſive per pollutiones, ſive per crebriores coitus, vel fœdam manuſtuprationem & gonorrhœam virulentam prægreſſam profuſiones, ad gonorrhœam benignam etiam valde diſponunt, idque eo magis in hominibus, qui temperamenti ſunt phlegmatici & natura debiliores.

§. XI.

Prognoſis. Progrediendum nunc erit ad ſuppeditandam gonorrhœæ tam virulentæ quam benignæ prognoſin. Vtraque, ſi convenientibus tractatur remediis, brevi tollitur; cum contra, ſi invaleſcit & gravioribus ſtipatur ſymptomatibus, difficilius ſanetur, & non modo viros reddat ſteriles, ſed & progreſſu temporis ad cachexiam & hecticam tabem laborantes ducat. Speciatim vero de virulenta ita ſcire licet: quo maior eſt infectionis gradus, eo gravior quoque iſta eſt & rebellior; raro tamen luem veneream poſt ſe trahit, niſi incongrue per medicamenta ſudorifera & adſtringentia vel externe vel interne adhibita fluxus cohibeatur. Hoc enim ſuppreſſo mox bubones, ſcroti & teſticulorum tumores, carunculæ urethram obſidentes, & alia peſſima ſymptomata cum ipſa venerea lue ſuperveniunt. Ipſe fluxus quo facilius procedit, eo mitiora ſunt ſymptomata: peſſimum contra eſt, ſi parce nimis exſtillat, & urina cum ſummo fœtore mingitur flaveſcens & viridis. Denique inter certa mitigati & in melius converſi mali ſigna referimus, ſi dolorifica membri erecti conſtrictio & exquiſitisſimus in urethra ſub mictione ardoris ſenſus minuitur, depreſſus antea vigor redire incipit, & ipſa facies antea pallida vividior redditur. Curatæ vero gonorrhœæ indicium eſt, ſi liquoris limpidi ac tenuis, albumen ovi referentis una alterave guttula compreſſione penis evocatur. Gonorrhœa benigna ſicut plerumque diutius protrahitur, medentique multum faceſſit negotii; ita eo magis medicinæ reſiſtit, ſi, ut ſæpiſſime evenire ſolet, gonorrhœam virulentam excipit. Differt tamen perinde ac homines differunt, quos invadit, ita e. g. eos

longe

longe diutius vexat, qui temperamento ſunt phlegmatico, & catarrhalibus defluxionibus, aluique fluxibus in pueritia fuerunt obnoxii. Hi enim dum natura fibras obtinent laxiores, iudicatu facillimum eſt, ſi qua parte atonia laborant, hanc longe eſſe graviorem, quam quidem in iis, qui fibris robuſtioribus ſunt præditi.

CVRATIO.

§. I.

QVum gonorrhœa tam benigna quam virulenta ratione cauſſarum valde inter ſe differant, differentem quoque poſtulant medendi methodum. Vtramque igitur ſeorſim expendamus, ordiendo a curatione benignæ. Hanc autem admodum eſſe arduam & laborioſam, in prognoſi iam oſtendimus, neque aliam huius difficultatis cauſſam agnoſcimus, quam quod in hoc morbo ad partes adfectas nimis debilitatas & a tono ſuo deiectas, maxime in ſubiectis magna pravorum ſuccorum colluvie ſcatentibus & dyſcraſia ſcorbutica infectis, non ſecus quam ad fonticulum ex univerſo corpore humorum impurorum fiat adfluxus. Accedit adhuc, quod generationi inſervientes partes, quæ in noſtro adfectu morboſe adfliguntur, ex meris fere nervis nervoſisque tunicis ſint conflatæ, ad quas remediorum energia experientia teſte, penetrat difficillime. *Cauſſæ difficilis ſanationis gonorrhœæ benignæ.*

§. II.

Abſolvitur autem pertinacis huius curatio mali his fere indicationibus. Primo opus eſt, ut convenientibus laxantibus copia impuri ſeri, ſi in corpore abundat, evacuetur, & a parte adfecta derivetur. Dein ut partes nimis relaxatæ & flaccidæ accommodatis tum internis quam externis roborantibus medicamentis confortentur. *Indicationes curatoriæ.*

§. III.

Primæ indicationi ſatisfaciunt, quæ per epicraſin operantur *Primam in-*

dicationem explent laxantia.

tur laxantia: quo nomine commendari merentur pilulæ balsamicæ Becheri, & ad eius mentem confectæ Stahlii & nostræ, quæ non modo alvum ducendi, sed & egregie roborandi possident efficaciam. Præterea utilissimum sæpe deprehendi infusum laxans, ex sequentibus speciebus compositum. Recipe rhabarbari Alex. unciam unam, radicis vincetoxici, pimpinellæ, rasuræ ligni sassafras ana unciam dimidiam, fol. sennæ, agarici trochiscati, fibrarum hellebori nigri singulorum drachmas tres, cardamomi, cinnamomi, ana drachmas duas, passul. minor. uncias tres, tartari crudi unciam dimidiam. M. C. C. D. S. Species, cum duabus vini Rhenani mensuris infundendæ. Dosis sit quarta pars mensuræ.

§. IV.

Quæ alteri indicationi satisfaciant.

Huic infuso per octo dierum spatium mane adsumto, ad explendam alteram indicationem, subiungendus est pulvis hic utilissimus: recipe ossis sepiæ unciam unam, corall. rubr. succini, spec. de hyacintho, cort. chaccarill. ana drachmas duas M. F. pulvis, cuius dosis ad drachmam unam mane & circa noctem cum decocto cremoris hordei amygdalino sumi potest. Eodem quoque tempore exterius regioni pubis & perinæi, maxime per noctem adplicandum suadeo sequens epithema: recipe herbæ melissæ, menthæ, basil. flor. rosar. rubr. balaust. ana manip. unum, cort. granat. caryophyllorum, nucistæ, cardamomi, mastichis ana unciam dimidiam. M. F. species, quæ sacculo inclusæ in vino Gallico rubro coquendæ.

§. V.

Diætæ ratio

Cum his invicem coniungendum est accuratum regimen diæteticum, quod ita debet institui. Primo omnium abstinendum est ab omnibus cibis valde piperatis, aromaticis, salitis, leguminosis & inflantibus, nec non ab immoderatiori vini & cerevisiæ potu. Evitetur quoque frequentior cum feminino sexu conversatio, evitetur veneris exercitium & fortior

tior corporis motus, præfertim qui curru fit vel equo. E contrario vero inter cibos commendanda funt iufcula avenacea cum vitello ovi, amygdalis & piftaceis præparata & in emulfionem redacta, quorum magna eft ad acrimoniam lymphæ falfæ demulcendam efficacia. Convenit quoque pro potu adfumere decoctum ex radice fcorzoneræ, chinæ, fantalo rubro, rafur. lign. faffafras, glyzyrrhiza & paffulis conflatum.

§. VI.

Quodfi hæc minus fufficiunt, ego ad malum, præfertim inveteratum tollendum, poft horum ufum cum fructu hactenus commendare folitus fum balnea ex fpeciebus nervinis & roborantibus compofita, quales funt abrotanum, maiorana, mentha, hyffopus, origanum, ferpillum, rosmarinum & huius cenfus alia. Poft balneum æger lecto fe committat lenem exfpectando fudorem. Nec fine aufpicato fucceffu aliquoties ufus fum fontibus Lauchftadienfibus, balnei loco per aliquot feptimanas adhibitis, utpote quæ propter tenuiffimum, quem in finu fovent, martis crocum infignem relaxatas partes roborandi poffident virtutem. *Balneorum ufus.*

§. VII.

Eadem curandi methodus locum invenit aptiffimum in largioribus & valde debilitantibus pollutionibus cohibendis, modo hæc obfervetur cautio, quod purgantia rarius offerantur, fiquidem, fi alvum molientibus opus eft, fola rhabarbarina & paffulata fufficiunt. Præter allata vero remedia in tali cafu externe regioni lumbari, feu potius fpinæ dorfali circa lumbos adplicandum fuadeo fequens emplaftrum: recipe emplaftri fpermatis ranar. uncias duas, facchari faturni, aluminis ufti ana drachmas duas, camphoræ, olei lign. Rhodii ana drachmam dimidiam. M. D. Porro quoque fingularem plane effectum in pertinaci hoc morbo annotavi a convenienti balneorum frigidorum ufu, modo corpus probe prius fuerit præpa- *Quæ profint in pollutione.*

ratum, nec plethora, cacochymia aut nimia virium deiectio adſit, quæ id prohibeat. Bis autem in die, mane & hora quarta veſpertina, inſeſſus fieri poteſt per horæ dimidium in aquam puram fluviatilem, vel, quod melius eſt, in Lauchſtadienſem, quo peracto in lectum paullisper calefactum ſe recipere & aliquot infuſi theiformis vaſcula bibere iuvabit. Et mirum profecto eſt, quomodo non modo totum corpus inde roboretur, ſed &, tranſpiratione interdum ad ſudorem usque aucta, optime humorum a parte affecta fiat derivatio.

§. VIII.

Indicationes curatoriæ gonorrhœæ virulentæ.

Quod ad gonorrhœæ virulentæ medendi methodum attinet, hæc ipſa quidem in principio, ſi rite inſtituatur, non adeo difficilis eſt. Quodſi vero malum, uti ſæpiſſime evenit, ab empiricis chirurgis perverſa methodo per adſtringentia tractatum, curandum nobis traditur, magno labore multoque negotio opus eſt, ita prorſus, ut luem univerſalem, quam talem fluxum radicitus exſtirpare facilius ſit. Genuina autem gravem hunc adfectum ſanandi ratio, me iudice, in eo verſatur, ut primo omnium ſuſceptum in genitalia virus venereum, quod partim acris cauſticæ, partim putredinoſæ indolis eſt, celerrime e corpore expellatur. Dein, quando iam a virulenta materia relaxatæ, eroſæ vel ulceratæ fuerint, ſemini tam conſervando quam excernendo dicatæ partes, mundificentur, conſolidentur & roborentur, adeoque liberior humorum adfluxus præpediatur.

§. IX.

Quænam proſint a coitu impuro ad præſervationem mali.

Quum itaque primum & præcipuum medentis negotium eo dirigi debeat, ut qua fieri poteſt, celeritate veneni intus ſuſcepti expulſione corpus ab effectibus pernitioſis præſervetur, conſultum omnino arbitror, mox primis a ſuſpecto & contagioſo coitu diebus alexipharmacum cum ſudorifero regimine exhibere, quo ſcopo commendari meretur eſſentia ex ſpiritus Cornu C. ſuccin: & eſſent. bezoardicæ æquali portione con-

conflata, quæ ſingulis diebus mane ad ſexaginta guttulas cum infuſo ſcordii, ſcabioſæ & galegæ poteſt ſumi, exſpectando poſtea per horam in lecto ſudorem. Neque minorem pollicetur fructum pulvis diaphoreticus ita componendus, recipe pulveris bezoard: Anglicani vel noſtri drachmas duas, bezoard: mineral. regul. antimonii medicinalis ana drachmam dimidiam, nitri grana XV. camphoræ grana IV. M. F. pulvis div: in VI. doſes, quarum una circa ſomni tempus per tres quatuorve dies capiatur. Exterius vero ad diſcutiendum inſidens genitalibus virus commendare ſoleo aquam d' arquebuſade cum eſſentia ſuccini & ſpiritu vini camphorato vigoratam in qua linteum maceratum tepide membro, regioni pubis ac perinæi, etiam ſub ipſa diaphoreſi poteſt applicari.

§. X.

Quodſi vero iam altius venenum radices egerit, ſeque intimius inſinuando involuntarium ſeminis fluxum cum ardore, dolore & exulceratione effecerit, præcipuus eſſe debet labor, ut eiiciatur, corpusque per appropriata & tam materiæ virulentæ correctioni, quam exſtirpationi dicata remedia ab impuris ſordibus liberetur. Atque horum remediorum cenſum recte ſubeunt, purgantia, quorum primarium ingrediens eſſe debet mercurius dulcis, qui peculiari & ſpecifica ſua, qua pollet, virtute in acrimonia ulceroſa cauſtica temperanda, evacuanda & viſcoſitate reſolvenda, reliquis omnibus palmam reddit dubiam. Optime autem cum extracto rhabarbari, & in ſubiectis ſeroſioribus cum extracto panchymagogi Crollii æquali portione remiſceri atque in pilularem formam cum balſamo de Copaiva vel Peruviano poteſt redigi, dando pro doſi alternis diebus ſcrupulum unum vel drachmam dimidiam, donec ardor imminuatur, materiæque profluentis ſubflavus & virideſcens color remittat. Eodem fine eximiam merentur laudem, quæ ſequuntur pilulæ: recipe gummi ammoniaci depurati, ſagapeni, extracti hellebori nigri,

Curatio gonorrhœæ per purgantia.

trochisc. alhandal, mercurii dulcis, resinæ ligni quaiaci, balsami de Copaiva, singulorum drachmam unam M. F. l. a. pilulæ ex scrupulo uno no. XX. quæ per tres dies mane, vel circa noctem possunt deglutiri. Tum per binos dies, maxime in subiectis phlegmaticis alexipharmaca superius memorata, ea, qua diximus, methodo exhibere, postea rursus per triduum pilulas adsumere & sudorem movere, idque tertia vice repetere iuvabit.

§. XI.

Per balsamica subadstringentia.

Post sufficientem impurorum humorem e corpore evacuationem remedia subiungi debent, quæ blanda balsamica virtute exsiccant, consolidant, & nimis relaxatas seminales partes roborando, fluxum cohibent. Hæc inter iure suo ac merito referri merentur terebinthina cocta, mastix, succinum, myrrha, opobalsamum, rhabarbarum, bolus armena, antimonium diaphoreticum, terra catechu, hæmatites, & antimonium martiale cachecticum, quæ invicem in formam pilularum secundum artis præcepta possunt redigi. Instar autem omnium esse poterit hæc formula, qua ego hactenus insigni cum fructu uti consuevi: recipe terebinthinæ Ven. succini, mastichis, extracti rhabarbari, cascarill. ana drachmas duas, balsami de Copaiva, resinæ ligni guaiaci ana drachmam unam M. F. ex drachma dimidia pilulæ no. XX. quæ per decem pluresve dies circa noctem cum emulsione temperante sumendæ, superbibendo postero die mane infusum theiforme ex veron. mentha, melissa, millefolio & consolida saracenica conflatum, vel etiam decoctum, cuius ingredientia sint radix chinæ, sarsaparill. glyzyrrhizæ, cichorei & antimonium crudum in petia ligatum. Nec excludenda hoc loco venit mixtura, quæ ad fluxum seminalem moderandum & compescendum præstantissimæ est virtutis, & ita componitur: recipe tincturæ antimonii acris, essent. lign. quaiaci, succini, ligni aloes ana unciam unam, tinctur. hæmatit. seu liquoris martialis, qui ex capite mor-

mortuo florum ſalis ammoniac. martialium paratur, drachmam unam M. F. eſſentia, quæ pari ratione, alvo prius ſufficienter expurgata, bis in die ad XL. guttas ſumi poteſt.

§. XII.

Externorum uſus.

Verum enim vero, niſi uſum remediorum internorum externis quoque ſecundemus, incaſſum laborabimus. Hæc ipſa vero pro ſymptomatum ratione longe differunt. Ita ad dolorem & ardorem in genitalibus temperandum, vel etiam bubonem, qui ſæpe iungitur, ſuppurandum, præclari uſus ſunt cataplasmata, quæ ex ſpeciebus demulcentibus & emollientibus, ut radice liliorum alborum, altheæ, flor. chamomillæ, ſambuci, verbaſci, ſemine fœnu græci, cymini, anethi, hyoſcyami &c. ex lacte vel decocto avenaceo coctis poſſunt parari calideque crebrius imponi. Ad exulceratas urethræ partes mundificandas & relaxatas roborandas ſummæ utilitatis ſunt iniectiones ex mercurii dulcis drachmis duabus in infuſi theiformis ſaturati libra dimidia ad horæ quadrantem decoquenda. Quodſi vero magna eſt eroſio, lac cum melle deſpumato, addito decocto myrrhæ ex aqua, ope ſiphonis iniicitur utiliſſime.

§. XIII.

Diæta conveniens.

Vltimo loco multum quoque intereſt, ut medicus rectam & accommodatam vivendi rationem præſcribat, atque ægros inprimis a cibis aromatiſatis, duris & nimis nutrientibus, nec non a cereviſiæ & vini potu, vehementiori corporis exercitatione, animi adfectibus & mulierum conſortio abſtinere iubeat; alioquin malum adhuc præſens non modo difficulter evellitur, verum etiam, ſi curationem iam receperit, ex facili repullulat. Inter cibos itaque iuſcula tenuiora cum endivia, acetoſa, lactuca & cichoreo alterata, & pro potu ordinario decoctum glyzyrrhizæ cum hordeo, vel ſerum lactis commendare iuvabit. Nec laude ſua carent emulſiones ex amygdalis dulcibus, ſeminibus IV. frigidis maioribus, & papavere albo cum decocto Cornu C. diluto confectæ & pro potu adſumtæ,

quibus commodiſſime adduntur nitrum purif. nec non pulveres leniter diaphoretici ex Cornu C. uſto, antimonio diaphoretico ſive ceruſſa antimonii parandi. Hac enim ratione acrimonia humorum temperatur, partiumque genitalium ardor & dolor, ſi urget, conſopitur efficaciſſime.

CAVTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Cautelæ circa purgantia balſamica & diuretica in fluxu benigno.

IN gonorrhoea benigna maxime omnium acriora purgantia & illa, quæ mercurialia ingrediuntur, cautius ſunt adhibenda, quod itidem valet de balſamicis fortioribus & diureticis; ſiquidem humores magis commovendo & ad partes genitales debilitatas appellendo, effluxum materiæ augent. Multo vero magis hæc ſingula exulent in ſubjectis ſanguineis & cholericis, quibus longe gravius nocent. Haud aliter ſentiendum eſt de adſtringentibus, quæ nunquam ſine præmiſſa ſufficienti humorum correctione in uſum debent vocari, niſi mali moris gonorrhœam, maxime in iis, qui magna humorum impuritate ſcatent, proritare velimus.

§. II.

Circa V. Sionem & curam per inediam.

Venæſectio & cura per inediam, quæ potu victuque tenui & exſiccante abſolvitur, in plethoricis pinguis & ſpongioſi habitus lauteque viventibus inter morbi initia locum inveniunt aptiſſimum, cum contra, ſi fluxus diuturnitate corpus debilitatum nimis fuerit, omitti prorſus debeant; ſiquidem vires magis exhauriendo ſæpe cachexiam, tabem dorſalem cum hectica febre vel impotentiam virilem inducunt.

§. III.

Temperamentorum & humorum ratio habenda

In curanda gonorrhoea maligna attendere maxime medicus debet ipſam ægrotantis conſtitutionem. Plurimum namque refert, num laborans complexionis ſit cholericæ & ſangui-

guineæ aut phlegmaticæ, & an naturæ sit robustioris vel imbecillis ac teneræ. Neque minus probe inquirere oportet, qualis humorum sit conditio. Hæc enim prout differt, variat quoque ratione symptomatum adfectio. Ita si corpus offendit cacochymicum & ex improba victus ratione vel alio gliscente morbo scabie, purpura scorbutica, vel adfectu hypochondriaco detentum: tunc utique deteriora curatuque difficiliora pertimescenda sunt symptomata.

est in gonorrhœa maligna.

§. IV.

Si calidiores sensibiliorisque indolis homines pernitialis hæc fluxio corripit, ab omnibus calidioribus, purgantibus, sudoriferis, diureticis, decoctis lignorum, ut guaiaci, acrioribus, essentiis balsami Peruviani & opobalsami, maxime in principio fluxus, abstinere debemus. Novi enim præpostero, & sine convenienti corporis præparatione instituto illorum usu, vitiosum humorem retentum, fluxumque suppressum, sed loco hujus bubones excitatos, & non modo circa genitalia, sed in facie quoque pustulas ulcerosas pessimi moris subortas.

Cautelæ circa tractationem cholericorum.

§. V.

Qui segniorem & phlegmaticam obtinent temperaturam, in his, præmissa sufficienti corporis expurgatione, roborantibus & leniter spirituosis gonorrhœam incipientem perfecte curatam & hostile virus expulsum memini. Atque hoc fine nonnunquam per aquam vitæ in parciori sed sæpius repetita dosi exhibitam potiri licuit, qualis ita paratur: recipe herbæ menthæ manipulos tres, terebinthinæ venetæ unciam unam, balsami Peruviani unciam dimidiam, destillentur cum vini Rhenani mensuris tribus. Dosis sit uncia una ad duas. Cui etiam commode substituitur hæc formula: recipe aquæ rosar. spiritus vini rectificati ana mensuram dimidiam, julepi rosarum uncias duas, balsami nostri vitæ guttas 50. M.

Circa curationem phlegmaticorum.

§. VI.

Quamdiu materia profluens fœtida est & subviridis, nunquam

Circa adstringentia.

quam danda ſunt adſtringentia; nam ubi intempeſtive & nimis cito fluxus iisdem ſupprimitur, aut decocta lignorum validiora cum regimine ſudorifero offeruntur, venenum tranſit in ſeminis & lymphæ maſſam, unde ſymptomata lui venereæ propria reſultant. At vero ex nullo prope adſtringentis facultatis remedio maior redundat noxa, quam a ſacharo ſaturni interne, ut empiricorum mos eſt, ſiniſtre oblato. Vidi enim colicam convulſivam, appetitus proſtrationem alvique pertinaciſſimam obſtipationem inde inductam. Idem quoque valet de iniectionibus adſtringentibus, quæ, niſi fluxu impuro correcto, numquam debent adhiberi.

§. VII.

Circa diuredica. Inter medicamenta urinæ fluxum promoventia peſſime, ut arbitror, a quibusdam referuntur cantharides & parata ex iis eſſentia, ſiquidem viis urinariis admodum ſunt infenſæ, facileque pernitioſas renum & veſicæ inflammationes cum mictu cruento, niſi convenientibus ſuccurramus remediis, ciere valent.

§. VIII.

Circa VSionem. Venæſectiones in curatione gonorrhœæ virulentæ raro exiguntur, & in ſenſibilioribus, quibus facile materiæ ſordidæ contingit ſuppreſſio, magis obſunt, quam proſunt; attamen ſi corpus ſanguine turget & juvenile eſt, ad mitiganda ſymptomata ſine noxa concedi poſſunt.

§. IX.

Quid faciendum ſi fluxus ſiſtitur. A variis ſubinde cauſis evenit, vt materia parcior ex pene effluat, & mox puſtulæ in corpore hinc inde adpareant. Tum vero loca affecta humectare, fotu, balneis & cataplaſmatibus relaxare atque purgantibus materiam deorſum ducere conſultum erit. Juvant quoque eodem fine injectiones lactis dulcis, & decocti avenæ cum oleo amygdalarum dulc. remixti a quibus ego fluxum ſæpius iterumque revocatum ſcio.

§. X.

Gonorrhœa Mirum certe eſt, quod gonorrhœa per ſalivationem tolli non

li non poſſit; crebrior enim uſus & experientia ſatis docet, peſſima venerea ulcera, quæ in univerſo corpore radicantur, hacce curatione fuiſſe ſanata, ſed gonorrhœam remanſiſſe. Et profecto moleſtiſſima hæc fluxio, ſi male tractata & inveterata fuerit, rarius ad frugem reducitur, ſed per totam ſæpe vitam laborantes comitatur. Latitant quippe nonnunquam in glandulis proſtatis tam majoribus, quam minoribus ſcirrhoſa & fiſtuloſa ulcera, quæ radicitus tollere difficillimum eſt. Nihilo tamen minus aliquoties exoptatiſſimum reperi auxilium in vſu thermarum Carolinarum interno, quæ licet alias provide in gonorrhœa recenti ſint uſurpandæ, eo quod debiles partes magis relaxando, majorem materiæ adfluxum efficiunt; in inveterato tamen malo, dum inſigni vaſorum obſtructiones tollendi, diuque latentes, incarceratos & duros tumores reſolvendi efficacia pollent, cum fructu dari poſſunt. Sed ut minori quantitate, adhibitis ſimul in & poſt curam roborantibus balſamicis internis & injectionibus, bibantur ſuadeo. *inveterata raro per ſalivationem curatur, ſed ſæpe per Carolinas.*

§. XI.

Quando urethra, cujus tunica media valde glanduloſa, non modo exulcerata, ſed & nimis relaxata eſt, & fungoſæ ſubſtantiæ quidpiam adhæret, ex qua poſtea prodeunt urinam valde remorantes carunculæ, ſolam eſſentiam opobalſami cum ſpiritu vini extractam, item balſamum noſtrum vitæ cum tribus partibus l'eau d'arquebuſade dilutum aliquoties de die fauſto cum ſucceſſu injiciendum curavi. Enimvero tali injectione ſat vehemens in membro excitatur ardor, qui tamen ſenſim paullatimque remittit. Speciatim vero de carunculis, quæ nonniſi ſpecies verrucarum ſunt, tenendum arbitror, quod pulvere quodam erodente, aut ferro candente optime tollantur. Sed hæc operatio peritam poſtulat manum, ne forte tali ignito inſtrumento vicina pars lædatur. *Quæ proſint in urethræ exulceratione.* *in carunculis tollendis.*

§. XII.

Ad mundificanda glandis & penis ulcera ſequens epithema præſtantis erit efficaciæ: recipe aquæ calcis vivæ cum a- *Cautelæ circa penis ulcera*

qua rosar. dilutæ uncias duas, l'eau d'arquebusade unciam unam, sacchari saturni grana X. mercurii præcipitat. albi grana VIII. M. Contra ubi simul consolidandi intentio est, balsamum sulphuris antimoniatum & terebinthinatum cum unguento digestivo remixtum meretur commendari.

§. XIII.

Circa bubones. Bubones, si junguntur, quantum fieri potest emplastro emolliente Agricolæ cum oleo hyoscyami & sapone malaxato sunt maturandi. Cui scopo etiam emplastrum Barbette saponatum & cum pauxillo oleo hyoscyami subactum egregie inseruit.

§. XIV.

Circa tumores scroti & testium. Quando scrotum cum testiculis in magnum tumorem agitur, succurrendum est fomentis calidis, sive admissione vaporum ex decoctione herbarum & florum emollientium cum lacte facta abeuntium: qua methodo tempestive adhibita tumor mollitur, ut dein emplastra resolventia maiori cum emolumento adplicari possint.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Gonorrhœa benigna chronica. FLagitavit haud ita pridem opem meam vir triginta annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, qui cum per crebras manustuprationes magnam sibi contraxisset vasorum seminalium atoniam, gonorrhœam incidit benignam, per quatuor annos sub alvinarum sordium excretione lotiique emissione moleste infestantem. Ad sistendum hunc fluxum aliquoties sumsit oleum terebinthinæ, unde fluxus quidem cessabat; tantum autem aberat, ut pristinum genitalibus robur & stimulus ad coitum restitueretur, ut potius hic penitus supprimeretur. Nec ullis per quatriennium remediis poterat revocari, usque tandem naturæ vigore cibisque eupeptis polluti-

tiones

tiones nocturnæ cum leni quodam ſtimulo & penis erectione redirent. Sed non multo poſt priſtina ludebatur ſcena, & materia ſeminis analoga ſub alvi & veſicæ exoneratione rurſus e pene profluebat, idque nunc per integros quinque annos. Ego igitur conſultus primo omnium ſuaſi, ut æger, ſepoſita omni cereviſia, decoctum ex rad. ſcorzoner. chinæ, acetoſ. raſura ligni ſantali rubri, flavi, aloes, lentiſci &c. mane calidum, dein frigidum biberet, atque in victu carnes tantum aſſatas & ex his confecta tenuiora iuſcula adſumeret vinique rubri Gallici, pontac dicti, hauſtum cum elixirii ex eſſentia corticum aurant. tinctura tartari & pauxillo olei macis conflati XL. guttulis inter cibos caperet. Ad alvum apertam ſervandam commendavi mala Borsdorffienſia cum paſſulis cocta & prunellas; ante decubitum vero pulverem obtuli ſequentem: rec. ſuccini præp. drachmam unam, nitri purif. drachmam dimidiam, terræ catechu, corticis caſcarillæ ana grana XII. M. F. pulvis div. in doſes IV. Demum quoque regioni pubis per noctem calide imponendum ſuaſi ſacculum fol. myrthi, lauri, flor. chamomill. roman. roſar. maſtiche & ſuccino repletos & ex vino rubro coctos. Nec dubito, quin æger egregium inde percepturus ſit levamen.

EPICRISIS.

Intempeſtive in noſtro caſu adhibitum fuit oleum terebinthinæ. Equidem tali remedio fluxus ad tempus ſiſtitur, ſed ex facili redit, ac ſæpe graviora accedunt ſymptomata. In curatione rite inſtituenda ego maxime omnium reſpexi ad ægrotantis naturam corporisque habitum, qui quum valde eſſet obeſus, tenuiorem victum ſeu curam per inediam præſcribere conſultum putavi. Niſi enim commode ſubtrahatur morbi pabulum, parum vel nihil proficitur. Poſthæc vero eo annitendum duxi, ut partes ſeminales nimis relaxatæ & a tono ſuo deiectæ roborentur, id quod tutiſſime perficitur remediis tam internis quam externis ſupra commemoratis.

OBSERVATIO II.

Gonorrhœa virulenta in benignam mutata.

Vir triginta annorum, conſtitutionis ſanguineæ, habitu corporis ſpongioſo præditus, poſt celebratum cum impura coitum, malignum ſeminis cum dolore, ardore ac moleſta membri & perinæi tenſione iunctum incidit profluvium. Chirurgus in conſilium adhibitus eſſentiam balſami de Copaiva ſat larga obtulit quantitate, indeque effecit, ut non modo copioſius materiæ purulentæ cum ſanguine mixtæ, ſed & ipſius puri ſanguinis ex urethra ſuccederet ſtillicidium. In tali rerum ſtatu venæſectionem in manu adminiſtravit, & ad alvum ducendam pilulas ex panchymago Crollii & mercurio dulci confectas adhibere iuſſit, quo fiebat, ut ſanguinis quidem fluxio ceſſaret, urina vero ſemper ſabuloſa, & liquor ex genitalibus albicans per longum temporis ſpatium promanaret. Ego tandem conſultus decoctum præſcripſi temperatius bibendum, & ſacculos ex ſpeciebus roborantibus nervinis repletos in vino rubro decoctos regioni pubis & perinæi crebrius adplicare, & ad relaxatas partes roborandas balſamum noſtrum vitæ cum tribus partibus l' eau d' arquebuſade dilutum iniicere imperavi, tam felici eventu, ut brevi poſt relicta illa liquoris albicantis ex genitalibus fluxio evaneſceret.

EPICRISIS.

Siſtit hic caſus gonorrhœam virulentam in benignam definentem, uti quidem ex liquoris albidi minus purulenti profluvio deprehendere licet. Difficulter admodum eiusmodi gonorrhœa ſimplex a maligna reſidua, ſi invaluit, curatur: quare ut tempeſtive medicus manum auxiliatricem adferat neceſſe eſt. Cæterum taxari omnino meretur perverſa chirurgi in tractando hoc ægro methodus, dum ad virus venereum e corpore cito eliminandum inter initia morbi mox calidiora præbuit remedia, quibus, præſente iam fluxu, nihil datur pernicioſius. Hac enim ratione virulenta materia in ſanguinis & lym-

lymphæ maſſam invehitur, longeque ſubtilior redditur, ut facilis inde ad ipſam luem veneream fiat tranſitus.

OBSERVATIO III.

Vir quinquaginta annorum, temperamenti cholerico-melancholici, in primis iuventutis annis gonorrhœa laboravit virulenta, quæ aliquoties ſiluit, iterumque recruduit. Aliquando tamen mercurialibus & terebinthinaceis prorſus fuit ſublata, ſed aliquod tempus poſt in utroque inguinum latere prodierunt bubones. His iterum intra tres menſes ſublatis in cervice, cubitorum articulis, & in ani oſſisque ſacri confiniis effloruerunt maculæ lividæ & ſquamoſæ, quæ, accedente calore, intolerabilem excitarunt pruritum & ardorem. Petiit itaque Carolinas, easque balnei loco adhibuit, ſed inde in gonorrhœam incidit ſimplicem, tam pertinacem, ut nullis hactenus remediis tolli potuerit; ſiquidem a mitioribus iniectionibus materia profluens reddita eſt ſordidior, a fortioribus copioſior & ſanguinolenta. Poſt varia adhibita remedia fluxus quidem remiſit, ſed brevi temporis ſpatio iterum rediit, denuoque fuit expugnatus. A quo tempore mox in inguine æger dolorem percepit tractorium & preſſorium, cui ſe adſociavit febriculoſa intemperies & ſimul cum urina, quæ plerumque cum ardente dolore redditur, alba viſcidaque materia prolicitur; maiori tamen quantitate, ſi corpus movet, quam ſi in quiete continet.

Gonorrhœa valde chronica ſæpe recidivans.

EPICRISIS.

Ex præfata morbi hiſtoria plura in uſum noſtrum depromere poſſumus.

1. Perquam notatu dignum eſt, quod fluxus ſeminalis crebriores patiatur recidivas, ita prorſus, ut exactis aliquot annis reverti poſſit. Ratio inde petenda venit, quod rarius proh! dolor hoc vitium radicitus tollatur, ſed ante convenientem eva-

cuationem sanguinisque depurationem adstringentibus tractetur. Qua methodo fluxio quidem ad tempus compescitur, sed materia vitiosa circa loca adfecta intus retinetur, unde novi mali fomes perpetuo in corpore latitat.

2) Accedit, quod in nonnullis subiectis gonorrhœa perperam curata partium seminis secretioni vacantium magnam post se relinquit infirmitatem, quæ postea facile ab impurorum humorum copia, a balneis nimisque refrigerantibus, vel corpus humectantibus & alio modo debilitantibus, imo ex morbo vel ætate invalescit, ut hinc eiusmodi involuntarium seminis profluvium vel in extrema ætate non raro contingat.

3) Non dubitandum, quin in nostro hoc casu crebriores iniectiones, sicuti omnia topica imprudenter applicata, fuerint perniciosissimæ. Etenim prius per convenientia interna remedia humorum vitiosorum correctioni, evacuationi & a loco affecto derivationi prospicere debet medicus, quam ad externa progreditur; alioquin damnum infert vix ulla medicina reparabile.

OBSERVATIO. IV.

Ex gonorrhœa saturninis male tractata symptomata.

Qui viginti annos habet iuvenis generosus ex impuro coitu sibi saniosum ex genitalibus contraxit profluvium, ad quod abigendum chirurgum consuluit, qui præter purgantia saturninis, ut tinctura antiphthisica Grammanni & pulvere quodam ex corall. osse sepiæ, succino, terra sigillata & magisterio saturni composito fluxum compescere tentavit; & substitit quoque, sed mox æger acerbissimis adfligebatur ventris torminibus, ut humi serpere, & corpus miris subinde modis torquere cogeretur; alvus simul erat constrictissima & perpetuus sed irritus ad vomendum conatus. Intermittebant quidem singula hæc mala per aliquot horas, sed statis quasi periodis eadem

dem vehementia revertebantur. Ego igitur in consilium adscitus, clysteres infundere iussi mere oleosos, ægrum in balneum descendere & fomenta abdomini applicare suasi. Interius vero decoctum mannatum & rhabarbarinum cum oleo amygdalarum dulcium per vices adsumendum obtuli. Alvo sic aperta, flatibus discussis, ingentique sordium expurgata copia, singula quidem remittebant symptomata, sed, quod memorabile est, molestus seminis fluxus redibat.

EPICRISIS.

1) Sævissima illa, quæ enumeravimus symptomata non aliunde arcessenda sunt, quam a temerario medicamentorum saturninorum usu, quorum tanta vis est ac vehementia, ut teneras ventriculi & intestinorum membranas nerveas spastice crispando ac constringendo, motum & tonum peristalticum plane invertant, adeoque efficiant, ut sanguis intra sensibiles intestinorum tunicas subsistens rosiones, inflammationes & spasmos concitet atrocissimos.

2) Illud adhuc notandum venit, quod sedatis istis intestinorum spasmis, alvoque reserata, seminis profluvium redierit, aperto indicio, per consensum quasi & sola generis nervosi constrictione talem fluxum antea fuisse cohibitum.

OBSERVATIO V.

Observatio circa læsiones vesicæ in gonorrhœa inveterata.

Coronidis loco adhuc commemorare placet, quod non raro miasma venereum, nisi tempestive avertatur, ipsam vesicam afficiat eiusque tunicas internas arrodendo, non modo dolorem & spasmum inibi excitet intolerabilem fere, sed & dysuriam inducat, unde urina cum copioso sedimento purulento, quod in fundo conspicitur, emittitur. Neque renes omnino sunt immunes, sed quandoque magnam contrahunt labem, ut chylosa & nutritia materia simul cum urina secernatur;

tur;

tur; & si incrementa sumit talis exulceratio, febris accedit lenta & hectica, dolor capitis artuumque exquisitissimus, virium iactura, vigilia & ipsa denique mors. Quodsi vero incidunt hæc mala, tuta & utilissima deprehendi primo infusa herbarum vulneraria, qualia ex veronica, agrimonia, urtica mort. mentha, melissa floribus hyperici, ficubus &c, optime conficiuntur. Dein pro potu præscripsi decocta temperatiora & quandoque tincturam tartari vel antimonii minus acrem cum balsamo de Copaiva permixtam, nec non pulveres ex osse sepiæ, semine lycopodii, corall. & aliquot nitri purif. & cinnabaris granis compositos cum emulsione semin. IV. frigid. obtuli. Nec demum omittendas duxi iniectiones, quæ ex aqua d' arquebusade cum aqua calcis vivæ, plantag. spermat. ranar. optime conficiuntur. Omnium tamen remediorum vires longissime superant aquæ Spadanæ, iam olim ab Henrico ab Heer in tali casu valde commendatæ, si per aliquod tempus cum debito regimine adhibentur.

Plures notabiles observationes occurrunt in Consult. medicinal. Tom. III. Sect. III. casu XLIV. usque CII.

